

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu **2014.**

Zagreb, ožujak 2015.

SADRŽAJ

1 UVOD	6
2 PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	10
2.1 Osobna prava	11
2.1.1 Statusna prava	12
2.1.2 Pravo na očuvanje osobnosti	14
2.1.3 Pravo na privatnost	14
2.1.4 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	17
2.1.4.1 Uzdržavanje	23
2.1.5 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	26
2.1.6. Pravo na zaštitu od nasilja	33
2.1.6.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji	34
2.1.6.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	37
2.1.6.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	41
2.1.6.4 Nasilje putem interneta i mobitela	43
2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice	46
2.3 Obrazovna prava	49
2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja	50
2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti	53
2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji	54
2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova	58
2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	59
2.4 Zdravstvena prava	66
2.4.1 Briga za mentalno zdravlje djece	72
2.5 Socijalna i ekonomska prava	74
2.5.1 Socijalna prava	75
2.5.2 Ekonomska prava	78
2.5.2.1 Pravo na primjeren životni standard	78
2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	79

2.5.2.3	Zaštita imovinskih prava djeteta	82
2.5.2.4	Neprimjereno oglašavanje	84
2.6	Kulturna prava i slobodno vrijeme	86
2.6.1	Zaštita djece koja se bave sportom	86
2.7	Pravosudno zaštitna prava	91
2.7.1	Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika	92
2.7.1.1	Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	94
2.7.2	Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja	97
2.8	Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	102
2.8.1	Prometna sigurnost djece	102
2.8.2	Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	103
2.8.3	Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	104
2.8.4	Nestala djeca	106
2.9	Diskriminacija	107
2.10	Ostala prava i nenadležnost	111
3	MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE	112
4	IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE	115
	(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)	
4.1	Djeca pripadnika nacionalnih manjina	115
4.2	Djeca s problemima u ponašanju	118
4.3	Djeca čiji su roditelji u zatvoru	122
4.4	Poplave i krizne situacije	125
4.5	Mediji i zaštita dječjih prava	126
4.6	Preporuke Odbora za prava djeteta UN-a	134
5	PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	136
5.1	Obrazovanje	136
5.2	Zdravlje	143
5.3	Pravosuđe	146
5.4	Socijalna skrb	147
5.5	Obiteljskoppravna zaštita	148
5.6	Sigurnost djece	148
5.7	Zaštita privatnosti	149

5.8	Zaštita posebno ranjivih skupina djece	149
5.9	Mediji	150
5.10	Zaštita od diskriminacije	152
5.11	Zaštita od nasilja	154
5.12	Ostalo	155
6	NORMATIVNA AKTIVNOST	157
6.1	Strateški dokumenti	158
6.2.	Obiteljskopravna zaštita	159
6.3	Obrazovanje	162
6.4	Pravosudna zaštita	164
6.5	Zaštita od nasilja	165
6.6	Socijalna skrb	165
6.7	Statusna prava	166
6.8	Zdravstvena prava	166
6.9	Imovinska prava	167
6.10	Zaštita ranjivih skupina djece	167
6.11	Ekonomska prava	168
6.12	Civilni sektor	168
6.13	Ostalo	169
7	OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	171
7.1	Ustanove socijalne skrbi i obiteljski dom	171
7.2	Ustanove za žene i djecu žrtve nasilja	176
7.3	Centar za pružanje usluga u zajednici Doma za djecu „Izvor“ Selce	177
7.4	Centar za posebno skrbništvo	177
7.5	Centar za socijalnu skrb Nova Gradiška i udomiteljske obitelji	178
7.6	Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu	178
7.7	Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi	179
7.8	Zdravstvene ustanove	184
7.9	Dječje igraonice	187
7.10	Kaznene ustanove	187
7.11	Druga mjesta	189

8 OSTALE AKTIVNOSTI	190
8.1 Stručni skupovi i zbivanja u organizaciji Ureda pravobraniteljice	191
8.2 Izdavački projekti	194
8.3 Izlaganja na stručnim skupovima	195
8.4 Objavljeni tekstovi	199
8.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	200
9 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	203
10 MEĐUNARODNA SURADNJA	209
10.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama	209
10.2 Bilateralna suradnja	212
10.3 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	212
11 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	215
11.1 Ured u Osijeku	216
11.2 Ured u Rijeci	219
11.3 Ured u Splitu	221
11.4 Središnji ured u Zagrebu	223
12 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	228
12.1 Ustroj	228
12.2 Finacijsko poslovanje	230
13 ZAKLJUČAK	231
14 LEGENDA	235

1. UVOD

Godišnje izvješće o radu za 2014. godinu podnosi se temeljem članka 18. Zakona o pravobraniteljstvu za djecu. Izvješće prikazuje aktivnosti i rad pravobraniteljice za djecu te daje pregled podataka o prijavljenim povredama dječjih prava tijekom protekle godine. No i više od toga, u opsežnom tekstu izvješće zapravo predstavlja kombinaciju izvješća o radu, izvješća o stanju dječjih prava u Republici Hrvatskoj te doživljaj djece i odraslih, kao i različitih institucija o stanju dječjih prava.

Dio izvješća koji se odnosi na stanje dječjih prava u RH rezultat je sinteze podataka dobivenih primarno iz prijava povreda prava pravobraniteljici za djecu, ali i podataka drugih subjekata te neposrednih saznanja u obilascima i kontaktima s djecom i odraslima. Također, izvješće i procjena stanja dječjih prava u RH proizlaze i iz komparativne perspektive, odnosno usporedbe sa stanjem dječjih prava globalno, o čemu pravobraniteljica informacije dobiva kroz aktivno sudjelovanje u međunarodnim udruženjima (Europskoj mreži pravobranitelja za djecu - ENOC i mreži pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe - CRONSEE) te suradnju s drugim europskim tijelima za zaštitu prava djece.

Način izrade i prikaz podataka uglavnom slijede metodologiju koja je korištena i prošlih godina, primarno radi mogućnosti usporedbe i praćenja pojavnosti povreda dječjih prava kroz dulje razdoblje, ali su učinjene manje izmjene radi lakšeg praćenja teksta. U tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjene u legendi na kraju izvješća. Radi lakše čitljivosti, riječi i izrazi u tekstu podjednako se odnose i na ženski i na muški spol.

Tijekom 2014. razmatrano je ukupno 3142 pojedinačne povrede prava djece, a u taj broj su uključeni i slučajevi iz prethodnih godina. U 2014. zaprimljeno je **1595 novih prijava povreda prava djece**, što je za 159 više nego u prethodnoj godini, a postupalo se i u 1547 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Osim toga, pravobraniteljica je postupala i u 1090 općih inicijativa za zaštitu prava djece i drugih aktivnosti.

Riječ je o trendu koji gotovo nezaustavljivo raste. Teško je reći je li on odraz povećanog kršenja prava djece ili jače osviještenosti o pravima djece, odnosno veće prepoznatljivosti institucije pravobranitelja za djecu. No, zabrinjava to što se, u relativno velikom broju slučajeva, mnoge stranke obraćaju pravobraniteljici prije nego nadležnim tijelima ili ustanovama, očekujući da pravobraniteljica „riješi“ njihov konkretan problem.

Najljepši i najdraži dio rada pravobraniteljici za djecu predstavljaju susreti i druženja s djecom iz kojih dobivamo uvid u to kako sama djeca procjenjuju stanje prava djece u RH. S ponosom ističemo nastavak aktivnosti Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS. U ovom izvještajnom razdoblju, u rujnu 2014. druga generacija MMS-a izabrala je svoje nasljednike, odnosno novu, treću generaciju savjetnika.

Izvještajno razdoblje obilježila je 25. obljetnica Konvencije o pravima djeteta. Brojne aktivnosti pravobraniteljice bile su usmjerene obilježavanju tog događaja, na vlastitu inicijativu ili kroz sudjelovanje u aktivnostima drugih.

Pravobraniteljica za djecu je četvrt stoljeća Konvencije za djecu obilježila suradnjom s djecom, učenicima Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu. Središnji događaj bio je otvorenje izložbe radova učenika škole te zajednička izrada kalendara za 2015. pod nazivom „Poznajem i poštujem dječja prava“, koji je prekrasan spoj umjetničkog izražaja djece te poruka i podataka važnih za zaštitu ljudskih i dječjih prava.

U ovom izvještajnom razdoblju, u godini proslave 25 godina Konvencije o pravima djeteta, RH je branila objedinjeno treće i četvrto periodično izvješće po Konvenciji o pravima djeteta za razdoblje od lipnja 2004. do prosinca 2010. pred Odborom za prava djeteta UN-a. Odbor je u rujnu, na temelju svog zaključka i mišljenja o ispunjavanju obveza preuzetih Konvencijom, uputio našoj državi zaključne primjedbe i preporuke o tome što treba dalje činiti u zaštiti dječjih prava. Na sjednici Odbora u rujnu u Ženevi prisustvovala je i pravobraniteljica sa svojom zamjenicom.

U preporukama se najprije navode poduzete mjere nadzora i postignuti napredak u državi, a zatim slijede glavna područja zabrinutosti i preporuke, grupirane u 12 poglavlja. Pravobraniteljica je ove preporuke predstavila javnosti na konferenciji za novinare, koju je održala zajedno s predstojnicom UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, istaknuvši važnost njihova oživotvorenja. O preporukama je, zajedno sa svojim suradnicima, govorila u raznim prilikama, u medijima i na javnim skupovima te ih je predstavila djeci, članovima MMS-a.

Izvještajno razdoblje za 2014. godinu obilježilo je na nacionalnoj razini i nekoliko važnih tema i

događaja kojima smo se posebice bavili slijedom njihove važnosti, posljedica ili zanimanja koje su izazvali u široj javnosti. Prije svega to je siromaštvo. Ova tema, nažalost, nije karakteristična samo za ovo izvještajno razdoblje, no posljedice dugotrajne ekonomske krize svakako su utjecale na prava djece. Siromaštvo je bilo u središtu zanimanja međunarodnih udruženja čija je pravobraniteljica za djecu članica i u kojima je aktivno sudjelovala. Također, siromaštvo djece općenito, a posebice kroz pitanje mogućnosti plaćanja prehrane djece u školi, bilo je tema mnogih istupa pravobraniteljice u medijima.

Druga takva tema su poplave u području Slavonije i njezine posljedice na djecu. Pravobraniteljica za djecu je obišla područje Gunje i posjetila tzv. "kontejnersko naselje" te razgovarala s njegovim stanovnicima. Uputila je preporuke nadležnim ministarstvima i Vladi RH kako bi ih upoznala sa specifičnim potrebama djece u tom području. Smatramo potrebnim istaknuti da je okolnost ovakve prirodne katastrofe i kriznog stanja ukazala i na višegodišnje zanemarene potrebe djece u tom, ali i u nekim drugim dijelovima Hrvatske. Pri tome posebice potrebe za predškolskim ustanovama kojih u tom području gotovo uopće nema.

U okviru područja zakonodavstva, svakako je najveću pozornost javnosti, a time i aktivnost pravobraniteljice za djecu izazvao postupak donošenja Obiteljskog zakona. Pravobraniteljica za djecu sudjelovala u tom postupku - dajući prijedloge i primjedbe u različitim etapama zakonodavnog postupka, dajući mišljenja na upite Ustavnog suda o prijedlozima za ocjenu ustavnosti te svojim javnim istupima. U tijeku

pisanja ovog Izvješća, Pravobraniteljica je uputila i preporuke Vladi RH, Hrvatskom saboru i Ustavnom sudu RH, a kako je u tijeku i zakonodavna procedura u povodu donošenja Obiteljskog zakona iz 2015., dala je svoje prijedloge i primjedba i na Prijedlog Nacrta Obiteljskog zakona.

Izvršajno razdoblje za 2014. obilježilo je i povećanje prijave povreda prava djece u okviru zdravstvenih prava, od kojih se velika većina odnosi na roditeljsko odbijanje obveznog cijepljenja djece. Pravobraniteljica je slijedom toga organizirala javnu raspravu „Cijepljenje djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu zdravlja”.

Naposljetku, to je razdoblje bilo obilježeno i izborom nove pravobraniteljice za djecu. Kontinuitet rada i postignuća jedna je od temeljnih odrednica rada pravobraniteljice u ovom izvršajnom razdoblju. To se očituje i u kontinuitetu osoba zamjenika, kao i sjajnoj suradnji s cijelim timom – zamjenika i suradnika.

U tom je razdoblju pojačana međunarodna suradnja i sudjelovanje pravobraniteljice u radu međunarodnih organizacija, a što će biti cilj i ubuduće. Tako smo tijekom 2014. prihvatili domaćinstvo Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE) te je u tijeku priprema godišnje konferencije CRONSEE-a u svibnju ove godine u Zagrebu. Pravobraniteljica za djecu, sa svojom zamjenicom, izabrana je u Odbor stručnjaka za Strategiju Vijeća Europe za prava djece te je imenovana i u Upravno vijeće tog Odbora.

Tijekom izvršajnog razdoblja pojačana je suradnja s udrugama za zaštitu djece, čije smo aktivnosti i rad, na njihovo traženje, podržali i pisanim preporukama, s obzirom na njihove ciljeve u različitim područjima zaštite prava djece. Tijekom godine organizirali smo zajedničke sastanke i skupove, a prostor „Male kuće dječjih prava”, u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda ustupali smo, na zahtjev, udrugama i ostalim pravobraniteljima za organiziranje njihovih aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina. Na taj način, podržavamo udruge, odnosno civilno društvo, a nama je to izvor podataka o radu udruga na području zaštite dječjih prava, o novim projektima i aktivnostima.

Također, tijekom 2014. predložili smo nove oblike suradnje Hrvatskome saboru te smo uspostavili kontakte i započeli suradnju s hrvatskim europarlamentarcima u cilju zaštite prava djece.

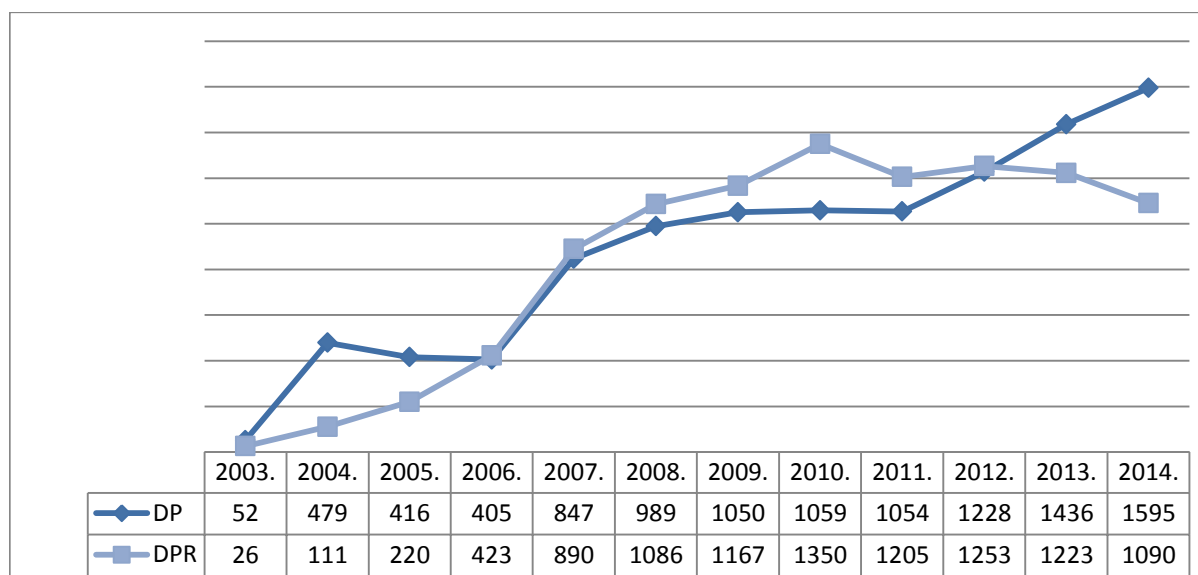
Pravobraniteljica za djecu RH

Dr. sc. Ivana Milas Klarić

Podaci o primljenim prijavama pojedinačnih povreda prava djece i općim inicijativama Ureda pravobraniteljice za djecu od početka njegova djelovanja.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2003. do 2014.

Prijave pojedinačnih povreda prava

Prijave pojedinačnih povreda prava	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Osobna prava	363	282	244	557	635	625	687	636	753	701	742
Prava djece kao članova društvene zajednice		2	4	13	13	13	11	6	11	11	12
Obrazovna prava	43	31	56	105	121	187	153	159	161	262	273
Zdravstvena prava	10	15	10	22	32	35	21	25	28	107	257
Socijalna prava	21	23	14	26	31	48	29	43	42	55	60
Ekonomska prava	18	26	9	57	56	55	72	79	93	90	77
Kulturna prava	2	2	7	11	15	11	10	8	19	26	22
Pravosudno-zaštitna prava	25	4	17	30	37	33	38	55	61	81	62
Sigurnost i zaštita djece						12	12	15	13	25	26
Diskriminacija						3	3	6	16	25	24
Nenadležnost						22	19	16	26	42	38
Ostalo	42	31	44	26	49	6	4	6	5	11	2
UKUPNO	524	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595

2. PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2014. godine razmatrao ukupno 3142 pojedinačne povrede prava djece, a u taj broj su uključeni i slučajevi iz prethodnih godina. U 2014. zaprimljeno je **1595 novih prijava povreda prava djece**, a Ured je usto postupao i u 1547 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. S obzirom na specifičnost i složenost problematike vrlo veliki broj predmeta zahtijeva višegodišnje praćenje, osobito u domeni obiteljskopравnih odnosa (360) zbog izrazito narušenih i dinamičnih obiteljskih odnosa, opetovanog obraćanja stranaka te dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima, često s neizvjesnim ishodom. Višegodišnje praćenje često je prisutno i u području zaštite djece od nasilja (365), u području obrazovnih prava (277), kao i u području ekonomskih prava djece (148).

Povrede pojedinačnih prava djece

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2014.	Broj djece u 2014	
				Grupa djece
Osobna prava-ukupno	798	742	1132	27
Prava djece kao članova društvene zajednice	12	12	16	1
Obrazovna prava	277	273	261	47
Zdravstvena prava	113	257	356	11
Socijalna prava	44	60	77	4
Ekonomska prava	148	77	146	8
Kulturna prava	24	22	21	5
Pravosudno-zaštitna prava	54	62	74	4
Sigurnost i zaštita djece	22	26	20	11
Diskriminacija	24	24	22	10
Nenadležnost	5	38	39	2
Ostala prava	26	2	2	0
UKUPNO	1547	1595	2166	130

U ukupnom broju pojedinačnih predmeta nije iskazano pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili telefonskim putem, iako je zabilježeno više od 2000 takvih kontakata. Pritom je najčešće bila riječ o jednokratnim upitima ili dolascima i jednokratnom informiranju ili savjetovanju koje nije zahtijevalo daljnje postupanje.

U najvećem broju prijave su podnosili roditelji djece, i to majke u 570 slučajeva, očevi u 288, a oba roditelja zajedno u 76 slučajeva. Po brojnosti zatim slijede institucije u 374 slučaja. Djeca su nam se osobno obratila u 44 slučaja. U 48 slučajeva obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (24) i susjeda (9). Obraćali su nam se i anonimni prijavitelji (55) te razne druge kategorije prijavitelja (85). U 22 pojedinačna slučaja Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Od 1595 prijava zaprimljenih u 2014. najveći broj (742) odnosio se na prijave povreda osobnih prava djece. Ponovno je najviše prijava povezanih s problemima u ostvarivanju roditeljske skrbi (390) te s nasiljem nad djecom i zanemarivanjem djece (263). U velikom broju prijavljivane su i povrede obrazovnih prava (273), povrede zdravstvenih prava (257), zatim ekonomskih prava (77), povrede prava djece u pravosudnom postupku (62) te povrede socijalnih prava (60). Manje su zastupljene prijave povreda prava na sigurnost i zaštitu (26), prijave diskriminacije (24), prijave povreda kulturnih prava djece (22) te prava djece kao članova društvene zajednice (12).

2.1. OSOBNA PRAVA

Osobna prava, koja osiguravaju djeci zadovoljenje temeljnih potreba za njihovu opstojnost, područje su u kojem iz godine u godinu primamo najveći broj prijava. U 2014. zaprimili smo 742 prijave vezane uz ostvarivanje osobnih prava djece, od kojih se najveći odnosio na **pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb** (390). Zatim slijede prijave povreda **prava na zaštitu od nasilja** (193), **zanemarivanja** (70) i **prava na djetetovu privatnost** (33) te prijave koje se odnose na **posvojenje** (14). Ostale prijave odnose se na saznanje vlastitog podrijetla (9), udomiteljstvo (9), stjecanje državljanstva (7), pravo na život (6), osobno ime (5), prijavu rođenja (4), dok se po jedna odnosila na očuvanje djetetove osobnosti i ostala osobna prava.

Osobna prava

ŠIFRA	OSOBNA PRAVA	Broj prenesenih predmeta	Broj zaprimljenih predmeta 2014.	Broj djece 2014.
1.1.	Pravo na život	2	6	8
1.2.	Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	2	9	10
1.3.	Pravo na prijavu rođenja	1	4	4
1.4.	Pravo na osobno ime	3	5	5
1.5.	Pravo na stjecanje državljanstva	7	7	17
1.6.	Pravo na očuvanje osobnosti	2	1	1
1.7.	Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	360	390	594
1.8.	Posvojenje	7	14	21
1.9.	Pravo na zaštitu od nasilja	298	193	317
1.10.	Zanemarivanje	67	70	101
1.11.	Skrbništvo	0	0	0
1.12.	Udomiteljstvo	14	9	19
1.14.	Pravo na djetetovu privatnost	35	33	34
1.15.	Ostalo	0	1	1
	UKUPNO	797	742	1132

U praćenju je bilo i 797 slučajeva povreda osobnih prava prenesenih iz prijašnjih godina, među kojima je najveći broj onih koji se odnose na život uz roditelje i roditeljsku skrb (360) te na zaštitu od nasilja (298).

Prijavama u 2014. bilo je obuhvaćeno 1132 djece, čemu treba dodati i 27 slučajeva u kojima se radilo o brojčano nedefiniranoj grupi djece (razred, odgojna skupina i sl). Majke su i ove godine najčešći prijavitelji povreda osobnih prava djece (274), a slijede ih očevi (181) i institucije (85). Roditelji su nam se zajedno obratili u 29, a djeca osobno u 23 slučaja. Od drugih članova obitelji obraćale su nam se bake (26), djedovi (13), rođaci (12) te sestre ili braća (7). Među ostalim prijaviteljima (42) često se javljaju odvjetnici, a zabilježen je i veliki broj anonimnih prijava (33). U pet slučajeva pritužbu su uputili susjedi, a 12 slučajeva praćeno je na inicijativu Ureda pravobraniteljice za djecu.

Prijave povreda **prava na život** odnose se na slučajeve ubojstva djece, na slučajeve pokušaja ili izvršenog suicida, kao i na druge slučajeve gdje su prava na život i zdravlje djece ugroženi uslijed načina života te postupaka roditelja ili okoline. U protekloj godini zabilježeno je šest slučajeva povreda prava na život, od čega se dva slučaja odnose na ubojstvo djeteta koje je počinio roditelj. U jednom od njih, potaknuti medijskim napisima o navodnim propustima nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS), zatražili smo od Ministarstva socijalne politike i mladih (MSPM) izvješće o inspekcijskom nadzoru nad radom CZSS-a. Obaviješteni smo da je nadzorom utvrđeno kako nije bilo nepravilnosti u radu stručnih radnika te da se rješavanju predmeta pristupilo potpuno i stručno, dok utvrđeni formalni nedostaci nisu bili od utjecaja na procjenu rizika. MSPM je ocijenilo da stručne radnice CZSS-a nisu napravile pogrešnu procjenu rizika obitelji.

Smatramo da bi u svim slučajevima u kojima postoji sumnja, ugroza ili povreda djetetovog prava na život svi donosioci odluka i institucije uključene u rad s djecom i obitelji (CZSS, vrtići, škole, policija, odvjetništvo pa i udruge civilnog društva, ukoliko pružaju usluge podrške djeci i obitelji) trebali postupati ujedinjeno. Samo zajedničkim i koordiniranim djelovanjem (tzv. konferencija slučajeva) mogu učinkovito zaštititi dijete, pružiti mu potrebnu pomoć, podršku i tretman, a istodobno osnažiti i sebe, budući da je uglavnom riječ o izuzetno stresnim te emocionalno i psihički zahtjevnim slučajevima povreda dječjih prava.

Smanjite administrativne prepreke u stjecanju hrvatskog državljanstva, osobito za romsku djecu. Osigurajte svakom djetetu pravo na privatnost u medijima, zdravstvu i socijalnoj skrbi.*

Preporuka Odbora za prava djeteta

* Sve navedene preporuke Odbora za prava djeteta UN-a Republici Hrvatskoj preuzete su iz infografike "Što nam preporučuje UN-ov Odbor za prava djeteta", koju su pripremili Ured pravobraniteljice za djecu i UNICEF.

2.1.1. Statusna prava

U statusna prava spada pravo na saznanje vlastitog podrijetla, pravo na prijavu rođenja, na osobno ime i na stjecanje državljanstva, kao i reguliranje boravišnog statusa djece stranaca.

Povrede prava na saznanje vlastitog podrijetla u protekloj godini obuhvaćaju devet prijava, uglavnom majki, koje ukazuju na poteškoće s kojima se susreću prilikom utvrđivanja očinstva svojoj djeci. Prijave su se odnosile na sadržaj i posljedice zakonskih odredbi kojima se **presumira bračno očinstvo** te kojima se roditelje upućuje na sudski postupak osporavanja i utvrđivanja očinstva. Vrlo često pritužbe se odnose i na dugotrajnost sudskog postupka utvrđivanja očinstva. Obiteljski zakon (ObZ), koji je bio na snazi od rujna 2014., uz presumpciju bračnog očinstva predviđao je i iznimku kojom je bilo omogućeno muškarcu koji sebe smatra ocem djeteta da prizna dijete, uz pristanak majke i majčina muža. Držimo da se na ovakav način omogućavala učinkovitija zaštita prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla jer bi se na kraći i jednostavniji način došlo do istog cilja te bi se izbjeglo nepotrebno vođenje sudskog postupka i posljedični dodatni troškovi.

Iz prijava smo doznali da su roditelji ponekad nailazili na probleme čak i onda kad su sve zainteresirane strane (majka, presumirani otac i biološki otac djeteta) bile suglasne u pogledu očinstva djeteta i voljne čim prije regulirati djetetov status. Jedan takav slučaj vodi se pred sudom više od pola godine, premda se, s obzirom na to da nije bilo spora među zainteresiranim stranama, mogao okončati za desetak minuta. Na dugotrajnost ovog postupka djelomično je utjecao period ljetnih godišnjih odmora, ali i neukost stranaka, zbog čega je tek nakon ljeta tužba bila vraćena tužiteljici na uređenje. Sve to utjecalo je da je prvo ročište bilo zakazano više od pola godine nakon pokretanja postupka. Osim što je obitelj za uređenje tužbenog zahtjeva imala dodatne troškove zbog angažmana odvjetnika, biološki otac djeteta nije mogao ostvariti ni pravo na dar za dijete u iznosu od 500 kuna, što je, s obzirom na lošu financijsku situaciju obitelji, za njih bio znatan iznos. Na brojne poteškoće naišli su i roditelji novorođenog djeteta, čija je majka državljanka Bosne i Hercegovine (BIH) s reguliranim boravkom, a biološki otac hrvatski državljanin. Kako je i majčin muž državljanin BIH, i dijete je upisano kao državljanin te države. Majka je pokrenula postupak osporavanja i utvrđivanja očinstva, no sve dok on ne bude okončan obitelj se suočava s brojnim poteškoćama, posebice u reguliranju i osiguravanju zdravstvene zaštite za dijete.

Stranke nam ukazuju na dugotrajnost sudskih postupka utvrđivanja očinstva jer neki sudovi, unatoč odredbama ObZ (2003.) i presudama Europskog suda za ljudska prava, poput one u predmetu *Mikulić protiv Hrvatske*, dopuštaju da se postupak utvrđivanja očinstva zbog nesudjelovanja protivne strane nepotrebno odugovlači. Drugi pak zbog složenosti spora, neuspjelih dostava i odgoda ročišta, unatoč aktivnosti suda traju i više godina. Upoznati smo, tako, sa slučajem u kojem parnica protiv nasljednika biološkog oca djeteta, koji je preminuo nedugo nakon djetetova rođenja, traje više od šest godina te dijete još uvijek nema utvrđeno očinstvo niti regulirana druga prava koja iz toga proizlaze.

Među obraćanjima stranaka vezana uz djetetovo **pravo na prijavu rođenja** zaprimili smo i pritužbu oca djeteta koji ne može upisati dijete u matičnu knjigu rođenih jer nema važeću osobnu iskaznicu, budući da je brisan iz evidencije prebivališta. Novi dokument ne može izvaditi dok ne plati kaznu, a kaznu ne može platiti jer je bez prihoda. Bez osobne iskaznice onemogućen je također dati suglasnost za djetetovo prebivalište te posljedično regulirati zdravstvenu zaštitu za dijete.

Roditelji nam se obraćaju i radi provjere informacija koje su dobili u matičnom uredu vezano uz prijavu rođenja djeteta i upisa podataka u maticu rođenih. Jedna je majka u matičnom uredu informirana da se roditelji moraju izjasniti o nacionalnosti djeteta jer se taj podatak obvezno upisuje u rodni list djeteta, iako je riječ o podatku koji se upisuje samo onda kad su roditelji o tome suglasni.

Saznajemo za slučaj u kojem je neriješen status roditelja stranaca negativno utjecao na djetetovo **pravo na osobno ime**. Problem je bio u tome što majka nije imala valjane dokumente, zbog čega nije mogla u zakonskom roku odrediti osobno ime djeteta niti pokrenuti postupak određivanja osobnog imena djeteta. Obratili smo se CZSS-u od kojeg smo dobili informaciju da je djetetu naknadno, rješenjem Službe za opću upravu odobren upis imena te je izvršen upis u matične knjige tri mjeseca nakon rođenja.

Nekoliko pritužbi i upita stranaka odnosilo se na namjeru promjene osobnog imena djetetu. Najčešće majke žele djetetu promijeniti prezime (iz očevog u majčino) ili očevom dodati majčino, uglavnom zbog očevog nesudjelovanja u životu djeteta.

Poteškoće s kojima se u **reguliranju boravišnog statusa** susreću djeca stranci i njihovi roditelji vidljivi su iz slučajeva dviju peteročlanih obitelji koje su se u 2014. susrele s mogućnošću prisilnog udaljenja iz RH. Svi njihovi zahtjevi za reguliranje boravka bili su odbijeni te je izdano rješenje o povratku u zemlju podrijetla. Pritom se nije cijenila činjenica da sva djeca od rođenja žive u Hrvatskoj, da tu pohađaju školu, da govore hrvatski kao da im je materinski jezik i Republiku Hrvatsku smatraju svojom državom. Djeca su se zatekla u situaciji u kojoj cijela obitelj više od godinu dana strahuje da će morati napustiti dom, obitelj, školu, prijatelje i poznato okruženje u kojem djeca borave od rođenja.

U prvom je slučaju specifično bilo to da je u vrijeme obraćanja našem Uredu postalo izvršno rješenje kojim je majci odbijen zahtjev za privremeni boravak te je počeo teći rok od 90 dana u kojem je majka djece bila dužna napustiti Europski gospodarski prostor (EGP), odnosno RH. Paralelno još nisu bili pravomoćno okončani postupci povodom zahtjeva za odobrenje stalnog boravka. Osim neizvjesnosti kao posljedice dugotrajnosti postupaka koji se vodio dvije godine, na djecu je negativno utjecala i moguća provedba odluke prema kojoj majka mora prije ostatka obitelji napustiti teritorij RH, čime bi se prekršilo njihovo pravo na život s roditeljima, kao i pravo da ih se ne odvaja od roditelja protiv njihove volje. MUP-u smo ukazali da se u ovakvoj situaciji nameće potreba procjene dobrobiti djece s obzirom na učinke donesenih rješenja, tim više što su sva djeca bila niže životne dobi pa bi prisilno odvajanje od majke moglo na njih ostaviti nesagledive štetne posljedice. Također smo ukazali da valja uzeti u obzir i činjenicu da se najstariji sin školuje te da bi se prisilno udaljenje obitelji iz RH moglo dogoditi dok je školska godina još u tijeku. Ne prejudicirajući ishod sudskog postupka te poštujući samostalnost u odlučivanju, preporučili smo MUP-u da, s obzirom na moguće nepovoljne učinke ovakve situacije na djecu, poduzme sve radnje kako se djeca ne bi odvajala od majke dok se svi postupci kojima se odlučuje o boravišnom statusu obitelji pravomoćno ne okončaju, odnosno da se razmotri mogućnost odgode izvršenja rješenja o povratku za majku. Ova naša preporuka je uvažena.

To, nažalost, nije bio slučaj u drugoj obitelji, kojoj je naloženo da napusti RH. U tom nam se slučaju obratilo najstarije dijete koje je pohađalo srednju školu, ali mu je, zbog nereguliranog statusa, naglo onemogućen odlazak na nastavu i stručnu praksu te je dijete bilo u strahu zbog svoje neizvjesne daljnje sudbine. Prema podacima koje smo dobili od MUP-a obitelj ne ispunjava uvjete za odobrenje privremenog boravka iz humanitarnih razloga jer su u jednom periodu boravili u RH bez reguliranog statusa te su na taj način roditelji svjesno kršili propise. U obraćanju MUP-u naglasili smo kako se pri donošenju odluke o protjerivanju obitelji s teritorija RH nije vodilo računa o najboljem interesu djece. U tom je slučaju pravno relevantna činjenica da niti jedno od troje djece nije moglo samostalno regulirati boravišni status, već su to u njihovo ime bili dužni napraviti roditelji. Kako u vrijeme njihovog rođenja i do izmjena Zakona o strancima nije postojala pravna osnova prijave boravišta djeteta bez reguliranog boravišta roditelja, djeca su bila prisiljena boraviti u RH u nereguliranom boravišnom statusu. Stoga smo naglasili kako sve troje djece ispunjava uvjet nereguliranosti boravišnog statusa iz opravdanih razloga te zamolili da se u njihovom najboljem interesu regulira njihov boravišni status i pravo na obiteljski život. Unatoč našem stavu, zahtjevi za odobrenjem privremenog boravka su bili odbijeni i izdano rješenje o povratku.

Djeca, koja su u međuvremenu postala punoljetna podnijela su zahtjev za odobrenje stalnog boravka, a ostali članovi obitelji i nadalje borave u RH nezakonito. Stajalište je Uprave za upravne i inspekcijske poslove da će, u slučaju da starijoj djeci bude odobren stalni boravak doći do apsurdne situacije da će se njihovim roditeljima omogućiti rješavanje njihovog statusa na račun djece, koju su sami, svojim skrivljenim ponašanjem, doveli u situaciju da nezakonito borave u RH.

Ovome bismo dodali da odgovornost za ovakvu situaciju, osim roditelja, snose i tijela RH koja su odbila zahtjev za reguliranjem boravka u trenutku kad su članovi obitelji već 14 godina boravili na teritoriju RH te prešutno odobravala ovakvu nezakonitu situaciju. Ističemo da djeca ni u kom slučaju ne bi smjela snositi posljedice zbog ponašanja svojih roditelja te se svaka odluka koja se tiče djece mora donositi, sukladno Konvenciji o pravima djeteta, u najboljem interesu djeteta, što u ovom slučaju nije učinjeno. U trenutku pisanja izvješća nismo imali informaciju o tome je li djeci odobren stalni boravak te u skladu s time reguliran status i ostalim članovima obitelji uključujući i maloljetno dijete.

Kao primjer sporog rješavanja statusnih prava djece ističemo slučaj djeteta rođenog u BiH, za koje je otac, hrvatski državljanin, podnio zahtjev za **primitak u hrvatsko državljanstvo**. Unatoč žurnosti, zahtjev nije bio riješen ni nakon 10 mjeseci. Osim što su roditelji morali plaćati zdravstveno osiguranje za dijete, ono nije moglo ostvariti ni doplatu za djecu. Nakon naše intervencije postupak je pozitivno okončan u roku od deset dana.

Zaključno, povrede statusnih prava djece uzrokovane su ponekad nedovoljno kvalitetnim zakonskim odredbama (primjerice, kod presumpcije bračnog očinstva), ali se češće događaju zbog uskog i striktnog tumačenja zakonskih odredbi, nesnalaženja nadležnih tijela, dugotrajnosti postupaka, a prvenstveno zbog neuvažavanja načela najboljeg interesa djeteta.

2.1.2 Pravo na očuvanje osobnosti

U 2014. godini nastavili smo pratiti ostvarivanje prava i interesa djece s rodnom disforijom. S obzirom na to da javnost još uvijek nije senzibilizirana na prihvaćanje transrodnih osoba, ovoj problematici dajemo posebnu važnost. Uz suradnju s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, udrugama TransAid, Zagreb Pride i Kontra te s eminentnim stručnjacima iz područja psihijatrije, endokrinologije i psihologije, nastavljena je suradnja s Ministarstvom zdravlja na praćenju provedbe *Pravilnika o načinu prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu* (NN 132/14), koji je donesen krajem 2014.

U trenutku pisanja ovog izvješća, na temelju rasprava koje se vode može se zaključiti da, iako su stvorene pravne, ali i medicinske pretpostavke za bolji tretman transrodnih osoba, nedostaje dovoljan broj stručnjaka i pratećih službi koji poznaju problematiku i mogu djetetu pružiti medicinsku i terapijsku podršku i tretman, pravni savjet ili savjet vezan uz svakodnevni život. Mnoge zemlje svijeta takvu podršku čine djetetu dostupnom. Na ovom području potrebna je edukacija odgojno-obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih radnika, uz senzibilizaciju stručne i šire javnosti.

2.1.3 Pravo na privatnost

U 2014. postupali smo u 33 slučaja povreda prava na privatnost (u 2013. zaprimljena je 21 prijava). Najviše prijava odnosilo se na neku od povreda prava u području obrazovanja – u školama i vrtićima, zatim u medijima¹, u sportskim društvima, ali i na ostalim mjestima u kontekstu primjene posebnih zakona. Roditelji su se prituživali na povredu osobnih podataka ili privatnosti djece od strane institucija ili fizičkih osoba. Iz institucija smo primali upite o načinima postupanja u pojedinim, za njih novim situacijama. Roditelji su očekivali da Ured zabrani postupanja koja oni smatraju povredom prava na privatnost, za što pravobraniteljica nema ovlasti, a institucije su tražile pomoć u boljem razumijevanju njima nedovoljno poznatih posebnih propisa te u komunikaciji s roditeljima. Roditelje, ali i predstavnike institucija obavještavali smo o njihovim pravima i obvezama iz Zakona o zaštiti osobnih podataka (NN 103/03., 118/06., 41/08., 131/08. i 106/12.) i ostalih propisa te smo njihove pritužbe prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo ih upućivali da se izravno obrate tom tijelu koje nadzire provođenje zaštite osobnih podataka. Također smo aktivno surađivali s predstavnicima AZOP-a te smo u listopadu 2014. s njima održali radni sastanak, zajedno s povjerenicom za informiranje, radi razmjene informacija i usuglašavanja prakse.

Prema izvješću AZOP-a, u 2014. Agencija je postupala u 19 slučajeva koji su se odnosili na obradu osobnih podataka djece: davanjem odgovora, pravnih mišljenja, preporuka te izdavanjem rješenja sukladno Zakonu o zaštiti osobnih podataka. U jednom slučaju prijava je prosljeđena na nadležno postupanje povjerenici za informiranje.

Primjećujemo da **odgojno-obrazovnim ustanovama**, unatoč višegodišnjoj senzibilizaciji za zaštitu privatnosti, nedostaje informacija o tome što su osobni podaci, kao i znanja o potrebi i načinima zaštite osobnih podataka djece.

¹ Više o tome u poglavlju Mediji i zaštita dječjih prava.

Stoga smo i početkom školske godine 2014./2015. Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) i odgojno-obrazovnim ustanovama uputili preporuku o zaštiti privatnosti u kojoj smo naveli sljedeće:

I dalje uočavamo propuste u komunikaciji odgojno-obrazovnih ustanova s medijima, u prikupljanju podataka o djeci, uvođenju video nadzora, fotografiranju djece, stavljanju podataka na web stranice škole, što ponekad ugrožava dobrobit djece i narušava odnose škole i roditelja. Odgojno-obrazovnim radnicima preporučujemo, uz primjenu Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima, u slučaju dvojbi, konzultirati i Agenciju za zaštitu osobnih podataka.

Podsjećamo da su Kaznenim zakonom kao kaznena djela propisani neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne (otkrivanje podataka o osobnom ili obiteljskom životu od strane osobe kojoj su podaci povjereni u obavljanju njena zvanja) te povreda privatnosti djeteta (iznošenje podataka iz osobnog ili obiteljskog života djeteta, objava djetetove fotografije ili otkrivanje identiteta djeteta protivno propisima, što kod djeteta izazove uznemirenost, porugu vršnjaka ili drugih osoba ili na drugi način ugrozi dobrobit djeteta).²

Smatramo potrebnim uvesti obrazovanje i/ili usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika o zaštiti osobnih podataka djece. Tome u prilog govori slučaj u kojem nam se obratila stručna suradnica psihologinja škole s upitom može li dati psihologijski nalaz djeteta tajnici škole koja mora napisati odluku kojom se djetetu odobrava poseban način polaganja ispita i kojoj bi taj nalaz trebao poslužiti kao temelj odobravanje posebnog načina polaganja ispita. Školu smo uputili da se prvenstveno rukovodi načelom zaštite najboljeg interesa djeteta i vodi računa o zaštiti osobnih podataka o djetetu, odnosno o tome da psihologijski nalaz ne bi trebao „kružiti“ kroz razne institucije i službe, a da se u stručnom i administrativnom radu škole mogu koristiti pisane bilješke/mišljenje školskog psihologa (koje će uvažavati nalaz stručnjaka psihologa koji je proveo obradu djeteta) na kojem se može temeljiti odluka kojom se djetetu odobrava poseban način polaganja ispita.

Primili smo upit o načinu postupanja pri objavi osobnih podataka učenika na internetskim stranicama škole. Budući da prikupljanje, obrada i korištenje osobnih podataka o djeci moraju biti sukladni Zakonu o zaštiti osobnih podataka, uputili smo školu da u slučaju dvojbi oko zaštite osobnih podataka djece, zatraži mišljenje Agencije za zaštitu osobnih podataka.

Od dječjeg vrtića primili smo upit o komunikaciji odgojiteljice s roditeljima putem Facebook stranice te o privatnosti djece u virtualnom prostoru. U ovom slučaju odgojiteljica u dječjem vrtiću je, bez odobrenja nadležnih tijela dječjeg vrtića, otvorila Facebook stranicu odgojne skupine na kojoj svakodnevno komunicira s roditeljima djece iz odgojne skupine te kao administrator stavlja na Facebook stranicu dokumentirane aktivnosti djece u vrtiću, transkripte njihovih izjava, snimke njihovih likovnih radova, snimke njihovih glazbenih aktivnosti i slično. Pritom odgojiteljica navodi da je Facebook stranica otvorena na poticaj roditelja te da je s takvom praksom upoznala kolege. Saznajemo da je odgojiteljica ugasila Facebook profil nakon što joj je od strane stručnog tima vrtića i ravnateljice naloženo da to učini.

Dječji vrtić smo uputili da se za pojašnjenje i upute o načinu rada prvenstveno obrati nadležnom MZOS-u i Agenciji za odgoj i obrazovanje (AZOO) te AZOP-u u pogledu stajališta o zaštiti osobnih podataka na internetu. Smatramo da se suglasnost roditelja za objavu podataka o djeci na internetskoj stranici vrtića ili prostorima unutar vrtića odnosi na situacije u kojima vrtić preuzima odgovornost za korištenje tih podataka. U ovom slučaju riječ je o području zaštite osobnih podataka koje je regulirano Zakonom o zaštiti osobnih podataka. Ako dječji vrtić želi prihvatiti takvu inicijativu, trebao bi se konzultirati s AZOP-om. Također, stajalište o tome trebao bi definirati i MZOS. Smatramo da, ako je cilj poboljšati suradnju i povezanost između roditelja, djece i osoblja vrtića, prednost treba dati drugim, neposrednim oblicima suradnje, susretima u samom dječjem vrtiću i slično. Prihvatljivom nam se čini i mogućnost da dječji vrtići na svojim internetskim stranicama imaju dijelove koji su dostupni samo uz lozinku, gdje se onda mogu nalaziti informacije ili slike djece u aktivnostima u vrtiću, odnosno drugi sadržaji koji su dostupni ograničenom krugu korisnika. Pritom je dječji vrtić odgovoran za sadržaje na stranici i mora osigurati zaštitu od eventualnih zlouporaba.

I dalje nam se obraćaju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova tražeći savjet o mogućnostima zaštite djece na internetu kao i o sadržajima web stranica i Facebook profila vrtića i škole. Web stranice odgojno-obrazovnih ustanova i Facebook profili postaju sve više mjesta na kojima djeca, roditelji i drugi korisnici traže informacije o djelovanju ustanove pa je samim time veći i rizik povreda prava djece na privatnost.

² Iz preporuke MZOS-u i odgojno-obrazovnim ustanovama povodom početka šk.god. 2014./2015.

Na web stranici jedne škole uočili smo popis učenika upućenih na popravni ispit. Popis uključuje i vremenik provjere njihovog znanja. Uvažavamo namjeru škole da putem web stranice pravovremeno informira djecu i druge dionike odgoja i obrazovanja o događanjima u školi i školskim obvezama, no, prilikom objave bilo kakvih informacija o djeci važno je voditi računa o zaštiti njihove privatnosti i ne objavljivati one podatke koji bi im na bilo koji način mogli naštetiti ili ugroziti njihovo pravo na privatnost. Kako je popis učenika upućenih na popravni ispit bio dostupan svim posjetiteljima web stranice, školi smo preporučili da ga ukloni jer on dovodi u pitanje pravo svakog djeteta na privatnost. Škola je uvažila našu preporuku.

U jednom slučaju škola je tražila savjet o davanju podataka djeteta odvjetnici koja zastupa jednog od roditelja djeteta u brakorazvodnom postupku. Školu smo uputili na AZOP koji im je odgovorio da se traženi podaci smiju dati na korištenje ukoliko odvjetnica dokaže pravni interes, odnosno svoj zahtjev potkrijepi s punomoći za zastupanje te ukoliko davanje podataka nije u suprotnosti s čuvanjem službene ili profesionalne tajne škole. U svim drugim slučajevima voditelj zbirke osobnih podataka ovlašten je dati na korištenje tražene podatke samo u slučajevima kada postoji nalog suda u kojem je jasno navedena svrha i pravni temelj za davanje podataka te vrsta osobnih podataka koji se traže.

Zaprimili smo i prijavu o kršenju prava djece na privatnost u dječjem vrtiću te zlouporabi djece u političke svrhe radi promocije jedne političke stranke. U prijavi se, među ostalim, navodi: „Članice jedne političke stranke su donirale televizor dječjem vrtiću te su se s doniranim televizorom i grupom vrtićke djece fotografirale, a te su fotografije s prigodnim tekstom objavljene u različitim medijima. Isto je učinjeno bez ikakvog znanja i traženja odobrenja roditelja fotografirane djece kao i bez ikakve prethodne obavijesti ili najave općini kao vlasniku i osnivaču ustanove.“

U **području sporta** primili smo nekoliko raznovrsnih upita/prijava o povredi privatnosti djece, primjerice o stegovnom postupku protiv djece unutar jednog nacionalnog sportskog saveza i mogućoj ugrozi tajnosti postupka te s tim u vezi privatnosti djece; praksi Hrvatskog školskog športskog saveza (HŠŠS) koji za učlanjenje djeteta zahtijeva isključivo online prijave te dostavu skenirane fotografije za potrebe članske iskaznice; financiranju kluba i javnom prozivanju djece „dužnika“ radi neplaćanja i dr.

Bilo je upita i prijava o ugrožavanju privatnosti djece **u ostalim područjima**. Tako smo primili obavijesti roditelja o neovlaštenom raspolaganju osobnim podacima o djetetu od strane raznih trgovačkih društava radi ostvarivanja neke koristi. Primjerice: korištenje broja djetetovog mobitela objavljenog u imeniku radi pronalaska i naplate duga od roditelja; korištenje osobnih podataka djece i roditelja nakon prometne nesreće, dobivenih od djelatnika policije, kako bi im se ponudile usluge naplate štete za zadobivene ozljede i usluge odvjetničkog ureda; uvođenje gradske kartice za korištenje javnog prijevoza i drugih usluga; nemogućnost ostvarivanja povrata novca od osiguravajućeg društva na ime otkaza maturalnog putovanja zbog povrede djeteta, odnosno uvjetovanja isplate dostavom zaštićenih osobnih podataka djeteta i sl.

Zaključno izdvajamo prijave povreda prava privatnosti djece **prema posebnim zakonima** i kršenju:

Zakona o zaštiti prava pacijenata (NN 169/04 i 37/08.) – slučaj vršnjačkog nasilja u školi u kojem je liječnica obiteljske medicine, na traženje roditelja jednog dječaka, neovlašteno izdala dokument o zdravstvenom stanju drugog djeteta s preporukama za postupanje nadležnim tijelima. U prosincu 2014. od Ministarstva zdravlja (MZ) smo zatražili izvješće i uputili preporuku da se liječnike informira i educira o načinu zaštite privatnosti djeteta i izdavanja dokumenata na traženje drugih roditelja te o načinu izvješćivanja i suradnje među sektorima u slučajevima vršnjačkoga nasilja koristeći službenu razmjenu zaštićenih informacija. Odgovor MZ još nismo zaprimili.

Zakona o radu (NN 93/14.) – slučaj neovlaštenog uzimanja pisanih izjava od djece i mladih s intelektualnim i kombiniranim teškoćama, s namjerom korištenja tih izjava u raznim radno pravnim i drugim postupcima koji su pokrenuti zbog loših međuljudskih odnosa u centru za odgoj i obrazovanje. Od Ministarstva socijalne politike i mladih (MSPM) zatražili smo poduzimanje mjera za zaštitu djece, a MSPM nas je izvijestio da su provedeni kontrolni i izvanredni inspekcijski nadzori, posebno zbog prijave manipulacije korisnicima i njihovom privatnošću u svrhu zaštite radnih i privatnih interesa zaposlenika. Utvrđeno je da je neovlaštenim uzimanjem pisanih izjava došlo do kršenja prava i interesa djece. Ustanova je podnijela i kaznenu prijavu za kazneno djelo povrede djetetovih prava iz čl. 177. Kaznenog zakona (NN 125/11. i 144/12.) protiv troje radnika, od kojih je za dvoje otkazan ugovor o radu, a treći je to učinio sam sporazumno.

Zakona o sudovima za mladež (NN 84/11., 143/12. i 148/13) – odvjetnik nam se obratio prijavivši suca županijskog suda, a pozivajući se na čl. 60. Zakona o sudovima za mladež, zato što je u stegovnoj prijavi protiv njega, koju je poslao odvjetničkoj komori, dostavio presudu koja se odnosi na maloljetne počinitelje i svjedoke i u kojoj su vidljivi svi osobni podaci. Odgovorili smo mu da u konkretnom slučaju ne pronalazimo elemenata za postupanje, budući se citirani članak odnosi na objavu podataka o maloljetniku i postupku što ovdje nije slučaj. Pravosudnim tijelima koja postupaju nužno je dostaviti identitet djece, no stručne osobe su dužne štititi podatke od javne objave.

Zakona o privatnim detektivima (NN 24/03.) – majka nas je pitala kako zaštititi dijete ozlijeđeno u prometnoj nesreći od praćenja od strane privatnog detektiva, kojeg je angažiralo osiguravajuće društvo za potrebe dokazivanja djetetova psihofizičkog stanja u sudskom postupku koji su roditelji pokrenuli protiv osiguravajućeg društva. Privatni detektiv je fotografirao dijete u javnom prostoru (na nogometnom igralištu) i na ulici te je koristio snimke djeteta s internetske stranice škole na kojoj se bilježe sportske aktivnosti djece kao što su natjecanja i slično. Majku smo obavijestili da, prema Zakonu o privatnim detektivima, privatni detektiv smije prikupljati obavijesti i informacije o dokazima koji su stranci potrebni za osiguranje ili ostvarivanje prava pred sudbenim ili drugim tijelima te pred društvima ili udrugama; da privatni detektiv može promatrati, pratiti osobu i učiniti fotografski snimak na javnom mjestu; no da nažalost, prema našim saznanjima, taj zakon ne sadrži posebne odredbe kojima bi djeca bila izuzeta od takvih postupanja. Uputili smo majku da se, radi inspekcijskog nadzora nad radom privatnih detektiva, može obratiti MUP-u, te da se obrati AZOP-u radi provjere ima li povrede prava na zaštitu osobnih podataka zbog praćenja i fotografiranja od strane privatnog detektiva. S obzirom na to da takve prijave do sada nismo primali, zatražili smo mišljenje AZOP-a o usklađenosti takvog postupanja privatnog detektiva sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka. AZOP nas je obavijestio kako bi u konkretnom slučaju, budući da za fotografiranje djeteta postoji zakonita svrha, bilo dopušteno fotografiranje djeteta. Međutim da je za objavu djeteta na internetskoj stranici škole nužan pristanak zakonskog zastupnika djeteta.

Zakona o humanitarnoj pomoći (NN 128/10.) – školu koja nam je dostavila upit o objavi podataka bolesne djevojčice na svojim internetskim stranicama, a u svrhu prikupljanja sredstava za njezino liječenje, uputili smo u propise, kao i važnost i potrebu sagledavanja mišljenja i osjećaja samog djeteta. Ukazali smo kako u takvim slučajevima uvijek pozivamo na oprez i potrebu zaštite djetetovog dostojanstva i privatnosti, koji unatoč suglasnosti roditelja, različitim i neprimjerenim objavama mogu biti narušeni.

Obiteljskog zakona (NN 75/14.) – ravnatelj škole pitao nas je o pravima razvedenog roditelja koji ne živi s djetetom, kao i novog bračnog druga, na pristup individualnim informacijama o djetetu, budući da između roditelja ne postoji razmjena informacija (čl. 111. Obiteljskog zakona) o ocjenama, djetetovim postignućima i vladanju. Otac, umjesto razmjene informacija s majkom za vrijeme svoje službene odsutnosti, za pribavljanje ovih informacija „angažira“ treću osobu, s čime se majka ne slaže smatrajući da je narušena privatnost djeteta. O svemu smo obavijestili nadležni CZSS radi poduzimanja radnji iz njihove nadležnosti te AZOP.

Sudeći prema prijavama zaprimljenim u Uredu pravobraniteljice instrumenti zaštite prava djece na privatnost još nisu dovoljno učinkoviti. Zbog nedovoljne informiranosti o načinima zaštite privatnosti djece i nedovoljnog poznavanja propisa važno je i dalje kontinuirano raditi na osvješćivanju stručne i šire javnosti o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti djece u svim segmentima njihovog života.³

2.1.4 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i ove godine su najčešći razlog obraćanja Uredu i čine 24% od ukupnog broja prijava. Primili smo 390 prijava koje se odnose na 594 djece. Djeca su bila prijavitelji u 10 slučajeva. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (171) i očevi (113), u dva slučaja oba roditelja, a obraćali su nam se i bake (13) i djedovi (8). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, od institucija, rodbine i drugih građana (69). Ured je samoinicijativno postupao u četiri slučaja.

Osim postupanja po pojedinačnim prijavama koje se temelji na traženju izvješća o postupanju nadležnih tijela te upućivanju upozorenja, prijedloga i preporuka sukladno Zakonu o pravobraniteljstvu za djecu, u području obiteljskopravne zaštite djece uputili smo jednu preporuku usmjerenu cjelovitom sustavu zaštite (*Prebivalište i zajednička roditeljska skrb*)⁴ te smo sudjelovali u donošenju šest zakona i 11 pravilnika⁵.

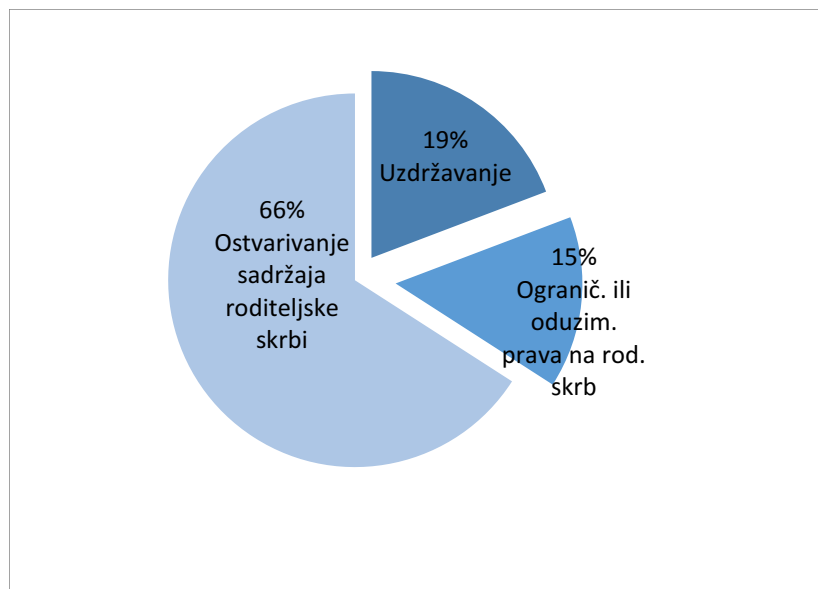
³ To je i bila preporuka pravobraniteljice za djecu u sklopu podnošenja Alternativnog izvješća uz 3. i 4. periodično izvješće RH Odboru za prava djeteta UN-a u točki F. Zaštita privatnosti i ugleda (članak 16. Konvencije: „1. Kontinuirano raditi na osvješćivanju javnosti i educiranju stručnjaka o važnosti zaštite i čuvanja privatnosti i dostojanstva djece u svim segmentima njihovog života.“).

⁴ Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

⁵ Više o tome u poglavlju Zakonodavna aktivnost.

Od 390 slučajeva u ovoj cjelini, njih 58 (15%) odnosilo se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i njima je obuhvaćeno 95 djece. U pogledu prava na uzdržavanje bilježimo 75 prijava (19%) koje su se odnose na 119 djece. I dalje se najveći broj prijava u ovom području odnosi na pitanja vezana za ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, njih 257 (66%), kojima je pogođeno ukupno 380 djece svih dobnih skupina.

Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb – ukupni broj prijava

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice u ovim slučajevima uključuju praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka i upozorenja, traženje obavijesti o postupanju i dostavljanje relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS) i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koja nam se neposredno javljaju za pomoć.

Godina 2014. bila je obilježena pripremama za donošenje novog Obiteljskog zakona koji je trebao pridonijeti postizanju bolje zaštite djece u mnogim segmentima na koje godinama upozoravamo, a koja je bila nezadovoljavajuća. Novi Obiteljski zakon (NN 75/14.) stupio je na snagu 1. rujna 2014., osim odredaba navedenih u čl. 563. Obiteljskog zakona koje su stupile na snagu 1. siječnja 2015. godine. Uz zakon doneseni su i pravilnici koji trebaju olakšati neposredni rad i poduzimanje konkretnih aktivnosti usmjerenih zaštiti dobrobiti i prava djeteta.

U siječnju 2015. Obiteljski zakon je odlukom Ustavnog suda „suspendiran“. U vezi s time pravobraniteljica za djecu obratila se Hrvatskom saboru, Ustavnom sudu i Vladi RH kojima je uputila obavijest i preporuku. Vladi RH je preporučeno da sukladno Konvenciji o pravima djeteta UN-a postupi u najboljem interesu djeteta i u svim akcijama djeci da prednost, kako zbog nastale složene pravne situacije ona ne bi bila dodatno stigmatizirana. Hrvatski sabor i njegove zastupnike te Ustavni sud RH pravobraniteljica je pozvala da u okviru svojih ovlasti, a vezano za novonastalu situaciju, zaštite prava djece i osiguraju djeci nesmetani razvoj.

U problematici koja obuhvaća pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, nažalost, ni ove godine ne vidimo značajnijih pomaka usmjerenih boljoj zaštiti djece i ostvarivanju njihovih prava. Četiri mjeseca primjene novoga Obiteljskog zakona prekratak je period za donošenje zaključaka o njegovoj učinkovitosti u zaštiti prava djece.

Prijave se uglavnom odnose na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (CZSS i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, prigovore na ponašanje „drugog“ roditelja prema djetetu, posebno u slučajevima razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice.

Određeni broj roditelja i članova uže obitelji ne preuzima vlastitu odgovornost za situaciju u kojoj se dijete nalazi te ju prebacuju na drugog roditelja ili institucije. Od stupanja na snagu novog Obiteljskog zakona obraćali su nam se roditelji koje su stručnjaci upućivali na potrebu postizanja dogovora i izrade plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i u slučajevima kada je bilo jasno da to nije moguće uslijed visoke razine međusobnog konflikta, nesprenosti na suradnju i nedostupnosti savjetodavnom radu. Takve roditelje je važno prepoznati u ranoj fazi rada s obitelji i planirati djelotvorne intervencije usmjerene postizanju zaštite djeteta da bi se izbjeglo njegovo izlaganje manipulativnim ponašanjima roditelja i drugim oblicima emocionalnog nasilja prema djetetu.

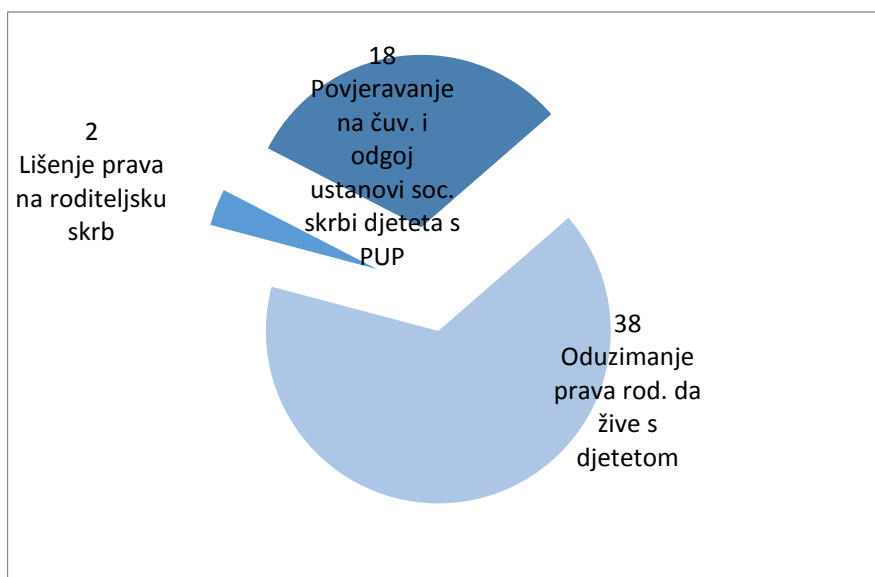
Praćenjem ovog područja zaštite prava djeteta, na što smo već upozoravali, uočavamo nedostatak savjetovališta za podršku roditeljima i djeci vezano uz pitanja roditeljske srbi, odnose u obitelji i poteškoće s kojima se susreću roditelji i djeca tijekom odrastanja. Nedovoljno je stručnjaka u CZSS-ima, njihove kompetencije treba jačati, nedostaju im edukacije i supervizije. Nisu osnovani obiteljski sudovi, sudski postupci su dugotrajni, a kod sudaca uočavamo da im je potrebno dodatno stručno usavršavanje iz područja razvojne psihologije, posebno o odrastanju djece u uvjetima koji su ugrožavajući za njihov psihofizički razvoj. Veliki problem predstavlja neizvršavanje odluka donesenih radi zaštite dobrobiti i prava djeteta, pri čemu je sankcioniranje roditelja za njihovo kršenje blago i neučinkovito, čime dijete ne dobiva pravodobnu zaštitu svojih prava. Potrebno je jačati suradnju i koordinirano djelovanje među tijelima koja sudjeluju u postupcima u vezi sa zaštitom dobrobiti djece.

U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta i dalje postoji problem dugotrajnosti postupaka i otežano provođenje odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno.

Imajući u vidu uočene probleme, Odbor za prava djeteta UN-a u Zaključnim primjedbama o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću RH u rujnu 2014. godine preporučuje Hrvatskoj *da ojača svoje napore kako bi obiteljima pružila podršku koja im je potrebna za ispunjavanje obaveza prema djeci i osiguravanje njihove dobrobiti i razvoja, osobito da: nastavi jačati službe pomoći i podrške koje se pružaju roditeljima i zakonskim skrbnicima pri izvršavanju odgovornosti odgoja djece te da promiče mjere podrške zaposlenim roditeljima, uz razmatranje suradnje s poslovnim sektorom; osigura ispunjavanje potreba sve djece, uključujući djecu s teškoćama u razvoju i djecu koja žive u udaljenim područjima ili u uvjetima siromaštva; osigura usmjeravanje i nadzor obiteljima za čiju djecu postoji mogućnost da su izložena zanemarivanju ili zlostavljanju; uspostavi jasan okvir nadzornih mjera, uključujući mjere kontrole i procjene, kriterije pri odabiru osobe koja vrši nadzor kao i učinkovite žalbene mehanizme; te da dodijeli dovoljno kadrovskih, tehničkih i financijskih sredstava kako bi osigurala učinkovit rad centara za socijalnu skrb/ obiteljskih centara te da osigura kontinuiranu obuku stručnjaka zaposlenih u tim centrima.*

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb – Od 58 slučajeva koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb, 38 odnosilo se na povjeravanje djeteta na čuvanje i odgoj zbog oduzimanja prava roditeljima da žive s djetetom i odgajaju ga, dva slučaja na izricanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb, a 18 na povjeravanje na čuvanje i odgoj ustanovi za socijalnu skrb djeteta s poremećajima u ponašanju, kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati.

Ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb

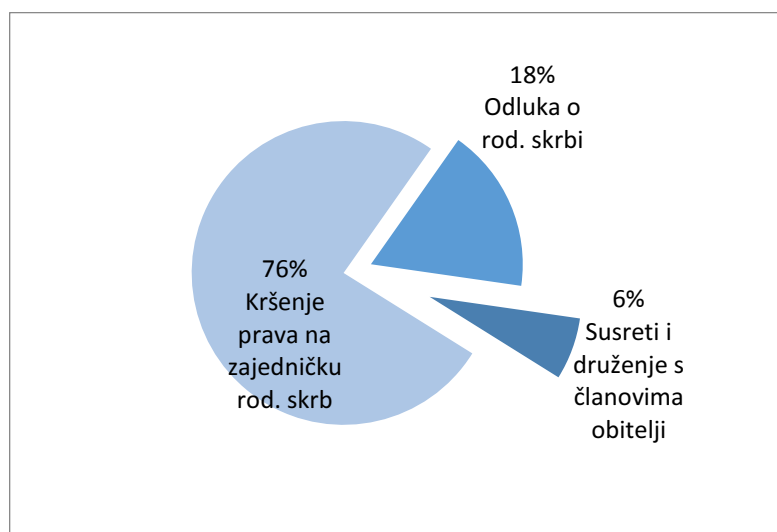
Obraćali su nam se roditelji i članovi obitelji djeteta koje je izdvojeno iz obitelji. Najčešće su bili nezadovoljni odlukom nadležnog tijela o izdvajanju te odabirom ustanove, udomiteljske obitelji ili člana obitelji koji treba preuzeti skrb o djetetu. Obratilo nam se šestoro djece koja su se žalila na ponašanje roditelja ili nisu bila zadovoljna odlukom o smještaju izvan obitelji, odbijala su se vratiti u ustanovu ili su bila nezadovoljna odabirom odgojne ustanove u koju su upućena. Među njima je i sedamnaestogodišnjak pred završetkom izvršenja odgojne mjere, koji u trenutku obraćanja nije imao riješen postinstitucionalni prihvata budući da ga roditelji ne žele primiti u obitelj. Institucije nas

obavještavaju o poteškoćama u izvršavanju odluka koje je sud izrekao za zaštitu djece te nam ukazuju na potrebu trajnijeg odgovarajućeg zbrinjavanja djece koja se godinama nalaze u institucionalnom smještaju.

U ovim slučajevima, na što smo već upozoravali, potreban je kontinuirani stručni rad s roditeljima kojima je oduzeto pravo na život s djetetom kako bi osvijestili vlastite propuste, pogreške i ugrožavajuća ponašanja u odnosu prema djetetu te preuzeli odgovornost za obiteljsku situaciju zbog koje je dijete, radi vlastite zaštite, smješteno izvan obitelji. S roditeljima je važno raditi na razvoju roditeljskih kompetencija i poboljšanju životnih uvjeta kako bi se dijete moglo vratiti u obitelj. Zbog preopterećenosti stručnjaka u CZSS, nepostojanja savjetovališta u nekim sredinama, njihovog nedostatnog broja ili orijentacije samo na rad s dobrovoljnim klijentima, izostaje aktivni rad s roditeljima pa oni slabo napreduju u procesu ostvarivanja uvjeta za povratak djece u obitelj. Bez kontinuiranog, pojačanog stručnog rada i pružanja pomoći roditeljima, djeca godinama ostaju smještena izvan obitelji, što nije u skladu s njihovim najboljim interesom. Osim rada s roditeljima i nadležnim tijelima je potrebna dodatna edukacija, posebice u smislu prepoznavanja najboljeg interesa djeteta u ovim slučajevima te procjene do kada je oportuno raditi s roditeljima, a u kojem trenutku, upravo radi najboljeg interesa djeteta, treba poduzeti mjeru lišenja roditeljske skrbi.

Imajući u vidu ove probleme Odbor za prava djeteta UN-a⁶ je Hrvatskoj preporučio da: *u cilju smanjivanja institucionalizacije djece osigura potpunu provedbu Master plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi za razdoblje od 2011. do 2018., osobito putem jačanja podrške za skrb o djeci u obitelji ili zajednici kad god je to moguće te za udomiteljsku skrb o djeci koja ne mogu ostati sa svojim obiteljima; na temelju najboljeg interesa djeteta uspostavi odgovarajuće zaštitne mjere i jasne kriterije kako bi se utvrdilo treba li dijete biti smješteno u alternativnu skrb te da osigura poštovanje djetetovog mišljenja; provodi periodični pregled smještanja djece u udomiteljsku skrb i institucije te nadzire kvalitetu skrbi koja je tamo pružena, uz osiguravanje pristupačnih mogućnosti za izvješćivanje, praćenje i otklanjanje zlostavljanja djece; ojača svoju podršku djeci nakon završetka alternativne skrbi kako bi osigurala njihov neovisni život; ojača promicanje i pronalaženje udomiteljskih obitelji kako bi osigurala raspodjelu po regijama te da udomiteljskim obiteljima osigura sustavnu obuku i podršku u odgoju djece; te ojača svoj sustav specijaliziranog udomiteljstva za djecu s problemima u ponašanju, djecu s teškoćama u razvoju, djecu oboljelu od HIV-a/AIDS-a te trudne djevojke i majke mlađe od 18 godina.*

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi – Među 257 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi i ove su godine najbrojniji oni koji se odnose na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a ima ih 194. Na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi odnosilo se 45 slučajeva, a bilo je i 17 prijava u vezi sa susretima i druženjem djece s članovima obitelji. Prijave su se odnosile na ukupno 380 djece.

Većina roditelja u slučajevima prekida braka ili izvanbračne zajednice uspijevaju sami, uz podršku obitelji, prijatelja ili stručnu pomoć, postići dogovor o tome s kim će zajednička djeca živjeti, o susretima i druženju djece i roditelja, visini uzdržavanja i ostalim sadržajima roditeljske skrbi. Ti roditelji nam se javljaju rijetko i tada traže savjet vezan uglavnom za uobičajene reakcije djeteta na razvod roditelja ili se raspituju o načinu na koji se provode postupci. Upućujemo ih da potraže savjetodavnu pomoć i podršku stručnjaka u CZSS i savjetovalištima pri CZSS.

⁶ U Zaključnim primjedbama o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću RH u rujnu 2014.

U radu se najčešće susrećemo sa slučajevima tzv. visokokonfliktnog prekida braka ili izvanbračne zajednice roditelja (skraćeno ih nazivamo *visokokonfliktni razvodi*), koji prema nekim podacima (McIntosh, 2003.) čine oko trećinu od ukupnog broja razvoda.⁷ Obilježeni su visokom razinom sukoba među roditeljima s čime je povezan izostanak dogovora o daljnjoj roditeljskoj skrbi za dijete, odbacivanje vlastite odgovornosti i prebacivanje odgovornosti za postojeće stanje na bivšeg partnera i institucije. U tim slučajevima djeca su bez izuzetka usredištu sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen.

Visokokonfliktni razvodi često su obilježeni **manipulativnim ponašanjem** jednog ili oba roditelja. Posljedica takvog ponašanja je otuđenje djeteta od roditelja. Do otuđenja dolazi uslijed niza verbalnih i neverbalnih poruka manipulativnog roditelja kojima je dijete izloženo te one mijenjaju djetetov doživljaj i sliku drugog roditelja. Iako za to ne postoje razlozi koji proizlaze iz neposrednih neugodnih iskustava djeteta s roditeljem, dijete ga zbog izloženosti manipulaciji počinje doživljavati u negativnom svjetlu, kao prijetnju, smetnju, ugrozu, osobu koja je nepoželjna u njegovom životu. Riječ je o slučajevima u kojima je, prema procjeni stručnjaka, manipulacija djetetom jedini razlog za odbacivanje „drugog“ roditelja od strane djeteta. Situacija za dijete postaje teža i bolnija ako su oba roditelja sklona manipulativnim obrascima ponašanja pa svaki kontakt s djetetom koriste za ocrnjivanje drugoga. Uz to često ne poštuju sudske odluke kojima su regulirana pitanja roditeljske skrbi i nisu dostupni intervencijama CZSS koje su savjetodavnog karaktera. U tim slučajevima dijete nerijetko razvija psihičke smetnje do razine autodestruktivnog ponašanja. Zastrašujuće je da niti u toj situaciji roditelji ne prestaju sa svojim ponašanjem, a djetetovu emocionalnu uznemirenost koriste kao argument u „borbi“ protiv bivšeg partnera. Zbog takve situacije sustav koji bi dijete trebao zaštititi to ne čini iz straha da će si dijete nauditi. Iako su stručnjaci u CZSS i suci osviješteni za problem manipulacije, nema djelotvornog odgovora sustava na ovakvo ponašanje roditelja koji su potpuno neosjetljivi na potrebu djeteta da zadrži odnos i komunikaciju s oba roditelja i nakon njihovog razvoda. Vrlo često ovakvim se slučajevima bavi cijeli sustav - CZSS, sudovi, MUP, DORH, pravobraniteljica za djecu. Često se stranke obraćaju i tijelima Hrvatskoga sabora, Vladi RH, Predsjedniku RH, očekujući da će oni riješiti njihov problem. No, problem se kod takvih stranaka nerijetko javlja zbog nemogućnosti prihvatanja odluke nadležnog tijela koja nije u skladu s njihovim željama te namjere da se sustav „iscrpljuje“ njihovim pritužbama, sve do rješenja koje će prema njihovom sudu biti ispravno.

Vjerujemo da bi djelotvorniji odgovor sustava zaštite djeteta bila pravodobna reakcija u odnosu na manipulativnog roditelja u samom začetku takvog ponašanja i to u vidu intenzivnog savjetodavnog rada ili sankcioniranja manipulativnog ponašanja (budući da dio roditelja nije dostupan savjetodavnom i/ili psihoterapijskom radu, niti motiviran mijenjati svoje ponašanje). Uz osiguranje dovoljnog broja stručnjaka koji bi se mogli na kvalitetan način posvetiti radu s obitelji koja je procijenjena potencijalno rizičnom na pojavu manipulacije djetetom, važno je osigurati sredstva za pravodobno provođenje psihijatrijskog vještačenja. Vještačenja bi, uz procjenu roditeljskih kompetencija i kapaciteta za usmjerenost na potrebe djeteta, trebala rezultirati jasnim preporukama o načinu rada s obitelji radi zaštite djeteta. Pri tome je stručne intervencije važno redovito preispitivati i ne ustrajati na odabiru mjere obiteljskopravne zaštite djeteta koja se pokazala neučinkovitom.

Razmjere problema najbolje ilustriraju porazni podaci MSPM-a, prema kojima u 2013. godini čak 1.802 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca žive. Djeca su izložena manipulaciji i od strane roditelja s kojim ne žive i to u vrijeme susreta i druženja s tim roditeljem. Prema podacima MSPM-a, u 2013. godini je 705 djece bilo izloženo takvom neprimjerenom ponašanju roditelja.

Poseban problem, iako rjeđi, predstavlja zaštita prava djece čiji roditelji nakon razvoda **odbijaju izvršavati svoje roditeljske dužnosti i obveze prema djetetu**. Oni ne pokazuju interes za dijete i u potpunosti ignoriraju njegovo postojanje. U takvim je slučajevima važno preispitivanje interesa djeteta, čije potrebe i osjećaji moraju biti u fokusu. Osim poduzimanja odgovarajućih mjera u odnosu na roditelja, dijete svakako treba dobiti podršku i pomoć u prevladavanju situacije u kojoj mu roditelj poručuje da je neželjeno.

Problemi koji otežavaju položaj djeteta u situacijama razvoda braka roditelja su **nepostojanje privremene odluke s kim će dijete živjeti, o susretima i druženju s drugim roditeljem i o visini uzdržavanja** kao i **predugo čekanje pravomoćne odluke** o navedenim i drugim sadržajima roditeljske skrbi. Postojanje odluke neophodan je mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima se roditelji, ni sami ni uz pomoć stručnjaka, ne mogu dogovoriti o izvršavanju

7 Profaca, B., (2010.) Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete, u Djeca i konfliktni razvodi, ur. Osmak-Franjić, D., Pravobranitelj za djecu Zagreb.

roditeljske skrbi nakon prekida životne zajednice. Osim uvođenja jasnoće i strukture u život djeteta, odluka je podloga za osiguranje kontinuiteta u odnosu djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje. Neophodna je i u praćenju obiteljske situacije te prepoznavanju roditelja, koji su skloni marginaliziranju bivšeg partnera i umanjivanju njegove uloge u životu djeteta, u trenutku u kojem dijete još nije posve izmanipulirano.

I dalje postoji problem provođenja sudskih odluka donesenih radi zaštite djeteta, sukladno procjeni njegovog najboljeg interesa. Posebno su dramatične **ovrhe** radi predaje djeteta koje, zbog reakcija izrazito uznemirenog djeteta, budu prekinute. Smatramo da bi brzo i djelotvorno utvrđivanje kaznene odgovornosti roditelja i drugih osoba koje ne poštuju pravomoćne odluke radi zaštite djeteta ili neki drugi modalitet djelotvornog sankcioniranja ovakvog ponašanja (novčane kazne i sl.) pridonijeli boljoj zaštiti djece u slučajevima protupravnog postupanja roditelja ili drugih odraslih osoba.

Jedan od problema koji se javlja u situacijama prekida obiteljske zajednice je **prijava djeteta na novo prebivalište**, u slučaju da je roditelj s kojim je dijete ostalo živjeti promijenio adresu stanovanja. Prijava djeteta na novu adresu u takvom slučaju, prema Zakonu o prebivalištu, moguća je i bez suglasnosti drugog roditelja, a na temelju suglasnosti CZSS-a i procjene da je to u djetetovom najboljem interesu, kako bi se spriječilo da dijete bude zakinuto u nekim pravima (pohađanje škole u neposrednoj blizini mjesta stanovanja) do okončanja postupka i donošenja odluke o daljnjoj skrbi za dijete. Međutim, neki CZSS-i u takvim slučajevima odugovlače s davanjem suglasnosti, iako je izvjesno da drugi roditelj odbija dati suglasnost samo zato da bi produbio roditeljski konflikt i napakostio drugom roditelju. Novi ObZ koji je trenutno obustavljen od primjene ove je situacije jasnije riješio.

U konfliktnim odnosima roditelja jedan od problema je **koji roditelj ima pravo zastupati dijete**. Zajednička roditeljska skrb je zakonska presumpcija te ona podrazumijeva da su oba roditelja, neovisno o tome jesu li u braku, izvanbračnoj zajednici ili razvedeni, zakonski zastupnici djeteta, osim ukoliko sudskom odlukom nije što drugačije određeno. Koji od njih će poduzimati radnje zastupanja djeteta pitanje je njihovog dogovora. Presumpcija da postoji dogovor između roditelja postoji sve dok jedan od roditelja ne ukaže na suprotno te je u tom slučaju roditeljski spor moguće riješiti sudskom odlukom.

Razvod braka sam po sebi ne mora značiti da roditelji ne mogu postići sporazum o ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi niti bi to trebalo tumačiti na način da je sudskom odlukom o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti pravo zakonskog zastupanja dano isključivo roditelju s kojim dijete živi. Svjesni smo da zastupanje djeteta i ostvarivanje drugih sadržaja roditeljske skrbi postaje problem prilikom visokokonfliktnih prekida obiteljske zajednice, neovisno o tome je li riječ o razvodu braka ili prestanku izvanbračne zajednice, budući da nema jasnih pravila kako se zakonske odredbe provode u praksi. Kako se ovi problemi ne bi prelamali preko djeteta (koje najčešće ispašta kad roditelji nemaju razvijen odnos suradnje i ne mogu se usuglasiti), nadležna tijela koja izdaju određena uvjerenja ili poduzimaju radnje poput upisa djeteta u školu, izdavanja putovnice i putovanja djeteta u inozemstvo, pretpostavljaju da suglasnost roditelja postoji sve dok se ne dokaže suprotno. Izdavanje dokumenata poput putovnice je pravo djeteta koje mu se ne bi smjelo uskraćivati zato što njegovi roditelji nemaju povjerenja jedno u drugo i nisu u stanju vlastite sukobe riješiti bez uključivanja djeteta. Posjedovanjem putovnice djetetu se otvaraju mogućnosti putovanja i doista se zbog toga ne bi trebao produbljivati roditeljski sukob. Eventualno korištenje te putovnice na način kojim se drugog roditelja onemogućuje u ostvarivanju roditeljske skrbi druga je vrsta problema koja se rješava razgovorom u CZSS-u ili, ako intervencija CZSS-a ne bude uspješna, u sudskom postupku. Novi ObZ, koji je sada obustavljen od primjene, ove je situacije jasnije riješio.

Tijekom godine smo upozoreni i na kontradiktornost odredbi Zakona o osobnoj iskaznici i ObZ-a. Naime, Zakonom o osobnoj iskaznici propisano je da **zahtjev za izdavanje osobne iskaznice djetetu**, ako roditelji ne žive u obiteljskoj zajednici, podnosi roditelj s kojim dijete živi na temelju odluke nadležnog tijela. Obračajući se MUP-u istaknuli smo kako prestanak obiteljske zajednice sam po sebi ne mora značiti da roditelji ne mogu postići sporazum o ostvarivanju sadržaja roditeljske skrbi niti bi trebalo tumačiti da je sudskom odlukom o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti pravo zakonskog zastupanja dano isključivo roditelju s kojim dijete živi. Predložili smo usklađivanje Zakona o osobnoj iskaznici s ObZ-om i njegovim odredbama o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. MUP je prihvatio našu inicijativu i obavijestio nas kako će voditi računa da se ovaj zakon uskladi s ObZ-om.

Obračali su nam se roditelji s pitanjima o **pravu djeteta na sudjelovanje** u postupcima u kojim se donose odluke koje ih se tiču. Praćenjem pojedinačnih slučajeva uočili smo zabrinjavajuću praksu nekih CZSS-a nakon donošenja novog ObZ-a, unatoč postojanju *Pravilnika o načinu utvrđivanja mišljenja djeteta* (NN 106/14.) koji upućuje na potrebu

obazrivoga pristupa djetetu. Naime, u slučajevima razvoda braka roditelja u kojima su pozivali na razgovor dijete starije od 14 godina, izjavu djeteta su i zapisnički zabilježili te tražili da ju dijete potpiše. Ovakva praksa dijete stavlja u situaciju pritiska neprimjerenog njegovoj dobi i odraz je nepoznavanja prava djeteta na sudjelovanje.

Pravo djeteta na sudjelovanje određeno je Konvencijom o pravima djeteta, Obiteljskim zakonom i Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava. Uz Konvenciju o pravima djeteta, Odbor za prava djeteta UN-a donio je i *Opći komentar br. 12. (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša*. U tom dokumentu, stručnjaci koji se bave zaštitom prava djece mogu naći jasne smjernice i preporuke vezane za način na koji bi djetetu trebalo omogućiti sudjelovanje u postupcima. Pod pravom djeteta na sudjelovanje podrazumijeva se pravo djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje/stavove/doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o djetetovom pravu, a iskazano mišljenje tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Prostor u kojem se razgovor odvija treba biti ugodan i primjeren boravku djeteta. Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno. Dijete ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama roditelja ili drugih osoba zbog iskazanog mišljenja. U postupcima koji su vezani za prekid zajednice roditelja, posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan (što znači da dijete može odbiti sudjelovanje ili prekinuti razgovor) te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku. Donošenje odluke odgovornost je odraslih i dijete ne smije nositi taj teret. Dijete također ne bi smjelo biti dovedeno u situaciju da način na koji je razgovor s njim proveden izazove ili produbi kod njega konflikt lojalnosti u odnosu na roditelje.

U vezi mogućnosti i prava djeteta na **susrete i druženja s članovima obitelji**, obraćaju nam se uglavnom bake i djedovi, koji su zbog obiteljskih sukoba uskraćeni za susrete s unucima, ali i roditelji koji su nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu. U situacijama u kojima su djeca emocionalno vezana za članove obitelji s kojima im je uskraćena komunikacija i kontakt, važna je spremnost odraslih na kompromise, kao i zaštita djeteta od izloženosti sukobima odraslih.

Na kraju ovog poglavlja preostaje nam ponoviti prošlogodišnji zaključak. Nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Stručnjaci koji rade u ovom području zaštite i donose odluke preopterećeni su i nema ih dovoljno. Nije osigurano njihovo kvalitetno kontinuirano stručno usavršavanje, niti im se pruža sustavna podrška, što složenost problematike s kojim se suočavaju svakako zahtijeva. Donošenje odluka traje predugo. Institucije nemaju brz i učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka u odnosu na roditelje koji odbijaju suradnju te ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu. Očekivali smo da će dio normativnih problema biti prevladan nakon donošenja novog ObZ-a. S obzirom na kratak period primjene prije suspenzije ne možemo zaključivati o njegovoj učinkovitosti u zaštiti prava djece.

2.1.4.1 Uzdržavanje

Djetetovo pravo na uzdržavanje vezano je s pravom na životni standard i uvjete koji su prijeko potrebni za djetetov razvoj, a koje su roditelji ili drugi odgovorni za dijete dužni osigurati ovisno o svojim sposobnostima i materijalnim mogućnostima. Iako su prema zakonu roditelji dužni uzdržavati svoje maloljetno dijete, nažalost, veliki je broj slučajeva kada oni tu svoju obvezu ne izvršavaju redovito. To potvrđuje broj, a posebice sadržaj prijava upućenih pravobraniteljici za djecu tijekom godina.

Prijave u odnosu na ostvarivanje uzdržavanja

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje	18	8	11	15	21
Pritužbe na parnični postupak	26	25	44	46	30
Pritužbe na ovršni postupak	6	11	16	10	13
Pritužbe na kazneni postupak	3	2	5	2	3
Pritužbe na postupanje po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu	6	2	4	0	5
Pritužbe na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja	3	3	2	5	3
Ukupno otvorenih predmeta	62	51	82	78	75
Telefonsko i osobno savjetovanje			120	166	130

Broj pritužbi Uredu nešto je manji (75) nego prethodne godine (78), ali i dalje vrlo visok. Postupanja u tim predmetima odnose se na zaštitu prava i dobrobiti 119 djece te u jednom slučaju na brojčano neodređenu grupu djece. Osim pisanih upita i pritužbi, u 2014. zabilježeno je i 130 usmenih (telefonskih i osobnih) obraćanja stranaka vezanih za pravo djece na uzdržavanje. Najviše prijava (30) i ove godine odnosilo se na parnični postupak. Po brojnosti slijede slučajevi u kojima su stranke tražile informacije o pravu na uzdržavanje i načinima njegove realizacije ili su ukazivale na općenite poteškoće u realizaciji ovog prava (21). U 13 slučajeva pritužbe su se odnosile na ovršni postupak, u tri na kazneni, u pet na ostvarivanje zahtjeva za uzdržavanje u inozemstvu, dok su se tri slučaja odnosila na poteškoće u realizaciji prava na privremeno uzdržavanje od strane CZSS-a.

Od 75 pisanih obraćanja u najvećem broju slučajeva za pomoć su nam se obratile majke (52), u osam slučajeva očevi, a u tri djetete. U ostalim slučajevima prijavitelji su bili institucije (4) i ostali (4) te su po jednu prijavu uputili baka, djed, rođaci i anonimni prijavitelj.

U rujnu 2014. nastupile su značajne promjene u zakonodavnom okviru vezano za realizaciju prava na uzdržavanje, stupanjem na snagu novog Obiteljskog zakona (NN 75/14.), Zakona o privremenom uzdržavanju te provedbenih propisa (Minimalni novčani iznosi potrebni za mjesečno uzdržavanje djeteta, Odluka o tablici o prosječnim potrebama maloljetnog djeteta, Pravilnik o obveznom sadržaju obrasca plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi). Novi je ObZ ponudio široku lepezu mogućnosti reguliranja uzdržavanja i mimo parnice, od sklapanja sudske nagodbe do mogućnosti sastavljanja isprava u odnosu na koje je, da bi stekle svojstvo ovršnosti, bilo potrebno i rješenje u izvanparničnom postupku (rješenje o odobravanju plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, rješenje o odobravanju sporazuma o uzdržavanju, rješenje kojim se prihvaća prijedlog u pojednostavljenom postupku u stvarima uzdržavanja, rješenje o sporazumnom razvodu). No, s obzirom na kratkoću primjene, teško je procijeniti učinke koje su novi ObZ i doneseni akti u tom periodu proizveli u vezi s uzdržavanjem djece. To se odnosi i na Zakon o privremenom uzdržavanju koji je, za razliku od ObZ-a, i dalje u primjeni. Tijekom 2014. uslijedile su i izmjene Ovršnoga zakona koje se dijelom odnose i na realizaciju prava djece na uzdržavanje.

Broj upita i telefonskih obraćanja stranaka Uredu pravobraniteljice pokazuje da roditelji ponekad ni nakon obraćanja institucijama ne dobivaju cjelovitu informaciju o svojim pravima i mogućnostima. Zaprimalo i prijave koje ukazuju na to da se djeca i njihovi roditelji, ili druge osobe koje se o njima skrbe, susreću s brojnim poteškoćama u pokušaju ostvarivanja djetetovog prava na uzdržavanje. Osim na roditelja koji ne plaća uzdržavanje, njihove pritužbe često se odnose i na sporost i neučinkovitost sustava zaštite dječjih prava, a usmjerene su prema sudovima, CZSS-ima, Fini, odvjetnicima.

Roditelje i druge koji su tražili **informacije i savjete o zaštiti djetetovog prava na uzdržavanje** upućivali smo u zakonske odredbe i mogućnosti, primjerice, mogućnost ishođenja privremene mjere, sklapanje nagodbe, zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, pokretanje ovršnih ili kaznenih postupaka, korištenje privremenog uzdržavanja, ostvarenje uzdržavanja iz inozemstva ili na mogućnost obraćanja sudu radi utvrđivanja obveze uzdržavanja baki i djedu.

U pojedinim slučajevima zamjećujemo da stranke, neinformirane o mogućnosti i pravu na **besplatnu pravnu pomoć** i dalje angažiraju i plaćaju odvjetnike u postupcima uzdržavanja. Stoga naša uputa uvijek sadrži i informaciju o tome da mogu ostvariti pravo na besplatnu pravnu pomoć putem Hrvatske odvjetničke komore (HOK) ili obraćanjem uredima državne uprave u županiji, odnosno nadležnom upravnom tijelu Grada Zagreba, temeljem Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Uočivši nedostatak objedinjenih, ažuriranih i jasnih informacija o tome, u rujnu 2014. preporučili smo Ministarstvu pravosuđa da, radi unapređivanja pristupa sustavu besplatne pravne pomoći, poduzme aktivnosti kako bi građanima bile dostupne ažurirane informacije o zaštiti prava i interesa djece, kao i potrebni obrasci i letci. Naknadno smo obaviješteni da su podaci ažurirani.

*Prema izvješću HOK-a o ostvarivanju **besplatne pravne pomoći** u postupcima radi uzdržavanja maloljetnog djeteta doznajemo da je HOK od 1. siječnja do 31. prosinca 2014. godine zaprimio 282 molbe od čega je 276 molbi riješeno imenovanjem punomoćnika.*

Ministarstvo pravosuđa informiralo nas je o ukupno 1000 zaprimljenih zahtjeva za odobravanje primarne i sekundarne pravne pomoći u postupcima radi uzdržavanja maloljetnog djeteta, od kojih je 838 odobreno.

I protekle smo godine zapimali informacije i pritužbe na rad odvjetnika koje su stranke samostalno i uz naplatu angažirale u postupcima uzdržavanja, kao i na one koji su ih zastupali putem instituta besplatne pravne pomoći.

Zaprimamo različite **pritužbe usmjerene na obveznika uzdržavanja**. Mnogi ističu svoje ogorčenje zbog ponašanja drugog roditelja koji na sve moguće načine izbjegava platiti uzdržavanje za dijete. S druge strane, javljaju nam se roditelji koji ne primaju uzdržavanje za dijete jer je drugi roditelj nezaposlen i bez ikakvih prihoda i imovine. Njihova je želja zaštititi djetetovo pravo na uzdržavanje, ali su svjesni neizvjesnog ishoda pokrenutih postupaka. Također se pribojavaju kako bi moguće posljedice njihovog angažmana (sankcioniranje roditelja neplatiše) mogle loše utjecati na dijete i sveukupne odnose u obitelji. Javljaju nam se i sadašnji bračni drugovi obveznika uzdržavanja, ukazujući kako plaćanje iznosa ili zaostataka uzdržavanja za djecu iz prijašnjih bračnih ili izvanbračnih veza ugrožava uzdržavanje djece iz njihove sadašnje veze.

Brojne pritužbe stranaka koje se odnose na **parnični postupak** uglavnom ukazuju na njegovu neučinkovitost i dugotrajnost. I dalje se često ne primjenjuje zakonska mogućnost i dužnost izricanja privremenih mjera, a često se primjedbe odnose i na pojedinačne propuste sudaca. Najveća poteškoća i problem koji izravno utječe na uspjeh u **ovršnom postupku**, a time i na nezadovoljstvo ovrhovoditelja je okolnost kada ovršenik nema nikakvih prihoda, sredstava niti imovine koja bi se u takvom postupku mogla zaplijeniti. Vrlo često stranke ukazuju na postupke kojima se služe obveznici uzdržavanja kako bi izbjegli plaćanje uzdržavanja za djecu (darivanje imovine svojim roditeljima ili novim partnerima, kupovina luksuznih nekretnina i pokretnina na ime vlastite firme, isplaćivanje plaća svojim djelatnicima, ali ne i sebi i sl.)

U proteklom izvještajnom razdoblju više pritužbi odnosilo se na postupanje Fine u odnosu na provedbu Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, a u nekoliko obraćanja su se problematizirale izmijenjene odredbe Ovršnog zakona koje se odnose na postupanje Fine u provedbi prijenosa zaplijenjenih sredstava, a u odnosu na pravna sredstva ovršenika.

I pritužbe vezane za **kazneni postupak** upućuju na njegovu dugotrajnost i neučinkovitost. Stranke nam se obraćaju revoltirane promjenama sudaca, brojnim svjedočenjima u postupku ili odgodama ročišta. Vrlo često izražavaju dojam da roditelj-neplatiša uživa zaštitu od tijela koja bi trebala štiti prava djeteta ili da će dijete postati punoljetno prije nego kazneni postupak završi.

Smatramo da u ovakvim situacijama sustav još nije pronašao učinkovite mehanizme zaštite dječjih prava. Mnogi roditelji u svojim obraćanjima ukazuju kako njihova namjera nije roditelja-neplatišu „poslati“ u zatvor, nego ga privoljeti ili prisiliti da počne izvršavati svoju roditeljsku dužnost. Događa se, međutim, da kažnjavanje roditelja zatvorskom kaznom posredno može otežati ostvarenje djetetovog prava na uzdržavanje jer obveznika u radnom odnosu onemogućava u stjecanju zarade kojom bi mogao platiti uzdržavanje, a nezaposlenome otežava pronalazak zaposlenja.

Prema podacima MUP-a, u 2014. godini prijavljeno je 948 kaznena djela povrede dužnosti uzdržavanja. Broj prijava uvećan je za 1,5 % u odnosu na 2013., kada ih je bilo 934 te za 33 % u odnosu na 2012. kada ih je bilo 713.

Na poteškoće nailaze i roditelji u pokušaju **naplate uzdržavanja u inozemstvu**. Susrećemo se sa slučajevima u kojima roditelji ne dobiju relevantnu informaciju o mogućnostima obraćanja MSPM-u kao središnjem tijelu RH za postupanje po važećim međunarodnim propisima (Uredbi Vijeća (EZ) br. 4/2009 o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršenju sudskih odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obvezu uzdržavanja te po Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu). Stranke izražavaju i nezadovoljstvo postupanjima tijela, uglavnom zbog dugotrajnih postupaka ili neuspjele ovrhe, o čemu svjedoče pritužbe u slučajevima u kojima se naplata uzdržavanja za dijete u inozemstvu ne uspijeva ostvariti ni gotovo deset godina nakon presude.

U proteklom izvještajnom razdoblju nastupile su izmjene u pogledu **prava na privremeno uzdržavanje**, koje se od rujna 2014. regulira novim Zakonom o privremenom uzdržavanju. U postupku donošenja ovog propisa ukazivali smo na manjkavosti prethodnoga te uputili tri načelne primjedbe. Novim je propisom korigirana tek odredba koja se odnosi na preduvjet za priznavanje privremenog uzdržavanja, tj. vrijeme neplaćanja uzdržavanja koje treba proteći da bi se priznalo pravo. Naše primjedbe vezane za visinu privremenog uzdržavanja i duljinu njegove isplate nisu uvažene.

Na svoju tešku situaciju često nam ukazuju roditelji koji nakon tri godine više ne mogu od CZSS-a primati privremeno uzdržavanje za djecu, a sva su njihova nastojanja da uzdržavanje ostvare od obveznika uzdržavanja i dalje ostala neuspješna. Zaprimamo i pritužbe na rad CZSS-a. U vezi s jednim slučajem doznali smo za praksu CZSS-a koji su donosili rješenja o prestanku prava na privremeno uzdržavanje za djecu, ako su ta prava bila stečena prije 1. siječnja 2008., odnosno prije stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Obiteljskog zakona (2007.). Od MSPM-a smo zatražili da nas izvijeste o svom stajalištu o ovoj problematici te da nam dostave eventualno izdane naputke i obavijesti upućene CZSS-ima. Mišljenje MSPM bilo je da, kad je riječ o pravima stečenim prije 1. siječnja 2008., nije bilo osnove za donošenje odluke kojom prestaje pravo na privremeno uzdržavanje zbog činjenice proteka roka od tri godine, a na što je upućivalo *Mišljenje o primjeni odredaba Obiteljskog zakona u svezi s privremenim uzdržavanjem*, koje je izdalo Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u veljači 2009. Nažalost, moguće je da je zbog pogrešnih tumačenja propisa bez svojih ranije stečenih prava nepovratno ostao veliki broj djece čiji roditelji nisu uložili žalbe na odluke CZSS-a. Zbog toga je nužan poseban oprez u tumačenju odredbi, posebice onih kojima je svrha zaštita djetetovih egzistencijalnih prava.

2.1.5 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

Na tragu dvadesetogodišnjeg procesa deinstitutionalizacije skrbi o djeci koji se provodi u Europi nadležne su institucije Republike Hrvatske prepoznale važnost obiteljskog okruženja za odrastanje djece te su sukladno tome doneseni zakoni i drugi strateški dokumenti, poput Plana deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. – 2016. (2018.), tzv. *Master plan*, čija je osnovna zadaća smanjenje smještaja djece u institucije i povećanje smještaja u drugim, alternativnim, oblicima skrbi. I u Smjernicama UN-a za alternativnu skrb o djeci navedeno je da države trebaju omogućiti djeci ostanak u obitelji ili povratak na skrb roditeljima ili drugim bliskim članovima obitelji te da svako dijete i mlada osoba trebaju živjeti u okruženju koje im pruža podršku, zaštitu i brigu. Međutim, ukoliko vlastita obitelj nije u mogućnosti skrbiti o djetetu na odgovarajući način ni uz potporu drugih institucija, tada država postaje odgovorna za zaštitu prava i dobrobiti djeteta osiguranjem adekvatne alternativne skrbi putem nadležnih tijela i organizacija civilnog društva.

Unatoč nastojanjima nadležnih institucija na kvalitetnoj provedbi *Master plana* i dalje u realizaciji uočavamo probleme na koje ukazujemo već više godina, a to su: nedovoljan obuhvat djece kroz udomiteljsku skrb, nedovoljan broj udomiteljskih obitelji, neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedostatak urbanog i specijaliziranog udomiteljstva, neadekvatna udomiteljska skrb, neuključivanje djece u donošenje odluka koje se odnose na njih te neredovitost u obilascima udomljene djece od strane djelatnika CZSS.

Umjesto institucionalnih oblika, dajte prioritet udomljavanju djece i specijaliziranom udomiteljstvu za djecu s problemima u ponašanju, teškoćama u razvoju, oboljelu od HIV-a/AIDS-a i za trudnice i majke mlađe od 18 godina. I mladi bez odgovarajuće roditeljske skrbi trebaju nakon stjecanja punoljetnosti veću potporu i pomoć.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2014. primio devet prijava, kojima je bilo obuhvaćeno 19 djece koja se nalaze u udomiteljskim obiteljima ili bi u njih tek trebala biti smještena odlukama nadležnih tijela. Roditelji, bake, djedovi, susjedi i udomitelji znatno češće nam se javljaju telefonom ili osobno dolaze u naše urede pritužujući se tada i na medijsko izlaganje djece smještene u udomiteljskim obiteljima te na postupanja CZSS-a u slučajevima kada se udomiteljima oduzima licenca za obavljanje udomiteljske djelatnosti.

Iako je iz našeg *Istraživanja o djeci i mladima na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom 2014.* vidljivo smanjenje broja djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, taj je broj i dalje velik, što je svakako povezano s nedovoljnim brojem udomiteljskih obitelji na području Hrvatske i činjenicom da u nekim dijelovima države gotovo i nema udomiteljskih obitelji. U takvim se uvjetima CZSS-i odlučuju djecu smjestiti u domove na području prebivališta djece i njihovih roditelja, kako bi djeca mogla redovito održavati susrete i druženja s roditeljima, kako bi im i dalje bila dostupna potrebna zdravstvena skrb te kako bi ostali u poznatome okruženju. Daljnji razlozi smještavanja djece u domove povezani su s nedostatkom **urbanog udomiteljstva i specijaliziranih udomiteljskih obitelji** za djecu do treće godine života, djecu s poremećajima u ponašanju i djecu sa specifičnim tjelesnim ili mentalnim poteškoćama, koju udomiteljske obitelji nevoljko primaju na smještaj zbog potrebe učestale psihološko/psihijatrijske i dodatne zdravstvene skrbi, a što je u manjim sredinama teže dostupno.

Velik je pomak u razvoju udomiteljstva učinjen u Primorsko-goranskoj, Varaždinskoj i Koprivničko-križevačkoj županiji, o čemu smo obaviješteni na 13. regionalnom susretu svih dionika skrbi o djeci pod nazivom „Perspektive udomiteljstva djece u Hrvatskoj i primjeri dobre prakse“, održanom u Puli. Zaključci s navedenog skupa odnose se na potrebu formiranja Agencije za udomiteljstvo, budući da je evidentan nedostatak stručnih radnika u CZSS-ima koji bi trebali raditi na promociji udomiteljstva, edukaciji i selekciji novih udomitelja te na pružanju pomoći i podrške udomiteljima i udomljenoj djeci. Navedeni bi poslovi bili nova aktivnost domova, nakon što provedu postupak transformacije, no za sada se oni ne provode u dovoljnoj mjeri, osim u Domu za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor“ u Selcu i Domu za djecu „Svitanje“ u Koprivnici. Dom „Izvor“ je aktivno uključen u promociju udomiteljstva u suradnji s Udrugom udomitelja djece Primorsko-goranske županije DAMDOM iz Rijeke te u pružanju pomoći udomiteljima kroz superviziju i edukaciju potencijalnih udomitelja.

Zaprimili smo nekoliko upita vezanih uz **profesionalizaciju udomiteljstva**, čime bi se otvorila mogućnost da i mlađe osobe nađu interes u zapošljavanju u profesiji udomitelja, te smo ih uputili da odgovore potraže u MSPM-u. Iako smo svjesni da sada nema dovoljno sredstava za to, smatramo da bi nadležno ministarstvo trebalo razmotriti mogućnost da udomitelji kroz profesionalizaciju djelatnosti udomljavanja barem ostvare prava iz sustava mirovinskog osiguranja. Nadamo se da će o tome biti riječi pri izradi najavljenog novog Zakona o udomiteljstvu.

Prijave stranaka odnosile su se i na **postupanje CZSS-a**. Naime, roditelji, bake i djedovi koji žive s djetetom, ali im je to pravo oduzeto sudskom odlukom, smatraju da je u interesu djeteta da i dalje žive s njima te se protive provođenju ovrhe i traže od Ureda savjet kako da i dalje zadrže dijete u svojoj obitelji te ujedno postupke CZSS-a i sudova proglašavaju nestručnim i pristranim.

Prigovorom na rad CZSS-a obraćali su nam se i udomitelji kojima je oduzeta **licenca** za obavljanje djelatnosti udomiteljstva te su djeca iz njihovih obitelji premještena u druge udomiteljske obitelji. Udomitelji inzistiraju na tome da im se djeca vrate, ukazujući na neprofesionalno postupanje djelatnika CZSS-a, u kojem se nije vodilo računa o najboljem interesu djece te da djeca zbog toga prolaze kroz vrlo tešku fazu prilagođavanja na novu obitelj, praćenu i psihosomatskim teškoćama. S navedenim smo prijavama upoznali nadležno ministarstvo.

Roditelji i rodbina djece često se pritužuju i zbog navodno **neadekvatne udomiteljske skrbi**, pri čemu često iznose neistine o postupcima udomitelja te traže informacije o načinu vraćanja djece u biološku obitelj ili o mogućnostima promjene udomiteljske obitelji, pri čemu ih upućujemo na obraćanje CZSS-u ili MSPM-u.

Povreda **privatnosti** udomljene djece također je bila povod postupanja Ureda. Svjedoci smo medijskog izlaganja djece čiji su podaci preneseni u medijima sa svim detaljima, koji u jednom dijelu predstavljaju čak i profesionalnu tajnu. Takvim je postupanjem davatelja informacija i predstavnika medija, koji su otkrili identitet djece, povrijeđeno pravo djece na privatnost, što predstavlja evidentno kršenje dječjih prava.

Dio pritužbi upućenih Uredu odnosio se i na **sudjelovanje djece**, odnosno na neostvarivanje prava djeteta da izrazi svoju želju za povratkom u biološku obitelj, na ostvarivanje prava na susrete i druženja s roditeljima, na „nesuradljive“

roditelje koji često uznemiravaju djecu i udomitelje, ali i na udomitelje koji onemogućavaju susrete i druženja djece s roditeljima.

Nažalost, udomitelji nam ukazuju na **neredovitost obilazaka** udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a. Upoznati smo sa slučajem udomljene djevojčice s TUR koju CZSS pet godina nije posjetio.

Posvojenje – Ured pravobraniteljice je u području dječjih prava vezanih uz posvojenje djece postupao u 14 slučajeva na temelju zaprimljenih prijava i obilazaka domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Postupanja Ureda odnosila su se na 21 dijete i jednu grupu djece. Prijave su podnosili roditelji, bake i djedovi, rodbina te potencijalni posvojitelji, koji su se najčešće prituživali na postupke pred nadležnim institucijama (CZSS-ima i sudovima).

Sadržajno razvrstavajući postupanja Ureda u odnosu na djecu koja su posvojena ili koja se pripremaju na posvojenje, možemo reći da su postupanja bila vezana uz prijave zbog dugotrajnosti postupaka i nepravovremenog postupanja CZSS-a, zaštitu privatnosti posvojene djece u medijima, zaštitu osobnih podataka posvojene djece te zbog nejednakog statusa biološke i posvojene djece.

Obraćali su nam se potencijalni posvojitelji pritužujući se na **dugotrajnost postupka** pred CZSS-om te smo im objasnili da postupak posvajanja djeteta predstavlja proces koji zahtjeva određeno vrijeme i uzajamnu detaljnu razmjenu informacija između posvojitelja, stručnjaka u CZSS-ima i domovima, udomiteljskih obitelji te djeteta u periodu upoznavanja.

Izrazito nas zabrinjava to što prilikom obilazaka domova za djecu bez odgovarajuće skrbi vidimo da se ondje nalaze i **djeca niske kronološke dobi**, koja nisu smještena u udomiteljske obitelji ili za čije roditelje CZSS-i nisu pokrenuli postupak lišavanja roditeljske skrbi kako bi se stvorili preduvjeti za posvojenje djece, iako za to postoje zakonski preduvjeti (npr. roditelji ne skrbe o djetetu dulje od tri mjeseca ili u roku od godinu dana nisu stvorili preduvjeta za zajednički život s djetetom i dr.). Zbog nemara sustava ova djeca ostaju u domovima dulje nego što je potrebno. Ove smo godine ukazali na šest takvih slučajeva, o kojima smo izvijestili MSPM, a iz povratnih izvješća CZSS-a proizlazi da su djeca i dalje u domu zbog dugotrajnosti sudskih postupaka. Navedenih šest slučajeva odnosi se na sedmero djece, mlađe od tri godine, od kojih se većina nalazi u ustanovama od rođenja, odnosno završetka hospitalizacije, budući da je riječ o djeci rođenoj sa zdravstvenim teškoćama, koju roditelji neredovito posjećuju i nemaju uvjeta za preuzimanje skrbi o djeci. Nakon uključivanja našeg Ureda u postupke zaštite prava i dobrobiti te djece obaviješteni smo da je posvojenje jednog djeteta realizirano, dok je za drugo dijete postupak u završnoj fazi. Za petoro djece sudski postupci lišavanja prava roditelja na roditeljsku skrb su u tijeku i očekuje se skoro okončanje postupaka.

Uredu se radi kršenja prava na **privatnost** posvojenog djeteta obratio posvojitelj ukazujući na postupanje medija, koji je prateći kazneni postupak protiv neovlaštene tvrtke koja je posredovala u postupku posvajanja djeteta iz inozemstva, otkrio identitet (rođeno ime) djeteta i posvojitelja. Unatoč zahtjevu posvojitelja za objavom isprike, nakladnik je to odbio. Iznenađeni reakcijom nakladnika, roditelja smo uputili na pokretanje privatne tužbe te na obraćanje Vijeću za elektroničke medije i Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva.

Radi zaštite privatnosti posvojene djece obratila nam se grupa roditelja ukazujući na niz neugodnih situacija kojima su bili izloženi na HZZO-u i MUP-u, gdje su povjerljivi podaci o posvojenoj djeci bili, putem OIB-a ili JMBG-a, dostupni brojnim službenicima. Ujedno su nas obavijestili o situacijama vezanim uz izbor liječnika jer, s obzirom na to da su djeca u sustavu registrirana prema OIB-u, nije moguće prijaviti dijete pod drugim imenom i prezimenom (u procesu posvojenja uvijek se mijenja prezime djeteta, a često i ime ukoliko je riječ o djetetu mlađe životne dobi). U tom smo slučaju posvojiteljima djece ukazali na našu preporuku iz 2009., kad smo nadležnom ministarstvu preporučili da se u Obiteljskom zakonu predvidi mogućnost promjene matičnog broja i osobnog identifikacijskog broja djeteta po zasnivanju posvojenja, budući da činjenicom posvojenja prestaju međusobna prava i dužnosti posvojenika i njegovih krvnih srodnika te je djetetu omogućen novi obiteljski život koji mu pruža ljubav i sigurnost neopterećenu vezama s djetetovim srodnicima koji mu to nisu mogli pružiti ili su ga svojim ponašanjem ugrožavali. U novom je ObZ-u (NN 75/14.), koji je naknadno u 2015. bio suspendiran, u cijelosti bio prihvaćen ovaj prijedlog Ureda pravobraniteljice.

O prijavama koje su ukazivale na neusklađenost Zakona o roditeljskim potporama iz 2013. godine s europskim direktivama, koji nije izjednačio status bioloških roditelja i posvojitelja, bit će više govora u poglavlju Socijalna prava.

Istraživanje o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, tijekom 2014. godine – U cilju praćenja ostvarivanja Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.), Ured pravobraniteljice za djecu je i za ovo izvještajno razdoblje proveo istraživanje putem upitnika

u 22 institucije: 14 domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač RH, dva doma socijalne skrbi drugih osnivača, pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Kuća milosrđa Majmajola, Nova Budućnost, Samostan časnih sestara Sv. Bazilija Križevci) te stambenoj zajednici „Breza“, koja je također dio sustava socijalne skrbi čiji je program odobren od nadležnog ministarstva, a načinom rada odstupa od domskog i funkcionira poput proširene obitelji.

Broj djece i mladih smještenih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na dan 31. prosinca 2014.

Institucija	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2013.	Broj djece na dan 31.12.2014.								Broj mladih na dan 31.12.2014.			Broj djece i mladih na dan 31.12. 2014.
		Spol		Dob					UK.	Spol		UK.	
		Ž	M	0-3	4-7	8-10	11-14	15-18		Ž	M		
Dom "Maslina" Dubrovnik	25	11	10	1	2	6	8	4	21		1	1	22
Dom "Maestral" Split	75	39	28	9	11	10	16	21	67	8	3	11	78
Dom "Braća Mažuranić" Novi Vinodolski	20	4	11			1	9	5	15				15
Dom "Izvor" Selce	24	6	3		1	1	4	3	9		2	2	11
Dom "I. B. Mažuranić" Lovran	27	13	10	14	2	2	3	2	23	2	1	3	26
Dom "Pula"	36	14	19		4	4	9	16	33		4	4	37
Dom "Zagreb"	204	60	94	36	20	17	38	43	154	12	9	21	175
Dom "V. Nazor" Karlovac	41	15	14			2	7	20	29	2	1	3	32
Dom "Vrbina" Sisak	26	11	9			5	9	6	20		1	1	21
Dom "Svitanje" Koprivnica	7									2		2	2
Dom "Lipik"	31	6	8				5	9	14	1		1	15
Dom "Slavonski Brod"	32	10	8				8	10	18	1	2	3	21
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	33	8	12		2	3	9	6	20	4	1	5	25
Dom "Klasje" Osijek	57	23	22	8	10	5	3	19	45	3	1	4	49
SOS-Dječje selo Ladimirevci	97	46	44	5	14	19	25	27	90	6	1	7	97
SOS-Dječje selo Lekenik	106	45	41	6	20	12	25	23	86	1	5	6	92
Caritas zagrebačke nadbiskupije	77	30	34	21	5	10	15	13	64	2	4	6	70
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	57	34	14	2	11	10	16	9	48	3	2	5	53
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	8	5	4		1		2	6	9				9
Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci	15	11	4		3	5	7		15		1	1	16
Stamb. zaj. "Breza" Čepinski Martinci	6	7						7	7	2	6	8	15
Nova Budućnost	63	24	26		6	7	19	18	50	3	3	6	56
UKUPNO	1067	422	415	102	112	119	237	267	837	52	48	100	937

Na dan 31. prosinca 2014. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi bilo je smješteno 937 djece i mladih, od kojih je najviše, njih 267, bilo u dobi od 15 do 18 godina, 237 u dobi od 11 do 14 godina te 214 u dobi do sedam godina. Uspoređujući ukupni broj smještene djece i mladih u 2014. s podacima iz 2013. uočavamo da se u domovima nalazilo 130 djece i mladih manje nego u prethodnom razdoblju. Iako je broj smještene djece mlađe od sedam godina za 17 manji u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje, smatramo da je broj djece te dobi i dalje

prevelik, tim više što Zakon o socijalnoj skrbi djeci mlađoj od sedam godina priznaje prvenstveno pravo na smještaj u udomiteljsku obitelj ili obiteljski dom, osim u slučaju ako im se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati takav smještaj, ali tada smještaj u domu može trajati najdulje do šest mjeseci.

Sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi, koji prepoznaje privremeni smještaj (u kriznim situacijama, radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa, za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u drugim slučajevima) i dugotrajni smještaj, od 937 djece i mladih koji su se na kraju godine nalazili u domovima, njih 591 bilo je na dugotrajnom smještaju, 291 na privremenom, a 55 na organiziranom stanovanju. Od 291 djeteta koje se nalazilo na privremenom smještaju, njih 219 su djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 29 je smješteno radi krizne situacije u kojoj su se našli, jedno dijete je smješteno radi uključivanja u kraći rehabilitacijski program, dok je 42 djece smješteno iz nekih drugih razloga. Iz navedenih je podataka vidljivo da se najviše djece nalazi na dugotrajnom smještaju, što je u suprotnosti s tendencijama *Master plana*.

Zakonski temelji smještaja u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom 2014.

Broj djece i mladih smještenih u institucije				
			2013	2014
Temeljem Obiteljskog zakona	Ukupno		132	153
	Spol	Ž	62	72
		M	70	81
	Dob	0-3	26	28
		4-7	26	26
		8-10	17	21
		11-14	45	34
		15-18	18	38
		18 +	0	6
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Ukupno		344	218
	Spol	Ž	183	107
		M	161	111
	Dob	0-3	86	47
		4-7	30	27
		8-10	38	25
		11-14	71	44
		15-18	101	51
		18-	18	24
UKUPNO			476	371

U domove je tijekom 2014. primljeno na smještaj 371 dijete i mlada osoba, što je za 105 djece i mladih manje nego u 2013. Od toga je 218 djece smješteno temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, a 153 temeljem Obiteljskog zakona. Ovaj je podatak vrlo važan zato što Zakon o socijalnoj skrbi propisuje da smještaj djece u domovima može trajati najdulje godinu dana, što znači da se za 218 djece smještene temeljem tog Zakona u roku godinu dana institucionalni smještaj mora ili promijeniti u alternativni ili se mora pokrenuti sudski postupak oduzimanja prava roditeljima da žive s djecom i da ih odgajaju ili roditelji, uz pomoć CZSS-a, moraju stvoriti uvjete za zajednički život s djecom.

Iz dostavljenih je podataka domova vidljivo da je tijekom 2014. za samo 77 djece pokrenut sudski postupak oduzimanja prava roditeljima da žive s djecom i da ih odgajaju. Za 153 djece smještene temeljem ObZ-a odluka o smještaju preispituje se svakih godinu dana, tj. utvrđuju se eventualne nove okolnosti te se, radi zaštite prava i dobrobiti djeteta, novom odlukom izriče ista ili druga mjera za zaštitu djeteta. Ponovno moramo upozoriti da se prilikom preispitivanja, odnosno produljivanja navedene mjere, nedovoljno vodi računa o tome da nije u interesu djece da se ta mjera izriče neograničeni broj puta jer se time zapravo štite roditelji koji svoju roditeljsku odgovornost prebacuju na ustanovu. Razlog opisanom „automatizmu“, tj. donošenju istih odluka, vidimo u nedovoljnoj angažiranosti djelatnika CZSS-a na pronalaženju novih (alternativnih) oblika smještaja za dijete pa je jednostavnije predložiti produljenje već izrečene mjere. Kao i u prijašnjim izvješćima Ureda, ponovno ukazujemo na to da se neka djeca neopravdano dugo nalaze na

smještaju u domovima. Iako domovi dva puta godišnje dostavljaju CZSS-ima izvješća o smještenoj djeci (eventualno uz dodatna posebna izvješća), a MSPM-u mjesečna izvješća o brojnom stanju, kvartalna izvješća o djeci mlađoj od sedam godina te cjelokupno godišnje izvješće, evidentno je da se nedovoljno vodi računa o opravdanosti smještaja odnosno o promjeni oblika zbrinjavanja djece, zbog čega smještaj djece u domovima traje duže nego što je nužno.

Od 371 djeteta i mlade osobe koji su primljeni na smještaj u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi tijekom 2014., njih 210 je došlo iz biološke obitelji zbog ugroženosti od vlastitih roditelja, 40 djece i mladih premješteno je iz nekog drugog doma, 29 iz udomiteljske obitelji, 27 iz srodničke obitelji, 26 djece iz bolnica, četvero iz obiteljskog doma, dok ih je 35 prije smještaja bilo u nekom od skloništa za žene i djecu žrtve nasilja ili su u domove smješteni direktno iz rodilišta.

U dom je iz udomiteljskih obitelji smješteno 29 djece, uglavnom na zahtjev udomitelja, uz sljedeća obrazloženja: neslaganje s djetetom, nemogućnost da udovolje potrebama djeteta koje treba učestalu stručnu pomoć, osobne zdravstvene poteškoće, nemogućnost da se nose s poremećajima u ponašanju udomljene djece te narušeni odnosi s biološkim roditeljima. CZSS-i također ponekad prekidaju smještaj djeteta u udomiteljskoj obitelji, i to u situacijama kad postoji sumnja na neprimjerene odgojne postupke udomitelja, tjelesno kažnjavanje djece, seksualno zlostavljanje ili zbog gubitka dozvole za obavljanje djelatnosti udomljavanja djece.

Na tragu *Master plana*, čiji je cilj smanjenje broja djece smještene u institucijama, pozitivan je podatak da je sve veći broj djece obuhvaćene socijalnom **uslugom boravka u domovima**. Tako je u 2014. u boravak bilo uključeno ukupno 469 djece, od kojih 111 na cjelodnevnom i 358 na poludnevnom boravku. Tendencija je *Master plana* i da se smještaj, kao oblik zbrinjavanja, zamijeni uslugom boravka, što je učinjeno za samo 15 djece koja su vraćena u biološke obitelji, odakle svakodnevno dolaze u domove gdje im se, osim pomoći u učenju, pruža usluga prehrane, čuvanja, odgoja, njege, psihosocijalne rehabilitacije, organizacije slobodnog vremena i drugo.

Razlozi zbog kojih se prekida smještaj djece i mladih u domovima su različiti, a mogu biti zbog povratka u biološku obitelj, premještanja u udomiteljsku obitelj, promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s PUP-om, TUR-om ili u zdravstvenu ustanovu, zbog posvojenja, završetka školovanja, punoljetnosti, smještaja kod rodbine ili iz drugih razloga, od kojih su najčešći osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom mjestu, zapošljavanje, sklapanje braka, odlazak na izvršavanje zatvorske kazne i navršena 21. godina života.

Razlozi prekida smještaja u 2012., 2013. i 2014. godini

Prekid smještaja	Broj djece i mladih 2012.	Broj djece i mladih 2013.	Broj djece i mladih 2014.
Povratak u biološku obitelj	168	150	178
Smještaj u udomiteljsku obitelj	74	87	88
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	66	74	63
Posvojenje	38	31	39
Završetak školovanja	36	36	39
Punoljetnost	26	35	32
Drugo	24	34	51
Smještaj kod rodbine	14	7	10
Smještaj u obiteljski dom	1	1	1
UKUPNO	447	455	501

Kao i u prijašnjim periodima, i tijekom 2014. najčešći razlog prekida smještaja djece i mladih bio je vraćanje u biološku obitelj, premještanje u udomiteljske obitelji i premještanje u drugi dječji dom ili zdravstvenu ustanovu. Od 178 djece i mladih kojima je tijekom 2014. prekinut smještaj u domovima radi vraćanja u biološku obitelj, najviše je njih, 46 u dobi 15-18 godina, njih 42 u dobi 11-14, a 41 dijete je mlađe od tri godine. U udomiteljske obitelji iz domova je premješteno 88 djece, i to 29 djece mlađe od tri godine, 18 u dobi 8-10 godina, 17 u dobi 11-14 godina, 13 u dobi 4-7 godina te 11 u dobi 15-18 godina.

Najizraženiji učinak deinstitutionalizacije, kroz smještavanje u udomiteljske obitelji, vidljiv je u Dječjem domu „Svitanje“ u Koprivnici gdje se samo dvoje djece nalazi na organiziranom stanovanju i u Domu za djecu „Izvor“ u Selcu, gdje je broj djece u odnosu na 2013. godinu smanjen za gotovo 50%.

Prekid smještaja radi premještaja u drugi dječji dom ili ustanovu

Prekid smještaja	Broj djece 2012.	Broj djece 2013.	Broj djece 2014.
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	22	30	22
Premještaj u dom za djecu s PUP	36	34	28
Premještaj u dom za djecu s TUR	7	10	11
Premještaj u zdravstvenu ustanovu	1	0	2
UKUPNO	66	74	63

Za 63 djece i mladih smještaj u domu za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi zamijenjen je drugim dječjim domom ili zdravstvenom ustanovom, od čega je najveći broj djece, njih 28 premješten u domove za djecu s PUP-om. Posvojenje je razlog prekida smještaja za 39 djece, od čega je 24 mlađe od tri godine, devetero u dobi 4-7 godina, petero u dobi 8-10 godina i jedno dijete u dobnoj skupini 11-14 godina.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 60 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 36 slučajeva riječ o djeci s PUP-om, a u 24 slučaja o djeci s TUR-om.

Zabrinjava podatak da se tijekom 2014. u domovima na smještaju nalazilo 348 djece s psihičkim smetnjama, njih 146 u dobi od 15-18, 104 u dobi od 11-14, 55 u dobi 8-10 godina, 37 u dobi od 4-7 i šestoro mlađih od tri godine. Od ukupno 937 djece i mladih koji su se nalazili na smještaju krajem 2014., njih 464 uključeno je u psihološko-psihijatrijski tretman, od čega je 254 u terapiji psihologa doma ili psihijatra vanjskog suradnika koji redovito dolazi u dom, dok je 210 djece i mladih uključeno u psihološko-psihijatrijski tretman neke zdravstvene ustanove. U psihološki tretman u domu uključena su i djeca koju se zbog niza traumatičnih iskustava iz obitelji, kao što su izloženost zanemarivanju ili zlostavljanju, gubitku roditelja, psihička bolest roditelja ili izvršavanje zatvorske kazne roditelja - smatraju rizičnom populacijom djece. Među djecom koja se nalaze u domovima 135 ih ima ordiniranu terapiju psihofarmacima.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se i na maloljetne trudnice i majke s djecom koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Pomoć i podršku potrebno im je pružiti kroz povećavanje postojećih kapaciteta za smještaj, poticanje razvoja stambenih zajednica, kroz srodničko i specijalizirano udomiteljstvo te omogućavanje smještaja i nakon što dijete navrší šest mjeseci, odnosno iznimno godinu dana. Kako bi pomogli maloljetnim trudnicama i majkama Udruga roditelja Korak po korak, u suradnji s Dječjim domom Zagreb, Kućom ljubavi Caritasa Zagrebačke nadbiskupije, CZSS Zagreb te Gradom Zagrebom, pokrenula je trogodišnji program „Mama je mama“, u kojem je tijekom 2014. pomoć zatražilo 70 maloljetnih majki. Tijekom 2014. u ustanovama je bilo zbrinuto devet maloljetnih trudnica, četiri u dobi od 16-17 godina, po dvije u dobnim skupinama 15-16 i 17-18 te jedna u skupini od 14-15 godina. Tri su se malodobne trudnice tijekom trudnoće smjestile kod neke druge osobe, a dvije su se vratile u vlastite obitelji. Četvero je djece ostalo u domu nakon što su navršili prvu godinu života, dok je troje djece mlađe od godinu dana ostalo u domu nakon što su majke napustile dom zbog upućivanja na izdržavanje zatvorske kazne ili su samovoljno napustile dijete.

Zaštita prava djece na ostvarivanje prava na trajno zbrinjavanje – posvojenje, tema je kojom smo se intenzivno bavili tijekom ovog izvještajnog razdoblja. Sudjelujući na 3. Konferenciji o posvojenju ukazali smo na velik broj djece koja se nalaze na smještaju u institucijama, a koja imaju ostvarene preduvjete za posvojenje.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2014.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	5-8	9-14	15-18	
37	41	5	16	13	22	22	78

Iz prikazane je tablice vidljivo da se na dan 31. prosinca 2014. u domovima nalazilo 78 djece koja imaju ispunjene zakonske uvjete za posvojenje. Od toga 37 djevojčica i 41 dječak, među njima je 11 djece romskog podrijetla. Najveći broj djece s ostvarenim uvjetima za posvojenje u dobi su od 11-14 i 15-18 godina, a četvero djece je u dobi do sedam godina. Ukupno 38 djece s ispunjenim uvjetima za posvojenje su zdrava djeca, devetero je s TUR, dvoje s poremećajem u ponašanju, a 18 ima razne kombinirane teškoće u razvoju. U odnosu na 2013. broj djece koja ispunjavaju uvjete za posvojenje veći je za 13 djece.

Posvojitelji žele sudjelovati u životu djeteta od najranije dobi pa su skloni posvajanju što mlađe djece. Svjesni smo da u ustanovama i udomiteljskim obiteljima ima „teže posvojive i teže udomljive djece“, što se odnosi na djecu s teškoćama u razvoju, djecu s kroničnim bolestima, izraženijim poremećajima u ponašanju te veći broj braće za koju je važno, ukoliko je to u njihovom najboljem interesu, da ostanu zajedno. Zato pozdravljamo planiranu aktivnost Dječjeg doma Zagreb da na svojoj internetskoj stranici objave anonimizirane podatke o djeci koja imaju ostvarene preduvjete za posvojenje, poštujući pri tome pravo djeteta na privatnost. Objavljeni bi podaci bili isključivo opisni, bez imena i fotografije ili eventualne dijagnoze, ali istovremeno bi sadržavali informaciju o eventualno postojećim razvojnim problemima djeteta. Ovakva praksa već postoji u drugim razvijenim državama te se pokazala kao izuzetno dobar način razvoja udomiteljstva i posvojenja.

Iako su tijekom 2014. rađene revizije smještaja djece u domovima, mišljenja smo da bi broj djece koja imaju uvjete za posvojenje mogao biti veći kada bi CZSS-i provodili zakonski propisane mjere prema roditeljima, tj. kad bi sankcionirali njihovo zanemarujuće ponašanje. Nažalost, neki i dalje smatraju da je povremeni telefonski poziv roditelja dovoljan razlog da se produljuje mjera povjeravanja, čuvanja i odgoja djeteta u domu, usprkos izvješćima ustanova koje upozoravaju na neprimjereno i zanemarujuće ponašanje roditelja, koje bi trebalo biti razlogom za donošenje odluke o lišenju roditeljske skrbi. Time djeca često izgube predugo vremena, ponekada godine, dok ne dođe do trenutka kada zbog starije dobi postaju „teže posvojiva“.

Tijekom 2014. pokrenuto je 26 postupaka lišavanja prava roditelja na skrb o djetetu, od kojih je 17 okončano, dok je devet još u tijeku, kao i jedan postupak koji je pokrenut prije 2014. godine.

Temeljem svega navedenog, iako se pozitivni pomaci provedbe *Master plana* vide kroz smanjenje broja djece u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, ne možemo reći da smo zadovoljni zaštitom prava djece koja se nalaze na smještaju u domovima. Udomiteljska skrb o djeci nije dovoljno razvijena, nema poticaja za buduće udomitelje, edukacije su nedostatne, a podrška udomiteljima i djeci je uglavnom manjkava. Sudski postupci stvaranja preduvjeta za posvojenje djece predugo traju, a CZSS-i su premalo angažirani u postupcima trajnog zbrinjavanja djece. Kao što smo naveli, broj djece u institucijama je smanjen, međutim postavlja se pitanje je li novi oblik smještaja uvijek u najboljem interesu djece, s obzirom na brojne prijave o upitnoj kvaliteti udomiteljske skrbi.

2.1.6 Pravo na zaštitu od nasilja

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2014. godine primio 263 prijave nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci, kojem je bilo izloženo ukupno 418 djece. Od navedenog ukupnog broja prijava 193 su se odnosile na nasilje nad djecom (317 djece i 12 grupa), a 70 na zanemarivanje skrbi o djeci (101 dijete i pet grupa).

Spriječite tjelesno kažnjavanje djece – potičite nenasilne i participativne oblike odgoja i discipliniranja! Roditelji, i zaposleni i nezaposleni, trebaju veću podršku u odgoju djece: važno je da država za to odvoji dovoljno financijskih i ljudskih resursa.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Prijave nasilja i zanemarivanja 2006. – 2014.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Nasilje u obitelji	44	127	139	82	75	85	108	85	78
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	42	53	89	51	83	60	68	76	50
Nasilje u drugim ustanovama	7	12	12	7	9	11	5	9	18
Ostalo nasilje	27	43	57	69	49	59	51	48	47
Zanemarivanje				50	66	58	63	55	70
UKUPNO	120	235	297	259	282	273	295	273	263

Od 193 prijave nasilja nad djecom 78 se odnosilo na nasilje u obitelji, 50 na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, 18 na nasilje u domovima i ostalim institucijama, a preostalih 47 prijava na sve ostale oblike nasilja i mjesta izvršenja nasilja, uključujući i internet. U odnosu na prethodno razdoblje vidljivo je smanjenje broja prijava nasilja u obitelji, odgojno-obrazovnim ustanovama i nasilja na drugim mjestima i putem interneta, dok je povećan broj prijava nasilja u domovima i ostalim institucijama te zanemarivanja djece.

Najviše prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja odnosilo se na djecu koja imaju prebivalište na području Grada Zagreba, zatim slijede Primorsko-goranska, Zagrebačka i Splitsko-dalmatinska županija. Podnositelji prijava su najčešće bili roditelji, u 74 slučaja majke, a u 61 slučaju očevi, zatim institucije (31), djeca su nam se osobno obratila u 11 slučajeva, ostali prijavitelji bili su bake i djedovi, rođaci, susjedi, braća i sestre, a zaprimili smo i 25 anonimnih prijava.

2.1.6.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

U 2014. zaprimljeno je 78 prijava o nasilnom ponašanju u obitelji, kojima je obuhvaćeno 131 dijete. Broj ovih prijava manji je nego u 2013., kad ih je bilo 85.

Veliki broj upita o zaštiti djece od nasilja zabilježen kroz svakodnevne telefonske kontakte, u kojima su prijavitelji tražili informacije o proceduri prijavljivanja ili su imali primjedbe na postupanje nadležnih institucija (CZSS-a, policije, državnog odvjetništva i zdravstvenih ustanova) pritužujući se na njihovu neefikasnost, pristranost u odnosu na jednog roditelja, nedostatak senzibiliteta ili sporost u postupanju. Uz davanje uputa o daljnjoj proceduri, upućujući na prijavu nasilja prema Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i mogućnosti izricanja zaštitnih mjera, prijavitelje smo redovito upućivali na obraćanje CZSS-u, policiji ili državnom odvjetništvu. Roditelji su često tražili informacije o načinima kako zaštititi djecu od svjedočenja pred nadležnim sudovima.

Vrste nasilja u obitelji – broj djece

Nasilje u obitelji	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	16	26
Tjelesno kažnjavanje	6	15
Psihičko nasilje	26	44
Seksualno nasilje	6	7
Višestruko nasilje	24	39
UKUPNO	78	131

Najviše se prijava odnosilo na višestruko nasilje u obitelji, koje je najčešće spoj fizičkog i psihičkog nasilja, u kojem su djeca žrtve ili svjedoci nasilnog ponašanja među roditeljima. Posebno nas je zabrinuo slučaj psihičkog, fizičkog i ekonomskog zlostavljanja te socijalne izolacije i neprimjerenih uvjeta u kojima su živjeli majka i malodobno dijete, a čemu ih je izložio suprug/otac. Nadležne su institucije kontinuirano odbacivale prijave majčina rođaka, budući da je majka djeteta iz straha za vlastiti život prikrivala situaciju u obitelji, sve dok nije uspjela pobjeći zajedno s djetetom.

Od novinara smo doznali za slučaj fizičkog i psihičkog zlostavljanja djeteta od strane samozvanog kiropraktičara koje se dogodilo u prisutnosti oca i drugih članova obitelji, o čemu smo žurno obavijestili policiju. Slučaj je zaokupio veliku pažnju medija i javnosti, a naš Ured i dalje prati postupanje institucija u vezi s time.

Pratimo i slučaj u kojem je rodbina prijavila visoko rizične obiteljske okolnosti u kojima odrasta dvoje male djece, navodeći da majka pije te ostavlja noću djecu bez nadzora. Naknadno smo zaprimili obavijest da su majka i njezin partner pretukli djecu zbog čega su dospjeli u istražni zatvor, a djeca su smještena u dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Više se očeva prituživalo na postupanje skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, policiju i CZSS, navodeći da su prijave majki o zlostavljanju bile lažne, a da su policija i CZSS bez razgovora s njima upućivali majke s djecom u skloništa, bezrezervno vjerujući iskazima majki. Nekim je očevima tada bilo onemogućeno održavanje susreta i druženja s djecom, iako im oni nisu bili službeno zabranjeni tj. sudski postupci razvoda braka bili su u tijeku i još nije postojala odluka o načinu održavanja susreta s djecom. Neki su očevi, unatoč smještaju majki i djece u skloništa, redovito

održavali susrete i druženja s djecom. Na takvu neujednačenu praksu u postupanju skloništa Ured ukazuje već dulje vrijeme.

Velik se broj prijava nakon provedenih postupaka pred CZSS-om pokazao neutemeljenima. Uglavnom je bila riječ o prijavama roditelja koji ne žive s djecom te ih se tumači kao pokušaje manipulacije djecom kod konfliktnih odnosa supružnika ili u slučajevima nerazriješenih imovinskih odnosa, u kojima se djecu instrumentaliziralo radi osvete bivšem partneru. Te su se prijave odnosile na fizičko, psihičko i seksualno zlostavljanje djece od strane roditelja ili njihovih novih partnera. Ta nas pojava posebno zabrinjava jer pokazuje da roditelj-prijavitelj, rođaci i anonimni podnositelji ne razmišljaju o posljedicama koje lažno prijavljivanje ima na dijete (svjedočenje pred policijom, CZSS-om, upućivanje na psihološko-psihijatrijske obrade). Ured se bavio i sa šest prijava seksualnog zlostavljanja djece za koje se nakon provedenog cjelokupnog postupka ustanovilo da su bile neutemeljene.

Tjelesno kažnjavanje – Ured je tijekom 2014. zaprimio šest prijava o tjelesnom kažnjavanju u obitelji, kojima je bilo obuhvaćeno 15 djece. Međutim, većina se prijava, prema izvješćima CZSS-a, pokazala neutemeljenima. Iako je tjelesno kažnjavanje zabranjeno zakonom, bojimo se da je praksa tjelesnog kažnjavanja učestalija nego što bi se to moglo suditi po prijavama, s obzirom na istraživanja koja pokazuju da kod nas mnogi smatraju da u tome nema ništa loše.⁸

Posebno smo se bavili slučajem dvoje malodobne djece koja su bila izložena učestalom tjelesnom kažnjavanju od strane roditelja s kojim žive i drugih članova kućanstva. Budući da mjera nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, koju je izrekao CZSS, nije dovela do očekivanih rezultata, predloženo je oduzimanje prava roditeljima da žive s djecom i da ih odgajaju te smještaj djece u udomiteljsku obitelj. Informaciju o daljnjim događanjima, odnosno o provedbi predložene mjere za sada nemamo, budući da je sudski postupak u tijeku.

Zanemarivanje – O zanemarivanju skrbi o djeci u obitelji i u institucijama zaprimili smo 70 prijava, kojima je bilo obuhvaćeno 101 dijete i 5 grupa djece. Najveći broj prijava uputili su očevi, majke i anonimni podnositelji te bake, susjedi i ostali, a djeca su nam se osobno obratila u četiri slučaja. Od ukupnoga broja tri su se prijave odnosile na zanemarivanje u institucijama, a 67 na zanemarivanje u obitelji, od kojih 47 na sveukupno zanemarivanje zdravlja, školovanja, odgoja, prava na igru i slobodno vrijeme, 10 na zanemarivanje odgoja, pet zdravlja, jedna na zanemarivanje prava na igru i slobodno vrijeme, dok za četiri prijave nije konkretno navedeno područje zanemarivanja.

Za anonimne prijave zanemarivanja često bi se iz izvješća nadležnih institucija vidjelo da su neutemeljene i da prijaviteljima očito nije bio interes zaštititi dijete, već s njime manipulirati kako bi naštetili djetetovom roditelju.

U pozadini većine prijava o zanemarivanju djece u obitelji zamjećujemo nerazriješene roditeljske konflikte i nesporazume u izvršavanju roditeljske skrbi. Roditelj koji prijavljuje zanemarivanje djeteta istodobno obično ističe sebe kao kompetentnijeg za roditeljstvo i brigu o djetetu. Najčešće je riječ o prijavama višestrukog zanemarivanja koje obuhvaća zanemarivanje djetetovog odgoja, zdravlja i obrazovanja. Ovisno o okolnostima i navodima, prijave smo prosljeđivali nadležnome CZSS-u i policiji, a stranke upućivali u načine reguliranja odnosa u obitelji i nadležnostima institucija.

Prijave zanemarivanja djeteta u obitelji često ukazuju i na konflikte u široj obitelji kojima su djeca izložena. Položaj djeteta posebno je ugrožen kad se u roditeljski konflikt uključuju ostali članovi obitelji – bake, djedovi i druga rodbina – koji bi djetetu u situaciji roditeljskog sukoba trebali biti prvi oslonac i podrška. Uz narušene odnose i međusobne optužbe, djeca u takvim obiteljima vrlo su često trajno izložena emocionalnim pritiscima pojedinih članova šire obitelji. Situacija je posebno rizična za onu djecu čiji roditelji zaista imaju reducirane roditeljske kompetencije i kojima je potrebna stalna savjetodavna i stručna pomoć, podrška i nadzor. Kada CZSS procijeni da nije potrebno izdvajanje djeteta iz obitelji te odluči roditelju pružiti pomoć i podršku u roditeljstvu kroz izricanje blažih mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, prijavitelji vrlo često ne prihvaćaju takvu procjenu, već i dalje inzistiraju na prijavama, ovoga puta ne samo protiv roditelja već i protiv institucija. Usmjereni na to, vrlo često gube iz fokusa dijete i djetetove potrebe te ga, zbog vlastitih interesa izlažu daljnjim konfliktima. U takvim okolnostima CZSS-u preporučujemo intenzivniji rad s obitelji, posredovanje u postizanju dogovora, dodatno praćenje realizacije ciljeva predviđenih planom i programom mjere nadzora te aktivno sudjelovanje u eventualno pokrenutim sudskim postupcima.

⁸ Trbus, M., Rajčić, H. i Rajter, M., (2014.) *Analiza provedbe propisa vezanih uz pravo djeteta da bude sigurno od svih oblika nasilja. Udruga roditelja „Korak po korak“, Zagreb.*

Obaviješteni smo o slučaju u kojem je grad, kao osnivač dječjega vrtića, upozorio CZSS da roditelji zanemaruju skrb o djetetu. CZSS je procijenio da nije riječ o zanemarivanju već da je roditeljima potrebna podrška i poticaj u prepoznavanju potreba djece, posebice u području poticanja psihomotornog razvoja djece (uz stručnu podršku logopeda i psihologa) te je u skladu sa ovlastima odredio mjeru obiteljsko-pravne zaštite.

Kao i prijašnjih godina, iz škola smo primali prijave o zanemarivanju obveza i dužnosti roditelja pripadnika romske nacionalne manjine u osiguravanju redovitog polazjenja nastave i izvršavanja školskih obveza svoje djece.

Škole nam prijavljuju i slučajeve roditeljskoga zanemarivanja potreba djeteta s teškoćama u razvoju (TUR), izjavljujući kako su same dotad već poduzele sve mjere koje im stoje na raspolaganju. Obavijestile su nas i o zanemarivanju potreba djece s TUR u slučajevima kada roditelji ne uvažavaju preporuku škole o potrebi specijalističkog pregleda ili primjerenog stručnog tretmana za dijete. S obzirom na to da roditelji imaju primarnu korektivnu funkciju u odnosu na dijete, škola je dužna u rješavanje ove problematike uključiti CZSS, koji najčešće u takvim slučajevima izriče neku od mjera obiteljsko-pravne zaštite.

Ponekad roditelji imaju iskrivljenu percepciju o mogućnostima i sposobnostima svog djeteta ili nemaju dovoljno kapaciteta nositi se s djetetovim teškoćama pa stoga odbijaju obavljanje specijalističkih pregleda za dijete, odbijaju uključiti dijete u tretman te se ni sami ne žele uključiti u savjetodavni rad. U dva takva slučaja doznali smo da je CZSS preporučio općinskom državnom odvjetništvu (ODO) pokretanje kaznenog postupka protiv roditelja zbog kaznenog djela zapuštanja i zanemarivanja djeteta, no kazneni progon u jednom slučaju nije pokrenut, dok je u drugom zaustavljen jer su roditelji pokazali spremnost na suradnju sa školom i CZSS-om.

U pojedinim je slučajevima zanemarivanje skrbi o djeci, kroz pretjeranu popustljivost, rezultiralo razvojem problema u ponašanju djece⁹, što upućuje na potrebu sustavnog pružanja podrške roditeljima u jačanju roditeljskih kompetencija.

Od tri prijave za zanemarivanje skrbi o djeci u institucijama, jedna se odnosila na osnovnu školu i pokazala se neutemeljenom, a dvije na odgojne ustanove i neprimjereno postupanje odgojnog osoblja. O radu odgojnih ustanova detaljnije govorimo u poglavlju Djece s problemima u ponašanju.

Djeca zatečena u nedozvoljenim noćnim izlascima – I u 2014. godini neka su djeca provodila vrijeme od 23 do pet sati na ulicama, u klubovima i kafićima, opijala se po parkovima i drugim javnim površinama, uslijed čega su ponekad postajala žrtve, ali i počinitelji nasilničkog ponašanja.

Iz zatraženih podataka MUP-a za cijelu Hrvatsku vidljivo je da je, vezano uz primjenu čl. 95. Obiteljskoga zakona koji se odnosi na propuštanje roditeljske skrbi o zabrani noćnih izlazaka maloljetnih osoba mlađih od 16 godina, policija u 2014. postupala u 1793 slučaja, što je smanjenje za 27,9% u odnosu na 2013. godinu, kad je bilo evidentirano 2488 postupanja. U dostavljenom se izvješću se kao najčešći razlog propuštanja roditeljske skrbi navodi dozvola roditelja u 933 slučaja, neposlušnost roditelju u 791 slučaju, prepuštenost sebi u 14 slučajeva i ostali razlozi u 55 slučajeva.

Zabrinjava podatak da je 208 djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima, njih 11,6% bilo mlađe od 14 godina, a njih 1585 bila su djeca u dobi 14 do 18 godina, od čega 645 djevojčica, a 1148 dječaka. Za 184 zatečene djece (10,3%) utvrđeno je da se prema njima već postupalo zbog činjenja kažnjivih radnji ili nekih drugih razloga, dok je za troje djece utvrđeno da su bili žrtve kaznenog djela Povreda djetetovih prava (zapuštanje ili zlostavljanje od strane roditelja ili skrbnika).

Iz podataka MUP-a vidljivo da je na području I. - VIII. Policijske postaje Zagreb i Policijske postaje Sesvete u nedopuštenim noćnim izlascima zatečeno 152 djece mlađe od 16 godina. Ured pravobraniteljice za djecu zatražio je podatke i od CZSS Zagreb o postupanju podružnica u odnosu na djecu zatečenu u nedopuštenim noćnim izlascima.

⁹ Više tome u poglavlju Djece s problemima u ponašanju.

Broj djece grada Zagreba zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima

Centar za socijalnu skrb Zagreb	Broj djece u 2011.	Broj djece u 2012.	Broj djece u 2013.	Broj djece u 2014.
Podružnica Črnomerec	29	17	16	5
Podružnica Trnje	29	23	30	9
Podružnica Trešnjevka	68	68	43	14
Podružnica Sesvete	38	45	52	22
Podružnica Gornji Grad-Medveščak	17	13	5	6
Podružnica Dubrava	58	96	69	46
Podružnica Novi Zagreb	105	64	48	20
Podružnica Donji Grad	17	17	11	7
Podružnica Maksimir	36	36	13	10
Podružnica Susjedgrad	34	62	47	37
Podružnica Peščenica	18	15	18	7
UKUPNO	449	456	352	183

Iz podataka 11 podružnica vidljivo je da se postupalo prema 183 djece (za 169 manje nego u 2013.), među kojom je bilo 78 djevojčica i 105 dječaka. Od toga 115 djece živi u potpunim obiteljima, a 65 s jednim roditeljem, dok za troje djece podaci nisu poznati, jer se roditelji nisu odazivali pozivu CZSS-a ili je postupak pred CZSS-om u tijeku. Iz priložene je tablice vidljivo da je pad broja djece zatečene u nedopuštenim noćnim izlascima zabilježen u svim gradskim četvrtima Grada Zagreba.

Budući da policija ne sankcionira navedeno ponašanje djece, već provodi obavijesni razgovor s djetetom i roditeljem, kojim im se ukazuje na odredbe Obiteljskog zakona o zabrani noćnih izlazaka, o utvrđenom se obavještava nadležni CZSS, koji u okviru svojih ovlasti može izricati mjere obiteljsko-pravne zaštite. Podaci pokazuju da su stručni djelatnici CZSS Zagreb nakon razgovora s djetetom i roditeljem/ima, u 118 slučajeva usmeno, a u 16 slučajeva pismeno upozorili roditelje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju djeteta, obavili 108 savjetodavnih razgovora, u osam slučajeva odredili mjeru nadzora nad izvršavanjem roditeljske skrbi, sedmero djece uključili u psihoterapijski tretman, sedmero ih je zajedno s roditeljima upućeno u obiteljski centar, dok je za šestoro djece predloženo izdvajanje iz obitelji. Od ukupnog broja zatečene djece 39 je već bilo u tretmanu CZSS-a.

Svjesni smo činjenice da iskazani brojevi ne prikazuju stvarno stanje u vezi s nedopuštenim noćnim izlascima te da je broj djece koja noći provode izvan svojih domova veći. No, smanjenje broja djece zatečene noću izvan svojih domova možda upućuje i na učinkovitost planiranih strategija usmjerenih na suzbijanje rizičnoga ponašanja djece te na to da roditelji u sve većem broju prihvaćaju odgovornost za odgoj i ponašanje djeteta. Također ohrabruje to što nadležne institucije prepoznaju problem noćnih izlazaka djece kao problem društva te se u svrhu zaštite dobrobiti djece provode i policijske preventivne akcije.

2.1.6.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Tematiku nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, osim kroz pojedinačne prijave, pratili smo i kroz opće inicijative, medije te sudjelovanja na stručnim raspravama i konferencijama. Primili smo 50 pojedinačnih prijava povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, što je u odnosu na prethodnu godinu manje za 31,57%. Unatoč tako smanjenom broju prijava nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama, medijski napisi, iskustva djece i dostavljeni podaci Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) ukazuju na trajnu prisutnost ovoga problema koji traži kontinuirani angažman cjelokupnog društva.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu u razdoblju od 2005.-2014.

godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Broj prijava	25	25	33	62	44	83	60	69

Broj prijava ovih slučajeva pravobraniteljici za djecu u posljednjih deset godina kretao se u rasponu od 25 (2005. i 2006. godine) do 83 (u 2010.). Povećanje broja prijava od 2007. godine možemo povezati i s većom vidljivošću institucije pravobraniteljice za djecu.

Iako u odnosu na ukupan broj djece koja svakodnevno borave u odgojno-obrazovnim ustanovama broj prijava nije velik, nužno je uzeti u obzir i „tamne brojke“ koje se nigdje službeno ne zabilježe, kao i činjenicu da se svi slučajevi nasilja ne prijavljuju pravobraniteljici za djecu. No, neovisno o broju prijava, složenost problema i posljedice koje nasilje ostavlja na svako pojedino dijete koje u njemu sudjeluje izazivaju zabrinutost te predstavljaju odgovornost i izazov kako za roditelje tako i za struku.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	4	1	5
Škole	35	10	45
UKUPNO	39	11	50

Od ukupno 50 prijava, 39 se odnosilo na nasilje među djecom, od toga 35 na nasilje među djecom u školi, četiri na nasilje među djecom u dječjem vrtiću, a 11 na nasilje odraslih nad djecom u školi i vrtiću.¹⁰

Kao i prethodnih godina najveći broj povreda prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja dogodio se u školama (45), dok je u dječjim vrtićima bilo pet takvih slučajeva. Najveći broj prijava bio je na području Grada Zagreba, potom Splitsko-dalmatinske te Zagrebačke županije.

Ukupno 93 djece bilo je žrtva nekog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama. No, kako kroz prijave koje se odnose na zaštitu određenog djeteta nije moguće utvrditi točan broj djece obuhvaćene nasiljem jer nasilje doživljava ili u njemu sudjeluje grupa djece ili cijeli razred, ova brojka ne odražava stvarno stanje.

Osim pojedinačnih prijava roditelji i predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova kontinuirano su nam se obraćali za savjet i pomoć telefonom (60).

U podacima MZOS-a za 2014. navodi se: „analizom obrazaca za prijavu nasilja utvrđeno je sljedeće: najviše slučajeva nasilja se odnosi na nasilničko ponašanje (179 prijava) i verbalno nasilje (105 prijava), žrtve nasilja su u najvećem broju učenici (289 prijava), a najčešće izrečene pedagoške mjere su ukor (40 prijava) i opomena (31 prijava). Analizom prikupljenih podataka uočava se kako se većina prijavljenih slučajeva nasilja (309 prijava) odnosi na međuvršnjačko nasilje odnosno nasilje među djecom i mladima. Ostali sudionici događaja su odgojno-obrazovni djelatnici (44 prijave); roditelji (18 prijava) te ostali (8 prijava). Važno je napomenuti kako se ukupan broj prikupljenih obrazaca i prikaz pojedinačnih događaja ne poklapaju, s obzirom da se određeni obrazac uglavnom odnosi na više vrsta događaja, odnosno određeni događaj je, npr. uz nasilničko ponašanje, uključivao i prijetnje, tučnjavu i verbalno nasilje. Mjesta na kojima se događaju prijavljeni slučajevi nasilja su prostori u kojima se održava nastava (91 prijava), ostali školski prostori (150 prijava), dvorište škole (44 prijave), ulica (34 prijave). Odgojno-obrazovne ustanove različito su reagirale na prijavljene događaje te su poduzimale različite mjere poput: savjetodavnog rada s učenicima i roditeljima, radionica i osnaživanja učenika, restituciju učenika do pedagoških mjera (opomena, ukor, strogi ukor, opomena pred isključenje, odgojno-obrazovni postupak produženog stručnog boravka, preseljenje u drugu školu te isključenje iz srednje škole).“

Za napomenuti je da različite institucije različito vode evidencije o nasilju među djecom pa ne postoje metodološki ujednačeni podaci o broju i pojavnim oblicima nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama.

¹⁰ Dio prijava nasilja koje su počinili djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova evidentiran je kao neprimjereno i neetično postupanje odraslih prema djeci (70) te povreda prava na dostojanstvo djeteta u odgojno-obrazovnom procesu (16) i spominje se u poglavlju Obrazovna prava.

MZOS sustavno prati nasilje u svim ustanovama za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje po vrsti događaja: tjelesna ozljeda, nasilničko ponašanje, seksualni delikt, sudjelovanje u tučnjavi, razbojništvo, ubojstvo, provala, krađa, oštećenje tuđe stvari, prijetnja, zlorporaba opojnih droga, neovlašteno posjedovanje vatrenog oružja ili drugih sredstava za ozljeđivanje, oštećenje školske imovine, narušavanje javnog reda i mira, elektroničko nasilje, verbalno nasilje i ostali događaji. Ovaj način vođenja evidencije otvara brojna pitanja te nije posve jasan kriterij kojim se MZOS vodio pri određivanju ovakve metodologije u kojoj su prema vrstama događaja sadržana kaznena djela kao i djela koja se prema definiciji ne mogu ubrojiti u nasilje. MUP i DORH prikupljaju podatke prema vrsti kaznenih djela na štetu djece i onih počinjenih od strane djece.

Kao i prethodnih godina najveći broj prijava koje su se odnosile na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama obuhvaćaju prijave **nasilja među djecom** (39). Zabilježili smo i međuvršnjačko nasilje koje se iz odgojno-obrazovnih ustanova nastavljalo na drugim mjestima – na školskom igralištu i u školskom autobusu, u vidu fizičkog nasilja, udaranja, vrijeđanja, ogovaranja, izoliranja, uništavanja osobnih stvari, kao na internetu i mobitelu.

Prijavljen nam je slučaj u kojem je djevojčici, učenici 8. razreda, pozlilo u školi uslijed doživljenog nasilja te je obrađena na hitnoj pedijatrijskoj službi. U prijavi se navodi da je u bolnicu primljena u stanju šoka, uznemirenosti, sa srčanom tahikardijom, hipertenzijom i povećanim šećerom. Zbog zdravstvenih teškoća otprije je pod redovitom kontrolom kardiologa. Djevojčica trenutno ne ide u školu i odlazi na psihoterapije. Problem joj predstavlja povratak u sredinu u kojoj je doživjela nasilje, a o zaključnim ocjenama ovisi joj daljnje školovanje.

Najčešće nam se javljaju roditelji djece koja trpe nasilje, nekad pojedinačno, a nekad svi roditelji iz jednog razreda traže da se zaštiti njihovu djecu jer „škola to ne čini“. U takvim smo slučajevima tražili izvješća službi uključenih u rješavanje problema te roditelje upoznavali s odredbama Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima i upućivali kome se mogu obratiti.

Ponekad su nam se obraćale i same škole te tražile pomoć i ukazivale na pojedine slučajeve koji prelaze granice njihovih kompetencija. U takvim je prijavama najčešće bila riječ o djeci koja imaju i druge probleme u ponašanju i u čijim obiteljima CZSS poduzima mjere obiteljskopravne zaštite ili o djeci s TUR koja se školuju u redovnim razrednim odjelima. Škole nerijetko pokazuju nemoć u radu s ovom skupinom djece pa smo u takvim situacijama najčešće tražili pružanje savjetodavne pomoći školi od strane Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO). Rješavanje ovakve vrste problema, posebice u slučajevima gdje je nužno provesti proces opservacije djeteta u trajanju od najmanje tri mjeseca kako bi se utvrdio primjereni oblik školovanja, je dugotrajno. Dijete se za to vrijeme školuje po redovnom programu, a produbljuju se njegove poteškoće i poteškoće druge djece u razredu te se dodatno ugrožavaju njihova prava.

Javljaju nam se i roditelji i stručnjaci koji su u pokušaju rješavanja problema navodno iscrpili sve mogućnosti i instance što nije dalo rezultata pa u takvim situacijama koordiniramo sve službe koje trebaju biti uključene kako bi se problem riješio na dobrobit djece. U takvim prijavama uočavamo brojne propuste u sustavu zaštite: od kasnog prepoznavanja problema, nedostatka ranih intervencija i međusektorske suradnje, nepoduzimanja učinkovitih mjera zaštite, do dodatne viktimizacije djece od strane službi koje bi ih trebale zaštititi. Roditelji i djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova najčešće su nezadovoljni sporošću i kvalitetom rada pojedinih djelatnika službi uključenih u rješavanje problema.

Iz pojedinih prijava i dalje uočavamo da djeca i roditelji često nisu upoznati s načinima zaštite djece i mjerama koje su škola i druge službe dužne poduzeti u slučaju nasilja. Stoga smo na početku školske godine MZOS-u ponovili našu preporuku da se roditelje upozna s postojanjem i sadržajem *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* (NN 132/13.) te Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, da im se objasne aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i odgojno-obrazovni radnici u slučaju pojave nasilja među djecom. Ujedno smo preporučili da se ovi akti učine dostupnima na internetskoj stranici ili oglasnoj ploči škole.

U odnosu na prethodna izvještajna razdoblja primjećujemo da škole sve više dostavljaju prijave nadležnim službama, sukladno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, među ostalima i pravobraniteljici za djecu. Držimo da je i samo donošenje *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* pridonijelo takvom postupanju. No, i dalje uočavamo nesnalaženje škola i dječjih vrtića u pojedinim situacijama, nepružanje adekvatne

pomoći djeci sudionicima nasilja, strah od tužbi roditelja, zahtjeve za isključivanjem djeteta počinitelja iz grupe/razreda, dvojbe oko izricanja pedagoških mjera i određivanja primjerenog oblika školovanja za dijete, a posebice strah od objavljivanja u medijima.

Obaviješteni smo o seksualiziranom ponašanju djece u jednom vrtiću, čiji djelatnici su pokazali znatno nesnalaženje o toj osjetljivoj situaciji. Posebno je zabrinjavajuće to što su neki roditelji pritom petogodišnju djecu nazivali „nasilnicima i silovateljima“ te ih optuživali za seksualno zlostavljanje. Također je neprihvatljivo to što se na roditeljskom sastanku raspravljalo o ponašanju jednog djeteta i zahtijevalo se njegovo isključivanje iz skupine što je stručno neopravdano i može sadržavati elemente diskriminacije i ugrožavanja djetetovih prava.

Nasilje odraslih nad djecom bilježimo u 11 prijava, od toga se 10 prijava odnosilo na školu, a jedna na vrtić. Prijavitelji ukazuju na fizičko i verbalno nasilje odgojno-obrazovnih djelatnika u odnosu na djecu. Dvije od 11 prijava odnosile su se na seksualno uznemiravanje djece od strane učitelja. U jednoj od tih prijava obaviješteni smo da nisu utvrđeni elementi kaznenih djela iz domene kaznenopravne zaštite djece i maloljetnika, a u drugoj je profesoru zabranjeno izvođenje nastave te je upućen na provjeru radne sposobnosti. Nemogućnost suspenzije odgojno-obrazovnog radnika, za kojeg škola ima saznanja da je počinio nasilje nad djetetom, posebice seksualno, ali još nije pokrenut kazneni postupak koji je zakonska pretpostavka za suspenziju, i dalje predstavlja poteškoće školama te izravno šteti djeci koja su žrtve nasilja.

Stručna pomoć i prevencija – Temelj za prevenciju i sveobuhvatnu zaštitu djece od nasilja je donošenje zakonskih propisa i strategija. *Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020.*, usvojena u rujnu, usmjerena je na četiri strateška cilja od kojih se jedan odnosi na eliminaciju svih oblika nasilja nad djecom, među ostalim i na nasilje u školama. Ciljevi i mjere *Strategije* koje se odnose na zaštitu djece od nasilja u školama u skladu su s našim dosadašnjim preporukama i nastojanjima te vjerujemo da će realizacija mjera pridonijeti boljoj zaštiti prava djece u ovom području. Glavni čimbenik u poduzimanju učinkovitih mjera zaštite djece od svakog oblika nasilja je **pravovremeno prepoznavanje problema**. U pojedinim prijavama i dalje uočavamo **nepoznavanje razlike između nasilnog rješavanja sukoba i nasilja** te izostanak adekvatne reakcije odgojitelja/učitelja na nasilno rješavanje sukoba koje onda često prerasta u nasilje.

Neki roditelji nasilno rješavanje sukoba prijavljuju kao nasilje i podižu ga na razinu „incidenta“, čime nanose dodatnu štetu samom djetetu žrtvi te djetetu počinitelju, koje prolazi procedure ispitivanja po nekoliko puta u različitim institucijama (CZSS, škola, policija). Zato držimo važnim kontinuirano raditi na **upoznavanju roditelja s problematikom nasilja**, načinima zaštite djece te mjerama koje su škola i druge službe dužne poduzeti u slučaju nasilja. Osim toga, roditelje je nužno uključiti u rješavanje problema i donošenje odluka koje se odnose na sigurnost i zaštitu djece od nasilja, kako pojedinačno tako i kroz vijeće roditelja. I dalje kao teškoću uočavamo neprepoznavanje onih vrsta nasilja koja nisu fizičko nasilje te oklijevanje prijavljivanja onih oblika nasilja za koje ne postoji „dokaz“. Stoga u ovom dijelu vidimo prostor za **poboljšanje kvalitete formalnog obrazovanja odgojiteljskog i nastavničkog** kadra te intenziviranje dodatnih edukacija uz **osnaživanje odgojno-obrazovnih djelatnika** za prepoznavanje i prijavljivanje nasilja.

Općenito, odgojno-obrazovni djelatnici sve više reagiraju na grube oblike nasilja i postupaju sukladno *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te prijavljuju nasilje nadležnim službama. No, još ima onih koji drže da su samom prijavom nasilja nadležnim službama poduzeli sve pa ne poduzimaju pedagoške mjere koje su isključivo u nadležnosti škole. Nerijetko se poduzimaju samo represivne i reaktivne mjere u odnosu na počinitelja, a one ne daju dugoročan rezultat bez individualnog rada s djetetom. Držimo da je u svakom pojedinom slučaju, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta, nužno poduzimati **pedagoške mjere** u odnosu na djecu počinitelje jer oni moraju snositi posljedice za svoje ponašanje. No, istovremeno je nužno izraditi **individualni plan intervencije**, odnosno rada s učenikom kako bi on, nakon uvida u motive i posljedice nasilja, promijenio svoje ponašanje. Kao posebno učinkovitu metodu u sprečavanju i suzbijanju nasilja preporučujemo **metodu medijacije**, koja zahtijeva dodatnu edukaciju djelatnika škole ili osoba koje će je provoditi.

Činjenica je da pojedinim školama, posebice u malim sredinama i na otocima, rješavanje problema otežava i nedostatak stručnih suradnika i resursa u lokalnoj zajednici pa je ondje nerealno očekivati provođenje stručnog tretmana s djecom, pružanje podrške djeci žrtvama i rad na mijenjanju obrazaca ponašanja djece počinitelja. U takvim sredinama vidimo prostor za intenzivniji rad mobilnih timova te stručnu pomoć AZOO i civilnog sektora. Stoga smo na početku školske godine ponovno preporučili MZOS-u organiziranje posebnih **mobilnih timova** stručnjaka koji bi školama pružili superviziju i pomoć u posebno složenim slučajevima problema u ponašanju.¹¹

¹¹ Više tome u poglavlju *Djeca s problemima u ponašanju*.

U mnogim školama i dalje se djeci pristupa kao „žrtvama koje trebaju pomoć i počiniteljima koje treba kazniti“, a ne doživljavaju ih se kao sukreatore sigurnog školskog okruženja i kao odgovorne partnere u sprečavanju nasilja. Zato **obrazovanje odgojno-obrazovnih djelatnika za sudjelovanje djece** mora biti neizostavan sadržaj njihovog stručnog usavršavanja.

Unatoč svim navedenim teškoćama, u zaštiti djece od nasilja bilježimo brojne aktivnosti i primjere pozitivne prakse u kojima su problemi nasilja riješeni u interesu djece te ih valja i dalje poticati i medijski promovirati. Osim odgovora na već počinjeno nasilje, obrazovna politika mora osnaživati neupitnu ulogu odgojno-obrazovnih ustanova u **primarnoj prevenciji**. Primjećujemo veliki broj fragmentiranih inicijativa unutar odgojno-obrazovnih ustanova koje nisu temeljene na znanstvenim spoznajama, analizi stvarnih potreba i stanja u vrtićima/školama. U takve inicijative učitelji ulažu puno energije, no ne vrednuju ih pa njihovi učinci ostaju nepoznati i neprimjetni, šira primjenjivost upitna. Stoga i u ovom području vidimo prostor za **edukaciju i podršku odgojno-obrazovnim djelatnicima u kreiranju i evaluaciji kvalitetnih preventivnih programa**.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama ne možemo sagledavati izolirano i rješavati samo unutar odgojno-obrazovnih ustanova, bez suradnje s roditeljima i lokalnom zajednicom. Kako iz pojedinih prijava uočavamo neprohodnost informacija unutar i između institucija te nedovoljnu suradnju, nužnim držimo daljnje **jačanje unutarinstitucionalne i međuinstitucionalne suradnje te suradnje s roditeljima**. Osim toga, promociji jasnog stava društva u odnosu na nasilje, a time i prevenciju, pridonijet će i **medijska slika događaja**. Zato je važno da i mediji pokažu aktivitet u objavi pozitivnih i afirmativnih primjera.

2.1.6.3 Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Prijavljeno je 58 slučajeva nasilja nad djecom izvan obitelji i škole. Prema djeci su bila nasilna druga djeca, ali i odrasle osobe, najčešće susjedi. Prijavljivano nam je nasilje počinjeno u policijskoj postaji, domovima socijalne skrbi, pravosudnim institucijama (odgojnom zavodu i prostoru za posjete djece u zatvoru), u sportskim klubovima, školskom autobusu, učeničkom domu, susjedstvu, na ulici. Iako se približno trećina prijava pokazala neosnovanim, zaprimljeni podaci ukazuju na učestalo i široko područje kršenja prava djece na zaštitu od svih oblika nasilja. Posebice zabrinjavaju nasilni oblici komunikacije kojima se koriste odrasli u obraćanju djeci, ali i djeca međusobno. Pri tome ni jedni ni drugi nemaju uvida u njezinu štetnost i posljedice. Zabrinjavaju i prijave o fizičkom i verbalnom nasilju počinjenom od strane stručnih osoba u institucijama. Ovakve prijave najčešće nam upućuju sama djeca.

Posebno se uočava **nasilje u ustanovama institucionalnog smještaja i tretmana djece**. Nasilje u domovima socijalne skrbi izravno je prijavljeno devet puta, a odnosi se na vršnjačko nasilje i ono koje čine djelatnici domova. Saznanja o nasilju u ovim ustanovama dobivali smo i putem prijava o kršenju drugih prava djece u institucijama, najčešće od djelatnika CZSS-a, zbog nemogućnosti adekvatnog institucionalnog zbrinjavanja djece s problemima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja, a koja su se nasilno ponašala i prema djeci i prema odgojnom osoblju. O nasilju smo saznawali i prilikom posjeta domovima u razgovoru s djecom koja su nam govorila o tome da trpe nasilje vršnjaka te kako ga nerijetko i sama čine.

Tri prijave djece odnosile su se na povremenu primjenu nasilnih odgojnih metoda pojedinih stručnih djelatnika prema djeci – udaranje u svrhu kažnjavanja i discipliniranja, vrijeđanje, uništavanje inventara u afektu. Za fizičke oblike nasilnog ponašanja u jednom slučaju inspeksijski nadzor MSPM-a utvrdio je da je bila riječ o samoobrani djelatnika od nasilja štićenika, dok su u drugom utvrđene nedovoljne kompetencije odgajatelja te iskazana namjera edukacije djelatnika.

Iako nije riječ o velikom broju prijava niti o težim oblicima nasilja, one ukazuju na to da je nasilje u ustanovama socijalne skrbi i dalje prisutno. Zabrinutost povećavaju i saznanja o toleriranju ove pojave u domovima i velikoj „tamnoj brojci“, o čemu nam u neposrednom kontaktu govore djeca, ali i odrasli bivši štićenici institucija. U razgovorima djeca iskazuju nevoljkost za formalno prijavljivanje nasilja, zbog nepovjerenja u sustav zaštite djece i straha od odmazde počinitelja. Prilikom dobivanja saznanja o nasilju, od nadležnih institucija tražili smo žurno poduzimanje mjera za zaštitu djece od nasilja, bilo da ga čine odrasli, bilo djeca.¹²

¹² O djeci u odgojnim domovima više u poglavlju Djeca s problemima u ponašanju.

Od devet prijava **nasilja u ostalim institucijama**, pet se odnosi na nasilno ponašanje sportskih trenera ili drugih osoba u **sportskim klubovima** i tijekom bavljenja djece sportom. Najčešće se radi o verbalnom nasilju – izrugivanju, upućivanju neprimjerenih riječi, vrijeđanju i prijetnjama koje treneri opravdavaju motiviranjem za postizanje sportskih rezultata. Time pokazuju da nisu svjesni važnosti stručnog pristupa u radu s djecom i da im je jedino važno postizanje vrhunskih sportskih rezultata. U takvim slučajevima tražili smo postupanje sportske inspekcije te utvrđivanje ispunjava li trener uvjete za rad s djecom sukladno Zakonu o sportu i važećim podzakonskim aktima.¹³

Zaprimili smo i prijavu o neprimjereo komunikaciji djelatnika pravosudne policije prema djeci prilikom posjeta roditelju zatvoreniku.¹⁴

Prijavljeno je 40 slučajeva **nasilja na drugim mjestima** – u školskom autobusu, na ulici, u susjedstvu, na radnom mjestu odraslih. Najviše prijava odnosilo se na nasilno ponašanje susjeda prema djeci. Prijavljivani su nam lakši fizički napadi na djecu, no najčešće je bila riječ o verbalnim prijetnjama djetetu ili članovima obitelji pred djetetom. Obratili su nam se roditelji zato što je vlasnik dvorišta kojim su djeca prolazila zaprijetio djeci pištoljem te ih je zatvorio u podrum. Roditelji su bili nezadovoljni odlukom ODO-a koji je odbacio prijave za kaznena djela prijetnje i protupravnog oduzimanja slobode te je ovo ponašanje okvalificirao tek kao prekršaj narušavanja javnog reda i mira.

Zaprimili smo i prijavu roditelja, također nezadovoljnih odlukom ODO-a, koji je kaznenu prijavu za susjedov fizički napad na dijete odbacio s obrazloženjem da je susjed udario dijete „u afektu“. Većina prijava za nasilje susjeda u pozadini ima dugogodišnji neriješeni sukob odraslih osoba, ponekad i sa dugotrajnim sudskim postupcima zbog imovinskih odnosa, međe, prava služnosti puta, novčanih dugovanja i slično. U takvim situacijama i sami roditelji nerijetko u sukob namjerno uključuju djecu, a zatim i pravobraniteljicu za djecu, manipulativno očekujući da će pravobraniteljica riješiti njihov problem. U takvoj situaciji djeca su, nažalost, ugrožena i od susjeda, i od roditelja koji ih ne zaštićuju, već ih izlažu svojim sukobima, nerijetko i fizičkim obračunima pred djecom. Zbog lojalnosti prema svojim roditeljima i dijete se ponekad neprimjerno ponaša prema susjedima, upućuje im neprimjerene riječi ili oštećuje njihove stvari, što nerijetko rezultira i kaznenom prijavom prema djetetu te se time sukob dodatno zaoštrava. Događa se i da mlađa djeca, zbog učestalih sukoba odraslih te neprimjerenog ponašanja susjeda i prema njima, doživljavaju i prave stresne reakcije koje zahtijevaju pomoć stručnjaka. Roditelje u ovakvim situacijama upozoravamo na štetnost izlaganja i uključivanja djece u sukobe odraslih te nužnost njihova mirnog rješavanja. Kad postoji sumnja na ugroženost djece i članova obitelji, upozoravamo na potrebu uključivanja službenika policije kako bi se spriječile teže posljedice.

Susretali smo se i s obrnutom situacijom, da su se zbog bezazlenog dječjeg sukoba vrlo ozbiljno i dugotrajno zavadili roditelji djece. Obraćali su nam se i susjedi djece, žaleći se na njihovu glasnu igru, očekujući da pravobraniteljica poduzme konkretne mjere prema „neodgojenoj“ djeci. Zbog netolerancije uglavnom starijih susjeda prema dječjoj igri obraćali su nam se i roditelji čiji susjedi svakodnevno zovu policiju i prijavljuju „uznemiravanje“.

Obratila nam se i majka dvanaestogodišnje djevojčice, zabrinuta za sigurnost djeteta zbog ponašanja mladića s intelektualnim teškoćama, koji živi u susjedstvu i djevojčici upućuje lascivne komentare, prati je i „opsjednut“ je njome. Na majčinu prijavu policija je reagirala prekršajnom prijavom za narušavanje javnog reda i mira, čime takvo njegovo ponašanje nije prestalo. Uputili smo je na žurno podnošenje prijave nadležnom ODO-u.

Prijave za nasilje na drugim mjestima najčešće govore o verbalnom nasilju odraslih prema djeci. Tako smo saznali za verbalne prijetnje djelatnice muzeja, preventivno upućene skupini djece u posjetu, da će ih „počupati ili uštinuti ako dodirnu eksponate“.

Vršnjačko nasilje na drugim mjestima nerijetko započinje u školi i nastavlja se u njezinoj okolini, školskom autobusu, a nerijetko i kod kuće putem interneta i društvenih mreža. Na taj način je dijete neprekidno izloženo nasilju i nema mogućnosti zaštite niti u svome domu. Stoga neprestano upozoravamo i djecu i odrasle da je nužno prijaviti nasilje, djecu koja ga trpe zaštititi, a djecu koja ga čine obuhvatiti psihosocijalnim intervencijama za prevenciju nasilja.

Tako nam se obratila majka dječaka koji je trpio fizičko i verbalno nasilje nešto starijih vršnjaka u školskom autobusu. Majka je razočarana postupanjem policije koja dugotrajne nasilne događaje nije prepoznala kao nasilje i još je

¹³ Više tome u poglavlju *Kulturna prava i slobodno vrijeme*.

¹⁴ Više tome u poglavlju *Djeca čiji su roditelji u zatvoru*.

izjednačila počinitelje i žrtvu te je protiv svih jednako podnijela prekršajnu prijavu za narušavanje javnog reda i mira.

Zaprimili smo i prijave nasilja povezanog s odnosima u emocionalnim vezama mladih. Jedna prijava odnosila se na fizičko nasilje u adolescentskoj vezi koje se dogodilo na ulici, a koje je prijavila majka, nezadovoljna postupanjem policije i ODO-a.¹⁵

Zbog nedostatne zaštite i neujednačenog postupanja i reakcija institucija prilikom prijave nasilja nad djecom izvan obitelji i škole, već niz godina ukazujemo na potrebu donošenja zakona kojim bi se u posebnom prekršajnom postupku, poput onoga u Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, omogućilo žurno postupanje i sankcioniranje svih oblika nasilja prema djeci, neovisno o mjestu počinjenja i počinitelju nasilja. Naime, i nasilje koje se dogodilo izvan obitelji i škole, a koje nema obilježje i težinu kaznenog djela, neprihvatljivo je i štetno ponašanje te je nužno da bude obilježeno kao negativna pojava i sankcionirano.

2.1.6.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta i mobitela

Pravo djece na zaštitu od nasilja putem interneta i mobitela pratimo kroz četiri područja: nasilje putem interneta i mobitela među djecom, nasilje odraslih nad djecom, nasilje djece nad odraslima i sadržaji štetni za djecu na internetu. Isto tako se ugrožavanje dječjih prava putem novih tehnologija pojavljuje i u dijelovima izvješća koja se odnose na: nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama, medije, privatnost, pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe i pravosudno zaštitna prava.

Zbog toga iako smo primili tek sedam pojedinačnih i 11 telefonskih prijava o nasilju putem interneta i mobitela u užem smislu, u mnogo više slučajeva bavili smo se tom problematikom. Slično je i s podacima MZOS-a prema kojima je u 2014. u odgojno-obrazovnim ustanovama zabilježeno tek 13 slučajeva elektroničkog nasilja.

Šest od sedam prijava odnosilo na nasilje putem društvene mreže Facebook. Prijavitelje smo upućivali na nadležne službe te na stranice Centra za sigurniji internet <http://www.sigurnijiinternet.hr/> i Centra za nestalu i zlostavljenu djecu <http://www.cnzd.org/site2/>, gdje postoji i mogućnost prijave zlorabe i nasilja putem interneta. Dobivali smo i upite o objavi podataka o djeci na web stranicama odgojno-obrazovnih ustanova.

U ovom području godinu su obilježile prijave roditelja, građana i stručnjaka vezane za više Facebook stranica („Najveće dro..e osnovnih i srednjih škola“, „Ku..e, janjetina i Vuco“, „KJV Galerija maloljetnica“, „KJV Galerija Požeških maloljetnica“, „Najveće ku..e u Osijeku“, „KJV Makarska Rivijera“, „KJV Nevine cure Zagreb“, „KJV Slavonski Brod“, „Najbolje Fotomale Hrvatska“, „KJV Cure bez cenzure“, „KJV Zadarska županija“, „Današnje srednjoškolke“) na kojima se objavljuju fotografije maloljetnih djevojaka, pornografskog sadržaja, popraćene vulgarnim, neprimjerenim i uznemirujućim komentarima i uvredama. Odmah po saznanju o postojanju ovih stranica prijave smo proslijedili policiji na nadležno postupanje. Prema saznanjima koje imamo Facebook je po prijavi zatvorio samo četiri takve stranice, a ostale je ocijenio prihvatljivima. MUP nam je odgovorio da je vezano za ove stranice realizirano više kriminalističkih istraživanja u području kaznenopravne zaštite djece. Međutim realizacija je bila otežana dijelom zato što prijave stranica nisu sadržavale identifikacijske podatke tzv. Facebook ID, nego „screen name“ i dijelom zato što su pojedine stranice bile ukinute prije zaprimljene prijave. Nakon završenih kriminalističkih istraživanja policija je izvješća proslijeđivala na daljnje postupanje državnom odvjetništvu.

U jednom slučaju tražili smo mišljenje Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP) o tome je li objava fotografija maloljetnika preuzetih s njihovih Facebook profila, koje se zatim postavlja u izmijenjeni kontekst, najčešće sa seksističkom porukom što posljedično rezultira neprimjerenim komentarima, povreda privatnosti. AZOP drži da takva obrada osobnih podataka maloljetnika predstavlja nezakonitu i nepoštenu obradu osobnih podataka, dakle povredu privatnosti te da su njome povrijeđene odredbe čl. 6. i 7. Zakona o zaštiti osobnih podataka. Odredbom čl. 6. Zakona propisano je da se osobni podaci moraju obrađivati pošteno i zakonito što podrazumijeva da za njihovu obradu mora postojati pravni temelj i svrha. Pravni temelj obrade osobnih podataka propisan je čl. 7. Zakona, iz kojeg proizlazi da se osobni podaci smiju prikupljati i dalje obrađivati uz privolu ispitanika samo u svrhu za koju je ispitanik dao privolu, u slučajevima određenima zakonom te u drugim slučajevima navedenim u istom članku. Nadalje, s obzirom na seksističke poruke te neprimjerene komentare, koji često prate spomenute objave i koji nerijetko prerastu u pravi govor mržnje, AZOP drži da takve povrede prava na Facebooku i internetu općenito predstavljaju najgrublje povrede prava na privatnost i dignitet pojedinca. Osim što su nezakonite s

¹⁵ Više tome u poglavlju Pravosudno zaštitna prava.

aspekta zaštite privatnosti, one predstavljaju nasilje te zbog društvene opasnosti zahtijevaju efikasne i adekvatne reakcije svih nadležnih institucija.

Posebno su nas je zabrinule snimke objavljene na Facebook stranici „Uživo iz zagrebačkih škola“ pod nazivom *Swoon Challenge*, kojima mlađi srednjoškolci izazivaju jedni druge na opasna ponašanja. Snimke prikazuju učenike koji namjerno gube dah i padaju u nesvijest, a učenici jedne škole upućuju pritom poziv (izazov) učenicima iz druge škole da slijede njihov primjer. Prijavu smo dobili od novinara, obavijestili smo o tome uključene škole, MZOS, Gradski ured za obrazovanje, kulturu i sport te policiju. Ravnatelji obiju uključenih škola izvijestili su nas o mjerama koje su poduzeli kako bi spriječili da netko strada u ovakvim „igrama“.

U jednom slučaju prijavljeno nam je nasilje nad dvanaestogodišnjom djevojčicom putem društvenih mreža Facebooka i Ask.fm, a koje se nastavljalo i u školi. Djevojčica je, prema navodima roditelja, zbog posljedica vršnjačkog nasilja morala zatražiti stručnu psihološku pomoć te je i dalje na terapiji.

Iz prijava nasilja na internetu zaključujemo da roditelji shvaćaju taj problem ozbiljno tek kada pogađa njihovu djecu, ali tada često ne znaju kako bi zaštitili dijete. Stoga, uz prijave nasilja nadležnim tijelima u svim slučajevima istovremeno apeliramo i na odgovornost roditelja, odgojno-obrazovnih djelatnika, kao i davatelja usluga društvenih mreža pozivajući ih na prevenciju i zaštitu djece na društvenim mrežama.

Uočavamo da policija nailazi na niz teškoća i prepreka u zaustavljanju ove vrste nasilja, odgojno-obrazovne ustanove ne uspijevaju nizati učinkovite pedagoške mjere, a ni pravosudni sustav, zbog različitog tumačenja i primjene zakonskih odredbi u praksi, u nekim slučajevima nema efikasnog odgovora na ovu vrstu nasilja. Sve to dodatno otežava problem i stvara osjećaj nemoći, i roditelja, i stručnjaka.

Osim pojedinačnih prijava povreda prava djece brojne su aktivnosti Ureda pravobraniteljice usmjerene prevenciji zlorabe djece putem interneta i mobitela, uključujući i sudjelovanje na brojnim stručnim skupovima o ovoj temi. Kako se sa sličnim poteškoćama u rješavanju problema nasilja na internetu susreću i drugi pravobranitelji, tematski sastanak Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe – CRONSEE, čiji smo član, bio je posvećen temi „Virtualna realnost – realne mogućnosti, opasnosti i izazovi“ te je rezultirao sljedećim zajedničkim stajalištem.

Pravobranitelji za djecu Jugoistočne Europe smatraju da, na regionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini, treba usvojiti, primijeniti i podržati sljedeće mjere i preporuke:

1. Zloraba i zlostavljanje djece u virtualnom prostoru su - stvarni. U skladu s time, u zaštiti djece od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja na internetu primjenjuju se isti propisi, pravila, načela i standardi koji se primjenjuju i u zaštiti djeteta od nasilja u "stvarnom životu", prilagođeni specifičnostima virtualnog prostora.

2. Tijela javne vlasti trebaju, u suradnji s pružateljima internetskih usluga, definirati strategije i planove zaštite djece od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja na internetu i zaštitu djece od štetnih sadržaja. Ovi dokumenti trebaju pokazati „nultu toleranciju“ prema elektroničkom nasilju i precizno definiraju aktivnosti kako bi se učinkovito i pravovremeno spriječio/prekinuo svaki oblik zlostavljanja i zlorabe djeteta u virtualnom prostoru, počinitelj identificirao i privedo pravdi, a žrtvi osigurale mjere za oporavak. Strategije i planovi trebaju osigurati i sveobuhvatne mjere zaštite djece od štetnih sadržaja na internetu koji negativno utječu na rast, razvoj i dobrobit djece.

3. Tijela javne vlasti trebaju usvojiti specifična pravila o pristupu djece internet kafeima, igraonicama i drugim objektima koji nude uporabu interneta, u cilju zaštite djece od nepravilne uporabe interneta i opasnosti koje ona nosi. Potrebno je uspostaviti kriterije za davanje dozvola za rad objekata koji su prilagođeni djeci, koji će ispuniti propisane zahtjeve, kao što su odgovarajući nadzor, posebni filtri, vremenska ograničenja korištenja interneta, zabrana ulaska djece mlađe dobi poslije ponoći, itd.

4. Potrebno je uspostaviti učinkovite mehanizme dostupne djeci i odraslima za prijavu i podnošenje predstavi zbog povreda prava na internetu. Djeca trebaju imati na raspolaganju savjetodavne službe koje će im pružiti potporu i savjetovati ih kako reagirati u slučaju nasilja ili povrede prava na internetu.

5. Obveze tijela vlasti ne umanjuju roditeljsku odgovornost da postave djeci granice u korištenju interneta i pažljivo prate kvalitetu internetskih sadržaja u koje su njihova djeca uključena.

6. Tijela javne vlasti trebaju, uz sudjelovanje djece i mladih, osmisliti i provoditi javne kampanje radi podizanja svijesti javnosti, osobito djece i mladih, roditelja i profesionalaca koji rade s djecom, o rizicima od nasilja na internetu i mjerama zaštite i samozaštite. Kampanje posebno trebaju biti usmjerene na podizanje svijesti o sljedećem:

- djeca i mladi trebaju čuvati povjerljivost osobnih podataka i drugih osobnih informacija, a na internetu objavljivati samo one informacije koje se ne mogu zlorabiti, niti mogu ugroziti ili urušiti djetetov online ugled i njegov ugled u društvu i vršnjačkoj skupini;
- djeca i mladi trebaju bez odlaganja prijaviti svaki oblik nasilja koji pretrpe putem interneta i drugih medija roditeljima, osobama od povjerenja, odnosno nadležnim tijelima;
- svatko je dužan suzdržati se od sudjelovanja u aktivnostima koje potiču ili predstavljaju nasilje prema drugima i iskorištavanje drugih osoba putem interneta i drugih medija;
- obveza je svih da upozore odgovorne i druge organe na postojanje internetskih stranica sa sadržajima koji su štetni po djecu.

7. Pružatelji internetskih i komunikacijskih usluga i mediji trebaju biti svjesni svoje važne uloge u promociji i obrazovanju o dječjim pravima i zaštiti prava djeteta u informacijskom i medijskom prostoru. Oni trebaju uskladiti svoje poslovne politike s načelom najboljih interesa djeteta i uložiti više napora u sprečavanju nasilja nad djecom i njihovoj zaštiti od svih oblika zlostavljanja i zanemarivanja.

8. Tijela javne vlasti trebaju, uz aktivno sudjelovanje djece i mladih, profesionalaca i pružatelja internetskih i komunikacijskih usluga, osmisliti programe edukacije djece o ponašanju u internetskom prostoru, posebno na društvenim mrežama, o važnosti online ugleda, načinu njegovog očuvanja i zaštite te o mehanizmima zaštite i samozaštite. Ovi edukativni programi trebaju postati dio svih oblika i razina formalnog i neformalnog obrazovanja. Nastavnici trebaju biti obučeni i dobiti odgovarajuću podršku da bi s djecom raspravljali o upotrebi interneta, pravilima ponašanja, nedopuštenim aktivnostima, mogućim prijetnjama i načinima zaštite.

9. Tijela javne vlasti trebaju uspostaviti regionalnu suradnju u cilju pravodobne razmjene informacija o slučajevima zlostavljanja i iskorištavanja djece putem interneta i postavljanja na internet sadržaja štetnih po dobrobit djece. Ona također trebaju uspostaviti zajedničke preventivne i interventne aktivnosti u tim slučajevima.

10. Tijela javne vlasti trebaju poticati i sudjelovati u razvoju novih alata za rukovanje i očuvanje privatnosti osobnih podataka djece i filtriranje i čišćenje nedostupnim sadržaja koji sadrže informacije štetne za djecu. Ove aktivnosti trebaju se poduzimati uz punu participaciju djece i mladih, uvažavanje načela informiranosti djeteta i poštovanje načela slobodnog protoka informacija.

Kontinuirano podržavamo nastojanja stručnjaka koji istražuju i osmišljavaju različite preventivne i zaštitne programe i aktivnosti za djecu u ovom području. Susrećemo sve brojnije aktivnosti i projekte usmjerene na prevenciju nasilja na internetu u javnom i civilnom sektoru, a ponajviše u odgojno-obrazovnim ustanovama. Primjerice, projekt „Sigurnost djece na internetu“, koji je realiziralo pet škola iz Hrvatske, uz financijsku potporu Europske unije rezultirao je kvalitetnim školskim kurikulumom o sigurnom korištenju interneta i više od 800 različitih obrazovnih sadržaja – za učenike, učitelje i roditelje – koje su izradili učitelji i stavili ih besplatno svima na raspolaganje na mrežnoj stranici projekta petzanet.hr i na [YouTube kanalu](https://www.youtube.com/channel/UCv8v8v8v8v8v8v8v8v8v8v8). Vjerujemo da će ovi materijali pridonijeti zaštiti djece na internetu, što je vrlo važno budući da postojeći kurikulum u osnovnoj školi ne propisuje ni minimum znanja potrebnih djeci o odgovornom i sigurnom korištenju interneta, računala i mobilnih tehnologija.

2.2. PRAVA DJECE KAO ČLANOVA DRUŠTVENE ZAJEDNICE

Ovo područje uključuje pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, u pravilu, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljskopравnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. U ovo poglavlje uključili smo i temu o odnosu političara prema djeci.

Osigurajte sustavno, obvezno i trajno obrazovanje o dječjim pravima za sve, a osobito za djecu i stručnjake u sudstvu, socijalnoj skrbi, policiji, zdravstvu, alternativnoj skrbi i medijima. Prevedite Konvenciju o pravima djeteta i na jezike manjina.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Broj prijava (12) zaprimljenih u 2014. predstavlja najmanji broj obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu vezano za neko područje dječjih prava. Mali broj prijava proizlazi iz slabije informiranosti djece o pravu na participaciju u društvu te izostanku podrške odraslih u njegovom ostvarivanju. Iako je sudjelovanje djece, koja su sposobna oblikovati mišljenje, u različitim sferama života te poštovanje mišljenja djeteta važno konvencijsko načelo, ovo pravo je, sudeći prema broju prijava našem Uredu, ali i prema izjavama djece, još uvijek na deklarativnoj razini.

Obračala su nam se djeca koja su tražila informacije o radu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, članica školske novinarske družine koja je odlučila napisati tekst o opravdanosti i provedivosti zakonske odredbe novog Obiteljskog zakona (NN 75/14) prema kojoj je dijete dužno pomagati roditeljima u obiteljskoj zajednici te skupina učenika koji su tražili pomoć u provedbi istraživanja u školi. Sudjelovali smo na sjednicama dječjih gradskih vijeća, a u razgovoru s djecom u školama i domovima prikupljali smo saznanja o funkcioniranju vijeća učenika.

Članovi obitelji i druge odrasle osobe obraćali su nam se radi propitivanja načina rada stručnjaka u postupcima u kojima su djeca pozvana sudjelovati, zatim zbog izloženosti djece neprimjerenim i potencijalno štetnim informacijama te zbog neprimjerenih postupaka odraslih koji ne uvažavaju djecu i vrijeđaju njihovo dostojanstvo.

Obaviješteni smo o neprimjerenom ponašanju predsjednice jedne udruge prema djeci, na što smo upozorili MZOS, MSPM i Gradski ured za opću upravu Grada Zagreba. Iznijeli smo naš stav da važeći Zakon o udrugama (NN 88/01., 11/02.) nije dovoljno djelotvoran u pogledu zaštite djece jer ne predviđa odgovarajuće reakcije, ograničenja i sankcije u slučajevima povrede prava djeteta te zatražili izvješće o njihovim saznanjima vezanim za rad udruge. U vezi s neprimjerenim ponašanjem predsjednice udruge prema djeci imamo potrebu ukazati kako deklarativno zalaganje za prava djece u javnosti nije jamstvo etičnog odnosa prema djeci. Zbog toga institucijama sugeriramo da budu opreznije u iskazivanju podrške radu pojedinaca ili udruga koje se predstavljaju kao zaštitnici dječjih prava.

Poseban problem predstavlja zaštita djece koja su pozvana sudjelovati u postupcima obiteljskopравne zaštite na što smo već upozoravali, a stručnjake upućivali na *Opći komentar br. 12. (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša Odbora za prava djeteta UN-a*. U njemu se nalaze jasne smjernice i preporuke vezane za način na koji bi djetetu trebalo omogućiti sudjelovanje u procesima donošenja odluka u različitim okruženjima i situacijama.¹⁶

MZ-u smo, na njihovu zamolbu, dostavili mišljenje na čl. 88. Konačnog prijedloga Obiteljskog zakona (ObZ) vezano uz **informirani pristanak djeteta na medicinske zahvate**, imajući u vidu čl. 17. Zakona o zaštiti prava pacijenata, Konvenciju o pravima djeteta i Konvenciju o ljudskim pravima i biomedicini.

MZ-a smo ukazali kako je u odredbi o informiranom pristanku na medicinski zahvat, koju propisuje čl. 88. Konačnog prijedloga ObZ-a vidljiva intencija usklađivanja s čl. 12. Konvencije o pravima djeteta, preciznije, s preporukama iznesenim u točkama 100. i 102. Općeg komentara br. 12 (2009) Pravo djeteta da ga se sasluša Odbora za prava djeteta UN-a.

¹⁶ Više tome u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljski skrb*.

U navedenim točkama Odbor preporuča da *“Djeca, uključujući i malu djecu, trebaju biti uključena u procese donošenja odluka, na način koji je u skladu s njihovim razvojnim sposobnostima. Potrebno im je pružiti informacije o predloženim tretmanima i njihovim učincima i rezultatima, u odgovarajućim formatima koji su pristupačni i za djecu s teškoćama u razvoju... Odbor pozdravlja uvođenje točno određene dobi u nekim zemljama u kojoj se pravo na pristanak prenosi na dijete te potiče države potpisnice da razmotre uvođenje takvih zakona. Na taj način djeca iznad te dobi imaju pravo dati pristanak bez potrebe za bilo kakvom individualnom stručnom procjenom nakon konzultacije s neovisnim i nadležnim stručnjakom. Međutim, Odbor preporučuje da, kad mlađe dijete može pokazati sposobnost izražavanja informiranog stajališta o svojem liječenju, države potpisnice tom stajalištu pridaju odgovarajuću težinu.”*

Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini također ističe kako se, u vezi sa zahvatima koji se odnose na zdravlje, mišljenje maloljetne osobe uzima u obzir kao sve značajniji čimbenik razmjerno njezinim godinama i stupnju zrelosti. MZ smo obavijestili da podržavamo zakonska rješenja koja će djeci omogućiti sudjelovanje i uključenost u procese donošenja odluka na način koji osigurava njihovo informiranje, iskazivanje mišljenja o predloženim zahvatima, davanje povratne informacije djetetu o iskazanom mišljenju i osiguravanje prava djeteta na potpunu obaviještenost, sukladno dobi i zrelosti. Važna pretpostavka ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje, uz njegovu istodobnu zaštitu, je edukacija stručnjaka koji rade s djecom (uključujući liječnike, medicinske sestre i ostale zdravstvene radnike) o primjeni u praksi čl. 12. Konvencije o pravima djeteta, što Odbor za prava djeteta preporuča državama potpisnicama. Smatramo i da je potrebno osigurati mogućnost konzultacije djeteta s neovisnim i nadležnim stručnjakom, prije davanja informiranog pristanka, kao dodatni izvor sigurnosti za dijete, sukladno preporuci Odbora za prava djeteta.

Odbor za prava djeteta UN-a je u *Zaključnim primjedbama o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Hrvatske* (usvojenim u rujnu 2014.), također uočio: da se u RH stavovi djece u praksi ne implementiraju na odgovarajući način u sva pitanja koja se na njih odnose, uključujući sudske i upravne postupke; da ne postoji dostatna obuka stručnjaka koji rade s djecom i za djecu; da tradicionalna društvena stajališta o djeci i dalje ograničavaju poštovanje njihovog mišljenja unutar obitelji, škola, drugih institucija i cijelog društva; da postojeća vijeća učenika i savjeti mladih ne funkcioniraju učinkovito, a suglasnost za medicinske zahvate za djecu mlađu od 18 godina daje isključivo zastupnik djeteta.

Sukladno procjeni stanja, Odbor za prava djeteta uputio je Republici Hrvatskoj preporuke usmjerene podizanju razine ostvarivanja prava djece na sudjelovanje u društvu. One upućuju na potrebu edukacije stručnjaka koji rade s djecom i za djecu o pravu djeteta na sudjelovanje, podizanja svijesti djece i odraslih o postojanju ovoga prava te potrebu mijenjanja društvenih stavova koji djecu vide kao pasivne objekte odluka odraslih. U preporukama Odbora istaknuta je potreba provođenja obuke djece o načinu sudjelovanja u zajednici i tijelima učeničkih vijeća te da se mišljenja djece uzmu u obzir u slučajevima medicinskih zahvata, kako je navedeno u općem komentaru Odbora br. 15 (2013.).

U skupini prava djece kao članova društvene zajednice nalazi se i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija. Budući da su prijave vezane uglavnom za medijske sadržaje, o tome izvješćujemo u poglavlju o medijima.

U Ured pravobraniteljice za djecu povremeno, a pogotovo u vrijeme **izbornih kampanja** ili zaoštavanja političkih suprotnosti u društvu, stižu pritužbe zbog pokušaja **iskorištavanja djece u političke svrhe**. Najčešće ih se pokušava uključiti u stranački obojene priredbe i skupove u lokalnoj zajednici, u izbornim kampanjama ih se na različite načine uključuje u promidžbene aktivnosti pojedinih stranaka i kandidata, bilo izravnim dovođenjem djece na političke skupove, fotografiranjem političara s djecom ili korištenjem fotografija djece u političke svrhe.

Obaviješteni smo, primjerice, kako su učenici jedne osnovne škole prikupljali potpise za referendum protiv *outsourcinga* u javnim službama. Zatim, da je gimnazijski pjevački zbor doveden kako bi pjevao himnu na stranačkome skupu, a predstavnici škole opravdavali su se kako im je rečeno da je riječ o gradskoj, a ne stranačkoj svečanosti. Ili da su učenici, u sklopu nastave vjeronauka dovedeni na izlet u Zagreb, u posjet braniteljima koji prosvjeduju ispred Ministarstva branitelja. Pravo na slobodu govora, koje uključuje i pravo na javni prosvjed, demokratsko je pravo građana te takva prava imaju i djeca. No, problematično je kad odrasli organiziraju ili pozivaju djecu da se bore za zahtjeve i interese odraslih koji nemaju veze s pravima i potrebama djece. Pravobraniteljica je stoga više puta javno upozoravala na neprihvatljivost takvog iskorištavanja djece te je preporučivala političarima da ne uključuju djecu u vlastitu političku promociju, a voditeljima odgojno-obrazovnih ustanova, roditeljima i skrbnicima djece da svakako zaštite djecu od takvoga iskorištavanja.

Dakako, djeca imaju pravo aktivno sudjelovati u društvu pa tako trebaju imati pristup, primjerice, čelnicima svoje županije, gradonačelniku ili načelniku općine, ali zato da bi im iznijela svoja stajališta, kako bi imala priliku izvijestiti ih o svojim potrebama i željama, razgovarati s njima i potaknuti ih na donošenje odluka na korist svoj djece. Jer političari trebaju služiti i djeci.

Upravo je zato pravobraniteljica pozvala političare da umjesto „poziranja“ s djecom postanu angažirani borci za prava i interese djece. U povodu izbora hrvatskih predstavnika u Europskom parlamentu, u svibnju 2014., uputila je preporuku Državnom izbornom povjerenstvu RH (DIP), ukazujući na međunarodnu kampanju kojom se poziva kandidate za članove Europskog parlamenta da potpišu *Manifest prava djeteta (Child Rights Manifesto)* i tako postanu *Prvak prava djeteta (Child Rights Champion)*. *Manifest prava djeteta* naglašava što sve budući članovi Europskog parlamenta mogu učiniti za djecu u svojoj zemlji, Europi i svijetu, primjerice, u zaštiti od siromaštva, bolesti ili nasilja. Istom je prilikom upozorila i na pritužbe zbog postupaka u izbornim kampanjama kojima se na neprimjereni način pokušavalo uključiti i djecu. DIP je podržao našu preporuku i proslijedio je sudionicima izbora za članove u Europski parlament, a neki izabrani hrvatski predstavnici potpisali su *Manifest* i postali *Prvaci prava djeteta*.

Pritužbe na ponašanje političara dobivali smo i u prosincu 2014., tijekom predsjedničkih izbora. Jedan od kandidata tada je na svome izbornom skupu predstavio desetogodišnjeg dječaka, navodno u šali, kao svojeg glasnogovornika te su mu novinari čak i postavljali pitanja, što je bilo neprihvatljivo izlaganje i iskorištavanje djeteta za političku promidžbu. Potaknuta time pravobraniteljica je ponovo uputila preporuku DIP-u da upozori nadležna izborna povjerenstva na važnost zaštite djece u izornoj kampanji, a i ubuduće. S tom je namjerom uputila i javni poziv političarima i organizatorima političkih skupova.¹⁷

¹⁷ Preporuka DIP-u i Poruka pravobraniteljice za djecu u povodu predsjedničkih izbora: Ne iskorištavajte djecu u političkoj kampanji!, u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

2.3. OBRAZOVNA PRAVA

U 2014. primili smo 273 prijave pojedinačnih povreda prava 261 djeteta na odgoj i obrazovanje, 11 prijava više nego prethodne godine. U 47 slučajeva prijave su se odnosile na grupu djece, odnosno odgojno-obrazovnu skupinu, razred ili ustanovu, zbog čega nije bilo moguće odrediti točan broj djece. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje predstavljaju 17,1% od ukupnog broja primljenih prijava pojedinačnih povreda prava djece i na drugom su mjestu po brojnosti, iza prijava povreda prava na roditeljsku skrb.

Zaustavite segregaciju romske djece i osigurajte im integraciju, posebno u obrazovni sustav. Pomozite djeci koja su napustila školovanje da steknu zanimanje. Ojačajte za sve obrazovanje o pravima djece i ljudskim pravima.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Uz povrede obrazovnih prava, djeca su u odgojno-obrazovnom sustavu doživljavala i povrede drugih prava, kao što su prava na zaštitu od nasilja, na zaštitu od diskriminacije, na privatnost te zdravstvena prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Najveći broj prijava odnosi se na povrede prava u osnovnoškolskom obrazovanju (127) i u srednjoškolskom obrazovanju (85), a potom slijede prijave koje se odnose na predškolski odgoj i obrazovanje (61). Od ukupnog broja prijava povreda prava djece na odgoj i obrazovanje 33,7% prijava odnosilo se na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju (92).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

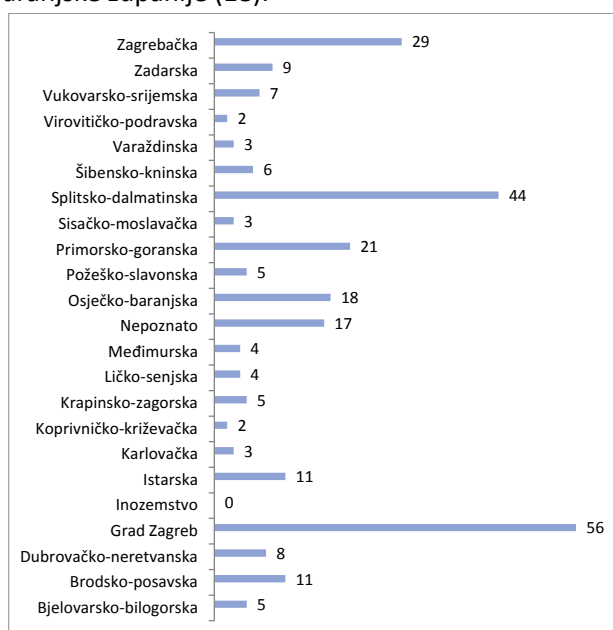
	DV	OŠ	SŠ	UKUPNO
Ukupno	61	127	85	273
Od toga djeca s TUR	24	40	28	92

Najviše prijava bilo je iz Grada Zagreba (56) i iz Splitsko-dalmatinske županije (44). Slijede prijave iz Zagrebačke županije (29) te prijave iz Primorsko-goranske (21) i Osječko-baranjske županije (18).

Prijave pojedinačnih povreda prava djece po županijama

Prema sadržaju prijave su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja

Problemi dostupnosti, odgovarajućih kapaciteta i predškolskih programa u ustanovama **predškolskog odgoja i obrazovanja** i nadalje su vrlo izraženi i praćeni sve težom financijskom situacijom osnivača, dječjih vrtića i roditelja. Sadržaj prijava u 2014. ukazuje da, kao i proteklih godina, prevladavaju sljedeći problemi: nemogućnost ostvarenja upisa djeteta u programe predškolskog odgoja, nejednakost uvjeta u kojima djeca pohađaju predškolske programe te različita pravila i način sufinanciranja boravka djece u dječjim vrtićima od strane osnivača.

Obaviješteni smo o teškoj financijskoj situaciji dječjeg vrtića u kojem je, zbog poreznog duga vrtića i blokade računa, ugrožena isplata plaće radnicima što ugrožava i njegov redovan rad. Iz obavijesti vrtića vidljivo je da je do dugovanja došlo zbog razloga koji su na strani jednog od osnivača vrtića, a da su u rješavanje problema uključeni dječji vrtić, njegovi osnivači, županija i Ministarstvo financija.

U svojim pritužbama na **sufinanciranje programa predškolskog odgoja i obrazovanja** roditelji problematiziraju različit način sufinanciranja ovisno o tome tko je vlasnik i osnivač dječjeg vrtića. U slučaju kad se djeca ne mogu upisati u vrtić na svojem području, zbog nedostatnih kapaciteta za prijam sve djece, roditelji djecu upisuju u vrtiće na području drugih jedinica lokalne samouprave ili u privatne dječje vrtiće u kojima plaćaju punu ekonomsku cijenu. U takvim situacijama roditelji očekuju od jedinice lokalne samouprave svojeg prebivališta jednaki iznos sufinanciranja za boravak djeteta u dječjem vrtiću drugih osnivača. Pritom su pravila i uvjeti sufinanciranja i postupanje jedinica lokalne samouprave različiti i ovise o više čimbenika.

Budući da ne postoji zakonska obveza jedinice lokalne samouprave da u jednakim iznosima sufinancira boravak djece u vrtićima kojima je sama osnivač i u vrtićima drugih jedinica lokalne samouprave ili privatnih osnivača, općine, gradovi i županije autonomno odlučuju o načinu sufinanciranja cijene boravka djece u vrtićima, kao i o iznosima koje će izdvajati za te namjene. Preporučivali smo općinama, gradovima i županijama da, u skladu sa svojim prilikama i mogućnostima, poduzmu mjere kako bi roditeljima olakšali ispunjavanje njihovih roditeljskih obveza i odgovornosti, a djeci osigurali odgovarajuće uvjete za život i razvoj, čemu najviše mogu pridonijeti kvalitetne, materijalno povoljne (ili besplatne) i dostupne službe za skrb o djeci. Kod određivanja pravila za sufinanciranje boravka u dječjim vrtićima, posebno ako ona dovode do povećanja cijena za roditelje, lokalna zajednica istodobno mora jamčiti da će prikupljena sredstva pridonijeti dostupnosti i poboljšanju kvalitete skrbi o djeci. Na nejednaku dostupnost predškolskog odgoja i obrazovanja upozorili smo u Alternativnom izvješću Odboru za prava djeteta UN-a.

Jedinice lokalne samouprave, uslijed nedostatnih kapaciteta predškolskih ustanova na svojem području, svojim odlukama propisuju razne **uvjete za upis** djece, čiji učinci rezultiraju nejednakim mogućnostima za djecu najranije dobi. Roditelji se pritužuju na upisne kriterije na temelju kojih dijete ostvaruje pravo prednosti upisa u vrtić te na proceduru i komunikaciju s vrtićem kad pokušavaju provjeriti zašto dijete nije upisano. Posebno se izdvajaju pritužbe na nemogućnost ostvarivanja sufinanciranja boravka u dječjem vrtiću u slučaju kad jedan od roditelja nema prebivalište na području jedinice lokalne samouprave u kojoj se nalazi dječji vrtić te kad vrtić od roditelja djeteta u jednoroditeljskoj obitelji traži potvrdu da je „razveden“ ili da „nije u braku“ radi dokazivanja da jednoroditeljska obitelj ispunjava uvjet prebivališta na području vrtića.¹⁸

Roditelji su nam ukazivali na obvezu dostavljanja potvrde o zaposlenju, u svrhu upisa djeteta ili produženja ugovora u sljedećoj pedagoškoj godini. Svjesni aktualnog trenutka gospodarske krize, kad mnogi roditelji ostaju bez posla, apelirali smo na dječje vrtiće da pokažu socijalnu osjetljivost i preporučivali im da pronađu način da se i djeca nezaposlenih roditelja uključe u predškolski odgoj i obrazovanje, budući da vrtići nisu samo mjesta „čuvanja djece“ već mjesta koja potiču zdrav psihosocijalni rast i razvoj djeteta u kojima se djeca odgajaju, socijaliziraju i obrazuju.

Ističu se i prigovori roditelja na obvezu da roditelj ili članovi obitelji podmire dugove prema jedinici lokalne samouprave, primjerice dug za komunalnu naknadu, kao uvjet sufinanciranja boravka djeteta u dječjem vrtiću. Ukazivali smo općinama i gradovima da se upis djeteta u dječji vrtić ne bi smio uvjetovati podmirivanjem dugova od strane odraslih članova obitelji jer bi to značilo da se dijete kažnjava zbog statusa ili postupanja njegovih roditelja ili članova obitelji.

Početkom pedagoške godine 2014./2015. započela je provedba obveznog programa **predškole** za svu djecu u godini dana prije polaska u osnovnu školu. Prije početka provedbe programa predškole, uključili smo se u javnu raspravu o *Nacrtu prijedloga Pravilnika o sadržaju i trajanju programa predškole*. Upozorili smo MZOS da Nacrt prijedloga

¹⁸ Više o tome u poglavlju *Diskriminacija*.

Pravilnika nedostavno razrađuje sadržaj i način provedbe programa predškole te ovlasti i obveze nadležnih tijela i institucija. Predložili smo da se: razradi način praćenja obveznog pohađanja programa predškole, detaljnije uredi suradnja odgojno-obrazovne ustanove s roditeljima i drugim ustanovama, detaljnije propišu standardi prostora za provedbu predškole i ustanove koje provode program predškole, upotpune kompetencije koje dijete treba steći pohađanjem predškole, propiše način donošenja i sadržaj kurikuluma predškole i pedagoška i zdravstvena dokumentacija te tko i na koji način prati provedbu programa predškole, djetetov razvoj i postignute kompetencije. U Pravilniku su djelomično dopunjene kompetencije koje dijete treba steći pohađanjem programa predškole, dio naših prijedloga nije ugrađen u tekst Pravilnika, a dio sadržaja na koji su se odnosili naši prijedlozi uređen je Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

U **osnovnom obrazovanju** pritužbe su se odnosile na nemogućnost premještanja djece iz jedne u drugu školu, što je često uvjetovano kapacitetima škole, na nemogućnost ostvarenja prava na nastavu u kući ili zdravstvenoj ustanovi, zatim na obvezu pribavljanja novih udžbenika i nemogućnost ostvarivanja prava na besplatne udžbenike te na nepostojanje prijevoza do škole, lošu prometnu povezanost i nesigurne uvjete prijevoza djece do škole.

Pritužbe zbog nemogućnosti ostvarenja prava na **nastavu u kući** odnosno **zdravstvenoj ustanovi** pokazuju da je predviđena mogućnost organiziranja nastave u kući ili u zdravstvenoj ustanovi, uz odobrenje MZOS-a, za učenike koji su na dužem liječenju te za učenike koji zbog većih motoričkih teškoća ili kroničnih bolesti ne mogu polaziti nastavu, no ne i za učenike koji zbog privremeno narušenog zdravstvenog ili psihosocijalnog stanja ili zbog psihičkih (emocionalnih) teškoća ne mogu polaziti nastavu. Zbog toga smo u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* predložili MZOS-u da predvidi odredbe kojima bi se takvoj djeci omogućilo školovanje u kući, odnosno zdravstvenoj ustanovi, dok traje potreba. Naš prijedlog nije uvažen.

Prijevoz do škole nije osiguran onim učenicima osnovne škole čiji dom je udaljen manje od tri (do četvrtog razreda) odnosno pet kilometara od škole (od petog do osmog razreda). Iako nije zakonska obveza, u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osnivač škole bi morao osigurati prijevoz svim učenicima, bez obzira na udaljenost, u skladu s Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Isto tako, osnivač bi morao osigurati odgovarajuće infrastrukturne i prometne uvjete kako bi sva djeca mogla nesmetano i sigurno koristiti prijevoz do škole.

Pritužbe pravobraniteljici ukazuju da djeca često moraju pješačiti više kilometara do škole ili stanice javnog ili organiziranog prijevoza, katkad i u opasnim uvjetima na cesti. Općinama, gradovima i županijama odgovornima za održavanje prometnica preporučivali smo poboljšanje postojećih uvjeta na cestama te da osiguraju djeci prijevoz do škole i da ga organiziraju u skladu sa školskim obvezama i potrebama učenika. Preporuku o osiguranju besplatnog prijevoza učenicima osnovnih škola, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, iznijeli smo i u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a.

Pritužbe na nemogućnost ostvarenja prava na **besplatne udžbenike** bile su potaknute nametnutom obvezom kupovine novih udžbenika prije početka školske godine 2014./2015., s obzirom na to da je Zakonom o udžbenicima za osnovnu i srednju školu propisano da su udžbenici i dopunska nastavna sredstva, u pravilu, u uporabi najmanje četiri godine. Roditelji su se prituživali da zbog teških materijalnih prilika nisu u mogućnosti izdvojiti sredstva za nove udžbenike, zatim na nemogućnost ili probleme oko ostvarenja prava na besplatne udžbenike ili dopunska nastavna sredstva u slučajevima kad je to pravo propisano. Osim toga, roditelji su isticali da se novi udžbenici iz pojedinih predmeta sadržajem ne razlikuju od onih koji su bili u uporabi prijašnjih godina te da je trošak kupovine novih udžbenika nepotreban.

Obrazovanje, kao jedan od načina prevladavanja siromaštva i socijalne isključenosti, treba promicati jednake mogućnosti za svu djecu, a obrazovni sustav treba omogućiti ostvarivanje punih potencijala djece. To u uvjetima nejednakog životnog standarda učenika zahtijeva dodatne socijalne intervencije. Pojedine jedinice lokalne samouprave nastoje nadomjestiti nedostatak osnovnih sredstava za zadovoljenje obrazovnih potreba djece, no to nije dovoljno. Upravo zbog reduciranja sredstava namijenjenih djeci već niz godina zalažemo se za uvođenje tzv. dječjeg proračuna, što je u skladu s preporukom Odbora za prava djeteta UN-a da se procijene financijske potrebe za djecu i izdvoje sredstva za to po sektorima, na lokalnoj i državnoj razini te da se osiguraju izvori sredstava za djecu koja žive u nepovoljnim prilikama i da ih se zaštiti od „rezanja troškova“ u vrijeme krize.

Iako nismo primili pritužbe na dostupnost osnovnoškolskog obrazovanja, uočili smo poteškoće u ostvarivanju tog prava kad je riječ o djeci stranaca zatečenoj u Hrvatskoj bez pratnje zakonskih zastupnika i djeci stranaca u nezakonitom statusu. Zbog toga smo u postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i

obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi MZOS-u predložili da se tim Zakonom propiše pravo na obrazovanje ove djece, bez obzira na njihov status i vrstu smještaja.

U **srednjoškolskom obrazovanju** pritužbe su se odnosile na nemogućnost upisa ili promjene upisanog obrazovnog programa, na nemogućnost ostvarenja prava na subvencionirani prijevoz, na probleme pri e-upisu u srednju školu posredstvom mrežne stranice Nacionalnoga informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ) i na elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u srednje škole.

Pritužbe vezane uz **sufinanciranje prijevoza** srednjoškolaca ukazuju da nije došlo do promjene u načinu sufinanciranja prijevoza. Od siječnja 2010. učenici srednjih škola nemaju pravo na besplatan prijevoz, koji se do tada financirao iz državnog proračuna, a smještaj i prehrana srednjoškolaca u učeničkim domovima također nisu besplatni. To su neki od razloga zbog kojih dolazi do odustajanja djece od srednje škole.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ), do kraja 2014. godine u evidenciji HZZ-a bilo je 1438 mladih osoba u dobi od 15 do 18 godina, od toga najviše mladih osoba u dobi od 17 godina (1173), a najmanje u dobi od 15 godina (56) osoba. U mjere aktivne politike zapošljavanja, tijekom 2014. uključene su 403 osobe u dobi od 15 do 18 godina, od čega je 188 novouključenih u 2014. Iz evidencije nezaposlenih osoba u dobi od 15 do 18 godina objavljena je 21 osoba radi uključivanja u redovno školovanje.

Još u 2012. godini preporučili smo da se propiše pravo na besplatan prijevoz za srednjoškolce. Preporuku o osiguranju besplatnog prijevoza za srednjoškolce, bez obzira na udaljenost i vrstu prijevoza, te osiguranju besplatnog smještaja i prehrane u učeničkim domovima iznijeli smo i u Alternativnom izvješčaju Odboru za prava djeteta UN-a. U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi preporučili smo MZOS-u da predvidi obvezu organiziranja međumjesnog prijevoza učenicima srednjih škola i njegova financiranja iz državnog proračuna.

Tijekom postupka **e-upisa u srednje škole** pojavile su se nejasnoće i nesnalaženja djece, roditelja i škola. Roditelji su se za pomoć u rješavanju problema izravno obraćali pravobraniteljici, a budući da ona nije nadležna rješavati pritužbe na ljestvice poretka u postupku upisa, pritužbe smo upućivali MZOS-u, koji je samostalno ili u suradnji s Hrvatskom akademskom i istraživačkom mrežom (CARNet) rješavao probleme i teškoće u postupku upisa. U nekim slučajevima djeca nisu uspjela ostvariti pravo upisa u srednju školu te je MZOS naknadno rješavao pojedine prijave za upis sa školama i poduzimao mjere za upis učenika. Primjerice, na zamolbu škola povisio je upisno kvotu u pojedinim programima. No, obaviješteni smo i o slučajevima u kojima je zbog nedostatka interesa došlo do ukidanja pojedinih srednjoškolskih programa u tijeku postupka upisa zbog čega djeca nisu mogla ostvariti upis u željeni program.

Glavnina pritužbi s kojima smo se susretali i prijašnjih godina odnosila se na **elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u srednje škole**. Roditelji su se prituživali na to što se elementi i kriteriji mijenjaju svake godine, na pojedine elemente i kriterije i način bodovanja pojedinih elemenata.

U postupku donošenja *Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole u 2014./2015.* uputili smo MZOS-u mišljenje na nacrt Odluke i istakli da bi elementi i kriteriji za izbor kandidata za upis u srednju školu trebao biti podzakonski propis trajnog karaktera, što smo MZOS-u uputili i kao preporuku u povodu početka šk. god. 2014./2015. Upozorili smo da elementi i kriteriji kojima se svake školske godinu mijenja način dodjeljivanja i raspodjele bodova predstavljaju neizvjesnost za djecu i roditelje, da se time utječe na njihov pristup obrazovanju i mogu se ugroziti njihove obrazovne šanse i dostupnost srednjoškolskog obrazovanja. Usprotivili smo se prijedlogu nekih tijela koja su sudjelovala u izradi Odluke za šk. god. 2014./2015. da se učenici koji su pohađali redoviti nastavni program uz individualizirani pristup drugačije tretiraju u odnosu na ostalu djecu s teškoćama u razvoju koja imaju pravo izravnog upisa. U pogledu vrednovanja kandidata na temelju ostvarenih posebnih rezultata, primjerice, dodatnih bodova učenicima koji su pohađali umjetničke programe ili pojedine izborne predmete, upozorili smo da pojedini takvi sadržaji nisu jednako dostupni svoj djeci te da je prilikom propisivanja elemenata i kriterija potrebno prije svega voditi računa o dostupnosti i raspoloživosti takvih sadržaja svoj djeci, kao pretpostavci za eventualna dodatna prava u postupku vrednovanja. Naši prijedlozi su prihvaćeni.

O našem stajalištu da bi elementi i kriteriji za upis u prvi razred srednje škole trebali biti regulirani podzakonskim propisom trajnog karaktera obavijestili smo i Ustavni sud, koji je od pravobraniteljice zatražio mišljenje u postupcima ocjene ustavnosti i zakonitosti pojedinih dijelova odluka o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u prvi razred srednje škole. Ustavnom sudu smo, među ostalim, dostavili i sljedeća mišljenja: da bi u interesu djece bilo

ukidanje minimalnog bodovnog praga u srednjim školama kako bi se onoj djeci, koja na temelju rezultata vrednovanja nisu ostvarila minimalni bodovni prag, omogućila nova „šansa“ za daljnje obrazovanje prema njihovim sklonostima, a pod uvjetom da je u pojedinom programu ostalo slobodnih mjesta nakon rangiranja kandidata na temelju uspjeha u prethodnom obrazovanju; da se dodatnim bodovanjem nekih izbornih predmeta ugrožava ostvarenje načela najboljeg interesa djeteta jer u trenutku izbora pojedinih izbornih predmeta djeca nisu bila upoznata s time koji će se od izbornih predmeta dodatno vrednovati pri upisu u srednju školu, budući da se svake godine donosila nova odluka o elementima i kriterijima; da privatne odgojno-obrazovne ustanove u pogledu uvjeta osnivanja i vođenja moraju udovoljavati standardima koje propisuje nadležno tijelo te se način i postupak pristupa srednjoškolskim ustanovama mora odnositi i na privatne srednje škole; da je poseban pristup obrazovanju djece sa zdravstvenim teškoćama i djece koja su rasla u otežanim uvjetima koji su utjecali na njihov psihofizički razvoj, mogućnosti i sposobnosti učenja nedvojbeno u skladu s načelom poštovanja najboljeg interesa djeteta; da se u postupku upisa u srednje škole djeca koja nastavljaju obrazovanje u RH nakon školovanja u inozemstvu ne bi trebala stavljati u povoljniji položaj samo zato što su hrvatski državljani, već da je poželjan poseban pristup srednjoškolskom obrazovanju svakog djeteta koje dolazi iz inozemstva, bez obzira na državljanstvo.

Tijekom procesa upisa učenika s teškoćama u prvi razred srednje škole uočili smo nedovoljnu međusobnu usklađenost pojedinih tijela i ustanova zbog čega smo MZOS-u preporučili da unaprijedi proces upisa. Osim toga uočili smo i druge poteškoće zbog kojih smo upućivali preporuke nadležnima.¹⁹

2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaj pritužbi i upita bile su promjene odgojitelja u dječjem vrtiću, promjene prostora i radnog vremena, broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama i struktura skupina, organiziranje izleta, prehrana djece, sigurnosni i prostorni uvjeti.

U mnogim vrtićima roditelji problematiziraju **organizacijske promjene** i premještanje djeteta iz grupe u grupu ili iz objekta u objekt, smatrajući da je za takve promjene potrebno zatražiti njihovo odobrenje ili inzistiraju na dobroj homogenosti skupine koju pohađa njihovo dijete. To pokazuje da nisu informirani o razlozima takvih promjena niti o tome da one same po sebi nisu rizične za dijete, a ne znaju ni da stručni razlozi govore u prilog dobro heterogenih skupina u vrtiću.

Specifična organizacija rada ljeti, formiranje „dežurnih“ grupa i djelomična promjena odgojitelja u grupi, razlog su mnogih roditeljskih prigovora. S ljetnim radom vrtića povezano je i pitanje plaćanja vrtića u tom periodu i inzistiranje roditelja na ispisivanju djeteta iz vrtića za ljetnih mjeseci, kako bi izbjegli obvezu plaćanja. Prema našim saznanjima ljetna reorganizacija u vrtićima uglavnom traje kraće vremensko razdoblje, uz zadržavanje jednog djeci poznatog odgojitelja iz grupe ili objekta, uz nastojanje da mlađa djeca ostanu u poznatome objektu te uz prethodno pripremanje djece za takve promjene. Broj djece u skupini treba biti u skladu s Državnim pedagoškim standardom predškolskog odgoja i naobrazbe, unatoč potrebi štednje i racionalizacije u ljetnoj organizaciji rada. O svemu tome treba iscrpno informirati roditelje pri upisu u vrtić te ovakve organizacijske promjene trebaju biti sadržajem ugovora između roditelja i vrtića.

U nekim vrtićima djecu se i dalje ispisuje zbog **alergije na hranu, celijakije, dijabetesa** ili im se zbog takvih zdravstvenih problema pripisuju teškoće u razvoju.

U nekim slučajevima vrtići u organizaciji rada ne uvažavaju individualne potrebe djece, iako bi to, prema svim okolnostima slučaja, trebali. Primjer je slučaj neudovoljavanja potrebi djeteta jasličke dobi da ostvari komunikaciju s bratom i sestrom u vrtićkoj grupi u istom vrtiću.

Roditelji su nas obavještavali o neograđenim vanjskim prostorima dječjih vrtića, zbog čega su dječja igrališta u sklopu vrtića otvorena i dostupna građanima, što predstavlja rizik za djecu u vrtiću. Upućivali smo preporuke vrtićima i osnivačima za otklanjanje rizika za sigurnost djece, za dodatna ulaganja u prostor i opremu i održavanje vanjskih prostora te prosvjetnoj inspekciji predložili provođenje nadzora u vrtićima radi provjere sigurnosnih uvjeta.

Primili smo i predstavku u kojoj građani ukazuju da sprave na dječjim igralištima u objektima dječjeg vrtića predstavljaju rizik za sigurnost djece i traže da se provede inspeksijski nadzor igrališta. Uputili smo preporuku Ministarstvu gospodarstva da ispita ima li elemenata za postupanje sukladno Zakonu o općoj sigurnosti proizvoda,

¹⁹ Više tome u poglavlju u dijelu o primjerenom obrazovanju djece s TUR.

kako bi se utvrdilo predstavljaju li sprave za igru, stavljene u uporabu u prostoru jednog dječjeg vrtića, rizik za sigurnost i zdravlje djece. Predstavku smo dostavili i na postupanje MZOS-u da ispita ima li elemenata za postupanje sukladno Zakonu o prosvjetnoj inspekciji. Ministarstvo gospodarstva i MZOS obavijestili su nas da nisu nadležni za ispitivanje sigurnosti sprava na dječjim igralištima u dječjim vrtićima.²⁰

Roditelji su nam se pritužili i zbog toga što su se azbestne ploče na krovu dječjeg vrtića uklanjale za vrijeme boravka djece u vrtiću, premda su stručnjaci Hrvatskog zavoda za toksikologiju i antidoping jasno upozorili da su ovakvi radovi štetni za zdravlje i život ljudi koji se u vrijeme izvođenja radova nalaze u blizini. Uputili smo preporuku osnivaču vrtića da se aktivnosti koje bi mogle ugroziti zdravlje djece ne poduzimaju u vrijeme kada djeca borave u vrtiću te da se prilikom odlučivanja o radovima s opasnim materijalima poštuju pravila struke i sigurnosni zahtjevi u pogledu zaštite zdravlja.

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom** obrazovanju roditelji su se žalili na promjene učitelja, smanjenje razrednih odjela, formiranje novih razreda, promjenu u organizaciji smjenskog rada škole te na to što nisu pravovremeno obaviješteni o promjenama. U povodu početka šk. god. 2014./2015. MZOS-u smo uputili preporuku da je nužno da škole prilikom planiranja rada uvažavaju kontinuitet rada učitelja i nastavnika s djecom tijekom školovanja, da sve **organizacijske promjene** trebaju biti uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima, a škole o tome moraju pravovremeno informirati roditelje i djecu i pripremiti ih na promjene.

Kao i proteklih godina, i dalje nailazimo na dežurstva učenika u školama na ulaznim vratima škole, iako smo MZOS i škole upozorili da za dežurstvo učenika ne postoji zakonsko uporište i da je time ugrožena sigurnost djece. Škole opravdavaju takvu praksu nedostatkom financijskih sredstava za zapošljavanje portira, no pronalaženje rješenja kojim će se nadomjestiti nedostatak odgovarajućeg kadra ne smije biti na štetu sigurnosti djece.

Primali smo pritužbe roditelja zbog neosiguravanja primjerenih prostornih, higijensko-tehničkih i drugih uvjeta u školama. Obraćali su nam se roditelji i radnici školskih ustanova zabrinuti za **sigurnost učenika** i u slučajevima gradnje, obnove i uređenja škola. U jednom slučaju obratio nam se predstavnik lokalne vlasti s pritužbom na stanje zgrade područne osnovne škole ukazujući na loš materijal, loše izvedene radove i neotklonjene nedostatke u gradnji. U drugom slučaju radnik škole upozorio je na moguće nepravilnosti pri popravku i obnovi jedne učionice čime su učenici potencijalno dovedeni u opasnost.

U takvim slučajevima obraćali smo se građevinskoj inspekciji Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja, drugim nadležnim ministarstvima te školama i njihovim osnivačima, s preporukama za otklanjanje nedostataka i uređenje školskih prostora. U jednom slučaju, radovi nisu bili završeni zbog financijskih poteškoća izvođača te smo osnivaču škole i nadležnim tijelima koja su financirala radove uputili preporuku da spriječe daljnje kašnjenje radova.

U **školskom prijevozu djece** nisu razrađeni načini postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ponašanjem ugrožavaju druge, otežavaju vožnju ili se na drugi način neprimjereno ponašaju. Budući da vozači školskih autobusa nisu upoznati s mjerama koje su škola i druge službe dužne poduzeti u slučaju nasilja među djecom, niti s načinima zaštite djece, često reagiraju neprimjereno, ponekad nasilno postupaju prema djeci, čime je sigurnost djece dodatno ugrožena. U povodu početka šk. god. 2014./2015. MZOS-u smo preporučili da školske ustanove prijevoznike i vozače upoznaju s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima te da dogovore protokole postupanja u određenim situacijama kako bi se pravovremeno zaštitila djeca u školskom prijevozu.

2.3.3. Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

Pritužbe u ovom području odnose se na nedostatak odgovarajućih kadrova u školama te nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci.

Prilikom posjeta odgojno-obrazovnim ustanovama te iz njihovih pisanih obraćanja doznajemo da im nedostaju stručni suradnici. Školske ustanove često traže pomoć i intervenciju pravobraniteljice radi zapošljavanja psihologa ili stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila ili angažiranja pomoćnika u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju (TUR). Nedostatak stručnih suradnika posebno se uočava u manjim mjestima i na otocima te već nekoliko godina preporučujemo MZOS-u zapošljavanje stručnih suradnika ili organiziranje mobilnog tima stručnih suradnika uz korištenje stručnih kapaciteta iz resora zdravstva i socijalne skrbi. Takvu preporuku ponovili smo MZOS-u i na početku šk. god. 2014./2015.

²⁰ O problemima neuređenosti i nepostojanja propisanih uvjeta i sustava nadzora nad dječjim igralištima pišemo u poglavlju Sigurnost djece na igralištima i u igraonicama.

Veliki broj pritužbi (70) odnosio se na **neprimjereno, neprofesionalno i neetično postupanje** odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci te na povredu dostojanstva djeteta u odgojno-obrazovnom procesu (16), i to na: različita neprimjerena ponašanja prema djeci, nekompetentnost u stručnom i pedagoškom radu, nesenzibiliziranost odgojno-obrazovnih radnika za prava i interese djece te nepoduzimanje mjera zaštite prava djeteta na koje su obvezni temeljem Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ), Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju (ZOPOO) i Obiteljskoga zakona. Zbog neodgovarajuće kontrole i vrednovanja rada odgojno-obrazovnih radnika unutar same škole te izostanka praćenja njihova rada i vođenja evidencija o tome od ravnatelja i drugih zaduženih osoba, izostaju materijalni dokazi o radu i ponašanju radnika kao dokaz lošeg i štetnog postupanja prema djetetu. Time je otežano i poduzimanje mjera i sankcija zbog povrede prava djece u odgojno-obrazovnoj ustanovi. U svakom slučaju sumnje na nezakonite ili nasilne, neprofesionalne i neetične postupke prema djeci tražili smo postupanje prosvjetne inspekcije MZOS-a, AZOO-a ili ASOO-a koje obavljaju stručno-pedagoški nadzor nad radom odgojno-obrazovnih radnika ili savjetovali roditeljima da se s pritužbom obrate ovim tijelima.

Prema podacima Samostalnog sektora za inspekcijski nadzor MZOS-a, u 2014. provedeno je ukupno 1114 inspekcijskih nadzora u predškolskim, osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama. Prema podacima AZOO obavljeno je 395 stručno-pedagoških nadzora, a prema podacima ASOO-a 44 stručno-pedagoška nadzora.

U povodu početka šk. god. 2014./2015. ponovili smo preporuku koju smo upućivali prijašnjih godina MZOS-u, AZOO-u i ASOO-u za dodatno zapošljavanje prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika te njihovo osposobljavanje i usavršavanje.

Osim toga, preporučili smo da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje. Učenik mora imati mogućnost sudjelovati u postupcima koji se na njega odnose te bi mu i u postupku nadzora trebalo dati mogućnost sudjelovanja, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na njegova daljnja prava i obveze, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje. Mogućnost sudjelovanja djeteta u sudskim i upravnim postupcima koji se odnose na njega jedna je od preporuka Odbora za prava djeteta UN-a.

Uočavamo da učenici i roditelji nisu pravovremeno upoznati s pravima i obvezama učenika, s pedagoškim mjerama, kriterijima ocjenjivanja i ocjenom. Nisu informirani niti o zakonskoj proceduri i mogućnostima podnošenja pravnog lijeka protiv ocjene i pedagoške mjere. Učestale su i pritužbe zbog pedagoški neprimjerene komunikacije nastavnika s učenicima pri provedbi ispita. Na početku šk. god. 2014./2015. preporučili smo MZOS-u da ukaže školama da učenike i roditelje na početku školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predložili smo MZOS-u da se jasnije i detaljnije urede prava učenika u ovim slučajevima te propiše mogućnost podnošenja zahtjeva za izuzeće iz povjerenstva učitelja, odnosno nastavnika, koji je učeniku zaključio ocjenu s kojom nije zadovoljan. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Susrećemo se i sa slučajevima u kojima škole traže savjet kako zaštititi djecu od spolnog uznemiravanja i zloporabe, iako je u primjeni Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. Škole se suočavaju s problemom zaštite djece od spolnog uznemiravanja i zloporabe i istodobnog osiguranja zakonskih prava osumnjičenog radnika protiv kojeg još nije pokrenut kazneni postupak, ali ga prema postojećim propisima nije moguće suspendirati samo na temelju sumnje da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta. Škole upućujemo na preispitivanje radnopravne i etičke odgovornosti radnika škole, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. Načelno smatramo da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta i zaštititi učenike na način da taj radnik ne bi smio nastaviti rad s djecom niti biti u blizini djece sve dok se u potpunosti ne otklone sumnje. Nažalost, ova naša stajališta nisu ugrađena u propise.²¹

Primjećujemo da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom, predškolske i školske ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda (često nazivano „potvrda o nekažnjavanju“). Međutim, odgojno-obrazovne ustanove često ne provjeravaju je li kandidat **pravomoćno osuđen za kaznena djela** koja su prema ZOOSŠ-u zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi, kao i za tzv. „spolne delikte“ iz Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji.

²¹ Više o tome u poglavlju *Zaštita djeteta od spolnog iskorištavanja i zlopotrebe*.

MZOS-u smo preporučili da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, u postupku prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa *podatke o (ne)osuđivanosti*, odnosno posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi.

Kao problem u postupanju prema radnicima odgojno-obrazovnih ustanova javlja se nepostojanje odgovarajuće provjere sposobnosti za obavljanje odgojno-obrazovnog rada s djecom. Odgojno-obrazovne ustanove se obraćaju s upitima kako postupiti u slučaju sumnje na psihičke poteškoće radnika koje utječu ili mogu utjecati na sposobnost za rad s djecom. Upućivali smo na odredbe Zakona o radu koje ovlašćuju poslodavca da radnika uputi na liječnički pregled i odredbe ZOOSŠ-a i ZOPOO-a koje propisuju na koji način i u kojim slučajevima škola može uputiti radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti. Međutim, provjera radne sposobnosti od strane specijalista medicine rada nije odgovarajuća za provjeru mogućnosti obavljanja odgojno-obrazovnih poslova i rad s djecom i uglavnom se svodi na zaključak da je radnik radno sposoban, iako okolnosti slučaja ukazuju da zbog određenih svojstava i ponašanja na štetu djece ne bi smio obavljati odgojno-obrazovni rad.

Zaključujemo da nema učinkovitih načina provjere sposobnosti za obavljanje odgojno-obrazovnog rada, kao niti učinkovitih mjera radnog prava i onih iz stručno-pedagoškog i inspekcijskog nadzora kojima bi se onemogućio rad onim osobama koje neprimjerenim, neprofesionalnim, neetičkim postupanjem, a nerijetko i nezakonitim postupanjem krše prava djece. Zbog toga je nužno uspostaviti sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika koji bi obuhvaćao periodičnu kontrolu rada i provjeru sposobnosti za odgojno-obrazovni rad s djecom.

U postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predložili smo MZOS-u da se detaljnije propiše zabrana rada odgojno-obrazovnih radnika zbog povrede prava djeteta i zapreke za zasnivanje radnog odnosa i obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi, međutim naš prijedlog nije prihvaćen.

Nedostatne kompetencije radnika i ostalih djelatnika škola te izostanak odgovarajuće regulative i mehanizama provjere sposobnosti za obavljanje odgojno-obrazovnog rada otežavaju pravovremenu i učinkovitu zaštitu djece. Iako je već trebao biti donesen pravilnik o programu, postupku i načinu stjecanja, izdavanja i obnavljanja licencije za rad odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja, nemamo informacija o radu na uspostavi sustava **licenciranja rada** učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja kojim bi se omogućila periodična provjera ispunjavanja uvjeta za rad s djecom i bolja kvaliteta odgojno-obrazovnog rada.

U povodu početka šk. god. 2014./2015. MZOS-u smo uputili preporuku o nužnosti uspostave sustava vrednovanja rada odgojno-obrazovnih radnika i uvođenja *licencija za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja*, na što upozoravamo unazad nekoliko godina. Istakli smo i potrebu stručnog usavršavanja/osposobljavanja i dodatnog zapošljavanja školskog administrativnog osoblja pravne struke, radi kvalitetnijeg rješavanja radno-pravnog statusa radnika, kako problemi iz tog područja ne bi štetili ostvarivanju prava i interesa djece.

Programi i sadržaji odgoja i obrazovanja - U osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, pritužbe su se odnosile na: neorganiziranje dopunske i dodatne nastave u školama, (ne)dostupnost i organizaciju dodatnih sadržaja, kao što su izleti i ekskurzije, financiranje privatnih škola koje provode alternativne programe, na sadržaje školske lektire i udžbenika, nepostojanje programa koji bi bio alternativa vjeronauku u osnovnoj školi i na sudjelovanje djece u vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka.

Roditelji i djeca upozoravaju nas da se u brojnim školama ne provode dopunska i dodatna nastava. Na početku šk. god. 2014./2015. preporučili smo MZOS-u da upozori škole na njihovu zakonsku obvezu da organiziraju **dopunsku nastavu** za učenike kojima je potrebna pomoć u učenju i na obvezu da posebnu pomoć pruže djeci koja ne znaju ili nedostavno poznaju hrvatski jezik, u pripremnoj i dopunskoj nastavi, radi svladavanja hrvatskog jezika i nadoknađivanja nedovoljnog znanja u pojedinim nastavnim predmetima. Smatramo da su škole u ispunjavanju ovih obveza dužne zatražiti odgovarajuću materijalnu i kadrovsku podršku MZOS-a.

Roditelji se pritužuju da nemaju mogućnosti **financirati školske izlete, ekskurzije**, predstave za djecu i slične aktivnosti te da djeci nije omogućen jednak pristup takvim sadržajima u odgojno-obrazovnom procesu, što za posljedicu može imati i diskriminaciju po osnovi imovnog stanja. Smatramo da škole ne bi trebale planirati odgojno-obrazovni sadržaj koji nije dostupan svoj djeci. Stoga smo na početku šk. god. 2014./2015. preporučili MZOS-u da upozori školske ustanove da prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispituju mogućnosti roditelja i interes djece te da u slučaju

nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, pomognu učenicima slabijih materijalnih mogućnosti i odaberu one koje su cijenom pristupačne.

Primili smo prijavu osnivača **alternativne privatne škole** u kojoj ukazuje na problem financiranja takvih programa od strane države. Smatra da su postojeća izdvajanja države za alternativne programe nedostatna te da bi se zakonom trebao propisati postotak obveznog financiranja privatnih alternativnih škola za organiziranje odgojno-obrazovnog rada. Smatramo da postojeća odredba ZOOSŠ-a, kojom se omogućava odgojno-obrazovni rad prema alternativnim nastavnim programima, odnosno metodama, nedostatno regulira obrazovanje prema tim programima. Stoga je potrebno jasnije propisati uvjete i način provođenja alternativnih programa i uključivanje djece u nastavak obrazovanja nakon završetka takvih programa. Naše mišljenje dostavili smo MZOS-u u postupku donošenja Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Nemamo informacija o tome jesu li uspostavljeni kriteriji i sustav vrednovanja, odnosno provodi li se neki oblik vanjskog vrednovanja alternativnih programa i uopće privatnih škola, no smatramo da bi, prije svega, rezultati vrednovanja alternativnih programa privatnih škola trebali biti osnova za uređenje načina i visine (su)financiranja alternativnih programa i ustanova koje ih izvode, uz prethodno propisane jasne i javno dostupne kriterije (su)financiranja.

Od roditelja samo primali pritužbe zbog nepostojanja **alternativnog programa vjeronauku** u osnovnim školama. O ovoj temi pisali smo proteklih godina u izvješćima o radu pravobraniteljice. Još 2011. godine Vladi RH smo preporučili uvođenje alternativnog programa vjeronauku, a na to smo ukazali i u Alternativnom izvješću Odboru za prava djeteta UN-a. Značajan broj pritužbi odnosio se na obvezno uključivanje djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa i na zanemarivanje potreba djece koja zbog svojeg i svjetonazora svojih roditelja ne sudjeluju u aktivnostima kao što su molitve, blagoslovi i vjerski obredi. O tome smo u svakom pojedinom slučaju obavještavali MZOS i preporučivali provođenje nadzora

Od roditelja i udruga primali smo pritužbe na **sadržaje udžbenika vjeronauka** kojima se omalovažavaju i diskriminiraju djeca koja nisu dio katoličke zajednice. Pritužbe su se odnosile i na zastupljenost vjerske tematike u udžbenicima iz ostalih predmeta u osnovnoj školi u kojima se djeca poučavaju o vjerskim sadržajima te im se sugerira prakticiranje vjerskih običaja.²²

Obaviješteni smo o sadržajima kojima se poučavaju djeca koja se pripremaju za sakrament svete potvrde, a koji se nalaze u priručniku „Youcat – Priprava za sakrament potvrde – Priručnik za krizmanike“ u kojem se izvodi zaključak da su egoisti nužno ateisti. Od Nacionalnog katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije zatražili smo mišljenje o ovom sadržaju, no još ga nismo primili.

Iako nismo primali pritužbe roditelja na provedbu zdravstvenog odgoja, ovom temom, kao i uvođenjem obveznog građanskog odgoja i obrazovanja za svu djecu, bavili smo se i u 2014. Građanskim odgojem i obrazovanjem još uvijek nisu obuhvaćena sva djeca. Zbog toga smo na početku šk. god. 2014./2015. MZOS-u preporučili da uvede **građanski odgoj i obrazovanje** u sve škole kao obvezni nastavni sadržaj. Iz kontakata s djecom uočavamo da nisu u potpunosti informirana o dječjim i ljudskim pravima, kao ni odgovornostima. Stoga smo preporučili da odgojno-obrazovni radnici unutar nastavnih sadržaja osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima. Osim toga, preporučili smo MZOS-u da ukaže odgojno-obrazovnim ustanovama da upoznaju djecu i radnike, roditelje i druge subjekte odgojno-obrazovnog procesa s ovlastima i radom ureda pravobraniteljice za djecu. Na nužnost osiguravanja jednake dostupnosti programa odgoja i obrazovanja za ljudska prava svakom djetetu te uvođenja obveznog građanskog odgoja i obrazovanja u sve škole upozorili smo i u Alternativnom izvješću Odboru za prava djeteta UN-a, koji je upozorio na nužnost jačanja obrazovanja o ljudskim pravima.

Djeca i mladi još uvijek, prema našim saznanjima, nemaju sustavnu edukaciju o zdravom životu i odgovornom spolnom ponašanju, iako je **zdravstveni odgoj** (čija je sastavnica i spolni odgoj) kao obvezni sadržaj i kao međupredmetna tema i dio satnice razrednog odjela uveden u svim razredima osnovne i srednje škole u šk. god. 2012./2013. Dvije školske godine provođenja ovog programa evaluirao je Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Neki od zaključaka iz te evaluacije, kojom su se utvrđivali ishodi učenja, stavovi dionika o sadržajima te potrebe i mogućnosti škola u provedbi zdravstvenog odgoja, bili su: *dok je kod učenika osnovne škole usvojenost sadržaja*

²² Više tome u poglavlju *Diskriminacija*.

prilično visoka, kod učenika srednje škole postoji prostor za napredak i usvajanje novih znanja; nužna je bolja i pravovremena priprema dokumenata, materijala, škola i svih uključenih dionika od strane nadležnih institucija; postoji potreba razrade dodatnih materijala za izvođenje nastave; priručnici zdravstvenog odgoja su prihvaćeni kao najvažniji materijal za provedbu nastave s potrebom njihova daljnjeg unapređenja; učitelji i nastavnici imaju pozitivan stav spram preporučenih metoda rada u okviru nastave zdravstvenog odgoja, ali i nedostatak vremena za provedbu istih kao i manjak samopouzdanja za izvođenje metoda i sadržaja koji su im manje poznati.

Nadalje: izražena je potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem; način provedbe zdravstvenog odgoja kroz najviše 12 sati razrednog odjela predstavlja nedostatnu satnicu; učenici kao i učitelji/nastavnici prepoznali su važnost tema te posebno pohvalili metode učenja i poučavanja; roditelji/skrbnici smatraju teme i sadržaj zdravstvenog odgoja izuzetno važnima, no razlikuju se u stavovima oko načina provedbe.

Što se tiče spolnog odgoja, u evaluaciji se zaključuje da: postoji neslaganje između dijela predloženih sadržaja (modul Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje) i vrijednosnih stavova dionika provedbe zdravstvenog odgoja. Dio učitelja/nastavnika traži mogućnost odabira svog sudjelovanja u izvedbi programa ili barem uključnje dodatnih predavača za ove sate zdravstvenog odgoja. Također, dio roditelja/skrbnika traži mogućnost odabira sudjelovanja njihove djece u zdravstvenom odgoju ili barem mogućnost nesudjelovanja na tim satovima.

Stajalište pravobraniteljice prema zdravstvenom odgoju i svim njegovim sastavnicama je nepromijenjeno od 2007. godine. Naš temeljni stav koji proizlazi iz odredbi Konvencije o pravima djeteta je da dijete ima bezuvjetno pravo na znanje i informacije koje se tiču očuvanja njegovog zdravlja i nitko, pa ni roditelji ne smiju djetetu uskratiti to pravo. Informacije o spolno prenosivim bolestima, načinima njihova prenošenja, zaštiti, kontracepciji, neprihvatljivosti nasilja u adolescentskoj vezi, zaštiti od spolnog nasilja i zlostavljanja, rizicima preranog stupanja u spolne odnose, neprihvatljivosti homofobije te odgovornom spolnom ponašanju moraju doći do svakog djeteta i to je minimum koji država mora jamčiti i osigurati. Preporučili smo MZOS-u da učitelji, nastavnici i stručni suradnici budu dodatno pripremljeni i educirani za provođenje programa zdravstvenog odgoja te da znaju kako na primjeren način djecu informirati o svim zdravstvenim temama, uključujući spolnost, poučiti ih što je odgovorno spolno ponašanje te razgovarati o različitim pitanjima. Očekujemo da će i liječnici biti uključeni u provođenje ovog programa. O nužnosti osiguravanja jedinstvenog zdravstvenog i spolnog odgoja u školama upozorili smo i u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a, koji je Hrvatskoj uputio preporuku da *pojača mjere kojima će podizati svijest o spolnom i reproduktivnom zdravlju, s posebnim naglaskom na spolno prenosive bolesti te da osigura sustavno zdravstveno obrazovanje.*

Iz praćenja obrazovanja **darovite djece** uočavamo da škole ne prepoznaju na vrijeme darovitost kod djeteta, ne prate njegove obrazovne potrebe, ne organiziraju dodatni rad prema djetetovim sklonostima, sposobnostima i interesima, zbog čega bi više pažnje trebalo usmjeriti na uočavanje, praćenje i poticanje darovitih učenika kroz dodatnu nastavu i druge oblike rada. U postupku javne rasprave o *Nacrtu prijedloga Pravilnika o načinu uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika u osnovnoj i srednjoj školi te uvjetima i postupcima pod kojima učenik može završiti školu u kraćem vremenu od propisanog*, MZOS-u smo uputili sljedeće prijedloge: da se propišu pravila sudjelovanja darovitih učenika na natjecanjima; da se propiše mogućnost da se učenicima koji iskazuju posebne sklonosti, sposobnosti, talentiranost i darovitost osigura nastavni rad s određenim učiteljem/nastavnikom koji svojim mentorstvom u određenom nastavnom predmetu pridonosi razvoju tih osobina kod učenika kroz cijelo trajanje programa obrazovanja; da se jasnije definiraju, položaj, ovlasti i način rada vanjskih suradnika škole u radu s darovitom djecom i pružanje vanjske stručne pomoći školskoj ustanovi i darovitoj djeci; da se škole i dječji vrtići obvežu na suradnju u razmjeni informacija o djetetu; da postupak završavanja razreda u kraćem vremenu od propisanog može pokrenuti i mentor darovitog učenika. Pravilnik još nije donesen.

2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Predmetom prijava pravobraniteljici nerijetko su pritužbe roditelja na neprimjerenu komunikaciju, nepružanje informacija ili izostanak suradnje radnika odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima. Neki odgojno-obrazovni radnici i ravnatelji teško prihvaćaju pritužbe roditelja, pritom zaboravljaju da roditelji imaju pravo dobiti stručne i argumentirane odgovore na svoja pitanja, a u problemskoj situaciji propuštaju kritički sagledati i unaprijediti vlastiti rad.

Radnici odgojno-obrazovnih ustanova često ističu da je najzahtjevniji dio njihova posla odnos s roditeljima koji su nekritični prema djetetu ili nekoj problemskoj situaciji. Pritužuju se na njihova prevelika očekivanja, nepovjerenje,

neuvažavanje stručnosti, optuživanje za problem njihova djeteta, na grubo i agresivno, a nerijetko i na nasilno ponašanje roditelja prema njima. Situacija se ponekad zaoštrava do mjere da roditelji pokušavaju preuzeti ulogu organizatora rada škole smatrajući da mogu donositi konačne odluke u školi, što narušava normalno funkcioniranje odgojno-obrazovnog procesa. U nekim slučajevima pokreću sudske postupke protiv škole, ustrajući u svojem viđenju problema ili iznose slučaj u medije očekujući da uz medijski pritisak „institucije“ riješe problem, što dodatno narušava međusobne odnose na štetu djeteta.

Roditelji su često nedovoljno informirani o nadležnostima, obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovne ustanove te se obraćaju pravobraniteljici očekujući da ona bude medijator u pojedinom slučaju. Roditelji bi se trebali obratiti prvenstveno odgojno-obrazovnim radnicima (razredniku, učitelju, odgajatelju, stručnoj službi škole) ili ravnatelju, koji moraju biti otvoreni za komunikaciju s njima, informirati ih o obvezama i odgovornostima odgojno-obrazovne ustanove i pružiti im ostale potrebne informacije.

Potrebno je kontinuirano jačati kompetencije odgojno-obrazovnih radnika i osposobljavati ih za profesionalnu i primjerenu komunikaciju s roditeljima i mirno rješavanje sukoba i teškoća. Ova preporuka često je i jedna od mjera koju AZOO izriče odgojno-obrazovnoj ustanovi u stručno-pedagoškom nadzoru. Ako odgojno-obrazovni radnik postupa neprofesionalno i neprimjereno, ako ne pruža roditeljima informacije i odbija suradnju, roditelji se trebaju obratiti ravnatelju škole i nadzornim tijelima, prosvjetnoj inspekciji MZOS-a ili AZOO-u.

Ako roditelj zanemaruje svoje roditeljske obveze, ne brine se o redovitom pohađanju škole, ne informira se o djetetovim postignućima i ne surađuje sa školom, škola je obvezna uputiti mu pisani poziv za razgovor s razrednikom i stručnim suradnicima škole. U slučaju da roditelj učestalo zanemaruje svoje obveze, škola je dužna o tome obavijestiti ured državne uprave u županiji nadležan za obrazovanje i CZSS, koji su dužni poduzeti mjere za zaštitu djeteta i o tome obavijestiti školu. U takvim situacijama škola mora uspostaviti koordiniranu suradnju sa svim tijelima uključenima u slučaj. U situaciji u kojoj odgojno-obrazovna ustanova procijeni da se roditelj ponaša nekontrolirano, neprimjereno i za dijete ugrožavajuće, obvezna je o tome obavijestiti CZSS, a u slučaju nasilnog ponašanja, napada i prijetnji potrebno je zatražiti i intervenciju policije.

U svojoj preporuci MZOS-u u povodu početka šk. god. 2014./2015. pravobraniteljica je istaknula važnost uspostavljanja suradnje roditelja i školske ustanove već na početku školske godine, kada bi ravnatelj, učitelji i nastavnici, prije svega razrednici, roditeljima trebali dati sve potrebne informacije o pravima, obvezama i odgovornostima radnika školske ustanove, o pravima i obvezama učenika i propisima kojima se uređuje odgojno-obrazovni proces te ih upoznati sa školskim aktima, kao što su Školski kurikulum, Godišnji plan i program rada škole, Statut, Kućni red te protokoli po kojima škola postupa. Potrebno je roditelje na vrijeme upoznati s procedurom i svim mogućnostima zaštite prava učenika, s načinima komunikacije s odgojno-obrazovnom ustanovom i s obvezom da školu obavještavaju o svim važnim okolnostima koje mogu utjecati na djetetov odgoj i obrazovanje.

2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

U odnosu na prošlu godinu, u 2014. bilježimo blagi porast prijava pojedinačnih povreda prava djece s TUR na odgoj i obrazovanje (sa 89 prijava na 92), dok je i nadalje područje najveće zastupljenosti kršenja prava sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Stoga je u ovom izvješću najveći naglasak na provedbi primjerenog

Osigurajte bolju podršku i roditeljima i djeci s teškoćama u razvoju, uključite ih u obrazovanje i spriječite njihovo nepotrebno smještanje u institucije. Redovito nadzirite institucije zadužene za dugotrajnu skrb o djeci s teškoćama u razvoju.

Preporuka Odbora za prava djeteta

osnovnoškolskog obrazovanja djece s TUR. U usporedbi s prethodnom godinom, u 2014. smo primili veći broj prijava povreda prava djece s TUR u sustavu srednjoškolskog obrazovanja (sa 13 prijava na 28), stoga je pravobraniteljica pojačala svoj aktivitet u vezi s upisom učenika s TUR u 1. razred srednje škole, što je ujedno i najčešće područje kršenja prava učenika u srednjoškolskom obrazovanju.

Pravobraniteljica za djecu provela je istraživanje među uredima državne uprave o provedbi različitih oblika odgojno-obrazovnog uključivanja na području Republike Hrvatske. Organizirala je stručnu raspravu u Splitu u vezi s djelomičnim odgojno-obrazovnim uključivanjem u redovnim osnovnim školama te stručni sastanak u Zagrebu u vezi s upisima učenika s TUR u 1. razred srednje škole. O obrazovanju djece s TUR, pravobraniteljica i savjetnica izlagale su na međunarodnoj konferenciji „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“, na AZOO-ovom državnom stručnom skupu „Nove strategije u radu s djecom/učenicima s teškoćama“ te su održale dvije tribine na poziv udruga (Jastrebarsko i Čakovec).

Osim na provedbu obrazovne politike prema djeci s TUR, pravobraniteljica je utjecala i na njezino kreiranje. Sudjelovala je u procesu nastajanja *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama* koji je u vrijeme pisanja ovoga izvješća stupio na snagu. Pravobraniteljica je uputila osam preporuka MZOS-u koje se direktno odnose na obrazovanje djece s TUR, od čega izdvajamo preporuku o nužnosti osiguravanja pomoćnika u nastavi, preporuku u vezi s obrazovanjem u Splitsko-dalmatinskoj županiji te preporuku u odnosu na dokument *Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole* za šk. god. 2014./2015.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja – U ostvarivanju predškolskog odgoja i obrazovanja i ove godine ponavljaju se isti problemi koji otežavaju uključivanje djece s TUR u vrtiće. Kao i prošle godine, najveći broj prijava odnosio se na **nemogućnost upisa djece s TUR u vrtiće** i nemogućnost ostvarivanja podrške za dijete u vidu pomagača. Ovu godinu dodatno je obilježilo uvjetovanje upisa djece s TUR u vrtić samo ako je osigurana podrška pomagača za dijete. Stoga smatramo nužnim napomenuti da ne treba svako dijete s TUR pomagača te da pomagač nije uvijek nužan preduvjet za uključivanje djeteta s TUR u vrtić, niti razlog zbog kojeg bi bilo nužno isključivanje djeteta iz vrtića. Najvažniji čimbenik uspješnoga uključivanja djece s TUR jest **odgojiteljeva kompetentnost i stav odgojitelja prema inkluzivnom odgojno-obrazovnom uključivanju**. Stoga je odgojiteljima nužno osigurati dodatnu edukaciju i kontinuirano stručno usavršavanje s ciljem stjecanja znanja i vještina u radu s djecom s TUR, usvajanja koncepta inkluzivnog obrazovanja i prava djeteta. Izazovi inkluzivnog obrazovanja odnose se na stvaranje inkluzivnog okruženja, poticanje ostvarivanja suradničkih odnosa unutar skupine i veću suradnju s roditeljima djece s TUR. Slučajevi u kojima smo postupali upućuju na zaključak o porastu broja djece s TUR koja nemaju osiguranu **podršku pomagača u vrtićima** te da vrtići koriste različite modele za uključivanje pomagača: treći odgojitelj, stručni suradnik-defektolog, odgojitelj pripravnik tijekom stručnog osposobljavanja, posebni programi HZZ-a, pomagač kojeg plaća roditelj, roditelj pomagač, volonteri sa specifičnom edukacijom za rad s djecom s TUR.

I ove godine nastavlja se trend isključivanja djece s TUR iz vrtića ako vrtić procijeni da ne postoje uvjeti potrebni za inkluziju djeteta. Samoprocjena vrtića o postojanju uvjeta za inkluziju, ponekad, uz realne pretpostavke ovisi i o stajalištu i odnosu vrtića prema uključivanju djece s TUR. Bilo je slučajeva da vrtić, unatoč postojanju stručnog tima, već prilikom samog upisa djeteta s TUR odbija upisati dijete jer je procijenio da je za njega primjereniji vrtić koji provodi poseban program za djecu s TUR. Vrtić nije ponudio roditeljima tzv. *opservacijski ugovor* s ciljem utvrđivanja razvojnih karakteristika i potreba djeteta, planiranja odgojno-obrazovnog rada te kreiranja individualnog rada s djetetom. Na preporuku pravobraniteljice za djecu, neki su vrtići ipak omogućili upis djeteta s TUR, barem na poludnevni ili smanjeni program.

Lokalne zajednice su nas izvijestile da, zbog ograničenih proračunskih sredstava, nisu u mogućnosti zapošljavati nove stručnjake edukacijsko-rehabilitacijskog smjera i pomagače. Postupajući u slučajevima ove problematike pravobraniteljica je savetovala vrtiće i roditelje na koje sve načine mogu ostvariti financiranje pomagača, inicirala je aktivitet samih vrtića u traženju sredstava za financiranje te ih poticala na mogućnost korištenja sredstava EU-a putem apliciranja na natječaje koji se odnose na uključivanje djece s TUR. Zbog svega navedenog, preporučili smo vrtićima da već po završetku upisnog roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djece s TUR, poduzimaju sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili svi potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje.

U sklopu projekta Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) „Podrška uključivanju djece s teškoćama u razvoju u redovne vrtiće u Hrvatskoj“ razvijen je inovativni model edukacije za širenje inkluzivne kulture u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. U sklopu projekta razvijen je **protokol za dodjelu pomagača**. Predloženi postupak odabira sastoji se od tri djela: (1) komisijski intervju; (2) boravak u skupini i (3) ispunjavanje upitnika samoprocjene i upitnika procjene od strane odgojitelja iz vrtićke skupine. S obzirom na to da pitanje pomagača nije jasno zakonski definirano te da pomagač za dijete s TUR u vrtiću ne postoji kao zanimanje, u uvjetima nedostatnog financiranja ovog modela podrške nužno je, uz modele edukacije pomagača, razvijati i modele odabira pomagača. Predloženi model predviđa da kandidati koji su na ostvarili najviši broj bodova na razgovoru provedu nekoliko sati u vrtićkoj skupini u kojoj su već uključena djeca s TUR te da nakon toga procjenjuju svoj boravak u skupini, uspješnost te emocije i stavove o uključivanju djece s TUR. Zainteresiranost kandidata i kvalitetu interakcije kandidata sa svim polaznicima skupine ujedno procjenjuju i odgojitelji u skupini. Završni dio odabira kandidata provodi se zbrajanjem broja bodova, analizom upitnika i zajedničkim dogovorom članova komisije.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja – Uspoređujući provedbu inkluzivne prakse u odnosu na prošlogodišnje izvješće zamjećujemo da se znatan dio parametara praktične provedbe inkluzije ponavlja. Tako smo i ove godine zaprimali pritužbe koje su se odnosile na nedovoljnu kompetentnost i trud odgojno-obrazovnih radnika

za uključivanje djece s TUR u obrazovni proces; nedovoljnu pristupačnost, opremljenost suvremenim nastavnim sredstvima i tehnologijom te manjak prostornih kapaciteta u školama; nedostupnost pomoćnika u nastavi te teškoće u procesu predlaganja primjerenog oblika školovanja za učenike s TUR. U ovome izvješću više pažnje posvećujemo problemima u školovanju djece s TUR koji su bili specifični za 2014. godinu, ne ulazeći dublje u interpretaciju onih teškoća u provedbi inkluzivne prakse o kojima samo prijašnjih godina izvješćivali. Iako najveći broj prijava dolazi od roditelja, za ovu je godinu specifično da bilježimo povećan broj obraćanja odgojno-obrazovnih ustanova, koje jednim dijelom prijavljuju povrede prava učenika, dok se drugim djelom obraćaju našem Uredu tražeći savjetodavnu pomoć, odnosno urgenciju kako bi nadležne institucije poduzele određene aktivnosti.

Uvodno se moramo osvrnuti na **tri parametra inkluzivne prakse** koji pokazuju kontinuitet u odnosu na sadržaj prijava koje zaprima naš Ured, a to su: 1. kompetencije odgojno-obrazovnih radnika za uključivanje djece s TUR; 2. uloga školskog okruženja za kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa i 3. osiguravanje pomoćnika u nastavi.

Nedostaci u praktičnoj provedbi inkluzije koji su povezani s **kompetencijama odgojno-obrazovnih radnika i pozitivnim stavovima prema uključivanju djece s TUR** odnose se na pritužbe da učitelji/nastavnici nisu dovoljno senzibilizirani za potrebe djece s TUR, da ne prilagođavaju pristup, metode i oblike rada djetetovim teškoćama (čak i unatoč postojanju rješenja o primjerenom programu školovanja), da stručna služba nedovoljno prati učenika, da učenici s TUR nemaju izrađene individualizirane odgojno-obrazovne programe (IOOP) ili da nisu doneseni na vrijeme (prije početka školske godine), da se IOOP-i ne temelje na procjeni sposobnosti, interesa i potreba učenika s TUR, da se IOOP-i ne evaluiraju, da u izradu IOOP-a nisu uključeni roditelji djece s TUR te da škole nemaju izrađene planove intervencije za promjenu nepoželjnih oblika ponašanja učenika s TUR.

U prilog nužnosti stvaranja **poticajnog školskog okruženja** govore slučajevi u kojima se na povredu prava pritužuju roditelji djece s TUR, ali istovremeno i roditelji vršnjaka iz razreda, upozoravajući na nemogućnost škole da stvori sigurno okruženje za sve učenike. Stručno-pedagoški nadzor AZOO-a, koji smo zatražili u ovim slučajevima, detektirao je dio problema u odgojno-obrazovnim postupcima koji se provode u razrednom odjelu. Odgovornost učitelja/nastavnika je da svakom učeniku pristupa u skladu s njegovim potrebama, u čemu mu treba pomoći stručna služba škole u suradnji s roditeljima. Kada škola ne uspije osigurati primjerene uvjete za obrazovanje svojih učenika, onda to pokušavaju učiniti njihovi roditelji. Ističemo slučaj prevelikog uplitanja roditelja u nadležnost škole, pri čemu je škola, pod pritiskom roditelja drugih učenika, predložila pokretanje postupka za utvrđivanje primjerenog oblika školovanja za jednog učenika, iako on nije imao utvrđene značajnije teškoće niti je stručni suradnik škole procijenio potrebu za pokretanjem takvog postupka.

Ponekad, roditelji svoje osobne sukobe i neslaganja putem djece prenose u razredni odjel. U jednom slučaju je AZOO preporučila da se sljedeće školske godine izvrši raspodjela razreda na način da se, uz postavljanje jasnih kriterija i poštovanje pedagoških parametara, ujedno vodi računa i o skupinama roditelja koji su u konfliktu kako se njihovi sukobi ne bi prenosili u razredne odjele.

Suradnički odnos između škole i roditelja učenika s TUR nužan je preduvjet inkluzije. U obraćanjima našem Uredu ta se suradnja, posebice kod obrazovanja učenika s TUR u posebnim odgojno-obrazovnim skupinama i posebnim razrednim odjelima, često opisuje kao otežana, neredovita, neprimjerena, ozbiljno narušena, bez osjećaja povjerenja i uvažavanja. Narušeni odnosi između škole i roditelja najčešće se javljaju zbog različite percepcije učenikovih potreba i uloge roditelja u vezi s time. Ovo je posebice izraženo kad roditelj ima status roditelja-njegovatelja koji aktivno dežura u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Na utjecaj kvalitete odnosa između škole i roditelja upućuje i AZOO nakon provedenih nadzora, propisujući učiteljima/nastavnicima da uvažavaju potrebu roditelja za sudjelovanjem u obrazovanju djeteta, pruže im podršku i informacije o svim promjenama koje se tiču školovanja njihovog djeteta, da prije svega navode pozitivne pomake kod učenika te da ih uključe u proces izrade IOOP-a. Uvijek je važno imati na umu da rad na stvaranju kvalitetnog odnosa između škole i roditelja može pomoći roditeljima da steknu dobar uvid u postojeću situaciju, smanje očekivanja od djeteta te realno prihvate njegove teškoće.

Ni ove godine nije donesen provedbeni propis vezan za uključivanje **pomoćnika u nastavi** pa zato kriterije i potrebnu dokumentaciju za uključivanje pomoćnika u osnovne škole određuju osnivači škola. Kao i prijašnjih godina, najveći broj prijava odnosio se na nemogućnost ostvarivanja podrške pomoćnika u nastavi. Škole su nam se javljale jer nisu uspjele osigurati pomoćnike u posebnim razrednim odjeljenjima (PRO), a neke od njih zauzele su stav da učenici koji pohađaju posebne odgojno obrazovne skupine (POOS) ili PRO nemaju pravo na pomoćnika u nastavi. Osnovni kriterij za dobivanje podrške pomoćnika u nastavi su individualne potrebe djeteta, a ne oblik obrazovanja po kojem se ono školuje. Problemi nastaju i zbog promjene ili ukidanja pomoćnika (primjerice zbog prestanka financiranja),

zatim zbog toga što se natječaji za zapošljavanje pomoćnika u nastavi raspisuju nakon početka školske godine, što smanjuje vrijeme za pomoćnikovu pripremu za rad i upoznavanje s individualnim potrebama učenika. Smatramo da je u najboljem interesu učenika s TUR da tijekom školske godine ne mijenja pomoćnika. Svaka promjena pomoćnika zahtijeva i određeno vrijeme prilagodbe i upoznavanja djeteta i pomoćnika, ali i školskog okruženja i pomoćnika. Za uspješnu edukacijsku inkluziju potreban je suradnički odnos između pomoćnika i učenika, kao i pomoćnika i razrednog okruženja. Nužno je da pomoćnik u nastavi ima svoga mentora, odnosno osobu koja prati i nadzire njegov rad, kao i da njegov rad vrednuje i sam učenik s TUR. Također je važno unaprijed predvidjeti situacije u kojima može biti potrebna zamjena za pomoćnika (bolest, otkaz, neispunjavanje radnih obveza, povreda prava djeteta...) i način kako ju osigurati u što kraćem roku.

I ovu je godinu obilježio neuspjeh u pokušaju da se sustavno riješi osiguravanja podrške pomoćnika u nastavi za djecu s TUR, iako je MZOS to pokušao ostvariti sredstavima iz EU-a. **Pravobraniteljica je MZOS-u preporučila da žurno riješi situaciju na terenu na način da se učenicima s TUR, koji su započeli školsku godinu s pomoćnikom u nastavi, omogući da takvu podršku imaju do kraja školske godine.** Preporučila je i da se primijeni model (su)financiranja pomoćnika u nastavi iz sredstava državnog proračuna ili model decentralizacije sredstava iz državnog proračuna za navedenu namjenu jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kako djeca ne bi bila nejednako tretirana ovisno o tome u kojem dijelu Hrvatske žive ili se školuju.

U prosincu 2014. MZOS je doradio prošlogodišnji *Nacrt prijedloga Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama* te ga uputio na javnu raspravu. *Pravilnik* je u 2015. napokon donesen, no njime se ne uređuje podrška pomoćnika u nastavi već samo oblici školovanja učenika s TUR.

Tijekom 2014. pravobraniteljica za djecu posebno se bavila tematikom **primjerenih oblika školovanja djece s TUR** po članku 7., članku 9. i članku 10. *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* te je provela **istraživanje među uredima državne uprave o provedbi različitih oblika odgojno-obrazovnog uključivanja** na području RH.

Proteklih smo godina uočili niz problema u provedbi inkluzivne prakse u redovnim osnovnim školama na području Splitsko-dalmatinske županije (SDŽ). Stoga je pravobraniteljica za djecu organizirala **stručnu raspravu „Inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju na području Splitsko-dalmatinske županije“**, a prije rasprave je, radi stjecanja neposrednog uvida, obišla devet osnovnih škola s tog područja. Problemi u provedbi odgojno-obrazovnog uključivanja djece s TUR, sukladno odredbama *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (NN 23/91.) nisu karakteristični samo za ovu županiju, već su prisutni i u drugim županijama. I na području SDŽ-u aktualan je problem edukacije, evaluacije rada i financiranja pomoćnika u nastavi te su nedostatni kapaciteti stručnih timova jer samo manji broj škola ima potpuno ekipiran stručan tim. U posebnim odgojno-obrazovnim skupinama (POOS) i posebnim razrednim odjeljenjima (PRO) uočena je heterogena struktura učenika u odnosu na razvojne teškoće i kronološku dob, a učionice za POOS i PRO najčešće su dislocirane u odnosu na ostale učionice u školi.

Gorući problemi s terena odnose se na **školovanje po članku 7., odnosno na provedbu djelomične integracije učenika s teškoćama u razvoju**. Na području SDŽ-u postoji praksa da se djelomična integracija provodi u dvije škole te tako učenik dio nastave (odgojne predmete) pohađa u matičnom razrednom odjelu u matičnoj školi, dok ostali nastavni program POOS-a pohađa u drugoj školi. Održavanje nastave u dvije škole negativno utječe na dnevno opterećenje učenika jer se najčešće događa da učenici dva puta dnevno dolaze u školu, npr. u jutarnjoj smjeni na nastavu u svojoj školi te u poslijepodnevnoj u drugu školu gdje pohađaju POOS. Ovakav način „podijeljene“ djelomične integracije predstavlja problem kod vođenja pedagoške dokumentacije i upisivanja u e-maticu te izdavanja „zajedničke“ svjedodžbe dviju škola. Ured državne uprave SDŽ-a početkom školske godine upozorio je sve osnovne škole na svome području na obvezu upisa učenika u školu gdje dijete pohađa POOS. Susreli smo se i s organiziranjem nastave u dvije smjene za učenike koji pohađaju POOS u istoj školi. Neke škole organizirale su nastavu na način da učenici matični razredni odjel pohađaju u jednoj smjeni, a POOS u drugoj smjeni. Ovako organizirana nastava nije u skladu s oblikom školovanja koje je određeno učenicima, na što je upozorio i AZOO. Oba razredna odjela koji pohađaju učenici POOS-a (matični i POOS) trebaju biti u istoj smjeni kako bi se osigurali jednaki uvjeti obrazovanja za učenike koji se školuju po modelu djelomičnog odgojno-obrazovnog uključivanja.

U nekoliko slučajeva, obraćale su nam se škole i roditelji djece s TUR koja su dobila rješenje o primjerenom obliku školovanja, ali **škole nisu uspjele ustrojiti posebne razredne odjele na vrijeme** te su ovi učenici nekoliko mjeseci pohađali nastavu koja nije bila u skladu s oblikom školovanja koji im je određen. Tek po dobivanju suglasnosti

MZOS-a za ustroj razrednog odjela POOS-a kao i suglasnosti za prijem učitelja edukatora-rehabilitatora, učenici su mogli započeti školovanje u skladu sa svojim sposobnostima i potrebama. Posebni razredni odjeli osnivaju se pri redovitim osnovnim školama na prijedlog osnivača i temeljem odluka nadležnih ureda državne uprave uz suglasnost MZOS-a, u pravilu početkom školske godine, a iznimno, u slučaju potrebe, na polugodištu. Zamijetili smo kašnjenje u formiranju POOS-a u odnosu na početak školske godine.

Saznali smo da je u nekim školama **smanjeno radno vrijeme učitelja edukatora-rehabilitatora koji rade u POOS-u**. Ovu odluku MZOS je temeljio na odluci Vlade RH o zabrani zapošljavanja službenika i namještenika u javnim službama. Također, MZOS je na taj način želio izbjeći gašenje pojedinih posebnih razrednih odjela i njihovo pripajanje drugim osnovnim školama. Ukoliko dođe do povećanja broja učenika, ravnatelji škola u suradnji s MZOS-om i nadležnim uredom državne uprave mogu zatražiti povećanje radnog vremena učitelja edukatora-rehabilitatora. Da bi se smanjili ovakvi propusti u organizaciji primjerenih oblika školovanja za djecu s TUR uredi državne uprave, u suradnji s MZOS-om, moraju na vrijeme reagirati i sukladno potrebama na terenu ukidati posebne razredne odjele u osnovnim školama u kojima više nema potrebe za njima, a osnivati ih u školama u kojima postoji potreba te moraju voditi brigu o raspodjeli „viška“ i „manjka“ kadrova na svome području.

Pravobraniteljica za djecu provela je **istraživanje o provedbi različitih oblika odgojno-obrazovnog uključivanja** predviđenih *Pravilnikom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* sukladno člancima 4., 7., 10. i 12. Istraživanje je provedeno putem upitnika koji je upućen uredima državne uprave u 20 županija i Gradu Zagrebu. Na upitnik je odgovorilo 13 županija, a osam ih se nije odazvalo pa u istraživanju nisu sudjelovale Brodsko-posavska, Ličko-senjska, Osječko-baranjska, Požeško-slavonska, Šibensko-kninska, Vukovarsko-srijemska i Zagrebačka županija te Grad Zagreb.

Upitnikom su zatraženi podaci o broju djece koja se školuju po određenim stupnjevima odgojno-obrazovnog uključivanja za šk. god. 2014./15., o razvojnim teškoćama unutar određenog oblika školovanja, trendu smanjenja ili povećanja broja rješenja o primjerenom obliku školovanja po čl. 12. prilikom upisa u prvi razred osnovne škole te o poteškoćama u provedbi. Prema dobivenim podacima, najveći broj djece školuje se po modelu *potpune* integracije (čl. 4.) na području Splitsko-dalmatinske (1273) i Primorsko-goranske županije (1128). *Djelomične* integracije (čl. 7.) nema u Koprivničko-križevačkoj županiji, školovanja u posebnim razrednim odjeljenjima (čl. 10.) nema u Koprivničko-križevačkoj, Međimurskoj, Zadarskoj, Istarskoj i Sisačko-moslavačkoj županiji, dok obrazovanja po *posebnom* programu (čl. 12.) nema u Zadarskoj županiji. Neke županije bilježe trend smanjenja, a neke trend povećanja *posebnog* oblika školovanja, no u prosjeku pet do 10 djece ima rješenje o primjerenom obliku školovanja po čl. 12. pri samom upisu u prvi razred osnovne škole. Uredi državne uprave navode gotovo istovjetne probleme: nedostatak stručnih djelatnika u osnovnim školama, posebice logopeda i učitelja – edukacijskih rehabilitatora te potrebu osnivanja mobilnih timova ili timova pri domovima zdravlja ili Zavodu za javno zdravstvo, u kojima bi bili psiholog, psihijatar i socijalni radnik. Suočavaju se s problemom kad neko dijete treba primjereni oblik školovanja (čl. 7. ili 10.), a u školi nema uvjeta za formiranje posebnog razrednog odjela niti imaju zaposlenog učitelja-edukacijskog rehabilitatora.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja – U 2014. godini **porastao je broj povreda prava djece s TUR na srednjoškolsko obrazovanje**, a najviše prijava odnosilo se na postupak upisa djece s TUR u 1. razred srednje škole. Osim roditelja, obraćale su nam se i osnovne škole koje su bile uključene u proces upisa, upućujući na određene propuste Nacionalnog informacijskog sustava prijave i upisa u srednje škole (NISpuSŠ) te tražeći od nas pomoć radi upisa učenika. Najčešći otežavajući faktori u procesu upisa bili su: upitan smisao prava na izravan upis; nedostatak primjerenih obrazovnih programa koji su usklađeni s potrebama tržišta rada; usklađenost postupka upisa na razini osnovnih škola i nadležnih ureda državne uprave, odnosno Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba; tehnički problemi NISpuSŠ-a; ukidanje obrazovnog programa/zanimanja tijekom već započetog procesa upisa; educiranost srednjih škola o razumnoj prilagodbi za učenike s TUR te dislociranost centara za odgoj i obrazovanje koji provode srednjoškolsko obrazovanje.

Upitna postaje i **svrhovitost definiranja prava na izravan upis za kandidate s TUR** kada nas MZOS izvještava da, u slučaju da u jesenskom roku nema slobodnih mjesta u preporučenim programima navedenim u stručnom mišljenju službe za profesionalno usmjeravanje HZZ-a, roditelje upućuje na ponovno obraćanje područnoj službi HZZ-a kako bi, eventualno, izmijenili popis preporučenih obrazovnih programa i usuglasili ga s preostalim slobodnim mjestima u drugim obrazovnim programima. Ujedno, Ured državne uprave SDŽ-a izvijestio nas je da se većina roditelja učenika s TUR koji se nisu upisali u ljetnom roku odlučila za prijavu upisa obrazovnih programa redovitim putem. Saznajemo da nije postojala jasna i univerzalna uputa o popunjavanju obrasca zahtjeva za ostvarivanje prava izravnog upisa u

srednje škole koji učenik prilaže nadležnom uredu državne uprave, odnosno Gradskom uredu za obrazovanje, kulturu i sport Grada Zagreba, za unos obrazovnih programa prema listi prioriteta u NISpuSŠ pa su učenici i roditelji neujednačeno popunjavali zahtjeve, a nadležna upisna povjerenstva su neujednačeno postupala prema dobivenim zahtjevima. Problem je bio u tome što u obrascu nije bilo jasno vidljivo, niti je postajala jednoznačna uputa MZOS-a o tome, treba li u obrascu uz obrazovni program navesti i željenu školu. Stoga se ponekad događalo da sama aplikacija odabire školu koja provodi određeni obrazovni program, ne uvažavajući pritom potrebe učenika s TUR (primjerice, udaljenost škole od mjesta školovanja, arhitektonsku pristupačnost škole i sl.). Saznajemo da su se obrazovni programi ukidali tijekom već započetog procesa upisa zbog nedovoljnog broja prijavljenih učenika te se događalo, primjerice, da NISpuSŠ pokaže kandidatu s TUR da je upisan u željenu školu, da bi se tek naknadno (nakon upisa) ukinuo program te je kandidat s TUR ostao neupisan.

U prijašnjim izvješćima upozorili smo na **nedovoljnu educiranost i senzibiliziranost srednjih škola za uključivanju učenika s TUR**, što se potvrdilo i u 2014. Primjerice, u jednoj srednjoj školi prilagodba za polaganje prijemnog ispita za kandidate s TUR, koji je ovdje bio uvjet za upis, svodila se na osiguravanje dežurnih profesora, mogućnost ustajanja učenika te osiguravanje dovoljne količine vode i grickalica za učenike tijekom pisanja ispita. MZOS je, na naš upit, potvrdio kako smatra da je ova škola osigurala prostorne, kadrovske i ostale uvjete kako bi se kandidatima s TUR omogućila sva potrebna stručna pomoć prilikom polaganja prijemnog ispita.

U nekim regijama ne postoje centri za odgoj i obrazovanje koji provode srednjoškolske programe obrazovanja pa to za neke učenike s TUR znači da se trebaju odvojiti od obitelji i primarne socijalne sredine. Zbog toga roditelji najčešće ne prihvaćaju preporuku obrazovanja u COO-u. Također zamjećujemo nedostatak primjerenih obrazovnih programa u COO-ima, što može rezultirati neuspjehom u školovanju, ispisivanjem iz srednje škole te emocionalnim teškoćama učenika.

Pravobraniteljica se bavila i pitanjem **dostupnosti i primjerenosti obrazovnih programa za djecu s TUR** te se konzultirala sa službom za profesionalno usmjeravanje HZZ-a. Gotovo u svim područnim uredima savjetnici HZZ-a za profesionalno usmjeravanje učenika izvještavaju o nedovoljnom broju predviđenih upisnih mjesta za učenike s TUR u srednjoškolskim obrazovnim programima. U pojedinim županijama, broj planiranih upisnih mjesta u školskoj godini za učenike s TUR je gotovo dvostruko manji od broja učenika koji završavaju osnovnoškolsko obrazovanje po prilagođenom programu. Osim nedovoljne dostupnosti, obrazovni programi za učenike s TUR nisu prilagođeni zahtjevima tržišta rada, zastarjeli su, a mogućnosti praćenja razvoja tehnologije tijekom školovanja ograničene su zbog slabih kapaciteta za realizaciju praktične nastave.

Iako MZOS nije uvažio našu preporuku iz prethodne godine, u 2014. ponavljamo potrebu **tiskanja provedbenih akata i materijala koji se tiču upisa u srednju školu i na prilagođenom tisku** (brajica, uvećani tisak, *easy-to-read*, CD s hrvatskim znakovnim jezikom). Konvencijom o pravima djeteta propisano je pravo djeteta na slobodno izražavanje mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose i uvažavanje tog mišljenja u skladu s dobi i zrelošću. U obrazloženju ove odredbe Odbor za prava djeteta UN-a navodi da države moraju osigurati da sva djeca dobiju sve potrebne informacije i savjete kako bi donijela odluku koja je u njihovu najboljem interesu. Budući da odabir srednje škole predstavlja veliku odluku u djetetovom životu nužno je omogućiti veću razinu participiranja učenika s TUR pri odabiru škole koja je primjerena njegovim sposobnostima i mogućnostima.

Nakon objave dokumenta **Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole** za šk. god. 2014./2015., pravobraniteljica je preporučila MZOS-u da se spomenuti dokument ne primjenjuje za upis učenika s TUR za školsku godinu 2014./2015. jer ne štiti u dovoljnoj mjeri interese djece s teškoćama u razvoju. Upozorila je i da nije primjereno donositi dokument koji se odnosi na upis u 1. razred srednje škole tijekom već započetog procesa upisa. Pravobraniteljica je pozvala predstavnike krovnih udruga osoba s invaliditetom i stručnjake s područja ljudskih prava kako bi raspravili o svrsi i praktičnosti donošenja tog dokumenta, o njegovom utjecaju na školovanje učenika s TUR, o pravima učenika s TUR, korištenju terminologiji te nedosljednostima u dokumentu.

Pri izradi zdravstvenih zahtjeva i zdravstvenih kontraindikacija za upis učenika s teškoćama u razvoju u srednjoškolske programe obrazovanja vidljivo je da se Povjerenstvo imenovano za izradu ovog dokumenta vodilo medicinskim modelom pogleda na invaliditet. Smatramo da je potrebno proširiti postojeće Povjerenstvo stručnjacima iz područja dječjih prava, iz područja invaliditeta te područja edukacijsko-rehabilitacijskih znanosti. Pravobraniteljica je ponovno skrenula pozornost MZOS-u na pravo djeteta na sudjelovanje te preporučila da se u proces dorade dokumenta obvezno uključe i mišljenja učenika s TUR, primjerice putem upitnika za učenike, te da se dobiveni dječji stavovi potom implementiraju u revidirani dokument.

Posebno naglašavamo da u dokumentu nije zastupljena prilagodba i podrška za učenike s TUR. Istovremeno, izražavamo bojazan da dokument u sadašnjem obliku ostavlja prostor za moguća diskriminatorna postupanja. Primjerice, moguća je diskriminacija učenika s TUR upisane u škole koje nemaju dostupnu odgovarajuću prilagodbu, u odnosu na učenike upisane u škole koje imaju osiguranu prilagodbu. Ovu zabrinutost temeljimo na brojnim prijavama povreda prava djece s TUR u sustavu osnovnoškolskog, a posebice predškolskog odgoja i obrazovanja u kojem su sva podrška i prilagodba prepuštene lokalnim zajednicama. S obzirom na to da srednjoškolsko obrazovanje nije zakonski definirano kao obvezno, izražavamo veliku zabrinutost da će se slične situacije nemogućnosti osiguravanja uvjeta za podršku i prilagodbu učenicima s TUR događati i u srednjoškolskom obrazovanju.

Zaključno, odgojno-obrazovni sustav treba ulagati više napora u stvaranje pozitivnog okruženja za uključivanje djece s TUR: uvođenje novih metoda i oblika rada, uvođenje radionica za djecu/učenike s ciljem senzibilizacije i prihvatanja različitosti, uvođenje radionica za roditelje, povećanje broja aktivnosti škola i vrtića u koje su uključena djeca s TUR. Model vršnjačke potpore, za koji se vezuju vrlo pozitivna iskustva i djece s TUR i njihovih drugih vršnjaka, zasad je u nas nedovoljno razvijen. Nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika, kao i u nabavku didaktičkih sredstava, posebnih tehnoloških pomagala za djecu s TUR i prilagodbu udžbenika za rad u posebnim odgojno-obrazovnim razrednim odjeljenjima.

Za povećanje kvalitete inkluzivne prakse potrebno je zakonski regulirati i osigurati kontinuiranu podršku za djecu s TUR u vidu pomagača u vrtićima i pomoćnika u nastavi. Usporedno s time potrebno je ulagati dodatne napore u razvijanje modela edukacije pomagača i pomoćnika u nastavi te njihove supervizije tijekom procesa uključivanja. Razvijanjem modela podrške, uz educiranog pomagača/pomoćnika u nastavi, podiže se razina kvalitete uključivanja djece s TUR u ustanove odgoja i obrazovanja.

2.4. ZDRAVSTVENA PRAVA

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 257 pojedinačnih prijava koje su se odnosile na 356 djece te u općim inicijativama. Najveći broj prijava (214) dobili smo od institucija. Uglavnom su to bile obavijesti sanitarne inspekcije Ministarstva zdravlja (MZ) o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete. Dvoje djece obratilo nam se osobno, roditelji u 30 slučajeva, dok su nam se ostali obratili u 11 slučajeva. Prijave su se odnosile na nedostatak određenih vrsta stručnjaka u zdravstvu, zaštitu prava djece koja boluju od dijabetesa, boravak roditelja uz dijete tijekom bolničkoga liječenja, problem dostupnosti alkohola, duhanskih proizvoda i novih psihoaktivnih tvari djeci te probleme vezane za zaštitu mentalnog zdravlja djece. Obratili su nam se roditelji nezadovoljni pruženim opsegom i kvalitetom zdravstvenih usluga te informacija dobivenih od zdravstvenih djelatnika. I ove godine bilježimo prijavu koja se odnosila na poteškoće u ostvarivanju zdravstvene zaštite djeteta stranog državljanina. Pratili smo aktivnosti MZOS-a vezanog za problem prehrane djece osnovnoškolske dobi, čiji roditelji nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane i djece kojoj je obrok u školi vjerojatno jedini obrok tijekom dana. U obilascima zdravstvenih ustanova upoznati smo s potrebama čije bi ispunjavanje pridonijelo poboljšanju uvjeta liječenja djece.

Osigurajte novac da svako dijete dobije kvalitetnu zdravstvenu skrb i omogućite svakom roditelju da bude s djetetom u bolnici. Sprečavajte razvoj štetnih navika poput pijenja alkohola i uzimanja droga kod djece i mladih. Podižite među djecom svijest o spolnom i reproduktivnom zdravlju i osigurajte im obrazovanje o tome. Podržite majke u dojenju i nadzirite reklamiranje nadomjestaka za majčino mlijeko.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Najviše prijava (199) odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepi dijete** protiv bolesti utvrđenih Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi. Radi praćenja pojavnosti, sanitarna inspekcija nas obavještava o slučajevima roditeljskog odbijanja cijepljenja djece. Pozitivnim pomakom vidimo reakciju MSPM-a na našu preporuku o potrebi ujednačavanja postupanja CZSS-a, koji je u veljači 2014. svim CZSS-ima dostavio mišljenje s uputom o postupanju u slučaju roditeljskog odbijanja cijepljenja djece.

Iako se većina djece cijepi prema Kalendaru cijepljenja, ima roditelja koji to odbijaju. Svoju odluku obrazlažu strahom od negativnih popratnih pojava cijepljenja ili osobnim uvjerenjima te u cijepljenju vide opasnost po fizički integritet djeteta i njegovo zdravlje. Žustra rasprava koja se vodi između pobornika obveznog cijepljenja i onih koji se zalažu za pravo roditelja na izbor, kao i brojna obraćanja Uredu pravobraniteljice za djecu, potaknuli su nas na organiziranje rasprave „Cijepljenje djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu zdravlja“. Rasprava je održana u svibnju 2014. s ciljem poticanja dijaloga između stručnjaka-zagovaratelja cijepljenja i roditelja koji se protive cijepljenju, a s naglaskom na potrebu zaštite najboljeg interesa djeteta. Naime, u raspravi koja se vodi o „pravu roditelja na izbor“ hoće li dijete cijepiti ili ne, u centru pažnje nalaze se roditelji²³, te njihovi stavovi i razlozi u prilog takvoj odluci, pri čemu se iz fokusa u potpunosti gubi pravo djeteta na zaštitu zdravlja, kao i pravo druge djece u kolektivu (odgojnoj skupini dječjeg vrtića ili razredu), posebno one djece koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo. Otvara se i pitanje građansko-pravne odgovornosti roditelja koji odbijaju cijepiti dijete te odštetnih zahtjeva, kako od strane njihove djece, ako zbog toga obole, tako i u slučaju obolijevanja drugog djeteta u kolektivu.

U raspravi su sudjelovali predstavnici brojnih institucija, liječnici, stručnjaci iz područja zaštite zdravlja i dječjih prava, predstavnici roditelja te udruga pacijenata. Medicinska struka, kako se na raspravi moglo čuti, smatra da je cijepljenje najučinkovitija preventivna mjera. Upozoravaju da dijete koje nije cijepljeno može biti i samo ugroženo, ali može ugroziti i drugu djecu, osobito u predškolskoj ustanovi gdje veliki broj djece boravi do deset sati u zajedničkom prostoru. Predstavnica Hrvatske udruge za promicanje prava pacijenata koja izrazito zagovara pravo roditelja na izbor u raspravi je naglasila kako ne dovodi u pitanje koristi od cijepljenja djece, ali smatra da to treba biti preporuka roditeljima, a ne zakonska obveza koja

²³ Imajući u vidu propise o zaštiti prava pacijenata i autonomiji pacijenata te činjenicu da su roditelji u pravilu zakonski zastupnici djeteta, smatramo da volja roditelja nije irelevantna. No, ona bi se trebala iskazivati u prepoznatim zdravstvenim razlozima zbog kojih odbijaju cijepljenje djeteta.

uključuje i sankcije protiv roditelja. Više puta je ponovljeno da je neupitni cilj osigurati visoki postotak procijepljenosti populacije, što je važna mjera za zaštitu čitave zajednice. Nesuglasje postoji oko toga na koji način postići taj cilj. Neke zemlje imaju visoku procijepljenost iako ne propisuju obvezu već to postižu kvalitetnim kampanjama i posrednim sredstvima, npr. financijskim poticajem ili onemogućavanjem upisa necijepljene djece u javne odgojno-obrazovne ustanove. Zabrinjava da se u nekim europskim zemljama, uključujući Hrvatsku, ponovno javljaju zarazne bolesti za koje se vjerovalo da su iskorijenjene.

Kao argument zbog kojega mnogi drže da eventualne izmjene propisa i odustajanje od obveznoga cijepljenja djece mogu biti opasni, iznesena su mišljenja kako naša praksa pokazuje da mnogi roditelji često posve ignoriraju stručne preporuke pa i najozbiljnija upozorenja liječnika, kao i da edukacije neće pokolebati one roditelje koji djecu ne žele cijepiti zbog nekih vlastitih uvjerenja. U tom kontekstu izrazito su zabrinjavajući rezultati istraživanja provedenih tijekom rujna 2014. na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Anite Lauri Korajlije, na uzorku od 833 roditelja i budućih roditelja.²⁴ Iz istraživanja proizlazi da 57,9% ispitanih ne bi cijepilo dijete nekim od obveznih ili preporučenih cjepiva (od toga 20,1% roditelja uopće ne bi cijepili dijete) kad bi imali mogućnost odabira cjepiva i načina na koji će se dijete cijepiti.

Zaključno možemo reći da je odbijanje obveznog cijepljenja od strane roditelja uskraćivanje djetetu prava na zdravlje, što je kršenje Konvencije o pravima djeteta jednako kao kad roditelj uskraćuje djetetu neko drugo pravo temeljeno na Konvenciji, poput prava na školovanje ili slobodu vjere. Sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojava), pravo na cijepljenje se smatra pravom djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. Konvencije o pravima djeteta. Praćenjem stanja u ovom području uočavamo kako postoji potreba kvalitetnijeg i cjelovitog informiranja roditelja o cijepljenju, u čemu važnu ulogu imaju pedijatri, stručnjaci iz HZJZ i drugi, uz osiguranje najbolje moguće zaštite zdravlja djece. U raspravi o tome je li naše društvo postiglo razinu zrelosti koja ostavlja prostor i za eventualno uvođenje drugačijih modaliteta vezanih za obvezatnost cijepljenja, nikako ne smijemo zaboraviti da je riječ prije svega o pravu djeteta, koje treba ostati besplatna usluga dostupna svakom djetetu.

U nastavku opisujemo postupanje u drugim područjima kojima smo se bavili u ovom izvještajnom razvoju. U nekoliko slučajeva roditelji su bili nezadovoljni **postupanjem zdravstvenih djelatnika** te su dovodili u pitanje kvalitetu usluge, odnos, stručnost, informacije dobivene od zdravstvenih djelatnika, iznosili nepovjerenje u odnosu na njihov rad. S obzirom na to da nismo ovlašteni za provođenje nadzora nad radom djelatnika u sustavu zdravstva, takve pritužbe proslijeđujemo na nadležno postupanje strukovnim komorama i MZ-u, koji su nas dužni izvijestiti o svojim aktivnostima po upućenoj prijavi, kao i o ishodu eventualno pokrenutih postupaka. Praćenjem stanja zaključujemo da bi komunikacijske vještine te znanje liječnika i drugog medicinskog osoblja o pravima pacijenata trebali biti nezaobilazna tema u procesu obrazovanja i u cjeloživotnom učenju zdravstvenih radnika i drugih zaposlenika zdravstvenih ustanova. Već godinama uočavamo **nedostatak određenih vrsta stručnjaka**, posebno u zaštiti mentalnoga zdravlja – specijalista ili subspecijalista dječje i adolescentne psihijatrije, psihologa, socijalnih radnika, radnih terapeuta, ali i medicinskih sestara, pedijatar, logopeda.

Roditelji su nam se i ove godine obraćali nezadovoljni odredbama *Odluke o osnovama za sklapanje ugovora o provođenju zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja* (NN 156/13, 11/14, 12/14, 34/14, 54/14, 66/14, 74/14 i 106/14). Prema navedenoj Odluci **specijalist pedijatar** ugovara provođenje zdravstvene zaštite iz obveznog zdravstvenog osiguranja za djecu predškolske dobi od 0 do 7 godina, a samo iznimno i pod određenim uvjetima i za djecu školske dobi do završetka osnovnog školovanja. Nakon toga zdravstvenu zaštitu iz obveznog zdravstvenog osiguranja za djecu školske dobi provode timovi opće/obiteljske medicine, pri čemu su djeca obuhvaćena i provođenjem preventivno-odgojnih mjera timova za zdravstvenu zaštitu školske djece i studenata. U vezi s time obratili smo se MZ-u koji nam je dostavio očitovanje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO). Iz odgovora, koji upućuje na sadržaj Odluke, proizlazi kako zadržavanje standardnog broja osiguranih osoba u dobi od 0 do 7 godina po pedijatrijskom timu „*omogućava puni opseg preventivnih i kurativnih zdravstvenih postupaka u navedenoj dobnoj skupini opredijeljenih osiguranih osoba te optimizira vrijeme čekanja na zdravstvenu uslugu kod izabranog doktora, specijaliste pedijatra*“. Obaviješteni smo i kako je, prema Mreži javne zdravstvene službe, potrebno 324 tima u djelatnosti zdravstvene zaštite predškolske djece, a ugovorena su 273 tima, zbog čega HZZO, uviđajući nedostatak broja specijalista pedijatrije, od 2004. financira specijalizacije iz pedijatrije. Njihov je stav da su postojećom organizacijom zdravstvene zaštite djeca školske dobi, u stručnom smislu, obuhvaćena

²⁴ Ispitivanje stavova prema cijepljenju (2014), Čović, M., Galinec, M., Ivanković, I., Lauri Korajlija, A., Olujić, O., Radić, J., Stepić, S., Šaravanja, N.

cjelovitom preventivnom i kurativnom zdravstvenom zaštitom. Argumenti HZZO-a u prilog Odluci svode se na nedovoljan broj pedijatar te potrebu da djeca, koja su „upisana“ kod pedijatra, dobivaju kvalitetnu uslugu uz što je moguće manje čekanja (što je važno, uzmemo li u obzir njihovu dob). Pritužbe upućuju na to da nedostaje bolja informiranost roditelja o postojećoj organizaciji zdravstvene zaštite djece te o razlozima ovakve organizacije, što bi se moglo postići putem medija i pisanih materijala u ordinacijama, kao i u razgovoru s liječnikom/medicinskom sestrom. Nadasve nedostaje jasna i nedvosmislena poruka struke da kvaliteta zdravstvene zaštite koju djeca dobivaju u timu liječnika opće/obiteljske medicine ne odstupa od one koju su dobivala u skrbi specijalista pedijatra.

Iako godinama svjedočimo nastojanjima usmjerenim humanizaciji bolničkog liječenja djece, ponajviše kroz Akciju Saveza društava *Naša djeca* Hrvatske „Za osmijeh djeteta u bolnici“, pri čemu je mogućnost **besplatnog boravka roditelja uz dijete** važan aspekt humanizacije, stvarno stanje nije onakvo kakvo za djecu želimo. Pritom smatramo da nije najvažnije graditi „apartmane“ za boravak roditelja u bolnici već ponajprije osigurati mogućnost boravka uz dijete makar u najskromnijim uvjetima (na stolici pokraj djetetove postelje). Upoznati smo s problemom nemogućnosti smještaja majke uz prijevremeno rođeno ili bolesno novorođenče nakon njezinoga otpusta iz bolnice, a tijekom liječenja djeteta u KBC-u Split. Javljali su nam se i roditelji kojima je bolnica omogućila dnevni smještaj uz dijete samo do 18 sati. Mogućnost ovakvog proizvoljnog tumačenja *Pravilnika o uvjetima i načinu ostvarivanja prava iz obveznog zdravstvenog osiguranja* (NN 49/14 i 51/14), kojim je regulirano pitanje smještaja roditelja uz dijete tijekom bolničkog liječenja uključujući činjenicu da ono ovisi o smještajnim kapacitetima bolnice, nije u interesu djeteta. To je uočio i Odbor za prava djeteta UN-a pa se jedna od preporuka odnosi na potrebu jačanja napora *kako bi se u praksi osiguralo da, u slučaju hospitalizacije, djeca nisu odvojena od svojih roditelja te da se s njima postupa u skladu s pravima izloženima u Konvenciji, uključujući njihovo pravo na privatnost, povjerljivost te pravo na izražavanje mišljenja*.

Vezano za važnost roditeljske podrške bolesnom djetetu, ali i drugoj djeci u obitelji za trajanja bolesti brata/sestre, obraćali su nam se roditelj i liječnici obiteljske medicine, ukazujući na potrebu mijenjanja čl. 45. st. 7. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN 80/13). Njihove primjedbe odnosile su se na odredbu prema kojoj zaposleni roditelj ne može koristiti bolovanje radi njege djeteta ako je drugi roditelj nezaposlen. Obratili smo se HZZO-u i Pučkoj pravobraniteljici budući da je riječ o pravu koje primarno ostvaruju roditelji, a odnosi se na djecu. HZZO nas je obavijestio kako u određenim situacijama opravdane i objektivne nemogućnosti nezaposlenog roditelja da brine o bolesnom djetetu, zaposleni roditelj može, uz potpisivanje posebne izjave, koristiti pravo na naknadu plaće tijekom privremene spriječenosti za rad zbog njege djeteta. U eventualnim izmjenama i dopunama, ovu bi iznimku trebalo inkorporirati u tekst zakona.

Na raspravi „Snagom zajedništva do poboljšanja kvalitete života djece oboljele i liječene od malignih bolesti i njihovih obitelji“, održanoj u veljači 2014. u povodu Dana djeteta oboljelog i liječenog od **maligne bolesti**, na kojoj su sudjelovali predstavnici udruga i brojnih institucija, upozoreno je na probleme s kojima se susreću oboljela djeca i roditelji u procesu liječenja i ostvarivanju prava. Posebno su istaknuti neodgovarajući uvjeti liječenja djece na Odjelu hematologije i onkologije Klinike za dječje bolesti Zagreb te u KBC Osijek, koji zahtijevaju hitno rješavanje. Istaknuti su i problemi vezani uz ostvarenje prava iz područja socijalne skrbi. Također je naglašena potreba za otvaranjem Centra za rehabilitaciju i osiguranjem dovoljnog broja stručnjaka koji rade s oboljelom djecom i njihovim obiteljima. Otvoreno je i pitanje pružanja odgovarajuće podrške djeci koja boluju od benignih tumora i njihovim roditeljima.

Ured pravobraniteljice za djecu godinama se zalaže za humanizaciju uvjeta u kojima se djeca liječe, osiguranje dovoljnog broja stručnjaka te za osiguranje psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji te odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju. Smatramo kako je važno roditeljima i djeci pružiti potpune informacije (usmeno i putem pisanih materijala) o liječenju, kao i o pravima koja mogu ostvariti. Zalažemo se za organizaciju škole u bolnici ne samo za djecu osnovnoškolske dobi već i za srednjoškolce, budući da to nije sustavno i na odgovarajući način riješeno. Srednjoškolcima je time otežan povratak u redovnu školu i proces adaptacije nakon hospitalizacije. U pogledu loših uvjeta liječenja djece na Odjelu hematologije i onkologije u Klinici za dječje bolesti Zagreb – Klaićeva, u prosincu je upućena preporuka o potrebi prostornog izmještanja Klinike za dječje bolesti Zagreb na drugu lokaciju u gradu, koja bi površinom zadovoljavala uvjete prema postojećim pravilnicima i minimalnim prostornim uvjetima. Naglašeno je kako je, do realizacije ove preporuke, neophodno odmah osigurati humanije uvjete liječenja djece na Odjelu za hematologiju i onkologiju. Iz medija saznajemo kako je realizacija preporuke u tijeku, o čemu očekujemo i izvješće MZ-a.

Još uvijek kod odraslih osoba koje rade s djecom nailazimo na nerazumijevanje njihove uloge i važnosti u brizi o zdravlju djece, što je nužno mijenjati edukacijom i osvještavanjem osobne i profesionalne odgovornosti

odraslih u zaštiti dobrobiti djece. Zabrinjavajući je primjer škole čiji je stav da odrasli zaposlenici škole ne mogu pružiti prvu pomoć djetetu koje boluje od **dijabetesa** injiciranjem glukagona u slučaju hipoglikemijske kome jer oni „nisu zdravstveni radnici“. Budući da nam je takav stav neprihvatljiv iz perspektive zaštite dobrobiti djeteta, zatražili smo i dobili stručno mišljenje Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) u kojem se navodi da je glukagon lijek namijenjen za liječenje teških hipoglikemijskih reakcija koje se mogu javiti u osoba oboljelih od šećerne bolesti, da je riječ o lijeku koji **moгу primjenjivati laici** u slučaju teških hipoglikemijskih reakcija te da glukagon mogu i trebaju primjenjivati djelatnici škole uz odgovarajuću prethodnu pripremu, što je u skladu s uobičajenom praksom skrbi o djeci oboljeloj od šećerne bolesti u svijetu. Priprema djelatnika škole uključuje edukaciju koju provodi Referentni centar MZ-a za pedijatrijsku endokrinologiju i dijabetes, u suradnji s AZOO-om. Stručno mišljenje HZJZ-a dostavili smo MZOS-u, uz preporuku da bez odgode sve odgojno-obrazovne institucije (predškolske ustanove, osnovne i srednje škole) u cijelosti upozna s njegovim sadržajem. MZOS je zatim to i učinio.

Svjesni smo da je hipoglikemijska koma komplikacija čiju je pojavu moguće svesti na minimum ukoliko dijete i odrasli u njegovoj okolini brinu o razini šećera u krvi i ponašaju se sukladno uputama liječnika. Stoga su vrlo rijetke situacije u kojima bi djelatnici škole doista bili u prilici pružiti pomoć djetetu davanjem glukagona. Upravo zato nam je teško razumljiv otpor koji je stručno mišljenje HZJZ-a izazvalo u Hrvatskom društvu za školsku i sveučilišnu medicinu Hrvatskog liječničkog zbora (HLZ) i kod ravnatelja škole na koju se prijava odnosila, o čemu su se detaljno pismeno očitovali. Izražavamo zadovoljstvo reakcijom MZ-a koje je po zaprimanju mišljenja Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a zatražilo stručno mišljenje Sveučilišne klinike za dijabetes, endokrinologiju i bolesti metabolizma „Vuk Vrhovac“, Referentnog centra MZ-a za dijabetes. Iz stručnog mišljenja Referentnog centra proizlazi kako je: „Primjena glukagona indicirana u osoba s tipom 1 šećerne bolesti u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije, koje zahtijeva tuđu pomoć. Po definiciji ubraja se u mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema čl. 3. Zakona o zdravstvenoj zaštiti (NN 121/03) ... Parenteralna primjena glukagona ne spada u zahtjevne medicinske postupke i redovito se provodi među članovima obitelji i prijateljima oboljelih od šećerne bolesti liječenih inzulinom... edukaciju školskih djelatnika o primjeni glukagona mogu izvršiti nadležni timovi školske medicine. Apriorno odbijanje primjene glukagona u školama od strane njezinih djelatnika predstavljalo bi diskriminaciju djece oboljele od šećerne bolesti tipa 1, u odnosu na zdravu.“

U nekoliko slučajeva obraćali su nam se roditelji nezadovoljni postupanjem zdravstvenih radnika te su problematizirali osiguravanje primjerene medicinske pomoći i zdravstvene skrbi tijekom medicinskog zbrinjavanja i rehabilitacije **djece-pacijenata s teškoćama u razvoju (TUR)**. Saznajemo da roditelji ponekad nemaju mogućnost uvida u medicinsku dokumentaciju djeteta²⁵, da se za neke operativne zahvate dugo čeka na operaciju po prioritetnoj listi, da zdravstveni radnici nisu dovoljno upoznati ni s razvojnim teškoćama djeteta ni s načinima ophođenja s djecom s TUR. Slučajevi koje smo pratili ukazuju na potrebu dodatne, specijalizirane edukacije te kontinuiranog stručnog usavršavanja iz područja preventivne i zdravstvene zaštite te medicinskih, psiholoških i funkcionalnih postupanja s djecom-pacijentima s TUR. Profiliranje uskog kruga zdravstvenih radnika koji imaju znanja i sposobnosti za rad s djecom s TUR u sklopu kliničkih centara i specijaliziranih bolnica, posljedično dovodi do situacije da se djeca s TUR zbrinjavaju u zdravstvenim institucijama izvan mjesta stanovanja. Na taj problem upozoravali smo i prije te smo uputili preporuku Ministarstvu pomorstva, prometa i infrastrukture o oslobađanju plaćanja cestarine prilikom posjeta djeci-pacijentima s TUR koja se nalaze na rehabilitaciji ili liječenju u ustanovama zdravstvene, odnosno socijalne skrbi.

Saznajemo da djeca s višestrukim TUR, čije je zdravlje vitalno ugroženo, imaju problema s nedostatnim ostvarivanjem prava na pomagala, rezervne dijelove i potrošni materijal, u skladu s *Pravilnikom o ortopedskim i drugim pomagalima*. Zbog toga je potrebno unaprijediti primjenu odredbi *Pravilnika* vezanih uz pomagala: boca kisika i regulator protoka kisika, senzori za pulsni oksimetar, kabel za pulsni oksimetar, posuda aspiratora, stalak respiratora za dječja kolica te prilagođena autosjedalica i medicinski krevet.

Podržali smo inicijativu Udruge roditelja OKO te predložili izmjenu Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju (NN 71/10.) tako da se u prihod za utvrđivanje prava na plaćanje premije dopunskoga zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna ne uračunavaju sredstva koja se odnose na dijete, a stječu se po osnovi invaliditeta/razvojnih

²⁵ Na ovaj problem nailazimo ne samo kod djece s TUR jer se pacijentima niti na izričiti zahtjev ne daje dokumentacija ili se, pogrešno, dokumentacijom smatra samo npr. otpusno pismo iz bolnice a ne sva dokumentacija o provedenim postupcima/pretragama i rezultatima. To otežava i mogućnost ostvarenja prava pacijenata na drugo mišljenje jer drugom liječniku/ustanovi ponekad nisu dovoljni podaci iz otpusnog pisma.

teškoća djeteta, kao što su osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, uvećani dječji doplatak za djecu s težim oštećenjem zdravlja. MZ nas je izvijestio da se o predloženoj izmjeni ne može očitovati bez fiskalne analize, a nju zasad nije moguće provesti jer, zbog povećanog broja osiguranika u dopunskom zdravstvenom osiguranju, HZZO još nije izradio procjenu potrebnih sredstava.

I u ovom izvještajnom razdoblju dobili smo pritužbu vezanu za **zdravstvenu zaštitu djece stranaca**. Djeca strani državljani s privremenim boravkom, odnosno njihovi roditelji, obveznici su plaćanja doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje. Ova djeca nerijetko žive u obiteljima loših materijalnih prilika i njihovi roditelji nisu u mogućnosti odvajati sredstva za obvezne mjesečne doprinose. Zbog neplaćenih računa ugrožena je daljnja zdravstvena skrb za djecu, budući da djetetova zdravstvena zaštita, kao i daljnji boravišni status ovise o podmirivanju duga za doprinose. Problem posebno dolazi do izražaja kod djece s ozbiljnim zdravstvenim problemima koja imaju potrebu za stalnom i sveobuhvatnom zdravstvenom zaštitom. U veljači 2014. smo se ponovno obratili MZ-u te mu uputili prijedlog za izmjenu Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u RH. Predložili smo da se djecu strance na privremenom boravku oslobodi plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje, s ciljem osiguranja jednake dostupnosti i kvalitete zdravstvenih usluga. Unatoč našoj inicijativi, Zakon nije izmijenjen tijekom 2014.

U pogledu **prehrane novorođenčadi** i promicanja dojenja kao najbolje prehrane u prvim danima života, Odbor za prava djeteta UN-a je Hrvatskoj preporučio da *poduzme aktivnosti kojima će se poboljšati praksa isključivog dojenja, putem mjera podizanja svijesti, pružanjem informacija i obuke relevantnim stručnjacima, osobito osoblju koje radi u rodilištima i roditeljima. Odbor također preporučuje da država stranka poduzme sve potrebne zakonodavne i strukturne mjere, uključujući nadzor, kako bi kontrolirala oglašavanje nadomjestaka za majčino mlijeko.*

Određeni broj roditelja se ipak iz određenih razloga, nekada i zdravstveno indiciranih odlučuje na prehranu djece nadomjescima za majčino mlijeko. Obratila nam se majka iskazujući zabrinutost za svoje dijete i drugu djecu, budući da je na kupljenoj mliječnoj formuli uočila nepodudarnost deklaracije na hrvatskom jeziku s deklaracijom na njemačkom, u označenim dozama. Prijava je prosljeđena na postupanje MZ-u, čije izvješće očekujemo.

Već nekoliko godina pratimo i stanje u području **kvalitete prehrane djece** u dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama te ustanovama koje skrbe za djecu. U 2014. godini pratili smo aktivnosti MZOS-a u vezi s problemom **nedostatne prehrane djece osnovnoškolske dobi**, čiji roditelji nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane i djece za koju se procjenjuje da im je obrok u školi vjerojatno jedini obrok tijekom dana. Ministarstvo smo obavijestili o sadržaju telefonskih, najčešće anonimnih obraćanja roditelja, koji zbog teških materijalnih prilika obitelji (zbog gubitka posla ili neisplate plaće) sve teže podmiruju potrebe svoje djece, među kojima je i prehrana u školi. Istaknuli smo kako država i lokalna zajednica moraju biti socijalno osjetljive i osigurati besplatnu prehranu djeci iz socijalno ugroženih obitelji. Podržali smo apel MZOS-a upućen ravnateljima, razrednicima i stručnim suradnicima u školama u pogledu njihovog dodatnog angažmana te usmjerenosti na djecu i roditelje kako bi prepoznali kod kojih učenika postoji potreba za osiguranjem besplatne prehrane. No, preporučili smo da ravnateljima škola posebno naglase potrebu izuzetno pažljivog postupanja kako bi se izbjegla stigmatizacija djece te kako bi bila osigurana maksimalna zaštita privatnosti i dostojanstva, i djeteta i njegove obitelji. Kako mogućnosti za veća ulaganja u pomoć potrebitima ne bi bile umanjene, nije nužno da školska prehrana bude besplatna za svu djecu.

MZOS nas je izvijestio o podacima prikupljenima za drugo polugodište šk. god. 2013./2014., u 732 osnovne škole koje pohađa 271.210 djece. U tim školama se hranilo 58% učenika, a za njih 17% bila su osigurana sredstva za sufinanciranje ili financiranje školske prehrane. Za 1276 djece (0,47%) djelatnici škole smatraju da među njima ima i djece kojima je obrok u školi možda jedini obrok tijekom dana. Kao uzroke nedostatne prehrane u domu djeteta navode teške materijalne prilike obitelji zbog nezaposlenosti ili neisplate plaće, problem samohranih nezaposlenih roditelja, problem u obiteljskim odnosima, nesudjelovanje osnivača škola u sufinanciranju prehrane, administrativne prepreke u ostvarivanju materijalnih prava i drugo.

Osim problema nedostatne prehrane djece, suočeni smo i s problemom **pretilosti** djece te poteškoćama u pokušajima roditelja da osiguraju pravilnu prehranu djece u obitelji. Stoga pohvalnim držimo otvaranje Centra za pravilnu prehranu i tjelesnu aktivnost HZJZ-a u lipnju 2014. Multidisciplinarni tim stručnjaka u Centru nudi mogućnost individualnog i grupnog savjetovanja zainteresiranim građanima, programi su besplatni i prilagođeni osobama oštećena sluha i vida te gluhoslijepim osobama, kao i osobama s tjelesnim invaliditetom. Jedan od ciljeva rada je da se u sve osnovne i srednje škole u prehranu uvrste preporučeni proizvodi, ali i svakodnevno 10-minutno vježbanje, kao i poligoni za vježbanje, tamo gdje nema sportske dvorane.

Unatoč strateškim dokumentima i zakonskim zabranama koje su usmjerene suzbijanju i sprečavanju svih oblika **ovisnosti djece i mladih**, suočeni smo s problemom zabrinjavajućeg ponašanja, štetnog za njihovo zdravlje, posebno s obzirom na učestalost konzumiranja alkohola, cigareta te eksperimentiranja s drogama. U ovom izvješću izdvajamo prijave koje upućuju na neke nove zabrinjavajuće pojavnosti ovoga problema. Prijave kršenja zabrane točenja alkoholnih pića maloljetnicima u noćnom klubu prosljedili smo MUP-u i Ministarstvu gospodarstva, kojima smo preporučili intenziviranje kontrole prodaje i usluživanja alkoholnih pića prilikom budućih događaja organiziranih u klubu, kao i noćnih izlazaka djece u gradu.

Uvidom u sadržaj mrežne stranice dva noćna kluba uočili smo da se djeca pojavljuju kao promotori njihovih događanja u svojim školama. Informaciju o uključenosti djece u aktivnosti ovih noćnih klubova (prodaja ulaznica tj. narukvica, koje uključuju i konzumaciju alkohola), dostavili smo MUP-u te smo uz provođenje nadzora nad zabranom usluživanja odnosno dopuštanja konzumiranja alkohola djeci, zatražili i ispitivanje sudjelovanja djece u promociji klubova i njihove uloge koordinatora za prodaju karata po školama, a s tim u vezi eventualnu zlouporabu djece ili manipulaciju djecom. Obratili smo se uredu državne uprave i gradskom uredu Grada Zagreba kako bismo potaknuli stručne službe škola na pojačane preventivne aktivnosti, stručno pedagoški rad s djecom te kontakte s roditeljima u vezi s ovim neprimjerenim ponašanjima djece.

Poseban problem u zaštiti zdravlja djece je i područje **novih psihoaktivnih tvari** koje su zbog izostanka zakonske kontrole, kako saznajemo iz Vladinog Ureda za suzbijanje zlouporabe droga, široko dostupne konzumentima u specijaliziranim trgovinama (tzv. *smart shopovima*), u internetskoj prodaji i na ilegalnom tržištu droga. Ova pojava uzima maha u čitavoj EU. Primjerice, prema podacima Ureda za suzbijanje zlouporabe droga, europski sustav ranog upozoravanja 2009. godine je identificirao 24 nove psihoaktivne tvari. U 2013. bilo je već 82 prvi put identificirana spoja. Među više od 300 novih psihoaktivnih tvari, koje EU trenutno prati (riječ je o spojevima identificiranim u razdoblju 2005. - 2013.), u Hrvatskoj se pod zakonskom kontrolom nalazi manje od 30. Saznajemo kako je u MZ-u osnovana stručna radna skupina zadužena za izradu generičke liste droga kojom bi se pod zakonsku kontrolu stavile sve značajnije kemijske skupine novih psihoaktivnih tvari. Roditelji i drugi odrasli koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju djece i dio su njihovog odrastanja još uvijek nemaju dovoljno informacija o opasnosti ovih novih droga. Smatramo da razmatranje opasnosti od ovakvih produkata u okviru liste droge i svođenje rješenja na ažuriranje popisa bitno ograničavaju zaštitu djece. Mišljenja smo da je ovdje riječ o vrlo opasnim supstancama dostupnim djeci, koje kao takve treba tretirati te poduzimati odlučnije aktivnosti usmjerene zaštiti djece.

Škole su nam se obraćale s upitima u vezi s **testiranjem učenika na alkohol** pod vidom osiguranja sigurnosti svih učenika, posebno tijekom praktične nastave, kao i s upitima o **zaštiti djetetove privatnosti u školi** u slučaju da je dijete ovisno o određenim sredstvima ili boluje od hepatitisa B.

Školama smo ukazali da bi svaka odluka/dokument na temelju kojeg bi škola poduzimala odgovarajuće aktivnosti, u smislu testiranja učenika na alkohol, morala biti usklađena s Konvencijom o pravima djeteta koja, u članku 28. stavku 2., propisuje obvezu da se školska disciplina provodi na način kojim se potvrđuje ljudsko dostojanstvo djeteta i na način koji je u skladu s Konvencijom. U odluci o provedbi testiranja na alkohol, moralo bi biti propisano kada i u kojim slučajevima dijete može biti testirano, tko sve može biti testiran, koji je postupak odabira učenika, tko provodi testiranje, hoće li se i kako raditi provjera testiranja, što će se dogoditi kada učenik odbije pristupiti testu, tko će imati uvid u rezultate testa, tko jamči tajnost i povjerljivost testiranja, kako će roditelji biti obaviješteni o rezultatima testa, koji su postupci u slučaju da su rezultati testiranja pozitivni, odnosno kakav je način provođenja testiranja koji jamči nadzor nad postupkom te jesu li roditelji za sve maloljetne osobe dali svoj pristanak za testiranje. Svaki dokument na temelju kojeg bi se u školama provodilo testiranje na alkohol trebao bi biti u skladu s *Nacionalnom strategijom za sprječavanje štetne uporabe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja za razdoblje od 2011. do 2016. godine* i *Nacionalnim programom prevencije ovisnosti za djecu i mlade u odgojno-obrazovnom sustavu, te djecu i mlade u sustavu socijalne skrbi za razdoblje od 2010. do 2014. godine* odobren od nadležnog tijela i u skladu s Konvencijom o pravima djeteta. Ujedno bi to trebao biti operativni instrument sekundarne prevencije, a testiranje na alkohol u školama mjera u cilju što ranijeg otkrivanja konzumenata i njihova uključivanja na tretman promjene ponašanja, uz pisanu suglasnost djetetova zakonskog zastupnika (roditelja ili skrbnika) i informirani pristanak djeteta. Dodatno smo škole upućivali da se obrate nadležnom upravnom tijelu županije i MZOS-u radi upute te HZJZ-u u slučaju hepatitisa B.

Na stručnom skupu „Uloga odgojno-obrazovnih ustanova u prevenciji HIV-a/AIDS-a“²⁶ o problematici infekcije HIV-a i preventivnih mjera koje se provode u sklopu sustava odgoja i obrazovanja ukazali smo na Opći komentar br. 3 – HIV/AIDS i prava djeteta, Odbora za prava djeteta UN-a koji *kontinuiranu edukaciju kroz školski sustav smatra djelotvornom preventivnom mjerom, ali ujedno i alatom za razvijanje zdravih stilova života kod mladih*. Osim toga, učinkovite mjere prevencije su one koje se grade na stvarnoj praksi života mladih i omogućuju pritom jednaku dostupnost informacija, znanja i vještina svakom djetetu.

U odnosu na spolno zdravlje, alkohol, droge i pušenje Odbor za prava djeteta Hrvatskoj preporučuje *da pojača mjere kojima će odgovoriti na potrošnju alkohola i droge te općenito zlouporabu, kao i uporabu alkohola kod djece i adolescenata, putem edukativnih programa i kampanja koje promiču zdrave načine života te da osigura provođenje propisa o prodaji i oglašavanju alkohola i duhanskih proizvoda djeci. Odbor također preporuča da država stranka pojača mjere kojima će podizati svijest o spolnom i reproduktivnom zdravlju, s posebnim naglaskom na spolno prenosive bolesti te da osigura sustavno zdravstveno obrazovanje*.²⁷

2.4.1 Briga za mentalno zdravlje djece

U području zaštite mentalnog zdravlja djece nema značajnih poboljšanja u odnosu na prošlogodišnje izvješće. Ne postoje kapaciteti koji bi na primarnoj razini pružali kontinuiranu, multidisciplinarnu skrb i podršku svakom djetetu i obitelji u potrebi. Rijetka savjetodavna u sustavu socijalne skrbi ili zdravstva nisu dostupna svakom djetetu i nedostatna su za sve potrebe djece, a usluge privatnika koji upotpunjuju ponudu zbog cijene su neprihvatljive većini obitelji. Službe za zaštitu mentalnog zdravlja pri županijskim zavodima za javno zdravstvo i dalje vidimo kao potencijal za zaštitu mentalnog zdravlja djece pri čemu je nužno mjere i aktivnosti za djecu odvojiti od onih za odrasle te ekipirati multidisciplinarne timove.

Bolničko liječenje također je nedostatno. Kao poseban problem ističe se nedovoljan broj liječnika – psihijatara specijaliziranih za liječenje djece i adolescenata, zbog čega djecu nerijetko liječe psihijatri za odrasle. Psihijatri za djecu i adolescente su, pak, izloženi pritisku velikog broja pacijenata, što predstavlja rizik od smanjenja kvalitete usluga.

U zdravstvenim ustanovama u manjim sredinama, kad je potrebna žurna hospitalizacija, djeca se liječe zajedno s odraslima, sve do njihove eventualne upute na specijalizirane odjele u regionalna središta. Očekujemo da se za svako dijete primijene odredbe novog Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama (NN 76/14.) koji propisuje da se psihijatrijsko liječenje djece provodi na odjelima namijenjenima djeci, koji su odvojeni od odjela za punoljetne bolesnike.

Kao posebno izražen problem navodimo nedostatak odgovarajućeg stacionarnog liječenja i ujednačenog zbrinjavanja djece s teškim razvojnim poremećajima iz autističnog spektra, posebice u situaciji prijema zbog povišenog uzbuđenog stanja, koje je nerijetko popraćeno agresivnošću. Osim što je nejasno koji odjel zbrinjava djecu u ovakvim stanjima, ne postoje ni centri za njihovu rehabilitaciju, osim u nekoliko većih gradskih središta.

Najbolja je situacija u Zagrebu, gdje se nalazi Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, a u KBC-u Zagreb je u 2014. započeo s radom Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju Klinike za psihološku medicinu. U Zagrebu se nalazi i Poliklinika za zaštitu djece, koja specifičnim uslugama istraživanja i edukacije stručnjaka, vještačenja i ispitivanja djece za potrebe pravosuđa te dijagnostike i terapije djeteta i obitelji, pruža usluge cjelovite zaštite zlostavljane i zanemarivane djece, čime značajno upotpunjuje brigu za mentalno zdravlje na nacionalnoj razini. Naše ranije aktivnosti i preporuke da se slične ustanove, po uzoru na Polikliniku, osnuju u Osijeku i Splitu (u Rijeci ovakvu vrstu usluga pruža Dječji dom i savjetodavnište „Tić“) nisu naišle na razumijevanje nadležnih tijela, iako velik broj djece s ovih područja koristi usluge Poliklinike u Zagrebu.

Prema našoj procjeni, najteža je situacija u Splitu, koji nema odjel dječje i adolescentne psihijatrije ni predviđene krevete ni dnevnu bolnicu za djecu pa se djeca liječe na Klinici za psihijatriju zajedno s odraslim pacijentima. Zbog nedostatka resursa za liječenje djece u području Dalmacije, od 2007. smo u više navrata poduzimali aktivnosti

²⁶ Izlaganje „Prava djece i pravo na zdravlje“ na AZOO-ovom stručnom skupu Uloga odgojno-obrazovnih ustanova u prevenciji HIV-a/AIDS-a, 24. studenoga 2014. u Zagrebu.

²⁷ O zdravstvenom odgoju više u poglavlju Obrazovna prava/ Kadrovski uvjeti programi i sadržaji.

na pokušaju rješavanja ovog problema, no bez uspjeha. Očekujemo da će se rješenju ovoga problema sustavno pristupiti sukladno Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine, koja predviđa podršku razvoju *regionalnih multidisciplinarnih timova za pomoć traumatiziranoj djeci, djeci u kriznim situacijama i stresnim okolnostima odrastanja*.

Iako ne dobivamo velik broj prijava koje se odnose na **samoozljeđivanja, pokušaj samoubojstva i samoubojstva djece**, na problem ukazuju podaci MUP-a, ali i naša saznanja koja dobivamo iz kontakata s djecom i stručnjacima mentalnog zdravlja.

Prema podacima MUP-a, u 2014. godini 683 osobe su počinile samoubojstvo, od toga 15 djece, što je za troje djece više u odnosu na raniju godinu. Zabilježeno je i 843 pokušaja samoubojstva. 56 su pokušala djeca što je 9 više u odnosu na prošlu godinu. Zabrinjava i podatak da je 34 mladih u dobi 19-25 godina izvršilo samoubojstvo, a 100 ih je to pokušalo.

Samoozljeđivanje djeteta zahtijeva povećanu pažnju obitelji i stručnu pomoć, posebice jer netretirano samoozljeđivanje može dovesti do samoubojstva. Zbog toga ovu pojavu ne smijemo zanemariti te o njoj moramo educirati djecu i roditelje. Djeca ističu upravo školu kao prikladno mjesto za informiranje i edukaciju o ovim pojavama u okviru sadržaja zdravstvenog odgoja, o čemu smo MZOS-u uputili preporuku 2013. godine.

Iako nas je MZ izvijestilo da postoji *Postupnik u slučaju počinjenja samoubojstva ili pokušaja samoubojstva djece i mladih*, od psihijataru za djecu i adolescente saznajemo da nije sustavno ni protokolarno riješen prihvrat djece u akutnim kriznim stanjima nakon pokušaja samoubojstva. Ne postoji niti sustavno, aktivno i kontinuirano praćenje rehabilitacije djeteta nakon pokušaja samoubojstva i otpusta s liječenja.

Premda strateški dokumenti zdravstvenog sustava usmjereni zaštiti mentalnog zdravlja: *Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012. – 2020.* i *Strategija zaštite mentalnog zdravlja 2011. – 2016.*, ukazuju na postojanje svijesti o važnosti brige za mentalno zdravlje djece i mladih, osim povremenih parcijalnih informacija, nismo uspjeli pronaći objavljena sistematizirana godišnja izvješća o provedbi planiranih mjera i aktivnosti ovih strateških dokumenata. Također nismo informirani ni o rezultatima provedbe *Programa prevencije samoubojstava kod djece i mladih 2011. – 2013.*, za 2013. godinu, niti o donošenju programa za sljedeće razdoblje, iako je donošenje programa jedna od mjera iz *Nacionalne strategije za zaštitu prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020.* Prema zadnjim informacijama za 2012., većina mjera bila je u fazi prikupljanja podataka i planiranja programa. Očekujemo da će provedbu ovakvih opsežnih i važnih dokumenata na nacionalnoj razini pratiti i godišnja strukturirana izvješća s ostvarenim rezultatima te evaluacijom.

O obilascima zdravstvenih ustanova, preporukama, normativnim aktivnostima te sudjelovanju Ureda u projektima u području zaštite mentalnog zdravlja djece pišemo u posebnim poglavljima ovog izvješća.

Zaključno možemo ponoviti da u području zaštite zdravlja djece postoje problemi koji se ponavljaju iz godinu u godinu. Vezani su za nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika, nepoznavanje prava pacijenata i kod pacijenata samih i kod medicinskog osoblja te za zaštitu zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Pravo na besplatan boravak roditelja uz dijete još uvijek nije u dovoljnoj mjeri prepoznato kao važan aspekt humanizacije bolničkog liječenja. Postoji potreba podizanja razine usluge za djecu s TUR. Zdravstvena zaštita djece stranaca i dalje nije riješena u najboljem interesu djeteta. Uočavamo i niz problema vezanih za spolno zdravlje, alkohol, droge i pušenje. Očekujemo da će uskoro ostvariti najavljene aktivnosti MZ-a usmjerene poboljšanju uvjeta liječenja djece na Odjelu za hematologiju i onkologiju Klinike za dječje bolesti Zagreb, kao i promjena lokacije cjelokupne Klinike.

2.5. SOCIJALNA I EKONOMSKA PRAVA

Povrede socijalnih i ekonomskih prava djece prijavljene u 2014. odnosile su se na ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, doplatka za djecu, obiteljske mirovine, roditeljskih i roditeljskih potpora, ostvarivanje prava na primjeren životni standard, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova te zaštitu imovinskih prava djeteta.

Nakon procjene financijskih potreba za djecu i to po sektorima, na lokalnoj i državnoj razini, osigurajte sredstva za onu koja žive u nepovoljnim prilikama i zaštitite ih od „rezanja troškova“, posebno u vrijeme krize i elementarnih nepogoda.

Preporuka Odbora za prava djeteta

U ovom je izvještajnom razdoblju zaprimljeno 137 prijava povreda pojedinačnih prava djece, od čega se 60 odnosilo na socijalna, a 77 na ekonomska prava djece. Prijavama je bilo obuhvaćeno 223 djece i 12 grupa djece.

Prijave povreda socijalnih i ekonomskih prava

	2011.	2012.	2013.	2014.
Socijalna prava	43	42	55	60
Ekonomska prava	79	93	90	77
UKUPNO	122	135	145	137

Tijekom godine o problemima i slučajevima kršenja socijalnih i ekonomskih prava djece obavještavali su nas u najvećem broju majke, institucije i očevi. Utjecaj teške ekonomske situacije i gospodarske krize razvidan je ne samo u ovdje prikazanim slučajevima, već i u dijelovima ovog izvješća koji govore o pravu djece na uzdržavanje te na zaštitu od nasilja i zanemarivanja, obrazovnim i zdravstvenim pravima. Naime, nedostatak materijalnih sredstava te zaokupljenost roditelja egzistencijalnim pitanjima često utječu na ukupnu kvalitetu obiteljskoga života i odnosa u obitelji.

Siromaštvo – Gospodarska kriza posebno je negativno pogodila djecu - u dvije godine broj siromašne djece porastao je za oko 4000 ili 10% - a među njima su najugroženija skupina djeca s teškoćama u razvoju. Iz UNICEF-ovog istraživanja „Siromaštvo i materijalna dobrobit djece predškolske dobi u Hrvatskoj“ vidljivo je da 65% djece iz siromašnih obitelji živi na selu, 68% obitelji korisnika socijalne pomoći s djecom predškolske dobi nedostaje novca za hranu, 62% djece predškolske dobi iz siromašnih obitelji na selu i 39% u gradu ne ide u vrtić jer im ga roditelji ne mogu priuštiti, gotovo četvrtina siromašne djece predškolske dobi živi u kućanstvima u kojima nitko nije zaposlen, 70% djece s TUR u obiteljima primatelja pomoći za uzdržavanje živi u dugotrajnom siromaštvu te da tri od četiri romske obitelji primatelja pomoći za uzdržavanje s djecom predškolske dobi živi u dugotrajnom siromaštvu.

Siromaštvo je povezano s uskraćivanjem dječjih prava, ono je više od materijalne deprivacije i odražava se u raznim područjima dječjeg života, i to najčešće u zdravstvenoj skrbi, obrazovanju, stanovanju i slobodnom vremenu.

Ključni instrument u borbi protiv siromaštva je obrazovanje, koje treba promicati načelo jednakih mogućnosti za svu djecu. No, djeca iz financijski i kulturno depriviranih okruženja svoje školovanje započinju iz neravnopravne pozicije, a često su izložena i neravnopravnom tretmanu u školi. Ured se učestalo susreće s pritužbama roditelja na otežano podmirivanje troškova prijevoza učenika te smještaja i prehrane srednjoškolaca u učeničkim domovima. Pratili smo aktualne probleme prehrane djece osnovnoškolske dobi, osobito djece čiji roditelji nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane i djece kojoj je obrok u školi vjerojatno jedini obrok tijekom dana.²⁸

²⁸ Više o tome u poglavlju Zdravstvena prava.

Država mora posebnu pažnju posvetiti osiguravanju potpore obiteljima. Osim pružanja materijalne pomoći, važno je osigurati i savjetodavnu pomoć i podršku u razvoju roditeljskih kompetencija, osobito siromašnim obiteljima. Ranjive skupine djece - djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja su povjerena na odgoj i čuvanje ustanovama, udomiteljskim obiteljima ili drugim osobama, djeca s TUR, djeca pripadnici nacionalnih manjina – izložena su još većem riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te je upravo za tu posebno ranjivu skupinu djece bitno pravovremeno uključivanje nadležnih institucija koje im trebaju pružiti podršku.

Tijekom 2014. organizirani su brojni skupovi i stručni sastanci o zaštiti djece od siromaštva u vremenu ekonomske krize na kojima je Ured pravobraniteljice za djecu aktivno sudjelovao, a neke je i organizirao. Utjecaj siromaštva i štednje na ostvarivanje prava djece i mladih bio je tema Godišnje konferencije Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe CRONSEE pod nazivom „Ekonomska kriza: Usluge za djecu (ni)su opstale. Što činimo?“, kao i Godišnje konferencije Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC u Edinburgu, pod nazivom „Utjecaj siromaštva i štednje na ostvarivanje prava djece i mladih“, na kojima je Ured aktivno sudjelovao. Svi europski pravobranitelji za djecu u zajedničkoj su izjavi upozorili da siromaštvo pogađa djecu dugoročno jer povećava rizik od socijalne isključenosti i umanjuje njihove šanse za kvalitetan život u odrasloj dobi.

Ured je zajedno s udrugom MOST u Splitu organizirao stručnu raspravu „Zaštita dječjih prava u vremenu gospodarske krize“ kako bi upozorili na potrebu sustavne brige za djecu iz socijalno ugroženih obitelji te nadležnim institucijama uputili preporuke o zaštiti djece od siromaštva koje se odnose na: uspostavljanje „dječjeg proračuna“ na nacionalnoj i lokalnoj razini radi sustavnog praćenja ulaganja u djecu i u programe za djecu; definiranje usluga koje trebaju dobiti sva djeca, kao i usluga koje trebaju dobiti djeca koja žive u nepovoljnim i ranjivim uvjetima; zadržavanje razine ostvarenih standarda zaštite dječjih prava i u uvjetima ekonomske krize, elementarnih nepogoda i kriznih situacija; ostvarivanje najviše moguće razine zdravlja i pristupa zdravstvenoj zaštiti; pravo na besplatno i svima dostupno obrazovanje i slobodne aktivnosti; pravo djece da se čuje njihova percepcija siromaštva te na sudjelovanje u formuliranju, provedbi i praćenju strategije smanjenja dječjega siromaštva; daljnje znanstveno istraživanje problema i utjecaja dječjeg siromaštva.

O stanju prava djece u Hrvatskoj pravobraniteljica se očitovala i kroz Alternativni izvještaj Odboru za prava djeteta UN-a, koji je u rujnu razmatrao izvješće Republike Hrvatske o stanju prava djece te ponovio preporuku Hrvatskoj da donese tzv. „dječji proračun“, kako bi sredstva za djecu bila zajamčena i kako bi se zaštitila u razdobljima ograničavanja proračunskih sredstava. To znači da treba procijeniti financijske potrebe za djecu i izdvojiti sredstva za to po sektorima, na lokalnoj i državnoj razini, kao i osigurati izvore sredstava za djecu koja žive u nepovoljnim prilikama. Takav „dječji proračun“ svakako treba zaštititi od „rezanja troškova“ u vrijeme krize i elementarnih nepogoda.

Krajem 2014. Vlada RH donijela je „Strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.)“, koja bi trebala omogućiti sustavan i zajednički pristup svih relevantnih dionika u rješavanju problema siromaštva i socijalne isključenosti, uz osiguravanje minimalnog standarda najugroženijem dijelu društva.

2.5.1 Socijalna prava

Najveći broj obraćanja stranaka u 2014. u području socijalnih prava odnosio se na upite i pritužbe općenito vezane za prava iz sustava socijalne skrbi i/ili ostala prava, ukupno njih 14. Slijede pritužbe koje se odnose na ostvarivanje prava na roditeljsku i roditeljsku potpore (10), pravo na rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta (7), jednokratnu pomoć (5), dopust za negu djeteta (5), doplatak za djecu (5), status roditelja njegovatelja (4), obiteljsku mirovinu (4), zajamčenu minimalnu naknadu (3) i na osobnu invalidninu (3).

Prijave povreda socijalnih prava u 2014.

Povrede socijalnih prava	Broj prijava 2014.	Broj djece 2014.	Grupa djece 2014.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	6	7	1
Jednokratna pomoć	5	5	1
Zajamčena minimalna naknada	3	11	0
Osobna invalidnina	3	3	0
Dopust za njegu djeteta	5	6	0
Skraćeno radno vrijeme	7	7	0
Status roditelja njegovatelja	4	4	0
Doplatak za djecu	5	6	0
Obiteljska mirovina	4	3	1
Rodiljne i roditeljske potpore	10	12	1
Ostalo	8	13	0
UKUPNO	60	77	4

Pritužbe se odnose na 77 djece te četiri brojčano nedefinirane grupe djece. U najvećem broju slučajeva obraćale su nam se majke (41) i očevi (9). Vrlo često roditelji nisu upućeni u dječja prava i ne znaju kako ih ostvariti te ih obavještavamo o tome i o nadležnostima tijela koja odlučuju o pojedinom pravu. U pojedine slučajeve smo se izravno uključivali i nadležnih tijela potraživali izvješća te im upućivali svoje preporuke.

U svojim pritužbama stranke su ukazivale na loše i ugrožavajuće materijalne uvjete u kojima žive njihove obitelji, na primanja nedostatna za zadovoljenje svih potreba djece te na nemogućnost da pronađu zaposlenje. Zamjećujemo da stranke ponekad nisu dovoljno upućene u sve mogućnosti koje je država predvidjela kako bi olakšala ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi (sustav e-građani, neplaćanje pristojbi...).

Saznavši za slučajeve u kojima su se temeljem Odluke o socijalnoj skrbi Grada Splita (2013.) zbog neplaćanja komunalne naknade, odnosno dugovanja roditelja ili vlasnika stambenog prostora u kojem obitelj živi, djeci uskraćivala pojedina prava (pravo na besplatnu prehranu u osnovnim školama, naknada novorođenoj djeci) obratili smo se Gradu Splitu. Istaknuli smo da dijete kao korisnik prava ne može imati utjecaja na dug svojih roditelja i članova kućanstva prema Gradu, te da taj dug ne smije onemogućiti dijete u ostvarivanju njegovih socijalnih prava. Preporučili smo revidiranje spornih odredbi, a naknadno je Grad inicirao postupak donošenja nove Odluke o socijalnoj skrbi, koja osigurava da se sva prava i mogućnosti propisana njome, a koja se odnose na djecu, mogu ostvariti bez obzira na dugovanja prema Gradu.

Obaviješteni smo o negativnim posljedicama pojedinih zakonskih izmjena u novom Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 157/13.) uz institut **zajamčene minimalne naknade**, kao aktualnog oblika stalne novčane pomoći. Naime, ranije važećim propisom sredstva za uzdržavanje za dijete ostvarena na temelju propisa o obiteljskim odnosima nisu se uračunavala u prihode koji bi imali utjecaja na visinu tadašnjeg prava za uzdržavanje. Novim propisom u prihod se ne uračunava tek iznos sredstava za uzdržavanje za dijete ostvarenih po osnovi privremenog uzdržavanja pri CZSS te iznos sredstava za uzdržavanje za dijete ostvarenih sukladno posebnom propisu do iznosa privremenog uzdržavanja pri CZSS. Drugim riječima, sva sredstva iznad visine privremenog uzdržavanja, odnosno polovine zakonskog minimuma²⁹ ulaze u prihod obitelji te se za taj iznos umanjuje zajamčena minimalna naknada.

Veliki broj pritužbi odnosi se na zaštitu djece s TUR. I dalje je prisutan problem dugotrajnosti postupaka za ostvarivanje **prava na osobnu invalidninu i prava na status roditelja-njegovatelja**. Roditelji djece s TUR nisu dovoljno informirani o načinima i uvjetima ostvarivanja prava iz sustava socijalne skrbi pa pojedine radnje u postupku pogrešno tumače.

²⁹ Sukladno Zakonu o privremenom uzdržavanju, (NN 92/14.) privremeno uzdržavanje određuje se u iznosu od 50 % zakonskog minimuma uzdržavanja. Sukladno objavljenim Minimalnim novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta NN 35/14), isti se određuju u postotku od prosječne mjesečne isplaćene neto plaće po zaposlenom u pravnim osobama u RH te od 1. travnja 2014. iznose: za dijete do 6 godina 937,55 kn, za dijete od 7 do 12 godina 1.103,00 kn, a za dijete od 13 do 18 godina 1.213,30 kn.

Novina vezana uz provedbu prava roditelja/skrbnika na status roditelja-njegovatelja odnosi se na danu **mogućnost izbora pružanja usluge pomoći i njege u smislu aktivnog ili pasivnog dežurstva od strane roditelja-njegovatelja**, za onu djecu s TUR koja borave četiri i više od četiri sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluge u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga. Ova odluka rezultat je sporazuma MSPM-a i MZOS-a. Vrstu dežurstva odabire roditelj-njegovatelj, sukladno potrebama djeteta i mogućnostima odgojno-obrazovne ustanove. Ukoliko se opredijelio za aktivno dežurstvo, roditelj-njegovatelj u točno dogovoreno vrijeme dolazi u odgojno-obrazovnu ustanovu i pruža potrebnu pomoć i njegu djetetu, dok se roditelj-njegovatelj koji se opredijelio za pasivno dežurstvo dužan odazvati školi po pozivu i pružiti djetetu potrebnu pomoć i njegu.

Iz obraćanja roditelja uočavamo teškoće vezane uz provedbu **prava na dopust za njegu djeteta do navršene 8. godine djetetova života** u odnosu na definiciju djeteta s težim smetnjama u razvoju prema odredbi članka 23. stavka 1. *Zakona o roditeljskim potporama*, odnosno odredbi članka 2. *Pravilnika o uvjetima i postupku za stjecanje prava zaposlenog roditelja ili samozaposlenog roditelja djeteta s težim smetnjama u razvoju na dopust ili rad u skraćenom radnom vremenu radi njege djeteta*. Prema tim odredbama, pod težim smetnjama u razvoju podrazumijevaju se teža tjelesna ili mentalna oštećenja ili teže psihičke bolesti zbog kojih dijete ne može samostalno izvoditi aktivnosti primjerene svojoj dobi te ovisi o pomoći druge osobe. No, primjerice, za dijete koje boluje od šećerne bolesti ili celijakije i kojem je potrebna svakodnevna skrb i njega roditelja za redovitu i pravilnu ishranu te svakodnevna kontrola razine šećera u krvi ili davanje inzulina, roditelj, prema odredbi članka 2. *Pravilnika*, nema zadovoljene uvjete za korištenje ovoga prava jer nije riječ o djetetu s težim teškoćama u razvoju.

Roditelji djece s TUR su nam se također prituživali na postupke poslodavaca kada imaju priznato **pravo na rad s polovicom punog radnog vremena** radi njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. Saznajemo da poslodavci samovoljno mijenjaju opis poslova, adresu radnog mjesta i vrijeme rada (smjene) tim zaposlenicima. Budući da takve promjene direktno utječu na dijete, upućivali smo poslodavcima preporuku o pronalaženju mogućnosti za korištenje ovoga prava zaposlenika na način koji će biti u najboljem interesu djeteta.

Na **dječji doplat** odnosilo se pet prijava, od kojih su se dvije odnosile na sadržaj Zakona o doplatku za djecu (NN 94/01., 138/06., 107/07., 37/08., 61/11., 112/12.). U prvom slučaju pritužba se odnosila na odredbu prema kojoj doplat za djecu ne pripada djetetu za vrijeme dok se nalazi na školovanju u inozemstvu, a u drugom na odredbu prema kojoj se pravo na doplat stječe od dana podnošenja zahtjeva, a ne od dana kad su ispunjeni uvjeti za doplat za djecu.

Od četiri pritužbe koje se odnose na djetetovo **pravo na obiteljsku mirovinu**, tri se odnose na pojedinačne slučajeve, dok se u jednom slučaju radilo o anonimnoj pritužbi koju nam je prosljedila pučka pravobraniteljica, a u kojoj se ukazuje kako se prilikom objavljivanja i javnog komentiranja odluka o izradi propisa kojima bi se smanjivale mirovine određene prema posebnim propisima neprimjereno koristio pojam „povlaštene mirovine“ i kada je riječ o mirovinama djece poginulih branitelja. Također u pritužbi se ističe kako djeci poginulih branitelja mirovine nisu smanjene dok su mirovine djece drugih građana umanjene, što je pritužitelj smatrao diskriminacijom. Tom prilikom obratili smo se HZMO-u koji nas je obavijestio o zakonom predviđenim iznimkama od smanjenja mirovina koje se odnose na najosjetljivije kategorije korisnika. Te iznimke se, između ostalih, odnose i na obiteljske mirovine djece smrtno stradalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata bez oba roditelja (osim sukorisničkih dijelova ovih mirovina koji pripadaju djeci koja su rođena u braku ili izvan braka s drugim roditeljem, odnosno udovici), na obiteljske mirovine djece smrtno stradalih hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata, te na obiteljske mirovine udovica koje su sukorisnice tih mirovina s djecom smrtno stradalih hrvatskih branitelja. Obaviješteni smo da odredba nije diskriminirajuća iz razloga što država ima ustavnu obvezu štiti pojedine ranjive kategorije osoba, a da nije diskriminirajuća ni s obzirom na drugu djecu bez roditelja, jer ta djeca u općem sustavu mirovinskog osiguranja generacijske solidarnosti mogu ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu po oba roditelja i njihova mirovina ne podliježe smanjenju.

Prema podacima koje nam je u srpnju 2014. dostavilo Ministarstvo rada i mirovinskog sustava ukupno 11872 djece korisnici su ili sukorisnici obiteljskih mirovina. Obiteljske mirovine samostalno koristi 6967 djece, a njih 4905 mirovine koristi s drugim članovima obitelji. Obiteljske mirovine ostvarene po općim propisima, ukupno njih 3901, samostalno koristi 5331 dijete (prosječni iznos mirovine je 1.385,92), dok su za 2436 mirovina 3203 djece sukorisnici s drugim članovima obitelji (prosječna svota mirovine 1.632,02). Mirovine ostvarene po posebnim propisima, ukupno njih 1129, samostalno koristi 1636 djece (prosječna svota mirovine 2.620,04), dok su za 1184 mirovine 1702 djece sukorisnici s drugim članovima obitelji (prosječna svota mirovine 3.503,24).

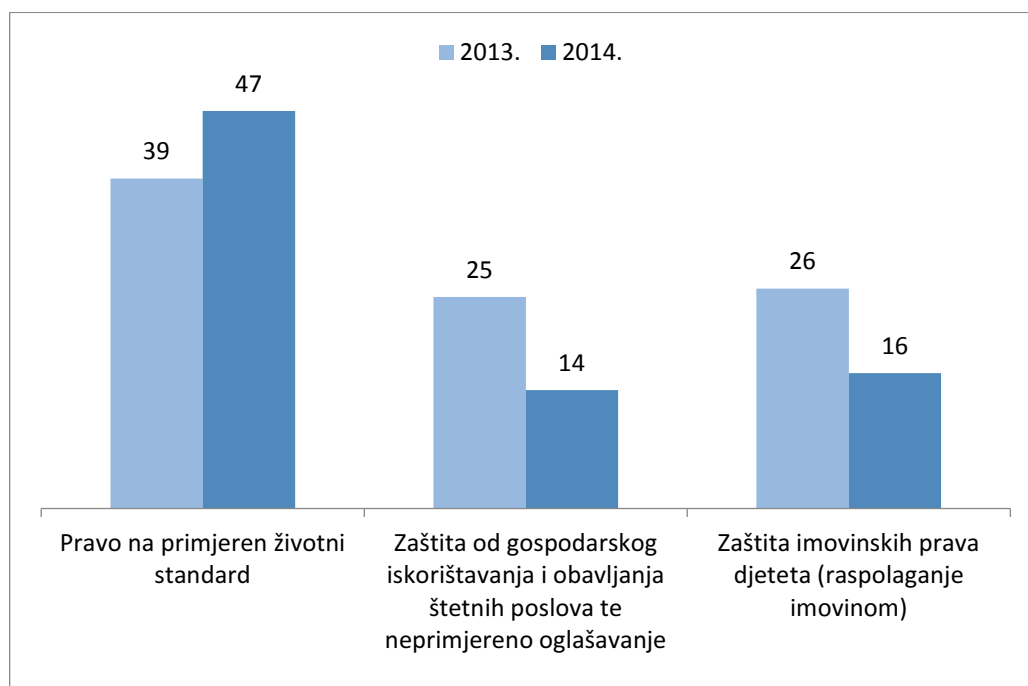
U jednom nam se pojedinačnom slučaju obratila majka ukazavši na porezno rješenje ministarstva financija - porezne uprave, a kojom joj je utvrđen iznos predujma poreza i prireza na dohodak tako da joj je obiteljska mirovina, koju njezino dijete ostvaruje iz inozemstva nakon smrti oca, obračunata kao primitak od nesamostalnog rada.

Zaključno, smatramo da je u postupcima u kojima se odlučuje o socijalnim pravima djece nužno uzeti u obzir činjenicu da je riječ o egzistencijalno važnim pravima te postupke rješavati žurno. Također valja voditi računa o tome da djeca i njihovi roditelji često nemaju potpune informacije o pravima i mogućnostima njihova ostvarivanja, zbog siromaštva, neupućenosti ili neukosti, pa je nužno informacije o socijalnim pravima građana učiniti što dostupnijima.

2.5.2 Ekonomska prava

Od ukupno 77 prijava povreda ekonomskih prava najveći broj pritužbi odnosio se na primjeren životni standard (47). Slijede prijave vezane za zaštitu imovinskih prava (16), zatim prijave gospodarskog iskorištavanja, obavljanja štetnih poslova i neprimjerenog oglašavanja, kojih je bilo ukupno 14 (osam za gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova, a šest za neprimjereno oglašavanje). Prijave su se odnosile na 146 djece te osam brojčano nedefiniranih grupa djece. Najčešće su nam se obraćale majke (32), očevi (17) i institucije (11).

Ekonomska prava – prijave u 2013. i 2014.

2.5.2.1 Pravo na primjeren životni standard

Primjereni životni standard obitelji jedna je od važnih pretpostavki za zdrav razvoj, odgoj i preživljavanje djece. Kontinuirana ugroženost životnog standarda djece u razdoblju ekonomske krize u Republici Hrvatskoj u nekoliko proteklih godina razlog je zašto ova tema, već naglašena u prethodnim izvješćima o radu pravobraniteljice za djecu, ponovo mora biti analizirana i u izvješću za 2014.

Životni standard djece ugrožen je na više načina, na što djeca niti njihovi roditelji slijedom okolnosti ne mogu utjecati. Kršenja prava djece roditelji prijavljuju vezano za provedbu deložacija, u postupcima ovrha na novčanim sredstvima, zbog neisplata plaća u većem broju tvrtki i nezaposlenosti, nemogućnosti ostvarenja uzdržavanja, zbog jako loših stambenih uvjeta u kojima obitelji s djecom žive te nedostatnoj pomoći iz sustava socijalne skrbi za pokriće osnovnih životnih potreba.

U ukupnom broju od 47 prijava zbog ugroženog primjerenog standarda djece, zaprimljenih u 2014., najviše su zastupljeni postupci ovrhe (prisilno ostvarenje tražbine na nekretnini u kojoj obitelj s djecom stanuje), ovrhe na

novčanim sredstvima roditelja, ali i novčanih sredstava namijenjenih uzdržavanju djece (pogrešne pa i namjerne uplate obveznika uzdržavanja na račun drugog roditelja koji je pod ovrhom), problemi zbog loših uvjeta stanovanja, ostvarivanje prava u sustavu socijalne skrbi i nedostatni iznosi novčanih naknada za pokriće troškova života.

Od Ministarstva pravosuđa zatražili smo obavijest o tome dokle se dospjelo s očekivanim izmjenama i dopunama Ovršnog zakona jer smo tijekom 2013. dostavili mišljenje na Nacrt prijedloga Zakona vezano za deložacije obitelji s ciljem ostvarenja učinkovitog ovršnog postupka i zaštite dostojanstva ovršenika, predložili Oda ovršenik u ovršnom postupku na nekretnini može predložiti drugi predmet ovrhe, iz čije će se vrijednosti moći namiriti ovrhovoditeljeva tražbina te osiguranje prava ovršenika i osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati na korištenje prodane nekretnine tijekom određenog razdoblja, radi prilagodbe nastaloj situaciji. Obavijest nismo dobili.

Unatoč poduzetim aktivnostima usmjerenim na edukaciju građana primatelja zaštićenih primanja i naknada, kao i uplatitelja, čime se osigurava pravilna primjena sada važećih odredbi čl. 172. (izuzimanje od ovrhe) i 173. (ograničenje ovrhe) Ovršnog zakona, i dalje ima primjera da je tek nakon provedbe ovrhe otvoren zaštićeni račun na koji se uplaćuju sredstva izuzeta od ovrhe, kao i namjerne ili pogrešne uplate obveznika uzdržavanja na račun drugog roditelja pod ovrhom. U jednom od tih slučajeva, ovrhovoditelji su, nakon upozorenja da je riječ o sredstvima za uzdržavanje djeteta, izvršili povrat sredstava.

U predmetima ugrožavanja egzistencijalnih uvjeta djece zbog loših stambenih uvjeta, stambenog zbrinjavanja i ovrha preporuke smo uputili nadležnim CZSS-ima radi davanja stručne i materijalne pomoći ugroženim obiteljima, sukladno njihovim ovlastima i mogućim oblicima pomoći iz sustava socijalne skrbi, kao i gradskim uredima za socijalnu skrb. Iako su loši stambeni uvjeti obitelji u pravilu već poznati CZSS-ima i stranke već ostvaruju neke od oblika pomoći i socijalnih davanja putem jedinica lokalne samouprave (subvencije troška električne energije, vode, grijanja), problem stambenog zbrinjavanja i dalje je velik, jer gradovi i općine nemaju dovoljan fond stanova za socijalne potrebe niti sredstva za izgradnju stanova. Procjenjujući neke slučajeve osobito teškim, uputili smo preporuku jedinicama lokalne samouprave na poduzimanje aktivnosti kako bi djeca u obitelji ostvarila pravo na primjeren životni standard (priklučenje na električnu mrežu).

Životni standard djece izravno je ugrožen i neisplatom plaća roditeljima te nezaposlenošću, što kroz duže vremensko razdoblje daje pravu sliku ukupnog siromaštva u društvu. Obiteljima bez prihoda ili s niskim primanjima jedini oslonac su novčane pomoći i mjere iz sustava socijalne skrbi. Pritužbe koje smo primali u vezi s ostvarivanjem prava iz sustava socijalne skrbi odnosile su se upravo na restriktivniji pristup pri odobravanju prava i smanjenje iznosa novčanih pomoći te obvezu povrata primljenih novčanih sredstava, sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi (NN 157/13), koji se počeo primjenjivati početkom 2014. Ističemo kako siromaštvo negativno utječe na kvalitetu života djece, ugrožava njihova brojna prava pa čak i pravo na preživljavanje, povećava rizike od zanemarivanja i zlostavljanja, a svakako otežava pristup zdravstvenim, socijalnim, obrazovnim i kulturnim uslugama važnim za razvoj djece te da djeca ne mogu čekati bolja vremena za ostvarenje prava na zdrav i potpuni razvoj i odrastanje. Nastavak ekonomske krize i u 2015., uz daljnje povećanje broja nezaposlenih, smanjenje redovnih prihoda članova obitelji te smanjenje proračunskih prihoda lokalne zajednice izravno utječe na osiguranje primjerenog životnog standarda djece na svim područjima života. Kako je Vlada RH tek u prosincu 2014. donijela Program provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020) za razdoblje 2014. – 2016. pozitivni učinci će moguće biti vidljivi kasnije tijekom 2015. i sljedeće 2016. godine.³⁰

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Primili smo osam (8) pojedinačnih prijava, od kojih se tri odnose na nezakoniti rad ili zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavaca, dvije su prijave građana koji su uočili djecu koja prose, jedna prijava se odnosi na povredu prava učenika pri obavljanju naukovanja kod poslodavca, jedna na sudjelovanje djece u kulturnim ili umjetničkim aktivnostima i jedna na sudjelovanje djece u sportskim aktivnostima. U odnosu na 2013. bilježimo pad broja prijava u ovom području (14 prijava u 2013.), no zbog važnosti pojedinih tema njima smo se bavili i u 2014. godini.

³⁰ O utjecaju siromaštva na djecu više u poglavlju Siromaštvo.

Pravobraniteljica je na konferenciji za novinare pod nazivom „Omogućimo djeci radosne i sigurne ljetne praznike“ upozorila, među ostalim, i na potrebu zaštite djece od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova, pozvala je roditelje da zaštite dijete od svakog oblika rada koji je za dijete štetan, koji ugrožava njegovo zdravlje, sigurnost ili razvoj te da inspekciji rada prijave takve slučajeve. Građane je pozvala da obavijeste policiju kad vide dijete koje prosi ili sudjeluje u prosjačenju, kako bi ga se zaštitilo od izrabljivanja.

Povreda prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca –Unatoč malom broju prijava pojedinačnih povreda, od roditelja, učenika i djelatnika srednjih strukovnih škola obaviješteni smo o problemima s kojima se susreću učenici srednjih strukovnih škola, a to su: neisplata nagrade učenicima na praktičnoj nastavi i naukovanju kod poslodavca, nepostojanje odgovarajućih sankcija za povrede prava učenika od strane poslodavca, preopterećenost učenika teorijskom i praktičnom nastavom i nedostatak licenciranih poslodavaca za obavljanje naukovanja za obrtnička zanimanja.

Radi unapređivanja zaštite prava djece u ovom području pravobraniteljica je u prosincu 2014. održala sastanak s predstavnicima državnih tijela i institucija koje kreiraju i provode aktivnosti za zaštitu prava i interesa učenika na praktičnoj nastavi i vježbama naukovanja kod obrtnika i drugih poslodavaca: s predstavnicima MZOS-a, Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), Inspektorata rada Ministarstva rada i mirovinskoga sustava (MRMS), Hrvatske obrtničke komore (HOK) i Ministarstva poduzetništva i obrta (MPO). Na sastanku se posebno raspravljalo o nedostatku licenciranih obrtnika i drugih poslodavaca za obavljanje praktične nastave i vježbi naukovanja u trogodišnjim obrtničkim zanimanjima, o problemima pri evidentiranju licenciranih poslodavaca pri MPO-u, o neisplati propisane nagrade učenicima za praktičnu nastavu i naukovanje od strane poslodavaca te o nepostojanju nadzora i sankcija za poslodavce u slučajevima povreda prava učenika u obrazovanju za obrtnička i druga strukovna zanimanja.

U povodu početka šk. god. 2014./2015., MZOS-u smo uputili preporuku da dopuni Zakon o strukovnom obrazovanju odredbama o prekršajnim, odnosno kaznenim odredbama u slučaju povrede prava učenika od strane poslodavca, kao i jasnijim odredbama o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora nad poslodavcima u segmentu zaštite prava učenika na praktičnoj nastavi i vježbama.

Potaknuti pritužbama roditelja koje su se odnosile na opterećenost učenika strukovnih škola, upozorili smo da je pri izradi strukovnih kurikuluma potrebno voditi računa o tome da oni budu usklađeni sa Zakonom o strukovnom obrazovanju i *Državnim pedagoškim standardom srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (DPS) u pogledu najvišeg dnevnog i tjednog opterećenja učenika.

MZOS-u smo ukazali i na potrebu da strukovne srednje škole već na početku školske godine informiraju roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi kod poslodavca, kao i o mogućnostima zaštite učenika, da pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu i vježbe i da prate njihov rad kod poslodavaca kako bi pravovremeno mogle zaštititi njihova prava.

Nezakoniti rad i zapošljavanje djece u području radnih odnosa kod poslodavca – Nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja djece, kao i sigurnosti i zaštite na radu, provode inspektori rada u području radnih odnosa i inspektori rada u području zaštite na radu Inspektorata rada u sastavu MRMS-a. Primivši obavijest od Inspektorata rada MRMS-a o povredi prava djece na radu uputili smo preporuke CZSS-u i tražili izvješća o poduzetim mjerama zaštite djece.

U daljnjem tekstu, u navođenju podataka iz djelokruga Inspektorata rada, umjesto izraza *dijete* koristimo izraz *maloljetnik*, u skladu s terminologijom propisa koji uređuju ovo područje.

Prema izvješću MRMS-a o inspekcijskim nadzorima i poduzetim aktivnostima u 2014., inspektori rada u području radnih odnosa obavili su ukupno 11.861 nadzor nad provedbom propisa iz područja rada i zapošljavanja. Od navedenog broja u 14 nadzora otkrivene su nezakonitosti počinjene u odnosu na 15 maloljetnika, i to postojanje osnovane sumnje da je počinjeno ukupno 36 povreda prekršajno sankcioniranih odredaba propisa koje se odnose na rad i zapošljavanje maloljetnika.

U 2014. utvrđen je veći broj povreda na štetu maloljetnika nego u 2013., kada su otkrivene ukupno 33 povrede odredaba propisa počinjene nad 20 maloljetnika. Najviše nezakonitosti počinjenih u odnosu na maloljetnike

utvrđeno je u djelatnosti ugostiteljstva, no bilo ih je i u drugim djelatnostima (trgovini, pekarstvu i turizmu). Protiv poslodavaca i odgovornih osoba podneseno je 10 optužnih prijedloga prekršajnim sudovima i izdana su dva obvezna prekršajna naloga. Inspektori rada poduzeli su upravne mjere, odnosno donijeli tri rješenja: o zabrani određivanja noćnog rada maloljetnicima, o zabrani rada maloljetnika na poslovima koji mogu ugroziti njegovu sigurnost, zdravlje, čudoređe ili razvoj i o privremenoj zabrani obavljanja djelatnosti poslodavca.

Inspektori rada u području zaštite na radu u 36 nadzora zatekli su ukupno 43 maloljetnika (36 maloljetnika i sedam maloljetnica). Tijekom 2014. su teško ozlijeđena četiri maloljetnika. Zbog ozljeđivanja maloljetnika inspektori rada u području zaštite na radu su: donijeli rješenje o zabrani obavljanja radnih postupaka protivno zaštiti na radu; o zabrani raspoređivanja naučnika na obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada; podnijeli optužne prijedloge za prekršaje protiv poslodavaca i odgovorne osobe poslodavca te podnijeli kaznenu prijavu nadležnom državnom odvjetništvu jer je poslodavac rasporedio maloljetnog naučnika na obavljanje poslova s posebnim uvjetima rada i propustio odrediti osobu pod čijim neposrednim nadzorom naučnik može obavljati poslove.

U 2014. stupili su na snagu novi Zakon o radu (NN 93/14.) i novi Zakon o zaštiti na radu (NN 71/14., 118/13., 154/14.). Radi zadržavanja postojeće razine zaštite prava djece, u postupku donošenja Zakona o radu (ZOR), predložili smo da se propiše kako maloljetni radnik nikad ne smije raditi duže od osam sati dnevno te da za svaku kalendarsku godinu ima pravo na godišnji odmor u trajanju od najmanje pet tjedana, kao što je bilo propisano ranije važećim ZOR-om. Zatražili smo i da se dopune prekršajne odredbe po uzoru na one iz ranije važećeg ZOR-a, a koje su u novom Zakonu o radu izostavljene. Od naših prijedloga, usvojen je samo prijedlog o pravu maloljetnika na godišnji odmor u trajanju od najmanje pet tjedana za svaku kalendarsku godinu.

U postupku donošenja Zakona o zaštiti na radu predložili smo da se maloljetniku koji je završio strukovno srednjoškolsko obrazovanje rad na poslovima s posebnim uvjetima rada omogućiti samo pod nadzorom ovlaštene osobe. Na naš prijedlog ova je dopuna već bila uvrštena u *Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik*, no predložili smo da se ona unese i u Zakon o zaštiti na radu, kako bi ovaj uvjet postao dio zakonskoga teksta, a ne samo podzakonskog propisa. Naš prijedlog nije usvojen.

Djeca koja prose – Iskorištavanje djece za prosjačenje na gradskim ulicama pojava je kojom se bavimo već niz godina. Djeci koja prose sama ili to čine odrasli u njihovoj prisutnosti vrlo često su ugroženi zdravlje, dostojanstvo, a ponekad i život. U rujnu 2013. izradili smo informativni letak „Zaštitimo djecu koja prose - ona trebaju našu pomoć“, s ciljem podizanja javne svijesti o štetnosti prosjačenja za djecu. Građane koji su nas obavještavali o djeci koja prose upozorili smo na dužnost da obavijeste policiju u trenutku kad zamijete dijete koje prosi ili sudjeluje u prosjačenju te smo o dobivenim informacijama od građana obavijestili policiju.

Prema podacima MUP-a, u 2014. je evidentirano i procesuirano 97 slučajeva prosjačenja djece ili maloljetnika (samostalno ili u društvu s odraslima). Od toga je 25 djece bilo „kaznjivo“ odgovorno, a 17 djece „kaznjivo“ neodgovorno. Prijavljeno je ukupno 11 roditelja, osmero za kazneno djelo povreda djetetovih prava povezano s prosjačenjem, a troje prekršajno zbog poticanja na prosjačenje. U prosjačenju su zajedno s maloljetnicima zatečene 32 punoljetne osobe. Četiri je slučaja recidiva u činjenju prekršaja prosjačenja maloljetnih osoba ili odraslih osoba s djecom, a zabilježeno je i pet slučajeva prosjačenja maloljetne osobe stranog državljanina.

Podupirući preventivnu akciju Policijske uprave varaždinske, pod nazivom „Zaštitimo djecu koja prose“, pravobraniteljica je gostovala na Varaždinskoj televiziji te je i tom prilikom govorila je o informativnom letku „Zaštitimo djecu koja prose – ona trebaju našu pomoć“. Uz informacije o povredi prava djece koja prose, poput toga da djecu često na prosjačenje prisiljavaju članovi obitelji, da ih kažnjavaju ako ne zarade dovoljno, da djeca nerijetko prosjačenjem otkupljuju dugove svojih roditelja, da organizatori prosjačenja iznajmljuju ili kupuju djecu te da je u pozadini svakog pojedinog slučaja moguća trgovina djecom, letak sadrži i poticaj građanima da obavijeste policiju kad vide takve slučajeve. Podsjetila je na opasnosti kojima se djeca izlažu prilikom prosjačenja, upozorila na kršenje njihovih prava te pozvala građane, koji svjedoče prosjačenju djeteta ili situacijama u kojima odrasle osobe prose koristeći dijete, na suradnju s nadležnim tijelima radi poduzimanja mjera za zaštitu djeteta.

Sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima – U 2014. primili smo jednu prijavu u ovom području. Ona se odnosila na nenaplatno sudjelovanje djeteta u kasnim večernjim satima, uz suglasnost roditelja, u predstavi namijenjenoj odraslima, koja je zbog svojeg sadržaja izazvala javne reakcije i kritike. Zbog toga se dijete našlo u središtu izrazito zaoštrenog sukoba odraslih što je ugrozilo njegove interese.

Ovom problematikom bavili smo se i zbog nužnosti uspostave cjelovitog sustava zaštite djece koja sudjeluju u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim ili sličnim aktivnostima.

Inspekcija rada nadležna je izdavati odobrenja za naplatno sudjelovanje djece u umjetničkim, audiovizualnim i promidžbenim aktivnostima, međutim Inspekcija nema nadležnost kad je riječ o nenaplatnom sudjelovanju djeteta, već tada procjenu i odluku o primjerenosti tog sudjelovanja donose roditelji. Zaštita interesa i dobrobiti djeteta pritom u potpunosti ovisi o senzibiliziranosti sudionika te o roditeljskoj spremnosti da zaštite interese djeteta, o njihovoj informiranosti o tome što će se događati tijekom sudjelovanja djeteta u navedenim aktivnostima pa i o prisutnosti roditelja uz dijete tijekom aktivnosti. Prema Obiteljskom zakonu roditelji imaju dužnost odgajati dijete u skladu s njegovom dobi i zrelošću te imaju dužnost poticati njegove umjetničke, tehničke, sportske i druge interese. U slučaju sumnje u zlorabu, iskorištavanje ili ugrožavanje prava djece od strane roditelja, ali i drugih fizičkih ili pravnih osoba, CZSS je, po primitku obavijesti o mogućoj zlorabi, iskorištavanju ili ugrožavanju prava djece, nadležan za provjeru i postupanje radi zaštite djece.

Nedostaju jasna pravila o sudjelovanju djece u navedenim aktivnostima, kako uz naplatu tako i bez naplate. Primjerice, pravila o vrstama predstava i aktivnosti u kojima smiju sudjelovati djeca ovisno o njihovoj dobi i vremenu održavanja, do pravila o sigurnosti djece na sceni, obveznom odmoru, prijevozu, prehrani te pratnji odrasle osobe. Riječ je o izrazito nereguliranom području u kojem sudionici postupaju često prema proizvoljnim procjenama, te se može reći da u ovom području nema jasno definirane zaštite prava i interesa djeteta. Zbog toga smatramo da ovoj problematici treba pristupiti s velikom pažnjom i oprezom te je zadaća organizatora takvih aktivnosti da se, uz suglasnost roditelja, brinu o tome da djeca ne budu izložena nastupu koji bi za njih bio ugrožavajući ili ometao njihovo obrazovanje te bio štetan za njihovo zdravlje ili tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj.

Proteklih godina više puta smo upozoravali nadležna ministarstva, Vladu RH i Hrvatski sabor na nedostatak pravila o sudjelovanju djece u tim aktivnostima i preporučivali iznalaženje cjelovitog rješenja. Nažalost bez uspjeha. O našem stajalištu obavijestili smo i Odbor za prava djeteta UN-a u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a. Očekujemo da nadležna tijela bez odgađanja pristupe cjelovitijem uređenju ovog područja radi postizanja najvišeg stupnja zaštite prava i interesa djece, neovisno o tome je li riječ naplatnom ili nenaplatnom sudjelovanju djeteta.

2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

U 2014. postupali smo u 14 pojedinačnih slučajeva vezanih za zaštitu imovinskih prava djece, što se odnosilo na 19 djece te u jednom slučaju na brojčano nedefiniranu grupu djece. Pratili smo i dva slučaja povreda imovinskih prava djece prenesenih iz prijašnjih godina u kojima su djeca spletom specifičnih okolnosti, zbog postupaka roditelja, skrbnika ili institucija ostala uskraćena za povećane novčane iznose.

Osim toga, zabilježena su 32 upita o zaštiti imovinskih prava djece kroz telefonska i osobna obraćanja stranaka. Unatoč nevelikom broju prijava vjerujemo da je, zbog nedovoljno efikasnih odredbi i loše prakse CZSS-a i kreditnih institucija, broj povreda imovinskih prava djece puno veći. No, manji broj prijava povreda imovinskih prava djece, u odnosu na povredu drugih prava, pretpostavljamo proizlazi i iz činjenice da veliki broj djece nema imovinu ili nema vredniju imovinu. Povrede se događaju u svim onim slučajevima kad roditelji ili druge osobe koje se skrbe o djeci, imovinu djeteta zlorabuju ili je upotrebe u dobroj namjeri, ali zbog pogrešne procjene to ne rezultira u najboljem interesu djeteta. Budući da je malo vjerojatno da će se djetetu ikad nadoknaditi počinjena šteta, i u zaštiti imovinskih prava djeteta važno je prvenstveno djelovati preventivno.

Donošenje novog ObZ-a bila je prilika za ponovno ukazivanje na povrede imovinskih prava s kojima smo se susretali, kao i za iznošenje konkretnih prijedloga s ciljem zaštite dječje imovine od moguće zlorabe. Odredba ObZ-a (2003.) prema kojoj roditelji mogu s odobrenjem nadležnog CZSS-a otuđiti ili opteretiti imovinu maloljetnog djeteta radi njegova uzdržavanja, liječenja, odgoja, školovanja, obrazovanja ili za podmirenje neke druge važne potrebe djeteta, nakon višegodišnje nedosljedne primjene i različitih tumačenja njenog značenja, doživjela je izmjene u rujnu 2014., stupanjem na snagu novog ObZ-a (2014.). U postupku izrade Nacrta prijedloga zakona isticali smo **primjedbe** o tome da: nesistematične odredbe otežavaju razumijevanje pojmova *upravljanja, korištenja prihoda od imovine te raspolaganja (otuđenja i opterećenja) imovine djeteta*, što posljedično može dovesti i do različitog tumačenja propisa i kršenja dječjih prava; izostaje odredba koja bi definirala pojam „vrednije imovine“ kad su u pitanju sredstva na djetetovom računu, odnosno odredba kojom bi se propisao iznos do kojeg roditelji mogu samostalno raspolagati imovinom djece bez odobrenja suda; isticali smo da se time prednost daje zaštiti interesa roditelja u odnosu na interes djeteta, a ujedno se na taj način u različiti položaj dovodi djecu ovisno o vrsti imovine koju imaju.

S obzirom na ove primjedbe, u postupku izrade nacrtu prijedloga zakona **predlagali smo**: da se jednom od odredbi propiše upravljanje imovinom te ograničavanje tog roditeljskog prava, a da se kroz drugu odredbu zaštite interesi djeteta u odnosu na korištenje prihoda od imovine djeteta i raspolaganje imovinom djeteta. Zatim, da se, osim načelne zabrane raspolaganja imovinom bez odobrenja suda, iznimno predvidi mogućnost otuđenja imovine maloljetnog djeteta i bez odobrenja suda u visini minimalnog novčanog iznosa za uzdržavanje djeteta. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni, uz obrazloženje dano u Izvješću o provedenom savjetovanju sa zainteresiranom javnošću o Nacrtu prijedloga Obiteljskog zakona da *“ne prati temeljni koncept sadržaja roditeljske skrbi koji se odnosi na upravljanje imovinom djeteta i zastupanje djeteta u vezi s djetetovim imovinskim pravima.”*

MSPM je po stupanju ObZ na snagu u rujnu 2014. dao mišljenje, odnosno tumačenje odredbi koje se odnose na zastupanje djeteta u vezi s vrednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima. Prema zakonskoj odredbi za zastupanje djeteta u vezi s time potrebna je pisana suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku. Za sva druga zastupanja (kod otuđenja pokretnina manje vrijednosti i raspolaganja imovinskim pravima koja nisu „vrednija imovinska prava“) MSPM je mišljenja da nije potrebno tražiti izričitu suglasnost drugog roditelja, osim u slučajevima kad su roditelji drugačije odredili Planom o zajedničkoj roditeljskoj skrbi. MSPM je zadržao prijašnji stav da roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna, s obrazloženjem da „navedeni iznos ne spada pod djetetovu vredniju imovinu odnosno imovinsko pravo“.

Više obraćanja stranaka u 2014. odnosila su se na upite i ukazivanje na moguću ugrozu imovine djece ili njihovih najboljih interesa. U jednom slučaju stranku koja nam je ukazala na mogućnost ukidanja socijalne pomoći dok se ne potroše sredstva na dječjoj štednji, koju je djeci bez znanja njihovih roditelja uplaćivao djed s namjenom za daljnje školovanje djece, uputili smo na odredbu Zakona o socijalnoj skrbi prema kojoj se imovina djeteta može izuzeti od opterećenja ili otuđenja radi podmirenja osnovnih životnih potreba, o čemu odluku donosi CZSS. U drugom slučaju nam se obratio samohrani otac ukazujući na poteškoće na koje nailazi jer želi dati u najam skladišni prostor čija je vlasnica njegova devetogodišnja kći. Otac i kći korisnici su novčane pomoći koju primaju od CZSS, a iznajmljivanjem prostora pokušao osigurati dodatni prihod obitelji. Strahovao je da će osoba koja je zainteresirana za najam odustati od svoje namjere zbog poteškoća koje mu u realizaciji ovog pravnog posla stvaraju porezna uprava, CZSS i javni bilježnik. Tom prilikom obavijestili smo CZSS kako davanje prostora u najam ne predstavlja raspolaganje, već upravljanje imovinom djeteta, za koje roditeljima nije nužno odobrenje CZSS-a već su ograničeni namjenom korištenja (za uzdržavanje, liječenje, odgoj, školovanje, obrazovanje ili za podmirenje nekih drugih važnih potreba djeteta) te zatražili žurno i brižljivo preispitaju očeve navode.

Pogrešno smatrajući da dijete ne može biti dužnik, u nekim se slučajevima roditelji nadaju da prepisivanjem imovine na djecu ili neizvršavanjem obveza iz pravnih poslova koje zaključuju u ime svog malodobnog djeteta mogu izbjeći neke obveze i/ili zaštititi svoju imovinu. Tako svojim neodgovornim ponašanjem optereće dijete dugovima, a ponekad i dodatnim sudskim troškovima. Radi efikasnije zaštite djece dužnika i zbog mogućeg sukoba interesa do kojeg može doći s osobama koje ga po zakonu ili nekom drugom osnovu zastupaju, u vrijeme pisanja ovog izvješća uključili smo se u praćenje donošenja Zakona o stečaju potrošača te istaknuli svoje primjedbe i prijedloge na Nacrt prijedloga ovog zakona.

U dva slučaja ponovno smo problematizirali potrebu zaštite imovinskih prava i interesa djece u pogledu ovrhe na imovini djece, a vezano uz plaćanje sudskih pristojbi koje je sukladno Zakonu o sudskim pristojbama (NN 74/95., 57/96., 137/02., 26/03., 125/11., 112/12., 157/13.) dužna platiti osoba na čiji se zahtjev ili u čijem se interesu poduzimaju radnje propisane zakonom. U konkretnim slučajevima, riječ je o parničnim postupcima u kojima roditelji djeteta, u ulozi tužitelja u jednom slučaju, odnosno u ulozi tuženika u drugom slučaju, nisu za dijete koje zastupaju u tom postupku platili sudsku pristojbu u propisanom roku, odnosno nisu o tome bez odgađanja obavijestili sud. Stoga je Fina provela ovrhu na novčanim sredstvima maloljetnog djeteta za iznos neplaćene sudske pristojbe, uvećano za troškove ovršnog postupka (naknade za prisilnu naplatu Fini), na štetu djeteta. Smatramo da bi se u praksi zaštita imovinskih prava i interesa djece u ovim slučajevima postigla time da se obveznikom plaćanja pristojbe smatra roditelj ili drugog skrbnika, koji u ime djeteta vodi postupak odnosno zastupa dijete, i da se u slučaju neizvršenja pristojbenih i drugih obveza ovrha provodi na imovini toga roditelja odnosno skrbnika, a ne djeteta. O ovoj smo problematici obavijestili Ministarstvo pravosuđa, ali još nismo obaviješteni o njihovom stavu.

Osim zbog neplaćanja sudskih pristojbi, iz pojedinačnih predmeta saznajemo i za druge razloge pokretanja ovršnih postupaka radi ostvarenja novčanih potraživanja nad imovinom djece, a zbog dugovanja koja nisu prouzročila sama

djeca (primjerice, s osnova neplaćenog poreza na promet nekretnina, neplaćenih režijskih troškova ili kod ovrhe nad naslijeđenom imovinom zbog dugova ostavitelja). U slučaju ovrhe koja se provodi na dijelu nekretnine, koja je u suvlasništvu djeteta i u kojoj obitelj živi, a sve zbog duga na ime režijskih troškova za tu nekretninu, roditelje smo uputili na njihovu odgovornost u namirenju tog duga te ih izvijestili o mogućnostima zaštite prava djeteta.

Područje imovinskih prava djece, zbog svoje raznovrsnosti i kompleksnosti, zahtijeva trajno praćenje i unapređivanje, osobito s obzirom na zaštitu najboljeg interesa djeteta u situaciji kad su njegovi interesi suprotstavljeni interesima njegovih roditelja ili osoba koje se skrbe o njemu.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

Pitanjima zaštite djece od neprimjerenog oglašavanja bavili smo se u šest prijava povreda pojedinačnih prava djece te 15 obavijesti i upita na kojima smo temeljili neke opće inicijative za zaštitu djece od štetnih djelovanja. Najviše je bilo pritužbi na neprimjerene sadržaje televizijskih reklama te korištenje djece u marketinške svrhe.

Više građana pritužilo se na **televizijsku** reklamu mobilnog operatera u kojoj mladi iskazuju poruke koje omalovažavaju odrasle i starije osobe (Vipme Zakon!). Sud časti Hrvatskog udruženja agencija za tržišno komuniciranje (HURA) zaključio je kako poruke iz TV spotova i tiskanih oglasa koje se odnose na ovu uslugu nisu u skladu s odredbama Kodeksa oglašavanja i tržišnog komuniciranja. Naše je mišljenje da ova reklama potencijalno ugrožava upravo mlade jer, unatoč realnosti međugeneracijskih sukoba i nerazumijevanja, ona može generirati negativne stavove prema djeci i mladima kao isključivim i bešćutnim osobama koje ne poštuju starije. Zatražili smo od mobilnog operatera da preispita etičnost poruka u toj reklamni te njezino daljnje emitiranje, no on je odgovorio da je reklamna kampanja namijenjena mladima, da se njome željelo reproducirati provokativni govor mladih koji sam po sebi odbija društvene uzuse i suprotstavlja im se, ali da joj namjera nije bila vrijeđanje.

Dobili smo prijave koje upozoravaju na neprimjeren izbor reklama na televiziji koja prikazuje program za djecu, među kojima je bilo reklama s lascivnim porukama (Iskon - „Kad ti je dosadno svašta ti pada na pamet“) te reklama za sredstva za mršavljenje kojima nije mjesto u dječjem programu. No VEM je utvrdio da nije bilo povrede propisa.

I ove smo godine postupali po prijavama zbog oglasa na teletekstu za pornografske, astrološke i tarot usluge i još jednom pokušali potaknuti VEM i Ministarstvo kulture da riješe taj problem.³¹

Reakcije građana i nekih udruga izazvala je i **reklama na jumbo plakatu** za tenisice (Shooster) koja prikazuje muškarca s lutkom na napuhavanje, tj. seksualnim pomagalom. Zbog provokativnog i neukusnog sadržaja, tu su reklamu neki doživjeli kao osobito uvredljivu za žene, ali i za muškarce, a ona svojim seksističkim porukama šteti i djeci. Međutim, dok u području oglašavanja u medijima postoje propisi i označena tijela koja prate njihovu provedbu i sankcioniraju prekršaje, područje oglašavanja na javnim površinama nije dovoljno regulirano, na što smo u više navrata upozorili izvršnu vlast. Budući da oglašivače, osim propisa, obvezuje i Kodeks oglašavanja i tržišnog komuniciranja, HURA je ovu reklamu negativno ocijenila.

U odgojno-obrazovnim ustanovama događaju se različite zlouporabe djece u marketinške svrhe. Primjerice, djeca predškolske dobi sudjelovala su u karnevalskoj povorci u kojoj su nosila kostime s prepoznatljivim zaštitnim znakovima velikih trgovačkih lanaca.

Obratila nam se i općina, osnivač dječjeg vrtića, s upitom bi li opremanje prostora vrtića s istaknutim prepoznatljivim bojama, logotipima ili maskotama tvrtki ili banaka, koje daju donaciju za opremanje i obnovu tog prostora, predstavljalo povredu prava djece. Podržali smo spremnost da se putem donacija banaka i tvrtki poboljšaju uvjeti za djecu u dječjem vrtiću, ali i istaknuli da ove donacije nikako ne bi smjele biti uvjetovane nečim što nije u interesu djece u vrtiću.

Prateći višegodišnju problematiku utjecaja industrije oglašavanja na djecu, smatramo da djeca postojećim propisima nisu adekvatno zaštićena od potencijalno negativnih utjecaja reklama, a pritisak oglašivača na dječju populaciju vrlo je snažan. Multinacionalne kompanije, mediji i agencije puno ulažu u oglašavanje, a djeca i mladež sve su im važnija

³¹ Više o tome u poglavlju Mediji i zaštita dječjih prava.

skupina kupaca, ranjiva, lakovjerna i podložna oglasnim porukama. Stoga je djecu, kao posebno osjetljivu skupinu, potrebno zaštititi od izravnog poticanja na kupnju ili na uvjeravanje svojih roditelja na kupnju te iskorištavanja posebnog povjerenja koje maloljetnici imaju u roditelje ili druge osobe. Smatramo kako u okviru odgojno-obrazovnih institucija za djecu nije primjereno provođenje promotivnih akcija i prodaje proizvoda te osobitu pažnju treba posvetiti vrijednosnim porukama koje se djeci sugeriraju, za što osnovnu odgovornost snose organizatori tih aktivnosti i oni koji ih dopuštaju, koji ih trebaju procijeniti, uvažavajući načelo najboljeg interesa djeteta.

Pravobraniteljica za djecu je u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a ukazala i na problem učestalog i agresivnog reklamiranja piva, što neminovno utječe na djecu. Odbor je preporučio da država pojača mjere kojima će odgovoriti na zlouporabu alkohola i droge putem edukativnih programa i kampanja koje promiču zdrave načine života te da osigura provođenje propisa o zabrani prodaje i oglašavanja alkohola i duhanskih proizvoda djeci. Nažalost, reklamiranje alkoholnih pića nije dostatno regulirano postojećim propisima te djeca nisu zaštićena od izloženosti ovim reklamama u medijima i na internetu, na javnim mjestima, sportskim i drugim priredbama.

2.6. KULTURNA PRAVA I SLOBODNO VRIJEME

Jedna od glavnih zadaća pravobranitelja za djecu je pratiti kako Republika Hrvatska izvršava obveze koje proizlaze iz UN-ove Konvencije o pravima djeteta. Jedno od područja tih obveza odnosi se na pravo djeteta na odmor, igru, slobodno vrijeme te kulturne i umjetničke aktivnosti, prema članku 31. Konvencije o pravima djeteta.

U 2014. godini postupali smo u 22 pojedinačne prijave povreda kulturnih prava djece, za tri više nego u prethodnoj godini. Od toga se 18 prijava odnosilo na zaštitu djece u sportu. Ostale četiri prijave odnosile su se na: zabranjen pristup djeci jednom dječjem igralištu, izrečenu zabranu ulaska u dječju igraonicu, neprimjereno postupanje svećenika na vjeronauku te proslavu dječjeg rođendana u „kafiću“. Kako djeca ostvaruju kulturna prava u raznim područjima, neka od njih spominju se i u dijelovima izvješća koja se odnose na nasilje, medije, sudjelovanje djece, sigurnost, obrazovanje, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova i drugo.

Prema broju prijava može se zaključiti da kulturna prava djece nisu osobito ugrožena. Jednim dijelom to možemo tumačiti neosjetljivošću u odnosu na ovu skupinu prava i umanjivanjem njihove važnosti od odraslih pa i od same djece, u odnosu na, primjerice prava djece na zaštitu od svakog oblika nasilja. No, prateći ovo područje uočavamo da i dalje nema značajnijih poboljšanja u osiguravanju dobre pravne regulative niti odgovarajućih prostornih, sigurnosnih i kadrovskih uvjeta za potpunu implementaciju ove skupine prava. Stoga su i dalje aktualna naša stajališta, preporuke i upozorenja koje smo isticali u prethodnim izvješćima.

Upravo smo u 2014., kad je Republika Hrvatska podnosila obvezno izvješće UN-ovom Odboru za prava djeteta, upozorili na slabosti u ovom području. U svojem alternativnom izvješću o stanju prava djece u Hrvatskoj, istaknuli smo da u mnogim lokalnim zajednicama djeca nemaju prostor za druženje i provedbu kvalitetnih vođenih aktivnosti u slobodnom vremenu, da se programi za djecu naplaćuju pa nisu dostupni svima te da se besplatni programi uglavnom nude u školama kao izvannastavne aktivnosti, ali da je ta je ponuda skromna, osobito u manjim mjestima i na otocima, te da ne može zadovoljiti potrebe sve djece. Upozorili smo i da nisu na odgovarajući način propisani uvjeti za rad igraonica i dječjih igrališta niti nadzor nad njihovim radom, što u pojedinim slučajevima dovodi u pitanje kvalitetu usluge koja se pruža djeci i sigurnost djece.

Pitanje slobodnih aktivnosti djece vrlo je važna odgovornost države i lokalne zajednice, koje moraju svakom djetetu jamčiti pristup kvalitetnim i razvojno poticajnim sadržajima za odmor, rekreaciju i kreativno izražavanje. To znači da takvi sadržaji trebaju biti besplatni i dostupni svakom djetetu. Zato kontinuirano upućujemo preporuke općinama i gradovima da osnivaju centre za djecu i mlade koji nude takve sadržaje, često u suradnji s udrugama, da poboljšaju uvjete na postojećim dječjim igralištima i izdvoje u proračunu sredstva za to. Također preporučujemo državi da donese jedinstveni propis kojim bi se propisali uvjeti uređenja i održavanja igraonica i igrališta.

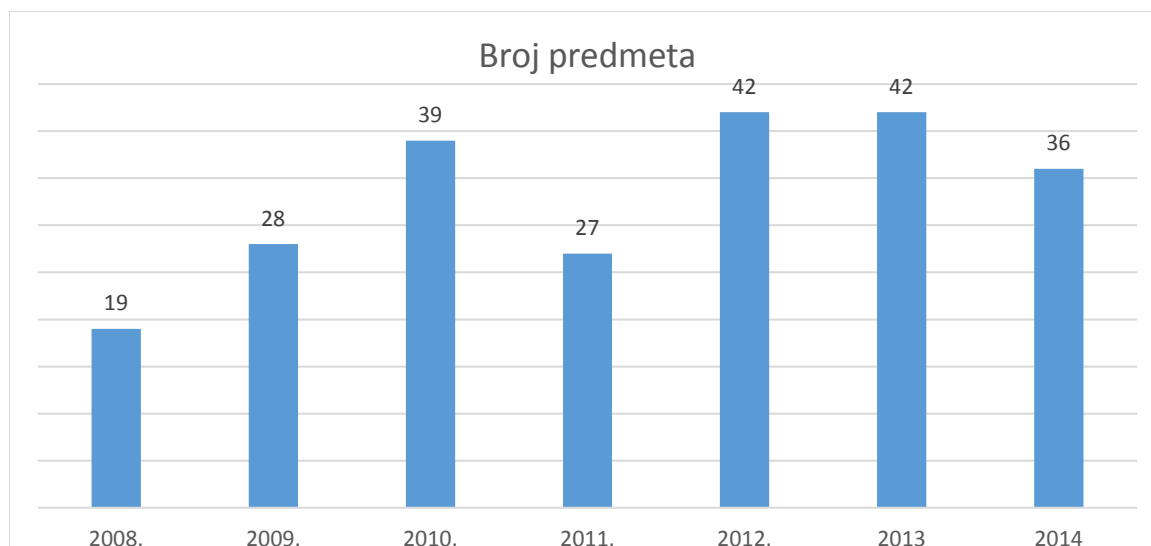
Kontinuirano upozoravamo na iznimnu važnost organiziranja besplatnih izvannastavnih aktivnosti za djecu u školama. Otpori i razlozi protivljenju najčešće se svode na pitanja podmirenja „hladnog pogona“ škole u to vrijeme, satnice i naknade nastavnici. Zato preporučujemo da država osigura financijsku potporu za takve aktivnosti u siromašnim sredinama, osobito u malim mjestima i na otocima.

2.6.1 Zaštita djece koja se bave sportom

S obzirom na to da se u pritužbama vezanim za sport susrećemo s povredama različitih dječjih prava, od prava na zaštitu od nasilja, prava na privatnost, prava na zaštitu od diskriminacije, do zdravstvenih i kulturnih prava, u dosadašnjim smo izvješćima područje zaštite prava djece koja se bave sportom obrađivali u poglavlju pod naslovom *Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece*. U ovom smo izvješću o pravima djece vezanim za sport i rekreaciju i našim postupanjima odlučili pisati u sklopu kulturnih prava djece, gdje ovo područje u najširem smislu i spada. Utjecaj i važnost sporta za djetetovo zdravlje i razvoj, njegov odgojni potencijal, kao i sadržaj prijava povreda prava djece sportaša čine ovo područje aktualnim i u protekloj godini.

Osim 18 pojedinačnih prijava povreda prava djece vezanih za sport, koje spadaju u područje kulturnih prava, u 2014. primili smo još 18 pisanih obraćanja koja predstavljaju prijave ili upite vezane za zaštitu drugih prava djece koja se bave sportom, a koji su u ovom izvješću obrađeni u drugim poglavljima, ovisno o vrsti povrede. Ukupno je, dakle, zabilježeno 36 obraćanja u najširem smislu vezana za prava djece u sportu.

Pojedinačni predmeti vezani uz sport 2008. - 2014.

S obzirom na ulogu i dobrobit sporta te njegov utjecaj na djetetov razvoj, zdravlje, odgoj i socijalizaciju, posebno zabrinjava sadržaj prijava povreda prava djece u sportu koje smo primili. Od 36 prijava, osam se odnosilo na pritužbe ili upite vezane uz pravo na zaštitu od nasilja, tri uz povredu prava na privatnost, dvije uz zdravstvena prava, a čak 23 obraćanja vezana su povrede kulturnih prava djece (uz spomenutih 18 pojedinačnih prijava tu ubrajamo i pet općih upita ili inicijativa). Povrede prava djece sportaša u okviru kulturnih prava u najširem smislu se odnose na djetetov položaj i status u klubu/timu/selekciji. Daljnjom analizom utvrdili smo da kod 12 prijava u pozadini stoje nerazriješeni odnosi i konflikti odraslih unutar kluba, između roditelja i kluba ili između kluba i saveza koji negativno utječu na djecu i njihov status. Nadalje, u ovu brojku spadaju i tri slučaja vezana za promjenu kluba i ishođenje ispisnica te pet slučajeva u kojima se problematizirala dostupnost sportskih sadržaja djeci i njihov utjecaj na odgojno-obrazovni proces. U brojku od 23 slučaja vezana uz djetetov položaj u klubu spada i po jedna pritužba na visinu članarine, na sankcioniranje djeteta zbog izraženog mišljenja te na prebacivanje djeteta u nižu natjecateljsku kategoriju. Moguće je da je broj povreda prava djece koja se bave sportom, a posebice onim natjecateljskim, još i veći zbog ponekad preambicioznih ili nerealnih očekivanja roditelja.

Iako su izmjene i dopune Zakona o sportu bile otprije najavljene, one se ni tijekom 2014. nisu dogodile. Kako bi se na međuinstitucionalnoj i multidisciplinarnoj razini razmotrilo aktualno stanje prava djece u sportu te raspravila mogućnost rješavanja uočenih problema, o kojima saznanja crpimo iz pojedinačnih prijava, pravobraniteljica je krajem izvještajnog razdoblja za 2014. godinu, u veljači 2015. organizirala stručnu raspravu „Položaj i prava djece u sportu“. Na raspravi su sudjelovali predstavnici ministarstava znanosti obrazovanja i sporta, socijalne politike i mladih, stručnih institucija i udruga koje se bave sportom za djecu i mlade, stručnjaci iz područja kineziologije, medicine i psihologije. Na raspravi smo informirani o dosadašnjem angažmanu MZOS-a te formiranju Povjerenstva za izradu Nacrta prijedloga Zakona o sportu. Očekujemo da će, kao što je najavljeno, zakonski tekst slijediti naše preporuke te se nadamo da će tijekom 2015. Zakon o sportu biti donesen. Također se nadamo da će njegovo donošenje utjecati na harmonizaciju i usklađivanje propisa nacionalnih sportskih saveza s aktima više pravne snage, posebice u dijelu koji se odnosi na status djece sportaša te njihovu registraciju i obveze (posebice vezano uz plaćanje članarine), budući da su u vezi s time uočena različita postupanja i praksa.

Kroz dosadašnja upozorenja, preporuke i izvješća ukazivali smo i na potrebu donošenja provedbenih propisa. U 2014. donesen je tek Pravilnik o načinu osnivanja, zadaćama, djelokrugu i načinu rada školskih sportskih društava, koji vidimo kao dobar temelj za sudjelovanje, odnosno uključivanje što većeg broja djece u sportske aktivnosti kroz školski sport, koji djeci treba biti dostupan bez obzira na njihov sportski talent, financijske mogućnosti njihovih roditelja ili mjesto u kojem žive, što im sustav treba omogućiti.

Još uvijek se očekuje donošenje drugih provedbenih propisa među kojima, s obzirom na nedovoljno regulirano područje zaštite zdravlja djece koja se bave sportom, posebno ističemo potrebu donošenja pravilnika o uvjetima za obavljanje zdravstvenih pregleda, vrsti i opsegu pregleda, načinu vođenja evidencije i medicinske dokumentacije sportaša te o rokovima u kojima se provode zdravstveni pregledi za učenike koji sudjeluju u natjecanjima školskih sportskih društava.

Vlada je u rujnu 2014. usvojila Nacionalnu strategiju za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine, koja se fokusira na četiri glavna cilja – unapređivanje i osiguravanje usluga prilagođenih djeci, između ostaloga i u sportu i kulturi, eliminaciju svih oblika nasilja nad djecom, osiguranje prava djece u ranjivim situacijama, kao i aktivno sudjelovanje djece. Jedan od predviđenih ciljeva strategije je poticati i osigurati uvjete za rekreativno bavljenje djece sportom, a kao jedna od mjera predviđeno je definiranje kriterija licenciranja voditelja sportskih aktivnosti za rad s djecom, što je usklađeno s dosadašnjim preporukama i nastojanjima pravobraniteljice za djecu.

Upravo **licenciranje trenera i drugih osoba koje rade s djecom** vidimo kao preduvjet sveobuhvatne zaštite prava i interesa djece koja se bave sportom. Naime, zbog nepostojanja sustava licenciranja trenera i drugih osoba koje rade s djecom događa se da s djecom ponekad rade osobe koje nemaju nikakvih posebnih predznanja ili kompetencija za rad s djecom, što posljedično dovodi i do povreda dječjih prava. I ove godine pravobraniteljica je zaprimala prijave o slučajevima verbalnog nasilja nad djecom u klubu, koje uključuje navode o vrijeđanju, izrugivanju, omalovažavanju, upućivanju ružnih i neprimjerenih riječi, nazivanju djeteta pogrdnim imenima te prijetnje silom. Neke od pritužbi ukazivale su na grubo verbalno i psihičko nasilje nad djecom sportašima, kojima su se njihovi „treneri“ obraćali riječima: „*Ti si glup, preglup da bi trenirao!*“, „*Nesposobna kravo!*“, „*P.... ti materina što to radiš, majmune jedan, j.... ti mater, marš van iz igre*“. Sustav licenciranja omogućio bi da se „trenerima“ koji se tako ponašaju oduzme stečena licenca te oni više ne bi mogli raditi s djecom. Poteškoće nastaju kada takve osobe formalno ispunjavaju uvjete za rad s djecom temeljem važećih propisa i kada nadležne institucije u takvim izjavama i/ili postupcima ne prepoznaju ili ne utvrde elemente kaznenog djela na štetu djece. A pokretanje kaznenog postupka zbog kaznenog djela počinjenog na štetu djeteta je preduvjet da bi se osoba udaljila od obavljanja poslova u sportu. Naglašavamo da se ovakve izjave trenera nikada i nipošto ne smiju smatrati „sportskim bodrenjem“ ili „poticajem djece da daju više od sebe i postignu bolji rezultat“ ili da „očvrсну i maksimalno se pripreme za igru“. Opravdavanje nasilje i njegovo poistovjećivanje sa sportom i uobičajenim i poželjnim sportskim ponašanjem doveli su do toga da ponekad i djeca nalaze opravdanje za ovakve postupke, smatrajući da su postupci trenera prema pojedinom djetetu (citiramo izjave djece iz prošlogodišnjih spisa) počinjeni „u afektu“, da „ne prelaze granice uobičajenog ponašanja“ ili da „trener ne misli ništa loše kada viče na igrače“. S obzirom na odgojno-pedagošku komponentu i potencijal sporta držimo da su ovakve izjave i opravdanja, i odraslih i djece, zaista zabrinjavajuća.

Osim zaštite djece od nasilja, licenciranje bi pridonijelo i zaštiti zdravlja djece sportaša jer bi spriječilo da u kontakt s djecom u klubu dođu osobe koje nisu educirane za rad s djecom i nisu upućene u djetetov tjelesni i psihički razvoj, motivaciju i pedagoške metode rada. Na spomenutom stručnom skupu „Položaj i prava djece u sportu“ čulo se, među ostalim, i da se najveća šteta, koja ujedno predstavlja nasilje nad djecom, nanosi kada se na tehnologiju treninga s djecom preslika tehnologija treninga odraslih. Licenca bi omogućavala da s djecom rade samo kompetentne osobe koje prepoznaju ovu razliku i koje znaju treninge prilagoditi djetetovoj dobi, uzrastu i mogućnostima.

Zaprimili smo i pritužbu, odnosno komentar o **ponašanju pojedinih roditelja** djece sportaša koji „preko svoje djece liječe svoje komplekse i pokušavaju realizirati svoje sportske ambicije“ na način da javno vrijeđaju svoju djecu nakon izgubljene utakmice, izvlače svoje dijete iz igre i ne dopuštaju mu da dalje igra, pred djecom vrijeđaju trenere, što negativno utječe na djecu. Istaknuli smo i tom prilikom da roditeljstvo nikome ne daje pravo da se tako ophodi prema vlastitome djetetu te ukazali na odredbe Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji i na obvezu prijavljivanja zlostavljanja i zanemarivanja djeteta centru za socijalnu skrb.

Nekoliko pojedinačnih pritužbi odnosilo se na utjecaj **konfliktnih odnosa odraslih** unutar kluba i/ili nacionalnog sportskog saveza na prava djece. Obračali su nam se čelnici kluba i roditelji djece koja su osjećala posljedice takvoga konflikta jer je o njemu ovisio djetetov status u klubu, timu ili reprezentaciji. U rješavanje pojedinačnih slučajeva bila je uključena sportska inspekcija. Iako pravobraniteljica nije nadležna za različite odnose odraslih, pratimo pojavnosti i među odraslima koje se reflektiraju na djecu. U jednom pojedinačnom slučaju, u kojem se od nas nerealno očekivalo da „riješimo nepravilnosti“ u tome sportu, obratili smo se i klubu i savezu upravo zbog mogućeg utjecaja njihovog konflikta na djecu. Preporučili smo im da postupe odgovorno, djeci pokažu da se problemi mogu riješiti razgovorom i dogovorom, uz poštovanje propisane procedure, bez uključivanja djece u svoje narušene odnose te uz zaštitu njihove privatnosti.

Poteškoće oko **prelaska djece iz jednog kluba u drugi** i ove su godine bile predmet nekoliko pritužbi. U jednom slučaju djeca koja su željela prijeći u drugi klub naišla su na zapreku jer im klub u kojem su do tada trenirali nije želio izdati ispisnice, pozivajući se na odredbe ranije sklopljenih predugovora, koji, pak, nisu bili zaključeni u propisanoj formi. S druge strane, sporan je bio sadržaj Registracijskog pravilnika ovog sportskog saveza koji je propisivao mogućnost ugovaranja prava i obveza djeteta *pro futuro*, odnosno za vrijeme nakon punoljetnosti djeteta, što je u suprotnosti s odredbama Obiteljskog zakona. Ubrzo nakon što smo im uputili preporuku obaviješteni smo o aktivnostima sportskog saveza na izmjeni spornih odredbi. Vezano za ovu problematiku pravobraniteljica za djecu već godinama ukazuje nadležnim tijelima na poteškoće s kojima se djeca sportaši susreću prilikom prelaska iz jednog kluba u drugi te smo i tijekom 2013. preporučili Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) da potakne dopune Zakona o sportu kojima će se utvrditi i pojasniti status djece sportaša te predvidjeti jedinstveni okvir postupanja u slučajevima prelaska djece iz kluba u klub i omogućiti efikasni mehanizmi zaštite dječjih prava u slučajevima sukoba interesa. MZOS je podržao naša stajališta te svim nacionalnim sportskim savezima još u svibnju 2013. uputio preporuku za izmjenom registracijskih pravilnika, ukazujući na važnost usklađivanja pravilnika s pravnim propisima RH.

Ponovno nam je ukazano na preporuke donesene na sastanku Povjerenstva za sprečavanje ozljeda sportaša djece i adolescenata Hrvatskog društva za dječju neurologiju koje i u ovom izvješću ponavljamo, s obzirom na njihov značaj za **zaštitu zdravlja djece koja se bave kontaktnim borilačkim sportovima**. U preporukama se ističe da se djeci i mladima ne preporučuje treniranje sportova u kojima se namjerno udara u glavu, da djecu, roditelje, skrbnike, trenere i nastavnike treba obrazovati o negativnom utjecaju takvih sportova na zdravlje djece, obavijestiti javnost o njihovoj štetnosti za djecu te poticati djecu da se bave drugim sportovima.

U nekoliko pritužbi ukazano nam je na povrede prava djece prema kojoj se vodi **stegovni postupak** unutar sportskog kluba ili saveza. Pritužbe su se odnosile na povredu privatnosti djeteta (dostava dokumentacije iz stegovnog postupka klubovima članicama saveza, objava u medijima), kao i na povredu prava na sudjelovanje u postupku. Saznajemo za slučaj u kojem je djetetu izrečena stegovna mjera, a da ni njemu ni njegovim zakonskim zastupnicima nije bilo omogućeno sudjelovanje u postupku. Istodobno prijava protiv čelnika kluba koju je uputila djetetova majka odbačena je bez ulaženja u meritum zbog „jasno vidljivog nepoštivanja institucija kluba od strane (djetetove majke i očuha)“. Ovakvu praksu kluba smatramo potpuno neprimjerenom. Dijete i njegovi roditelji imaju pravo na informaciju o postupcima koji se pokreću u vezi s djetetom i imaju pravo sudjelovati u postupku. Roditelji imaju pravo i odgovornost štititi interese svog djeteta te zastupati dijete. Mjere koje se izriču djeci uvijek moraju biti razmjerne njihovoj odgovornosti, a tijelo koje ih izriče trebalo bi sagledati i posljedice koje takve odluke ostavljaju na djecu i odluke uvijek donositi procjenjujući prije svega djetetov najbolji interes.

Iz medija smo saznali da je klub izrekao sankciju dječaku zbog stava koji je izrazio na svom Facebook profilu, izražavajući simpatije prema klubu iz drugog dijela Hrvatske, a što je njegov klub navodno ocijenio uvredljivim. U dvije citirane dječakove objave nismo uočili ništa što bi se objektivno moglo nazvati uvredljivim ili neprimjerenim prema ikome pa ni prema klubu u kojem dijete trenira. Stoga smo klubu uputili preporuku te naveli kako smatramo da se takvim sankcioniranjem djetetu uskraćuje sloboda izražavanja mišljenja, stava i osjećaja. Medijski aspekt ovog slučaja doveo je i do povrede djetetovog prava na privatnost.

Od pritužbi koje su se u širem smislu odnosile na **dostupnost sporta** i sportskih sadržaja djeci dvjema se ukazivalo na uskraćivanje nastupa djevojčicama u muškim kategorijama natjecanja. Kako je u pozadini jedne pritužbe bila namjera nastupa u jačoj natjecateljskoj kategoriji i stjecanje bodova za upis u srednje škole, u veljači 2014. obratili smo se Hrvatskom školskom športskom savezu i Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta vezano za odredbe *Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole u školskoj godini 2013./2014.* Želja nam je bila potaknuti mjerodavne da kod donošenja odluke za sljedeću školsku godinu razmotre mogućnost uvođenja vrednovanja kontinuiteta sudjelovanja, a ne samo uspjeha, s obzirom na moto školskog sporta u kojem je važno sudjelovati, a ne pobijediti. Međutim naša primjedba nije uvažena jer bi se time, navodi MZOS, ostala odgojno-obrazovna područja dovela u neravnotežan položaj.

Medijski popraćen je bio slučaj postavljanja klizališta na gradski trg ispred jedne osnovne škole. Vjerujemo da je postavljanjem klizališta namjera bila omogućiti i ponuditi djeci i odraslima dodatni sadržaj slobodnog vremena u zimskom periodu, posebno za vrijeme školskih praznika. Obratili smo se Gradu i školi te istaknuli da takav angažman cijenimo i podržavamo, međutim da postavljanje šatorske konstrukcije tik uz školu, dok još traje nastava i to pred sam kraj obrazovnog razdoblja, nije u skladu s najboljim interesom djece. Dvojbeno je, naime, bilo jesu li pri izboru ove lokacije institucije pokazale dovoljnu zainteresiranost, namjeru i senzibilitet za zaštitu najboljeg interesa učenika, odnosno za osiguravanje njihovog nesmetanog pristupa školi i školskim sadržajima, sigurnosti u školi i školskom okruženju te nesmetano odvijanje nastavnog procesa, lišenog buke koju jedan ovakav sadržaj neminovno proizvodi.

Broj, a posebice sadržaj zaprimljenih pritužbi ukazuju da su dosadašnje preporuke i prijedlozi pravobraniteljice za djecu u području sporta i dalje aktualne. Držimo da bi se njihovom provedbom postigla sveobuhvatna zaštita djece koja se bave sportom. Da podsjetimo, one se odnose na potrebu da se:

- odredbe Zakona o sportu usklade s odredbama Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja,
- propiše obveza ishođenja i obnavljanja licenci, kao svojevrzne kategorizacije trenera i drugih osoba koje obavljaju stručne poslove u sportu vezano za djecu te dopune odredbe Zakona o sportu na način da se osim pravnih posljedica pravomoćne osude i kaznenog postupka propiše i mogućnost zaštite djece u slučajevima pokretanja prekršajnog postupka,
- utvrdi i pojašni status djece sportaša,
- zakonom definira obveza klubova da prilikom sklapanja ugovora s djecom pribave prethodno odobrenje centra za socijalnu skrb kako to propisuje Obiteljski zakon,
- predvidi jedinstveni okvir postupanja u slučajevima prelaska djece iz kluba u klub i omoguće efikasni mehanizmi zaštite dječjih prava u slučajevima sukoba interesa,
- osigura nadzor kvalitete i sigurnosti sportskih objekata i opreme
- propiše obveza obavljanja periodičnih pregleda zdravstvene sposobnosti djece (prvi put prije početka bavljenja sportom i bez obzira na razinu bavljenja sportom),
- da se odredi dob za početak bavljenja određenim sportom,
- propiše obveza upoznavanja djece i roditelja s mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom,
- propiše obveza praćenja, odnosno formiranja evidencije podataka o povredama djece pri bavljenju sportom.

Držimo da bi se obveze iz posljednje tri točke trebale propisati neovisno o razini bavljenja sportom (školski sport, rekreativni ili natjecateljski) te da bi informacije o mogućim štetnim posljedicama bavljenja određenim sportom djeca i njihovi roditelji trebali dobiti već prilikom prvog uključivanja djeteta u sportske aktivnosti.

2.7. PRAVOSUDNO ZAŠTITNA PRAVA

Pravosudno zaštitna prava obuhvaćaju prava djece koja u pravosudnom postupku sudjeluju u raznim ulogama, u kaznenom ili prekršajnom postupku kao počinitelji, žrtve ili svjedoci ili sudionici u upravnom ili građanskom sudskom postupku u kojem se rješava o nekom njihovom pravu ili donosi odluka koja se na djecu direktno ili indirektno odnosi, najčešće u području obiteljskopравnih odnosa. Djeca u pravosudnom postupku ranjiva su skupina te mehanizmi njihove zaštite moraju biti poštovani u svim fazama postupka kako sudjelovanje u postupku, neovisno o tome je li riječ o postupku na sudu, pred policijom ili nekim upravnim tijelom ne bi za dijete predstavljalo traumatično iskustvo ili povredu prava zajamčenih Konvencijom o pravima djeteta i drugim međunarodnim standardima zaštite djeteta u pravosudnom postupku.

Pravobraniteljica za djecu prati ostvarivanje prava djece u pravosudnom postupku nadzirući implementaciju i usklađivanje međunarodno preuzetih obveza države, sudjelujući svojim prijedlozima i inicijativama u stvaranju cjelokupnog sustava zaštite djeteta, kako u normativnom pogledu, tako i u primjeni propisa. Pojedinačne pritužbe koje zaprima tijekom godine usmjeravaju njezino djelovanje ukazujući na pojedina područja koja pokazuju slabosti u funkcioniranju na individualnoj ili sustavnoj razini.

Tijekom 2014. Ured je zaprimio 62 prijave povreda prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj prijava odnosio se na povredu prava na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (26) i povredu prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe djeteta (19). Po četiri prijave zaprimili smo zbog navodnih povreda prava na suđenje u razumnom roku, povredu minimalnih jamstava u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno te na povredu prava djeteta oštećenika. U vezi s povredama prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine zaprimili smo dvije prijave, a po jednu pritužbu primili smo u vezi sa zaštitom djeteta svjedoka, povredom prava djeteta na zaštitu od iskorištavanja te povredom ostalih pravosudnih prava djece.

Pravosudno zaštitna prava

Vrste pravosudno zaštitnih prava	Broj prijava 2014.	Broj djece 2014.
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostrebe	19	23+3G
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	2	2
Pravo na zaštitu od ostalih oblika iskorištavanja (osim ekonomskog)	1	1
Pravo na suđenje u razumnom roku	4	5
Pravo na neodgodivu pravnu pomoć	0	0
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspek.)	26	29+1G
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	4	5
Zaštita djeteta svjedoka	1	1
Prava djeteta oštećenika	4	7
Ostalo	1	1
UKUPNO	62	74+4G

Zamijećen je znatan pad pritužbi povreda prava djece u ovom području u odnosu na 2013.. kad je Ured zaprimio 81 pritužbu. Smanjen broj pritužbi mogući je pokazatelj da je barem u pojedinim segmentima došlo do unaprjeđenja funkcioniranja sustava zaštite djece u pravosudnom postupku kao posljedica djelovanja Ureda za podršku žrtvama i svjedocima na pojedinim sudovima, provođenjem Projekta edukacije stručnjaka koji zajednički provode Ministarstvo

pravosuđa i UNICEF te održanih stručnih rasprava. Vjerujemo da je i uvođenje jedinstvene telefonske linije za žrtve kaznenih i prekršajnih djela Ministarstva pravosuđa smanjilo broj onih obraćanja pravobraniteljici za djecu u kojima se traži informacija o pravima djeteta u postupku.

Prijavitelji, najčešće roditelji djece (37), prituživali su nam se na rad nadležnih tijela, najčešće policije, državnog odvjetništva ili suda, ali i na rad pojedinih odvjetnika, na djelatnike centra za socijalnu skrb, odgojnih zavoda, zatvora, odgojno obrazovnih ustanova. Ozbiljnost nekih pritužbi, koje ukazuju na neodgovarajuće postupanje prema djeci, indikator su da postoje problemi na koje svakako treba upozoriti.

Kao i prethodnih godina, radi boljeg razumijevanja, u ovom poglavlju razdijelili smo problematiku u odnosu na poziciju djeteta u pravosudnom postupku na dva poglavlja: zaštitu djeteta svjedoka i oštećenika, u kojem u posebnom potpoglavlju govorimo o pravu na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zlostavljanja, te zaštitu prava djeteta kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja.

Zbog specifičnosti problematike o položaju djeteta u postupcima u kojima se donose mjere za djetetovu zaštitu ili odlučuje o roditeljskoj skrbi, u ovom Izvješću govori se u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb*.

2.7.1 Zaštita djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova (MUP) u 2014. je otkriveno i prijavljeno počinjenje 4592 kaznenih djela na štetu djece što je za 18,1 % više u odnosu na 2013. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela odnosio se na kazneno djelo prijetnje (993). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima i to povrede uzdržavanja (948) te povrede djetetovih prava odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta (939). U čak 716 slučajeva djeca su bila žrtve kaznenog djela tjelesne ozljede. Osobito zabrinjava porast spolnih delikata na štetu djece jer je u 2014. počinjeno 610 kaznenih djela spolnog nasilja i iskorištavanja što je za 27,6% više u odnosu na prethodnu godinu.

Kao i prethodnih godina, ostvarivanje prava djece žrtava (oštećenika) i svjedoka pratili smo kroz pojedinačne pritužbe, ali i na općoj razini prateći primjenu propisa i sudjelujući u njihovoj izradi, prateći medije te sudjelujući na stručnim skupovima i konferencijama.

U pojedinačnim pritužbama roditelji djece najčešće nam se obraćaju ogorčeni zbog sporosti procesuiranja počinitelja kaznenih djela na štetu djeteta, načina na koji se djeca svjedoci tretiraju u postupku, osobito zbog učestalosti ispitivanja djeteta te zbog načina pozivanja djece radi svjedočenja.

Roditelji traže informacije o tome mora li se dijete odazvati pozivu sudu te, ako mora, na koji ga se način može zaštititi od osobe protiv koje svjedoči, osobito u situacijama kad se dijete osjeća ugroženo. Nažalost, primjeri s kojima smo upoznati ukazuju na to da se, unatoč propisanim načinima zaštite djeteta, u praksi događa da se ne vodi dovoljno računa o posebnoj ranjivosti djeteta te potrebi da mu se pristupa drukčije nego odrasloj osobi. Za konačni rezultat sudskog postupka važnost svjedočenja je neupitna, no, kad je riječ o djeci potrebno je osobitu pozornost posvetiti zaštiti djeteta te dobro procijeniti treba li inzistirati na djetetovom sudjelovanju, ako ono predstavlja rizik za dijete, bilo da ga izlaže stresnim i traumatičnim situacijama, bilo da ugrožava djetetovu sigurnost.

Drastičan je primjer petnaestogodišnjaka koji je sasvim slučajno „uvučen“ kao svjedok u postupak protiv počinitelja kaznenog djela koje se dogodilo u njegovu susjedstvu. Majka djeteta, koja nam se obratila anonimno, navela je kako je policija od djeteta bez prisutnosti roditelja tražila informacije o mogućem počinitelju kaznenog djela, a potom inzistirala da se dječak odazove pozivu na prepoznavanje počinitelja pod prijetnjom kazne zatvora od tri dana ako roditelji ne dovedu dijete na prepoznavanje, što su oni u strahu učinili. Nekoliko dana nakon što je izvršio prepoznavanje, dječaku je policijski službenik na vratima stana pokušao uručiti poziv županijskog suda za svjedočenje, što je dječak odbio primiti bez svojih roditelja, unatoč inzistiranju policijskog službenika. Zatim je uslijedio telefonski poziv istražne sutkinje koja je inzistirala da dječak odmah dođe na svjedočenje. Dječak se zbog toga jako uznemirio (riječ o djetetu koje ima epilepsiju i česte napade) te je majka potražila liječničku pomoć. Liječnik je preporučio da se dječak ne izlaže svjedočenju, no sutkinja to mišljenje nije uzela u obzir i inzistirala je na svjedočenju putem video linka. Ispitivanju djeteta prisustvovala je stručna osoba, ali majci nisu dozvolili da bude uz njega. Iako su podaci o dječaku uzeti prije početka iskaza, iz pitanja koja mu je sutkinja postavljala mogao se otkriti njegov identitet (pitanja poput: *Gdje se nalazi tvoj stan, je li u blizini stana u kojem je pronađena droga i sl.*). Nakon iskaza dijete je dobilo epi napad. Nekoliko dana

kasnije dječak je u susjedstvu čuo da je osoba protiv koje je svjedočio puštena uz jamčevinu te prijeti kako će mu se osvetiti, a potom je uslijedio i napad. Dječaka je u hodniku stambene zgrade u kojoj stanuje nožem napao maskirani muškarac i zadao mu teške ozljede, koje samo pukom srećom nisu ugrozile njegov život. Nakon izlaska iz bolnice dječak živi u strahu i ne želi ići u školu. Njegov identitet je otkriven ne samo počinitelju, već i medijima koji su ga kontaktirali na njegov mobitel. Dječak je izložen i pritisku obitelji počinitelja koja ga pokušava navesti da povuče iskaz. Majka dječaka tvrdi da joj nisu dane nikakve informacije o pravima djeteta u postupku, da do razgovora s nama uopće nije čula za Ured za podršku žrtvama i svjedocima, na koji smo ju uputili, niti za prava koje dijete svjedok ima u postupku. Nakon danih usmenih uputa majka nije željela daljnje uključivanje pravobraniteljice za djecu, a zbog želje da ostane anonimna nemamo dodatne informacije o slučaju.

Iako u prethodno opisanom slučaju nismo mogli utvrditi osnovanost navoda majke, nemamo razloga sumnjati u njezin iskaz. Tome u prilog govori i činjenica da smo u nekim slučajevima utvrdili kako se ne poštuju zakonske odredbe o načinu tretiranja djeteta u sudskom postupku.

U jednom slučaju roditelji su nam predložili pisani poziv koji je sud uputio na djetetovo ime, uz prijetnju prisilnog dovođenja ili novčanog sankcioniranja. O tome smo obavijestili predsjednika suda i Ministarstvo pravosuđa. Predsjednik suda izvijestio nas je kako je do slanja poziva došlo greškom te da će se ubuduće voditi računa da se to ne ponovi.

Primili smo i pritužbe zbog inzistiranja na svjedočenju posve maloga djeteta. Tako je u jednom slučaju sutkinja za mladež naložila da dijete u dobi od nepunih pet godina, žrtva fizičkog napada susjeda, bude svjedok u postupku. Saslušanje djeteta video linkom provedeno je na sudu, ali su dijete i okrivljenik zajedno čekali na hodniku suda, što je za dijete bilo toliko stresno da mu je nakon toga bila nužna pomoć psihologa. Psiholog je utvrdio da je djetetu više štete nanijelo postupanje institucija nego samo kazneno djelo.

Posebno je stresno za djecu kad se nađu u ulozi svjedoka u postupku protiv svojih roditelja, osobito ako su roditelji počinili kaznena djela na njihovu štetu te je nužno osigurati zaštitu djeteta od takvih situacija. Svjesni smo da je primarni cilj pravosudnih tijela sankcioniranje počinitelja i da ga je ponekad vrlo teško postići ako dijete ne svjedoči. Međutim, u ovakvim situacijama, ali i u drugim situacijama kad je to u interesu djeteta, pravosudna tijela trebaju osigurati individualnu procjenu potrebnih zaštitnih mehanizama za svako dijete žrtvu, sukladno *Direktivi 2012/29 Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda u pravima, podršci i zaštiti žrtava kaznenog djela* te biti otvorenija i za korištenje drugih dokaznih sredstava, poput iskaza stručnih osoba, rođaka ili drugih osoba koje imaju posredna saznanja iz kontakta s djetetom.

Svjesni ovih problema, u postupku izmjena Zakona o sudovima za mladež (NN 84/11., 143/12., 148/13.) predložili smo da se Zakonom propiše formiranje liste stručnjaka koji bi, u slučaju da sudovi nemaju stručne suradnike, pružali pomoć djetetu. Uloga stručne osobe, odnosno stručnog suradnika suda od osobite je važnosti za zaštitu prava djeteta u sudskom postupku. Riječ je o osobi koja ispituje dijete kao svjedoka, pruža stručnu pomoć suda kod ispitivanja djeteta pripremajući dijete za ispitivanje, daje stručno mišljenje o djetetovoj spremnosti i sposobnosti za ispitivanje, načinu ispitivanja i sudjelovanja u ispitivanju, prikuplja podatke o osobnim i obiteljskim prilikama djeteta u odnosu na okolnosti koje su pridonijele ili su bile od utjecaja na počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta, daje informacije roditeljima djeteta o tijeku kaznenog postupka te izvještava centar za socijalnu skrb (CZSS). S obzirom na važnu ulogu koju ima stručni pomagač suda, ali i okolnost da svi sudovi nemaju stručne suradnike (prema podacima Ministarstva pravosuđa svi općinski sudovi, osim Dubrovnika, imaju zaposlene stručne suradnike, no od županijskih sudova ima ga samo sud u Zagrebu), smatramo kako je nužno uspostaviti listu posebno osposobljenih stručnjaka koji bi prema potrebi mogli pružati pomoć pri ispitivanju djeteta, ali i druge vrste pomoći potrebnih djetetu. Ovo je važno zato što Zakon o sudovima za mladež propisuje da pomoć i podršku djetetu žrtvi kaznenog djela može pružiti i druga stručna osoba ako sud nema stručnog suradnika, a u praksi se ova odredba tumači tako da se drugom stručnom osobom smatra djelatnik CZSS-a. Unatoč svojim stručnim znanjima nemaju svi stručni djelatnici CZSS-a potrebne kvalifikacije za pružanje pomoći i podrške djetetu u kaznenom postupku pa se time u velikom broju slučajeva samo zadovoljava forma kad se dijete saslušava u prisutnosti predstavnika CZSS-a.

Svjesni određenih manjkavosti u normativnom uređenju ovog područja zaštite prava djece, u postupku izmjena Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima za mladež, tražili smo da se propiše sveobuhvatna zaštita djeteta svjedoka do 18. godine u prethodnom i kaznenom postupku, neovisno o tome je li dijete svjedok ili žrtva, i to u pogledu načina pozivanja djeteta, ispitivanja djeteta, pogodnosti svjedočenja, zaštite od suočavanja i kontakta s okrivljenikom. Predložili smo i donošenje podzakonskog propisa kojim bi se uredio postupak sudjelovanja djeteta te način ostvarivanja prava zajamčenih zakonom.³²

³² O ovim prijedlozima više u poglavlju Normativna aktivnost.

Zaključno možemo reći da, unatoč uočenom napretku, pojedinačni slučajevi ukazuju da je u području zaštite djeteta svjedoka i žrtve kaznenog ili prekršajnog djela nužno unaprijediti normativni okvir i uspostaviti jasnija pravila i hodoگرامe postupanja. Kako je u studenom 2014. Vlada RH usvojila *Protokol o postupanju u slučaju zlostavljanja i zanemarivanja djece*, u čijoj izradi je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu, nadamo se da će njegova primjena unaprijediti postupanje prema djeci te tako pridonijeti boljoj zaštićenosti djece u pravosudnom postupku. Tome bi trebalo pridonijeti i najavljeno opremanje sudova novom audio-video opremom za ispitivanje djece, planirana edukacija stručnih suradnika izvan pravne struke u državnim odvjetništvima i sudovima te najavljena uspostava suradnje MP-a i MUP-a u pogledu korištenja posebno opremljenih prostora policije za ispitivanje djece u sudskom postupku.

2.7.1.1 Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a, tijekom 2014. prijavljeno je 610 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece, što je 27,6% više u odnosu na prethodnu godinu. Najviše je prijavljeno kaznenih djela spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (258). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju (141), zadovoljavanja pohote pred djetetom mlađim od 15 godina (83), spolnog odnošaja bez pristanka (33), silovanja (27), bludnih radnji (24), upoznavanja djece s pornografijom (19), mamljenja djece za zadovoljavanje spolnih potreba (11), podvođenja djeteta (7), spolnog uznemiravanja (5) i spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina (2).

Spolni delikti - podaci MUP-a

MUP 2014.- spolni delikti na štetu djece	Broj kaznenih djela
Spolni odnošaj bez pristanka	33
Silovanje	27
Bludne radnje nad djetetom starijim od 15 g.	24
Spolno uznemiravanje	5
Spolna zloupotreba djeteta mlađeg od 15 g.	258
Spolna zloupotreba djeteta starijeg od 15 g.	2
Zadovoljavanje pohote pred djetetom mlađim od 15 g.	83
Mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba	11
Podvođenje djeteta	7
Iskorištavanje djece za pornografiju	141
Iskorištavanje djece za pornografske predstave	0
Upoznavanje djece s pornografijom	19
UKUPNO	610

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je 19 prijava u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te dvije prijave povrede prava na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine, koje po svojoj prirodi predstavljaju povredu prava na zaštitu od spolnog iskorištavanja. Unatoč malom broju nama prijavljenih sumnji na trgovanje djecom, podaci MSPM-a o 19 identificirane djece žrtve trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja pokazuju trend povećanja, što nas osobito zabrinjava. Izvješće MSPM-a pokazuje da je u porastu vrbovanje djece putem društvenih mreža za slanje eksplicitnih fotografija u svrhu njihovog iskorištavanja za pornografiju (10). Zabilježeni su i slučajevi podvođenja djeteta (2), seksualnog iskorištavanja (5) te prodaje djece radi sklapanja braka (2).

U odnosu na 2013., kada smo zaprimili 36 prijava povezanih s ostvarivanjem prava djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja, zamjetan je pad prijava u ovom području zaštite prava djece. Prijave koje smo zaprimili u području zaštite djece od spolnog nasilja raznovrsne su. Problemi se posebno očituju u dugotrajnosti sudskih postupaka,

višestrukom ispitivanju djeteta žrtve zlostavljanja i iskorištavanja, narušavanju djetetove privatnosti, nejednako dostupnosti odgovarajućih tretmana podrške i oporavka za svu djecu, a u nekim slučajevima i u „preblagom“ sankcioniranju počinitelja spolnog nasilja nad djetetom.

Najčešće nam se obraćaju roditelji i srodnici djece koja su doživjela neki oblik spolnog nasilja, ali i predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova, budući da im je Protokolom o postupanju u slučaju seksualnog nasilja, koji je u studenom 2012. donijela Vlada RH, preporučeno da o svojim postupanjima u slučajevima takvoga nasilja obavještavaju, radi praćenja, i pravobraniteljicu za djecu.

Izvor saznanja su nam i mediji iz kojih smo, primjerice, doznali da u jednoj strukovnoj školi ravnateljica, unatoč višegodišnjim prijavama protiv profesora koji spolno uznemirava učenice, ne poduzima mjere za zaštitu djece smatrajući prijave neosnovanima. Kako državno odvjetništvo nije poduzelo kazneni progon nastavnika, ocjenjujući da njegovo neprimjereno dodirivanje učenica nije utvrđeno kao nepoželjno ponašanje spolne naravi, odnosno zadiranje u njihovu spolnost, pa tako nije ostvareno obilježje kaznenog djela spolnog uznemiravanja, niti kaznenog djela povrede djetetovih prava, ravnateljica škole nije našla osnovu za poduzimanje mjera kako bi se sankcionirala neprimjerena ponašanja nastavnika. Stav pravobraniteljice je da se takvi slučajevi ne smiju promatrati samo s aspekta kaznene odgovornosti, već isključivo s pozicije radnopravne i etičke odgovornosti, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. U slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno je voditi računa o najboljem interesu djeteta i zaštititi učenike tako da se osobi koja neprimjereno postupala prema djeci ne dopusti rad s djecom. Neprimjereni postupci prema djeci, i onda kad to postupanje nije u sferi kaznene odgovornosti, trebaju se sankcionirati u odgojno-obrazovnom procesu prema načelu etičnosti, moralnosti i profesionalnosti i biti osnova za prekid radnog odnosa, jer škola mora biti mjesto na kojem se djeca osjećaju sigurno i zaštićeno.

Spriječite seksualno iskorištavanje i zlostavljanje! Da bi se u tome uspjelo, nužna je edukacija roditelja, djece i javnosti, ali i dobra obučanost i koordinacija pravosuđa te svih službi i pojedinaca koji rade s djecom i za djecu. Djetetu koje je pretrpjelo nasilje mora se osigurati potpora, oporavak i reintegracija, a počinitelja odvratiti od ponavljanja zlodjela.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Nažalost, ova naša stajališta nisu ugrađena u propise, iako smo to više puta predlagali tražeći da se prosvjetni inspektor ovlasti zabraniti rad osobe za koju inspekcijskim ili stručno-pedagoškim nadzorom utvrdi da nezakonito i/ili neprofesionalno postupala na štetu prava i interesa djece, kao i da se propiše da poslove učitelja, nastavnika, stručnog suradnika i drugog odgojno-obrazovnog radnika ne može obavljati osoba kojoj je izrečena zabrana odgojno-obrazovnog rada u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece.

Zbog sumnje na spolno zlostavljanje djeteta obratila nam se baka petogodišnje djevojčice, koja se nije željela izravno obratiti policiji bojeći se za osobnu sigurnost i želeći ostati anonimna. Pravobraniteljica je prijavu prosljedila policiji na nadležno postupanje, uz zamolbu za zaštitu identiteta prijavitelja. Nažalost, unatoč danim jamstvima, u medijima su objavljeni podaci kojima je posredno otkriven identitet prijavitelja, kao i detalji počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta. Iako je prema Zakonu o sudovima za mladež propisana tajnost postupka te je bez odobrenja nadležnog tijela zabranjeno objaviti sadržaj i tijek postupka, a neovlašteno otkrivanje je kazneno djelo, mediji su s velikim interesom popratili ovaj slučaj. Od MUP-a smo stoga zatražili da ispita pod kojim je okolnostima došlo do otkrivanja detalja prijave i počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta te da se poduzmu mjere radi sankcioniranja osoba koje su omogućile da ovi podaci postanu dostupni javnosti. Novinari su priznali da nisu imali dopuštenje za objavu podataka o tijeku kaznenog postupka no, budući da nisu željeli otkriti izvor od kojeg su dobili podatke, nije bilo moguće provesti postupak prema osobama koje su svojim neodgovornim i neprofesionalnim postupanjem neovlašteno otkrile identitet prijavitelja.

U drugom slučaju spolnog iskorištavanja djeteta roditelji djeteta-žrtve pritužili su nam se da ODO nije poduzeo mjere kako bi se dijete zaštitilo od svakodnevnih susreta s okrivljenikom i uznemiravanja, niti da bi se zaustavilo senzacionalističko medijsko praćenje slučaja, a zbog čega je dijete, koje živi u maloj sredini, bilo izloženo poruzi okoline. ODO nas je izvijestio o poduzetome u vezi sa zaštitom djeteta od suočavanja s okrivljenikom, ne spominjući je li što poduzeto protiv medija koji su senzacionalistički izvještavali o slučaju. Stječe se dojam da ne postoji dovoljno snažna volja za sankcioniranjem onih koji medijima otkrivaju podatke o djetetu i tako ugrožavaju privatnost djeteta. Stoga smo, u postupku izmjena propisa koji reguliraju ovu materiju, tražili da se nadležna tijela obvežu na pokretanje odgovarajućih postupaka kako bi se sankcioniranjem odgovornih osoba osiguralo dosljedno provođenje odredbi o tajnosti postupka, no naš prijedlog zasad nije prihvaćen.

Obaviješteni smo i o nekim sudskim odlukama koje je dijete, žrtva spolnog zlostavljanja, doživjelo kao nepravedne i sramotne, zbog propusta u utvrđivanju okolnosti počinjenih djela te zbog blagih kazni izrečenih počiniteljima. Doznali smo o pravomoćnoj presudi kojom je 45-godišnji počinitelj proglašen krivim za kazneno djelo bludnih radnji počinjeno nad 11-godišnjom djevojčicom te mu je, „temeljem sporazuma stranaka“ (počinitelja, njegovog branitelja i državnog odvjetnika), zatvorska kazna zamijenjena radom za opće dobro na slobodi. U konkretnom slučaju roditelji djevojčice, kao njezini zakonski zastupnici, nisu bili uključeni u postupak i presuda im nije bila dostavljena, već su je na osobni zahtjev dobili tek po pravomoćnosti, a dodatno su bili povrijeđeni time što je počinitelju kazna ublažena, što je negativno utjecalo na dijete i cijelu obitelj. Unatoč tome što državni odvjetnik u predmetima kaznenih djela za koja se progoni po službenoj dužnosti ima pravo i dužnost pregovaranja i sporazumijevanja s okrivljenikom o priznanju krivnje i sankciji, držimo da, u skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta, u situacijama kad je dijete žrtva kaznenog djela, posebice spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, treba ograničiti mogućnost sporazumijevanja o visini sankcije.

Kao i prethodnih godina roditelji su nam se obraćali ukazujući na dugotrajnost sudskih postupaka i višestruko ispitivanje djeteta žrtve spolnog nasilja. U slučaju petogodišnje djevojčice koju je, prema navodima iz prijave, spolno zlostavljao otac, obratila nam se majka, navodeći da se postupak vodi već dvije godine, najprije u nadležnosti općinskoga suda, koji se tek nakon saslušanja djeteta putem video linka proglasio nenadležnim te ustupio predmet na rješavanje županijskom sudu do kojeg su spisi „putovali“ osam mjeseci. Županijski sud je dijete uputio na vještačenje, te ponovno naložio saslušanje djeteta, koje je prethodno o događaju ispitano već osam puta. U postupku su se izmijenile dvije sutkinje i dvije zamjenice županijskog državnog odvjetnika te se majka oštro usprotivila ponovnom saslušanju djeteta, nazivajući takvo postupanje ponovnim „silovanjem“ djeteta.

Zabrinjavaju nas i prijave spolnoga zlostavljanja djeteta od strane roditelja, podnesene tijekom postupka visokokonfliktnih razvoda braka. Neke prijave, nažalost, pokazuju da pojedini roditelji u slučajevima izrazito konfliktnih prestanka obiteljske zajednice pokušavaju optužbama o spolnom zlostavljanju djeteta eliminirati drugog roditelja iz djetetovog života, bilo zabranom održavanja kontakta, bilo diskreditiranjem drugog roditelja kao osobe nekompetentne za skrb o djetetu. Pritom su spremni izložiti dijete višestrukim ponovljenim postupanjima različitih stručnjaka kako bi dokazali da se zlostavljanje djeteta dogodilo, premda nalazi stručnjaka to ne potvrđuju. U slučaju koji smo pratili majka je, nezadovoljna nalazom stručnjaka koji nije potvrdio sumnju o spolnom zlostavljanju petogodišnjeg djeteta, dijete u šest navrata izložila raznim „obradama“ psihologa, psihijatra i liječnika, pravdajući to svojim roditeljskim „pravom na drugo mišljenje“.

Nažalost, kad je riječ o malenom djetetu vrlo je teško s potpunom sigurnošću odbaciti sumnju na neprimjerene seksualne aktivnosti prema djetetu, kad, osim iskaza djeteta i ocjene djetetova ponašanja, nema drugih indikatora da se zlostavljanje dogodilo. Dječji psihijatri i psiholozi ovakvim slučajevima pristupaju vrlo oprezno te ne mogu uvijek sa sigurnošću odbaciti ili potvrditi sumnju, što otežava postupanje stručnjacima obiteljskopravne zaštite, koji moraju poduzeti mjere za zaštitu djeteta. Ovo osobito dolazi do izražaja u slučajevima kad su nalazi stručnjaka proturječni. Kako bi se dijete zaštitilo od opterećujućih situacija i stresa zbog višestrukog ispitivanja i učestalih dijagnostičkih obrada, trebalo bi definirati jasna pravila postupanja u ovakvim situacijama. Upravo zato se već više godina zalažemo za uspostavu punktova za forenzičko ispitivanje djeteta-žrtve spolnog zlostavljanja i iskorištavanja, gdje bi na otkrivanju spolnog zlostavljanja djeteta radili za to posebno educirani stručnjaci. Takvi punktovi trebali bi postojati u svakom središtu županije ili barem u regionalnim središtima. S obzirom da je u *Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine* Vlada RH kao strateške ciljeve postavila osiguranje pravodobne, koordinirane i kompetentne podrške i postupanja u slučaju saznanja ili sumnje da je dijete žrtva seksualnog nasilja, osiguranje zaštite djeteta od dodatne traumatizacije, kao i osiguranje regionalne i pravodobne dostupnosti kvalitetnih intervencija za oporavak djece žrtava seksualnog nasilja i zlostavljanja, nadamo se da će neki od uočenih problema uskoro biti riješeni.

Ovo osobito stoga što je to i dužnost Hrvatske na koju ju je podsjetio i UN Odbor za prava djeteta izrazivši zabrinutost zbog postojanja neodgovarajućih sustava potpore za žrtve, zbog slučajeva sekundarne viktimizacije, nedovoljnih mjera namijenjenih odvratanju počinitelja te ograničenog pristupa djece programima prevencije jer oni nisu sustavno organizirani. Hrvatskoj je stoga preporučeno da pruži odgovarajuću obuku policijskom osoblju, članovima sudstva i stručnjacima kako bi se spriječila sekundarna viktimizacija, da ojača koordinaciju između svih sudionika u sustavu zaštite, ojača programe podizanja svijesti i edukativne programe usmjerene na roditelje, djecu i članove zajednice, da poduzme sve potrebne mjere kako bi odvratila počinitelje od počinjenja spolnog nasilja nad djecom te da osigura razvoj programa i politika sprečavanja, oporavka i socijalne reintegracije djece žrtava. Ostvarivanje preporuka Odbora pratit ćemo u narednom razdoblju.

2.7.2 Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja

Iako Konvencija o pravima djeteta definira dijete kao osobu mlađu od 18 godina, u ovom poglavlju, zbog usklađenosti s pojmovima kaznenog i prekršajnog zakonodavstva, djecom nazivamo osobe do 14 godina, a maloljetnicima osobe od 14 do 18 godina. Djeca do 14 godina nisu kazneno i prekršajno odgovorna i prema njima se ne mogu primjenjivati kaznene ni prekršajne odredbe niti izricati sankcije za počinjenje kaznenog djela ili prekršaja. Prema njima i njihovim roditeljima primjenjuju se odredbe Obiteljskog zakona.

Maloljetni počinitelji kaznenih djela i prekršaja posebno su ranjiva skupina kojoj je potrebna pojačana zaštita društva, na što obvezuje i Konvencija o pravima djeteta. Višegodišnje aktivnosti u kreiranju propisa i mjera za ovu populaciju, u kojima je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu, rezultirale su relativno dobro uređenim sustavom usklađenim s međunarodnim dokumentima, no u praksi se i dalje susrećemo s nedosljednom primjenom zakona i provedbenih propisa, posebice u području lišenja slobode i izvršenja kaznenih i prekršajnih sankcija.

Postupanje policijskih službenika prema maloljetnim počiniteljima – Zaprimili smo pet prijava, od toga četiri upućene od roditelja, koje se odnose na propuste i prekoračenje ovlasti tijekom postupanja službenika policije prema djeci i maloljetnicima osumnjičenima za počinjenje kaznenih djela ili prekršaja. Provjerom jedne prijave, koju je podnio odrasli muškarac zbog navodne nedjelotvornost policije koja ga „ne štiti od maltretiranja djece iz susjedstva“, utvrdili smo da je zapravo on bio kažnjen za nanošenje tjelesnih ozljeda djeci u dobi od devet godina s kojom se sukobio. Primili smo i više telefonskih poziva roditelja koji su naš obavještavali o ponašanju policijskih službenika i tražili informaciju o pravima svoje djece. Dio telefonskih obraćanja odnosio se na neobjektivnu percepciju roditelja koji zakonito policijsko postupanje smatraju kršenjem prava svoje djece.

Prema podacima MUP-a za 2014. godinu, 265 djece počinilo je 290 kaznenih djela, a 1472 maloljetnika počinilo ih je 2599. Ukupni broj od 2889 počinjenih kaznenih djela ove skupine počinitelja predstavlja pad od 9% u odnosu na 2013.

U povodu prijave roditelja za fizičko nasilje službenika policije prema maloljetniku, a koje policijska uprava u svom izvješću negira, roditelje izvješćujemo o suprotstavljenim iskazima i našoj nemogućnosti dokazivanja činjenica te ih upućujemo na izravno podnošenje pritužbi nadležnim policijskim i pravosudnim tijelima.

Dvije prijave odnosile su se na postupanje policijskih službenika u situaciji vršnjačkog nasilja, (fizičko nasilje mladića nad djevojkom nakon prekida emocionalne veze te nasilje vršnjaka u školskom autobusu). Roditelji su u prijavi iskazali nezadovoljstvo izjednačavanjem prekršajne odgovornosti za narušavanje javnog reda i mira maloljetnika koji čine i onih koji trpe nasilje na javnim površinama. Kazneni postupci nedvojbeno su utvrdili odgovornost počinitelja za

nasilje, a prekršajni sudski postupci na kraju su žrtve oslobodili odgovornosti za narušavanje javnog reda i mira. No, zbog paušalne procjene službenika policije i izjednačavanja odgovornosti napadača i žrtve, maloljetnik, koji je u sukobu zadobio teške tjelesne ozljede, sekundarno je viktimiziran optužbom i cjelokupnim prekršajnim postupkom. Takvim se postupanjem kod žrtve stvara osjećaj dodatne

Nastavite zakonski osnaživati i poticati alternativne mjere; istražni zatvor neka bude zadnje rješenje i u kratkom trajanju. Potičite senzibilizaciju i obaveznu edukaciju svih koji rade s djecom koja su se našla u sukobu sa zakonom!

Preporuka Odbora za prava djeteta

traumatizacije i nezaštićenosti od institucija. Time se počinitelji ohrabruju za daljnje nasilno ponašanje, a kod žrtava se stvara nevoljkost za prijavljivanje nasilja, posebice ako ono nema težinu kaznenog djela i mogućnost kaznenog sankcioniranja.

I prijašnjih godina susretali smo se s ovakvim prijavama, a saznanja smo dobivali i drugim načinima praćenja sukladno našim ovlastima (anonimne prijave, telefonski upiti, razgovori i kontakti s djecom prilikom obilaska institucija, razgovori s raznim stručnjacima koji rade na zaštiti djece). Na taj smo problem ukazivali u našim godišnjim izvješćima o radu za 2012. i 2013. MUP-u smo uputili preporuku za preispitivanjem takve prakse i pažljivijim i osjetljivijim postupanjem službenika policije prema žrtvi nasilja, kako bi se izbjegla njezina sekundarna viktimizacija.

Unatoč osnovanosti pojedinih prijava za nezakonito ili neprofesionalno postupanje policijskih službenika i njihovom sankcioniranju, praćenjem uočavamo unapređivanje njihovog rada u svim segmentima zaštite djece, pa tako i u vezi s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja. Uočavamo i spremnost sustava na poduzimanje mjera prilikom utvrđivanja propusta, kako na pojedinačnoj razini, tako i na razini sustava, putem unapređivanja propisa, prakse i edukacija. Posebno važnim držimo provođenje niza preventivnih aktivnosti usmjerenih na sigurnost djece u prometu, na internetu, zaštitu od ovisnosti i drugo.

Postupanje prema maloljetnim počiniteljima u pravosudnom sustavu – Saznanja o kršenju prava djece u području pravosudnog postupanja dobivali smo putem prijava kršenja drugih prava, poput prava na zaštitu od nasilja i prava djece s problemima u ponašanju, te prilikom obilazaka maloljetnika u institucijama socijalne skrbi i pravosuđa, o čemu pišemo i u drugim poglavljima.

Prema podacima iz Izvješća DORH-a za 2013. (u vrijeme pisanja našeg izvješća podaci za 2014. nisu bili dostupni), kazneno je prijavljeno 2711 maloljetnika za koje je doneseno 3008 državno-odvjetničkih odluka. Odbačeno je 2066 prijava, a u 77,9% slučajeva odbačaju je prethodila primjena načela svrhovitosti. Struktura kriminaliteta ukazuje na kaznena djela tipična za mlade – imovinskih delikata je 70,1%, slijede kaznena djela protiv života i tijela s udjelom od 13,3% te kaznena djela vezana za zlouporabu droga kojih je 5%. Zabrinjava podatak da je oko 39% maloljetnika i prije bilo prijavljeno, što ukazuje na visoku stopu recidivizma i potrebu sustavnog preispitivanja učinkovitosti donesenih odluka, mjera te načina izvršenja sankcija za maloljetne počinitelje kaznenih djela.

Zbog usklađenosti s međunarodnim dokumentima Zakon o sudovima za mladež (ZSM) iz 2011. nalaže da se maloljetnik kojem je određen **istražni zatvor** smješta u zatvorenu zavodsku ustanovu koja mora imati dijagnostički odjel, boravak u malim skupinama te mora osigurati rad i poduku. Zbog nepostojanja takvih ustanova i prijašnjih smo godina u više navrata upućivali preporuke Ministarstvu pravosuđa (MP) o nužnosti osnivanja zatvorenih zavodskih ustanova, kako to nalaže ZSM, kako bi se uvjeti izvršenja istražnog zatvora za maloljetnike približili međunarodnim standardima. No, do danas nije osnovana zatvorena zavodska ustanova niti se to najavljuje. Zato je Uprava za zatvorski sustav (UZS) MP-a 2013. donijela *Odluku* da se, do osnutka takve ustanove, u zatvorima osnivaju posebne zatvorske jedinice za maloljetnike u istražnom zatvoru. *Odlukom* su određene zasebne prostorije u kojima, uz pribavljenu dozvolu nadležnog suca za mladež i na prijedlog liječnika, maloljetnici mogu biti s odabranim odraslim osobama, onda kad je to u njihovom interesu radi sprečavanja negativnih efekata individualne izolacije. No, neki zatvori, zbog manjka prostora i interne organizacije, ne osiguravaju unaprijed određene zasebne prostorne uvjete pa se maloljetnici smještavaju u sobe u kojima ima mjesta.

Podaci iz Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013. (u vrijeme pisanja našeg izvješća podaci za 2014. nisu bili dostupni) govore o 57 maloljetnika koji su izvršavali mjeru istražnog zatvora. Najdulji istražni zatvor određen maloljetniku trajao je 150 dana.

Obilaskom zatvora uvjerali smo se da sobe predviđene za smještaj maloljetnika izgledaju isto kao i ostale te da se ni po čemu ne može zaključiti da su namijenjene za mlade osobe. Također, iako *Odluka* to nalaže, maloljetnici i nadalje nisu obuhvaćeni sustavnom psihosocijalnom pomoći stručnjaka odjela tretmana, ne omogućava im se rad niti im se pruža podrška za nastavak obrazovanja ili osposobljavanja koje su započeli na slobodi, tako da nerijetko odlaskom u istražni zatvor prekidaju obrazovanje. Unatoč formalnom poboljšanju uvjeta zahvaljujući *Odluci*, u praksi oni još nisu dostigli zakonom i međunarodnim dokumentima propisane i nužne standarde. Neprimjerenost uvjeta ima posebno negativne posljedice na maloljetnike čiji boravak u istražnom zatvoru može trajati i više mjeseci, o čemu svjedoče i podaci UZS-a. Stoga očekujemo da se što prije oforme zakonom predviđene zatvorene zavodske ustanove za maloljetnike.

Uvođenjem restitucije i **alternativnih mjera u Zakonu o sudovima za mladež** pristup rješavanju kaznenih i prekršajnih djela koje su počinili maloljetnici osuvremenjen je i usklađen s naprednim trendovima razvijenih društava. Odabir i provođenje ovih mjera, bilo da su naložene od strane državnog odvjetnika u prethodnom postupku, bilo da ih izriče sudac kao sankciju, osim specifičnih znanja zahtijeva i visok stupanj osjetljivosti što u praksi, nažalost, nije uvijek slučaj.

Doznali smo kako je u jednom slučaju provođenja **isprike oštećeniku** u prethodnom postupku, zbog nestručnoga provođenja došlo do dodatne traumatizacije i sekundarne viktimizacije djeteta koje je pretrpjelo grubo nasilje. Zbog toga smo uputili prijedloge za izmjene i dopune ZSM-a te predložili da se isprika oštećeniku, kao zasebna mjera državnog odvjetnika, izbriše jer je već obuhvaćena drugom mjerom – posredovanjem kroz izvansudsku nagodbu. Za

istu mjeru, koju u obliku sankcije izriče sudac za mladež, preporučili smo da je provode isključivo stručnjaci koji su educirani za medijaciju.

Posebno učinkovitim alternativnom mjerom u primjeni uvjetovanog oportuniteta pokazala se posebna obveza **posredovanja kroz izvansudsku nagodbu**. Ova suvremena „victim – offender“ medijacija doprinosi uspostavi narušenog socijalnog mira, kratkotrajna je i brza, a stopa njezine učinkovitosti je vrlo visoka. Stoga smo prije u više navrata iskazali podršku širenju te metode na cijelu Hrvatsku, budući da se ona, zbog nedostatka stručnjaka, godinama provodila samo u Zagrebu i Osijeku. U 2014. MSPM je, uz podršku UNICEF-a i u suradnji s Edukacijsko rehabilitacijskim fakultetom (ERF), dovršio višemjesečnu edukaciju 40 djelatnika CZSS-a za provođenje mjere koje zahtijeva posebna znanja i vještine. Time su se stvorili preduvjeti za primjenu metode u cijeloj Hrvatskoj. Edukacijom su obuhvaćeni i općinski državni odvjetnici koji su educirani za primjenu kriterija za odabir ove mjere. Zadovoljni smo i time što je u Zagrebu, u suradnji Visokog prekršajnog suda, MSPM-a i ERF-a, edukacijom prekršajnih sudaca započeo i pilot program primjene izvansudske nagodbe za maloljetne počinitelje prekršaja.

Da je nužno unapređivanje prekršajnog postupanja slažu se i brojni stručnjaci iz područja zaštite maloljetnika u sukobu sa zakonom, posebice onih okupljenih u Udrugu sudaca za mladež, obiteljskih sudaca, i stručnjaka za djecu i mladež. Udruga je inicirala i podržala primjenu „STOP programa“, kao pilot projekta za maloljetne počinitelje prekršaja na području tri zagrebačke općine i u Velikoj Gorici. Pozitivni rezultati dvogodišnjeg provođenja programa predstavljeni su na skupu udruge te je naglašena dobra suradnja policije i prekršajnih sudova, nužna za uspjeh programa. Program, koji je nastao po ugledu na tridesetogodišnji nizozemski model brzog i učinkovitog rješavanja blažih prvih prijestupa maloljetnika, najčešće vandalizma, putem raznih restitucijskih metoda (savjetovanje, humanitarni rad, isprika, naknada štete, dogovor, trening socijalnih vještina...) pokazao se učinkovitim i u našim uvjetima. Osim zadovoljstva maloljetnika i njihovih roditelja te postignute specijalno i generalno preventivne svrhe, zbog svoje brzine i kratkotrajnosti donosi i značajne uštede za državu, koja za manje prijestupe ne mora angažirati veliki i skupi pravosudni aparat. Očekujemo da će postignuti rezultati utjecati na širenje ove intervencije i u druge dijelove Hrvatske. No, osim u području intervencija, za unapređivanje prekršajnog postupanja nužno je da prekršajni sudovi dobiju i stručne suradnike nepravnike, po uzoru na sudove za mladež.

Prema međunarodnim standardima i nacionalnim iskustvima, jedan od uvjeta kvalitetnog vođenja sudskih postupaka u kojima se pojavljuju djeca jest educiranost sudaca, što pravobraniteljica za djecu kontinuirano naglašava. Nužna je i osjetljivost te profesionalna usmjerenost ovoj problematici. Važnost **specijalizacije sudaca** naglašava i ZSM obveznim imenovanjem zasebnih sudaca za mladež koji sude u predmetima maloljetnih počinitelja, ali i djece oštećene kaznenim djelima. No, prema našim saznanjima, suci za mladež u većini sudova rade i opće kaznene predmete, tako da izostaje nužna fokusiranost na djecu. Naime, u praksi se ovi predmeti nerijetko procjenjuju „manje važnim“ od onih „odraslih“, što zasigurno utječe na žurnost i kvalitetu njihova rješavanja. Takvom organizacijom rada vrijednost specijaliziranosti se gubi. Prema našim saznanjima, jedino suci za mladež u Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu rade isključivo predmete iz nadležnosti ZSM-a. Zato smo, prilikom upućivanja mišljenja na prijedlog Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine, istaknuli važnost i nužnost specijalizacije sudaca za mladež, po uzoru na zagrebački sud. Prijedlog nije uvažen s obrazloženjem da je organizacija rada sudova isključivo u njihovoj nadležnosti.

Prema podacima iz Izvješća DORH-a za 2013., sudovi za mladež izrekli su 578 sankcija maloljetnicima, od čega su 73,4% izvanzavodske odgojne mjere. Zavodskih odgojnih mjera izrečeno je 98 ili 17%, dok je maloljetnički zatvor izrečen četiri puta (0,7%). Pridržaj maloljetničkog zatvora izrečen je 52 puta što je 9% od ukupnog broja sankcija.

Međunarodni standardi i s njima usklađeni nacionalni propisi naglašavaju davanje prednosti izvaninstitucionalnim intervencijama ispred izdvajanja maloljetnika u sukobu sa zakonom iz obitelji. U trendu rješavanja najvećeg broja kaznenih djela maloljetnika u prethodnom postupku, ponekad se neopravdano zanemaruje potencijal izvaninstitucionalne sankcije - **odgojne mjere pojačane brige i nadzora (PBIN)**, kao mjere konkretne podrške i pomoći maloljetniku bez represivnih elemenata i bez izdvajanja iz obitelji. Unatoč podacima da je ova odgojna mjera najčešće izricana u kaznenom postupku, nedovoljno je iskorišten njezin potencijal, nerijetko i zbog nepoznavanja njezinih vrijednosti te zbog neujednačenih kriterija za njezino izricanje. Tako se suci nerijetko odlučuju za blažu sankciju u situaciji kada je upravo mjera PBIN indicirana i primjerena potrebama maloljetnika ili je izriču prekasno, kad su nužne snažnije intervencije u njegovom interesu.

Iz jedne smo prijave saznali za situaciju maloljetnika s uznapredovalim poremećajima u ponašanju, uključujući počinjenje kaznenih djela, smještenom u dom za odgoj temeljem Obiteljskog zakona. Tretman i smještaj u ovoj instituciji već je u vrijeme započinjanja kaznenog postupka bio nesvrhovit, zbog njegove sklonosti bjegovima, kršenju pravila i učestalom činjenju kaznenih djela te je nužno bilo poduzeti snažnije intervencije za zaštitu prava i interesa samog maloljetnika. No, sudac za mladež, unatoč protivljenju CZSS-a, maloljetniku je izrekao mjeru PBIN, iako je već bio izdvojen iz obitelji i obuhvaćen snažnijim stručnim intervencijama. Očekivano, odgojna mjera se nije mogla provoditi čime se izgubilo dragocjeno vrijeme za primjenu strože odgojne mjere u interesu maloljetnika, koji je ubrzo završio u istražnome zatvoru. Nažalost, ovakvi primjeri ukazuju na nedovoljnu educiranost i specijaliziranost sudaca te neinformiranost o vrsti tretmanskim intervencijama. Ukazuju i na nedostatak stručnog suradnika na sudu koji bi sucu svojim stručnim znanjima pomogao u procjeni. Proteklih godina više puta smo ukazivali na nužnost poštovanja odredbi ZSM-a koje nalažu da svi sudovi i državna odvjetništva za mladež moraju imati stručne suradnike - socijalne pedagoge, socijalne radnike ili psihologe, no to još uvijek nije slučaj.

Pravilno odabrana i provedena, mjera PBIN ima vrlo snažne mogućnosti i alate. No, na to da njezin potencijal još uvijek nije dovoljno iskorišten upućuje i istraživanje „Pojačana briga i nadzor iz perspektive mladih i voditelja mjere“, čije rezultate su prezentirali njegovi autori, znanstvenici s ERF-a. Istaknuto je kako o ovoj odgojnoj mjeri nedostaje znanstvenih istraživanja koja bi pridonijela njezinom unapređivanju, iako počeci ove probacijske intervencije prema mladim počiniteljima kaznenih djela u nas sežu unatrag 100 godina. Istraživanje je provedeno uz podršku UNICEF-a i u suradnji s MSPM-om, a osim stručnjaka obuhvatilo je i perspektivu samih maloljetnika i njihovih roditelja. Rezultati istraživanja su sistematizirani i uobličeni u priručnik s preporukama stručnjacima za unaprjeđivanje rada u praksi.

Odgojna mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak, kao poluinstitucionalna odgojna mjera, također posjeduje snažan, ali nedovoljno prepoznat i iskorišten potencijal korektivnog djelovanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela bez potpunog izdvajanja iz obitelji. Saznajemo da je sudovi nedovoljno izriču, a razlozi su primarno objektivne prirode. Naime, ne postoji dovoljno osiguranih prostornih i kadrovskih resursa za njezino provođenje jer se najčešće izvršava u 11 postojećih domova za odgoj. U zadnjih nekoliko godina, u sklopu procesa deinstitucionalizacije i transformacije, MSPM je u suradnji s udrugama koje osiguravaju stručan kadar i lokalnim zajednicama koje osiguravaju prostor proširio ponudu i omogućilo provođenje ove odgojne mjere i izvan domova za odgoj, no još uvijek u nedovoljnom opsegu. Ovu praksu svakako pozdravljamo i očekujemo daljnje povećanje resursa, kako bi provođenje odgojne mjere bilo dostupno maloljetnicima u cijeloj Hrvatskoj.³³

Prema Izvješću DORH-a za 2013., na izvršenje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod upućeno je 62 maloljetnika i četiri maloljetnice. Tijekom cijele godine, kroz odgojni zavod prošlo je 138 maloljetnika i 12 maloljetnica.

Odgojna mjera **upućivanja u odgojni zavod** izvršava se u Odgojnom zavodu u Požegi za žensku populaciju te u Odgojnom zavodu u Turopolju za mušku. Obilaskom djevojčica uvjerali smo se u dobre prostorne i kadrovske standarde u kojima izvršavaju odgojnu mjeru, posebice otkako su preselile u manji prostor primjereniji njihovom broju. Djevojčicama se puno rjeđe izriče ova sankcija, tako da u Odgojnom zavodu u Požegi godinama nije bilo istodobno više od osam odgajanica.

Nažalost, izvršenje ove odgojne mjere za mušku populaciju u Odgojnom zavodu u Turopolju godinama nailazi na teškoće koje upitnim čine njezinu učinkovitost i cjelokupnu svrhovitost. O nepovoljnim uvjetima godinama smo izvješćivali nadležna tijela i upućivali preporuke za unaprjeđenje stanja. I ove godine smo obišli Odgojni zavod u Turopolju i uvjerali se da postoji niz problema s kojima se suočavaju maloljetnici na izvršenju odgojne mjere, ali i zaposlenici: od izoliranosti lokacije Odgojnog zavoda, neprimjerenosti i neuređenosti cjelokupnog postojećeg prostora, nedovoljne diferencijacije tretmana, nedostatne psihijatrijske skrbi, do nepostojanja djelatnika romske nacionalnosti (iako je velik broj odgajanika pripadnika romske manjine) te neprovođenja supervizije za djelatnike. Poseban problem o kojem nam govore i sami maloljetnici, a kojem je nužno pristupiti u suradnji s resorom socijalne skrbi, postinstitucionalni je prihvata odgajanika nakon obustave odgojne mjere, posebice za one bez obiteljske skrbi. O svim uočenim problemima izvijestili smo UZS MP i Povjerenstvo za praćenje i unapređivanje rada tijela kaznenog postupka i izvršavanja maloljetničkih sankcija te uputili preporuke za unapređivanje stanja. Nadležna tijela suglasna su s nužnošću unapređivanja izvršenja ove sankcije te su zabilježeni i neki pomaci: plan adaptacije i rekonstrukcije

³³ O tretmanu u odgojnoj ustanovi više u poglavlju Djeca s problemima u ponašanju.

prostora, drugačija organizacija rada, povećan broj stručnih djelatnika). No, sustavna promjena prostornog pristupa načinu izvršenja odgojne mjere u odvojenim manjim stambenim jedinicama u naseljenom mjestu, a koja bi utjecala i na kvalitetu tretmana, nije predviđena.

Da se i druge države suočavaju s izazovima postupanja s djecom u sukobu sa zakonom, ukazuje njihov interes za našim iskustvima. Tako smo kao članica mreže COPE (*Children of prisoners Europe*), surađujući i razmjenjujući iskustva s drugim članicama, na zamolbu ombudsmana iz Kirgistana dostavili informacije o propisima i praksi u zaštiti prava i interesa djece u sukobu sa zakonom u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na pristupu lišenju slobode maloljetnika.

2.8. SIGURNOST, NESREĆE I UGROŽAVAJUĆE OKRUŽENJE

U području zaštite sigurnosti djece u ovoj godini zaprimljeno je ukupno 26 prijava povreda pojedinačnih prava djece, a njima je bilo obuhvaćeno 20 djece i 11 skupina djece (u 2013. bilo je 13 prijava). Obraćali su nam se roditelji ili dijete osobno vezano uz stradanja djece u prometu, na igralištu i u igraonicama te uz ugrožavajuće i štetne utjecaje na djecu kao što su štetne emisije (onečišćenja zraka), opasnosti od štetnih materijala, uređaja i postrojenja, mina, oružja i životinja, kao i probleme nestale djece. Većina pojedinačnih prijava bila je podloga za predlaganje općih inicijativa sveobuhvatne zaštite djece koje također opisujemo.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

Pitanjima ugroženosti djece u prometu te unaprjeđenjem prometne sigurnosti ove smo se godine bavili u četiri pojedinačna predmeta, te većem broju općih inicijativa, obavijesti i upita, dok su nam se osobno i telefonskim putem stranke po ovom pitanju obratile u tri slučaja.

Prema podacima MUP-a o stradanju djece u prometnim nesrećama, tijekom 2014. na području Hrvatske u prometu je poginulo osmero djece, a 964 ih je ozlijeđeno. Najviše ozlijeđene djece (540) stradalo je u svojstvu putnika, 318 u svojstvu pješaka, a 114 u svojstvu vozača. Od 27 teško ozlijeđene djece u svojstvu vozača, prema vrstama vozila kojima su upravljali, 25 ih je stradalo vozeći bicikl te po jedno vozeći moped i motocikl. Od 87 lakše ozlijeđene djece u svojstvu vozača, 76 je vozilo bicikl, a ostali osobni ili teretni automobil, moped ili četverocikl.

S obzirom na podatke o broju stradanja djece kao **vozača bicikla** i dalje pratimo aktivnosti MZOS-a u najavljenom propisivanju programa osposobljavanja za vožnju biciklom, programa biciklističkog ispita i obrasca potvrde o osposobljenosti za upravljanje biciklom. Budući da u 2014. nismo obaviješteni o aktivnostima MZOS-a u izvršenju obveze propisane Zakonom o sigurnosti prometa na cestama (ZSPC) (NN 67/08., 48/10., 74/11., 80/13., 158/13., 92/14.), početkom 2015. ponovili smo preporuku, radi osiguranja sigurne vožnje i pripreme za odgovorno i sigurno sudjelovanje u prometu. Smatramo da bi roditeljima i djeci trebale bi biti jasno dostupne informacije o tome gdje se izvodi program osposobljavanja na razini svake lokalne zajednice.

Rezultate testiranja dječjih autosjedalica koje barem jednom godišnje objavljuje Hrvatski autoklub (HAK) pratimo od 2012. te smo u više navrata Državnom inspektoratu i drugim nadležnim tijelima upućivali preporuke. HAK je u lipnju 2014. objavio rezultate testa 34 dječje auto sjedalice koje su europski autoklubovi podvrgnuli detaljnim i preciznim mjerenjima prema najvažnijim kriterijima sigurnosti, jednostavnosti korištenja, ergonomiji, čišćenju i izradi te upotrebi štetnih sastojaka. Neke vrste sjedalice uopće nisu prošle na njihovom testu zbog vrlo visokih rizika od ozljeda u bočnom sudaru, povećane kontaminacije, teškoća kod učvršćivanja sjedalice za sjedalo automobila, nedostataka kod zaštite u frontalnom i bočnom sudaru, lošeg zatezanja pojasa, zbog tvrdih materijala, teškog skidanja i ručnog pranja presvlake, manjkave završne obrade i visoke kontaminacije. HAK je u prosincu 2014. objavio rezultate jesenskog testa 11 dječjih autosjedalica, ovog puta manje poznatih i jeftinijih marki, koje se na različitim internetskim stranicama uglavnom nude po relativno niskim cijenama, i zaključio kako će ovogodišnje testiranje ući u povijest kao jedno od onih s prosječno najlošijim rezultatima. Ministarstvu gospodarstva (MG) uputili smo preporuku za bolju zaštitu djece u ovom području. MG nas potom, postupajući po našoj preporuci, obavijestio o nastavku provođenja aktivnosti u pogledu sigurnosti proizvoda stavljenih na tržište.

Tijekom listopada i studenog 2014., u povodu početka školske godine 2014./2015 i u okviru godišnjeg programa rada Uprave prometne inspekcije Ministarstva mora, prometa i infrastrukture (MMPI) proveden je nadzor prijevoza učenika u svim županijama i u Gradu Zagrebu. Obavljeno je 330 pregleda, a nadzorom je obuhvaćeno 110 prijevoznika u 238 škola. Analiza stanja i usporedba s ranijim godinama pokazala je napredak u organizaciji i provedbi prijevoza, posjedovanju i ispravnosti dokumentacije, stanju prijevoznih sredstava i ispunjavanju uvjeta za vozače i vozila kojima se obavlja organizirani prijevoz učenika. Kao najveći problem ostala je neuređenost površina na kojima učenici ulaze u autobuse i izlaze iz autobusa ili na kojima čekaju dolazak autobusa (posebice u dvorištima pojedinih škola), kao i neadekvatnost površina za manevriranje vozilima za prijevoz putnika.

Među pritužbama zbog nepravilnosti u organiziranom prijevozu djece jedna majka je ukazala na problem županijskog međulinijuskog prijevoza srednjoškolaca na relaciji dugoj oko 40 km i navela da autobus koji prevozi djecu ima nedovoljno sjedećih mjesta tako da djeca za vrijeme vožnje stoje, da među njima ponekad izbije tučnjava zbog sjedala koju nitko ne sprečava nego se svoj djeci oduzima pokaz i izbacuje ih iz autobusa bez poziva roditelja. Zatražili smo izvješće od županije, grada, prijevoznika i MMPI te im uputili preporuku da se u svim poduzetim radnjama prioritetno vodi računa o sigurnosti djece, neovisno o tome je li riječ o školskom autobusu ili drugoj vrsti prijevoza, kao i poštovanju ZSPC-a te Pravilnika o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca. Obaviješteni smo da se prijevoz obavlja u skladu s izdanom dozvolom za obavljanje javnog županijskog linijskog prijevoza putnika, u sklopu koje se obavlja prijevoz srednjoškolske djece autobusom koji ima određeni broj mjesta za sjedenje i mjesta za stajanje te da nije utvrđeno kršenje zakonskih propisa. Neovisno o tome o kojoj je vrsti autobusnog prijevoza riječ, nedopustivim smatramo da se djeca prevoze na tako dugoj relaciji stojeći, budući da njihova sigurnost može biti dovedena u pitanje.

U drugom slučaju protiv prijevoznika koji je prevozio srednjoškolce županijskim linijskim prijevozom pokrenut je prekršajni postupak budući da je u autobusu, koji ima 65 mjesta za sjedenje i nema registriranih stajaćih mjesta, nekoliko putnika stajalo za vrijeme vožnje te su u lakšoj prometnoj nezgodi neki putnici, među kojima i jedna učenica, lakše ozlijeđeni. Postupali smo i po anonimnoj pritužbi zbog načina organizacije prijevoza učenika osnovnih škola čiji je osnivač županija, zbog neprovođenja postupka javne nabave za usluge prijevoza i prijevozu nekvalitetnim i starim autobusima koji ugrožavaju sigurnost djece.

Putem medija smo obaviješteni o planiranoj kupnji prijevoznih sredstava, poput autobusa i kombija za prijevoz djece kroz projekte EU fondova, čime bi se smanjili troškovi učeničkog prijevoza i povećala sigurnost u prijevozu djece, no MZOS nas je obavijestio da kupnju autobusa/kombija za prijevoz učenika i djece nije moguće financirati na taj način. Ova vrsta troškova nacionalna su zadaća te ne mogu biti zamijenjena sredstvima fondova.

Zbog nedostatne cestovne infrastrukture često nam se obraćaju građani zbog ugroženosti djece na putu do škole, na stajalištima autobusa ili tramvaja i drugdje. U tim slučajevima preporučivali smo nadležnim tijelima i jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave poduzimanje mjera za siguran prolaz djece do škole.

Smatramo da još uvijek ima prostora za aktivnosti kojima bi se povećala sigurnost djece u prometu. Osnovu čine preventivne edukativne aktivnosti s djecom, roditeljima i drugim sudionicima u prometu, na što se nadovezuju represivni mehanizmi države radi postizanja što bolje zaštite i sigurnosti ljudskih života, naročito djece, kao najosjetljivijih sudionika u prometu.

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

Dječja igrališta i igraonice još su uvijek pravno neuređeno područje dječjih aktivnosti, a sigurnost djece na igralištima i u igraonicama često je ugrožena. Djeca ondje nerijetko stradavaju s teškim posljedicama, a da pri tome izostaje odgovornost vlasnika i organizatora takvih aktivnosti.

U 2014. godini primili smo pet pojedinačnih prijava u ovom području. Unatoč malom broju pojedinačnih prijava, ovom problematikom bavili smo se zbog nužnosti uspostave cjelovitog sustava zaštite djece na igralištima i u igraonicama.

Roditelji u prijavama navode da su dječja igrališta izrazito uništena, neodržavana i opasna za djecu (neki to potkrepljuju fotografijama). Primili smo prijavu o stradavanju djeteta na bazenu prilikom spuštanja niz tobogan, zbog čega smo preporučili Ministarstvu gospodarstva (MG) provođenje nadzora prema Zakonu o općoj sigurnosti proizvoda (NN 30/09., 139/10. i 14/14.) kako bi se utvrdilo predstavljaju li tobogani i druge sprave za igru u uporabi na bazenima rizik za sigurnost i zdravlje djece. Ministarstvo gospodarstva je prihvatilo našu preporuku.

Pravobraniteljica je proteklih godina upućivala preporuke, s jedne strane jedinicama lokalne samouprave - da poštuju pravo djece na igru te otvaraju dječja igrališta i druge prostore za djecu i trajno skrbe o njihovoj uređenosti i sigurnosti, a s druge strane izvršnoj vlasti - da poboljša zakonsku regulativu koja se odnosi na ovo područje.

Zbog **pravnih praznina u zakonodavnoj regulativi** o dječjim igraonicama u praksi i dalje postoje nejasnoće o mogućnostima i uvjetima za otvaranje dječjih igraonica, o dozvolama potrebnima za rad igraonica i o državnim tijelima nadležnim za njihovo izdavanje. To se osobito odnosi na igraonice u kojima se odvija čuvanje, igra i sportske aktivnosti djece, kao što su, primjerice, igraonice u trgovačkim centrima, koje nisu podložne ispitivanju postojanja uvjeta za rad i standarda brige o djeci, niti nadzoru od strane državnih tijela. Svaki oblik skrbi o djeci mora udovoljavati

najvišim sigurnosnim standardima i standardima u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom, a s djecom smiju raditi samo kvalificirane i osposobljene osobe, protiv kojih nije započeo kazneni progon i koje nisu osuđene za kaznena djela. Iako je ova materija djelomično podložna i Zakonu o općoj sigurnosti proizvoda, koji obvezuje proizvođača da na tržište stavlja samo sigurne proizvode i definira koji se proizvod smatra sigurnim te Zakonu o komunalnom gospodarstvu, koji obvezuje lokalnu zajednicu da održava javne površine u koje spadaju dječja igrališta, u Hrvatskoj još uvijek ne postoji jedinstven propis koji bi na jasan način regulirao sigurnost djece na igralištima i igraonicama.

U više navrata proteklih godina obraćali smo se Vladi RH i onim ministarstvima koja bi po svojem djelokrugu bila nadležna za uređenje ovog područja i preporučivali im da propišu *prostorne, tehničke i kadrovske uvjete rada dječjih igraonica i dječjih igrališta te nadzor* nad ispunjavanjem tih uvjeta. Premda su se tijekom 2013. ministarstva suglasila da je takva regulacija nužna, zasad još ne postoji suglasnost oko toga koje bi od njih trebalo biti nositelj, budući da je riječ o području u kojem dio nadležnosti imaju i Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja, Ministarstvo gospodarstva, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo socijalne politike i mladih i drugi.

U Nacionalnoj strategiji za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. navodi se kako je *potrebno osigurati razvoj poticajnih i dostupnih prostora i uvjeta u lokalnim zajednicama i odgojno-obrazovnim ustanovama za kvalitetnu igru djece i provođenje raznovrsnih rekreacijskih aktivnosti*, te su pobrojane i mjere koje je potrebno provesti. Očekujemo da će se, na tragu tih mjera, napokon pristupiti uređenju ovog osjetljivog i važnog područja dječjih aktivnosti i time okončati stanje neuređenosti i pravne nesigurnosti koja se izravno odražava na prava i interese djece.

Dok je ovo područje još neregulirano, važno je informirati roditelje o tome da su neki sadržaji i prostori za djecu zasad „izvan kontrole“ i da je vrlo važno da i oni sami obrate pozornost i budu oprezni te da ne izlažu djecu opasnostima na igralištima i spravama za koje ne znaju pouzdano jesu li sigurna.

Pravobraniteljica je na konferenciji za novinare pod nazivom „Omogućimo djeci radosne i sigurne ljetne praznike“³⁴ upozorila na potrebu pojačanog opreza u korištenju dječjih igrališta i sprava za igru, a vlasnike dječjih igrališta, posebno jedinice lokalne samouprave, na njihovu obvezu redovitih nadzora uređenosti igrališta i ispravnosti postavljenih sprava te zakonsku obvezu održavanja dječjih igrališta.

2.8.3 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Štetne imisije (onečišćenje zraka) – U 2014. pratili smo aktivnosti u otklanjanju **štetnih posljedica onečišćenja zraka** na području grada Siska te u rujnu sudjelovali u radu Odbora za zaštitu okoliša i prirode Hrvatskog sabora. Tom prilikom smo podržali zaključke Odbora usmjerene osiguranju kvalitetnog života građana Siska, čemu je prvenstveno preduvjet ostvarenje druge faze modernizacije Rafinerije nafte Sisak glede smanjivanja emisija sumporovodika i lebdećih čestica sukladno terminskom planu modernizacije rafinerije uz nastavak praćenja svih zdravstvenih pokazatelja i provođenja općih zdravstvenih mjera radi bolje prevencije i zaštite zdravlja djece. Pratili smo i aktivnosti Povjerenstva za praćenje poboljšanja kvalitete zraka na području grada Slavonskog Broda o očitavanju rezultata na instaliranim mjernim stanicama I. i II., kao i međudržavne Radne grupe za praćenje stanja zraka na području Slavonskog Broda (RH) i Broda (BiH) te zaključivanja i provedbe sporazuma o suradnji Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u području zaštite okoliša, kao podloge za rješavanje otvorenih pitanja u ovom području. U prosincu smo zaprimili zaključke Odbora za zaštitu okoliša i prirode, o praćenju kvalitete zraka na području Slavonskog Broda, planiranoj modernizaciji postrojenja Rafinerije Brod te poduzetim mjerama donesene na tematskoj sjednici Odbora u studenom 2014.

Osim praćenja zaštite djece od štetnih utjecaja na kakvoću zraka uzrokovanih radom rafinerija u Sisku i Brodu, primili smo obavijesti udruge „Okoliš“ iz Cerja Tužnog o industrijskom onečišćenju i radu Ciglane korištenjem krutog i štetnog goriva bez ugrađenih potrebnih filtera te ugroženom zdravlju mještana i djece. Nakon pregleda dostavljene dokumentacije i do sada poduzetih aktivnosti udruge i nadležnog grada Ivanca, pravobraniteljica je uputila preporuku ministarstvima (MZOP, MZ, MP) i Varaždinskoj županiji, kao tijelima koja sudjeluju u provedbi postupka za utvrđivanje objedinjenih uvjeta zaštite okoliša za postojeće postrojenje Ciglane, za zajedničko i povezano djelovanje primjenom

³⁴ U Zagrebu, 11. srpnja 2014.

zakonskih propisa, usmjereno sprečavanju nastanka štetnih posljedica za ljudsko zdravlje, osobito djece, uslijed izloženosti mogućem onečišćenom zraku kao posljedici rada postrojenja. Tijekom godine zaprimljena su izvješća ministarstava i Varaždinske županije o poduzetim mjerama, osim izvješća MZOP-a.

Nastavili smo pratiti slučaj Tvornice cementa „Cemex“ u Kaštelima, koja je dobila dozvolu za skladištenje i spaljivanje opasnog otpada od MZOP-a. Mještani i dalje izražavaju bojazan zbog prijetnje od zagađenja zraka spaljivanjem materijala, jer je „Cemex“ dobio dozvolu i za uvoz otpada iz drugih zemalja i spaljivanje. Smatraju kako „Cemex“ u svojim cementarama koristi najlošiju tehnologiju te posjeduje samo vrećaste papirne filtere, što dovodi do oslobađanja znatno više dioksina u zrak nego kod modernih spalionica. MZOP drži da je tvrtka svoj rad uskladila s ekološkim standardima i da ima potrebnu zakonom predviđenu dokumentaciju.

Također smo nastavili pratiti problem **zbrinjavanja komunalnog i drugog otpada** kao uzroka onečišćenja zraka i moguće ugroze zdravlja djece, koje ni tijekom 2014. nije potpuno uređeno jer mnoge jedinice lokalne uprave i (regionalne) samouprave kasne s provedbom planskog odlaganja, odnosno gospodarenja otpadom, sukladno važećim propisima. Nepropisno zbrinjavanje komunalnog otpada, uz postojanje i divljih deponija, u nekim je jedinicama lokalne samouprave (Jakuševac/Zagreb) i dalje mogući izvor štetnih emisija za stanovnike naselja u blizini odlagališta, dok su u nekim ipak uočeni pozitivni pomaci. Tako se u Viškovu/Rijeci, u Primorsko-goranskoj županiji, izvode završni radovi na izgradnji Županijskog centra za gospodarenje otpadom Marišćina i u tijeku su pripreme za probni rad.

Pozitivan pomak u ovom području vidimo u tome što MZOP potiče i pomaže jedinicama lokalne i regionalne samouprave u pripremi i izradi dokumentacije za izgradnju centara za gospodarenje otpadom, kojih treba biti uređeno 18 na području RH, s ciljem osiguranja zbrinjavanja otpada na način siguran za zdravlje ljudi.

Štetni materijali – Opasnost od azbestnih krovista na zgradama vrtića, osnovnih i srednjih škola te bolnica još uvijek je prisutna i ugrožava zdravlje djece. Plan zamjene krovova s azbestnim materijalom (salonit ploče) i dalje nije u potpunosti proveden jer uglavnom ovisi o financijskim mogućnostima osnivača, kako u gradu Zagrebu tako i na području svih županija. Pritom je iznimno važno zamjenu krovista obaviti na siguran način, u vrijeme kada djeca nisu u vrtiću/školi ili u blizini ovih objekata. U jednom takvom slučaju tijekom 2014., postupajući po prijavi roditelja, pravobraniteljica je uputila preporuku Gradu Zagrebu o zaštiti djece od štetnih materijala i planiranju radova na dječjem vrtiću u vrijeme kada djeca nisu u blizini, kako njihovo zdravlje ne bi bilo ugroženo.

Opasni uređaji i postrojenja – Ured je i u 2014. primao prijave roditelja o postavljanju baznih stanica i trafo stanica u neposrednoj blizini škola i vrtića i, s tim u vezi, o štetnom utjecaju zračenja elektromagnetskog polja. Roditelji su od inspekcije i predstavnika lokalne zajednice tražili pomoć radi sprečavanja gradnje, odnosno premještanja uređaja na udaljenije lokacije koje su slabije naseljene. Iako su u dosad provedenim nadzorima i mjerenjima jakosti zračenja rezultati bili unutar pravilnikom dopuštenih graničnih vrijednosti, roditelji su uvjereni kako je zračenje tih uređaja štetno za zdravlje, osobito djece. Zbog izraženih prijedora držimo kako bi o ovoj temi trebalo više informirati javnost, ali i putem gradskih četvrti, gradskih kotara i općina pružiti pravovremene prethodne obavijesti zainteresiranoj javnosti o djelovanju neionizirajućeg zračenja baznih stanica i trafostanica, na lokacijama predviđenim za postavljanje.

Oružje i mine – Unatoč pozivima MUP-a za predaju oružja, streljiva i minsko-eksplozivnih naprava, svjedoci smo nepravilnog i opasnog odlaganja oružja i streljiva na javnim površinama i mjestima koja su dostupna i djeci, kao i nelegalnog posjedovanja oružja u kući. U jednom smo slučaju, rješavajući primarno prijavu povrede prava djeteta na obrazovanje, nakon saznanja da otac nelegalno posjeduje oružje koje daje djeci kao igračku, uputili preporuku nadležnoj policijskoj upravi te je ocu oduzeto oružje.

Mine postavljene za vrijeme Domovinskog rata još uvijek nisu uklonjene. Poslovi razminiranja minski sumnjivih područja u RH nastavljeni su u 2014. sukladno Nacionalnom programu razminiranja, ali uz nedovoljnu financijsku podršku. Nedostatak potrebnih financijskih sredstava trajno prati provedbu programa razminiranja. Ipak, prema izvješću Hrvatskog centra za razminiranje, smanjena su minski sumnjivih područja i površina moguće zagađenog zemljišta u blizini naselja. Kontinuirano se i dalje provodi edukacija djece radi zaštite od minsko eksplozivnih sredstava.

Pirotehnika – Zaprimili smo prijavu o mogućim nepravilnostima pri prodaji i skladištenju pirotehnike u nekim prodavaonicama unutar trgovačkih centara i dostupnosti djeci zbog kategorizacije opisanih artikala u Razred 1 (koje djeca starija od 14 godina mogu sama kupovati tijekom cijele godine), a ti artikli zapravo spadaju u Razred

2 (kupovina dopuštena osobama starijim od 18 godina samo u određenom vremenskom razdoblju). Na temelju prijave žurno smo uputili preporuku nadležnim inspekcijskim tijelima (MUP i MF) za provedbu nadzora o prodaji i skladištenju eksplozivnih tvari, sukladno njihovim ovlastima određenim u Zakonu o eksplozivnim tvarima (NN 178/04., 109/07., 67/08. i 144/10.). Nakon provedenog izvanrednog nadzora obaviješteni smo da su pirotehnička sredstva u spomenutim prodajnim objektima stavljena na tržište na temelju rješenja MUP-a, sukladno izvješćima o ispitivanju ovlaštenog laboratorija, dakle sukladno važećim propisima. U nastavku izvješća MUP-a se posebno naglašava kako direktive EU ostavljaju mogućnost strožeg uređenja područja proizvodnje, prometa i uporabe pirotehničkih sredstava nacionalnim propisima, što je u RH i učinjeno na prijedlog pravobraniteljice za djecu. Iako Direktiva EU 2007/23/EZ omogućava prodaju navedenih sredstava osobama starijim od 12 godina u Hrvatskoj je dobna granica postavljena na 14 godina. No, važno je stalno upozoravati kako, uz sve nadzore državnih tijela o prometu i uporabi pirotehničkih sredstava Razreda 1, 2 i 3, postoji opasnost od ozljeđivanja djece te je najvažniji nadzor roditelja koji imaju i najveću odgovornost za sigurnost djece.

Životinja – Sigurnost djece na javnim površinama ugrožena je i zbog pasa luralica, ali i zbog kretanja pasa bez nadzora neodgovornih vlasnika. Zbog prijava o nepropisnom držanju i kretanju pasa uputili smo preporuke jedinicama lokalne uprave da poduzmu mjere za zaštitu djece sukladno svojim ovlastima propisanim Odlukama o komunalnom redu, uključujući i zbrinjavanje pasa luralica. U zaprimljenim izvješćima navedeno je kako komunalni redari poduzimaju sve radnje u okviru svojih ovlasti (edukacija, prevencija, sankcije) tijekom svakodnevnog vršenja nadzora javnih površina, uz naznaku da radi sankcioniranja uočenog prekršaja vlasnika psa obavještavaju policiju. No, neke jedinice lokalne uprave nisu predvidjele dovoljno financijskih sredstava za zbrinjavanje pasa luralica pa je ondje zaštita djece prepuštena roditeljima. Kako su djeca najčešće žrtve napada pasa, koji uz tjelesne ozljede djeci nanose i psihološke traume, smatramo potrebnim naglasiti obvezu nadležnih službi u jedinicama lokalne samouprave za pojačanim upozoravanjem i kažnjavanjem vlasnika pasa, u suradnji s policijom, kao i osiguranja rada službe za zbrinjavanje pasa luralica sukladno Zakonu o zaštiti životinja (NN 135/06. i 37/13.) i odlukama jedinica lokalne uprave o držanju životinja.

2.8.4 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2014. iz roditeljskog doma udaljilo se 528 djece, a iz odgojnih ustanova 1247. Na bijeg iz obiteljskog doma u većem broju se odlučuju djevojčice (348), a dječaci u nešto manjem broju (181). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskog doma su avanturizam (343), obiteljski problemi (74) i problemi u školi (27). Zabrinjava podatak da je 74 djece koja su napustila roditeljski dom bilo mlađe od 14 godina, kao i da je nad 16 djece za vrijeme bijega počinjeno kazneno djelo.

Na bijeg iz odgojne ustanove također se u većem broju odlučuju djevojčice (857) nego dječaci (378). Razlozi zbog kojih djeca bježe iz odgojnih ustanova su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (339) i problemi adaptacije (152), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (188) nisu vratili u ustanovu. Nad šestoro djece koja su bila u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.

Djeca evidentirana kao nestala predstavljaju osobito ranjivu skupinu. Riječ je o djeci koja su napuštanjem doma prepuštena ulici, često bez odgovarajućeg smještaja i skrbi te tako izložena brojnim rizicima. Zbog činjenice da za vrijeme „nestanka” dijete može biti izloženo brojnim opasnostima, neovisno o tome je li riječ o otmici ili djetetovom dobrovoljnom odlasku od kuće ili iz ustanove u kojoj je smješteno, već se nekoliko godina zalažemo za uspostavu operativnog i učinkovitog sustava promptne reakcije na nestanak djeteta. Na sastanku s predstavnicima MUP-a razgovarali smo o uspostavi sustava po uzoru na već dobro organiziran sustav reakcije u slučaju identifikacije djeteta žrtve trgovanja ljudima te predložili da se, s obzirom na povećane rizike da dijete koje se vodi kao nestalo postane žrtvom trgovanja ljudima, postojeći sustav prilagodi i za rješavanje ovakvih situacija. Predstavnik MUP smo tom prilikom upozorili na potrebu definiranja suradnje s nevladinom organizacijom koja vodi telefonsku liniju za nestalu djecu kako bi se otklonile sve eventualne nejasnoće u ovlastima pojedinih dionika. Pravobraniteljica je i putem Mreže europskih pravobranitelja za djecu (ENOC) zatražila primjere dobre prakse kako bi se na temelju iskustava drugih zemalja osmislio hrvatski model postupanja u slučaju nestanka djeteta. U kontaktu s Frankom Hoenom, predstavnikom europskog sustava uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta **AMBER Alert Europe**, pravobraniteljica je pružila podršku njihovom nastojanju da i Hrvatska postane dio toga sustava.

2.9 DISKRIMINACIJA

Tijekom 2014. primili smo 24 pritužbe u kojima smo postupali po Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD). Podnositelji pritužbi u ime djece bile su odrasle osobe: u osam slučajeva majke, u šest slučajeva očevi, u dva oba roditelja, u sedam udruge i organizacije građana, a u jednom slučaju podnositelj je bio nepoznat. U tri slučaja prituženo je diskriminatorno postupanje prema

djevojčicama, u tri prema dječacima, a u 18 slučajeva prema grupi djece. U 20 slučajeva diskriminatorno postupanje prituženo je u području obrazovanja, u dva u području socijalne skrbi, u jednom u pristupu dobrima i uslugama, dok u jednom slučaju nije određeno područje diskriminacije jer se odnosio na diskriminatorno postupanje općenito. U odnosu na pritužena tijela, podnositelji su se prituživali na fizičke osobe u tri slučaja, na pravne osobe u jednom, na pravne osobe s javnim ovlastima u 10 slučajeva, u sedam slučajeva na tijelo državne uprave i u tri slučaja na tijelo jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Pritužbe u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

Diskriminacijska osnova	Broj pritužbi
Rasa ili etnička pripadnost ili boja kože	2
Spol	
Jezik	
Vjera	12
Političko ili drugo uvjerenje	1
Nacionalno/socijalno podrijetlo	1
Imovno stanje	1
Članstvo u sindikatu	
Obrazovanje	1
Društveni položaj	3
Bračni ili obiteljski status	3
Dob	
Zdravstveno stanje	
Invaliditet	
Genetsko nasljeđe	
Rodni identitet ili izražavanje	
Spolna orijentacija	
Nema osnove	
UKUPNO	24

Potičite međukulturni i međureligijski dijalog u lokalnoj zajednici i školi, kako bi se spriječila diskriminacija siromašne i bolesne djece, kao i one iz manjinskih, stranih i drugih marginaliziranih skupina.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Pritužbe u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

Oblici diskriminacije	Broj pritužbi
Izravna	17
Neizravna	5
Uznemiravanje	
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	
Propuštanje razumne prilagodbe	1
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	1
UKUPNO	24

Ured je radi ispitivanja pritužbi redovito tražio izvješća od prituženih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U 15 slučajeva uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prituženim tijelom ili osobom ili za neposredno poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja pomoći i zaštite djeci. U ostalim slučajevima podnositeljima pritužbi uputili smo obavijesti o pravima i o mogućnostima ostvarivanja zaštite sukladno ZSD-u. Neke obavijesti o pravima uputili smo pritužiteljima uz istodobnu preporuku za postupanje nadležnom tijelu ili osobi. U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka i o stajalištu prituženog tijela ili osobe o slučaju, dok u nekima obavijesti o poduzetim aktivnostima još očekujemo. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a, postupali smo prema ovlastima iz Zakona o pravobranitelju za djecu i propitali ostvarivanje drugih prava djece.

Od slučajeva kojima smo se bavili u 2013., a u kojima smo postupali ili smo ih pratili i u 2014., ističemo slučaj diskriminatornog ponašanja učiteljice prema učenicima, pripadnicima srpske nacionalne manjine koji se u Vukovaru u osnovnoj školi školuju na manjinskom jeziku i pismu po modelu A. Iako se pritužba prvotno odnosila na neprofesionalno ponašanje učiteljice, u ovom slučaju u fokus je došla diskriminacija djece koja je na kraju i potvrđena sudskom presudom. U pritužbi su se roditelji pritužili da je učiteljica hrvatskog jezika na nastavi iznosila politički obojene sadržaje o ratnim događanjima, diskriminatorno se obraćala djeci, komentirala dvojezične ploče u Vukovaru te iznosila svoje stavove i uvjerenja o tome. Nakon provedenog inspekcijskog i stručno-pedagoškog nadzora, škola je učiteljici izdala upozorenje na obveze iz radnog odnosa te ju je udaljila od rada u nastavi s djecom pripadnicima srpske nacionalne manjine. O ovome slučaju obavijestili smo državno odvjetništvo i zatražili poduzimanje radnji radi zaštite prava djece i utvrđivanje diskriminacije. Obaviješteni smo da je Prekršajni sud proglasio nastavnicu krivom za počinjeni prekršaj uznemiravanja iz ZSD-a i kaznio je novčanom kaznom.

Kao i prethodnih godina i u 2014. najzastupljenije su pritužbe zbog diskriminacije djece **u području odgoja i obrazovanja**. U usporedbi s 2013., došlo je do pada broja pritužbi zbog diskriminacije po osnovi etničke pripadnosti, invaliditeta, nacionalnog podrijetla, imovnog stanja i obrazovanja. Bilježimo porast broja pritužbi zbog diskriminacije **po osnovi vjere i/ili uvjerenja**, koje čine polovicu pritužbi zbog diskriminacije. Bilježimo i povećan broj pritužbi zbog diskriminacije po osnovi bračnog ili obiteljskog statusa i po osnovi društvenog položaja.

Porast broja pritužbi (sa četiri u 2013. na 12 u 2014.) zbog diskriminacije po osnovi **vjere i uvjerenja** potaknut je postupanjem odgojno-obrazovnih ustanova u organiziranju i provedbi vjerskih sadržaja. Tijekom 2014. primali smo pritužbe o obveznom uključivanju djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa, kao i o zanemarivanju potreba djece koja zbog svojeg i svjetonazora njihovih roditelja nisu željela sudjelovati u aktivnostima kao što su *molitve, blagoslovi, vjerski obredi*, primjerice u povodu početka školske godine, prilikom obilježavanja Dana kruha i slično. O tome smo u svakom pojedinom slučaju obavještavali MZOS i preporučili provođenje nadzora.

Upozorili smo MZOS da obvezivanje djece da sudjeluju u vjerskim sadržajima, uključujući i onu koja nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, izvan odobrenog programa vjerskog odgoja, odnosno vjeronauka, ukazuje na njihovu moguću diskriminaciju po osnovi vjere ili uvjerenja, predstavlja povredu Konvencije o pravima djeteta kojom je svakom djetetu zajamčena sloboda misli, savjesti i vjere te povredu ZSD-a. Također, upozorili smo da bi očekivanje djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova da će djeca koja nisu vjernici i kojoj se to ne sviđa, sama napustiti aktivnosti zbog toga što sadrže vjerske elemente, značilo nepoznavanje potreba, osjećaja i prava djece i nerazumijevanje vlastite obveze da se svakom djetetu zajamči ravnopravan položaj unutar odgojno-obrazovne ustanove. Ističemo

da pritom nije upitno održavanje prigodnih misa i blagoslova u povodu početka školske godine u crkvi ili u odgojno-obrazovnim ustanovama kako je utvrđeno u *Ugovoru između Svete Stoline i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture*: „u dogovoru nadležnih školskih vlasti, mjerodavne crkvene vlasti moći će organizirati u odgojno-obrazovnim ustanovama druge dopunske djelatnosti u svezi s odgojem i vjerskom kulturom, koristeći se prostorijama i pomoćnim pedagoškim pomagalicama tih ustanova“. Međutim, uključivanje vjerskih sadržaja u vrijeme nastave u programe koji su namijenjeni svim učenicima, kao što je primjerice svečanost u povodu početka škole, smatramo protivnim interesu djece drugih svjetonazora.

Zatražili smo od MZOS-a da poduzme mjere kako bi se u odgojno-obrazovnim ustanovama otklonila postupanja izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja koja omogućuju diskriminaciju djece te smo preporučili da odgojno-obrazovne ustanove upozori na poštovanje Konvencije o pravima djeteta, ZSD-a i propisa o izvedbi vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama. Nemamo informacija da je MZOS prema našoj preporuci upozorio odgojno-obrazovne ustanove na poštovanje ovih propisa. Primili smo samo obavijesti o nekim nadzorima koje je provela prosvjetna inspekcija te da je u nekim slučajevima MZOS pristupio ispitivanju pritužbi. Imamo informacija da će MZOS upozoriti škole na primjerni način provedbe Smotre *Dani kruha – Dani zahvalnosti za plodove zemlje u školskoj godini 2015./2016.*, na koju su se pritužili roditelji i udruge, a organizatoru Udruzi Lijepa naša poslati uputu da u suradnji sa školama „pripremi primjerenu komunikacijsku strategiju koja će roditeljima i učenicima predstaviti svrhu i ciljeve Smotre na školskoj razini te ublažiti ili eliminirati potencijalne nesporazume ili konotacije da je Smotra sredstvo za katoličku indoktrinaciju“.

Primili smo pritužbe roditelja i udruga (*Protagora* i drugi) na **sadržaje udžbenika iz vjeronauka** prema kojima se omalovažavaju i diskriminiraju djeca koja nisu dio katoličke zajednice te smo ih uputili na postupanje MZOS-u i Hrvatskoj biskupskoj konferenciji (HBK) koji odobravaju uporabu udžbenika iz vjeronauka i njihov sadržaj. Budući da su udžbenici iz vjeronauka u svemu izjednačeni sa školskim udžbenicima za druge predmete, ovim tijelima smo uputili preporuku da provedu nadzor nad sadržajima udžbenika i poduzmu potrebne radnje i mjere radi otklanjanja onih sadržaja koji su protivni Ustavu i načelima demokratskog poretka koja se odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova. Naime, prema *Zakonu o udžbenicima za osnovnu i srednju školu*, udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivni Ustavu i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova. U slučaju kršenja ovih odredbi zakon propisuje da ministar neće odobriti uporabu udžbenika i dopuskoga nastavnog sredstava, a udžbenik i pripadajuće dopunsko nastavno sredstvo može biti povučeno iz uporabe. MZOS u svome odgovoru na našu preporuku navodi da je „poduzelo korake, u suradnji s nakladnikom udžbenika za 8. razred osnovne škole za izborni predmet katoličkoga vjeronauka *Kršćanskom sadašnjosti* i izdavačem *Hrvatskom biskupskom konferencijom, Nacionalnim katehetskim uredom i Komisijom Nacionalnoga katehetskoga ureda Hrvatske biskupske konferencije za izdavanje teološke-katehetske literature i pomagala* da se razmotre sporni navodi, slijedom čega će se dogovoriti eventualne izmjene u udžbeniku *S Kristom u život* kako bi se uklonili svi nesporazumi i eventualne manipulacije koje dovode do tumačenja da se u izbornome programu vjeronauka u osnovnoj školi promovira netolerancija i stvara osjećaj povrijeđenosti u dijela učenika i roditelja“. Nemamo daljnjih informacija o tome što je utvrđeno i poduzeto u vezi s ovim pitanjem.

Pored toga, primili smo i pritužbe roditelja na sadržaje udžbenika iz drugih predmeta, kao što je Hrvatski jezik i Priroda i društvo u osnovnoj školi u kojima se djeca poučavaju o vjerskim (katoličkim) sadržajima te im se sugerira prakticiranje vjerskih običaja. Preporučili smo MZOS-u da preispita i one dijelove programa i sadržaja udžbenika iz tih predmeta koji potiču ili omogućuju diskriminaciju djece. MZOS u navedenim sadržajima nije našao elemente diskriminacije.

Kao primjer izravne diskriminacije djeteta po osnovi društvenog položaja, ističe se slučaj učiteljice koja nije dopuštala učeniku da prisustvuje nastavi njenog predmeta zato što je štićenik Doma za odgoj. Tražili smo postupanje prosvjetne inspekcije i AZOO-a i preporučili da poduzmu mjere za omogućavanje prisutnosti djetetu na nastavi, a policiji da preispita postojanje kaznenog djela, uključivo i diskriminacije. Nakon provedenog nadzora AZOO je utvrdila teške propuste u radu učiteljice, predložila prosvjetnoj inspekciji da joj izrekne zabranu obavljanja odgojno-obrazovnih poslova što je prosvjetna inspekcija i učinila, no učiteljica je tada otišla u mirovinu. Nadležno državno odvjetništvo je podiglo optužnicu protiv učiteljice za kazneno djelo povrede prava djeteta.

U području odgoja i obrazovanja, kao i prethodnih godina, uočavamo neprepoznavanje pojava diskriminacije te nedovoljnu senzibiliziranost i informiranost odgojno-obrazovnih radnika o zabrani diskriminacije i antidiskriminacijskom zakonodavstvu. Još smo u 2012. MZOS-u, AZOO-u i ASOO-u uputili preporuku da se u programe stručnih osposobljavanja i usavršavanja koje provode agencije uvrste teme o pojavama diskriminacije, zabrani diskriminacije i primjeni antidiskriminacijskog zakonodavstva. Ovu preporuku istaknuli smo i u Alternativnom izvješčaju Odboru za prava djeteta UN-a. U Izvješčaju Odboru naveli smo i preporuku o nužnosti izrade i provedbe preventivnih programa usmjerenih učenju djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvatanju različitosti.

Kao primjer postupanja po pritužbi zbog diskriminacije po osnovi **bračnog ili obiteljskog statusa** ističe se preporuka općini, vezano uz *Odluku o mjerilima za utvrđivanje cijene redovitog programa predškolskog odgoja i obrazovanja*. Upozorili smo općinu koja je vlasnik dječjeg vrtića da pojedine odredbe te odluke diskriminiraju po obiteljskome statusu djecu čiji roditelji žive u obiteljskoj zajednici, ali zbog različitih životnih ili obiteljskih okolnosti nemaju oboje prebivalište u općini, što je odlukom propisano kao uvjet za ostvarivanje prava na sufinanciranje redovitog programa predškolskog odgoja. Upozorili smo, također, da pojedine odredbe odluke diskriminiraju po obiteljskome statusu i djecu koja žive u jednoroditeljskoj obitelji s roditeljem koji ima prebivalište u općini, a pritom mora dokazati da „nije u braku“ odnosno „da je razveden“. Prema odluci, ako oba roditelja nemaju prebivalište na području općine ili ako jedan roditelj, s kojim dijete živi u jednoroditeljskoj obitelji, ne dokaže da nije u braku ili ne dokaže da je razveden, roditelji plaćaju punu ekonomsku cijenu redovitog programa. Preporučili smo općini da izmijeni dijelove odluke koji diskriminiraju pojedinu djecu zbog njihova obiteljskoga statusa. Općina je odgovorila da će u skladu sa zakonskim i proračunskim mogućnostima nastojati unaprijediti sustav sufinanciranja predškolskog odgoja i otkloniti diskriminatorni učinak odluke, no nismo obaviješteni je li to doista učinjeno.

Nepostojanje sustavnog modela financiranja pomoćnika u nastavi za **djecu s teškoćama u razvoju** (TUR) dovodi do primjene različitih načina (su)financiranja, koji nisu u najboljem interesu djeteta. U okviru preporuka upućenih MZOS-u u povodu početka šk. god. 2014./2015., preporučili smo da se pronađe rješenje za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi za djecu s teškoćama u razvoju te da se u novom provedbenom propisu o obrazovanju učenika s teškoćama jednoznačno definiraju kriteriji i pravila u vezi s osiguravanjem pomoćnika u nastavi. Preporučili smo i dodatna ulaganja za stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika s ciljem promicanja inkluzivnih obrazovnih načela jer smo uočili da nemaju dostatna znanja i vještine kako bi kvalitetno i pravovremeno odgovorili na različite potrebe djece s TUR. U studenome 2014. ponovno smo MZOS upozorili na potrebu žurnog rješavanja problema dostupnosti pomoćnika u nastavi te žurnog donošenja provedbenog propisa – pravilnika o školovanju djece s teškoćama u razvoju, na čije donošenje uporno pozivamo još od 2008. godine. Novi Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju je donesen tek u ožujku 2015.

U srpnju 2014. uputili smo MZOS-u stajalište o dokumentu *Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole za školsku godinu 2014./2015.* Upozorili smo da se tim dokumentom ne štite u dovoljnoj mjeri interesi djece s TUR, da se njime ostavlja otvoreno područje za moguća diskriminatorna postupanja prema djeci s TUR i preporučili da se spomenuti dokument ne primjenjuje za upis djece u srednju školu. Također, istakli smo da nije u interesu djece donositi dokument koji se odnosi na upis u 1. razred srednje škole tijekom već započetog procesa upisa u tekuću školsku godinu.³⁵

U odnosu na zaštitu djece pripadnika **romske manjine** u Alternativnom izvješčaju Odboru za prava djeteta UN-a istaknuli smo preporuku o nužnosti uključivanja sve djece pripadnika romske manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskoga jezika, osiguranja prijevoza djeci do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te odgovarajućih prostornih i kadrovskih kapaciteta u odgojno-obrazovnim ustanovama za potrebe uključivanja romske djece u redovni školski sustav. Ove preporuke ponovili smo i MZOS-u u okviru preporuka na početku šk. god. 2014./2015. Preporučili smo i da upozori škole da dodatno pomognu djeci pripadnicima romske nacionalne manjine i aktivno posreduju pri odabiru poslodavaca kod kojih će djeca pohađati praktični dio kurikuluma strukovnog obrazovanja.

Radi sprečavanja nasilničkog ponašanja prema djeci pripadnicima manjinskih zajednica u preporuci MZOS-u istaknuli smo: potrebu provedbe preventivnih programa radi učenja djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvatanju različitosti, potrebu edukacije i informiranja roditelja i odgojno-obrazovnih radnika i drugih osoba koje sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije te potrebu stručnog usavršavanja i

³⁵ Više o stajalištima i preporukama pravobraniteljice za zaštitu djece s TUR u poglavlju *Obrazovna prava*.

dodatne stručne podrške odgojno-obrazovnim radnicima na razvijanju tolerantnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece pripadnika većinske nacionalnosti.

Odbor za prava djeteta UN-a preporučio je Republici Hrvatskoj da potiče međukulturni i međureligijski dijalog u lokalnoj zajednici i školi; da spriječi diskriminaciju siromašne djece, pripadnika manjina i stranaca, bolesne djece i drugih marginaliziranih skupina. Radi zaštite djece pripadnika romske manjine Odbor je preporučio RH da zaustavi segregaciju romske djece i osigura njihovu integraciju.

2.10 OSTALA PRAVA I NENADLEŽNOSTI

Vođenje evidencije o upitima i zamolbama (38) koje je Ured pravobraniteljice zaprimio u 2014., a koji su označeni kao *nenadležnost i ostalo*, predstavlja informaciju o teškoćama na koje odrasli nailaze u traženju potrebnih obavijesti ili ostvarivanja prava u pojedinim državnim sustavima. Upiti i zamolbe za pomoć u postupanju odnose se na razna područja za koja pravobraniteljica nije nadležna jer se prijave nisu odnosile na povrede prava djece. Neki od upita odnosili su se na mogućnost ostvarivanja prava na uzdržavanje, na prestanak obveze uzdržavanja punoljetne osobe, na roditeljsku skrb o punoljetnom sinu, na postupak i sastav tužbe za razvod braka, radno-pravni odnos i ponašanje poslodavca glede radnog vremena i rada u smjenama te rada u drugom mjestu odvojenom od obitelji, na ostvarivanje prava na zdravstveno osiguranje i roditeljsku naknadu punoljetne osobe, na školovanje punoljetne osobe i slično. Bilo je i pritužbi na rad drugih službi prema punoljetnoj osobi te nejasnih podnesaka u vidu obavijesti o poduzetim radnjama pred drugim tijelima.

Budući da je broj zaprimljenih prijava izvan djelokruga rada pravobraniteljice za djecu ove godine manji, možemo zaključiti kako su građani ipak bolje upoznati o tome koje tijelo je nadležno za rješavanje njihovih problema.

3. MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) – DJEČJE SUDJELOVANJE

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu – MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje formalno postoji od 2010. godine. Članove biraju djeca iz prethodne generacije MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnika koje prate njihov rad.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te njezini *ambasadori*, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. Pravobraniteljicu, u okviru svoje savjetničke uloge upoznaju sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i odraslim djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta rada između sastanaka.

Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sami, putem javnog natječaja koji objavljujemo u medijima i na našoj web stranici. O objavljivanju natječaja obavještavamo i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta putem kojeg pozivamo sve osnovne i srednje škole na suradnju, ponajprije da omoguće da svi učenici doznaju za ovaj natječaj te da i djeca koja nemaju pristup internetu mogu pribaviti i ispuniti prijavni obrazac i poslati ga pravobraniteljici običnom ili elektroničkom poštom.

S obzirom na to da je drugoj generaciji MMS-a u rujnu 2014. godine isticao dvogodišnji mandat, od 23. svibnja do 3. lipnja 2014. bio je otvoren natječaj za izbor novih članova. Provedeni su izbori pa je od tada aktivna treća generacija MMS-a, čiji je mandat započeo u rujnu 2014. i traje do rujna 2017. Čine ju djeca i mladi u dobi od 12 do 18 godina iz cijele Hrvatske. Od 2014. godine uvedene su i neke promjene pa mandat članova MMS-a traje tri, a ne više dvije godine, kako je to prije bilo, a Mrežu, umjesto nekadašnjih 25, sada čini 20 članova. Do promjene je došlo na prijedlog mladih savjetnika, ali i zbog potrebe racionalizacije troškova potrebnih za rad MMS-a.

U izvješću opisujemo rad i aktivnosti članova druge i treće generacije MMS-a. Osim sastanaka u kojima su sudjelovali svi članovi MMS-a i sastanaka u manjim skupinama u našim regionalnim uredima, članovi MMS-a sudjelovali su u aktivnostima koje su sami inicirali ili su pozvani sudjelovati kao promotori prava djeteta među djecom, mladima i odraslima.

Članovi druge generacije MMS-a sastali su se 17. siječnja 2014. u Zagrebu, u „Maloj kući dječjih prava“, novom prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu, prilagođenom grupnim i radioničkim oblicima rada s djecom. Bila je to prilika da, na polovici svojega „mandata“, rezimiraju rezultate rada i dogovore se na koji će način pozvati i izabrati buduće članove MMS-a. Na sastanku u Zagrebu s tadašnjom pravobraniteljicom Milom Jelavić i njezinim suradnicama bilo je 20 mladih savjetnika, koji su se tom prilikom prisjetili početaka rada u MMS-u, dobrih iskustava i naučenih lekcija, kao i uočenih slabosti za koje smatraju da ih valja prevladati te su predložili nove teme i zadaće kojima bi se željeli baviti. Prisjetili su se i svojega nastupa u Hrvatskome saboru na Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga 2013.

Također su analizirali obrazac prijave za nove članove MMS-a, koji su i sami ispunjavali kad su se u svibnju 2012. prijavili na natječaj, predložili su neke izmjene u njegovu sadržaju i raspravljali o proceduri izbora svojih „nasljednika“. Razgovarali su i o drugim aktualnostima, među kojima i o kvaliteti i primjeni udžbenika za osnovnu i srednju školu. Obaviješteni su o skorašnjem isteku mandata pravobraniteljice za djecu te načinu na koji se bira čelna osoba institucije Pravobranitelja za djecu. Rezimirali su iskustva dotadašnje suradnje s pravobraniteljicom. Na sastanku ih je posjetila ekipa HTV-a koja je za subotnje vijesti pripremila prilog o radu mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

Izbor novih članova MMS-a proveden je u Donjoj Stubici 26. i 27. rujna 2014. Članovima MMS-a, čiji je mandat trajao od rujna 2012. do rujna 2014., to je bila i prva prilika za susret s novoizabranom pravobraniteljicom za djecu Ivanom Milas Klarić, s kojom su do tada komunicirali na e-forumu. Zajedno sa stručnim timom pravobraniteljice za djecu pažljivo su pročitali sve pristigle prijave. Na temelju njihovih glasova kandidati su skupili određeni broj bodova prema kojem su rangirani na ljestvici. Na taj je način izabrano 20 novih članova, a izabrana su i djeca koja će biti njihove „zamjene“ i koja će se aktivno uključiti u rad MMS-a u slučaju da aktivni član odustane ili navrši 18 godina. Odabrani su članovi iz raznih dijelova Hrvatske, različitih interesa, hobija i životnih situacija. A ovi su izbori ujedno bili prilika i da se dosadašnji članovi Mreže mladih savjetnika oproste od pravobraniteljice te da joj daju preporuke i savjete za buduće inicijative i rad.

Sva djeca koja su se javila na natječaj nakon provedenih izbora od pravobraniteljice su dobila pismo u kojem su obaviještena o ishodu njihove prijave na natječaj za MMS. Djeci koja su se odazvala našem pozivu na natječaj zahvalili smo na želji za sudjelovanjem u promicanju prava djece te smo ih pozivali da prate aktivnosti, rad i prijedloge mladih savjetnika MMS-a, da posjete našu web stranicu azanas.dijete.hr i www.dijete.hr te da nam svoje prijedloge u vezi sa zaštitom prava djece šalju na adresu mojglas@diijete.hr, koja je predviđena upravo za obraćanja djece.

Tijekom listopada 2014. održani su prvi regionalni sastanci novog saziva MMS-a, u uredima pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, Splitu i Osijeku. Na prvi sastanak pozvani su mladi savjetnici i savjetnice pravobraniteljice i njihovi roditelji i skrbnici, kako bi se upoznali s radom institucije pravobranitelja za djecu, njezinim ovlastima i djelovanjem. Predstavljene su im i dosadašnje aktivnosti prve dvije generacije MMS-a te način njihova rada.

Treća generacija MMS-a okupila se prvi put na nacionalnoj razini u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu 25. studenoga 2014. U Maloj kući dječjih prava novi sastav MMS-a imao je priliku upoznati se međusobno te s pravobraniteljicom Ivanom Milas Klarić i njezinim suradnicama - odraslim savjetnicama. Bila je to prilika za dogovor o daljnjem radu i donošenje vlastitih pravila ponašanja unutar MMS-a, kao i na elektroničkom forumu putem kojega raspravljaju i savjetuju pravobraniteljicu. Dogovorili su se i o pravilima ponašanja prilikom javnih nastupa u kojima predstavljaju MMS i obavještavaju djecu o tome kako se mogu javiti pravobraniteljici radi zaštite svojih prava.

Na prvom sastanku je sudjelovalo 18, od ukupno 20 članova MMS-a. Razgledali su izložbu u Maloj kući dječjih prava pod naslovom „25 godina Konvencije o pravima djeteta – koliko je poznajemo i poštujemo?“, a posjetila ih je i ekipa HTV-ove emisije „Školski sat“ te snimila kratki prilog o njima.

Članovi nove Mreže mladih savjetnika su: Gordana Barišić, Tina Družić i Marko Mandarić iz Splita, Adrian Berkić iz Čakovca, Kana Halić Kordić iz Zagreba, Petra Jurina iz Dubrave- Vrbovečke, Marta Kekez iz Nove Gradiške, Laura Kolesarić iz Virovitice, Antonela Lacković i Dorotea Neuberg iz Novog Marofa, Nika Latinčić i Domagoj Topić iz Sesveta, Gabriela Markešić iz Jastrebarskog, Patricia Markoč iz Šibenika, Jelena Mekota iz Beretince, Julia Mihovilović iz Grohota s otoka Šolte, Antonija Radoš iz Velike Gorice, Erika Štrocinger iz Varaždina, Leo Tumbas iz Osijeka i Marta Tušek iz Zaboka.

Uz sastanke i rasprave na forumu, članovi MMS-a su, u sredinama u kojima žive, među vršnjacima i odraslima aktivno promovirali dječja prava, rad Ureda pravobraniteljice za djecu te Mrežu mladih savjetnika. Donosimo kratki prikaz tih njihovih aktivnosti tijekom 2014.

U povodu obilježavanja dana Osnovne škole Stjepana Ivičevića u Makarskoj 30. travnja 2014. kao središnji događaj među brojnim aktivnostima održana je tribina „Škola, mjesto po mjeri učenika“. Na tribini su se učenici kritički osvrnuli na svoju školu te su, uz pomoć gostiju, tražili odgovore na pitanja o tome koliko su zadovoljni svojom školom i komunikacijom s vršnjacima u školi, kakvo se ponašanje očekuje od učenika i nastavnika, kakav je njihov odnos prema znanju i postignuću svakog učenika, osjećaju li se svi učenici jednako vrijednima bez obzira na međusobne razlike. Na pitanja su odgovarali gosti tribine među kojima i Pavle Slaviček, član druge generacije MMS-a te savjetnica pravobraniteljice za djecu Ana Babić. Na tribini su sudjelovali učenici i nastavnici dvije osnovne škole i Gimnazije iz Makarske te osnovnih škola iz Podgore, Tučepa, Baške Vode i Brela. Ovim projektom škola je htjela potaknuti daljnje školske i međuškolske programe, poput osnivanja Mreže učeničkih vijeća Makarskog primorja te pokretanje rada Gradskog vijeća mladih kao savjetodavnog tijela jedinica lokalne samouprave.

U Kinu Tuškanac u Zagrebu 12. studenoga 2014. na konferenciji za novinare najavljen je i predstavljen program Festivala o pravima djece (17. – 22. studenoga 2014., Zagreb – Split) koji zajedno organiziraju UNICEF, Hrvatski filmski savez, Ured pravobraniteljice za djecu i suradnici. Za zagrebačke srednjoškolce tada je prigodno organizirana projekcija nizozemskog filma o nasilju među učenicima pod naslovom „Jel ti žao?“, nakon koje je uslijedio razgovor s djecom o vršnjačkome nasilju. U raspravi je sudjelovalo oko 150 zagrebačkih srednjoškolaca. Predstavnica MMS-a

pravobraniteljice za djecu Tea Babić pozvana je da sudjeluje u raspravi kao jedna od voditeljica. Tea je predstavila ulogu i način rada MMS-a, a u raspravi o bullyingu pozvala je sve učenike da se i sami angažiraju, da ne šute o nasilju i da se aktivno zauzimaju za nenasilno rješavanje sukoba. Istaknula je da je upravo u njima snaga koja može promijeniti odnose i ponašanje mladih u njihovu okruženju.

Član treće generacije MMS-a Leo Tumbas, učenik Osnovne škole „Tin Ujević“ u Osijeku, održao je 28. studenoga 2014. u svojoj školi predavanje o radu pravobraniteljice i MMS-a za sve učenike 7. razreda. U vrlo zanimljivoj prezentaciji informirao je učenike o zadaćama i ovlastima pravobraniteljice i njezinog dječjeg savjetničkog tijela, što su njegovi vršnjaci sa zanimanjem poslušali. Leovo predavanje pratili su i ravnatelj škole, djelatnici stručne službe, pojedini učitelji i njegova razrednica. Podršku mu je tom prilikom pružila i odrasla savjetnica pravobraniteljice za djecu Sanja Vladović koja je nakon njegovog izlaganja dodatno upoznala učenike s Konvencijom o pravima djeteta, njezinim temeljnim načelima i vrstama dječjih prava.

Od trenutka izbora treće generacije MMS-a do pisanja izvješća, na elektroničkom forumu zatvorenog tipa putem kojeg smo svakodnevno u kontaktu s mladim savjetnicima, bilo je otvoreno 37 tema. Tema koja je do sada izazvala najveće zanimanje članova MMS-a je, posve razmljivo, obrazovanje. U okviru ove teme raspravljamo o načinu funkcioniranja Vijeća učenika, odnosu nastavnika i učenika, kriterijima upisa u srednju školu, sadržajima pojedinih predmeta i slično. Raspravljali smo i o ulozi stručnih suradnika u školi u ostvarivanju prava djece. Mladi savjetnici potaknuli su raspravu o potrebi pomoći djeci pogođenoj poplavama. Raspravljamo i o njihovim iskustvima vezanim za usluge zdravstvenog sustava, odnosu roditelja i djece, problemu nasilja u društvu, različitim oblicima ovisnosti, poteškoćama na koje djeca i mladi nailaze u odrastanju i tragamo za primjerima dobe prakse. Aktivan pristup problemima koje uočavaju u društvu kroz poticanje na promišljanje načina na koje bi svi dionici mogli pridonijeti njihovom rješavanju, okosnica je našeg rada s djecom.

Obrazujte djecu i osnažujte ih za sudjelovanje u odlučivanju! Omogućite da se čuje i njihovo mišljenje u sudskim i upravnim postupcima koji ih se tiču; s tim u vezi, osigurajte edukaciju sudaca i socijalnih radnika. Promičite sudjelovanje djece u donošenju svih odluka - u obitelji, zajednici i školi, a to pravo osigurajte i za djecu koja žive u nepovoljnim prilikama.

Preporuka Odbora za prava djeteta

4. IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

Važno je da se stručnjaci u sudstvu i socijalnoj skrbi trajno educiraju, kako bi mogli utvrđivati i zastupati najbolji interes djeteta u svim područjima života.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Poglavlje *Izdvojena područja zaštite prava djece* donosi priloge koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece, za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje jer se reflektiraju na brojna prava djece ili su obilježila proteklu godinu. Među njima su zaštita prava djece pripadnika nacionalnih manjina, zatim prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštita djece u područjima stradalim od katastrofalnih poplava, prava djece u medijima, a jedan prilog posvećen je prošle godine aktualnom podnošenju 3. i 4. periodičnog izvješća Republike Hrvatske Odboru za prava djeteta UN-a.

U dosadašnjim izvješćima ovo poglavlje nosilo je naslov *Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece*, sada istaknut u podnaslovu, po uzoru na formulaciju iz Zakona o pravobranitelju za djecu kojom se opisuje djelokrug i način rada pravobranitelja.³⁶ Radi jasnoće i bolje preglednosti tema promijenili smo i skratili ovaj naslov.

4.1. DJECA PRIPADNIKA NACIONALNIH MANJINA

Ured pravobraniteljice za djecu promiče prava djece pripadnika nacionalnih manjina te prati mogućnosti ostvarivanja njihovih prava. Radi dobivanja što cjelovitijeg uvida u postojeće stanje, osim pojedinačnih prijava, informacije dobivamo kroz kontakte s predstavnicima nacionalnih manjina i s djecom, iz medija, od nadležnih institucija i tijela uprave, sa stručnih skupova, istraživanja, sudjelovanja u projektima, iz sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija. I ove godine, najveći broj prijava i inicijativa pravobraniteljice odnosio se na ostvarivanje prava djece pripadnika romske nacionalne manjine. Bavili smo se i ostvarivanjem prava na obrazovanje djece talijanske i češke nacionalne manjine.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine – Kao i prethodne godine, i tijekom 2014. najveći broj prijava odnosio se na povrede prava djece u odgojno-obrazovnom sustavu. Osim područja školovanja, bavili smo se i zdravstvenim pravima, pravosudno-zaštitnim pravima te ekonomskim pravima djece.

Prije razmatranja mogućnosti za odgoj i obrazovanje, posebice **ranog odgoja i obrazovanja**, nužno je sagledati život djece pripadnika romske nacionalne manjine iz više različitih aspekata. I dalje na stvaranje romskog identiteta utječu predrasude i negativna percepcija Roma od strane većinskog stanovništva. Romska naselja segregirana su i marginalizirana, često izolirana od naselja većinskog stanovništva, što posljedično utječe na smanjenu interakciju s neromskim stanovništvom, odnosno slabiju razinu ekonomske i društvene integracije. Dobrobit djece pripadnika

³⁶ čl. 6. Zakona o pravobranitelju za djecu (NN 96/03.): „Pravobranitelj za djecu...predlaže poduzimanje mjera za izgradnju cjelovitog sustava zaštite i promicanja prava i interesa djece...”

romske nacionalne manjine dodatno je ugrožena nepovoljno socijalno-ekonomskom situacijom Roma, siromaštvom i visokom stopom nezaposlenosti, nezdravim, nesigurnim i nehygieničkim stambenim okruženjem te lošim zdravstvenim uvjetima. Osim toga, u romskim naseljima nisu dovoljno dostupne usluge za rani razvoj djeteta. Socijalni radnici i druge službe usmjerene na zajednicu imaju premalo kontakata s romskim zajednicama. To romske roditelje i njihovu djecu dodatno stavlja u nepovoljan položaj jer romske obitelji nemaju dostatan pristup informacijama. Vjerujemo da bi osiguravanje veće dostupnosti informacija, moguće kroz osiguravanje romskih medijatora, pridonijelo većoj kvaliteti života Roma te pomoglo obiteljima u nepovoljnom položaju.

Najčešće prepreke inkluzivnom predškolskom odgoju i obrazovanju su: segregacija romskih naselja, predrasude prema romskoj zajednici, visoka stopa siromaštva, nedostatni resursi na lokalnim razinama, nedostatni kapaciteti predškolskih institucija i duge liste čekanja, uvjeti za upis u vrtić i osiguravanje besplatnog prijevoza do vrtića, odnosno predškole.

Prateći problematiku odgoja i obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine, smatramo nužnim ponoviti preporuku pravobraniteljice koju je uputila Vladi RH još 2012. godine o nužnosti uvođenja obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole. Uključivanje djece romske nacionalne manjine u dvogodišnji predškolski program jedan je i od ciljeva Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015.

Ovom temom bavila se i **studija o socijalnom uključivanje djece romske nacionalne manjine u ranom djetinjstvu (RECI+)** o čijim smo preliminarim rezultatima pisali u prošlogodišnjem izvješću. Nalazi istraživanja RECI+, objavljeni u istoimenoj publikaciji, pokazuju da postoje praznine u sustavu odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu koje neproporcionalno negativno pogađaju djecu Rome i njihove obitelji. Utvrđeno je da samo 20% djece iz uzorka istraživanja u dobi do šest godina pohađa bilo kakav predškolski odgoj ili predškolski program, uključujući jednogodišnje programe predškole. Preporuka istraživanja koja se odnosi na odgoj i obrazovanje djece pripadnika romske nacionalne manjine, sukladna je spomenutoj preporuci pravobraniteljice za djecu. Temeljem dobivenih rezultata, istraživači su preporučili MZOS-u da pažljivo razmotri koji bi programi i mjere bili potrebni kako bi se za svu djecu pripadnike romske nacionalne manjine, uključujući i onu s teškoćama u razvoju, osigurao obvezni kvalitetni predškolski program.

U pogledu **obvezne predškole**, pohvaljujemo napore MZOS-a za uvođenje obveznog i besplatnog jednogodišnjeg programa predškole. No, zbog udaljenosti škola i vrtića od romskih naselja, potrebno je osigurati besplatan prijevoz kako bi predškolski program bio jednako dostupan svakom romskom djetetu. Iako je MZOS donio odredbe koje od županija, gradova i općina zahtijevaju osiguranje prijevoza, ne postoje sankcije za one lokalne i područne (regionalne) samouprave koje ne žele osigurati ili osiguravaju s kašnjenjem uslugu besplatnog prijevoza. Također je ovdje važno napomenuti da, iako je predškolski program besplatan, romski roditelji zbog siromaštva često nemaju sredstva za podmirivanje drugih troškova koji su usko povezani s odgojem i obrazovanjem (odjeća, obuća, izvanastavne aktivnosti poput, primjerice, školskih izleta).

Saznajemo da postoje teškoće u **dostupnosti informacija o odgoju i obrazovanju** djece pripadnika romske nacionalne manjine, a koje vrtići imaju dužnost prenositi roditeljima. Ističemo primjer dobre prakse Dječjeg vrtića Rijeka, u koji je bio uključen i naš Ured. U Rijeci je provedena akcija voditeljstva dječjih vrtića, predstavnika gradskih vlasti i civilnog sektora, uključujući nekolicinu romskih aktivista, s ciljem što većeg i učinkovitijeg obuhvata djece pripadnika romske nacionalne manjine i djece kojima hrvatski jezik nije materinski jezik obveznim programom predškole. U sklopu ove akcije, podijeljeni su trojezični plakati/letci s javnim pozivom za upis u program predškole (na hrvatskom, albanskom i romskom jeziku). Kao rezultat ove akcije upisano je 40 djece u redovite odgojno-obrazovne skupine, uz podršku romskih pomagača.

Decentralizacija predškolskog sustava odgoja i obrazovanja na razinu lokalnih vlasti dovodi do razlika u obuhvatu djece ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem te u kvaliteti i trajanju predškolskih programa među regijama što onda posljedično dovodi do nejednakog pristupa kvalitetnom odgoju i obrazovanju za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Ujedno, rani i predškolski programi, prema uvjetima za upis djece u vrtić, dostupni su zaposlenim

roditeljima, dok su djeca Romi, čiji su roditelji većinom nezaposleni, izravno stavljeni u nepovoljan položaj.

U pogledu **osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja**, ovdje navodimo prepreke koje su prepoznate u istraživanju RECI+, a to su: ograničeno sudjelovanje i slabe razine napretka i uspjeha; niska motivacija učenika, niska očekivanja nastavnika, manjak poticaja od strane nastavnika i nepostojanje izazovnih programa; padanje i ponavljanje razreda u kritičnoj dobi; stvarni nedostatak interkulturalnih sposobnosti nastavnika; rasističko maltretiranje učenika Roma; etnička segregacija po razrednim odjelima ili grupiranjem učenika unutar razreda; nelagoda učenika Roma koji se osjećaju nesigurnima i inferiornima zbog negativnih stavova nastavnika prema Romima; nedostatak nadzora i ocjenjivanja aspekata kvalitete i ravnopravnosti u obrazovanju te prerano napuštanje obrazovnog sustava.

Za osiguravanje kvalitetnog odgoja i obrazovanja, koji će biti jednako dostupan svakom djetetu, neovisno o tome gdje živi, potrebno je usklađivanje i usuglašavanje aktivnosti i mjera državnih tijela kao i lokalnih vlasti. Budući da predškolski odgoj nije obavezan te je decentraliziran i oslanja se na odgovornost lokalnih vlasti, dostupnost ovisi o financijskom kapacitetu lokalnih zajednica. Dosadašnji neobvezni programi predškole razlikovali su se trajanjem, kvalitetom i dinamikom. S obzirom na to da provedba obvezne jednogodišnje predškole nije temeljena na standardiziranim programima te da nisu bili razvijeni mehanizmi za praćenje predškolskih obrazovnih programa i ocjenjivanje kvalitete predškolskih obrazovnih ustanova, možemo zaključiti da implementacija ove mjere nije bila sustavno planirana od strane MZOS-a. Smatramo da je za razvoj kvalitetnog pripremnog programa predškole potrebno produljiti vrijeme trajanja predškole na obvezni dvogodišnji program te da je za postizanje tog cilja potrebno dodatno razviti mrežu ranog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

Jedna od važnih tema s kojom se susrećemo kada je riječ o ostvarivanju prava djece Roma je rješavanje pitanja **zdravstvene skrbi**. Tako i u 2014. sudjelujemo u Nacionalnom konzultativnom odboru u vezi sa zaštitom zdravlja pripadnika romske nacionalne manjine u sklopu projekta *EQUI-HEALTH* Međunarodne organizacije za migracije (*International Organization for Migration - IOM*).

Podržali smo osnivanje **mreže podrške romskoj djeci - REYN Hrvatska**, koja djeluje kao dio međunarodne mreže Romani Early Years Network (REYN), a osnovali su je Pučko otvoreno učilište Korak po korak, Udruga za obrazovanje Roma – UZOR i *International Step by Step Association* (ISSA). REYN – Hrvatska je zajednica učenja i zagovaračka mreža čiji su članovi učitelji, odgajatelji, pomagači, institucije, nevladine i druge organizacije i pojedinci koji djeluju u području odgoja i obrazovanja romske djece. Djeluje s glavnom svrhom podrške romskoj djeci od rođenja do 11 godina. Cilj mreže je osnaživanje članova za podršku romskoj djeci u odgoju i obrazovanju, podrška romskoj djeci kroz javno zagovaranje njihovih prava u odgoju i obrazovanju te jačanje suradnje s međunarodnom mrežom REYN u dijeljenju ekspertize i zagovaranju.

Prema Izvješću o provođenju **Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma za 2013. godinu** vidljiv je trend povećanja broja djece u predškolskom odgoju i obrazovanju i u programu predškole te povećanje broja učenika u osnovnoškolskom i srednjoškolskom sustavu, povećanje broja učenika u produženom boravku te daljnjem osiguravanju stipendija za redovite učenike srednjih škola. Na području zdravstva nastavljen je sustavni rad na poboljšanju zdravlja romske dojenčadi i djece, ponajprije na poboljšanju obuhvata djece cijepljenjem, dok je na području socijalne skrbi unaprijeđena suradnja CZSS-a i osnovnih škola s ciljem redovitog pohađanje nastave romske djece.

Prava djece pripadnika talijanske nacionalne manjine – Uočili smo da djeca pripadnika talijanske nacionalne manjine, koja imaju teškoće u razvoju, nailaze na probleme zbog nedovoljno jasnih provedbenih mjera primjerenih oblika školovanja.

Prava djece pripadnika češke nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika češke nacionalne manjine odnosi se na prava iz sustava odgoja i obrazovanja. Osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi za učenike manjina dodatno je otežano, ponekad, jer je potrebno duže vrijeme da bi se pronašlo primjerenog pomoćnika koji poznaje jezik kojim dijete govori.

Zaključno, nemogućnost ostvarivanja prava na odgoj i obrazovanje u najvećoj mjeri odnosi se na djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Najčešće prepreke inkluzivnom odgoju i obrazovanju odnose se na segregaciju romskih naselja, predrasude prema romskoj zajednici, visoku stopu siromaštva, nedostatne resurse na lokalnim razinama, nedostatne kapacitete odgojno-obrazovnih institucija te na osiguravanje besplatnog prijevoza do vrtića, odnosno škola. Prvi korak u stvaranju pozitivnog ozračja za potpuno ostvarivanje prava na obrazovanje djece pripadnika romske nacionalne manjine podrazumijeva osiguravanje obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole, uzimajući u obzir osiguravanje stručne podrške roditeljima te osiguravanje uvjeta za djetetovo uključivanje u program predškole.

4.2. DJECA S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Iako brojni međunarodni i nacionalni dokumenti, propisi i strategije ukazuju na potrebu povećane zaštite djece s problemima u ponašanju kao posebno ugrožene skupine, još uvijek je široko prisutno kršenje njihovih prava u svim segmentima njihovog života.

U 2014. primili smo 42 prijave pojedinačnih kršenja prava djece povezanih s problemima u ponašanju (PUP), poduzeli smo i sudjelovali u 16 inicijativa te zabilježili 52 telefonska obraćanja. Najčešći prijavitelji bili su djelatnici odgojno-obrazovnih institucija i institucija socijalne skrbi, zatim roditelji, a u devet slučajeva obratila su nam se sama djeca koja su smještena u institucije. Prijave obuhvaćaju cijeli kontinuum pojave – od rizičnih ponašanja do složenih poremećaja u ponašanju, uključujući i činjenje kaznenih djela.³⁷

U odgojno-obrazovnom sustavu – Prijave koje se odnose na djecu s PUP u odgojno-obrazovnim institucijama najčešće su povezane s vršnjačkim nasiljem i ometanjem odgojno-obrazovnog procesa. Jedna prijava odnosi se na dijete u vrtiću čije ponašanje značajno odstupa od prosjeka, 11 prijava na osnovnu školu i četiri na srednju. Obraćali su nam se djelatnici škola te roditelji djece koja trpe nasilje i druge oblike ometajućeg ponašanja, kao i roditelji djece s PUP. Prijave se odnose samo na djecu koja iskazuju aktivne, eksternalizirane probleme u ponašanju kojima ometaju druge, dok internalizirani problemi s kojima se dijete samo muči ostaju nevidljivi, neprepoznati od okoline, a time i netretirani. Brojnim preporukama poticali smo odgojno-obrazovni sustav na djelovanje, bilo samostalno, bilo putem uključivanja prosvjetne inspekcije i AZOO-a. Nerijetko smo zatražili uključivanje i drugih resora i poduzimanje mjera za zaštitu djetetovih prava i interesa.

Iz prijava saznajemo o **nedostatnim stručnim kompetencijama nastavnika** u rješavanju djetetovih teškoća i održavanju stabilne atmosfere u razredu. Nastavnici i sami ističu da ne posjeduju dovoljno znanja i vještina za rad s djecom s PUP te iskazuju potrebu za stručnom pomoći i podrškom. Stoga smo u preporuci upućenoj MZOS-u na početku školske godine ponovo naglasili potrebu uvođenja više sadržaja o djeci s PUP te o ranom prepoznavanju i ranim intervencijama u inicijalno obrazovanje nastavnika, kao i kontinuirane edukacije i stručno usavršavanje tijekom rada. Preporučili smo i nužno ekipiranje stručne službe škole socijalnim pedagogima. Naglašavamo kako držimo spornom praksu odgojno-obrazovnog sustava u zapošljavanju bilo kojeg stručnjaka edukacijsko-rehabilitacijskog profila za rad s djecom s različitim teškoćama u razvoju. Različiti stručnjaci ne posjeduju dovoljno kompetencija za svako, široko područje teškoća, čime se gubi nužna specijalizacija i kvaliteta pristupa. U situaciji kad škola zbog malog broja učenika nema mogućnosti za multidisciplinarno ekipiranje stručne službe, preporučili smo uključivanje mobilnog stručnog tima u rješavanje problema koje nadilaze kompetencije dostupnih stručnjaka.

Jedna od zadaća škole je surađivati s **roditeljima** i podržati ih u odgovornom roditeljstvu koje postavlja granice djetetu, uči ga prosocijalnom ponašanju i načinima nošenja sa životnim problemima. Kada su problemi kod djeteta već nastupili, škola bi trebala biti mjesto podrške, osnaživanja i edukacije roditelja.

U svojim prijavama i roditelji djece s PUP i roditelji druge djece koja trpe zbog njihova ponašanja, iskazuju nezadovoljstvo postupanjem škole u zaštiti prava djece. U takvoj situaciji pomoć trebaju sva djeca, no primjećujemo da dio roditelja djece s PUP ne želi prihvatiti objektivnu percepciju problema svog djeteta i savjete djelatnika škole, optužujući isključivo školu i drugu djecu za nastanak problema. Pri tome zanemaruju svoju odgovornost (najčešće

³⁷ Više o tome u poglavlju Pravosuđe zaštitna prava.

zbog primjene pasivno permisivnog i pretjerano zaštitničkog odgojnog stila bez postavljanja granica) u nastanku i produbljivanju djetetovih problema. Time usporavaju razvoj odgovornosti, empatije i cjelovito socijalno i emocionalno sazrijevanje djeteta. Takvi roditelji danas predstavljaju poseban izazov odgojno-obrazovnim djelatnicima.

S druge strane, susrećemo se s nerazumijevanjem drugih roditelja za potrebe djeteta koje ometa nastavu, izostankom tolerancije te očekivanjem brzih učinkovitih rješenja, najčešće usmjerenih „odstranjivanju“ djeteta s PUP iz razreda, iako je često riječ o djeci na samom početku školovanja. Djeca s PUP ponekad zaista značajno remete dinamiku razreda što zahtijeva poseban odgojno-obrazovni pristup, sprečavanje njihovog ometajućeg ili nasilnog ponašanja te suradnju škole s drugim sustavima. Dobro vođena vršnjačka skupina može imati pozitivan utjecaj na dijete s PUP te obogatiti i drugu djecu iskustvom inkluzije. No, nerijetko drugi roditelji po svaku cijenu žele spriječiti inkluzivno obrazovanje djeteta s PUP.

Susrećemo se i s prijavama roditelja koji zbog bezazlenih dječjih sukoba u školi, koji su sastavni dio odrastanja, i minimalnih fizičkih povreda slučajno nastalih u igri, animiraju sve dostupne sustave (policija, socijalna skrb, pravosuđe), bez prethodnog uključivanja škole, prijavljujući „nasilje“. Djeca bi se u takvim situacijama sama ili uz pomoć nastavnika brzo pomirila, no, zbog pojačanih intervencija institucija, uspostavljanje socijalnog mira je otežano ili potpuno onemogućeno. Zato smo, radi učenja vještina rješavanja sukoba i sprečavanja takvih problema, preporučili uvođenje metode medijacije u sve škole.

Kao mjesto višegodišnjeg obuhvata sve djece i zapošljavanja stručnog kadra, škola ima najsnažniji potencijal u prevenciji problema u ponašanju djece, ali on nije dovoljno iskorišten. Osim nedovoljnih ulaganja u razvoj znanja i vještina nastavnika, uočavamo i nedovoljno sistematičan i strukturiran pristup **preventivnim programima i aktivnostima**. U školama su česte univerzalno-preventivne aktivnosti, s programima koji obuhvaćaju svu djecu, a malo je selektivnih i indiciranih programa te još manje ranih intervencija koje su primjerene i provedive u školi. Također, većina provedenih programa nije znanstveno utemeljena niti imaju razrađen plan evaluacije ishoda te ne postoje podaci o njihovoj učinkovitosti i isplativosti ni o mogućnostima primjene u drugim sredinama. Primjer dobre prakse u pristupu problemima u ponašanju djece u osnovnoj školi model je rane odgojno-obrazovne intervencije koji su, na poticaj Foruma za slobodu odgoja, kreirali znanstvenici s ERF i Učiteljskog fakulteta u Zagrebu te ga proveli u šest škola u Hrvatskoj. Program je pružio pomoć i podršku učenicima koji su u riziku za pojavu problema u ponašanju i njihovim roditeljima te je educirao nastavnike, razvijajući im dodatne profesionalne kompetencije za rad s djecom. Osim što je dobar primjer povezivanja znanosti i prakse, program je obuhvatio i evaluaciju procesa i pokazatelja uspješnosti čime je procijenjena njegova svrhovitost i primjenjivost i u drugim školama.

Unatoč protokolima koji se odnose na postupanja u odgojno-obrazovnom sustavu, i dalje uočavamo problem nedovoljne i nekvalitetne **multisektorske suradnje** između škola i drugih sustava. Najčešće se radi o izostanku povratnih informacija drugih sektora nakon prijave škole, nedovoljnoj razmjeni informacija te izostanku zajedničkog planiranja i evaluacije poduzetih mjera. O tome nas izvješćuju djelatnici škola, koji u teškim i odgojno zahtjevnim situacijama imaju osjećaj da su prepušteni sebi. Škole se nerijetko nakon prijavljivanja djetetovih problema pasiviziraju, očekujući da ih drugi sustavi riješe, odričući odgovornost za njihovo daljnje moguće pogoršanje. S druge strane, pojedini CZSS-i su inertni, ne razmjenjuju nužne informacije sa školom, nerijetko nepoduzimanje mjera u obitelji opravdavaju očekivanjem djelovanja drugih sustava – policije, pravosuđa ili zdravstva. U takvim situacijama upozoravamo na nužnost poduzimanja mjera svih sustava u okviru svojih ovlasti te na potrebu održavanja redovitih multisektorskih sastanaka na kojima će se razmjenjivati informacije i planirati usklađene intervencije u interesu djeteta. Školu upozoravamo da njezine obveze u odgoju i obrazovanju djeteta, korekciji njegovog neprihvatljivog ponašanja te zadovoljenju potreba, ne prestaju samom prijavom i poduzimanjem mjera drugih sustava. Na to ih obvezuju i strateški dokumenti te propisi koji se odnose na djecu s PUP u odgojno-obrazovnom sustavu.

Škole ponekad nekritički prihvaćaju preporuke CZSS te tako krše propise iz područja odgoja i obrazovanja, posebice kad bez zakonskog uporišta dopuštaju učenicima polaganje razrednih ispita uz nepohađanje nastave. Stječe se dojam da se škole tako „rješavaju“ učenika sklonih problemima u ponašanju, posebice nasilju, i pri tome odgovornost za dopuštanje nepohađanja nastave prebacuju na CZSS.

Djelatnici škola često ne poznaju dovoljno propise koji uređuju rad škole te se ustručavaju poduzeti opravdane i raspoložive mjere i donijeti odluku, ponajviše zbog straha od roditeljskog pritiska, nesuradnje i izloženosti medijima. Zaprimiti smo i upit škole jesu li dužni prijaviti nadležnim službama sumnju na zlostavljanje ili zanemarivanje

djeteta. Zbog ovakvih propusta i nedoumica, MZOS-u smo na početku školske godine uputili i preporuku o potrebi informiranja i educiranja djelatnika škole o važećim propisima i njihovoj primjeni u odgojno-obrazovnom sustavu.

Pojedine škole pokazuju učinkovitost u rješavanju dvojbenih pitanja, ne bojeći se preuzeti odgovornost za odluku i brinući pri tome o interesu sve djece, čak i u situaciji koja nije striktno predviđena propisima.

U povodom **izmjena i dopuna Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi** uputili smo niz prijedloga i mišljenja od kojih su se neka odnosila na prava djece s PUP. Zadovoljni smo što je stupanjem izmijenjenog Zakona na snagu produženi stručni postupak izostavljen iz područja pedagoških mjera te je slična intervencija predviđena u području prevencije pod nazivom Odgojno-obrazovna podrška i stručni tretman. Uz brojne stručnjake praktičare, i mi smo upozoravali na neučinkovitost ove intervencije kao pedagoške mjere koja nije bila dovoljno usmjerena interesu samog djeteta, dijete ju je doživljavalo kao kaznu, umjesto kao pomoć, a svojom je prevelikom birokratiziranošću znatno opterećivala djelatnike škole. Također smo zadovoljni što je povučena predložena odredba da status redovitog učenika srednje škole prestaje učeniku kojem je izrečena pedagoška mjera isključenja zbog teškog nasilničkog ponašanja. MZOS je uvažio našu primjedbu da odredba krši pravo djece na jednakost u obrazovanju te je diskriminatorna za učenike s problemima u ponašanju.

U vrijeme pisanja ovog izvješća donesen je dugo očekivani novi *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* koji, nažalost, nije uvažio naše prijedloge za terminološko usklađivanje pojma problemi/poremećaji u ponašanju. Naš prijedlog koji nije uvažen odnosio se i na definiciju i određivanje pojma problema u ponašanju u *Orijentacijskoj listi teškoća* koju smatramo neprihvatljivom i stigmatizirajućom („oštećenje mentalnog zdravlja“) za djecu u sustavu odgoja i obrazovanja budući da je temeljena na medicinskom modelu i primjerena sektoru zdravstva. Ovakvom medicinskom definicijom *Pravilnik* je više orijentiran na problem i dijagnozu, umjesto na kapacitete i potencijale djeteta na koje se škola treba usmjeriti. Definicija ujedno ograničava i pružanje pomoći i poduzimanje mjera za djecu s PUP. Nadalje, nije jasno odnosi li se čl. 3. Pravilnika - *Program produženog stručnog postupka kao dodatni odgojno-obrazovni i rehabilitacijski program, primjereni program i oblik pomoći* na čl. 65.a Zakona - provođenje odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju. Očekujemo da će daljnje upute MZOS-a i primjena Pravilnika otkloniti dvojbe i nejasnoće.

U sustavu socijalne skrbi – Kako bi se unaprijedila prevencija te spriječilo izdvajanje djeteta s problemima u ponašanju iz obitelji i njegova institucionalizacija kao krajnja mjera, nužno je dodatno **razvijati izvaninstitucijske i poluinstitucijske** oblike pomoći roditeljima i djeci. Nažalost, ovakvi oblici pomoći u nas nisu dovoljno razvijeni, pogotovo u manjim sredinama, što je povezano i s ograničenim resursima brige za mentalno zdravlje djece. Dobar model pomoći u kojem se dijete ne izdvaja iz obitelji je **poludnevni boravak** na koji CZSS može uputiti djecu za čije uvjete odrastanja i ponašanje procijeni da su rizični, ali još uvijek s prisutnim određenim zaštitnim čimbenicima u djetetovom životu. Prema našim saznanjima, procesom transformacije i deinstitucionalizacije, poludnevni boravak koji provode djelatnici socijalne skrbi ili stručnjaci civilnog sektora širi se u školama te prostorima dobivenim od lokalne zajednice. Obilaskom mjesta na kojima se ova intervencija provodi, uvjerali smo se u njezinu korisnost i rezultate. Nažalost, većini djece iz manjih sredina, zbog nedostatka resursa za provođenje, ova intervencija još uvijek nije dostupna.

Podržavamo proces deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi te razvoj mjera za osnaživanje obitelji i roditeljske uloge kroz izvaninstitucijske oblike pomoći i podrške koji će prevenirati izdvajanje djeteta s PUP iz obitelji. No, u nekim obiteljima zbog nesuradnje i neodgovornog ponašanja roditelja prođe i više godina prije nego se djetetu napokon pruži primjerena pomoć. Budući da dugotrajna izloženost nepovoljnim obiteljskim uvjetima značajno pridonosi pojavi i progredaciji problema u ponašanju, nužno je da CZSS-i odlučnije poduzimaju snažnije mjere obiteljskopravne zaštite u situacijama kad je to nužno. U skladu s time, iznimno važnom smatramo potrebu unapređivanja još uvijek nerazvijenog **specijaliziranog udomiteljstva**, čime bi se djetetu s PUP pružila nužna pomoć i zaštita, a spriječila njegova institucionalizacija.

Zaprimili smo 27 prijava koje se odnose na djecu s poremećajima u ponašanju smještenu u domove socijalne skrbi, od toga se 21 prijava odnosi na onu u odgojnim domovima. Devet puta su nam se obratila sama djeca od kojih osmero zbog ponašanja djelatnika odgojnih domova. Četiri puta su se obratili roditelji djece, a ostale prijave uputili su nam djelatnici sustava socijalne skrbi.

O nedovoljno učinkovitom **tretmanu djece smještene u odgojne ustanove**, osim iz prijava, saznajemo u neposrednom kontaktu s djecom prilikom obilazaka ustanova te iz komunikacije s djelatnicima socijalne skrbi i pravosuđa. Djelatnici CZSS-a obraćaju nam se zbog teškoća u realizaciji smještaja u odgojnu ustanovu djece s izrazitim poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja. Problem se dodatno komplicira s trudnoćama djevojčica, koje zbog svog stanja ne mogu biti zbrinute u odgojnoj ustanovi, a ustanove za djecu ih ne žele primiti s obrazloženjem da nemaju dostatne kapacitete za tretman djece s poremećajima u ponašanju. Nerijetko prođe i više mjeseci od odluke o smještaju do njezine realizacije, najčešće tek posredovanjem MSPM-a. Za to vrijeme dijete ne dobiva primjerenu skrb i tretman. Nažalost, u dva slučaja doznali smo kako je CZSS, koji je više mjeseci bezuspješno pokušavao smjestiti dijete u neku od ustanova socijalne skrbi te je u tome zatražio pomoć od MSPM-a, dobio odgovor da MSPM nije nadležan za realizaciju smještaja. Zbog problema u smještaju djece obraćali su nam se i djelatnici odjela dječje psihijatrije na kojima se djeca stacionarno liječe. Nerijetko ih, kada prestanu indikacije za njihovo liječenje, nemaju kamo uputiti te se liječenje neosnovano produžuje. Na ovaj višegodišnji problem i kršenje prava iznimno ugrožene skupine djece upozoravamo nadležna tijela već nekoliko godina. Premda nas je MSPM krajem 2013. obavijestio da će se tome sustavno pristupiti, još nemamo saznanja da je to učinjeno. Stoga smo i u 2014. MSPM-u uputili preporuku za žurnim rješavanjem zbrinjavanje djece s poremećajima u ponašanju i teškoćama mentalnog zdravlja, čijim roditeljima je oduzeto pravo na roditeljsku skrb. Smatramo da bi trebali postojati minimalni unaprijed osigurani smještajni kapaciteti s intenzivnim tretmanom za ovu djecu u kojima bi se posebna pozornost posvetila sigurnosti djece, primjernim oblicima školovanja te svakodnevnoj dostupnosti dječjeg psihijatra. U cjelovitoj zaštiti prava i interesa ove djece nužan je i pojačan angažman sustava odgoja i obrazovanja te zdravstva.

Prema podacima MUP-a za 2014., evidentirano je 1247 bjegova djece iz ustanova, od toga je 68 djece mlađe od 14 godina, a 1167 starijih. Djevojčice su pobjegle 857 puta, a dječaci 378 što ukazuje na potrebu kreiranja posebnih i prilagođenih intervencija s obzirom na spol djeteta. Za vrijeme bijega, djeca su počinila 43 kaznena djela.

Obilaskom odgojnih domova uvjerali smo se u dobre materijalne uvjete i skrb za djecu s poremećajima u ponašanju. Obrazovanju djece se najčešće posvećuje primjerena pozornost, gotova sva djeca su uključena u neki oblik obrazovanja. Djeci se nude i brojne organizirane aktivnosti slobodnog vremena u domu i izvan njega. No, kroz prijave djece, razgovore s njima prilikom obilazaka te kontakte sa stručnjacima uočavamo da postoji problem **nedostatnih profesionalnih kompetencija** i nezadovoljavajućih standarda odgojnog rada pojedinih djelatnika, zbog čega dolazi do propusta u profesionalnom postupanju. Problemi se odnose se na neprimjerenu komunikaciju odgojnog osoblja s djecom, što uključuje i povremene nasilne odgojne metode, nesnalaženje u odgojnom radu te u pojedinim slučajevima i temeljne osobine odgajatelja nespojive s odgojnim radom. Ove godine zaprimili smo i devet prijava djece koja su nam se potužila na nasilne i neprimjerene odgojne metode pojedinih odgajatelja u odgojnim ustanovama. U jednom slučaju MSPM nam je odgovorio da je utvrđeno kako je više odgajatelja nasilje prema djetetu počinilo u samoobrani. U slučaju svake osnovane sumnje na nasilje odgajatelja, ono je prijavljeno i policiji.³⁸

Djeca su prijavljivala i neprofesionalno ponašanje pojedinih djelatnika (vikanje, vrijeđanje, bacanje inventara u ljutnji, alkoholiziranost, nehygijena, poticanje na dicanje novca putem kreditne kartice odgajatelja, dijeljenje cigareta). Jedna prijava djeteta odnosila se na uskraćivanje (odgajatelj je naveo da je to bila odgoda) obroka zbog neizvršavanja obveza. U vezi s većinom prijava zatražili smo inspekcijski i stručni nadzor rada ustanove. U jednom slučaju je i MSPM inspekcijom utvrdio da odgajatelj ne posjeduje dostatne kompetencije za rad sa zahtjevnim šticećenicima. Zbog toga smo MSPM-u uputili opću preporuku za poduzimanje mjera za unapređivanje odgojnog rada u odgojnim domovima te dosljednu primjenu standarda kvalitete socijalnih usluga i stručnih standarda rada s djecom s poremećajima u ponašanju. MSPM nas je izvjestio da u 2015. planira stručno usavršavanje djelatnika u odgojnim ustanovama budući da samo manji broj djelatnika ima primjereno inicijalno obrazovanje (socijalni pedagog, psiholog, socijalni radnik).

Zaprimili smo i tri odvojene prijave djelatnika istog doma socijalne skrbi koje se odnose na značajno poremećene odnose djelatnika koji se negativno reflektiraju na odgajanike. U vezi s time MSPM nas je izvjestio o poduzimanju više mjera, od kojih su neke rezultirale otkazivanjem ugovora u radu za pojedine djelatnike.

Da postoji svijest stručne javnosti o teškoćama i neuspjesima tretmana djece u odgojnim ustanovama potvrdio je i

³⁸ Više o tome u poglavlju *Pravo na zaštitu od nasilja/Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje*.

stručni skup Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, pod nazivom „Smještaj djece u ustanove socijalne skrbi“ (Zagreb, 2. srpnja 2014.). Brojni praktičari iz više sustava složili su se da je učinak ove intervencije dvojan te da je nužno unaprijediti rad s djecom s poremećajima u ponašanju u odgojnim ustanovama. Na ovu potrebu ukazuju i podaci MUP-a o iznimno velikom broju bjegova djece iz ustanova za vrijeme kojih su izloženi brojnim rizicima te čine kaznena djela.

I ove godine iskazujemo nezadovoljstvo zbog upitne provedbe i nadzora nad izvršenjem mjera i aktivnosti iz *Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012.*, prvog i za sada jedinog strategijskog dokumenta koji se odnosi na djecu i mlade s teškoćama u ponašanju. Dokument nije dobio potvrdu svoje izvedivosti jer javnosti nisu predložena izvješća s rezultatima provođenja mjera za 2011. niti za 2012. godinu. Iako smo u našem prošlogodišnjem izvješću iskazali očekivanje objave izvješća o provedbi te donošenja novog dokumenta za sljedeće razdoblje, do danas to nije učinjeno. Na naš upit MSPM nas je početkom 2015. izvijestio da je izrada izvješća o provedbi za 2011. i 2012. u završnoj fazi te će se uputiti na usvajanje Vijeću za djecu i Vladi RH, s rokom do 30. travnja 2015. O izradi novog dokumenta za sljedeće razdoblje nismo obaviješteni.

4.3. DJECA ČIJI SU RODITELJI U ZATVORU

U 2014. postupali smo u 39 predmeta koji se odnose na prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Od toga smo zaprimili 24 pojedinačne prijave kršenja prava u kojima su nam se obraćali roditelji djeteta - bilo zatvorenik, bilo roditelj koji s djetetom živi. Postupali smo i u devet općih inicijativa te zaprimili šest telefonskih obraćanja vezanih za ovu problematiku. Obišli smo osam kaznenih ustanova – Zatvor u Dubrovniku, Zatvor u Rijeci, Zatvor u Splitu, Zatvor u Osijeku, Kaznionicu u Turopolju, Kaznionicu u Požegi, Odgojni zavod u Požegi i Odgojni zavod u Turopolju.³⁹ Upravi za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa (UZS) uputili smo dvije preporuke: o potrebi edukacije i senzibiliziranja službenika osiguranja u kaznenim ustanovama za potrebe djece zatvorenika te o potrebi unapređivanja prostora za posjete te obogaćivanja aktivnosti s djecom i njihovim roditeljima prilikom posjeta u Kaznionici u Turopolju.

Najčešća problematika **pojedinačnih prijava**, kao i prošlih godina, odnosi se na nemogućnost ostvarivanja kontakta djeteta s roditeljem u zatvoru. Razlozi su nevoljkost drugog roditelja da dijete dovodi na kontakt ili nedostatak sredstava za putovanja, posebice ako roditelj izvršava kaznu u kaznenoj ustanovi znatno udaljenoj od doma djeteta. Pritužbe su se odnosile i na sumnju zatvorenika u kvalitetu roditeljske skrbi, u situaciji kad su roditelji u konfliktnim odnosima. Obračali su nam se i zatvorenici koji su lišeni prava na roditeljsku skrb ili su svojim neprimjernim ponašanjem poremetili odnos s djetetom, tražeći da „privolimo“ djecu na kontakt. U takvim slučajevima obraćali smo se CZSS-ima tražeći izvješće o obiteljskim prilikama i potičući poduzimanje mjera radi ostvarivanja prava djeteta na kontakt s roditeljima u zatvoru, no samo ako to nije bilo protivno djetetovim interesima. CZSS-i su se, u pravilu, aktivno uključivali u rješavanje ovih problema.

Prijavitelji su nam se obraćali i s molbama za posredovanjem u postupcima koje poduzimaju pravosudna tijela: preinake kazne u rad za opće dobro, prekid kazne, uvjetni otpust, stjecanje izvanzatvorskih pogodnosti, premještaj u drugu kaznenu ustanovu bliže mjestu u kojem dijete živi.

Zaprimili smo i pritužbe zbog neosjetljivoga postupanja službenika pravosudne policije prilikom posjeta: višesatno čekanje malog djeteta na red, iako je doputovalo iz druge države; skraćivanje propisima određenog vremena posjeta zbog gužve, iako dijete zbog udaljenosti dolazi jednom u nekoliko mjeseci; zabrana fizičkog kontakta (poljubac, zagrljaj) roditelja i djeteta; kontakt djeteta mlađeg od 14 godina s roditeljem u istražnome zatvoru preko pregrade; neprimjereno obraćanje službenika osiguranja djetetu za vrijeme posjeta. O navedenom smo izvješćivali UZS i preporučivali poštovanje propisa i poduzimanje drugih mjera u interesu djece, posebice u odnosu na edukaciju i senzibiliziranje zatvorskog osoblja za potrebe djece.

Iznimno smo zadovoljni djelovanjem UZS-a koji nas je izvijestio da je, sukladno našim preporukama, svim zatvorima i kaznionicama uputio više objedinjenih uputa za postupanje prilikom posjeta djece. U uputama su naveli da se posjeti djece moraju odvijati u posebnoj prostoriji za tu namjenu te da prostorija mora biti opremljena didaktičkim

³⁹ O obilascima kaznenih ustanova više u poglavlju *Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta*.

materijalom i pomagalicama za sve uzraste djece. Zatim, da se kao djeca trebaju evidentirati sve osobe do 18 godina, što nije uvijek bio slučaj, da se djeci tijekom posjeta omogući neposredan kontakt s roditeljem kojem je oduzeta sloboda po bilo kojem pravnom osnovu, da se pretraga djece radi samo iznimno te da se unošenje nedozvoljenih stvari spriječi putem pretrage zatvorenika, a ne djeteta. Uputama su zatražili da se omogući dulji posjet i posjet izvan utvrđenog rasporeda djetetu koje dolazi iz udaljenijih krajeva, na temelju zamolbe zatvorenika. Preporučili su da se posjeti djece odvijaju odvojeno od odraslih, da se boljom organizacijom izbjegava dulje čekanje djeteta na posjet te da su se službenici dužni ophoditi prema djeci na način koji je podržavajući za njih. Preporučili su i da se djeci predškolske dobi omogući donošenje i zadržavanje predmeta koji im daju psihološku sigurnost te da se roditelje u svakodnevnom radu potiče na sadržajno i kvalitetno provođenje vremena s djecom.

Unatrag nekoliko godina sve kaznene ustanove imaju posebne prostore namijenjene posjetima djece i opremljene didaktičkim materijalima. Prostori su različite kvalitete i opremljenosti, ovisno o senzibiliziranosti zatvorskog osoblja za potrebe djece. Držimo da je nužno zadržavanje postignutih standarda te daljnje ulaganje u prostore, posebice u osiguranju pribora i materijala za sve uzraste djece. Upute i preporuke UZS-a ukazuju na nužnost ostvarivanja i drugih uvjeta, osim prostornih, kako bi se unaprijedila zaštita djece. Zadovoljni smo što je zatvorski sustav prepoznao da u tom procesu sami propisi nisu dovoljni već je nužno i povećanje osjetljivosti cjelokupnog sustava i njegovih djelatnika. Kako su naveli u dopisu, sve navedene preporuke i upute usmjerene su na kreiranje podržavajućeg okruženja prilagođenog djetetu i na poticanje aktivnosti koje pridonose kvaliteti kontakta djeteta i roditelja zatvorenika, a u cilju smanjenja negativnih učinaka po dijete. Očekujemo da se navedene upute primjenjuju u praksi što će zasigurno utjecati na ublažavanje štetnih posljedica odvojenosti te utjecati i na bolju resocijalizaciju roditelja.

Od 2014. godine UZS samostalno provodi program „Zatvorenik kao roditelj“, koji je prijašnjih godina provodio u suradnji s MSPM-om, čiji su djelatnici provodili radionice o roditeljstvu sa zatvorenicima. Nakon prekida suradnje od strane MSPM-a, zatvorski sustav samostalno je kreirao program te educirao djelatnike tretmana za njegovo provođenje. Sudjelovali smo na početku te edukacije te izrazili zadovoljstvo opstankom i unapređivanjem programa usmjerenog na podizanje razine roditeljskih kompetencija zatvorenika. Preporučili smo da taj edukativno razvojni program postane jedan od redovitih i kontinuiranih posebnih programa u cjelokupnom zatvorskom sustavu.

U vrijeme pisanja ovog izvješća UZS je izvijestio o provedenom programu u dva ciklusa po 14 radionica u 2014. u svim kaznenim ustanovama te pozitivnim iskustvima djelatnika i samih zatvorenika. S obzirom na postignute rezultate, program su ocijenili uspješnim, korisnim i objektivno provedivim u zatvorskom sustavu te najavili započinjanje novih ciklusa, kao i uvođenje programa u Odgojni zavod u Turopolju.

Proteklih nekoliko godina UZS prihvaća našu preporuku za obilježavanjem prvog tjedna u lipnju kao *Europskog tjedna djece čiji su roditelji i zatvoru*. Inicijativa je nastala na preporuku COPE (*Children of prisoners Europe*), europske mreže institucija i organizacija koje se bave zaštitom djece zatvorenika, čiji je pravobraniteljica član od 2009. Tako nas je UZS izvijestila o aktivnostima provedenim u kaznenim ustanovama u lipnju 2014., od povećanja opsega kontakta do organiziranja zajedničkih aktivnosti roditelja i djece te edukativnih radionica za roditelje koje provode djelatnici tretmana, suradnici iz drugih institucija i civilnog sektora, ali i sami zatvorenici. Pri tome su kaznene ustanove pokazale različitu razinu kreativnosti i angažmana. Pravobraniteljica za djecu obilježila je *Europski tjedan djece čiji su roditelji i zatvoru* posjetima kaznenim ustanovama u svim dijelovima Hrvatske, a u Splitu na konferenciji udruge Most savjetnica pravobraniteljice održala je predavanje „Djeca u zatvorskom sustavu“.

Pojedine kaznene ustanove izvješćuju nas i o drugim značajnim događanjima. Tako nam Kaznionica u Požegi dostavlja zatvoreničko glasilo „Labirint“ u kojem se nerijetko nalaze teme u vezi s za roditeljstvom i odgojem djece, posebice u kontekstu roditelja lišenog slobode. I pravobraniteljica je proteklih godina surađivala s tim glasilom.

Proteklih godina poticali smo **udruge civilnog sektora** na kreiranje programa i aktivnosti usmjerene očuvanju i unapređivanju roditeljske uloge zatvorenika te zaštiti njihove djece. U 2014. udruga Roditelji u akciji RODA osmislila je i realizirala niz aktivnosti usmjerenih ovom cilju. Donirali su 100 kompleta knjiga o roditeljstvu svim kaznenim ustanovama, a više od 1000 knjiga općih naslova, doniranih od građana, poklonili su knjižnici Kaznionice u Požegi. Udruga je, u partnerstvu s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje – Područnim uredom u Požegi i Centrom za razvoj civilnog društva iz Pakraca, a u suradnji s UZS-om i pravobraniteljicom za djecu, kreirala i projekt „MA#ME – Osnaživanje zatvorenika za roditeljsku ulogu i uključivanje na tržište rada“ predstavljen krajem godine u Kaznionici u Požegi i financiran sredstvima iz EU fondova. Cilj projekta koji će se provoditi u 2015. je povećati zapošljivost,

socijalnu uključenost i kvalitetu života zatvorenica i njihovih obitelji, posebno djece te unaprijediti roditeljske vještine kroz edukaciju i osnaživanje zatvorenica u majčinskoj ulozi. Za projekt je udruga dobila nagradu Nacionalne zaklade za društvenu inovaciju za 2014., za prijedlog društveno-poduzetničke aktivnosti u Kaznionici u Požegi „Rešetke nisu prepreka“. Prigodom predstavljanja projekta, RODE su Kaznionici uručile računalnu opremu – tri računala potrebna za provedbu aktivnosti projekta te prikupljene društvene igre za djecu koje su donirali roditelji iz cijele Hrvatske na poziv Roda.

U okviru ovog projekta raspisan je natječaj za studentske radove o temi prava i potreba zatvorenika – roditelja i njihovih obitelji, posebice djece. Radovi studentica psihologije, prava i socijalnog rada predstavljeni su na okruglom stolu „Zatvorenice majke: Perspektiva“, koji je održan početkom 2015. u Maloj kući dječjih prava (Zagreb, 20. siječnja 2015.). Na okruglom stolu koji je okupio predstavnike brojnih institucija iz sustava socijalne skrbi, pravosuđa i drugih te studenata i profesora, predstavljen je projekt MA#ME, a zamjenica pravobraniteljice održala je uvodno predavanje o pravima i položaju djece zatvorenika.

Pravobraniteljica za djecu ostvaruje kvalitetnu suradnju s UZS-om koji je u proteklih nekoliko godina realizirao naše brojne preporuke za učinkovitiju zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji zatvorenici. Suradnju ostvarujemo i zajedničkim sudjelovanjem u inicijativama i projektima te neposrednim kontaktom i održavanjem sastanaka na kojima razmjenjujemo iskustva i saznanja o uočenim problemima. Veseli nas i da se u godišnjim izvješćima o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda u posebnom poglavlju navode oblici suradnje s pravobraniteljicom za djecu i realizirane preporuke. Sve ove aktivnosti upućuju na značajan napredak samog sustava u odnosu prema djeci zatvorenika.

Stoga nas je neugodno iznenadila odluka UZS-a da ne dopusti tonski zapis razgovora novinarke sa zatvorenicama koji je planiran u okviru reportaže za emisiju „Zašto tako“ o majkama zatvorenicama. Namjera reportaže bila je afirmacija prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru te prikazivanje djelovanja zatvorskog sustava u tom području. Zabrana tonskog zapisa obrazložena je zakonskom zabranom istupanja zatvorenica u sredstvima javnog priopćavanja. Svjesni smo nužnosti poštovanja propisa, ali smatramo da je svrhu emisije i razgovor sa zatvorenicama bilo moguće ostvariti na način koji poštuje pravila i istovremeno pridonosi povećanju svjesnosti o potrebama i pravima ove djece, što je zasigurno važan cilj i UZS-a.

Prema podacima iz *Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2013.* (u vrijeme pisanja našeg izvješća podaci za 2014. nisu bili dostupni), na dan 31. prosinca 2013. u zatvorskom sustavu bilo je 1153 zatvorenika roditelja koji su imali 2127 djece. A tijekom cijele 2013. u zatvorskome sustavu bilo je 3039 zatvorenika roditelja, koji su ukupno ostvarili 7384 posjeta djece. Nažalost, unatoč našim prijašnjim preporukama za sveobuhvatnijim i detaljnijim podacima, zatvorski sustav još ne evidentira djecu po dobi, spolu i pojedinačnoj frekvenciji posjeta, što smatramo nužnim za daljnje planiranje mjera i aktivnosti unapređivanja njihove zaštite.

U 2014. nastavili smo **suradnju s *Children of prisoners Europe* (COPE)** te smo na godišnjoj konferenciji ENOC-a (Edinburg, 22. - 24. listopada 2014.) i međunarodnom skupu Europske mreže prijatelja djece „*Child in the City*“ izlagali o temi „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru – inicijative pravobraniteljice za djecu u Hrvatskoj i postignuti napredak“. (Odense, 29. rujna – 1. listopada 2014.).⁴⁰

⁴⁰ Više o tome u poglavlju Sudjelovanje na međunarodnim skupovima.

4.4. POPLAVE I KRIZNE SITUACIJE

Na području Republike Hrvatske u zadnjih nekoliko godina u više županija dolazi do elementarnih nepogoda i redovito se ponavljaju poplave (Posavlje, Pokuplje, neretvanski kraj, Podravlje i Podunavlje), a neka naselja bila su poplavljena više puta u istoj godini. Uočili smo kako u takvim situacijama prava i interesi djece mogu biti višestruko ugroženi, kako za vrijeme trajanja elementarne nepogode, tako i u vrijeme sanacije šteta nastalih uslijed poplave, osobito u pogledu dječjeg doživljaja same nepogode, osiguranja i uvjeta stambenog zbrinjavanja te redovitog pohađanja nastave.

Imajući u vidu važnost pravovremene pripreme za krizne situacije i upravljanje njima, pravobraniteljica za djecu je još u 2008. godini preporučila MZOS-u stvaranje, provođenje i evaluaciju specifičnih preventivnih i zaštitnih programa u dječjim vrtićima i školama te donošenje plana obrazovanja u kriznim situacijama, uz stručno usavršavanje i obrazovanje za provođenje tih programa. Smatrali smo da će djeca, ukoliko se pripreme za krizni događaj kao nešto što bi se možda moglo dogoditi, doživjeti manji šok ako do krizne situacije doista dođe, biti spremna reagirati i znati kako se ponašati, koja mjesta izbjegavati i gdje potražiti pomoć.

Zbog većeg broja elementarnih nepogoda – poplava tijekom 2010., a s ciljem praćenja ostvarivanja prava djece u kriznim situacijama i razine brige za njihovu sigurnost, pravobraniteljica za djecu je tada ponovo upozorila MZOS, zatim tadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi te Ministarstvo pravosuđa na potrebu provođenja edukacije i osposobljavanja djece za zaštitu i spašavanje unutar ustanova u kojima se ostvaruje privremena ili trajna skrb te odgoj i obrazovanje djece (vrtići, osnovne i srednje škole, ustanove socijalne skrbi, bolnice, zavodi i kaznionice).

U svibnju 2014. poplava velikih razmjera ugrozila je ljudske živote i imovinu stanovnika Vukovarsko srijemske županije, i to u više naselja triju općina (Gunja, Drenovci i Vrbanja), kad je zbog izlivanja rijeke Save evakuirano 13.000 osoba. Za ugrožene osobe i obitelji s djecom smještaj je organiziran u prihvatnim centrima i privatnim kućama, najvećim dijelom u mjestima Otok, Cerna, Gradište i Nijemci.

Radi upoznavanja sa situacijom i uvida u ostvarivanje prava i interesa djece u uvjetima ugroženosti njihova života i zdravlja, kao i razmjere štete u odnosu na djecu i postupanje nadležnih službi, pravobraniteljica za djecu i njezini savjetnici izvršili su tri obilaska stradalih smještenih u prihvatnim centrima u mjestima Cerna, Otok i Gunja, u razdoblju od 26. svibnja do 3. prosinca 2014. Njihov je interes je bio usmjeren na davanje podrške djeci i odraslima u kriznoj situaciji, na provjeru kako se snalaze djeca u novim uvjetima te s kojim se problemima susreću, osim materijalnih. Podrška je upućena i ljudima koji su pomagali stradalima, osobito kod prihvata, evidencije, podjele humanitarne pomoći, kao i organiziranja aktivnosti (psihološka pomoć, igraonice za djecu) kako bi lakše podnijeli veliku promjenu uslijed napuštanja doma i uobičajenih svakodnevnih aktivnosti.

Slijedom prikupljenih saznanja i dojмова nakon obavljenih razgovora s roditeljima, djecom, predstavnikom gradske uprave u Otoku te ravnateljima osnovnih škola (OŠ „Matija Antun Reljković“ u Cerni, OŠ Josipa Lovrećića u Otoku te OŠ „Antun i Stjepan Radić“ u Gunji), upućene su preporuke MSPM-u, MZOS-u i Vladi RH, a zatraženo je izvješće od Općine Gunja i Stožera zaštite i spašavanja općine Gunja o stanju zaštite prava i interesa djece tijekom trajanja krizne situacije izazvane poplavom.

U preporuci MSPM-u naglašeno je nedostatno organiziranje aktivnosti za djecu koje bi im, osim zabave, ponudile sadržaje s preventivnom funkcijom zaštite mentalnog zdravlja, te je preporučeno poticanje organizacija civilnog sektora za rad s djecom tijekom ljeta u suradnji s odgojno-obrazovnim ustanovama na tom području. MZOS-u je preporučeno da se u prostorima osnovnih škola, u mjestima gdje su djeca smještena, pokuša sustavno isplanirati boravak djece i osmisli programe za djecu tijekom ljetnih školskih praznika, osobito zbog nedostatka prostora

za rad civilnih udruga koje su iskazale interes za rad s djecom u suradnji sa školskim osobljem. Time bi obrazovni sustav aktivno pružio zaštitu prava i interesa djece s poplavljenih područja, koja su u to vrijeme živjela u uvjetima povećanog rizika.

Nakon zajedničkog obilaska pravobraniteljice za djecu s predstavnicima UNICEF-ovog ureda u Hrvatskoj, u prosincu 2014., i uočenih potreba obitelji stradalih u poplavi nakon proteka sedam mjeseci od početka poplave, pravobraniteljica je Vladi RH, sukladno svojim ovlastima, preporučila da kod obnove stambenog fonda i zbrinjavanja stradalih prioritet trebaju imati obitelji s djecom, zbog dugog trajanja krizne situacije i pojačane ranjivosti djece u tim izvanrednim i ekstremnim okolnostima.

Kako djeca dijele sudbinu i probleme svojih roditelja, podržavamo procjenu pučke pravobraniteljice o trenutnom stanju i zadovoljenju potreba stradalog stanovništva (smještaj u mobilnim stambenim jedinicama, privatni smještaj i hostel, informiranje, pravna i psihološka pomoć) jer se njezine preporuke odnose i na zaštitu interesa djece. Pravobraniteljica za djecu je posebno istaknula nedostatke u detaljnijem vođenju evidencije o zbrinutoj djeci, podjeli humanitarne pomoći i higijenskih potrepština, pri čemu je potrebno uvažavati potrebe male djece i dojenčadi u obiteljima, osiguranju odgovarajuće psihološke podrške i pomoći (posebno za djecu) i edukativnih radionica za roditelje vezano za prevladavanje mogućih teškoća djece u ovoj situaciji. Istaknula je i potrebu nastavka započetih aktivnosti u organizaciji slobodnog vremena djece, uz intenziviranje tijekom zimskih praznika u prostorima škola, zatim potrebu organizacije produženog boravka u školama radi pomoći u učenju te osiguranje aktivnog sudjelovanja djece u razmjeni mišljenja i kreiranju aktivnosti što sigurno utječe na povećanje razine njihove otpornosti i brži oporavak od traumatskog iskustva koje su doživjela.

Iskustva stečena pri zbrinjavanju stradalih i sanacije štete od poplava trebalo bi koristiti za jačanje nadležnih institucija i službi na državnoj i lokalnoj razini s ciljem postizanje njihove potpune spremnosti i organiziranosti.

4.5. MEDIJI I ZAŠTITA DJEČJIH PRAVA

Rad pravobraniteljice u području medijskih prava djece uključuje praćenje ostvarivanja zaštite prava na privatnost, zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima, u skladu s člancima 13., 16., 17. i 40. Konvencije o pravima djeteta. Pravobraniteljica kontinuirano prati objave o djeci u medijima, prati

Omogućite djeci neometan pristup primjerenim informacijama i kvalitetnim sadržajima – i zaštitite ih od onih štetnih, posebno u medijima i oglašavanju.

Preporuka Odbora za prava djeteta

propise i dokumente u ovom području, prima pritužbe u vezi s povredom prava djece, o čemu izvještava nadležna tijela, odgovara na upite djece, studenata, roditelja, novinara i ostalih građana, surađuje s voditeljima školskih medijskih družina i organizatorima smotri i festivala dječjeg filmskog stvaralaštva te potiče dječje stvaralaštvo u području medija.

Na pojedine slabosti u zaštiti medijskih prava djece u Hrvatskoj pravobraniteljica je upozorila i u Alternativnom izvještaju Odboru za prava djeteta UN-a pred kojim je Republika Hrvatska u rujnu 2014. branila svoje 3. i 4. periodično izvješće o stanju prava djece. Stoga je Odbor u preporukama Republici Hrvatskoj upozorio i na potrebu bolje zaštite i poštovanja privatnosti djece u medijima te je izrazio zabrinutost zbog izloženosti djece neprimjerenim medijskim sadržajima, poput reklamiranja pornografije i alkohola te zbog nedostatka dosljednog praćenja ovih prekršaja i odgovarajućih sankcija. Odbor je preporučio Hrvatskoj i da pojača svoje napore kako bi osigurala djeci pristup primjerenim informacijama u suvremenim medijima.

Među aktivnostima koje su posebno obilježile djelovanje pravobraniteljice u području medija u 2014. izdvajamo

preporuke o medijskoj pismenosti kao pravu svakog djeteta te preporuku o zaštiti privatnosti i dostojanstva djece u medijima.

Izveštavanje o djeci u medijima i medijska vidljivost Ureda pravobraniteljice za djecu – Podaci prikupljeni putem agencije Presscut pokazuju da su tiskani mediji u Hrvatskoj u 2014. objavili najmanje 5038 vijesti o djeci, u prosjeku 14 vijesti dnevno te da se nastavlja trend smanjivanja broja ovih vijesti. Ukupni broj vijesti o djeci smanjen je u odnosu na 2013. godinu za 10,4%, a najviše se smanjio broj vijesti o nasilju nad djecom koji je manji za 15,6%.

Tiskani mediji, vijesti o djeci i dječjim pravima

Godina	Ukupno vijesti o djeci	Dječja prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546
2011.	7247	5103	2367	457
2012.	6450	4164	2326	414
2013.	5624	3854	1866	343
2014.	5038	3429	1574	361

Mediji su redovito pratili rad pravobraniteljice za djecu tijekom cijele godine. U tiskanim medijima zabilježena je ukupno 361 objava o Uredu pravobraniteljice, što je nešto više nego u 2013., a najviše objava bilo je u *Večernjem listu*, *Glasu Slavonije*, *Novom listu* i *Jutarnjem listu*. O radu pravobraniteljice nešto rjeđe su izvještavali elektronički mediji, a zabilježeno je 147 radijskih objava, najviše na Hrvatskom radiju te 108 televizijskih objava, najviše na Hrvatskoj televiziji. Valja istaknuti da su praćenjem obuhvaćene uglavnom informativne emisije te je moguće da nisu zabilježene sve objave, primjerice one u dječjem ili obrazovnom programu te u lokalnim medijima.

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu

Godina	Televizija	Radio	Tisak
2009.	119	166	463
2010.	95	119	546
2011.	72	73	457
2012.	133	171	414
2013.	132	158	343
2014.	108	147	367

Prijave kršenja prava djece u medijima i postupanje pravobraniteljice – Tijekom godine primili smo 16 prijava koje su se odnosile na povredu prava na privatnost djeteta u medijima (prethodne godine 17) i 19 pritužbi zbog štetnih sadržaja u različitim medijima (prethodne godine 24), od čega se devet odnosilo na reklame.

Od ukupno 16 prijava za **povredu privatnosti** četiri smo proslijedili Vijeću za elektroničke medije (samo za jednu VEM je izrekao upozorenje nakladniku), jednu smo uputili Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (izrečena je opomena novinarima i glavnom uredniku), jednu smo uputili općinskom državnom odvjetništvu i jednu policiji. U nekoliko navrata obratili su nam se roditelji ili predstavnici centara za socijalnu skrb koje smo uputili u mogućnosti zaštite privatnosti djeteta. Većina prijava odnosila se na povredu privatnosti žrtava nasilja, zatim na objavu fotografije ili video snimke djeteta bez suglasnosti roditelja, a po jedna prijava odnosila se na povredu dostojanstva siromašne djece te na otkrivanje identiteta trudne djevojčice.

Od ukupno 19 prijava **neprikladnih sadržaja** u različitim medijima, šest smo proslijedili VEM-u i sve su bile odbačene. U povodu jedne prijave obratili smo se izravno oglašivaču koji nije prihvatio našu preporuku, a u povodu prijave zbog promotivnog spota za televizijski program uputili smo upozorenje nakladniku koji je s velikim zakašnjenjem ipak uvažio našu preporuku i prestao emitirati spot (spot za program „Samo zabava“ RTL-a koji prikazuje malu djecu u

agresivnom i destruktivnom ponašanju). Tri prijave odnosile su se na prikazivanje filmova neprimjerenih djeci u kinu (bez istaknute kategorizacije) i u školi, u sklopu nastave vjeronauka.

Privatnost djece ugrožena je zbog nepoznavanja propisa i zanemarivanja profesionalnih načela koja novinare i urednike obvezuju na posebnu obzirnost prilikom izvještavanja o djeci, ali sve češće i zbog spremnosti roditelja i njima bliskih osoba da putem medija rješavaju probleme povezane s nekim pravima i potrebama djeteta ili sa svojim osobnim interesima. U pojedinim slučajevima novinari vjeruju da će objavom detaljnih informacija o nasilju među djecom i nad djecom, o teško bolesnoj djeci i djeci koja žive u neimaštini pomoći da se ostvari „pravda“ za dijete. No, pritom često nepromišljeno prenose informacije o djetetu koje ugrožavaju njegovu dobrobit i dostojanstvo. Dodatna šteta nanosi se time što mnogi portalni prenose ove vijesti pa čitatelji ondje razmjenjuju komentare, nerijetko na štetu djeteta o kojem se izvještava.

Gotovo svakodnevno nalazimo primjere nestručnog, neodgovornog i neosjetljivog medijskog izvještavanja o pojedinačnim slučajevima nasilja nad djecom, što je najizraženije u tiskanim medijima i na portalima. Zakon o elektroničkim medijima određuje zaštitu privatnosti djeteta mnogo jasnije nego Zakon o medijima pa je u području elektroničkih medija lakše reagirati na ove povrede nego u tiskanim medijima. Vijeće za elektroničke medije (VEM) nadležno je za praćenje provedbe propisa i sankcioniranje nakladnika koji ih krše, međutim, sankcije uglavnom ostaju na upozorenjima i opomenama.

Mnogi propusti u medijima na štetu djece prolaze nezamijećeno ako roditelji ne podnesu prijavu. Oni se, pak, rijetko odlučuju prijaviti medije jer strahuju od neželjenog publiciteta, a uglavnom nemaju ni financijskih sredstava voditi postupke protiv medija koji u pravilu traju godinama. Državno odvjetništvo vrlo rijetko pokreće postupke u ovakvim slučajevima.

Premda novinari rijetko objavljuju puni identitet djeteta žrtve, vrlo često objave brojne pojedinosti o djetetu i obitelji te tako otkriju o kome je riječ. Osim toga, iznošenjem detaljnog opisa zlostavljanja, čak i uz zaštićeni identitet, izlažu dijete sekundarnoj viktimizaciji i čine ga još ranjivijim u njegovu neposrednom okružju. Dodatna šteta nanosi se djetetu javnim iznošenjem sumnji u vjerodostojnost optužbe za zlostavljanje, ili pretpostavki o njegovom rizičnom ponašanju, posredno okrivljujući dijete za to što se dogodilo.

Čini se da mnogi novinari i urednici ne poznaju medijske propise ni Kodeks časti hrvatskih novinara. Često ne znaju da zakon zabranjuje objavu informacije kojom se otkriva identitet maloljetnog počinitelja kaznenog djela i da bez dopuštenja suda ne smiju objaviti sadržaj i tijek postupka prema maloljetniku, kao ni presudu. Ne znaju svi ni da su djeca sve osobe mlađe od 18 godina. Ponekad novinar u tekstu potpuno zaštititi identitet djeteta, ali se u opremi teksta: naslovu, fotografijama ili potpisu ispod fotografija omogućiti posredna identifikacija djeteta – žrtve ili počinitelja.

Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva tijekom 2014. razmatralo je devet prijava koje se tiču prava djece, a u osam slučajeva ocijenilo je da je došlo do povrede Kodeksa časti hrvatskih novinara i izreklo opomene i teže opomene novinarima i urednicima. Opomene su izrečene zbog članaka objavljenih u Jutarnjem listu, Slobodnoj Dalmaciji (dvije opomene) i 24 sata te portalima ŠibenikIN, Dnevno.hr (dvije opomene) i Likaplust.

U prošloj godini najteže povrede prava na privatnost djece u medijima dogodile su se u vezi s nekoliko slučajeva **seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece**. U jednom slučaju pravobraniteljica je obaviještena o sumnji na seksualno zlostavljanje djeteta predškolske dobi pri čemu je prijavitelj, zbog straha za osobnu sigurnost, želio ostati anonimn, o čemu smo izvijestili MUP i zamolili za razumijevanje. Ubrzo su u medijima objavljeni podaci koji posredno otkrivaju identitet prijavitelja te iznose detalje počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta, iako je prema Zakonu o sudovima za mladež propisana tajnost postupka te je bez odobrenja nadležnog tijela zabranjeno objaviti sadržaj i tijek postupka, a neovlašteno otkrivanje tih podataka je kazneno djelo prema čl. 307. Kaznenog zakona. Zato smo zatražili da MUP ispita kako je došlo do otkrivanja detalja prijave te da se poduzmu mjere radi sankcioniranja osoba koje su omogućile da ovi podaci budu dostupni javnosti. MUP je proveo obavijesne razgovore s novinarima,

koji su priznali da nisu imali dopuštenje suda za objavu podataka o tijeku kaznenog postupka, ali nisu otkrili izvor od kojeg su dobili podatke. Policija je općinskom državnom odvjetništvu dostavila izvješće radi eventualnog pokretanja kaznenog postupka.

Objava identiteta prijavitelja nedopustiva je, ne samo zato što u konkretnom slučaju može naštetiti istrazi, već i zato što se time zastrašuje i odvraća moguće prijavitelje drugih sličnih delikata na štetu djece, umjesto da ih se ohrabruje na prijavljivanje nadležnim službama radi što brže zaštite djeteta od daljnjega nasilja.

Mediji nerijetko smatraju da zbog javnog interesa trebaju objaviti identitet počinitelja nasilja nad djetetom. Pritom zaboravljaju da je to protuzakonito ako je počinitelj maloljetan i ako otkrivanje njegovog identiteta posredno otkriva i identitet djeteta-žrtve (npr. kad je počinitelj otac, majka, ujak, oćuh, kum, majćin ili bakin partner, bliski prijatelj obitelji i sl.). U jednom slučaju mediji su općirno pisali o optuženom pedofilu, objavljujući sve podatke o njemu te fotografiju njegove obitelji s maloljetnom djecom na kojoj su im prikriivena lica, ali su objavljena puna imena njihovih roditelja.

Ovi i slični slučajevi potaknuli su pravobraniteljicu da uputi **javni apel i preporuku nakladnicima, urednicima i novinarima**, pozivajući ih da vode računa o zaštiti privatnosti i dostojanstva djece o kojoj izvještavaju. Istaknula je kako je uloga medija iznimno važna u jaćanju svijesti o potrebi zaštite djece od spolnoga nasilja i iskorištavanja, u jaćanju mehanizama koji olakšavaju prijavljivanje takvih djela te osiguravaju brze pravosudne procedure i potporu djetetu za uspješnan oporavak od traume. Osobito su korisni oni medijski prilozii koji, uz osvjetljavanje pojave zlostavljanja djece, ukazuju na mogućnosti prevencije i na punktove na kojima djeca i roditelji mogu dobiti pomoć ili savjet. Nažalost, mnogi mediji uglavnom ostaju na razini izvještavanja o pojedinaćnim slučajevima, pri ćemu nerijetko ignoriraju stručne smjernice, Kodeks ćasti hrvatskih novinara i preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava djece u medijima. Time ćesto nanose štetu ųrtvama i posredno pridonose odvraćanju od prijavljivanja drugih slučajeva spolnoga zlostavljanja.

O ovoj preporuci pravobraniteljica je izvijestila Vijeće za elektronićke medije, Hrvatsko novinarsko društvo i Hrvatsko vijeće za medije te ih pozvala da i sami pridonese daljnjoj edukaciji i senzibiliziranju novinara za prepoznavanje i zaštitu najboljeg interesa djeteta, kao i da sankcioniraju primjere neetićnog izvještavanja o djeci.

Ostali primjeri povreda prava djece uoćeni su u izvještavanju o pojedinaćnim slučajevima **nasilja meću djecom u školi, o bolesnoj djeci i djeci iz siromašnih obitelji**. Mediji se ćesto izravno ukljućuju u „rješavanje“ problema vršnjaćkog nasilja u školi na poziv roditelja te dodatno zaošćtravaju konflikt, mobiliziraju veći broj sudionika s namjerom da izvrše pritisak na institucije. Ponekad se to pokaųe ućinkovitim, ali najćećše pritom stradaju djeca jer se narušavaju ukupni odnosi u školi, a „problematićni“ pojedinci već u ranoj osnovnošćolskoj dobi bivaju obiljeųeni kao nepoųeljni u svojoj sredini.

Ekonomske teškoće u drušćtu potaknule su veći broj reportaųa o siromašnim obiteljima, pri ćemu novinari ne vode uvijek računa o zaštiti dostojanstva djece. Smatramo izrazito neprofesionalnim snimanje djece koja su s roditeljima došla na objed u pućku kuhinju, a zatim su ih novinari sljedećeg dana još i ispitivali jesu li imala neugodnosti u školi nakon što su ih svi vidjeli na televiziji. I izvještavanje o teško bolesnoj djeci, kojoj mediji ćesto uspješno pomaųu u prikupljanju pomoći za lijećenje, zahtijeva visoku stručnost i profesionalnost novinara, no događa se da novinari ispred djeteta govore o njegovom tešćom i bezizglednom stanju.

U zaštiti prava djece u **elektronićkim medijima** najvaųniju ulogu ima VEM, pri ćemu je Pravilnik o zaštiti maloljetnika temeljni alat pomoću kojeg se odredbe Zakona o elektronićkim medijima, koje se odnose na zaštitu prava i interesa djece, trebaju ostvariti u praksi. U dosadašnjem radu VEM se pokazao kao dobar mehanizam za sankcioniranje nakladnika, i u području povrede privatnosti djece i u području povreda prava na **zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja**. No, još ima slabosti, naroćito u nejasnim i neujednaćenim kriterijima prosudbe o štetnosti pojedinih sadržaja.

Uredu pravobraniteljice za djecu ćesto se obraćaju roditelji nezadovoljni pojedinim sadržajima na televiziji. Prijave

se uglavnom odnose na reklame koje imaju bizarne ili vulgarne poruke ili potiču djecu na neprimjerena ponašanja, zatim na neprimjerene oglase na teletekstu te na najave filmova u kojima su izdvojene zastrašujuće ili nasilne scene, a koje se prikazuju više puta tijekom dana bez prethodnog upozorenja. Smatramo i da su djeca izložena prevelikom broju reklama za pivo, osobito tijekom sportskih emisija, koje djeca i mladi redovito prate. Unatoč našim višekratnim pokušajima da se uvedu ograničenja za reklamiranje piva (alkohola) kao i nastojanjima da se na teletekstu sadržaji koji nisu primjereni za djecu barem uklone s naslovnih stranica, nadležna tijela ne pokazuju spremnost da se djecu zaštiti od ovih štetnih sadržaja.

VEM je od 24. do 30. kolovoza 2014. proveo analizu udjela audiovizualne komercijalne komunikacije u sklopu dječjega programa na četiri komercijalna televizijska kanala s nacionalnom koncesijom, Novoj TV i Doma TV te RTL i RTL 2. Praćenjem jutarnjeg programa od 8 do 11 sati utvrđeno je da 1/3 programa čine audiovizualne komercijalne komunikacije, a ostalo su drugi programski sadržaji, što je VEM ocijenio prihvatljivim. Istaknuo je da je situacija bolja kad se promatra samo program namijenjen najmlađima, u kojem reklame čine 1/10 sadržaja. Ovaj podatak smatramo vrlo važnim, ali i zabrinjavajućim, a nikako prihvatljivim. Budući da djeca u prosjeku gledaju televiziju tri sata i to uglavnom komercijalne tv-kanale, popodne i navečer, kad je reklama još više, znači da u prosjeku dnevno gledaju i više od jedan sat reklama, što bi za svakog roditelja trebalo biti snažno upozorenje.

Televizijske reklame se sve češće izravno i agresivno obraćaju djeci, uz zbunjjuće i štetne poruke, izravno dovodeći u pitanje autoritet roditelja i nudeći svoje proizvode kao jamstvo sreće i uspjeha. Štetnost reklama utoliko je veća što se one ponavljaju uzastopce po nekoliko puta u sklopu jedne emisije. Unatoč brojnim odredbama u Zakonu o elektroničkim medijima koji reguliraju ovo područje, VEM često ne prepoznaje sadržaje štetne za djecu u reklamama ili ih „mjeri“ istim kriterijima kao sadržaje u filmskom programu.

Kao primjer ističemo reklamu za Tele 2 pod nazivom „Po darivanju se Božić poznaje“, koja prikazuje kako djevojčica i bijelo janje uzimaju novac iz očevo novčanika i dijele ga na ulici prolaznicima. Reklama je izazvala veliko ogorčenje gledatelja, zbog čega smo primili šest pisanih i nekoliko telefonskih prijava, budući da izravno poručuje djeci da je dopušteno krasti, tj. potajno uzimati novac od svojih roditelja da bi ga se dijelilo u „humanitarne“ svrhe. Sadržaj ove reklame u suprotnosti je s člankom 30. Zakona o elektroničkim medijima, u kojem se navodi da će se u oglašavanju i teletrgovini koje koriste maloljetnike izbjegavati sadržaji koji bi mogli nauditi njihovim interesima s obzirom na njihovu posebnu osjetljivost. Na žalost, VEM u ovom slučaju nije prepoznao kršenje zakona, ali je procijenio da je njime povrijeđen Kodeks oglašavanja te ga je prosljedio na ocjenu Hrvatskoj udruzi oglašivača (HURA). HURA je ocijenila da je Kodeks povrijeđen jer reklama sadrži elemente koji mogu naštetiti djeci ili mladima.

VEM je u 2014. godini razmatrao 34 predmeta, od čega 27 prijava građana i 7 vlastitih inicijativa. Temeljem provedenih postupaka izrekao je ukupno 10 mjera, od čega šest upozorenja, jedan prekršajni nalog i tri opomene. Od toga su tri mjere izrečene zbog povrede privatnosti djeteta (dvije nakladniku Europa digital d. o. o. zbog objava u Jutarnjem listu i jedna nakladniku portala Likaplus), a sedam mjera odnosi se na neprimjerene sadržaje. Prekršajni nalog podnesen je protiv Nezavisne televizije d.o.o. zbog emisije „Nije mi jasno“. HRT-u su izrečene tri mjere: opomena zbog serije „Ubi me dosada“ na HTV2, upozorenje zbog nasilnih prizora prikazanih bez prethodnog upozorenja u Dnevniku HTV1 te upozorenje zbog emisije CyberAstro emitirane na HR - Radio Rijeka prije 23 sata. Opomenu je dobio i Portal Dnevno zbog objave prizora nasilja na naslovnoj stranici, a upozorenja su dobili još i RTL Hrvatska d.o.o. zbog serije „Divlji boravak“ na dječjem kanalu RTL Kockica te VTV d.o.o. zbog emisije o kladenju „1x2“ koja se prikazivala u dnevnom terminu. U dva slučaja VEM je procijenio da je moguće da su povrijeđeni etički kodeksi strukovnih udruženja te je prosljedio pritužbe Novinarskom vijeću časti HND-a i Hrvatskoj udruzi oglašivača HURA.

Upravo ovi slučajevi pokazuju nelogičnosti da se primjerice, emisija o astrologiji emitirana u 21.20 na radiju kažnjava upozorenjem, a objava reklama na **teletekstu** tijekom cijelog dana s porukama: „Vrući pozivi „telefon-seks“; „Dame za seks“; Želiš ljubavnicu?; Astro centar: Saznajte istinu“; Što vam donose zvijezde?“, ne može se sankcionirati jer, prema obrazloženju VEM-a, teletekst „ne predstavlja audio tj. audiovizualni program te kao takav ne podliježe regulaciji temeljem Europske direktive o audiovizualnim medijskim uslugama“.

Proteklih smo godina u više navrata upozoravali VEM na to da se na teletekstu RTL televizije, Nove TV i HTV-a objavljuju neprimjereni oglasi te se na taj način djeci omogućuje pristup pornografskim i drugim neprimjerenim sadržajima bez ograničenja. Posebno zabrinjava to što su oglasi vidljivi već na naslovnoj stranici teleteksta na kojem se mnoga djeca informiraju o rasporedu TV-programa. Na taj problem upozoravamo još od 2011. godine, u više navrata smo bezuspješno pozivali VEM i Ministarstvo kulture da ga riješe te smo o tome izvijestili i Vladu RH i Hrvatski sabor, a zatim i Odbor za prava djeteta UN-a. U 2014. Ministarstvo kulture nas je izvijestilo da će pokušati pronaći rješenje unutar postojeće regulacije ili će pokrenuti izmjene medijskog zakonodavstva.

I VEM je početkom 2014. izrazio spremnost angažirati se u izravnom dogovoru s nakladnicima te je u dopisu pravobraniteljici naveo „kako se sukladno Audiovizualnoj medijskoj direktivi Europskog parlamenta i Vijeća, a sa kojom je usklađen Zakon o elektroničkim medijima, teletekst ne smatra medijem, ali budući da se „teletekst kao vrsta komunikacijskog kanala emitira zajedno s televizijskim programom te da je dostupan i djeci, Vijeće za elektroničke medije će nastojati u što skorije vrijeme kroz sustav koregulacije okupiti relevantne sudionike te potaknuti raspravu kako bi se pokušalo naći rješenje prihvatljivo svim stranama, a prije svega kako bi se na primjeren način zaštitilo maloljetnike od neprimjerenog sadržaja.“

Budući da nakon toga ni VEM ni Ministarstvo kulture nisu ništa poduzeli, pravobraniteljica je u ožujku 2015. podnijela inicijativu za dopunu Zakona o elektroničkim medijima (NN 153/09., 84/11., 94/13.) tako da se njime obuhvati i teletekst koji, prema članku 2. Zakona o medijima (NN 59/04.), jest medij.

Medijski propisi - S prvim danom 2015. godine na snagu je stupio dugo iščekivani **Pravilnik o kategorizaciji audiovizualnih djela** (NN 127/14) koji obvezuje kino-prikazivače da za sve filmove koje prikazuju istaknu oznake njihove dobne kategorije, odnosno primjerenosti filma određenoj dobnoj skupini. Pravilnik je donio Hrvatski audiovizualni centar (HAVC) koji i nadzire proces kategorizacije filmova. Podsjećamo da je Pravilnik trebao biti donesen još 2008. godine te smo u prethodnim izvješćima upozoravali da je ovaj aspekt zaštite prava djece dugo bio posve zanemaren, budući da filmovi u kinima dosad nisu bili označivani niti su prikazivači na bilo koji način upozoravali svoju publiku na to da pojedini filmovi sadrže izrazito brutalne prikaze nasilja ili druge scene koje bi mogle naštetiti djeci.

Pravilnikom se uređuje postupak kategorizacije filmova te način označavanja kategorija filmova u svrhu zaštite maloljetnika od mogućeg štetnog utjecaja sadržaja neprimjerenih njihovoj dobi. Pojam kategorije odnosi se na dob ispod koje se djeci ne preporučuje dostupnost određenog filma. Predviđene su kategorije 12, 15 i 18 te kategorija 'Svi uzrasti'. Kategoriju filma određuje distributer, obvezno prije javnog prikazivanja ili stavljanja filma u promet (na videogramu ili drugim platformama), te je dužan predloženu kategorizaciju dostaviti HAVC-u na potvrđivanje. Također se navodi da su prikazivači dužni na istaknutim mjestima u sklopu svih javno objavljenih kino programa i kataloga, na svim prodajnim mjestima na kojima je moguće kupiti ulaznicu (npr. kino-blagajne), te na svim platformama na kojima je moguće kupiti pravo gledanja određenog filma vidljivo označiti dodijeljenu kategoriju filma. U pravilniku se ističe kako oznaka kategorije ne može zamijeniti nadzor roditelja skrbnika nad pristupom maloljetnika sadržaju filmova pa u konačnici odgovornost za ono što maloljetnici gledaju počiva na roditeljima, odnosno skrbnicima.

U siječnju 2015. VEM je najavio promjene **Pravilnika o zaštiti maloljetnika** (NN 60/10.). Pozdravili smo tu inicijativu budući da su se u proteklih godinama pokazale slabosti Pravilnika: proizvoljno i neujednačeno dodjeljivanje dobnih oznaka za pojedine sadržaje; nejasnoće oko potrebe označavanja neprimjerenih sadržaja u zabavnim i dokumentarnim programima; prikazivanje pojedinih kvalitetnih sadržaja koji su primjereni tinejdžerima (od 12 do 15 godina) u prekasnim večernjim terminima, zbog čega su im bili nedostupni; nejasni kriteriji u ocjeni neprimjerenih sadržaja u reklamama i u najavama filmova; neprimjereno oglašavanje na teletekstu itd.

Međutim novi *Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima* (NN 28/15.) više pogoduje zaštiti interesa nakladnika nego djece. Ponajprije zato što dokida vremensku zaštitu za programske sadržaje koji su štetni za osobe mlađe od 12 godina, koji su se dosad smjeli prikazivati tek nakon 21 sat, a ubuduće će se moći prikazivati u svako doba dana, uz novu obvezu zvučnog upozorenja prije emitiranja takvih programa. Sadržaji s oznakom 15, koji su se dosad smjeli prikazivati poslije 22 sata, po novom Pravilniku prikazivali bi se već od 20 sati. Ove izmjene objašnjavaju se potrebom da se Hrvatska prilagodi europskoj praksi te se najavljuje pokretanje edukativnih kampanja kojima bi se utjecalo na roditelje i potaknulo razvoj medijske pismenosti u društvu. Kampanje su svakako potrebne i dobrodošle, ali one ne mogu zamijeniti kvalitetnu regulativu u ovom području.

Uključili smo se u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o novome Pravilniku te dostavili VEM-u prijedloge: da se pojača zaštita djece u oglašavanju i da se spriječi emitiranje reklama za alkoholna pića u sklopu programa namijenjenih djeci; usprotivili smo se ukidanju vremenske zaštite za sadržaje s dobnom oznakom 12 te smo predložili da se granica za njih pomakne na 20 sati, a za filmove s oznakom 15 na 21 sat. Svi naši prijedlozi su odbačeni.

Nažalost, novi je Pravilnik veliki korak nazad u odnosu na stari jer omogućuje da se filmovi neprimjereni djeci mlađoj od 12 godina prikazuju tijekom cijeloga dana. Mnoga djeca već u ranoj osnovnoškolskoj dobi ostaju sama kod kuće prije i nakon škole te i sama televiziju često doživljavaju kao „dadilju“. Iskustva iz prethodnih godina potvrđuju da roditelji s pravom očekuju da se sadržaji s prizorima pretjeranoga nasilja, vulgarnosti ili seksa prikazuju u večernjim terminima, kad su roditelji u prilici osigurati primjereniji izbor TV-programa za mlađu djecu. Napominjemo da, dok nije bilo propisa koji bi ih na to obvezivali, nakladnici uopće nisu vodili računa o primjerenosti termina prikazivanja takvih sadržaja i pritužbe roditelja primali smo vrlo često. Uvođenjem Pravilnika o zaštiti maloljetnika (2010.) i vremenske zaštite postignut je osjetan napredak te proteklih godina Ured pravobraniteljice za djecu gotovo uopće nije dobivao pritužbe na vrijeme emitiranja takvih programa, već pretežno na neprimjeren sadržaj najava filmova, reklama te pojedinih dijelova informativnog i zabavnog programa.

Pozitivni sadržaji za djecu i pravo na pristup informacijama primjerenim djeci -Istraživanje o dječjim navikama gledanja televizije koje je u listopadu 2014., za Agenciju za elektroničke medije i UNICEF, proveo Ipsos Puls, pokazalo je da djeca u prosjeku pred ekranom provode tri sata dnevno, u pravilu više nego što to procjenjuju njihovi roditelji, da je svako drugo dijete pritom samo i da samostalno odlučuje što će gledati. Djeca najviše gledaju televiziju poslijepodne i navečer, mlađi od 12 godina najviše vole gledati crtane filmove, a stariji više vole sportske i glazbene emisije. Oko 60% roditelja tvrdi da oni odlučuju ili se dogovaraju s djetetom o tome što će dijete gledati, što se uglavnom odnosi na mlađe od 12 godina, a 40% roditelja gotovo nikad ne utječe na dječji izbor programa. Čak 44% djece u dobi od 4 do 8 godina gleda tv-program bez prisutnosti odrasle osobe, čak i u kasnim večernjim satima.

Ovo istraživanje otkriva nesnalaženje roditelja i njihovu nedovoljnu uključenost u medijski odgoj djece. Osim što je pokazalo da su nam potrebne edukativne kampanje usmjerene na razvoj medijske pismenosti, ono upućuje i na zaključak da nam je potrebno više kvalitetnijih sadržaja i za djecu i za cijelu obitelj i da tv-nakladnici u tome trebaju pokazati veću društvenu odgovornost. VEM je najavio da će u proljeće 2015., u suradnji s UNICEF-om započeti s kampanjom.

Vijeće za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija Kvalitetni programi za djecu i mlade. U 2014. nakladnicima televizije, radija i elektroničkih publikacija u te je svrhe dodijeljeno ukupno 3.651.752 kuna za različite sadržaje namijenjene djeci, učenicima i studentima, što je nešto više nego u 2013., kad je za to izdvojeno 3.423.615 kuna. Nemamo podataka o tome provodi li se analiza kvalitete tih sadržaja i prema kojim kriterijima se sredstva dodjeljuju.

Kvalitetni sadržaji za djecu, prema preporukama stručnjaka (Kolucki, D., Lemish, B., 2013.) moraju biti: namijenjeni djeci i prilagođeni njihovoj dobi (koristiti jezik, likove, zaplete, glazbu i humor primjeren djeci, poticati interakciju s djecom i ponuditi im uzore); moraju uzimati u obzir cjeloviti razvoj djece (integrirati poruke usmjerene na različite aspekte djetetovog tjelesnog, kognitivnog, društvenog i emocionalnog razvoja); trebaju biti pozitivni i naglašavati kvalitete te jačati djetetove kompetencije i samopouzdanje (umjesto da budu usmjereni samo na probleme, trebaju predstaviti mogućnosti rješenja, poticati maštu i nova viđenja situacije); trebaju se baviti potrebama sve djece, uključujući najugroženije skupine – uključiti djecu različitih kultura i socijekonomskog statusa, djecu s teškoćama u razvoju, djecu koja su proživjela traumu ili žive u izvanrednim uvjetima, ali na način koji izražava njihovo dostojanstvo i ne ističe njihovu marginalizaciju niti ih podcjenjuje.

Premda nešto od toga prepoznamo u dječjim emisijama dostupnim na našim televizijama, još uvijek češće uočavamo nedostatak osmišljenih i kreativnih sadržaja koji bi u središte postavili potrebe djeteta određene dobi. Ni stručnjaci iz područja medija i razvoja djeteta nisu zainteresirani za istraživanje i vrednovanje medijskih sadržaja namijenjenih djeci. Pitanje je i koliko djeca prate program koji je njima namijenjen. Spomenuto istraživanje pokazalo je da djeca više prate komercijalne televizije nego HTV, koji veliki dio sadržaja na HTV2 posvećuje upravo najmlađima.

Nastojeći doznati koje programske sadržaje djeca prate, koje smatraju štetnima, a koje korisnima za djecu i kakvih bi sadržaja po njihovom mišljenju trebalo biti više, proveli smo neformalno **savjetovanje s djecom** u dobi od 12 do 17 godina, uključivši **Mrežu**

mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu i učenike OŠ Marije Jurić Zagorke iz Zagreba, članove radijske i filmske školske družine. U savjetovanju je sudjelovalo 25 djece.

Naši su sugovornici procijenili da se djeci najviše nude crtani filmovi, što odgovara potrebama najmlađih, ali da nema dovoljno emisija za tinejdžere, prikaza problema s kojima se suočavaju djeca i mladi i razgovora o tome. Općenito žele više zabavnih obiteljskih serija i serija za tinejdžere, dokumentarnih emisija i putopisa, glazbenih emisija, kvizova te više domaćih igranih filmova za djecu. Navode da bi se u jutarnjim satima trebali prikazivati animirani i igrani filmovi za djecu i obrazovni sadržaji.

Potvrdili su da ponekad gledaju emisije HTV-a „Školski sat“ i „Puni krug“, da im se sviđaju, ali često se ne sjetje pogledati ih. Mnogo više gledaju emisije koje se učestalo i agresivno reklamiraju, kao što su domaće i strane serije ili glazbene natjecateljske emisije (*The Voice*, „Tvoje lice zvuči poznato“ i slično). Pohvaljuju kanal RTL Kockica, a posebno ističu emisiju „Mladi znanstvenici“. Uglavnom na RTL-u i Novoj TV uključujući i Doma TV, gledaju crtane i igrane filmove i serije, a na HTV-u prate kvalitetne dokumentarne i obrazovne emisije. Smatraju da je na televiziji previše reklama, koje se emitiraju u predugim blokovima te da je previše razgovora o politici. Navode da bi filmovi s dobnom oznakom 12 trebali trajati najdulje do 22 sata kako bi ih npr. 13-godišnjaci mogli pogledati do kraja.

Na pitanje koje tv-sadržaje smatraju štetnim i uznemirujućim za djecu navode da su to: „nasilni crtici s tamnim bojama i strašnim čudovištima“; filmovi strave i oni „s jako puno krvi nakon kojih je djecu strah zaspati“; najave filmova s vulgarnim scenama ili u kojima je „netko upucan ili proboden nožem“; golotinja i vulgarnosti u glazbenim spotovima; prikaz nasilja koje dijete ne može razumjeti pa ga to plaši ili potiče na nasilje: vijesti koje prikazuju nasilje, nezadovoljstvo i životne teškoće ljudi.

Ovo je tek skromni pokušaj uključivanja dječje perspektive u raspravu o kvalitetnim sadržajima za djecu. Smatramo da bi nakladnici trebali sustavno istraživati potrebe i interese djece, da bi trebali proizvoditi kvalitetnije programe koji potiču razvoj djeteta te se u tome oslanjati na preporuke i savjete stručnjaka – poznavatelja medijskih sadržaja za djecu, psihologa, pedagoga i komunikologa.

Medijska pismenost kao pravo svakog djeteta – U brojnim raspravama o zaštiti prava djece u medijima proteklih godina, poruke i smjernice Ureda pravobraniteljice za djecu isticale su aktivitet djeteta i njegovo pravo na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima. Nužno je, međutim, pripremiti ih i osposobiti za korištenje medijima i kritički pristup medijskim sadržajima. Kako bi potaknula intenzivnije i koordinirano djelovanje relevantnih subjekata na ovom području pravobraniteljica je inicirala zajedničku tematsku sjednicu triju odbora Hrvatskoga sabora koja je održana 10. veljače 2014., u povodu Dana sigurnijeg interneta, pod naslovom „Medijska pismenost za sigurnost djece u svijetu medija i interneta“. Bila je to zajednička sjednica odbora za informiranje, informatizaciju i medije, Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu te Odbora za obitelj, mlade i sport. U pripremi sjednice i preporuka pravobraniteljice za djecu sudjelovali su i Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK) i Osnovna škola Veliki Bukovec, nositeljica EU projekta „Sigurnost djece na internetu“.

Poruke ove sjednice bile su da svakom djetetu treba omogućiti siguran pristup medijima te sadržajima važnim za njegovu dobrobit i razvoj, kao i stjecanje medijske pismenosti i razvoj medijske kulture na svim razinama odgoja i obrazovanja, napose u obveznom školovanju. Programi razvoja medijske pismenosti trebaju omogućiti djeci razumijevanje načina funkcioniranja medija, razvoj kritičkog pristupa medijskim sadržajima, stjecanje vještina digitalne pismenosti te osposobljavanje za korištenje, kao i za vlastito stvaranje pozitivnih sadržaja na internetu i u drugim medijima. To nije zadaća samo odgojno-obrazovnog sustava jer veliki dio posla mogu i trebaju ostvariti i državna tijela, ministarstva i agencije, pružatelji audiovizualnih usluga, telekomunikacijske tvrtke, institucije u području kulture, centri za obitelj, djecu i mlade, mediji i drugi. Svi ovi subjekti obuhvaćeni su **preporukama o medijskoj pismenosti djece**.⁴¹

Poticanje dječjeg stvaralaštva u medijima – Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano surađuje s Hrvatskim filmskim savezom (HFS-om) u pripremi i realizaciji Revije hrvatskog filmskog i stvaralaštva djece, s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku i HFS-om u pripremi Festivala o pravima djece te s Internacionalnim festivalom animiranog filma djece i mladih Varaždin – VAFI, u dodjeli nagrade Plavi VAFI za film koji promiče dječja prava.

⁴¹ Više o tome u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

4.6. PREPORUKE ODBORA ZA PRAVA DJETETA UN-a HRVATSKOJ

I dalje sustavno potičite i jačajte neovisnost pravobranitelja za djecu – tijela koje nadzire ostvarivanje prava sve djece u državi.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Godina 2014. je, u pogledu dječjih prava, godina u kojoj se obilježilo 25 godina od donošenja Konvencije o pravima djeteta i u kojoj je Hrvatska „branila“ objedinjeno treće i četvrto periodično izvješće po Konvenciji o pravima djeteta za razdoblje od lipnja 2004. do prosinca 2010. pred Odborom za prava djeteta UN-a u Ženevi. Odbor za prava djeteta je u rujnu, na temelju svog zaključka i mišljenja o ispunjavanju obveza preuzetih Konvencijom, uputio našoj državi zaključne primjedbe i preporuke o tome što treba dalje činiti u području zaštite dječjih prava.

U ovom postupku je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu tako što je u siječnju 2014. Odboru za prava djeteta uputila Alternativni izvještaj koji je sadržavao mišljenja i preporuke nezavisne institucije Pravobranitelja za djecu o stanju prava djeteta u Hrvatskoj i osvrt na 3. i 4. periodično izvješće Republike Hrvatske. To je učinila na traženje Odbora da, kao „kompetentno tijelo dostavi stručnu procjenu o implementaciji Konvencije“. Odboru su svoja alternativna izvješća ili „izvješća u sjeni“ uputili Koordinacija udruga za djecu, UNICEF te Savez društava *Naša djeca* Hrvatske, koji je izvijestio o stanju dječje participacije u Hrvatskoj. Vrijedno je primijetiti da su sva ova alternativna izvješća, uključujući i pravobraniteljičino, bila u suglasju i naglašavala su iste slabosti sustava u zaštiti prava djece.

Osim toga, suradnice pravobraniteljice, njezina zamjenica i savjetnica, sudjelovale su u veljači na tzv. pred-sastanku Odbora sa svim podnositeljima alternativnih izvješća i odgovarale na pitanja članova Odbora. Sva alternativna izvješća, kao i razgovori s njihovim podnositeljima, Odboru su bili dodatni izvor informacija o ostvarivanju dječjih prava, na temelju čega je odmah nakon pred-sastanka uputio državi popis dodatnih pitanja. Odgovori Republike Hrvatske (iz srpnja 2014.) na ta pitanja omogućili su Odboru bolje razumijevanje položaja dječjih prava u Hrvatskoj i pripremu konačnih pitanja o provedbi Konvencije za izaslanstvo Vlade RH na 67. sjednici Odbora u rujnu u Ženevi, čemu je prisustvovala i pravobraniteljica sa svojom zamjenicom.

Ishod svega su zaključne primjedbe i preporuke Odbora koje su od izuzetne važnosti za ostvarenje dječjih prava u Hrvatskoj i obvezuju državu kao stranku Konvencije da ih razmotri, s njima upozna javnost i prosljedi ih svima kojih se tiču, da ih ugradi u svoje dokumente, planove i programe, da donese i provede mjere, da o njima te o njihovoj prihvaćenosti i ostvarenosti izvijesti u sljedećem državnom izvješću 2019. godine.

Odbor je pohvalio napredak u ostvarivanju dječjih prava no izrazio je i zabrinutost zbog slabosti u više područja dječjih prava, a istaknuo je u kojim područjima su nužna poboljšanja, bolja koordinacija i nadzor te edukacija stručnjaka i djece o načinima ostvarivanja dječjih prava. Osobito je naglasio važnost uključivanja djece te njihova sudjelovanja kao aktivnih nositelja prava i u obitelji, školi i lokalnoj zajednici, a na istoj je sjednici donio i dokument o radnim metodama participacije djece u procesu izrade periodičnog izvješća za sljedeće razdoblje.

Preporukama su prethodile one koje je Odbor uputio Hrvatskoj 2004. godine, nakon podnošenja drugog periodičnog izvješća i koje su bile u potpunosti ugrađene u Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine. Budući da je Vlada RH u rujnu 2014., kratko prije objave preporuka, donijela Nacionalnu strategiju za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine, kao temeljni strateški dokument o djeci i njihovim pravima, preporuke nisu mogle biti sadržane u strategiji, no očekujemo da će one biti temelj i važan gradbeni element akcijskih planova koji trebaju oživotvoriti i Nacionalnu strategiju i preporuke Odbora za prava djeteta UN-a.

Pravobraniteljica je ove preporuke predstavila javnosti na konferenciji za novinare, održanoj u povodu Dječjeg tjedna, 6. listopada 2014., zajedno s predstojnicom UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentinom Otmačić u *Maloj*

kući dječjih prava. O njima je, zajedno sa svojim suradnicima, govorila i u raznim drugim prilikama, u medijima i na javnim skupovima te ih je predstavila djeci – članovima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

Preporuke Odbora, kao i pripreme koje su do njih dovele - izrada alternativnih izvješća, sudjelovanje na prethodnim sastancima pa i sam način komuniciranja s članovima Odbora - valjalo bi shvatiti kao alat i putokaz za sve, a posebice za izvršnu vlast i donositelje odluka, kako bi mogli stvarno i učinkovito stvarati uvjete za bolje i potpunije ostvarivanje dječjih prava u Hrvatskoj.

Ove preporuke u velikoj se mjeri podudaraju s ocjenama i preporukama pravobraniteljice za djecu o stanju i ostvarivanju prava djece u Republici Hrvatskoj.

5. PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU

Sukladno Zakonu o pravobranitelju za djecu, pravobraniteljica je ovlaštena upozoravati, predlagati i davati preporuke. Ovim preporukama se institucijama, tijelima ili osobama ukazuje na potrebu postizanja veće razine zaštite dječjih prava i interesa. Tijekom 2014. uputili smo brojne preporuke koje su se odnosile na zaštitu prava pojedinog djeteta ili vezano uz pojedinačni predmet, a nadležnim tijelima i javnosti uputili smo 74 preporuka, upozorenja, prijedloga i stajališta s ciljem unapređivanja zaštite veće grupe djece u Republici Hrvatskoj, a posebice u području obrazovanja, zdravlja, pravosuđa, sigurnosti djece, socijalne skrbi, obiteljskopravne zaštite, medija, zaštite privatnosti djece, zaštite od nasilja i diskriminacije te zaštite posebno ranjivih skupina djece.

5.1. OBRAZOVANJE

Zaštita prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama

U povodu početka školske godine 2014./2015. pravobraniteljica je uputila Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta (MZOS) 21 preporuku vezanu za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama. Preporuke, prijedlozi i stajališta odnose se na brojna područja, kao što su: nasilje, odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju, djece s problemima u ponašanju, darovite djece te pripadnika nacionalnih manjina, zatim organizacija rada u školi, suradnja s roditeljima i drugim tijelima i institucijama, zdravstveni i građanski odgoj, nadzor nad radom i licencije za odgojno-obrazovne radnike te druga pitanja kako slijedi:

- *Nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama i prava djece s problemima u ponašanju*

Preporučili smo da se roditelje upozna s postojanjem i sadržajem propisa koji se odnose na zaštitu djece od nasilja i učini ih se dostupnima na internetskoj stranici ili oglasnoj ploči škole te da se objasne aktivnosti koje će zajednički provoditi roditelji, učenici i odgojno-obrazovni radnici u slučaju nasilja među djecom. Predložili smo širenje mjere dnevnog boravka, kao preventivne intervencije za djecu u riziku, koja se u suradnji sa sustavom socijalne skrbi provodi u nekim gradovima u Hrvatskoj te uključivanje u njezino provođenje dodatno educiranih djelatnika škole ili vanjskih suradnika. Naglasili smo nužnost dodatne edukacije učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja iz područja problema u ponašanju djece te njihovo informiranje o načinu povezivanja, koordinacije i multisektorske suradnje s drugim sustavima kad to potrebe djeteta zahtijevaju. Također i potrebu ekipiranosti stručnih timova svake školske ustanove i organiziranja mobilnih timova stručnjaka koji bi školama pružili superviziju i pomoć u posebno složenim slučajevima problema u ponašanju. Istaknuli smo kako je u svakom pojedinom slučaju potrebno izraditi individualni plan intervencije, odnosno rada s učenikom kako bi on promijenio svoje ponašanje, a kao posebno učinkovitu metodu u sprečavanju i suzbijanju nasilja preporučili smo metodu medijacije.

- *Prava djece s teškoćama u razvoju*

Radi poboljšanja položaja djece s teškoćama u razvoju (TUR) preporučili smo donošenje pravilnika o odgoju i obrazovanju te primjerenoj potpori učenicima s TUR u osnovnoj i srednjoj školi. Ponovili smo i našu preporuku o nužnosti pronalaženja rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi za djecu s TUR te preporučili da se jednoznačno definiraju kriteriji i pravila u vezi s osiguravanjem pomoćnika u nastavi. Podsjetili smo i na nužnost obavješćavanja centra za socijalnu skrb (CZSS) u slučaju da roditelj ne surađuje sa školom, kao i na potrebu dodatnih ulaganja za stručna usavršavanja s ciljem promicanja inkluzivnih obrazovnih načela.

- *Prava djece pripadnika nacionalnih manjina*

Preporučili smo uključivanje sve djece pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika, njihovu pripremu za polazak u školu, osiguravanje prijevoza djeci do odgojno-obrazovnih ustanova koje su udaljenije od romskih naselja te osiguravanje odgovarajućih prostornih i kadrovskih kapaciteta u odgojno-obrazovnim ustanovama. Školama smo preporučili da dodatno pomognu djeci pripadnicima romske nacionalne manjine i aktivno posreduju pri odabiru poslodavaca kod kojih će djeca pohađati praktični dio kurikuluma strukovnog obrazovanja. Radi sprečavanja nasilničkog ponašanja prema djeci pripadnicima manjinskih zajednica, preporučili smo provedbu preventivnih programa usmjerenih učenju tolerancije te nediskriminaciji i prihvatanju različitosti, potrebu edukacije i informiranja roditelja i odgojno-obrazovnih radnika i drugih osoba koje sudjeluju u odgojno-obrazovnom procesu o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije te potrebu stručnog usavršavanja i dodatne stručne podrške odgojno-obrazovnim radnicima u razvijanju zajedništva djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti.

- *Pravo djeteta na pomoć stručnih suradnika na otocima te u ruralnim i nepristupačnim mjestima*

Preporučili smo da se razmotri mogućnost zapošljavanja stručnih suradnika u školama na otocima, u ruralnim i teško dostupnim mjestima ili organiziranja mobilnog tima stručnih suradnika, odnosno korištenje stručnih kapaciteta za pomoć djeci iz resora zdravstva i socijalne skrbi.

- *Prava darovite djece*

Preporučili smo donošenje podzakonskog propisa kojim bi se uredila prava darovite djece. Smatramo važnim usmjeriti više pažnje na uočavanje, praćenje i poticanje darovitih učenika kroz dodatnu nastavu i druge oblike rada. Posebno smo preporučili da škole vode računa o najboljem interesu djece, osobito o opterećenosti darovitih učenika, koji su često uključeni u više slobodnih aktivnosti i sudjeluju na natjecanjima iz nekoliko nastavnih predmeta.

- *Upisi učenika u srednje škole*

Neupoznavanje djece s elementima i kriterijima upisa u vrijeme kad trebaju donositi odluke koje se tiču njihova daljnjeg obrazovanja i prelaska u višu razinu obrazovanja, ugrožava ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u kreiranju politika i strategija koje se izravno tiču njihova obrazovanja. Također, primjena elemenata i kriterija s kojima dijete nije bilo upoznato u trenutku kad je trebalo donositi odluke koje će imati posljedice na njegovo obrazovanje u budućnosti, utječe i na pristup obrazovanju i može ugroziti jednakost obrazovnih šansi. Zbog toga smo preporučili da elementi i kriteriji za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole budu podzakonski propis trajnog karaktera. Preporučili smo da se unaprijedi proces upisa te onemogućiti da propusti u sustavu utječu na ograničavanje ili uskraćivanje prava na obrazovanje djetetu s TUR.

- *Unapređivanje srednjoškolskog strukovnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju*

U suradnji s Agencijom za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), uputili smo preporuku MZOS-u o potrebi formiranja mreže institucija ili povjerenstva koje bi na redovitim kvartalnim ili polugodišnjim sastancima razmatralo postojeće stanje, postignute ciljeve i predlagalo mjere za poboljšanje sustava, propisa i upisne politike te predlagalo rješenja za prevladavanje poteškoća koje se pojavljuju u odgojno-obrazovnom radu s učenicima s TUR i kod zapošljavanja mladih s invaliditetom. Nadalje, preporučili smo da u svrhu oživotvorenja prilagođenih programa za učenike s TUR, multidisciplinarni tim stručnjaka napravi ogledne primjere za standard zanimanja i za standard kvalifikacije, s jasno naznačenim ključnim kompetencijama (znanja i vještine te pripadajuća samostalnost i odgovornost), koje bi djeca s TUR trebala razviti svladavajući prilagođeni program, kako bi stekla određeno zanimanje i ravnopravno s ostalim mladima se uključila na tržište rada. Temeljem oglednih primjera, trebalo bi pristupiti sustavnom razvijanju svih kvalifikacija (koje bi se stjecale po prilagođenom programu). Prema odgovoru iz MZOS-a, očekujemo da će se voditi računa o našoj preporuci umrežavanja i multidisciplinarnog pristupa razvoju srednjeg obrazovanja učenika s TUR.

- *Zaštita prava učenika strukovnih škola*

Na početku školske godine nužno je informirati roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima zaštite učenika. Nužno je i da škole pomognu učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu, da prate rad učenika kod poslodavaca te da pravovremeno zaštite prava učenika. U cilju potpunije zaštite učenika, potrebno je dopuniti Zakon o strukovnom obrazovanju sankcijama za povrede prava učenika od strane poslodavca i jasnijim odredbama o nadzoru i nadležnosti za provedbu inspekcijskog nadzora nad poslodavcima u segmentu zaštite prava učenika.

- *Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama*

Preporučili smo da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom. Naglasili smo potrebu da škole uspostave koordiniranu suradnju sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece u svakom pojedinom slučaju. Istaknuli smo i potrebu obrazovanja i osposobljavanja odgojno-obrazovnih radnika u području zaštite prava djeteta, upoznavanja djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela te bolje suradnje s drugim tijelima i institucijama kako bi se omogućilo pravovremeno i koordinirano poduzimanje aktivnosti radi zaštite djeteta.

- *Organizacija rada u školi*

Preporučili smo da prilikom planiranja rada škole trebaju uvažavati kontinuitet rada učitelja i nastavnika s djecom tijekom školovanja. Ako su, pak, promjene u organizaciji rada uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima, važno je da roditelji i djeca budu pravovremeno obaviješteni o svim promjenama i razlozima promjena.

- *Pravo djeteta na informaciju uz poseban naglasak na ocjenjivanje i pedagoške mjere*

Učenik mora pravovremeno biti upoznat sa svojim pravima, obvezama i odgovornostima, s pedagoškim mjerama, kriterijima ocjenjivanja i ocjenom, promjenom učitelja i rasporeda rada, načinima postupanja u slučaju nasilja te s mogućnostima i načinima dobivanja pomoći u određenim situacijama. Preporučili smo školama da učenike i roditelje na početku školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* te zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. Preporučili smo da se, kad to zatraži učenik ili roditelj, omogući izuzeće iz povjerenstva onog učitelja, odnosno nastavnika koji je učenika ocjenjivao tijekom godine i zaključio mu ocjenu kojom nije zadovoljan, kao i izuzeće iz postupka polaganja popravnog ispita, ako to zatraži učenik ili roditelj.

- *Pravo djeteta na sudjelovanje*

Odbor za prava djeteta UN preporučuje da se djeca uključe u stvaranje i provedbu aktivnosti koje ih se tiču. Ovisno o njihovoj dobi i zrelosti učenike treba uvažavati kao partnere u kreiranju i realizaciji plana i programa škole te u osmišljavanju slobodnih i preventivnih aktivnosti. Stoga je nužno osnažiti ulogu vijeća učenika u školama te jasnije definirati njihove zadaće i način biranja učenika u vijeće.

- *Pravo djeteta na dodatnu te pripremnu i dopunsku nastavu*

Podsjetili smo na zakonsku obvezu škole da organizira dopunsku nastavu za učenike kojima je potrebna pomoć u učenju, neovisno o tome je li zahtjev za dopunskom nastavom postavljen od strane učenika, roditelja ili učitelja. Podsjetili smo i da su, prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ), škole dužne posebnu pomoć pružati djeci koja imaju pravo na školovanje u RH, a ne znaju ili nedostatno poznaju hrvatski jezik te su, radi učinkovite integracije tih učenika, škole dužne organizirati individualne i skupne oblike neposrednog odgojno-obrazovnog rada kojima se tim učenicima omogućuje svladavanje hrvatskog jezika i nadoknađuje nedovoljno znanje u pojedinim nastavnim predmetima, i to putem pripremne i dopunske nastave. Smatramo da su škole u ispunjavanju ovih obveza dužne zatražiti odgovarajuću materijalnu i kadrovsku podršku MZOS-a.

- *Zdravstveni odgoj*

Prema Konvenciji o pravima djeteta dijete ima bezuvjetno pravo na znanje i informacije koje se tiču očuvanja njegovog zdravlja i nitko, pa ni roditelji ne smije djetetu uskratiti to pravo. Informacije o spolno prenosivim bolestima, načinima njihova prenošenja i zaštiti, kontracepciji, neprihvatljivosti nasilja u adolescentskoj vezi, zaštiti od spolnog nasilja i zlostavljanja, rizicima preranog stupanja u spolne odnose, neprihvatljivosti homofobije te odgovornom spolnom ponašanju moraju doći do svakog djeteta i to je minimum koji država mora jamčiti i osigurati. Očekujemo da će postojeći priručnici za učitelje, nastavnike i stručne suradnike biti konkretna pomoć u izvođenju zdravstvenog odgoja. Preporučili smo da stručnjaci budu i dodatno pripremljeni i educirani za provođenje programa te da znaju kako na primjeren način djecu informirati o svim zdravstvenim temama, uključujući spolnost, poučiti ih što je odgovorno spolno ponašanje te razgovarati o različitim pitanjima u vezi s time. Očekujemo i uključivanje liječnika u provođenje ovog programa.

- *Građanski odgoj i obrazovanje, obrazovanje o dječjim pravima te obilježavanje Dana Konvencije o pravima djeteta*

Građanskim odgojem i obrazovanjem nisu obuhvaćena sva djeca, stoga smo preporučili uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u sve škole kao obvezni nastavni sadržaj. Iz kontakata s djecom uočavamo da nisu u potpunosti informirana o dječjim i ljudskim pravima, kao ni o odgovornostima. Stoga smo preporučili da odgojno-obrazovni radnici osmisle načine i aktivnosti kroz koje će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti 20. studenoga *Dan Konvencije o pravima djeteta*. Preporučili smo da MZOS i školske ustanove na svojim internetskim stranicama objave poveznice na stranicu Pravobranitelja za djecu namijenjenu djeci (azanas.dijete.hr) gdje se djeca mogu upoznati s dječjim pravima i Konvencijom o pravima djeteta, radom i ovlastima pravobraniteljice za djecu te Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

- *Zaštita privatnosti djece*

I dalje uočavamo propuste u komunikaciji odgojno-obrazovnih ustanova s medijima, u prikupljanju podataka o djeci, uvođenju video nadzora, fotografiranju djece, stavljanju podataka na web stranice škole. Odgojno-obrazovnim radnicima preporučili smo da slijede odredbe *Pravilnika o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima* te da u slučaju dvojbi konzultiraju i Agenciju za zaštitu osobnih podataka. Podsjetili smo, također, da su Kaznenim zakonom kao kaznena djela propisani *neovlašteno otkrivanje profesionalne tajne* (otkrivanje podataka o osobnom ili obiteljskom životu od strane osobe kojoj su podaci povjereni u obavljanju njena zvanja) te *povreda privatnosti djeteta* (iznošenje podataka iz osobnog ili obiteljskog života djeteta, objava djetetove fotografije ili otkrivanje identiteta djeteta protivno propisima, što kod djeteta izazove uznemirenost, porugu vršnjaka ili drugih osoba ili na drugi način ugrozi dobrobit djeteta).

- *Sigurnost djece u školskim autobusima*

Važan segment reguliranja školskog prijevoza su načini postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ponašanjem ugrožavaju druge, otežavaju vožnju ili se na drugi način neprimjerenom ponašaju. Preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima te da dogovore protokole postupanja u određenim situacijama kako bi se pravovremeno zaštitila prava djece u školskom prijevozu.

- *Dodatni sadržaji i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu*

Školske ustanove u svojim Školskim kurikulumima i Godišnjim planovima i programima planiraju aktivnosti kao što su izleti, ekskurzije, predstave za djecu i slično. Roditelji se često pritužuju da, posebno u situaciji teške gospodarske krize, nemaju mogućnosti financirati takve aktivnosti u okviru odgojno-obrazovnog procesa. To dovodi do toga da neka djeca nisu uključena sa svojim vršnjacima u te aktivnosti, što znači nejednaku mogućnost pristupa sadržajima u odgojno-obrazovnom procesu, a za posljedicu može imati i diskriminaciju po osnovi imovnog stanja. Preporučili smo da škole prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispituju mogućnosti roditelja i interes djece, da pri odabiru aktivnosti ispituju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike, a ako to nije moguće da odaberu one sadržaje i aktivnosti koji su cijenom pristupačni, kao i da poduzmu radnje radi pomoći učenicima slabijih materijalnih mogućnosti.

- *Nadzor u odgojno-obrazovnim ustanovama*

MZOS-u, Agenciji za odgoj i obrazovanje (AZOO) i ASOO-u proteklih smo godina preporučili dodatno zapošljavanje prosvjetnih inspektora i stručno-pedagoških nadzornika te njihovo osposobljavanje i usavršavanje, kao i odvajanje savjetodavnih od nadzornih funkcija stručno-pedagoških nadzornika u agencijama. Preporučili smo i da se u postupcima nadzora razgovara s djecom kako bi ona mogla izraziti svoje mišljenje. Smatramo da učenik mora imati mogućnost sudjelovati u svim dijelovima odgojno-obrazovnog procesa i u postupcima koji se na njega odnose te da bi učeniku i u postupku nadzora trebalo dati mogućnost sudjelovanja, budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njegovo daljnje redovno obrazovanje.

- *Provjera osuđivanosti radnika i drugih osoba u odgojno-obrazovnim ustanovama*

Primjećujemo da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom, predškolske i školske ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda (kolokvijalno „potvrda o nekažnjavanju“). Međutim, odgojno-obrazovne ustanove često ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Stoga smo upozorili da je potrebno da odgojno-obrazovne ustanove, u postupku prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa podatke o neosuđivanosti, odnosno posebno *uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije* iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za određena kaznena djela.

- *Licencije za rad odgojno-obrazovnih radnika i stručna osposobljavanja i usavršavanja odgojno-obrazovnih i drugih radnika*

Radi podizanja kompetencija i osposobljenosti odgojno-obrazovnih i drugih radnika u radu s djecom već nekoliko godina upozoravamo da je nužno uspostaviti sustav vrednovanja rada odgojno-obrazovnih radnika i *licencije za rad učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja*. Ističemo i važnost stručnog usavršavanja/osposobljavanja i dodatnog zapošljavanja školskog administrativnog osoblja pravne struke radi kvalitetnijeg rješavanja radno-pravnog statusa radnika, kako problemi iz tog područja ne bi štetili ostvarivanju prava i interesa djece.

Pravobraniteljica je pozvala MZOS da sve odgojno-obrazovne ustanove obavijesti o ovim preporukama i da svojim zalaganjem pripomogne njihovu ostvarivanju u praksi. Na većinu naših preporuka odgovor MZOS nismo primili.

Poludnevni boravak u osnovnim školama u Puli

U povodu obavijesti Doma za odgoj djece i mladeži u Puli, koji već više godina provodi uspješan program poludnevnog boravka u školama djece koja odrastaju u rizičnim uvjetima, da CZSS Pula više ne upućuje djecu u ovaj program, obratili smo se CZSS-u. Razlog prestanka ove uspješne suradnje sustava socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja CZSS je obrazložio činjenicom da djeca ne iskazuju poremećaje u ponašanju pa nema potrebe za uključivanjem u program. Budući da je riječ o intervenciji preventivne naravi koja je usmjerena sprečavanju razvoja problema u ponašanju u djece koja su u riziku, uputili smo preporuku CZSS-u Pula da nastavi s ovom praksom. Upoznali smo ih i s našim ranijim preporukama o potrebi širenja ove intervencije i u druge gradove u Hrvatskoj, budući da se pokazala učinkovitom za djecu koja odrastaju u rizičnim okolnostima te je evaluacijom dokazana njezina uspješnost. Ministarstvo socijalne politike i mladih (MSPM) je također podržalo našu preporuku i od CZSS-a zatražilo njezinu realizaciju.

Zapošljavanje psihologa u Graditeljskoj školi u Rijeci

Putem pojedinačne prijave saznali smo da Graditeljska škola za industriju i obrt u Rijeci, koja ima veliki broj učenika s TUR koji se školuju po primjerenom programu, nema zaposlenog psihologa, već samo pedagoga i knjižničara. Stoga smo MZOS-u preporučili zapošljavanje stručnog suradnika - psihologa u navedenoj školi, budući da potrebe učenika s TUR, posebice onih s problemima u ponašanju, zahtijevaju povećan angažman stručnjaka u ostvarivanju njihovih obrazovnih prava. Do pisanja ovog izvješća odgovor na preporuku nismo zaprimili.

Rad učitelja osumnjičenih za kaznena djela i druga kršenja prava i interesa djece

Zbog ograničavajućih propisa u sustavu odgoja i obrazovanja, djelatnici škola koji krše prava i interese djece, nerijetko i osumnjičeni za počinjenje kaznenih djela, nastavljaju raditi s djecom do stupanja optužnog akta na pravnu snagu. To traje i nekoliko mjeseci od trenutka počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta, a za to vrijeme djelatnik radi

u nastavi. Također, u situaciji očitog kršenja prava djeteta, etičkih pravila i povrede obveza iz radnog odnosa koje nemaju težinu kaznenog djela, ravnatelj nevoljko poduzimaju mjere prema djelatniku, ne želeći se izlagati skupim radnim sporovima. Takvim postupanjem štite se interesi odraslih nauštrb interesa djece, što je protivno Konvenciji o pravima djeteta. Stoga smo MZOS-u u nekoliko navrata uputili mišljenje i preporuku da se u ovakvim situacijama djelatnici udalje iz nastave i kontakta s djecom zbog povrede radne obveze. MZOS nas je obavijestio da će u skladu s našim preporukama izmijeniti propise, no do toga nije došlo.

Prijevoz učenika OŠ Komarevo

Zbog prijave da tri učenika OŠ Komarevo moraju pješačiti tri kilometra kroz šumu jer nije pronađeno rješenje za njihov prijevoz, obratili smo se Gradu Sisku, osnivaču škole koju učenici pohađaju. Podsjetili smo na obvezu osiguranja prijevoza djece/učenika te preporučili da se poduzmu mjere kako bi se organizacijom odgovarajućeg načina prijevoza učenika ostvarilo pravo djece na dostupnost škole. Izvješće o poduzetom nismo zaprimili.

Zapošljavanje stručnog suradnika edukacijsko-rehabilitacijskog profila

Upoznati s problemima školovanja učenika s motoričkim teškoćama u jednoj zagrebačkoj osnovnoj školi, u kojoj je defektolog zaposlen na pola radnog vremena te tako dostupan djeci i roditeljima dva do tri dana svaki drugi tjedan samo u jutarnjim satima, obratili smo se MZOS-u. Preporučili smo da razmotri zamolbu škole koja im se obraćala već četiri puta vezano uz odobravanje pune satnice rada za defektologa. Nismo zaprimili odgovor.

Pomoćnici u nastavi za učenike posebne odgojno-obrazovne skupine

Nakon što nam je ravnatelj jedne osnovne škole u Splitu ukazao na problem s kojim se škola suočava zato što nema pomoćnika u nastavi za troje učenika s TUR, obratili smo se MZOS-u i Gradu Splitu. Naglasili smo na nužnost osiguravanja sustavnog financiranja pomoćnika u nastavi na nacionalnoj razini kako bi oni bili jednako dostupni svoj djeci s TUR, te preporučili da zajedničkim djelovanjem u konkretnom slučaju osiguraju podršku pomoćnika u nastavi u posebnoj odgojnoj-obrazovnoj skupini za navedeno troje učenika s TUR. Nismo zaprimili odgovor.

Osiguranje pomoćnika u nastavi za učenike s teškoćama u razvoju na nacionalnoj razini

Zbog ponovnog neuspjeha u sustavnom rješavanju osiguravanja podrške pomoćnika u nastavi za djecu s TUR, MZOS-u smo preporučili da žurno riješi aktualne probleme na terenu tako da učenici s TUR, koji su započeli ovu školsku godinu uz podršku pomoćnika u nastavi, tu podršku zadrže do kraja školske godine. Također smo preporučili da se uvede model (su)financiranja pomoćnika u nastavi iz sredstava državnog proračuna ili model decentralizacije sredstava iz državnog proračuna za navedenu namjenu jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kako djeca ne bi bila nejednako tretirana ovisno o tome u kojem kraju Republike Hrvatske se obrazuju i žive. Ponovili smo preporuku o nužnosti žurnog donošenja provedbenog propisa (pravilnika) o školovanju djece s TUR, kao i žurnu potrebu definiranja uloge i obveze pomoćnika u nastavi. Nismo zaprimili odgovor.

Ostvarivanje obrazovnih prava djece s teškoćama u razvoju u redovnim osnovnim školama na području Splitsko-dalmatinske županije

U skladu sa zaključcima stručne rasprave „Inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju na području Splitsko-dalmatinske županije“, koju je pravobraniteljica za djecu organizirala u Splitu s ciljem poboljšanja provedbe obrazovanja djece s TUR koja se školuju po članku 7. i članku 10. *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (NN 13/1991.), uputili smo preporuku MZOS-u i Gradu Splitu. Preporučili smo da žurno organiziraju konferenciju slučaja, na kojoj bi sudjelovali relevantni dionici inkluzivnog obrazovnog procesa na području Splitsko-dalmatinske županije, kako bi se koordiniranim djelovanjem mogle poduzeti potrebne aktivnosti radi podizanja kvalitete inkluzivne prakse u spomenutoj županiji. Grad Split prihvatio je preporuku te pokazao spremnost za podizanje kvalitete obrazovanja učenika s TUR u i sudjelovanje u predloženoj konferenciji slučaja. Od MZOS-a nismo zaprimili odgovor.

Školovanje učenika s teškoćama u razvoju u posebnom razrednom odjelu

Prema uvidu tijekom obilaska OŠ Mertojak u Splitu, razgovora s ravnateljem i stručnim timom škole te na temelju zaključaka prethodno spomenute stručne rasprave u Splitu, MZOS-u smo preporučili da žurno riješi situaciju posebnog

razrednog odjela u toj školi. Preporučili smo da se, zbog nezadovoljavajuće kvalitete obrazovanja učenika s TUR, u toj školi ne upisuju novi učenici s teškoćama u razvoju u posebni razredni odjel te da MZOS-u što prije donese odluku o nastavku školovanja četvero učenika s TUR. Zatražili smo da se u slučaju nastavka njihovog školovanja u toj školi poduzmu sve potrebne aktivnosti za stvaranje odgovarajućih uvjeta: pronalazak primjerene učionice za poseban razredni odjel, opremanje učionice, zapošljavanje dodatnih odgojno-obrazovnih radnika edukacijsko rehabilitacijskog profila. U slučaju donošenja odluke da učenici nastavljaju školovanje u jednoj od posebnih ustanova, preporučili smo da se organizira međuresorni sastanak između MZOS-a i MSPM-a, da se organizira konferencija slučaja u koju će biti uključeni svi dionici (MZOS, AZOO, MSPM, škola, učenici s TUR i njihovi roditelji, stručnjaci s područja mentalnog zdravlja i stručnjaci edukacijsko rehabilitacijskih znanosti), kako bi se omogućio uvid u aktualnu situaciju učenika s različitih aspekata, kako bi se donijela odluka o nastavku školovanja. Preporuka je djelomično prihvaćena, MZOS je poduzeo određene radnje i proveo inspekcijski nadzor u školi te zatražio od Grada Splita da predloži drugu školu ili ustanovu s područja Grada Splita za preseljenje učenika s TUR.

Primjena dokumenta „Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole“ za šk. god. 2014./2015.

S obzirom da u dokumentu „Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole“ za šk. god. 2014./2015. nije zastupljena prilagodba i podrška za učenike s teškoćama u razvoju, da dokument ostavlja otvoreno područje za moguća diskriminatorna postupanja i ne štiti u dovoljnoj mjeri interese djece s TUR te da je donesen tijekom već započetog procesa upisa za školsku godinu 2014./2015., MZOS-u smo preporučili da se postojeći dokument ne primjenjuje za upis djece s TUR za tekuću školsku godinu te da ga doradi za sljedeću. U slučaju da MZOS ipak odluči o nastavku njegove primjene i u ovoj školskoj godini, preporučili smo da se liječnicima školske medicine i medicine rada uputi pismo u kojem bi se pojasnilo da dokument nije obvezujući za upis djece s TUR te naznačilo kome se liječnici mogu obratiti za eventualno potrebnu pomoć pri donošenju procjene o (ne)postojanju zdravstvene kontraindikacije, kao i za informaciju o tome ima li škola dostupnu prilagodbu za djecu s TUR. Preporuka je djelomično prihvaćena u dijelu koji se odnosi na potrebu poboljšanja i dorade dokumenta, što će pridonijeti njegovoj jasnoći i kvaliteti.

Osiguranje prostornih uvjeta za školovanje djece s teškoćama u razvoju

Splitsko-dalmatinskoj županiji preporučili smo da osigura financijska sredstva kako bi se omogućilo preseljenje učionice u OŠ kneza Mislava Kaštel Sućurac u kojoj se provodi nastava za posebnu odgojno-obrazovnu skupinu. Naveli smo kako je ova učionica trenutno prostorno dislocirana od ostalih učionica u školi te ju je potrebno premjestiti bliže drugim učionicama kako bi djeca s TUR imala više mogućnosti za bolju interakciju sa svojim vršnjacima. Nismo zaprimili odgovor.

5.2. ZDRAVLJE

Zaštita prava i interesa djece koja se liječe u Klinici za dječje bolesti Zagreb

Obilaskom Klinike za dječje bolesti Zagreb utvrdili smo da nije došlo do najavljenih poboljšanja uvjeta liječenja na Odjelu za hematologiju i onkologiju, a da je cijeli prostor Klinike za dječje bolesti nedostatan i ne odgovara potrebama djece koja se liječe u Klinici. Stoga smo Ministarstvu zdravlja (MZ) i Gradu Zagrebu preporučili da razmotre mogućnost premještanja Klinike za dječje bolesti Zagreb na drugu lokaciju u gradu koja bi površinom zadovoljavala uvjete prema postojećim pravilnicima i minimalnim prostornim uvjetima. Do realizacije ove preporuke, naglašeno je neophodno potrebnim i neodgodivim osigurati humanije uvjete liječenja djece na Odjelu za hematologiju i onkologiju. Grad Zagreb nas je obavijestio kako je riječ o ustanovi koja nije u njihovoj nadležnosti, a izvješće MZ-a očekujemo. U međuvremenu iz medija doznajemo o aktivnostima MZ-a usmjerenim ostvarivanju preporuke.

Pristupačnost klinike za dječje bolesti Zagreb

Ministarstvu zdravlja i Klinici za dječje bolesti Zagreb preporučili smo poduzimanje odgovarajućih mjera radi razvijanja, poticanja i praćenja provođenja minimalnih standarda i smjernica za pristupačnost zdravstvenih ustanova djeci-pacijentima s TUR (osim arhitektonske pristupačnosti potrebno je voditi računa i o pristupačnom okruženju te osiguravanju jednakog pristupa i kvalitete zdravstvenih usluga za djecu-pacijente s TUR). Također smo preporučili da se osigura jednaka dostupnost informacija za djecu-pacijente s TUR i roditelje koji su osobe s invaliditetom (primjerice osigurati podršku asistenta, vodiča i/ili prevoditelja na znakovni jezik). Preporučili smo da je potrebno posvetiti više pažnje aktivnostima usmjerenim na podizanje svijesti zdravstvenih radnika o pravima djece i uvažavanju mišljenja djeteta za vrijeme boravka u bolnici, kao i edukaciji zdravstvenih radnika o potrebama djece s TUR i promicanju i poticanju etičkih standarda u radu s djecom-pacijentima s TUR, kao i s roditeljima s invaliditetom. Od MZ-a nismo zaprimili odgovor.

Organizacija dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije

Nakon obilaska Klinike za psihološku medicinu KBC-a Zagreb i sastanka s predstavnicima Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju (HDDAPP), o aktualnom stanju i organizaciji dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije u Hrvatskoj, na kojem je bilo govora i o potrebama koje postoje u pojedinim dijelovima zemlje, KBC-u Zagreb uputili smo preporuku. Istaknuli smo potrebu otvaranja stacionarnog odjela za dječju psihijatriju pri KBC Zagreb, prostorno proširenje dnevne bolnice za mladež te osiguranje potrebnog kadra za njihovo funkcioniranje. Smatramo da bi ovakva organizacija djeci i adolescentima s emocionalnim smetnjama, depresijom, poremećajima hranjenja i drugim psihičkim smetnjama trebala osigurati psihoterapijski tretman u skladu s najvišim standardima zdravstvene zaštite. Povratnu informaciju o našoj preporuci još nismo primili.

Uvjeti liječenja djece u Osijeku

Posjetivši Klinički odjel dječje i adolescentne psihijatrije KBC Osijek, koji je dislociran od centralnog dijela bolnice, uvjerili smo se u neprimjerene i skućene prostorne uvjete. Stoga smo MZ-u i KBC-u Osijek uputili preporuke za poduzimanje mjera učinkovitije zaštite prava i interesa djece s teškoćama mentalnog zdravlja koja se liječe na ovom odjelu. Preporučili smo da se odjel preseli u primjerenije uvjete na planiranom novom odjelu psihijatrije, na kojem će biti potpuno odvojen od odraslih pacijenata. Do realizacije dugoročnog plana preseljenja, predložili smo da se postojeći prostor obnovi, rekonstruira i adaptira za potrebe djece, a da se u svrhu prostornog proširenja odrasli pacijenti, koji se također liječe u ovom dislociranom odjelu, premjeste na centralni odjel psihijatrije KBC-a. Preporučili smo i žurno omogućavanje prava djece na privatnost. Preporučili smo da liječnici dječje i adolescentne psihijatrije budu primarno dostupni djeci, budući da sadašnjom organizacijom rada dio radnog vremena dežuraju na odjelima za odrasle. Zatim, da se dvorišni dio odjela adaptira i učini dostupnim djeci koja se liječe stacionarno te da se ustroji dnevna bolnica, koja do sada nije organizirana zbog skućenosti prostora. Usto smo preporučili da se djeci na liječenju omogući iskazivanje mišljenja o pitanjima i odlukama koje se odnose na njih. KBC Osijek prihvatio je naše preporuke te ih planira ostvariti u 2015. Odgovor MZ-a do pisanja ovog izvješća nismo zaprimili.

Dječja i adolescentna psihijatrija u Hrvatskoj i *Nacionalni plan razvoja kliničkih bolničkih centara, kliničkih bolnica, klinika i općih bolnica u RH 2014.-2016.*

Hrvatsko društvo za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Hrvatskog liječničkog zbora (HDDAPP) upozorilo nas je da dječja i adolescentna psihijatrija kao djelatnost uopće nije uključena u predloženi *Nacionalni plan razvoja kliničkih bolničkih centara, kliničkih bolnica, klinika i općih bolnica u Republici Hrvatskoj 2014.-2016.*, što smatraju stručno neopravdanim, posebno s obzirom na to da je dječja psihijatrija od 2011. samostalna specijalizacija u Hrvatskoj. Kao takva, ima svoje stručne zakonitosti i posebnosti u odnosu na odraslu psihijatriju te se s njom nikako ne može poistovjetiti. Kako smo upozoreni da bi se predloženim planom, ukoliko dođe do njegove realizacije, dječja i adolescentna psihijatrija mogla naći u još nepovoljnijoj situaciji, budući da postojeći kapaciteti za liječenje djece i adolescenata niti u jednom od četiri KBC-a nisu dostatni, preporučili smo MZ-u da razmotri prijedloge HDDAPP-a vezano za uključivanje dječje i adolescentne psihijatrije u spomenuti "master plan". Zatražili smo da nas izvijeste o konkretnim aktivnostima MZ-a kojima bi se prebrodili postojeći problemi i ostvarilo pravo djece sa psihičkim smetnjama na uživanje najvišeg standarda zdravstvene zaštite, na što se RH obvezala kao potpisnica Konvencije o pravima djeteta. Odgovor nismo primili.

Zaštita djece oboljele od dijabetesa

U povodu novinskog članka o svjetskom trendu porasta šećerne bolesti kod djece koja sve češće pogađa djecu već u predškolskoj dobi, teškoćama i predrasudama na koje nailaze djeca i obitelji u odrastanju s ovom bolesti, preprekama i problemima u odgojno-obrazovnom sustavu i ostvarivanju prava pacijenata, uputili smo preporuku MZOS-u i MZ-u. Ukazali smo na potrebu poduzimanja mjera iz njihove nadležnosti u cilju unapređivanja rada odgojno-obrazovnih ustanova te uspostavljanja pravovremene i cjelovite suradnje između roditelja, školskih djelatnika i zdravstvenih djelatnika radi zaštite te ostvarivanja prava i interesa djece oboljele od dijabetesa. MZOS nas je obavijestio da podupire našu inicijativu.

Pružanje prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome

Iz izvješća jedne zagrebačke osnovne škole, kojoj smo se obratili nakon prijave vezane za pružanje prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, saznali smo o stavu da djelatnici škole ne mogu djetetu, u slučaju teške hipoglikemije, injicirati glukagon. Iz perspektive zaštite zdravlja djeteta takav nas je stav zabrinuo pa smo se obratili Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo (HZJZ) i zatražili stručno mišljenje i preporuku na koji način bi djelatnici odgojno-obrazovnih institucija (predškolske ustanove, osnovne i srednje škole) trebali postupati u pružanju prve pomoći djeci koja boluju od dijabetesa, posebno u ekstremnim situacijama hipoglikemijske kome. Posebno smo istaknuli pitanje isključuje li to doista injiciranje glukagona, što je mišljenje djelatnika škole s kojom smo komunicirali. Iz stručnog mišljenja HZJZ-a proizlazi da je glukagon lijek namijenjen za liječenje teških hipoglikemijskih reakcija koje se mogu javiti u osoba oboljelih od šećerne bolesti, da taj lijek mogu primjenjivati laici u slučaju teških hipoglikemijskih reakcija te da glukagon mogu i trebaju primjenjivati djelatnici škole, uz odgovarajuću pripremu opisanu u stručnom mišljenju, što je u skladu s uobičajenom praksom skrbi o djeci oboljeloj od šećerne bolesti u svijetu. Stoga smo školi preporučili da bez odgode provede sve potrebne radnje sukladno dostavljenom stručnom mišljenju HZJZ-a radi zaštite zdravlja učenika oboljelih od šećerne bolesti. MZOS-u smo preporučili da bez odgode sve odgojno-obrazovne institucije u cijelosti upozna sa sadržajem stručnog mišljenja HZJZ-a koje smo dostavili u prilogu preporuke. MZOS nas je obavijestio da je postupio po preporuci. Škola je, kako se pokazalo, dovela u pitanje stručno mišljenje HZJZ-a i našu preporuku, pozivajući se na stručno mišljenje Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a. U razrješene situacije se uključilo Ministarstvo zdravlja koje je po zaprimanju mišljenja Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a zatražilo stručno mišljenje Sveučilišne klinike za dijabetes, endokrinologiju i bolesti metabolizma „Vuk Vrhovac“, Referentnog centra MZ-a za dijabetes. Iz stručnog mišljenja Referentnog centra u bitnome proizlazi kako se primjena glukagona u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije kod osoba koje boluju od šećerne bolesti tipa 1 ubraja u mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema čl. 3. Zakona o zdravstvenoj zaštiti (NN 121/03.), da ona ne spada u zahtjevne medicinske postupke i redovito se provodi među članovima obitelji i prijateljima oboljelih od šećerne bolesti liječenih inzulinom. Edukaciju školskih djelatnika o primjeni glukagona mogu izvršiti nadležni timovi školske medicine te da bi apriorno odbijanje primjene glukagona u školama od strane njezinih djelatnika predstavljalo diskriminaciju djece oboljele od šećerne bolesti tipa 1, u odnosu na zdravu djecu.

Podizanje kvalitete života djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom smještenih u *Specijalnu bolnicu za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra*

Prilikom obilaska *Specijalne bolnice za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra* uočili smo niz problema u vezi s osiguranjem kvalitete smještaja djece pa smo MZ-u, MSPM-u, MZOS-u, Gradu Zaprešiću, Zagrebačkoj županiji i samoj bolnici uputili preporuku. Preporučili smo da se odobri zapošljavanje dodatnog medicinskog osoblja kako bi se spriječilo vezivanje djece-pacijenata u krevetićima (ordinirano humano vezivanje). Također smo preporučili da se ukloni postojeći „krevetić-kavez“ te da se na drukčiji način ostvari sigurnost za dijete. Preporučili smo i zapošljavanje dodatnog stručnog edukacijsko-rehabilitacijskog osoblja koje je potrebno u bolnici s obzirom na dugotrajni (najčešće cijeloživotni) smještaj djece-pacijenata, kao i da se putem „trajne uputnice“ pojednostavi procedura smještaja pacijenata kojima je potreban dugotrajni smještaj. MSPM-u smo preporučili da poduzme potrebne aktivnosti za poticanje i stvaranje uvjeta za posvajanje/udomljavanje djece-pacijenata bolnice, a MZOS-u smo preporučili da procijeni mogućnost otvaranja škole pri bolnici, imajući u vidu specifičnosti smještaja djece-pacijenata. Gradu Zaprešiću, Zagrebačkoj županiji i bolnici preporučili smo da potaknu odgojno-obrazovne ustanove u lokalnoj zajednici da se otvore za prihvata djece-pacijenata i ostvaruju inkluzivnu praksu, kao i da poduzmu dodatne mjere za poticanje uključivanja većeg broja volontera u bolnici. Odgovor smo zaprimili samo od Zagrebačke županije koje je prihvatila preporuku.

Sprečavanje korištenja djece u promidžbenim aktivnostima noćnih klubova

Zaprimivši anonimnu obavijest o točenju alkohola djeci u jednom zadarskom noćnom klubu, uvidom u web stranice kluba saznali smo i za informacije o organiziranim događanjima u istom klubu iz kojih je vidljiva i uključenost djece u promociju kluba i događanja u klubu koji uključuju ispijanje alkohola. Daljnjim praćenjem došli smo do saznanja o sličnoj praksi i jednog zagrebačkog kluba. Uz reklamu za događaj nalazio se i popis djece koja su promotori kluba i *partyja* s konzumacijom alkohola (navedene su i njihove škole te brojevi telefona), kojima se „treba javiti za karte“. Izrazivši stav da je ovakva praksa i pozivanje na ispijanje alkohola u suprotnosti s načelima i standardima zaštite djece, obratili smo se nadležnim Policijskim upravama i Ministarstvu gospodarstva (što je proslijeđeno nadležnom Ministarstvu turizma) preporučivši intenzivnije kontrole prodaje i usluživanja alkoholnih pića u spomenutim klubovima, ali i noćnih izlazaka djece. Policijskim upravama smo predložili da ispituju sudjelovanje djece u promociji klubova i njihovu ulogu koordinatora za prodaju karata po školama, da po potrebi obavijeste i uključe CZSS-e te utvrde na čiju inicijativu su djeca uključena. O tome smo obavijestili i nadležni ured državne uprave/gradski ured kako bismo potaknuli stručne službe škola na pojačane preventivne aktivnosti te stručno-pedagoški rad s djecom i razgovor s roditeljima. Ured državne uprave i Gradski ured zatražili su od stručnih službi škola poduzimanje preventivnih aktivnosti radi sprečavanja štetnih djelovanja u koja su djeca bila uključena, a s ciljem daljnjeg stručno-pedagoškog rada s učenicima i roditeljima. O svojim aktivnostima naknadno su nam se očitovale i pojedine škole.

5.3. PRAVOSUĐE

Besplatna pravna pomoć

Upućujući građane na institut besplatne pravne pomoći, sukladno odredbama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, uočili smo da ne postoje na jednom mjestu građanima lako dostupni ažurirani podaci o relevantnim zakonskim i podzakonskim aktima, obrascima i letcima koji bi im olakšali pristup informacijama u postupcima za ostvarivanje ove pomoći. Uočili smo i da ne postoji registar pružatelja primarne pomoći pa smo preporučili Ministarstvu pravosuđa da poduzme aktivnosti kako bi građanima, naročito u zaštiti prava i interesa djece, bile dostupne ažurirane informacije. Obaviješteni smo da je Ministarstvo pravosuđa, s 1. studenim 2014., ažuriralo svoju mrežnu stranicu, a u pripremi je i izrada letaka o besplatnoj pravnoj pomoći.

Uvjeti izvršavanja odgojne mjere u Odgojnom zavodu u Turopolju

Pravobraniteljica za djecu je u više navrata obišla Odgojni zavod u Turopolju uvjerivši se u neprimjerene uvjete izvršenja odgojne mjere. Nakon ponovnog obilaska u lipnju 2014. Ministarstvu pravosuđa i Odgojnom zavodu uputili smo više preporuka za poboljšanje uvjeta. Unatoč obavijesti Ministarstva pravosuđa o odustajanju od preseljenja Odgojnog zavoda na drugu lokaciju, preporučili smo preseljenje cjelokupnog prostora u naseljeno mjesto, budući da izoliranost nije primjerena izvršenju odgojne mjere. Svjesni da preseljenje, zbog nedostatka financijskih sredstava, nije moguće trenutno realizirati, podržali smo najavljenju adaptaciju i rekonstrukciju postojećeg prostora koja bi trebala utjecati i na bolju diferencijaciju tretmana. Zbog saznanja o neprimjerenoj komunikaciji i povremenom nasilnom ponašanju službenika pravosudne policije, preporučili smo njihovu kontinuiranu edukaciju za rad s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju te odgovarajuće reakcije na prijave nasilja. Preporučili smo zapošljavanje psihologa koji će provoditi psihoterapiju i savjetovanje te socijalnog radnika koji će raditi na osiguranju postinstitucionalnog prihvata odgajanika. Preporučili smo i dnevnu dostupnost psihijatra zbog izraženih problema s mentalnim zdravljem velikog broja odgajanika i potrebe kvalitetnijeg izvršenja sigurnosnih mjera izrečenih uz odgojnu mjeru. Zbog velikog broja odgajanika romske nacionalnosti, preporučili smo zapošljavanje djelatnika romske nacionalnosti koji poznaju jezik i kulturu Roma. Preporučili smo unapređivanje strukovnog obrazovanja u skladu s potrebama tržišta rada, proširenje repertoara posebnih programa za ciljne oblike neprihvatljivog ponašanja te jačanje ponude i motivacije za aktivnosti slobodnog vremena i odlazak na kulturne i umjetničke događaje izvan ustanove kada god je moguće. Također smo preporučili da se odgajanicima omogući džeparac u skladu s iznosom koji resor socijalne skrbi omogućava djeci na izvršenju institucionalne odgojne mjere u njihovoj nadležnosti. Preporučili smo obogatiti ponudu kantine za odgajanike dovoljnom količinom voća, sladoleda, slatkiša, kave i napitaka. Preporučili smo i unaprijediti participaciju i sudjelovanje odgajanika u životu i radu ustanove. Zbog profesionalne podrške i prevencije „sagorijevanja“ stručnih djelatnika, preporučili smo provođenje redovite supervizije. Odgojni zavod u Turopolju detaljno nas je izvijestio o planiranim aktivnostima u vezi s našim preporukama.

Prostor za posjete djece u Kaznionici u Turopolju

Nakon obilaska prostora za posjete djece roditeljima u zatvoru u Kaznionici u Turopolju uputili smo preporuku Ministarstvu pravosuđa. Preporučili smo dodatna ulaganja u prostorne i materijalne uvjete prostora koji se nalazi u sklopu prostorije za posjete zatvoreniciima te proširenje i obogaćivanje raznovrsnih aktivnosti s djecom i njihovim roditeljima prilikom posjeta, uključivanjem civilnog sektora u osmišljavanje i provođenje ovih aktivnosti. Ministarstvo pravosuđa je poduzelo niz aktivnosti na općoj razini i u svim kaznenim ustanovama za unapređivanje zaštite prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru o čemu su nas u više navrata izvijestili.

Postupanje službenika pravosudne policije prema djeci zatvorenika

Više prijava neosjetljivog postupanja službenika pravosudne policije prilikom posjeta djece roditeljima u zatvoru i istražnom zatvoru, poput skraćivanja vremena posjeta zbog gužve, višesatno čekanje djece koja su doputovala izdaleka, odvijanje posjeta djeteta preko spuštene pregrade, zabrana fizičkog dodira roditelja i djeteta koji se zbog udaljenosti nisu vidjeli dulje vrijeme, potaknulo nas je na obraćanje Ministarstvu pravosuđa. Preporučili smo edukaciju i senzibilizaciju službenika osiguranja u kaznenim ustanovama te poštovanje propisa koji se odnose na način i vrijeme odvijanja posjeta djece. Ministarstvo pravosuđa je prihvatilo sve naše preporuke i izradilo opsežnu uputu za sve kaznene ustanove s ciljem povećanja osjetljivosti zatvorske osoblja za potrebe djece.

5.4. SOCIJALNA SKRB

Unapređivanje zaštite prava i interesa djece na poplavljenim područjima

Pravobraniteljica za djecu u nekoliko navrata je posjetila djecu na poplavljenim područjima te u razmaku od pet mjeseci uputila dvije preporuke za zaštitu prava i interesa djece. U srpnju 2014. MZOS-u i MSPM-u uputili smo preporuku za organiziranjem raznovrsnih aktivnosti za djecu koja će imati zabavnu, ali i preventivnu funkciju u zaštiti mentalnog zdravlja. Preporučili smo da se omogući provođenje aktivnosti tijekom školskih praznika u prostorima škola u mjestima gdje se djeca nalaze. Preporučili smo da se civilnom sektoru omogući provođenje aktivnosti, kao i zainteresiranim djelatnicima škole. MZOS nas je izvijestio kako su poduzeli mjere za osiguranje dovršetka školske godine za djecu s poplavljenih područja, upisa u srednju školu te polaganje državne mature. Također, su nas izvijestili da su sve škole osposobljene za nastavak odgojno-obrazovnog rada u novoj školskoj godini te da je učenicima s poplavljenih područja osigurana besplatna prehrana. MSPM nas je izvijestio o djelovanju timova psihosocijalne podrške na terenu i njegovim aktivnostima, o organiziranju igraonica i aktivnostima slobodnog vremena koje, uz njihovu financijsku podršku, provode nevladine udruge te o organiziranju besplatnog ljetovanja za djecu putem Crvenog križa.

Nakon ponovljenog obilaska poplavljenih područja i daljnjeg postojanja problema u prosincu 2014. Vladi RH uputili smo više preporuka. Preporučili smo da se kod obnove stambenog fonda i zbrinjavanja stanovništva, prioritet daje obiteljima s djecom. Zatim, da se u poduzimanja mjera pomoći stanovništvu vodi računa o specifičnim potrebama djece te da se vodi cjelovitija i detaljnija evidencija o djeci, s obzirom na dob, školovanje, zdravstveni status i druge osobine. Preporučili smo osiguranje humanitarne pomoći za malu djecu i dojenčad te kontinuiranu dostupnost psihološke pomoći posebno za djecu i njihove roditelje. Založili smo se za nastavak do sada organiziranih slobodnih aktivnosti te njihovo intenziviranje za vrijeme zimskih praznika u prostorima škola. Zbog pomoći u učenju, preporučili smo organiziranje produženog boravka za djecu u školama na području pogođenom poplavama te osiguranje toplog obroka. Preporučili smo omogućavanje participativnih prava djece, odnosno uključivanje djece u kreiranje mjera koje se odnose izravno na njih, ali i na oporavak cjelokupne zajednice. O preporukama smo izvijestili potpredsjednicu Vlade i ministricu socijalne politike i mladih, MZOS, MSPM, Ured UNICEF-a i pučku pravobraniteljicu. MSPM nas je ponovo izvijestio o svojim aktivnostima na poplavljenim područjima (osiguranje kontejnera - kuhinja, sanitarnih kontejnera isključivo za djecu, kontejnera za učenje, distribuiranje božićnih darova s higijenskim potrepštinama prilagođenim dobi djeteta te načinima dostupnosti psihosocijalne pomoći). Vlada RH je objavila mišljenje na *Izvešće pučke pravobraniteljice o ljudskim pravima u kontekstu katastrofe uzrokovane poplavom u Vukovarsko-srijemskoj županiji*, u kojem se djeca spominju u kontekstu prioritjetnije obnove kuća obiteljima sa školskom djecom, što je u skladu s jednom od naših preporuka. Odgovor Vlade RH na našu preporuku i dalje očekujemo.

Isplata naknade za novorođenčad

U povodu prijave da je općina uskratila pravo na isplatu naknade za novorođenče zbog djedovih dugovanja, odnosno nepravovremenog plaćanja komunalne naknade i naknade za odvoz otpada obratili smo se općini te istaknuli da obvezni odnos između općine i odraslih članova domaćinstva djeteta ne smije na bilo koji način onemogućiti dijete u ostvarivanju njegovih socijalnih prava. Podsjetili smo da je država kao stranka Konvencije o pravima djeteta dužna, na svim razinama, pružiti odgovarajuću pomoć roditeljima i skrbnicima djece u ispunjavanju njihovih odgovornosti prema djetetu i osigurati razvoj ustanova, olakšica i službi za skrb o djeci te preporučili da, u duhu socijalne politike i najboljih interesa djeteta, razmotre i isprave odluke kojima se na bilo koji način uskraćuje ostvarenje prava djeteta na novčanu pomoć. Općina nije prihvatila našu preporuku.

5.5. OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Ostvarivanje roditeljske skrbi u postupcima promjene prebivališta djeteta

Ponukani postupkom policijskih službenika koji su na osnovu zahtjeva jednog roditelja, unatoč protivljenju djetetovog drugog roditelja prijavili promjenu prebivališta djeteta, obratili smo se PU Zagrebačkoj. Ukazali smo na to da su odredbe *Zakona o prebivalištu* koje omogućuju da samo jedan roditelj inicira promjenu djetetovog prebivališta, ako je riječ o roditelju s kojim dijete temeljem odluke nadležnog tijela živi, u koliziji s odredbama Obiteljskog zakona iz 2014. godine koji je u to vrijeme bio na snazi. Obiteljski zakon, kao *lex specialis*, propisivao je da je za promjenu mjesta stanovanja djeteta potrebna pisana suglasnost drugog roditelja ili suglasnost CZSS-a pa smo stoga policijskoj upravi preporučili da u postupcima promjene mjesta stanovanja djeteta, do promjene Zakona o prebivalištu i njegovog usklađivanja s Obiteljskim zakonom, osigura postupanje po odredbama Obiteljskoga zakona. Našu preporuku podržalo je Ravnateljstvo policije.

5.6. SIGURNOST DJECE

Sigurnost autosjedalica

Nakon objavljenih rezultata testiranja dječjih autosjedalica, koje objavljuje Hrvatski autoklub (HAK), obavijestili smo Ministarstvo gospodarstva da neke vrste sjedalica, zbog brojnih slabosti, uopće nisu prošle na testu. Iako rezultati testiranja roditeljima pružaju informacije i pomažu im u odabiru optimalnih auto sjedalica za njihovu djecu, mišljenja smo kako bi rezultati ne bi smjeli biti samo informativni, već trebaju imati za posljedicu povlačenje iz upotrebe i s tržišta onih sjedalica koje predstavljaju rizik za zdravlje i sigurnost djece. Stoga smo Ministarstvu gospodarstva preporučili poduzimanje mjera radi zaštite djece. Odgovor nismo zaprimili.

Uređenje dječjeg igrališta u Šibeniku

Nakon što nam je ukazano na zapušteno i devastirano dječje igralište na šibenskom Šubićevcu koje je opasno po zdravlje i život djece, Gradu Šibeniku smo preporučili da komunalni redari žurno obave nadzor na spomenutom dječjem igralištu te da poduzmu radnje kako bi se spriječilo daljnje korištenje oštećenih i za život opasnih igrališnih sprava. Također preporučili smo da se u buduće planove uvrsti što skorije uređenje i opremanje ovog igrališta, čime bi se osigurala sigurna i bezbrižna dječja igra. Nismo primili odgovor na preporuku.

Zaštita djece sudionika u prometu

Povodom pritužbi roditelja na odluku o otvaranju jedne splitske ulice za promet motornim vozilima obratili smo se Gradu Splitu i PU splitsko-dalmatinskoj upozoravajući na ugroženost života djece pri kretanju ovom ulicom. Zatražili smo da se provjeri postojanje opasnosti za djecu u prometu te da se po potrebi podigne razina sigurnosti odgovarajućom regulacijom prometa u toj ulici. PU nas je obavijestila da je gradskoj službi za komunalne poslove preporučila poduzimanje mjera vezano za novu sigurniju regulaciju prometa u ulici.

Sanacija krovništa dječjeg vrtića (zamjena azbestnih ploča)

Prema obavijesti dobivenoj od roditelja djece, a naknadno i praćenjem medija, doznali smo kako je u jednom zagrebačkom dječjem vrtiću započela sanacija krovništa zamjenom azbestnih ploča za vrijeme boravka djece u vrtiću, unatoč činjenici da su stručnjaci Hrvatskog zavoda za toksikologiju potvrdili da su ovakvi radovi štetni za zdravlje i život ljudi koji se u vrijeme izvođenja radova nalaze u blizini. Stoga smo uputili preporuku Gradu Zagrebu tražeći da se aktivnosti koje bi mogle ugroziti zdravlje djece ne poduzimaju u vrijeme kada djeca predškolskog uzrasta borave vrtiću i tijekom nastavne godine kada djeca pohađaju školu te da se prilikom odlučivanja o radovima s opasnim materijalima poštuju pravila struke i sigurnosni zahtjevi u pogledu zaštite zdravlja. Odgovor na preporuku nismo dobili.

5.7. ZAŠTITA PRIVATNOSTI

Zaštita privatnosti učenika upućenih na popravne ispite

Obaviješteni smo da je Gimnazija Karlovac na svojoj web stranici objavila raspored polaganja popravnih ispita tako da su pritom vidljiva puna imena i prezimena učenika koji su zbog negativnih ocjena upućeni na popravne ispite u ljetnom i jesenskom roku. Na taj način su osobni podaci učenika postali dostupni javnosti putem interneta, čime je omogućeno da ih netko neovlašteno koristi ili zlorabi. Budući da je riječ o podacima koji mogu prikazati ove učenike u negativnom kontekstu ili im nanijeti drugu štetu, općenito se preporučuje da se objavi samo termin ispita, predmet i razred iz kojega je učenik, eventualno i ime profesora kod kojeg je učenik pohađao nastavu. Školi smo preporučili da raspored polaganja popravnih ispita objavi na način koji jamči potpunu zaštitu privatnosti učenika. Škola je prihvatila našu preporuku i uklonila podatke o učenicima sa svoje web stranice te izrazila spremnost da ubuduće štiti privatnost svojih učenika u skladu s propisima.

5.8. ZAŠTITA POSEBNO RANJIVIH SKUPINA DJECE

Usklađenje postojeće mreže domova socijalne skrbi s iskazanim potrebama

Humanitarna udruga „Oaza“ iz Rovinja, obratila nam se ukazujući na neusklađenost važeće Odluke iz 2006. godine o utvrđivanju mreže domova socijalne skrbi i djelatnosti socijalne skrbi sa stvarnim potrebama za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi, zbog čega ustanove ne mogu preuzeti skrb o djeci iako za to imaju stvarne uvjete. S obzirom na aktualni proces deinstytucionalizacije MSPM-u smo predložili usklađenje postojeće mreže domova socijalne skrbi s iskazanim stvarnim potrebama za smještaj djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

Asistenti u nastavi u Osijeku

Nejasni kriteriji odabira i dodjele asistenata u nastavi za djecu s TUR na području Osijeka ponukali su nas da se preporukom obratimo Gradu Osijeku. Preporučili smo da se ujednači i unaprijedi praksa dodjele asistenata, posebice u odnosu na educiranost i način odabira budućih asistenata, s postojećim propisima i zaštitom najboljeg interesa djeteta. Grad Osijek uvažio je preporuku te nas izvijestio o načinu financiranja, odabira, edukacije i imenovanja kandidata za asistente u nastavi te superviziji njihovog rada s djecom, obvezujući se na unapređivanje i strukturiranje procedure.

Unapređivanje odgojnog rada u odgojnim domovima

U povodu prijave kršenja prava odgajnika od strane odgajatelja u odgojnom domu (uskraćivanje hrane u svrhu kažnjavanja) i drugih informacija o nestručnom i nedovoljno profesionalno kompetentnom odgojnom postupanju nekih djelatnika odgojnih domova u radu s odgajanicima, MSPM-u smo uputili preporuku. Preporučili smo poduzimanje mjera za unapređivanje odgojnog rada u odgojnim domovima te dosljedniju primjenu standarda kvalitete socijalnih usluga i stručnih standarda rada s djecom s poremećajima u ponašanju, posebice u odnosu na stručne kompetencije odgojnog osoblja. Također smo preporučili edukaciju djelatnika odgojnih domova o dječjim pravima i Konvenciji o pravima djeteta. MSPM je preporuke uvažio te izvijestio da se u 2015. planira stručno usavršavanje djelatnika u odgojnim ustanovama zbog uočenog manjka kompetencija za rad s izuzetno teškim i zahtjevnim korisnicima, posebice zato što je samo manji broj stručnjaka po zanimanju socijalni radnik, psiholog i socijalni pedagog, a većina ih ima druga zanimanja bez prethodnog pedagoškog znanja.

Zaštita djece s kombinacijom poremećaja u ponašanju i teškoća mentalnog zdravlja u odgojnim ustanovama

Budući da smo i ove godine zaprimili više prijava o nemogućnosti odgovarajućeg zbrinjavanja djece s kombinacijom složenih poremećaja u ponašanju i teškoća mentalnog zdravlja, za koje ne postoje primjereni smještajni kapaciteti u domovima socijalne skrbi, ponovo smo uputili preporuku MSPM-u. Preporučili smo osposobljavanje barem minimalnih kapaciteta za smještaj, odgoj i obrazovanje i tretman ove djece, veći nadzor i kontrolu nad njihovim kretanjem i odgojnom strukturom te cjelodnevnu pokrivenost radom multidisciplinarnog stručnog tima. Preporučili smo osposobljavanje ovakvog odjela u nekom od odgojnih domova gdje je moguće osigurati i dnevnu dostupnost psihijatra za djecu i mladež. Odgovor na preporuku nismo zaprimili.

5.9. MEDIJI

Zaštita privatnosti i dostojanstva djece u medijima

Potaknuta brojnim neprimjerenim medijskim izvještajima o slučajevima seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece, pravobraniteljica za djecu uputila je javni apel i preporuku nakladnicima, urednicima i novinarima da vode računa o zaštiti privatnosti i dostojanstva djece o kojoj izvještavaju. Uloga medija iznimno je važna u jačanju svijesti o potrebi zaštite djece od spolnoga nasilja i iskorištavanja, kao i potrebi jačanja mehanizama u društvu koji olakšavaju prijavljivanje takvih djela te osiguravaju brze pravosudne procedure i potporu djetetu za uspješan oporavak od traume. Nažalost, mnogi mediji uglavnom ostaju na razini izvještavanja o pojedinačnim slučajevima, pri čemu nerijetko ignoriraju stručne smjernice, Kodeks časti hrvatskih novinara i preporuke pravobraniteljice za djecu o zaštiti prava djece u medijima.

Premda najčešće ne otkrivaju izravno identitet djeteta koje je žrtva ili svjedok, mediji navode niz detalja koji omogućuju njegovo posredno otkrivanje. Osim toga, iznošenjem detaljnog opisa zlostavljanja, čak i uz zaštićeni identitet, mediji izlažu dijete sekundarnoj viktimizaciji čineći ga još ranjivijim u njegovu neposrednom okružju, a dodatna šteta nanosi mu se i javnim iznošenjem sumnji u vjerodostojnost optužbe za zlostavljanje. Neprimjereno se ponekad izvještava i o djeci koja su izgubila život kao žrtve spolnoga nasilja. Zabrinjava i to što neki novinari otkrivaju identitet osobe koja je prijavila počinitelja nasilja policiji ili CZSS-u, što može naštetiti istrazi, ali i zastrašiti prijavitelje takvih delikata, umjesto da ih se ohrabri na prijavljivanje nadležnim službama radi što brže zaštite djeteta od daljnjega nasilja. O ovoj preporuci pravobraniteljica je izvijestila Vijeće za elektroničke medije, Hrvatsko novinarsko društvo i Hrvatsko vijeće za medije te ih pozvala da i sami pridonesu daljnjoj edukaciji i senzibiliziranju novinara za prepoznavanje i zaštitu najboljeg interesa djeteta, kao i da sankcioniraju primjere neetičnog izvještavanja o djeci. Mediji su prenijeli priopćenje, a Vijeće za elektroničke medije objavilo je priopćenje pravobraniteljice na svojoj web stranici.

Medijska pismenost i sigurnost djece na internetu

U povodu Dana sigurnijega interneta, na inicijativu pravobraniteljice za djecu, u Hrvatskom saboru održana je tematska sjednica pod nazivom „Medijska pismenost za sigurnost djece u svijetu medija i interneta“. U toj prigodi pravobraniteljica je uputila preporuke nadležnim institucijama i tijelima, koje je pripremila zajedno s nositeljima projekata razvoja medijske kulture „Djeca medija“ (DKMK) i EU projekta „Sigurnost djece na internetu“ (OŠ Veliki Bukovec). Preporučila je da RH što prije usvoji i u potpunosti provodi i poštuje temeljne europske preporuke i rezolucije o medijskoj pismenosti te da uvede programe medijskoga obrazovanja i odgoja (uključujući učenje o sigurnom korištenju interneta) na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava, kao i kroz institucije i organizacije civilnoga društva koje pružaju neformalno obrazovanje. Zatim, da medijska pismenost dobije mjesto u javnim politikama te da se državna tijela RH aktivnije uključe u EU program „Stvorimo bolji internet za djecu“, „Sigurniji Internet“ te mrežu INSAFE u skladu s Digitalnom agendom Europske unije, s ciljem poticanja škola, učitelja, roditelja i skrbnika na aktivno sudjelovanje u edukaciji djece za primjereno, odgovorno i sigurno korištenje medija, napose interneta. Također je preporučila da Vlada RH, a osobito MZOS, Ministarstvo kulture i MSPM te jedinice lokalne i regionalne samouprave, poduzmu sve što je moguće kako bi se svakom djetetu, neovisno o prilikama u kojima živi, osigurao

slobodan pristup tradicionalnim i suvremenim, posebno elektroničkim medijima (u školi, knjižnici, domovima i centrima za djecu i mlade i drugim mjestima gdje djeca uče i provode slobodno vrijeme) i odgovarajućim pozitivnim sadržajima za djecu, kao i da MZOS osigura uvjete za ostvarivanje programa medijske pismenosti i sigurnosti na internetu za svu djecu na svim razinama odgoja i obrazovanja, napose u obveznom školovanju te za obrazovanje i stručno usavršavanje učitelja, odnosno stručnih suradnika u školama, za kompetentno izvođenje ovih programa. Naglasila je potrebu da sva sveučilišta u Hrvatskoj u svoje nastavne programe uključe nove pristupe istraživanjima i poučavanju medijske pismenosti te da se potiču sustavna istraživanja i osnivanje centara za istraživanje i razvoj medijske pismenosti. Zatim, da se sustavno potiču telekomunikacijske tvrtke i davatelji audiovizualnih usluga na proaktivno djelovanje u zaštiti najmlađih kroz proizvodnju kvalitetnih multimedijjskih obrazovnih sadržaja, kao i educiranje korisnika, da tvrtke i institucije stvaraju pozitivne, kvalitetne, djeci primjerene *online* sadržaje, štite osobne podatke i rade na sprečavanju negativnih, nasilnih sadržaja te govora mržnje, da državne agencije i institucije poput HAKOM-a i Vijeća za elektroničke medije aktivno potiču i financiraju aktivnosti kojima se stvara bolji/sigurniji internet i provodi medijsko opismenjavanje djece. Da se potiču medijski djelatnici, posebno glavni urednici i vlasnici tiskanih i elektroničkih medija, na sudjelovanje u programima medijske pismenosti, odgovorno ponašanje, poštovanje profesionalnih i etičkih standarda struke, osobito u izvještavanju o djeci, zaštiti njihova dostojanstva i poštovanju prava djece. Po preporuci pravobraniteljice državne ustanove i nadležna ministarstva trebaju sustavno pratiti provođenje medijskih zakona kojima se štiti sigurnost i pravo na privatnost djece te ljudska prava, a pravosudna tijela u RH s posebnim interesom i osjetljivošću u redovitoj sudskoj praksi posvećivati osobitu pažnju zaštiti identiteta djece i mladih.

5.10. ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE

Zaštita djece od diskriminacije pri utvrđivanju cijene boravka u dječjim vrtićima

Općinu Viškovo upozorili smo da pojedine odredbe *Odluke o mjerilima za utvrđivanje cijene redovitog programa predškolskog odgoja i obrazovanja u Općini Viškovo* diskriminiraju djecu čiji roditelji žive u obiteljskoj zajednici, ali nemaju oboje prijavljeno prebivalište u Općini Viškovo, što je propisano kao uvjet za ostvarivanje prava na sufinanciranje redovitog programa predškolskog odgoja. Upozorili smo i da pojedine odredbe Odluke diskriminiraju i djecu koja žive u jednoroditeljskoj obitelji s roditeljem koji ima prebivalište u Općini Viškovo, budući da on mora dokazati da „nije u braku“ odnosno „da je razveden“ jer bi u protivnom morao plaćati punu ekonomsku cijenu redovitog programa. Općini smo preporučili da izmijeni dijelove Odluke koji dovode u nepovoljniji položaj pojedinu djecu zbog njihova obiteljskog statusa. Općina Viškovo odgovorila je da će u skladu sa zakonskim i proračunskim mogućnostima nastojati unaprijediti sustav sufinanciranja predškolskog odgoja i otkloniti diskriminatorni učinak Odluke, no nemamo obavijesti je li to doista učinjeno.

Vjerski sadržaji u organizaciji i u prostorima škole

Potaknuti obavijestima da se u nekim školama učenici obvezuju na prisustvovanje vjerskim sadržajima i misama u organizaciji i/ili u prostorima škole, u okviru aktivnosti i sadržaja koji su namijenjeni svim učenicima, kao što su molitve, blagoslov ili mise prilikom početka školske godine te prilikom obilježavanja „Dana kruha“, uputili smo MZOS-u upozorenje na povrede prava djece te preporuke za otklanjanje povreda. Upozorili smo da je obvezivanje učenika da sudjeluju u vjerskim sadržajima i na misama, uključujući i one koji nisu vjernici ili su pripadnici drugih vjeroispovijedi, diskriminacija djece po osnovi vjere i/ili uvjerenja i povreda Konvencije o pravima djeteta. Preporučili smo da MZOS poduzme mjere radi otklanjanja takvih aktivnosti izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te da sve odgojno-obrazovne ustanove upozori na poštovanje propisa o izvedbi vjeronauka i vjerskog odgoja u odgojno-obrazovnim ustanovama, Zakona o suzbijanju diskriminacije i Konvencije o pravima djeteta. Zatražili smo i da se ispita postupanje pojedinih škola u kojima su se događali takvi slučajevi.

Nemamo informacija da je MZOS prema našoj preporuci upozorio odgojno-obrazovne ustanove na poštovanje propisa. Primili smo samo obavijesti o nekim nadzorima koje je provela prosvjetna inspekcija te da je u nekim slučajevima MZOS pristupio ispitivanju pritužbi. Imamo informaciju da će MZOS upozoriti škole na primjereni način provedbe *Smotre Dani kruha – Dani zahvalnosti za plodove zemlje u školskoj godini 2015./2016.*, a organizatoru poslati uputu da u suradnji sa školama „pripremi primjerenu komunikacijsku strategiju koja će roditeljima i učenicima predstaviti svrhu i ciljeve *Smotre* na školskoj razini te ublažiti ili eliminirati potencijalne nesporazume ili konotacije da je *Smotra* sredstvo za katoličku indoktrinaciju“.

Upis djece u dječje vrtiće u Splitu

U povodu uočenih spornih odredaba akata Grada Splita u vezi s upisom djece u predškolske ustanove obratili smo se Gradu Splitu. Naveli smo kako neke odredbe *Pravilnika o načinu i uvjetima sufinanciranja programa dječjih vrtića u vlasništvu fizičkih osoba, udruga i vjerskih zajednica na području Grada Splita* ukazuju na moguću diskriminaciju djece temeljem njihovog obiteljskog statusa. Naime prema odredbama Pravilnika, pravo na upis djeteta u predškolske ustanove ostvaruju roditelji koji zajedno s djetetom imaju prebivalište na području Grada Splita, pri čemu se ne uvažava činjenica da zbog različitih životnih okolnosti roditelji mogu imati prijavljeno prebivalište na različitim adresama iako žive u obiteljskoj zajednici. Spornim nam se učinilo i to što se iz odredbi *Pravilnika* ne daju iščitati jednake mogućnosti za djecu nezaposlenih roditelja pa smo upozorili da to ne smije biti prepreka u ostvarivanju njihovih prava. Stoga smo Gradu Splitu preporučili da revidiraju sporne odredbe *Pravilnika* poštujući načelo ostvarenja najboljeg interesa djeteta. Naša preporuka nije prihvaćena uz obrazloženje kako, unatoč odredbi koja upis djeteta u vrtić uvjetuje činjenicom da oba roditelja moraju imati prebivalište na gradskom području, Grad Split dopušta mogućnost upisa i onoj djeci koja taj uvjet ne ispunjavaju ako nakon upisa djece koja ispunjavaju taj uvjet ostane slobodnih mjesta. Pritom roditelji te djece plaćaju punu ekonomsku cijenu programa. Odgovorili su

nam i da djeci nezaposlenih roditelja nije uskraćeno pravo na predškolski odgoj i obrazovanje, budući da pravo upisa djeteta u kraće šestosatne i petosatne programe nije uvjetovano zaposlenošću roditelja.

Odluka o socijalnoj skrbi Grada Splita

Povodom pritužbe da se djetetu uskraćuje pravo na besplatni obrok u osnovnoj školi zbog dugovanja roditelja za komunalnu naknadu i neplaćanja poreza na tvrtku, obratili smo se Gradu Splitu. Naveli smo da obvezni odnos roditelja i Grada ne smije utjecati na ostvarivanje prava djeteta te dug roditelja ili drugih odraslih osoba ne smije biti prepreka u ostvarivanju djetetovih socijalnih prava. Grad Split prihvatio je našu preporuku te korigirao svoje akte ublažavajući ujedno i uvjete vezano uz prebivalište roditelja kao osnovi za ostvarivanje prava. Tako je Odlukom Grada Splita uvjet da oba roditelja moraju imati prebivalište na području Grada Splita izmijenjen na način da je za ostvarivanje socijalnih prava djeteta upisanog u predškolske ili školske ustanove na gradskom području dovoljno da samo jedan roditelj ima prijavljeno prebivalište na području Grada Splita.

Uklanjanje diskriminirajućih sadržaja iz udžbenika za vjeronauk

Uočili smo da pojedini sadržaji udžbenika iz vjeronauka omalovažavaju i diskriminiraju djecu koja nisu dio katoličke zajednice. Udžbenici iz vjeronauka školski su udžbenici koji su u svemu izjednačeni s udžbenicima za obvezne nastavne predmete, s time da moraju imati odobrenje Hrvatske biskupske konferencije (HBK). Budući da udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivni Ustavu i proklamiranim načelima demokratskog poretka koja se posebice odnose na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova, uputili smo MZOS-u i HBK-u preporuku da provedu nadzor nad sadržajima udžbenika i poduzmu potrebne radnje i mjere radi otklanjanja onih sadržaja koji su protivni propisima i kojima se diskriminiraju djeca. MZOS je odgovorio kako je poduzeo korake da se razmotre sporni sadržaji.

5.11. ZAŠTITA OD NASILJA

Postupanje službenika policije u situaciji vršnjačkog nasilja i nasilja u adolescentskim vezama

Na praksu policijskih službenika da u slučaju nasilja u adolescentskim vezama, u smislu prekršajne odgovornosti, izjednačuju nasilnika i žrtvu ukazali su nam roditelji maloljetnih žrtava. Postupajući i po prijavama roditelja djece koja su bila žrtve vršnjačkog nasilja i pri tom prijavljene za narušavanje javnog reda i mira, MUP-u smo uputili preporuku za preispitivanjem ovakve prakse i pažljivijim i osjetljivijim postupanjem službenika policije prema žrtvi nasilja, kako bi se izbjegla njezina dodatna traumatizacija. Odgovor MUP-a nismo zaprimili.

Zaštita privatnosti djece prilikom postupanja u slučajevima vršnjačkog nasilja

Temeljem prijave kršenja prava djeteta na privatnost i neprofesionalnu razmjenu informacija s drugim tijelima i institucijama u slučaju vršnjačkoga nasilja, uočili smo nesnalaženje i nedovoljno poznavanje protokola i propisa zdravstvenih djelatnika u takvim situacijama. Stoga smo MZ-u uputili preporuku za informiranje i edukaciju zdravstvenih djelatnika o zaštiti prava na privatnost djeteta te načinu multisektorske suradnje i profesionalne razmjene informacija s drugim tijelima prilikom postupanja u slučaju vršnjačkog nasilja među djecom. Odgovor na preporuku nismo primili.

Sigurnosno-zaštitna provjera animatora u dječjim odmaralištima

Obilazeći objekte u kojima se provode programi škole u prirodi te programi organiziranog odmora za djecu, s ciljem uvida u način brige o djeci koja su uključena u te programe i u zaštićenost njihovih prava, pravobraniteljica i njezini savjetnici kontinuirano upozoravaju na nužnost poduzimanja mjera provjera osoba koje rade s djecom, u svojstvu zaposlenih ili vanjskih suradnika (animatora) i volontera. Sukladno tome smo subjektima koji upravljaju odmaralištima preporučili provjeru prehodne osuđivanosti u kaznenoj evidenciji Ministarstva pravosuđa za osobe koje rade s djecom. Dom mladih Rijeka i Društvo *Naša djeca* Varaždin prihvatili su našu preporuku te nas obavijestili da su ishodili posebna uvjerenja iz Kaznene evidencije za animatore u svojim objektima, dok od ostalih (Zagrebački holding d.o.o. Zagreb, Hrvatski Crveni križ, Gradsko društvo Crvenog križa Zagreb) nismo primili odgovor na preporuku.

5.12. OSTALO

Preporuka o promicanju i zaštiti prava djece u kampanji za Europski parlament

U povodu raspisanih izbora za članove hrvatskih predstavnika u Europski parlament obratili smo se preporukom Državnom izbornom povjerenstvu RH (DIP), ukazujući na kampanju kojom se poziva kandidate za članove Europskog parlamenta (EP) da potpišu Manifest prava djeteta (*Child Rights Manifesto*) i postanu Prvak prava djeteta (*Child Rights Champion*). Istom smo prilikom upozorili na pritužbe zbog postupaka u izbornim kampanjama kojima se na različite načine pokušava uključiti i djecu u promidžbene aktivnosti pojedinih stranaka i kandidata. DIP-u smo ukazali da, unatoč tomu što ne provode nadzor nad izbornom promidžbom, upozore nadležna izborna povjerenstva na važnost zaštite djece u izbornim kampanjama i podrže naš poziv organizatorima političkih skupova, strankama i kandidatima da vode računa o pravima djece. DIP je podržao našu preporuku i proslijedio je sudionicima izbora za članove u EP, a neki izabrani hrvatski predstavnici potpisali su *Manifest* i postali *Prvaci prava djeteta*.

Ratifikacija Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi

Međunarodna koalicija *Ratify OP3CRC* i Posebna izaslanica Glavnog tajnika UN-a za pitanja nasilja nad djecom uputili su državama **Poziv na akciju (CALL TO ACTION ON OP3)**. Pozivom se potiče države da se založe za dječja prava ratificirajući **Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi**. Do danas je ukupno 49 država potpisalo ovaj Protokol, a ratificiralo ga je 14 država. Republika Hrvatska je 2013. potpisala Protokol, međutim do danas ga nije i ratificirala pa smo uputili preporuku MSPM-u te Ministarstvu vanjskih i europskih poslova (MVEP) kako bi se pristupilo postupku ratifikacije. MSPM nas je obavijestio da se razmatraju obveze koje proizlaze iz njegove primjene kod svih nadležnih tijela, s obzirom da će izvršavanje Protokola zahtijevati izmjenu postojećih zakona te njegova primjena zahtijeva određene administrativne i organizacijske izmjene.

Djelovanje Vijeća za djecu i njegovih tijela

Zbog nejasnoća u djelovanju Vijeća za djecu te njegovih tijela – Nacionalnog etičkog povjerenstva za istraživanja s djecom i Povjerenstva za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, od MSPM-a smo zatražili izvješća o njihovom radu za razdoblje od 2011. do 2013. te načinu donošenja odluka i imenovanju članova. Zatražili smo i izvješća o broju i vrsti istraživanja u kojima je Nacionalno etičko povjerenstvo za istraživanja s djecom do sada postupalo, prijaviteljima istraživanja i zaključcima za svako istraživanje. Preporučili smo da Nacionalno etičko povjerenstvo za istraživanja s djecom procjeni svako najavljeno istraživanje s djecom, u skladu s kriterijima i standardima iz Etičkog kodeksa istraživanja s djecom. Odgovor MSPM-a vezan upravo za ovu problematiku očekujemo.

Suradnja s članovima Europskog parlamenta iz Hrvatske

Svjesni mogućnosti koje članstvo i zastupnički rad u Europskom parlamentu (EP) daje u području ljudskih prava pravobraniteljica je pozvala članove EP-a na suradnju i partnerstvo u promicanju i zaštiti prava djece u Hrvatskoj kako bismo na taj način lakše nalazili putove i načine za stvarno poštovanje dječjih prava u Hrvatskoj i u Europi. Više je bilo razloga za ovaj poziv. Pravobraniteljica je kao stručnjakinja za dječja prava iz RH članica Odbora stručnjaka za Strategiju Vijeća Europe za prava djece te sudjeluje u izradi Strategije Vijeća Europe za prava djece 2016. - 2019. Zatim je, 27. studenoga 2014. EP donio Rezoluciju o 25. obljetnici Konvencije UN-a o pravima djeteta, a 11. prosinca 2014. odlučeno je o osnivanju međugrupe o dječjim pravima u EP-u koja je u siječnju i osnovana, čime bi sadašnji saziv EP-a mogao imati i institucionalni kapacitet da stane u obranu interesa djece u svakom aspektu svoga rada. Stoga je pravobraniteljica pozvala zastupnike na sastanak kako bi razgovarali o mogućnostima unapređivanja zaštite i promocije dječjih prava njihovim djelovanjem u EP-u, ali i o drugim temama vezanima uz prava djece. Do sada je šest članova EP iz Hrvatske prihvatilo ovaj poziv.

Prijedlog o tematskim razgovorima pravobraniteljice za djecu i zastupnika Hrvatskog sabora

Aktivnost pravobraniteljice u odnosu na Hrvatski sabor i suradnja sa zastupnicima dosad se ostvarivala uglavnom kroz predstavljanje godišnjeg izvješća pravobraniteljice, sudjelovanje na sjednicama saborskih odbora, iniciranje ili zajedničko organiziranje tematskih sjednica i skupova. No, s obzirom na raznovrsnost problematike zaštite dječjih prava, ali i potrebu za aktualizacijom pojedinih tema, smatramo da bi bilo dobro uvesti povremene tematske susrete zastupnika s pravobraniteljicom nekoliko puta godišnje koji će biti namijenjeni zastupnicima koji su posebno zainteresirani za neka od područja zaštite prava djeteta. Pravobraniteljica je stoga predsjedniku Hrvatskog sabora predložila suradnju putem tematskih razgovora pravobraniteljice i saborskih zastupnika. Ova suradnja mogla bi se ostvariti kroz povremeni *Tematski sat s pravobraniteljicom za djecu* u prostoru Hrvatskog sabora, gdje bi pravobraniteljica, s jednom ili dvije suradnice/suradnika, razgovarala sa zastupnicima zainteresiranim za pojedinu temu. Slična praksa postoji u Škotskom parlamentu, gdje stručnjaci za zaštitu dječjih prava jednom mjesečno ili jednom u dva mjeseca u parlamentu razgovaraju sa zainteresiranim zastupnicima. Iako se o dječjim pravima može razgovarati na različitim mjestima, uključujući i Ured pravobraniteljice, susreti sa zastupnicima baš u Hrvatskom saboru imaju simbolički značaj u bavljenju ljudskim pravima djece. Predložili smo i teme za prve susrete: Preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta Republici Hrvatskoj; „Registar“ počinitelja kaznenih djela na štetu djeteta; Obveza cijepljenja djece; Dječji rad i angažman u kulturno-umjetničkim, sportskim i drugim aktivnostima; Djeca i mediji. Odgovor predsjednika Hrvatskog sabora očekujemo.

Stajalište pravobraniteljice za djecu o letku građanske inicijative „Ne dirajte djecu“

Nakon što se letak „Ne dirajte djecu“ s neprimjerenim porukama pojavio u javnosti te nakon višegodišnjeg inzistiranja sličnih inicijativa i grupa na tome da u provođenju programa zdravstvenog odgoja pravo roditelja nadmašuje pravo djeteta, pravobraniteljica je u javnom priopćenju iznijela svoje stajalište o toj temi. Istaknula je da navedeni letak svojim porukama u suprotnosti s pravima djece na zdravlje, znanje i informacije koje se tiču očuvanja zdravlja i s pravom na zaštitu od seksualnog nasilja. Time on uznemiruje i obmanjuje javnost, posve iskrivljujući značenje spolnog odgoja, čime najveću štetu nanosi djeci. Takve inicijative onemogućuju da se zdravstveni odgoj (čiji je spolni odgoj sastavni dio), normalno i cjelovito provodi po školama. Formalno on jest uveden, ali u provedbi još nailazi na brojne teškoće. Zato je pravobraniteljica poručila kako je važno učiniti sve da ta provedba bude što kvalitetnija, da se vrednuju sadržaji i način provedbe, da se osposobe kadrovi koji će najuspješnije provoditi program, da se on prilagodi djeci, kao i da se djeci omogući da slobodno pitaju sve što ih zanima te da i sama kažu na koji način žele dobivati ove važne informacije.

Preporuka Državnom izbornom povjerenstvu i Poruka u povodu predsjedničkih izbora

Potaknuta pritužbama zbog uključivanja djece u aktivnosti usmjerene na postizanje političkih ciljeva odraslih, pravobraniteljica je u povodu predsjedničkih izbora uputila poruku i poziv kandidatima i organizatorima političkih skupova da vode računa o zaštiti prava i interesa djece te da ne iskorištavaju djecu u političkoj kampanji. Pozvala ih je da ne uključuju djecu u vlastitu političku promociju, a voditeljima odgojno-obrazovnih ustanova, roditeljima i skrbnicima djece preporučila je da zaštite djecu od takvoga iskorištavanja. Podsjetila je pritom da djeca ne trebaju biti ukras na stranačkim skupovima niti na izbornim plakatima političara, no političari ih ne smiju zaboraviti u svojim programima. Iskrena briga o zaštiti dječjih prava treba doći do punog izražaja u njihovim programima i kasnijem djelovanju u interesu djece. U vezi s time uputila je preporuku Državnom izbornom povjerenstvu da upozori nadležna izborna povjerenstva na važnost zaštite djece u aktualnoj izbornoj kampanji, a i ubuduće.

6. NORMATIVNE AKTIVNOSTI

Propisi su dobri, no provedba je slaba: osigurajte dosljednu primjenu, praćenje i procjenjivanje provedbe propisa i Nacionalne strategije za djecu te bolju koordinaciju rada sektora i tijela na lokalnoj i državnoj razini – i pritom u to uključite i informirajte djecu!

Preporuka Odbora za prava djeteta

Temeljem odredbi Zakona o pravobraniteljstvu za djecu pravobraniteljica za djecu može sudjelovati u postupku izrade nacrtu prijedloga propisa koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja od značaja za djecu. Tijekom 2014. očitovali smo se na ukupno 47 propisa i dokumenata sudjelujući u radu saborskih odbora i radnoj skupi za izradu nacrtu prijedloga propisa, inicirajući izmjene propisa te dajući svoje mišljenje i prijedloge u javnoj raspravi, na traženje nadležnih tijela ili na vlastitu inicijativu. Nakon razmatranja predloženih tekstova propisa nismo imali konkretne primjedbe i prijedloge na dva zakona (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o roditeljskim potporama i Zakon o proračunu) te na sedam pravilnika donesenih temeljem Obiteljskog zakona. Očitovali smo se i dali mišljenje i prijedloge na četiri strateška dokumenta: Nacionalnu strategiju za prava djece u RH od 2014. do 2020., Nacionalni program za mlade od 2014. do 2017. godine, Strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u RH (2014.-2020.) i Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije. Nastojanja pravobraniteljice za djecu da aktivno sudjeluje u izgradnji kvalitetnog normativnog okvira za zaštitu prava djece, nažalost nerijetko su ograničene zbog činjenice da se propisi često donose po hitnom, skraćenom postupku, u kojem ponekad javna rasprava samo zadovoljava formu jer prekratki rokovi za dostavu prijedloga ne pružaju mogućnost ozbiljne i kvalitetne rasprave. Zapažamo da se pravobraniteljicu za djecu češće uključuje u fazi izrade nacrtu prijedloga propisa, kad je mogućnost intervencije u predloženi tekst veća, no prekratki rokovi to objektivno onemogućuju. Praksa državnih tijela zaduženih za izradu nacrtu prijedloga propisa u pogledu suradnje i uvažavanja pravobranitelja za djecu je vrlo različita. Dok neka tijela redovito nacрте budućih propisa dostavljaju na mišljenje, ostali to uopće ne čine ili to čine sporadično kad procijene da se nekim propisom zadire u prava djece. Nemogućnost pravovremenog utjecaja na sadržaj propisa u fazi njegove pripreme smanjuje mogućnost intervencija u kasnijim fazama donošenja propisa. Vrlo često izostaje i povratna informacija i obrazloženje o tome zašto prijedlozi pravobraniteljice nisu prihvaćeni, iako bi takva informacija bila vrijedan pokazatelj. Smatramo kako je potrebno veće uključivanje, informiranje i uvažavanje pravobraniteljice za djecu kao partnera u kreiranju propisa koji se odnose na prava djece ili kojima se uređuju pitanja od značaja za djecu.

U nastavku donosimo pregled propisa i dokumenta za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređenja zaštite prava djece.

6.1. STRATEŠKI DOKUMENTI

Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020.

Svjesna važnosti ovog strateškog dokumenta pravobraniteljica za djecu se svojim prijedlozima uključila u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću. Pozdravila je predloženi dokument kao široku, sveobuhvatnu platformu za zaštitu djece i njihovih prava u razdoblju 2014. - 2020., osobito ranjivih skupina djece, poput djece čiji su roditelji u zatvoru, kao i djece kojoj je potrebna palijativna skrb, dviju skupina koje su do sada bile nevidljive u strateškim dokumentima. Međutim, iskazala je zabrinutost zbog znatne razlike u razradi ciljeva i mjera unutar pojedinih sustava te zbog planirane vremenske perspektive izvođenja pojedinih mjera. Također je izrazila zabrinutost zbog dvostruke uloge Vijeća za djecu, koje je istovremeno nositelj niza mjera, ali i pratitelj provedbe Strategije. Iznijela je oko četrdeset pojedinačnih primjedbe od kojih je 14 prihvaćeno u potpunosti, a tri djelomično. Izdajamo prihvaćanje inicijative za uspostavu „dječjeg proračuna“ kako bi se moglo sustavno pratiti ulaganje u djecu i programe za djecu te učinak financijskih ograničenja na život i ostvarivanje prava djece te inicijative za osiguranje pristupa obrazovanju djece bez pratnje stranim državljanima, djeci migrantima i djeci stranim državljanima u nezakonitom statusu.

Nacionalni program za mlade za razdoblje od 2014. do 2017.

U postupku donošenja *Nacionalnog programa za mlade u razdoblju od 2014. do 2017.* upozorili smo na nepodudarnost podataka rezultata istraživanja s podacima iz popisa stanovništva za 2011. te u vezi s time upitnost izvedenih zaključaka. Radi jasnoće teksta predložili smo terminološko razgraničenje pojma *djeca s teškoćama u razvoju* od pojma *osobe s invaliditetom*, no naš prijedlog nije uvažen. Nije prihvaćen ni naš prijedlog da se mladi kao direktni korisnici usluga uključe kao suradnici u provedbi mjere *Unaprijeđenja kvalitete postojećih usluga za mlade u riziku*, kao ni prijedlog da se usluge i informacije javnih ustanova učine dostupne i djeci s teškoćama u razvoju i mladima s invaliditetom. Prihvaćen je naš prijedlog da sustav zdravstva, uz ostale sustave, također bude ključni dionik za provođenje mjere smanjenja socijalne isključenosti, kao i da se u planiranom jačanju uloge postojećih polivalentnih savjetovališta pri zavodima za javno zdravstvo, pri izradi plana i programa edukacije njihovih djelatnika, osim zdravstvenih radnika, uključe i stručnjaci drugih profila.

Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije

U postupku donošenja Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije istaknuli smo da su mnogi prijedlozi Strategije u skladu s prijedlozima i opažanjima iz godišnjih izvješća o radu pravobraniteljice za djecu i preporukama o zaštiti djece u odgoju i obrazovanju. Radi poboljšanja cjelovitog uređenja sustava odgoja i obrazovanja, naglasili smo važnost povezivanja sustava i komplementarnosti ove i ostalih strategija koje su donesene za razdoblje do 2020., te metodološkog i sadržajnog usklađenja mjera, rokova i pokazatelja ostvarivanja u Strategiji. S obzirom da se u Strategiji predviđa osigurati ljudske, financijske i prostorne resurse za provedbu poludnevnog boravka za djecu tijekom kojeg će se provoditi produženi stručni postupak, upozorili smo MZOS na nejasnoću definiranja mjere produženog stručnog postupka. Predložili smo da se definira je li riječ o preventivnoj metodi rada s djecom u riziku ili zakonom propisanoj pedagoškoj mjeri kao sankciji za neprihvatljivo ponašanje te da se, sukladno tome, redefiniraju pedagoške mjere. Predložili smo da se mjera uspostavljanja sustava odobravanja, angažiranja, financiranja, edukacije i licenciranja obrazovnih asistenata dopuni vrednovanjem obrazovnih asistenata, a da se u provedbu vrednovanja obavezno uključe i učenici s TUR kao direktni korisnici usluga obrazovnih asistenata. Mjeru opremanja vrtića, škola i učeničkih domova specifičnom opremom nužnom za primjereno sudjelovanje djece i učenika s TUR u odgojno-obrazovnom procesu, predložili smo dopuniti specifičnom tehnologijom nužnom za njihovo sudjelovanje. Predložili smo u Strategiju dodati novu mjeru uklanjanja nedostupnosti informacija za djecu i učenike s TUR (i njihove roditelje) u vrtićima, školama i učeničkim domovima i razviti model prilagodbe materijala kako bi sve informacije bile dostupne i djeci i učenicima s TUR. Naši prijedlozi za poboljšanje pojedinih mjera iz Strategije nisu prihvaćeni, osim prijedloga za (re)definiranje mjere produženog stručnog postupka, koji je usvojen prilikom izmjena i dopuna Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi.

Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.)

U mišljenju na Nacrt prijedloga Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. - 2020.) izrazili smo zadovoljstvo što su mnogi dijelovi teksta gotovo identični našim prijedlozima i opažanjima koje smo iznijeli u Izvješću o radu pravobraniteljice za djecu za 2013. Naglasili smo da je potrebno jasno, otvoreno, javno, argumentirano i kontinuirano govoriti o broju i potrebama djece i mladih koji su u riziku od siromaštva i onima koji žive u siromaštvu; konkretno, kontinuirano i ciljano pružati podršku djeci i njihovim obiteljima koji žive u siromaštvu, u svim sredinama i na svim razinama, kako ne bi bili dodatno marginalizirani stavovima okoline; razvijati i poticati kulturu solidarnosti, humanosti i ne okretati glavu od siromaštva; razvijati otvoreniju, bolju i kvalitetniju suradnju institucija i organizacija civilnoga društva u pružanju podrške i pomoći djeci i mladima koji žive u siromaštvu, kao i u stvaranju strategija u skladu sa stvarnim, životnim potrebama suvremenih obitelji te intenzivnije osmišljavati i javno promovirati društvene akcije kako bi se smanjila socijalna isključenost djece i mladih. Preporučili smo da se u izradi izvedbenih programa i akcijskih planova posebnu pažnju obrati na djecu.

Prijedlogom Programa provedbe Strategije borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.) prethodno predložene teme su razrađene, naročito teme koje se odnose na obrazovanje i cjeloživotno učenje te prijedlog provođenja mjera osiguravanja kvalitetnije usluge smještaja i boravka za ranjive skupine nastavkom procesa deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i osiguravanjem materijalne potpore programima prihvatilišta i nužnog smještaja.

6.2. OBITELJSKOPRAVNA ZAŠTITA

Obiteljski zakon

U postupku izmjena obiteljskog zakonodavstva pravobraniteljica za djecu sudjeluje od 2009. godine iznoseći zapažanja o potrebnim promjenama u cilju unapređivanja zaštite prava i interesa djece. U izvješćima o radu iz prethodnih godina detaljno smo izvještavali o našim stavovima i prijedlozima u vezi s uređenjem odnosa roditelja i djece u konfliktnim situacijama, priznanjem očinstva, mjerama za zaštitu prava i dobrobiti djeteta, posvojenjem, skrbništvom, uzdržavanjem djeteta, zaštitom imovinskih interesa djeteta te o drugim važnim pitanjima koja se uređuju ovim zakonom. U postupku donošenja novog Obiteljskog zakona koji je započeo 2013. mnoge naše primjedbe ugrađene su u zakonski tekst. Tako je, u skladu s našom inicijativom, predviđena obveza suda da privremeno, do okončanja sudskog postupka, uredi sporna pitanja o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti te o susretima i druženjima, odnosno o smještaju djeteta tijekom trajanja parnice za razvod braka, preciziran je sadržaj sudskih odluka kako bi se izbjegli nesporazumi u njihovoj primjeni te je jasnije definirano sudjelovanje djeteta u postupcima obiteljskopravne naravi. Izvršena je korekcija u pogledu presumpcije bračnog očinstva, u slučaju kad su sve zainteresirane strane suglasne o tome tko je biološki otac djeteta. Također je izvršena korekcija u vezi s priznanjem očinstva, koja je maloljetnog oca i maloljetnu majku dovodila u neravnopravni položaj. Kao nova mjera obiteljskopravne zaštite na našu inicijativu uveden je intenzivni nadzor nad izvršavanjem roditeljske skrbi i proširen krug osoba kojima se nadzor može izreći. Proširen je i krug osoba kojima se odlukom suda može omogućiti ostvarivanje kontakta s djetetom kad je to u djetetovom najboljem interesu. Također je omogućena promjena identifikacijskog broja djeteta u slučaju posvojenja djeteta kako bi se zaštitila njegova privatnost. I mnogi drugi naši prijedlozi sadržajno su ugrađeni u tekst zakona. Na prijedlozima koji nisu prihvaćeni inzistirali smo u daljnjim fazama donošenja zakona pa smo tako, dajući mišljenje na prijedlog zakona, tražili da se zadrži mogućnost sudskog utvrđenja majčinstva u slučaju nepoznatog podrijetla djeteta, da se poveća zaštita imovine djeteta od moguće zloupotrebe, da se trajanje mjere nadzora nad kontaktima roditelja i djeteta vremenski ne ograničuje, da se jasno definiraju adoptivne smetnje kako počinitelji kaznenih djela na štetu djece, obiteljski nasilnici ili osobe kojima je izrečena mjera obiteljsko pravne zaštite ne bi mogli posvojiti dijete. Tražili smo da se propiše češće praćenje prilika u kojima žive djeca izdvojena iz obitelji, kako bi se osiguralo njihovo pravovremeno, kvalitetno i trajnije zbrinjavanje, da se propiše osnivanje posebnih obiteljskih sudova ili uspostava stručnih službi pri obiteljskim odjelima kako bi stručni suradnici izvan pravne struke svojim stručnim znanjima i metodama pomogli djeci sudionicima postupka, ali i sucima u donošenju odluka. Iskazali smo i

zabrinutost zbog zakonskih rješenja, vezano uz sudjelovanje djeteta u sudskom postupku, navodeći kako predložena rješenja ne daju jamstvo da će sudjelovanje djeteta biti slobodno, dobrovoljno, uvažavajuće i neograničavajuće s obzirom na djetetovu dob, sukladno preporukama Odbora za prava djeteta UN-a. Neke naše predložene korekcije teksta su usvojene, a od nekih smo odustali nakon danog obrazloženja te na Konačni prijedlog zakona nismo dali primjedbe. S obzirom na reakcije javnosti i pokrenutih postupaka ocjene ustavnosti zakona, pravobraniteljica za djecu u tri navrata je, na poziv Ustavnog suda, dala očitovanje na prijedlog ocjene ustavnosti Obiteljskog zakona. Kako je odlukom Ustavnog suda ukinut Obiteljski zakon koji je donesen 2014. te je upravo u tijeku javna rasprava na Nacrt prijedloga novog Obiteljskog zakona, ponovili smo neke naše dosad neprihvaćene prijedloge te usto dali i neke nove. Od novih izdvajamo prijedloge: da se muškarcu koji se smatra ocem djeteta omogući osporavanje bračnog očinstva i utvrđivanje njegovog očinstva, da se iznimka od presumpcije bračnog očinstva dozvoli samo u situacijama kad je dijete rođeno za vrijeme trajanja brakorazvodnog postupka ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka te da se osigura stavljanje pod skrbništvo djeteta stranog državljanina, ili bez državljanstva, koje se zatekne na području Hrvatske bez pratnje roditelja ili zakonskog zastupnika. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola

U postupku donošenja Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola predložili smo da se, u pogledu mogućnosti ostvarivanja roditeljske skrbi prema djetetu, položaj životnog partnera djetetovog roditelja izjednači s položajem bračnog ili izvanbračnog druga roditelja s kojim dijete živi, budući da je riječ o sličnoj životnoj situaciji. Naglasili smo kako, dokle god dijete ima roditelje koji su u mogućnosti skrbiti o njegovim potrebama, nema osnove širiti krug osoba kojima bi se ovo pravo trebalo priznati. Istaknuli smo kako se životnom partneru roditelja treba omogućiti da ostvaruje roditeljsku skrb samo u slučaju kad djetetovi roditelji to nisu u mogućnosti zbog dugotrajnoga liječenja, izdržavanja kazne zatvora ili u drugim sličnim životnim situacijama, odnosno omogućiti da, uz pristanak djetetovog roditelja, može donositi svakodnevne i hitne odluke radi uklanjanja opasnosti po dijete, kako je to Obiteljskim zakonom iz 2014. godine omogućeno bračnom ili izvanbračnom drugu roditelja.

Povezano s mogućnošću da se životni partner djetetovog roditelja imenuje djetetovim skrbnikom naglasili smo potrebu pozorne ocjene njegovih osobina kako bi kvalitetno obnašao funkciju djetetovog skrbnika, ali i provjeru njegove eventualne kriminalne prošlosti. Istaknuli smo kako, uz lišenje roditeljske skrbi i lišenje poslovne sposobnosti, zapreka za takvo imenovanje treba biti i okolnost da je protiv životnog partnera u tijeku kazneni postupak za spolne delikte ili kazneno djelo protiv života i tijela, protiv slobode i prava čovjeka i građanina te protiv braka, obitelji i mladeži, kao i okolnost da je neka osoba pravomoćno osuđena za počinjenje kaznenog djela, da joj je izrečena neka od mjera obiteljsko-pravne zaštite ili da je osuđena za nasilje u obitelji. Usto smo tražili i da se sudjelovanje djeteta u postupku jasnije definira kako se djetetu ne bi nametala obveza izražavanja mišljenja u situacijama kad to dijete ne želi. Predložili smo i terminološke promjene, smatrajući da predloženi termini „partnerska skrb“ i „partner-skrbnik“ upućuju na odnos partnerstva odraslih osoba te njihovu međusobnu skrb, a ne na odnos djeteta i odrasle osobe koja o njemu skrbi. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o privremenom uzdržavanju

Privremeno uzdržavanje, koje je do donošenja posebnog propisa regulirao Obiteljski zakon (2003.), imalo je više manjkavosti u pogledu zaštite interesa djeteta pa je najava donošenja posebnog propisa bila prilika za njihovo uređivanje. Te manjkavosti odnosile su se na: vrijeme neplaćanja uzdržavanja koje je od pravomoćnosti/ovršnosti isprave trebalo proteći da bi djetetu uopće bilo priznato privremeno uzdržavanje, visinu privremenog uzdržavanja i duljinu njegove isplate. Značajne smo primjedbe imali u odnosu na visinu privremenog uzdržavanja, budući da je zadržano prijašnje rješenje da se ono određuje u iznosu od 50% zakonskoga minimuma uzdržavanja. Tome smo se oštro protivili, držeći da djetetovo pravo ne bi smjelo ići ispod razine onoga što je propisano kao minimum. Iznijeli smo stajalište da je iznos privremenog uzdržavanja nužno vezati uz puni iznos zakonskog minimuma uzdržavanja propisanog Obiteljskim zakonom, ali i predvidjeti iznimke u kojima bi se privremeno uzdržavanje moglo odrediti i u iznosu većem od zakonskog minimuma, u situacijama kad je uzdržavanje jedini redovni prihod obitelji, ne uračunavajući prava i naknade iz sustava socijalne skrbi, kao i u situaciji kada CZSS ocijeni da bi isplatom manjeg iznosa bilo ugroženo uzdržavanje djeteta. Ovaj naš prijedlog, nažalost, nije prihvaćen. Nije prihvaćen ni naš prijedlog vezan za duljinu trajanja privremenog uzdržavanja pa i po novom zakonu dijete ima pravo na privremeno uzdržavanje u ukupnom trajanju od tri godine. U odnosu na odredbu prema kojoj pravo na privremeno uzdržavanje traje sve dok obveznik uzdržavanja ne počne izvršavati obvezu uzdržavanja, najmanje u iznosu koji je zakonom određen kao iznos privremenog uzdržavanja (50% zakonskog minimuma), izrazili smo zabrinutost da bi se njome mogla stvoriti

pogrešna slika o visini obveze plaćanja te potaknuti manipulativne roditelje na neizvršavanje svoje obveze u cijelosti. Tražili smo da pravo na privremeno uzdržavanje traje sve dok obveznik uzdržavanja ne počne u cijelosti izvršavati obvezu uzdržavanja sukladno sudskoj odluci ili nagodbi o uzdržavanju. Naš prijedlog nije prihvaćen. Od naših ostalih primjedbi uvažena je ona koja se odnosila na tumačenje pojma pokretanja ovršnog postupka. Ova primjedba bila je potaknuta prijašnjim različitim postupanjima CZSS-a u situacijama kada obveznik uzdržavanja živi u inozemstvu, a koja smo uočili praćenjem pojedinačnih pritužbi. Nadalje, u skladu s našim prijedlogom, uklonjena je odredba prema kojoj dijete koje s obveznikom uzdržavanja stanuje u istom kućanstvu ne bi imalo pravo na privremeno uzdržavanje. Takvu smo odredbu ocijenili ograničavajućom i ugrožavajućom za onu djecu koja žive s obveznikom uzdržavanja koji ni na koji način ne doprinosi za djetetovo uzdržavanje i ne sudjeluje u obiteljskim troškovima. Također je uvažen naš prijedlog prema kojem bi se ovrha radi ostvarenja tražbine uzdržavanja djeteta provodila prije ovrhe radi povrata isplaćenog iznosa privremenog uzdržavanja Republici Hrvatskoj, a ova prije svih drugih tražbina neovisno o vremenu njihova nastanka. Nije, međutim, uvažen naš prijedlog za skraćivanje rokova donošenja rješenja u situaciji kada nije potrebno provoditi poseban ispitni postupak.

Pravilnik o obveznom savjetovanju

U postupku donošenja Pravilnika o obveznom savjetovanju predložili smo terminološko usklađenje njegovih odredbi s Obiteljskim zakonom te jasno definiranje vrsta savjetovanja na koja se odnose odredbe ovog pravilnika. Uz manju terminološku korekciju, koja je uvažena na naš prijedlog, ostali naši prijedlozi nisu uvaženi.

Pravilnik o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenja registra o posvojenjima

U postupku donošenja *Pravilnika o elementima koji se odnose na podobnost i prikladnost za posvojenje, sadržaju stručnog mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, metodama utvrđivanja podobnosti i prikladnosti, sadržaju izvješća o djetetu, vođenju registra o potencijalnim posvojiteljima te načinu vođenja registra o posvojenjima* predložili smo da bi u pravilniku trebalo predvidjeti mogućnost da CZSS po službenoj dužnosti, u postupku utvrđivanja podobnosti i prikladnosti za posvojenje, od nadležnih tijela pribavi dokaz i da osobe s kojima podnositelj zahtjeva za izdavanje mišljenja o podobnosti i prikladnosti za posvojenje živi u zajedničkom kućanstvu nisu pravomoćno osuđene za neko od kaznenih djela koja su zapreka za posvojenje, odnosno da nisu pravomoćno osuđene za nasilje u obitelji. Mišljenja smo kako je izuzetno važno da se u onim situacijama kada potencijalni posvojitelji žive u kućanstvu s drugim osobama izvrši provjera i tih osoba budući da će one, ukoliko dođe do zasnivanja posvojenja živjeti s djetetom. Naš prijedlog je prihvaćen.

Pravilnik o utvrđivanju mišljenja djeteta

S obzirom da su situacije razvoda braka, kao i druge situacije u kojima se donose odluke koje se odnose na djecu, neovisno o dobi djeteta, za djecu izuzetno stresne, važno je da se prema djeci u tim postupcima svi odnose posebno pažljivo i obazrivo. Kako bi se otklonile eventualne nejasnoće predložili smo da se pravilnikom jasno definira da se izražavanje mišljenja djeteta, i kad je ono starije od četrnaest godina, može provoditi pod istim uvjetima koji su propisani za djecu mlađe dobi onda kad se procijeni da je to potrebno radi zaštite najboljeg interesa djeteta. Također smo inzistirali da se uvijek osigura nazočnost stručne osobe kad dijete starije dobi izražava svoje mišljenje, a ne samo kad sud to procijeni potrebnim. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Pravilnik o obiteljskoj medijaciji

U postupku donošenja Pravilnika o obiteljskoj medijaciji predložili smo drukčije definiranje obveze obiteljskog medijatora, vezano uz povjerljivost obiteljske medijacije. Naime, Obiteljskim zakonom iz 2014. propisano je da je obiteljski medijator, kao i druge osobe uključene u postupak obiteljske medijacije, dužan čuvati povjerljive informacije za koje je saznao tijekom postupka obiteljske medijacije, osim u slučaju potrebe zaštite djeteta čija je dobrobit ugrožena ili radi otklanjanja opasnosti od teške povrede psihičkog ili fizičkog integriteta osobe. Dužnost prijave povrede djetetovih prava propisana je i Obiteljskim zakonom, ali i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji te Kaznenim zakonom. Unatoč tome, u Pravilniku o obiteljskoj medijaciji definira se povjerljivost sadržaja obiteljske medijacije te navodi kako će ona biti izuzeta jedino u slučaju prijetnje i životne ugroženosti članova obitelji. Kako ovako stipulirana odredba nije u skladu s navedenim propisima predložili smo da se jasno definira da se povjerljivost obiteljske medijacije ne može odnositi na one situacije u kojima je obiteljski medijator propisom obavezan na prijavu povrede djetetovih prava za koje je doznao. Naš prijedlog nije prihvaćen.

6.3. OBRAZOVANJE

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi

U sklopu internetskog savjetovanja o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, pravobraniteljica za djecu uputila je MZOS-u načelne prijedloge za poboljšanje zakona koji se odnose na različita pitanja, od zaštite prava djece stranaca zatečene u Hrvatskoj bez pratnje roditelja ili skrbnika, do organiziranja dopunske nastave te ograničavanja prodaje u školi. Također je uputila primjedbe i prijedloge na pojedine odredbe Nacrta prijedloga zakona. Predložila je bolju zaštitu prava djece s teškoćama u razvoju i s problemima u ponašanju, zaštitu prava učenika nezadovoljnog zaključenom ocjenom, kao i poboljšanje odredbi o zaprekama za zasnivanje radnog odnosa u školi te o licenci za rad. Ističemo očitovanje pravobraniteljice u dijelu koji se odnosi na odgoj i obrazovanje djece s problemima u ponašanju. Pravobraniteljica je zatražila brisanje odredbe, u kojoj se propisivalo da bi status redovitog učenika srednje škole prestao učeniku kojem je izrečena pedagoška mjera isključenja zbog teškog nasilničkog ponašanja jer bi usvajanjem takve odredbe došlo do kršenja prava djece na jednakost u obrazovnim pravima te do diskriminacije djece s problemima u ponašanju. Pravobraniteljica je zatražila da sve pedagoške mjere u osnovnoj i srednjoj školi važe samo do kraja tekuće školske godine, a ne do kraja osnovnog odnosno srednjeg obrazovanja. Većina naših prijedloga nije prihvaćena. Prihvaćena je primjedba o zaštiti statusa redovitog učenika srednje škole učeniku kojem je izrečena pedagoška mjera isključenja zbog teškog nasilničkog ponašanja, obveza škole da obavijesti CZSS o privremenom udaljenju učenika iz odgojno-obrazovnog procesa te prijedlog da se preispita rok za popravni ispit radi njegova usklađivanja s rokovima u postupku upisa u srednju školu. Djelomično je prihvaćen prijedlog da pedagoške mjere važe samo za jednu školsku godinu te prijedlog da se učeniku kojem je izrečena pedagoška mjera opomene ili ukora omogući pravo na podnošenje pravnog lijeka i da se jasnije uredi pravo učenika na podnošenje pravnog lijeka protiv pedagoških mjera.

Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole

U sklopu javne rasprave o Nacrtu prijedloga Pravilnika o sadržaju i trajanju programa predškole MZOS smo upozorili da nacrt nedostatan razrađuje sadržaj i način provedbe programa predškole te ovlasti i obveze nadležnih tijela i institucija. Predložili smo da se razradi način praćenja obveznog pohađanja programa predškole; da se detaljnije uredi suradnja odgojno-obrazovne ustanove s roditeljima djece i suradnja odgojno-obrazovnih ustanova; da se detaljnije propišu standardi prostora za provedbu programa predškole i ustanove koje provode program predškole u slučajevima kad ga ne provodi dječji vrtić ili osnovna škola; da se kompetencije koje dijete treba steći pohađanjem predškole upotpune tjelesnim aspektom razvoja i motoričkim kompetencijama, očuvanjem zdravlja i usvajanjem zdravih stilova života; da se detaljnije propiše što znači ravnomjerno kontinuirano tjedno provođenje programa predškole; da se propiše način donošenja i sadržaj Kurikuluma predškole i pedagoška i zdravstvena dokumentacija te tko i na koji način prati provedbu programa predškole, djetetov razvoj i postignute kompetencije. U Pravilniku su djelomično dopunjene kompetencije koje dijete treba steći pohađanjem programa predškole, dio prijedloga Ureda nije ugrađen u tekst Pravilnika, a dio sadržaja na koji su se odnosili prijedlozi Ureda uređen je Nacionalnim kurikulumom za rani i predškolski odgoj i obrazovanje.

Pravilnik o načinu uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika u osnovnoj i srednjoj školi te uvjetima i postupcima pod kojima učenik može završiti školu u kraćem vremenu od propisanog

U postupku javne rasprave o Nacrtu prijedloga Pravilnika o načinu uočavanja, školovanja, praćenja i poticanja darovitih učenika u osnovnoj i srednjoj školi te uvjetima i postupcima pod kojima učenik može završiti školu u kraćem vremenu od propisanog, MZOS-u smo uputili sljedeće prijedloge: da se propišu pravila sudjelovanja darovitih učenika na natjecanjima i da se organizator natjecanja obveže da omogući darovitoj djeci sudjelovanje na natjecanjima; da se propiše mogućnost da se učenicima koji iskazuju posebne sklonosti, sposobnosti, talentiranost i darovitost osigura nastavni rad s određenim učiteljem/nastavnikom, koji svojim mentorstvom u određenom nastavnom predmetu pridonosi razvoju tih osobina kod učenika, kroz cijelo trajanje programa obrazovanja kad god je to u skladu s najboljim interesom djeteta i u skladu s propisima; da se jasnije definiraju, položaj, ovlasti i način rada vanjskih stručnjaka/suradnika škole u radu s darovitom djecom i uključivanje stručnjaka i/ili stručnih suradnika izvan

škole u rad s darovitim djetetom; da se jasnije definira pružanje vanjske stručne pomoći i podrške školskoj ustanovi i darovitoj djeci; da se škole i dječji vrtići te škole međusobno obvežu na suradnju u razmjeni informacija o djetetu; da, pored ostalih predviđenih osoba, postupak završavanja razreda u kraćem vremenu od propisanog može pokrenuti i mentor darovitog učenika. Nemamo informacija jesu li naši prijedlozi razmatrani, budući da pravilnik nije donesen.

Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama

U postupku javne rasprave o Nacrtu prijedloga Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama ukazali smo na potrebu da se istovremeno donesu provedbeni akti koji će regulirati obrazovanje učenika s TUR i osiguravanje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika s obzirom na uzajamnu povezanost oba provedbena akta. Preporučili smo da pri definiranju podrške treba dati prednost socijalnom modelu pristupa invaliditetu te na taj način i definirati prava i potrebe učenika s TUR, kao i njihove teškoće u razvoju. Ujedno smo ukazali na potrebu ujednačavanja definiranja djece s teškoćama u pojedinim odredbama Nacrta s postojećim definicijama u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Također smo upozorili na terminološku neusklađenost pojma problemi/poremećaji u ponašanju sa zakonom te na neprihvatljivu definiciju pojma „poremećaja“ u ponašanju, koja je primjerenija sektoru zdravstva nego sustavu odgoja i obrazovanja te istovremeno ograničavajuća u odnosu na pružanje pomoći i poduzimanje mjera za djecu s problemima u ponašanju čija etiologija i fenomenologija su šire od definiranog. U vrijeme pisanja ovog izvješća pravilnik je stupio na snagu, a naši su prijedlozi djelomično prihvaćeni.

Odluka o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole u 2014./2015.

U postupku donošenja Odluke o elementima i kriterijima za izbor kandidata za upis u 1. razred srednje škole u 2014./2015. uputili smo MZOS-u mišljenje na nacrt Odluke i istaknuli da bi elementi i kriteriji za izbor kandidata za upis u srednju školu trebali biti podzakonski propis trajnog karaktera. Upozorili smo da elementi i kriteriji kojima se za svaku školsku godinu mijenja način dodjeljivanja i raspodjele bodova predstavljaju neizvjesnost za djecu i roditelje, utječu na njihov pristup obrazovanju i mogu ugroziti njihove obrazovne šanse. Usprotivili smo se prijedlogu nekih tijela koja su sudjelovala u izradi Odluke da se učenici koji su pohađali redoviti nastavni program uz individualizirani pristup drukčije tretiraju, u odnosu na ostalu djecu s teškoćama u razvoju, koja imaju pravo izravnog upisa. U pogledu vrednovanja kandidata na temelju ostvarenih posebnih rezultata, kao primjerice, dodatnih bodova učenicima koji su pohađali umjetničke programe ili pojedine izborne predmete, upozorili smo da pojedini takvi sadržaji nisu jednako dostupni svoj djeci te da je prilikom propisivanja elemenata i kriterija potrebno prije svega voditi računa o dostupnosti i raspoloživosti takvih sadržaja svoj djeci kao pretpostavki eventualnih dodatnih prava u postupku vrednovanja. Ovi prijedlozi pravobraniteljice su prihvaćeni, a Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi propisano je da elemente i kriterije za izbor kandidata za upis u prvi razred srednje škole propisuje ministar pravilnikom.

6.4. PRAVOSUDNA ZAŠTITA

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o policijskim poslovima i ovlastima

U postupku izmjena Zakona o policijskim poslovima i ovlastima predložili smo terminološko usklađivanje s Konvencijom o pravima djeteta, prema kojoj je dijete svaka osoba mlađa od 18 godina. Sukladno tome predložili smo da se, umjesto termina *maloljetnik* ili *maloljetna osoba*, u zakonskom tekstu koristi termin *dijete*, da se definira pojam djeteta te posebnim poglavljem propiše postupanje policije prema osobama mlađim od 18 godina. Željeli smo postići da se sva ograničenja postupanja policijskih službenika usmjerena na zaštitu djeteta (ispitivanje djeteta, poligrafsko ispitivanje, primjena sredstva prisile i dr.) odnose na sve osobe mlađe od 18 godina te se tako osigura njihova zaštita u skladu s međunarodnim standardima zaštite djece u pravosudnom postupku. Također smo predložili da se ovim propisom osigura da sve policijske ovlasti prema djetetu provode posebno educirani i osposobljeni policijski službenici, a samo iznimno, u slučajevima koji ne trpe odgodu, i drugi policijski službenici, koji u tom slučaju, o razlozima i opravdanosti postupanja, moraju sastaviti posebno izvješće iz kojeg će biti vidljivi razlozi zbog kojih je takvo postupanje bilo nužno. Zagovarali smo obveznu poduku svih policijskih službenika za kontakt s djecom i njihovu zaštitu u policijskom postupanju jer upravo policijski službenici, koji prvi stupaju u kontakt s djetetom, ako nisu posebno osposobljeni za postupanje s djecom, mogu svojim postupcima kod djeteta izazvati neugodu i strah, ali i ozbiljno narušiti ili povrijediti prava djeteta. Također smo predložili da se policijske ovlasti prema djetetu koje ne živi sa svojim roditeljima mogu poduzimati u nazočnosti udomitelja ili stručne osobe iz ustanove kojoj je dijete povjereno na čuvanje i odgoj te da se osigura obvezna prisutnost stručne osobe tijela socijalne skrbi, ako roditelj, skrbnik ili druga osoba u čijoj se nazočnosti mogu poduzimati policijske ovlasti prema djetetu nije u mogućnosti ili odbije prisustvovati tim radnjama. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona

U postupku izmjena Kaznenog zakona, sukladno našem višegodišnjem zalaganju, predložili smo izmjene u pogledu zastare kaznenog progona i njezinog tijeka, neprijavlivanja počinjenja kaznenog djela te reguliranja zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora. Predložili smo da kazneni progon počinitelja teških spolnih delikata na štetu djeteta ne zastarijeva te da zastara kaznenog progona počinje teći od punoljetnosti žrtve i u slučaju kaznenog djela silovanja djeteta starijeg od petnaest godina. Usto smo predložili da se isključenje protupravnosti za neprijavlivanje teškog kaznenog djela ne odnosi na situacije kada je kazneno djelo počinjeno na štetu djeteta te da se, štoviše, kaznena odgovornost za neprijavlivanje kaznenog djela nasilja nad djetetom proširi i na sve građane, sukladno odredbama Obiteljskog zakona koji nameće obvezu prijavljivanja nasilja nad djetetom nadležnom CZSS-u. Predložili smo da se zaštitni nadzor po punom izvršenju kazne zatvora može izricati i u slučaju blažeg kažnjavanja (kazna zatvora manja od dvije godine) kad je djelo počinjeno na štetu djeteta, kao i da se ovaj oblik nadzora nad počiniteljem kaznenog djela po izdržanoj kazni zatvora može provoditi i u periodu duljem od dvije godine, kako je to sada propisano. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima za mladež

U postupku izmjena Zakona o sudovima za mladež predložili smo promjene radi osiguranja hitnosti u postupanju u svim predmetima u kojima su djeca žrtve ili oštećenici, a posebice kad su djeca žrtve kaznenih djela spolne naravi ili zlostavljanja, izjednačavanja pogodnosti svjedočenja za svu djecu do 18. godine, neovisno o težini kaznenog djela i ulozi djeteta svjedoka u postupku, osiguranja kvalitetnog zastupanja interesa djeteta oštećenika ili žrtve tijekom prethodnog i kaznenog postupka te zaštite privatnosti djeteta. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku

U postupku izmjena Zakona o kaznenom postupku predložili smo da se propiše sveobuhvatna zaštita djeteta svjedoka do 18. godine, u prethodnom i kaznenom postupku, neovisno o statusu žrtve ili oštećenika, u pogledu načina pozivanja djeteta, ispitivanja djeteta, pogodnosti svjedočenja, zaštite od suočavanja i kontakta s okrivljenikom te isključenja javnosti i osiguranja tajnosti postupaka u cilju zaštite djeteta. Predložili smo da se propiše pravo djeteta

žrtve kaznenog djela na savjetnika na teret proračunskih sredstava, neovisno o vrsti kaznenog djela, visini propisane kazne te o tome trpi li dijete teža psihofizička oštećenja ili teže posljedice kaznenog djela ili ne te da se jasnije formulira uloga, potrebne kvalifikacije i način postavljanja djetetova opunomoćenika. Zalagali smo se za produženje rokova za nastavak kaznenog progona u slučajevima kad je oštećenik dijete te za donošenje podzakonskog propisa kojim bi se uredio postupak sudjelovanja djeteta u prethodnom i kaznenom postupku te način ostvarivanja prava zajamčenih zakonom (uručenja pisane pouke o pravima, zaštita privatnosti, postavljanje opunomoćenika i njegove kvalifikacije, definiranje uloge savjetnika i dr.). Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.5. ZAŠTITA OD NASILJA

Protokol o postupanju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece

Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u radu radne skupine MUP-a za izradu nacrtu prijedloga Protokola o postupanju u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja djece. Cilj Protokola je uspostava sustava koji će djelovati preventivno u smislu sprečavanja zlostavljanja i zanemarivanja djece te istovremeno omogućiti da se u situaciji zlostavljanja i zanemarivanja pokrene brz i koordiniran postupak koji prekida zlostavljanje, štiti dijete od daljnjeg zlostavljanja i zanemarivanja te osigurava odgovarajuću intervenciju za oporavak i daljnji siguran razvoj djeteta. Sudjelujući u radu radne skupine iznijeli smo mnoge prijedloge koji su ugrađeni u tekst Protokola.

6.6. SOCIJALNA SKRB

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi

U postupku izrade Zakona o socijalnoj skrbi uputili smo prijedloge usmjerene na kvalitetniju zaštitu prava i dobrobiti djece. Prijedlozi su se odnosili na proširenje prava iz sustava socijalne skrbi i na djecu bez državljanstva te djecu stranih državljana sa stalnim i privremenim boravkom u RH, zatim, na zaštitu imovine djece koja bi trebala biti izuzeta od opterećenja ili otuđenja, osim u slučajevima kad je to po procjeni CZSS-a potrebno radi zaštite interesa djece te na povećanje postotka osnovice za djecu u postupcima priznavanja prava na zajamčene minimalne naknade. Predlagali smo da se sredstva koja dijete primi po osnovi uzdržavanja, neovisno o tome je li riječ o privremenom uzdržavanju, ne uračunavaju u prihod jer to može biti prepreka za ostvarivanje nekih prava iz socijalne skrbi. Također smo predlagali da se omogući da pravo na zajamčenu minimalnu naknadu traje dulje od dvije godine te da se ukine ograničenje za podnošenje novog zahtjeva jer se takvim ograničenjem može ugroziti egzistencija djece. Vezano uz priznavanje prava na status roditelja njegovatelja predlagali smo da se ono ne bi smjelo vezivati uz duljinu boravka djeteta u nekom odgojno-obrazovnom programu niti zbog toga ograničavati, te da je nužno radi priznavanja statusa roditelja njegovatelja napraviti jasnu distinkciju između usluga pomoći i njege koje pruža roditelj njegovatelj i usluga podrške koju pružaju pomoćnici u nastavi, odnosno pomagači za dijete s teškoćama u razvoju u vrtićima. Predložili smo da u opravdanim slučajevima, posebno uvažavajući objektivne okolnosti poput nedostatka smještajnih kapaciteta u udomiteljskim obiteljima ili obiteljskim domovima, privremeni smještaj u kriznim situacijama, kad je riječ o djeci, može trajati i dulje vrijeme. Predložili smo i da se pravo na psihosocijalnu podršku prizna i djetetu žrtvi kaznenog djela, kao i da se propiše obveza CZSS-a da organizira i provodi edukacije za posebne skrbnike te formira i vodi evidenciju posebno educiranih i osposobljenih osoba koje mogu biti imenovane kao posebni skrbnici djece. Također smo predložili da se odredbe Zakona o socijalnoj skrbi koje se odnose na mjesto stanovanja djeteta kad roditelji žive odvojeno, usklade s odredbama Obiteljskog zakona. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.7. STATUSNA PRAVA

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana

U postupku izmjena Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana predložili smo terminološko usklađivanje s Konvencijom o pravima djeteta tako da se, umjesto formulacije *maloljetnik* ili *maloljetna osoba*, u zakonskom tekstu koristi riječ *dijete*. Nadalje smo ukazali na nesuglasnost s Obiteljskim zakonom vezano uz zastupanje djeteta te predložili da se zatraži stručno mišljenje Ministarstva socijalne politike i mladih kako bi se zakonski tekstovi usuglasili. Predložili smo i da se propiše prekršajna odgovornost onog roditelja koji podnese zahtjev i ishodi djetetu putnu ispravu protivno odredbama zakona, neovisno o tome je li riječ o roditelju s kojim dijete stanuje ili ne. U Nacrtu prijedloga Zakona koji nam je dostavljen na mišljenje u vrijeme pisanja ovog izvješća prihvaćen je naš prijedlog da se u zakonskom tekstu, umjesto pojma maloljetnik, koristi riječ *dijete*, no predložena sadržajna rješenja koja se odnose na zastupanje djeteta nisu nam prihvatljiva pa ćemo uputiti nove prijedloge.

Zakon o prebivalištu

S obzirom na uočenu koliziju odredbi Zakona o prebivalištu s Obiteljskim zakonom koji je donesen 2014., vezano uz podnošenje zahtjeva za promjenu prebivališta djeteta, uputili smo prijedlog za njegovim usklađenjem. Nemamo povratnu informaciju o našoj inicijativi.

6.8. ZDRAVSTVENA PRAVA

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama

U postupku donošenja Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama predložili smo da se djeci omogući ostvarivanje svih prava sukladno Konvenciji o pravima djeteta, da se propiše da se odvojeno liječenje djece od odraslih u psihijatrijskoj ustanovi odvija u uvjetima primjerenima djeci te da se zabrani elektrokonvulzivno liječenje djece. Predložili smo da pristanak na posebni medicinski postupak i biomedicinsko istraživanje mora dati i zakonski zastupnik djeteta uz uvažavanje djetetovog mišljenja sukladno njegovoj dobi i zrelosti. Radi zaštite interesa djeteta predložili smo da se obveza čuvanje tajne ograniči kad je u pitanju kršenje prava i interesa djeteta ili počinjenje kaznenog djela na štetu djeteta. Usto smo predložili da se izjave osobe s duševnim smetnjama, sadržane u medicinskoj dokumentaciji, koje se odnose na počinjenje nekog kaznenog djela, mogu koristiti kao dokaz u sudskom postupku u slučaju počinjenja kaznenog djela na štetu djeteta. Predložili smo i da se pravobranitelj za osobe s invaliditetom, u slučaju sumnje u opravdanost smještaja djeteta bez pristanka, obveže na obavješćivanje pravobraniteljice za djecu. Također smo predložili da se u izradu nalogu o postupanju policije prilikom dovođenja osobe s duševnim smetnjama u psihijatrijsku ustanovu, uključi i ministar nadležan za poslove socijalne skrbi. Inzistirali smo da se o prijemu djeteta u psihijatrijsku ustanovu, prisilnom zadržavanju i primjeni mjera prisile obvezno obavještava i nadležni CZSS. Tražili smo da se propiše obveza psihijatrijske ustanove da o svakoj primjeni mjera prisile prema djetetu u roku od osam dana izvijesti Povjerenstvo za zaštitu osoba s duševnim smetnjama, kao i da član Povjerenstva bude stručnjak psihijatar specijaliziran za djecu i adolescente. Niti jedan prijedlog nije prihvaćen.

Zakon o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju

Na inicijativu Udruge roditelja djece s oštećenjem vida i dodatnim poteškoćama u razvoju (OKO) Ministarstvu zdravlja smo predložili izmjenu Zakona o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju na način da se u prihod za utvrđivanje prava na plaćanje premije dopunskoga zdravstvenog osiguranja iz državnog proračuna ne uračunavaju sredstva koja se odnose na dijete, a stječu se po osnovi invaliditeta/razvojne teškoće djeteta, kao što su osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, uvećani dječji doplatak za djecu s težim oštećenjem zdravlja. Ministarstvo zdravlja izvijestilo nas je da se o predloženoj izmjeni ne može očitovati bez fiskalne analize, koju nije moguće provesti zbog nepostojanja podataka HZZO-a o procjeni potrebnih sredstava, zbog povećanog broja osiguranika u dopunskom zdravstvenom osiguranju.

6.9. IMOVINSKA PRAVA

Ovršni zakon

U očekivanju najavljenih izmjena Ovršnog zakona obratili smo se Ministarstvu pravosuđa ukazujući na potrebu dodatne intervencije u odredbe Ovršnog zakona u pogledu izuzimanja od ovrhe obiteljske mirovine čiji su korisnici djeca. Predložili smo da se Ovršnim zakonom izričito propiše da je od ovrhe izuzeta obiteljska mirovina koju ostvaruje dijete. Naš prijedlog nije prihvaćen, niti smo obaviješteni o stavu nositelja izrade propisa.

Zakon o sudskim pristojbama

Potaknuti slučajevima iz prakse u kojima je umanjena imovina djece, zbog primjene odredbe Zakona o sudskim pristojbama kojom je propisano da je pristojbe dužna platiti osoba na čiji se zahtjev ili u čijem se interesu poduzimaju radnje, obratili smo se Ministarstvu pravosuđa. Upoznali smo ih s primjerima parničnih postupaka u kojima je, zbog neplaćanja sudske pristojbe od strane roditelja koji zastupaju dijete u sudskom postupku, Fina provela ovrhu na novčanim sredstvima maloljetnog djeteta naplaćujući, uz stvarne troškove sudske pristojbe, i troškove ovršnog postupka. Naglasili smo da bi se u praksi zaštita imovinskih prava i interesa djece postigla tako da se obveznikom plaćanja pristojbe smatra osoba koja u ime djeteta vodi postupak, odnosno, zastupa dijete te se, prema tome, u slučaju neizvršenja pristojbenih i drugih obveza, ovrha provodi na imovini te osobe, a ne djeteta. Ni u vezi s ovim prijedlogom nismo obaviješteni o stavu Ministarstva pravosuđa.

6.10. ZAŠTITA RANJIVIH SKUPINA DJECE

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj

Ministarstvu zdravlja dostavili smo prijedlog za izmjenu Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj. Povod ovoj inicijativi su saznanja o problemima i poteškoćama s kojima se suočavaju djeca strani državljani i njihovi roditelji koji imaju reguliran privremeni boravak u Republici Hrvatskoj te su obveznici plaćanja doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje. Iz takve obveze, kao i činjenice da roditelji slabijeg imovinskog statusa nemaju mogućnosti platiti doprinos i naknadno ispostavljene račune jer bi time ugrozili egzistenciju obitelji, proizlazi da zdravstvena prava i usluge za djecu strance na privremenom boravku u RH ovisе o materijalnom statusu pojedinog djeteta, odnosno njegove obitelji. Stoga smo predložili da se dijete do navršene 18. godine života, koje je na privremenom boravku u RH, odnosno njegov roditelj, skrbnik ili druga pravna ili fizička osoba koja skrbi o djetetu ili na čiji poziv dijete boravi u RH, oslobodi obveze plaćanja doprinosa za zdravstveno osiguranje. Također smo predložili da se obveza prijave na obvezno zdravstveno osiguranje odnosi i na dijete stranca koje boravi u RH radi srednjoškolskog obrazovanja. Naša inicijativa nije prihvaćena, a na ovim ćemo prijedlozima inzistirati i dalje.

Pravilnik o načinu provedbe posebne zaštite maloljetnika u postupku povratka

Pravobraniteljica za djecu već niz godina ukazuje na to da se djeci u migracijama mora osigurati pomoć i zaštita te se zalaže, sukladno stavu Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC), kao i stavu Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE), za to da povratak djeteta u zemlju porijekla bude opcija samo onda kad je to u najboljem interesu djeteta i tek nakon detaljne provjere prilika u koje se dijete vraća, kako bi se jamčilo da je povratak djeteta siguran i da se njime ne narušavaju djetetova temeljna ljudska prava. Pravobraniteljica naglašava da u proceduri povratka dijete mora imati pravnog zastupnika i skrbnika te se protivi svakom obliku lišavanja slobode kad su u pitanju djeca, neovisno o tome jesu li djeca u pratnji odraslih ili ne te bez obzira na postupak u kojem sudjeluju. Ističe i zabrinutost zbog kriminalizacije migracija i naglašava da „djeca u pokretu“ ne smiju biti izložena represivnim postupcima samo zbog svojega imigracijskoga statusa. Kako se u odredbama Pravilnika o

načinu provedbe posebne zaštite maloljetnika u postupku povratka, koji nam je dostavljen na mišljenje, govori o uhićenju maloljetnika, njegovom protjerivanju, zabrani ulaska i boravka te prisilnom udaljenju pri čemu se, unatoč odredbama Konvencije o pravima djeteta, pravi distinkcija između djeteta starijeg i mlađeg od četrnaest godina, na predloženi tekst nismo mogli dati pozitivno mišljenje.

6.11. EKONOMSKA PRAVA

Zakon o radu

U postupku donošenja Zakona o radu predložili smo da se zakonom uredi materija sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima, neovisno o tome primaju li za to sudjelovanje naknadu ili ne te da se posebnim pravilnikom propišu jasna pravila toga sudjelovanja. Budući da je prijedlogom Obiteljskoga zakona bilo predviđeno da će se sudjelovanje djece u tim aktivnostima urediti pravilnikom ministra nadležnog za poslove socijalne skrbi, svjesni da u predloženom zakonskom tekstu nedostaju upravne i prekršajne odredbe kojima bi se osigurala zaštita djece u ovom području, pozvali smo da se pri uređenju ove materije vodi računa o tome da se ona detaljno regulira sukladno Konvenciji o pravima djeteta i Konvenciji o najnižoj dobi za zapošljavanje Međunarodne organizacije rada iz 1973. te da se propišu odgovarajuće upravne i prekršajne odredbe za nepoštovanje propisa. Radi zadržavanja postojeće razine zaštite prava djece i zabrane gospodarskog iskorištavanja djece na radu predložili smo da se propiše kako maloljetni radnik nikad ne smije raditi duže od osam sati dnevno te da za svaku kalendarsku godinu ima pravo na godišnji odmor u trajanju od najmanje pet tjedana, kao što je bilo propisano tada važećim Zakonom o radu. Zatražili smo i da se dopune prekršajne odredbe po uzoru na one iz tada važećeg zakona, a koje su u novom tekstu izostavljene. Od naših prijedloga usvojen je samo prijedlog o pravu maloljetnika na godišnji odmor u trajanju od najmanje pet tjedana za svaku kalendarsku godinu.

Zakon o zaštiti na radu

U postupku donošenja Zakona o zaštiti na radu predložili smo da se maloljetniku, koji je završio strukovno srednjoškolsko obrazovanje, rad na poslovima s posebnim uvjetima rada omogući samo pod nadzorom ovlaštene osobe. Na naš prijedlog ova je dopuna već bila uvrštena u Pravilnik o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik, no predložili smo da se ona unese i u Zakon o zaštiti na radu kako bi ovaj uvjet postao dio zakonskoga teksta, a ne samo podzakonskog propisa. Naš prijedlog nije usvojen.

6.12. CIVILNI SEKTOR

Zakon o udrugama

Postupak donošenja Zakona o udrugama, a time i naše aktivnosti, nastavljene su i u 2014. U Nacrt prijedloga Zakona o udrugama uvršten je dio naših prethodno danih prijedloga i sugestija. Uvažen je prijedlog da se odredbe koje se odnose na osnivanje udruge i članstvo u udruzi usklade s odredbama Obiteljskog zakona, koji je u to vrijeme također bio u postupku donošenja, da se već prilikom upisa udruga u registar zahtjevu prilaže suglasnost ili odobrenje nadležnog tijela za obavljanje određene djelatnosti, kada je to propisano posebnim zakonom kao uvjet za upis udruge te da nadzor nad obavljanjem djelatnosti kojima se ostvaruju ciljevi osnivanja udruge i nad obavljanjem gospodarskih djelatnosti udruge obavljaju nadležne inspekcije i ovlašteni državni službenici, ovisno o djelokrugu udruge, sukladno posebnim propisima. S obzirom na to da nisu uvaženi svi naši prijedlozi, ponovili smo ih tražeći da se sveobuhvatna zaštita djece podigne na razinu načela. Tražili smo da se propiše da obavljanje djelatnosti udruge, kojima se pružaju usluge djeci, nije dopušteno osobama koje su pravomoćno osuđene ili se protiv njih vodi kazneni postupak za određenu vrstu kaznenih djela, kojima je izrečena prekršajno-pravna sankcija propisana Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji te osobama kojima traje sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja, obveznog

liječenja od ovisnosti, obveznog psihosocijalnog tretmana, zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti koja je u vezi s djelatnosti udruge, zabrane približavanja ili udaljenja iz zajedničkog kućanstva. Naš je prijedlog bio usmjeren i na to da djelatnosti i usluge koje udruga provodi u odnosu na djecu budu primjereni dječjoj dobi, tjelesnom, psihičkom i moralnom razvoju i vještinama i da ne predstavljaju rizik za njihovo zdravlje, razvoj i uspjeh u izvršavanju školskih obveza, kao i da bude osiguran nadzor nad radom udruge, djelatnostima i pružanju usluga uvijek kada su korisnici djeca. Predložili smo i da se u statutima i registru izdvoje i popišu djelatnosti i usluge koje se pružaju djeci, radi njihovog lakšeg i efikasnijeg evidentiranja, odnosno kasnije provedbe nadzora i kontrole te da se već prilikom registracije udruge treba pribaviti potrebne suglasnosti za obavljanje djelatnosti koje se odnose na djecu. Tražili smo da se osigura da djeca članovi udruge, čak i kada nemaju po statutu pravo odlučivanja, imaju pravo raspravljati o važnim pitanjima koja ih se tiču, odnosno koja se tiču njihovog članstva ili aktiviteta u udruzi, kako bi se osiguralo da djeca sudjeluju u osmišljavanju aktivnosti udruge. Takvim sudjelovanjem djeca postaju aktivni dio društva te stječu vještine, znanja i odgovornosti. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.13. OSTALO

Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbe

Nakon što je Hrvatska u New Yorku 27. prosinca 2013. potpisala Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi, tijekom 2014. nastavili smo s aktivnostima kako bi došlo do njegove ratifikacije obraćajući se MSPM-u i MVEP-u. Također smo im, u povodu obilježavanja 25. obljetnice Konvencije o pravima djeteta, dostavili zajednički Poziv na akciju (*A Call to Action on OP3*), upućen od Međunarodne koalicije Ratify OP3CRC i Posebne izaslanice Glavnog tajnika UN-a za pitanja nasilja nad djecom gđe Marte Santos Pais, kojim se željelo potaknuti države da se istinski založe za dječja prava ratificirajući ovaj protokol. Preporučili smo aktivno uključivanje kako bi se i Hrvatska pridružila sve većem broju država koje su ratificirale ovaj Protokol i time omogućile djeci i njihovim zastupnicima izravno obraćanje Odboru za prava djeteta UN-a. MSPM nas je obavijestio da se razmatraju obveze koje proizlaze iz njegove primjene kod svih nadležnih tijela, s obzirom na to da će izvršavanje Protokola zahtijevati izmjenu postojećih zakona. Iako Protokol ne predviđa određivanje središnjeg tijela za provedbu, njegova primjena ipak podrazumijeva određene administrativne i organizacijske izmjene te se razmatraju mogućnosti za pokretanje postupka njegove ratifikacije u sljedećem razdoblju, uvažavajući administrativne i ostale resurse svih nadležnih tijela za njegovu provedbu, naveo je MSPM u svojem odgovoru.

Zakon o državnoj službi

U postupku donošenja Zakona o državnoj službi radi poboljšanja prijedloga zakonskog teksta istaknuli smo sljedeće prijedloge: da se zadrže postojeće odredbe Zakona o državnim službenicima o obvezi čuvanja službene ili druge tajne, o obvezi državnog službenika da, u interesu službe i sukladno svojim sposobnostima, zamijeni privremeno odsutnog službenika, o mogućnosti državnog službenika da u određenim iznimnim i opravdanim situacijama odbije nalog ili provođenje odluke; da se omogući Pravobranitelju za djecu da, bez prethodne suglasnosti nadležnih tijela, popuni upražnjeno radno mjesto na određeno vrijeme, u slučaju odlaska službenika, kako ne bi došlo do većih zastoja u radu i zbog njegove zakonom propisane neovisnosti i samostalnosti u djelovanju; da se jasnije urede odredbe o načinu provedbe postupka javnog natječaja i zapošljavanja na određeno vrijeme, način provedbe i praćenja probnog rada državnog službenika i zapošljavanje osoba na stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa; da se detaljnije uredi institut privremenog premještanja u državnoj službi; da se propišu uvjeti za državni stručni ispit za osobe sa završenim poslijediplomskim studijem te da se, u slučaju da državni službenik ne položi stručni ispit ili ne stekne odobrenje ili licencu za rad, kao posljedica propiše prestanak državne službe kako je to propisano ako službenik ne položi državni stručni ispit. Nemamo informacija jesu li naši prijedlozi razmatrani budući da Zakon o državnoj službi nije donesen.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima

Na Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima istaknuli smo sljedeće prijedloge radi poboljšanja prijedloga zakonskog teksta: da se iz definicije namještenika izostave osobe koje obavljaju računovodstvene poslove jer je riječ o značajnom stupnju odgovornosti u radu državnog tijela, budući da te osobe obavljaju složene i odgovorne poslove računovodstvene i financijske prirode; da se zadrže postojeće odredbe Zakona o državnim službenicima o obvezi čuvanja službene ili druge tajne, odredbe o zabrani zastupanja izvan ovlasti za obavljanje poslova i odredbe o nadležnosti službeničkog suda za postupke zbog teške povrede službene dužnosti; da se uredi pojedine odredbe o povredi službene dužnosti i postupku zbog povrede službene dužnosti; da se zadrži primjena općeg radnopravnog propisa na državne službenike i namještenike koji se primjenjuje na sve ostale radnike; da se omogući službeniku da odbije izvršenje naloga ili provođenje odluke koje traže viši stupanj stručnog znanja od onog kojeg službenik ima kako bi se u praksi izbjegle situacije da osoba koja je na najnižem radnom mjestu i ima najniže stručno znanje, obavlja posao službenika na višem radnom mjestu za koje se traži viši stupanj stručnog znanja; da se omogući Pravobranitelju za djecu da bez prethodne suglasnosti nadležnog tijela donosi planove prijama u službu zbog njegove zakonom propisane neovisnosti i samostalnosti u djelovanju; da se jasnije i detaljnije uredi pojedine odredbe o postupku zapošljavanja u državnoj službi, o napredovanju službenika i o njihovom rasporedu na radna mjesta; da se preciznije propišu pojedine kategorije i potkategorije radnih mjesta u državnoj službi; da se detaljnije uredi institut privremenog premještanja u državnoj službi; da se u slučaju da državni službenik ne položi stručni ispit ili ne stekne odobrenje ili licencu za rad, kao posljedica propiše prestanak državne službe kako je to propisano ako službenik ne položi državni stručni ispit. Nemamo informacija jesu li naši prijedlozi razmatrani budući da Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima nije donesen.

Odluka o određivanju tijela i osoba ovlaštenih za pokretanje postupka za zaštitu kolektivnih interesa potrošača

Sukladno Općem komentaru br. 2, stavak 25 Odbora za prava djeteta UN-a o neovisnosti nacionalnih institucija za ljudska prava, iako kompetentni i zainteresirani za zaštitu prava i interesa djece u domeni zaštite potrošača, u prijedlogu odluke o određivanju tijela i osoba ovlaštenih za pokretanje postupka za zaštitu kolektivnih interesa potrošača, prijedlog Ministarstva gospodarstva po kojem je i Pravobranitelj za djecu trebao biti ovlašten za pokretanje postupka za zaštitu kolektivnih interesa potrošača nismo mogli prihvatiti. Naše mišljenje je prihvaćeno.

7. OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA

Temeljem zakonske ovlasti i prava pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještena kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnice su u 2014. obišle 67 ustanova i lokacija: 10 ustanova socijalne skrbi (od čega jedan obiteljski dom), ustanovu za žene i djecu žrtve nasilja, centar za pružanje usluga u zajednici, centar za posebno skrbništvo, centar za socijalnu skrb i dvije udomiteljske obitelji, prihvatilište za tražitelje azila, 31 odgojno-obrazovnu ustanovu (od čega tri učenička doma), osam zdravstvenih ustanova, dvije dječje igraonice, osam kaznenih ustanova i udrugu koja skrbi o djeci.

7.1. USTANOVE SOCIJALNE SKRBI I OBITELJSKI DOM

Ustanove socijalne skrbi koje smo posjetili tijekom 2014. uključuju: domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska; dom za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima čiji je osnivač Republika Hrvatska; dom za djecu s poremećajima u ponašanju i obiteljski dom za nezbrinutu djecu.

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Domovi kojima je osnivač RH:

- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Maslina“, Dubrovnik
- Dom za djecu „Zagreb“, Podružnica Laduč
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor“, Selce
- Dom za djecu i mlađe punoljetne osobe „Pula“, Pula
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran i Podružnica Rijeka
- Dom za djecu „Klasje“ Osijek, Poludnevni boravak u dislociranoj jedinici u Belom Manastiru

Domovi za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima (domovi čiji je osnivač Republika Hrvatska)

- Dom za djecu i mladež - Kraljevica - Oštro
- Centar za rehabilitaciju Fortica - Kraljevica

Dom za djecu s poremećajima u ponašanju

- Dom za odgoj djece i mladeži Osijek, Osijek

Obiteljski dom za nezbrinutu djecu

- Obiteljski dom Ivana Dobutovića, Barban

Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Prilikom obilazaka šest domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim osnovnih podataka koji se odnose na djelatnost, broj djece te na djelatnike, posebna je pažnja bila usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; provođenje deinstitucionalizacije i transformacije doma te trajanje smještaja; participaciju djece u donošenju odluka te organizaciju domskog života; tijek obrazovanja djece; suradnju s CZSS-ima i drugim institucijama; brigu o mentalnom zdravlju djece; slučajeve nasilja u domu (vršnjačko i djelatnika prema djeci), školi i na drugim mjestima; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete; edukaciju djelatnika te prisutnost volontera u domu.

Djelatnost ovih ustanova ostvaruje se kroz privremeni i dugotrajni smještaj te organizirano stanovanje djece i mladih. Svi ovi domovi imaju stambene zajednice u kojima se štićenici pripremaju i osnažuju za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije. Međutim smatramo da to nije dostatno, odnosno da mladi nisu dovoljno pripremljeni za samostalan nastavak života, što je širi problem na koji upozoravaju i rasprave o pripremi mladih za osamostaljivanje po izlasku iz domova.

Svi domovi koje smo posjetili, osim usluge smještaja, pružaju i uslugu poludnevnog boravka, dok **Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ u Lovranu**, **Dom za djecu „Zagreb“** i **Dom za djecu „Klasje“ u Osijeku**, pružaju i socijalnu uslugu cjelodnevnog boravka. Kroz poludnevni i cjelodnevni boravak djece u institucijama osigurava se zadovoljavanje životnih potreba korisnika pružanjem usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, njege, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnog vremena, organiziranog prijevoza, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. Važno je naglasiti da sva djeca izražavaju svoje zadovoljstvo boravkom u ustanovama te navode da rado dolaze u boravak domova.

Sukladno Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova, domovi su počeli razvijati nove programe koji pridonose deinstitucionalizaciji i decentralizaciji te podizanju kvalitete života djece na stalnom smještaju kroz novodefinirane ciljeve: promijeniti omjer institucijske i izvaninstitucijske skrbi te, razmjerno smanjenju ukupnog broja korisnika na smještaju, razvijati izvaninstitucijski oblik smještaja i izvaninstitucijske usluge. Planirane bi ciljeve trebali ostvariti putem sljedećih aktivnosti: povećanje opsega, kvalitete i raznovrsnosti usluga izvaninstitucijske skrbi (udomiteljstvo, organizirano stanovanje djece uz podršku); preusmjeravanje resursa dosadašnjih pružatelja usluga stalnog smještaja na pružanje usluga izvaninstitucijskih oblika smještaja; edukacija, stručna podrška i supervizija udomitelja; smanjenje broja pružatelja usluga stalnog smještaja; osiguranje regionalne ravnomjernosti; ograničenje broja korisnika; obustava prijema djece mlađe od sedam godina; pružanje stručne pomoći u obitelji (patronaža) te osiguranje potrebnih sredstava za izvaninstitucijske usluge u proračunskom planiranju. Tijekom obilazaka u 2014. ustanovili smo da je broj djece smještene u domovima smanjen u odnosu na prethodno izvještajno razdoblje.

Utvdili smo da sve ustanove imaju zaposlen dovoljan broj djelatnika koji osiguravaju kontinuiran stručni rad i skrb o djeci – odgajatelja, socijalnih radnika i psihologa – što je u skladu s Pravilnikom o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centra za pomoć i njegu u kući. Dom „Maslina“, Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić“ Lovran te Dom za djecu „Zagreb“, koji skrbe i o djeci mlađoj od tri godine života, imaju zaposlene i medicinske sestre. Zaposlen je i dovoljan broj drugih djelatnika: kuharica, spremačica, domara, pralja i administrativnog osoblja.

Sve institucije angažiraju volontere radi pružanja pomoći djeci u učenju, a neki volonteri sudjeluju u aktivnostima slobodnog vremena, u izradi domskog časopisa, u organiziranju izleta za djecu i dr. Sukladno obavijesti koju je nekadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi uputilo domovima, o obvezi postupanja sukladno Zakonu o volonterstvu, svi domovi traže izvadak iz kaznene evidencije za volontera te zaključuju Ugovor o volontiranju u pisanom obliku, sastavljaju plan i program rada te provode njegovu evaluaciju.

U domovima se, uz manji broj djece koja su izdvojena iz obitelji zbog teške materijalne situacije, u najvećem broju nalaze djeca koja su izdvojena zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja. Kod većeg broja smještene djece prisutne su psihičke smetnje, zbog čega su djeca kontinuirano uključena u psihološki ili psihijatrijski tretman u domovima ili izvan domova, a dio ih je i na terapiji lijekovima.

Upoznati smo sa slučajem punoljetnog štićenika, kojem smještaj u ustanovi za skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi više nije bio adekvatan oblik zbrinjavanja, s obzirom na njegovo zdravstveno stanje. Riječ je o osobi s intelektualnim i mentalnim oštećenjem i psihičkim smetnjama čiji smještaj nije u interesu druge smještene djece. Nadležni je CZSS u više navrata upućivao zahtjeve za smještaj većem broju drugih ustanova, čije su ih komisije za prijem i otpust redom odbijale. Nakon što smo o tome obavijestili MSPM za mladića je pronađen smještaj u odgovarajućoj instituciji.

Ni u jednoj od ovih institucija nismo utvrdili slučajeve u kojima su se odgajatelji neprimjereno odnosili prema djeci, štoviše, djeca su naglašavala dobar odnos s odgajateljima i svim drugim zaposlenicima. U slučajevima svađa među djecom, što je prisutno u domovima, sankcioniranje se provodi kroz kratkotrajno uskraćivanje povlastica i onoga što djeca vole (ograničenje gledanja televizije, igranja na računalu, trajanja izlazaka). U nagrađivanju djece koriste se pohvale, nagrade (slatkiši, igračke, izlasci) te odlasci na izlete i u kino.

Kršenje prava djece na privatnost uočili smo ponovo u jednom domu, gdje djeca ne mogu zaključati ormare s osobnim stvarima jer su, zbog nasilnih otvaranja, bravice uništene te djeca stvari osiguravaju lancima i lokotima na vratima ormara. Zabrinjavajući su navodi djece da su na to već navikli te da ne vide dugi način kako bi se zaštitili od krađa. Ravnatelju smo ponovno ukazali na nužnost pronalaženja drukčijeg načina osiguranja stvari u dječjim spavaonicama.

Djeca smještena u ustanovama sudjeluju u raznim segmentima domskog života kroz Vijeće korisnika, koje se u pravilu sastaje jednom mjesečno, grupne sastanke u odgojnim skupinama, neposredno obraćanje odgajateljima i drugim stručnim djelatnicima, sandučić povjerenja, samostalni odabir slobodnih aktivnosti te aktivnost u Komisiji za izradu jelovnika, koji je usklađen s propisanim jelovnikom Zavoda za javno zdravstvo, ali i ostavlja djeci mogućnost slaganja obroka.

Iako je sudjelovanje djece u izradi individualnog plana intenzivnije nego u prethodnom izvještajnom razdoblju, to je još uvijek područje u kojem djeca najmanje sudjeluju. **Izrada individualnog plana promjene** predstavlja vrlo važan segment skrbi. Zakonom o socijalnoj skrbi jasno je propisano tko provodi, prati i preispituje usluge i potrebe djeteta, međutim, u praksi individualni plan promjene izrađuju stručni djelatnici ustanova (socijalni radnik, psiholog, odgajatelj i drugi djelatnici sukladno potrebi), povremeno se uključuju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova te vanjski suradnici (psihijatri, psihoterapeuti). Djecu se uključuje primjereno dobi, no u većini slučajeva ih se samo upoznaje sa sadržajem već izrađenog individualnog plana promjena, a još ih se manje uključuje u njegovu evaluaciju. Većinu se roditelja sa sadržajem plana upoznaje kada dođu na susrete s djecom. Od djelatnika ustanova obaviješteni smo da se ponekim CZSS-ima individualni planovi promjena ponekad šalju na uvid i potpis. Ovakvim načinom rada gubi se smisao izrade planova za dijete i roditelja, čija bi postupanja oko izrade trebala biti usklađena radi stvaranja uvjeta za što brži povratak djeteta u biološku obitelj, a ako to nije moguće, planiraju se radnje za trajno zbrinjavanje djeteta.

Prilikom obilazaka ustanova ponovno smo inzistirali na temi obrazovanja djece jer za veliki broj smještene djece smjer obrazovanja nije određen njihovim individualnim talentima, mogućnostima i sklonostima, već se djecu usmjerava prema obrazovnim izborima koji su lakši i praktičniji u smislu blizine škole te uspostavljenih kontakata institucije i škole. To, nažalost, dovodi do toga da djeca i mladi završavaju zanimanja koja ne odgovaraju njihovim interesima ni mogućnostima, a ni potrebama tržišta rada.

Većina djece susreće se i druži s roditeljima, međutim rijetki su roditelji koji se u potpunosti pridržavaju propisanih termina. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Međutim, problematične su situacije kad

roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze, ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece već samo povremeno nazovu ustanovu. Ustanove o tome obavještavaju CZSS-e, koji često ne reagiraju i ne izriču mjere obiteljsko-pravne zaštite roditeljima niti pokreću sudske postupke lišavanja prava roditelja na skrb. Time smanjuju šanse djeci da steknu uvjete za posvojenje i život u obitelji posvojitelja.

Nasuprot slabijoj suradnji s CZSS-ima, sve ustanove ističu odličnu suradnju sa stručnim timovima vrtića, osnovnih i srednjih škola, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku pomoć djeci, zatim s nevladinim organizacijama, sportskim i kulturno-umjetničkim društvima te gradovima i županijama.

Za sve prostore posjećenih domova možemo reći da su opremljeni funkcionalnim namještajem, koji nije u svim ustanovama nov, ali je uredno održavan. Prostori su uređeni u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi, a djeca sama ukrašavaju spavaonice, osim u jednom domu, u kojem djelatnici to opravdavaju nezainteresiranošću djece, ne vidjevši u tome rezultat vlastitog nedostatnog stručno-pedagoškog rada i nedovoljnog poticanja djece. Jedan od domova i dalje se nalazi u prostoru koji nije primjeren smještaju djece, s obzirom na to da je riječ o zgradi koja ima status spomenika kulture, u kojoj su za bilo kakve promjene i popravke potrebne posebne dozvole, dok adaptacije nisu moguće. Higijena je u svim ustanovama zadovoljavajuća.

Domovi za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima (domovi čiji je osnivač RH)

U vrijeme obilaska u **Domu za djecu i mladež - Kraljevica - Oštro** bilo je smješteno 22 korisnika u dobi od sedme do 21. godine, od čega 18 maloljetnih korisnika. Od toga je 15 korisnika bilo je na stalnom smještaju (sedmero iz Ličko-senjske županije), dvoje na tjednom te petero na poludnevnom smještaju. Dom pruža usluge djeci s različitim teškoćama (lake, umjerene i teže intelektualne teškoće uz druge utjecajne teškoće). Sva smještena djeca, osim jednoga, redovito vikendima odlaze u svoje obitelji. Saznajemo da su djeca iz Ličko-senjske županije smještena u Dom radi ostvarenja obrazovanja, koje im kod kuće nije dostupno. Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka ima оформljen Područni odjel „Oštro“ pri Domu te provodi obrazovanje po posebnom nastavnom planu i programu za djecu s lakim intelektualnim teškoćama i drugim utjecajnijim teškoćama.

Iz razgovora s v.d. ravnateljicom i djelatnicima, saznali smo da u Domu nedostaju psihijatar, pedijatar i defektolog. Neke prostorije Doma nisu arhitektonski prilagođene, za što su tražili financijska sredstva, ali im nisu odobrena.

U **Centru za rehabilitaciju Fortica – Kraljevica** se, u vrijeme obilaska, na smještaju nalazilo 52 korisnika, od čega 22 djece. Korisnici Centra su s područja cijele Hrvatske. Razlozi smještaja štíćenika su njihove višestruke teškoće (najčešće kombinacije psihomotoričkih teškoća s epilepsijom, tetraparezom, itd.) te s tim u vezi nemogućnost roditelja da skrbe o njima, a što je često u vezi s drugim socijalnim problemima obitelji. Obrazovanje smještene djece provodi se preko Centra za odgoj i obrazovanje Rijeka, koji ima Područni odjel „Fortica“.

Broj stručnjaka zaposlenih u različitim smjenama nedovoljan je da bi skrb bila primjerena emocionalnim i fizičkim potrebama djece. Budući da većina korisnika ima izrazite motoričke teškoće te nisu u stanju samostalno se kretati ili se kreću otežano, prostor u kojem se nalaze nije prilagođen potrebama korisnika s obzirom na njihove teškoće, što svakako otežava i rad djelatnicima ustanove. S obzirom na to preporučili smo osiguranje potrebnih financijskih sredstava kako bi se ustanova kadrovski ekipirala te kako bi se uklonile arhitektonske barijere u samoj zgradi i tako se štíćenicima omogućio pristup drugim sadržajima u blizini Centra (uređenje rive te pristupa plaži i mogućnost ulaska u more).

Dom za djecu s poremećajima u ponašanju

U **Domu za odgoj djece i mladeži Osijek** materijalni standardi su dobri, no potrebna su dodatna ulaganja u stručne i osobne kompetencije djelatnika. U Domu se nalazi muška i ženska populacija, a u trenutku obilaska na stalnom je smještaju bilo 28 dječaka u četiri skupine i šest djevojčica starijih od 14 godina. U takozvanoj „maloj grupi“, odnosno na intenzivnom tretmanu, nalazilo se još šest dječaka u dobi od devet do 14 godina. U poludnevnom tretmanu temeljem rješenja CZSS-a bilo je 10 djece, a za još 20 se tretman provodi u OŠ „Tin Ujević“. Ravnatelj je naveo da je za poludnevni tretman djece bitno povećan interes, u odnosu na prošlu školsku godinu (sa šest na 20), a primaju se zahtjevi i iz drugih škola za provođenjem ove vrste preventivnog programa za djecu u riziku, budući da djeca u tretmanu na očigled napreduju i u učenju i u ponašanju. Ovime se potvrđuje opravdanost preporuke pravobraniteljice za širenjem ove vrste programa, koje bi mogli provoditi i sami djelatnici škola. Dom obavlja i usluge timske dijagnostike za potrebe sudova za mladež i CZSS-a te ima i prihvatnu stanicu za djecu zatečenu u skitnji i bez pratnje. U Domu se izvršavaju i sudske mjere temeljem Zakona o sudovima za mladež (ZSM) – pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak, upućivanje u disciplinski centar i upućivanje u odgojnu ustanovu. Izvršavaju se i mjere privremenog smještaja za vrijeme trajanja kaznenog postupka temeljem ZSM-a.

Obiteljski dom za nezbrinutu djecu

U sklopu sudjelovanja na 13. regionalnom susretu svih dionika skrbi o djeci pod nazivom „Perspektive udomiteljstva djece u Hrvatskoj i primjeri dobre prakse“, zajedno s predstavnicima udomiteljskih udruga, UNICEF-a i CZSS-a Varaždin, posjetili smo **Obiteljski dom Ivana Dobutovića u Petehima**, kod Barbana, u Istarskoj županiji. Posjet je obavljen kroz obilazak prostora i razgovor s djecom. U vrijeme obilaska u domu je boravilo šest korisnika. Objekt u kojem je smješten Dom prostor je stare škole u Petehima, koji je potpuno obnovljen za potrebe usluga obiteljskog doma i funkcionira od 2008. Prostor je lijepo uređen i opremljen.

Veliku podršku Obiteljskom domu daje Udomiteljska udruga Oaza, kroz razne financijske potpore. Kao veliki problem navodi se nemogućnost novog smještaja djece jer, iako je Dom osnovan rješenjem Ministarstva zdravlja i socijalne skrbi i zadovoljava uvjete za skrb o maksimalnom broju od 10 korisnika, prema sadašnjoj Mreži domova moguće je na smještaj primiti samo šestero djece. S obzirom na evidentnu neusklađenost postojeće mreže domova socijalne skrbi i djelatnosti socijalne skrbi, kao i na aktualan proces deinstitucionalizacije ustanova, pravobraniteljica je uputila preporuku MSPM-u za usklađenje sa stvarnim potrebama usluga smještaja, koja je prihvaćena.

7.2. USTANOVE ZA ŽENE I DJECU ŽRTVE NASILJA

U 2014. posjetili smo **Sigurnu kuću Istra**, nevladinu i neprofitnu udrugu osnovanu 2005. u Puli, s ciljem zbrinjavanja i smještaja žrtava obiteljskog nasilja i njihove djece na području Istarske županije. Djeluju kroz pružanje konkretne pomoći i podrške žrtvama obiteljskog nasilja te kroz edukaciju i podizanje svijesti građanstva o nasilju u obitelji kao društveno neprihvatljivom obliku ponašanja. To je jedina takva organizacija na području Istarske županije. Udruga ima dva ureda, u Puli i Poreču te tri skloništa na tri tajne lokacije na području županije, u Puli, Poreču i Labinu. U Puli se nalazi sjedište udruge te sklonište na odvojenoj lokaciji; u Poreču je ured i jedna stambena jedinica, dok je lokacija u Labinu namijenjena samo za slučajeve najveće hitnosti.

Sigurna kuća Istra radi uz financijsku potporu MSPM-a (30%), Grada Pule (24%), Istarske županije i ostalih gradova i općina Istarske županije. Od početka djelovanja do lipnja 2014. Udruga je zaprimila telefonske pozive ukupno 806 žena žrtava obiteljskog nasilja. Pomoć je bila osigurana za 462 korisnice kroz 4675 savjetodavnih sastanaka psihosocijalne, psihološke i pravne podrške. Od početka djelovanja do lipnja 2014. u prostore Skloništa je bilo smješteno ukupno 119 osoba (54 žena i 65 djece). Za vrijeme smještaja štićenice i njihova djeca su u potpunosti materijalno zbrinute, uz psihosocijalnu, psihološku i pravnu podršku. U periodu od 1. siječnja do 4. studenoga 2014. (dan obilaska) psihosocijalna podrška pružena je za ukupno 55 žena i 91 dijete, a u istom periodu smještaj je realiziran za osam žena i 14 djece. Od rujna 2008. osigurana je provedba hitnog smještaja žena žrtava obiteljskog nasilja u slučajevima obiteljskog nasilja koje se dogode izvan radnog vremena udruge. Do trenutka obilaska putem hitnog smještaja zbrinuta je ukupno 51 osoba – 24 žene sa 27 djece.

Udruga sudjeluje u brojnim aktivnostima usmjerenim razvijanju međuresorne suradnje u zaštiti žrtava nasilja u obitelji te radu na prevenciji (posebno s učenicima na sprečavanju nasilja u adolescentskim vezama), za svoje djelatnike i suradnike osigurava brojne edukacije i superviziju. Aktivno promovira svoj rad čime aktualizira i informacije o problematici nasilja nad ženama.

U vrijeme obilaska Udruga je imala šest zaposlenika, od čega dvoje na pola radnog vremena (koordinatorica, pravnica, psihologinja, socijalna radnica, administrator, kriminalist), a prema potrebi se angažiraju i vanjski suradnici.

U skloništu u Puli smještaj je osiguran u stanu od 130 četvornih metara, s pet spavaćih soba, dnevnim boravkom, blagovaonicom, kuhinjom, kupaonicom i sanitarnim čvorom. Svaka žena boravi u zasebnoj sobi s djecom. Žene u dogovoru same vode kućanstvo te u skloništu nema spremačice ni kuharice. Na taj se način ujedno uče racionalnom trošenju novca i upravljanju kućnim budžetom. Prostor koji je adaptiran i opremljen svim potrebnim sadržajima udruzi je na korištenje dao Grad Pula.

U vrijeme obilaska u skloništu je bila smještena jedna majka s troje djece. Susreti očeva i djece odvijaju se u dogovoru s CZSS-om.

7.3. CENTAR ZA PRUŽANJE USLUGA U ZAJEDNICI DOMA ZA DJECU “IZVOR” - SELCE

Posjetili smo i **Centar za pružanje usluga u zajednici Doma za djecu i mlađe punoljetne osobe „Izvor” – Selce** u sklopu kojeg se nalazi služba za podršku udomiteljima. Centar je smješten u Rijeci, u objektu gdje se nalaze i Obiteljski centar Primorsko-goranske županije i Dislocirana jedinica Centra za posebno skrbništvo. Poslove obavljaju na pola radnog vremena psihologinja i socijalna radnica Doma „Izvor”. Premda nemaju na raspolaganju ni službeni auto ni mobitel, udomiteljima su neprekidno na raspolaganju. Na temelju sporazuma s CZSS-om provode edukaciju i superviziju udomitelja te praćenje djece nakon smještaja u udomiteljsku obitelj. Tijekom 2014. edukaciju je prošlo 13 novih udomiteljskih obitelji.

Općenito, veliki problem predstavlja to što CZSS-i ne rade dovoljno ili uopće ne rade s biološkim obiteljima djece smještene u institucije. Nema ni dostatnog rada s udomiteljskim obiteljima pa, primjerice, CZSS Rijeka nema tim za udomiteljstvo, budući da je normativ za ustrojavanje tima 100 registriranih udomitelja.

Na dan 31. prosinca 2013. u Primorsko-goranskoj županiji bilo je 28 udomiteljskih obitelji, a u prvoj polovici 2014. educirano ih je još 13.

7.4. CENTAR ZA POSEBNO SKRBNIŠTVO

Tijekom obilazaka institucija na području Primorsko-goranske i Istarske županije posjetili smo i **Centar za posebno skrbništvo, Dislociranu jedinicu Rijeka**. S predstavnicama Centra razgovarali smo o mogućnostima razvijanja suradnje, razmatrali problematiku pojedinih sustava i mogućnosti unapređivanja zaštite prava i interesa djece s obzirom na primjenu novog Obiteljskog zakona (koji je u međuvremenu „suspendiran”).

7.5. CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB NOVA GRADIŠKA I UDOMITELJSKE OBITELJI

Zbog anonimne prijave o nepravilnostima u postupcima udomljavanja malodobne djece, vezano uz rad **CZSS Nova Gradiška**, posjetili smo taj Centar i dvije **udomiteljske obitelji** na području njegove nadležnosti, koje smo izabrali nasumičnim odabirom. U CZSS-u smo razgovarali s djelatnicima Odjela za djecu, mladež i obitelj. Glavna tema razgovora bila je udomiteljstvo i postupci posvojenja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Obaviješteni smo da CZSS u evidenciji ima 104 udomiteljske obitelji, od čega 43 za djecu u koje je smješteno 96 djece. Na području Nove Gradiške djeluje Udruga udomitelja „Leptir“ koja radi na promociji udomiteljstva. Tijekom 2014. (do trenutka posjeta) CZSS nije realizirao niti jedno posvojenje, ali su bili u tijeku postupci stvaranja preduvjeta za posvojenje četvero djece, od kojih se jedno dijete nalazi u ustanovi, a troje u udomiteljskoj obitelji. Oko 30% djece smještene u udomiteljske obitelji su pripadnici romske nacionalne manjine, a kod trećine djece prisutne su teškoće u razvoju. Djelatnici CZSS-a smatraju da zakonski propisana edukacija udomitelja u trajanju od 40 sati nije dovoljna, stoga podršku udomiteljima osim tima za udomiteljstvo pri CZSS-u pruža i Udruga „Sirus – Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje“ iz Zagreba.

Zajedno s djelatnicima CZSS-a posjetili smo dvije udomiteljske obitelji. U jednoj je smještena djevojčica s TUR, koja se već više godina nalazi na smještaju i koju je nadležni CZSS posjetio samo jednom u pet godina, dok je skrbnik nikada nije posjetio. Djevojčica bi, sukladno zakonskoj obvezi, trebala imati osobnu iskaznicu, no udomitelji smatraju da joj to ne treba jer ona iz kuće odlazi samo u školu. Iz istog razloga joj udomitelji ne isplaćuju ni *džeparac*. Djelatnicima CZSS-a ukazali smo na nepravilnost u postupanju udomitelja te zatražili da to ispravi te da se žurno kontaktira CZSS nadležan za djevojčicu. U istoj je obitelji bilo kratkotrajno smješteno i troje djece mlađe od sedam godina, također s TUR, za koje su udomitelji tražili žurno premještanje, budući da o zdravstvenim poteškoćama djece nisu imali informacije, niti su bili u mogućnosti skrbiti se za njih, s obzirom na svoju životnu dob. U drugoj je udomiteljskoj obitelji situacija bila malo bolja, a riječ je o udomiteljici koja se više godina skrbi o jednoj djevojčici.

Iako navodi iz anonimne prijave nisu potvrđeni, tj. nismo upoznati sa slučajevima udomiteljskih obitelji s prekomjernim brojem djece, ne možemo biti zadovoljni postupanjem ovoga CZSS-a u segmentu alternativne skrbi o djeci. CZSS nije dovoljno uključen u rad s obiteljima te u postupke smještanja djece nedovoljno uključuju djecu, na što smo im ukazali.

7.6. PRIHVATILIŠTA ZA TRAŽITELJE AZILA U ZAGREBU

Prilagodite prihvatilišta izbjeglica i azilanata djeci – osigurajte im ondje besplatnu pravnu pomoć i obrazovanje, bez diskriminacije.

Preporuka Odbora za prava djeteta

Prateći ostvarivanje prava djece stranih državljana koji se na području Hrvatske zateknu bez pratnje roditelja ili zakonskog skrbnika obišli smo **Prihvatilište za tražitelje azila** koje se privremeno nalazi u Zagrebu. Riječ je o ustanovi otvorenog tipa u kojoj se u vrijeme obilaska na smještaju nalazilo 143 osobe, među kojima nije bilo nijednog djeteta bez pratnje odrasle osobe. U razgovoru s djelatnicima Prihvatilišta dobili smo informacije o konkretnom postupanju prilikom prihvata djeteta, načinu utvrđivanja zdravstvenog stanja djeteta, organiziranju dnevnog ritma te osiguravanju zaštite zajamčenih prava djece. Razgovarali smo i o suradnji s drugim institucijama, osobito CZSS-om, Crvenim križem, Hrvatskim pravnim centrom te Centrom za mirovne studije. Istaknuto je kako se u Kutini obnavlja Prihvatilište za tražitelje azila u kojem će se prvenstveno smještati osobito ranjive skupine stranaca, poput djece bez pratnje, trudnica, majki i obitelji s malom djecom.

7.7. ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE I UČENIČKI DOMOVI

U ovoj godini posjetili smo ukupno 31 odgojno-obrazovnu ustanovu: četiri dječja vrtića, 19 osnovnih škola, dvije srednje škole, tri učenička doma i tri centra za odgoj i obrazovanje.

Prilikom obilazaka odgojno-obrazovnih ustanova pažnju smo usmjerili na prostore u kojima borave djeca, organizacijske i kadrovske uvjete te smo razgovarali s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom, najčešće predstavnicima vijeća učenika, obuhvaćao je i upoznavanje djece s Konvencijom o pravima djeteta te institucijom pravobraniteljice za djecu. Nastavili smo obilaziti odgojno-obrazovne ustanove u područjima od posebne državne skrbi. Obišli smo i neke od škola koje polaze članovi Mreže mladih savjetnika. Potaknuti različitom praksom školovanja djece u posebnim odgojno-obrazovnim skupinama i posebnim razrednim odjeljenjima na području Splitsko-dalmatinske županije, obišli smo devet škola u kojima takve skupine i razredna odjeljenja postoje. Dvije škole obišli smo u sklopu obilazaka djece s poplavljenih područja. Nakon obilazaka po potrebi smo nadležnim službama dostavljali naša zapažanja te prijedloge i preporuke za učinkovitiju zaštitu prava i interesa djece.

Predškolske ustanove

Posjetili smo četiri dječja vrtića (DV):

- DV „Grohote“, Šolta (pri DV „Marjan“, Split)
- DV „Oblutak“, (pri DV „Cvit Mediterana“, Split)
- DV „Ciciban“, Otočac
- DV „Cvrčak“, Knin

Opažanja tijekom obilazaka ukazuju na razlike u uvjetima rada vrtića, pristupu djeci s TUR, motivaciji djelatnika, ulaganjima od strane osnivača te participaciji roditelja u životu i radu vrtića.

U odnosu na kadrovske uvjete razlika je uočljiva posebice u broju zaposlenih stručnih suradnika. DV „Cvrčak“ u Kninu (koji uz matični vrtić ima i tri područna) ima zaposlenog pedagoga i medicinsku sestru te ondje izražavaju potrebu za zapošljavanjem psihologa i defektologa. DV „Ciciban“ u Otočcu nema nijednog stalno zaposlenog djelatnika u stručno-razvojnoj službi. Doznajemo da će, temeljem odluke Upravnog vijeća za potrebe poslova koje nalaže Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi i Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe biti sklopljeni ugovori o djelu, po potrebi, s pedagogom i psihologom. Od vanjskih suradnika koriste usluge pedagoga (1-2 puta godišnje) koji organizira radionice za odgojitelje. DV Grohote na otoku Šolti (koji je dio DV-a Marjan u čijem je sastavu ukupno 15 vrtića), također nema stručnih suradnika već oni po potrebi dolaze iz Splita.

DV „Oblutak“ dio je velikoga splitskog vrtića „Cvit Mediterana“ koji obuhvaća ukupno 21 vrtić. I dok u DV „Ciciban“ uopće nema neupisane djece, a u Kninu ih je na listi čekanja manje od 20, splitski vrtići još uvijek kapacitetom ne mogu zadovoljiti potrebe djece i roditelja na području grada.

Prostorni uvjeti vrtića znatno se razlikuju. Primjerice, DV „Cvrčak“ u Kninu prilagođen je potrebama djece, a DV Grohote na Šolti nalazi se u staroj kamenoj zgradi i ne udovoljava suvremenim zahtjevima te je donacijama uređeno malo dvorište za igru djece.

Odnos osnivača prema vrtićima je različit i ogleda se, kako u ekonomskoj cijeni vrtića i iznosu koju plaćaju roditelji, tako i u ulaganjima u vrtiće. U pojedinim vrtićima ekonomska cijena nije dostatna za pokriće svih troškova. Rekonstrukcija i gradnja pojedinih vrtića planira se ostvariti kroz kandidaturu za EU fondove. Primjerice, već je pet godina u planu realizacija projekta za proširenje i rekonstrukciju dječjeg vrtića u Otočcu, za što Grad Otočac planira pribaviti sredstva od EU fondova po projektima.

U svim ovim vrtićima integrirana su djeca s TUR. DV „Ciciban“ ove godine ima dva asistenta za djecu s TUR, koje u polovici financira osnivač, a u polovici HZZ. Svi vrtići suradnju s lokalnom zajednicom ocjenjuju dobrom. Osim redovnih programa svi vrtići provode i različite dodatne programe te su aktivni u projektima koje ostvaruju u suradnji s institucijama i udrugama u lokalnoj zajednici. Djeca iz DV „Ciciban“ u Otočcu sudjeluju na Olimpijskom festivalu dječjih vrtića Primorsko-goranske županije, na kojem postižu zapažene uspjehe, a DV „Cvrčak“ uspješno surađuje sa Savezom športova Grada Knina, pod čijim se pokroviteljstvom odvijaju sportske manifestacije Hrvatski olimpijski dan i Olimpijski festival dječjih vrtića.

Osnovne škole

Posjetili smo 19 osnovnih škola:

- OŠ kneza Trpimira, Kaštel Gomilica
- OŠ kneza Mislava, Kaštel Sućurac
- OŠ Don Lovre Katića, Solin
- OŠ Ravne njive, Split
- OŠ Trstenik, Split
- OŠ Mertojak, Split
- OŠ Spinut, Split
- OŠ Pojišan, Split
- OŠ Manuš, Split
- OŠ Blatine, Split
- OŠ Stjepana Ivičevića, Makarska
- OŠ Grohote, Šolta
- OŠ Jelenje-Dražice, Jelenje
- OŠ Pećine, Rijeka
- OŠ „Matija Antun Reljković“, Cerna
- OŠ Josipa Lovrečića, Otok
- OŠ „August Šenoa“, Osijek
- OŠ Ljudevita Gaja, Osijek
- OŠ „Tin Ujević“, Osijek

Posjete osnovnim školama možemo tematski podijeliti na:

- posjete školama u kojima djeluju posebne odgojno-obrazovne skupine i posebni razredni odjeli na području Splitsko-dalmatinske županije (9) i Odjelu za djecu s teškoćama vida pri OŠ Pećine
- posjete školama u poplavljenim područjima (2)
- posjete školama čiji su učenici članovi Mreže mladih savjetnika (3)
- posjete na poziv djelatnika škola u okviru kojih smo predstavljali rad institucije Pravobranitelja za djecu i Konvenciju o pravima djeteta (4).

Opažanja u osnovnim školama upućuju na razlike u prostornim, organizacijskim i sigurnosnim uvjetima, brojnosti i sadržaju izvannastavnih aktivnosti, postignućima i participaciji djece te motivaciji i senzibilitetu osoblja u odnosu na unapređivanje uvjeta rada.

OŠ kneza Mislava, OŠ Don Lovre Katića, OŠ Ravne njive, OŠ Trstenik, OŠ Mertojak, OŠ Spinut, OŠ Pojišan, OŠ Manuš i OŠ Blatine posjetili smo nakon uočenih nedostataka u ostvarivanju inkluzivnog osnovnoškolskog obrazovanja i **problema u provedbi djelomične integracije u posebnim odgojno-obrazovnim grupama i posebnim razrednim odjelima** pri redovnoj osnovnoj školi i obrazovanju u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama na području Splitsko-dalmatinske županije (prema članku 7., 10. i 12. *Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*). Obilaskom škola uočeni su nedostadni kapaciteti stručnih timova, budući da samo manji broj škola ima potpuno ekipiran stručan tim. Učionice za posebne odgojno-obrazovne grupe, kao i posebna razredna odjeljenja, najčešće su prostorno dislocirani od ostalih učionica u školi i nedovoljno su opremljene didaktičkim

nastavnim sredstvima te potrebnom pomoćnom tehnologijom i pomagalicama. Zbog velikog broja učenika u OŠ Mertojak organizirana je nastava u tri smjene, kabineti su preuređeni u učionice, a škola nema sportsku dvoranu pa se nastava tjelesno-zdravstvene kulture izvodi na vanjskom igralištu škole, a za lošeg vremena u atriju škole.

OŠ Pećine Rijeka posebna je po prvoj dječjoj knjižnici za djecu s teškoćama vida. Škola je bila devastirana od strane maloljetnih delinkvenata te je tada, između ostalog, uništen i dio fonda ove knjižnice. Osim knjižnice, koja je velikim dijelom opremljena uz pomoć vanjskih donatora, u školi se nalazi i Odjel za djecu s teškoćama vida u sklopu kojega se nalazi prostor za ranu intervenciju. Škola svojim nastojanjima i aktivnostima za veću kvalitetu inkluzivne prakse djece s oštećenjem vida želi postati referalni Centar za učenike s oštećenjem vida.

Dvije škole, **OŠ Josipa Lovretića u Otoku** i **OŠ „Matija Antun Reljković“ u Cerni**, obišli smo u sklopu **obilazaka djece s poplavljenih područja** te s djelatnicima razgovarali o tome kako se aktualna zbivanja u ovim mjestima odražavaju na rad škole, čiji su učenici i sami sudjelovali kao volonteri u pružanju pomoći stradalima.

Škole čiji su učenici članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu obišli smo s ciljem upoznavanja djece, članova vijeća učenika s Konvencijom o pravima djeteta, Mrežom mladih savjetnika i ovlastima pravobraniteljice za djecu. Razgovarali smo s njima o pravima djece, a posebno o funkcioniranju i načinu rada vijeća učenika.

Četiri škole obišli smo **na poziv djelatnika**, kako bismo predstavili djeci rad Ureda pravobraniteljice i Konvenciju o pravima djece. Tijekom obilazaka uočavamo da su objekti **OŠ Jelenje-Dražice** u lošem stanju te doznajemo da osnivač Primorsko-goranska županija (PGŽ) osigurava novčana sredstva samo za kritične stavke i sredstva za redovno funkcioniranje. Škola organizira i školovanje djece u Psihijatrijskoj bolnici u Lopači, gdje su uočeni problem u prostornim, organizacijskim i kadrovskim uvjetima. Problem se često javlja i u vezi s nadležnostima u pojedinim segmentima (primjerice opremanju prostora) jer je osnivač bolnice Grad Rijeka, a osnivač škole je PGŽ. Od stručnih suradnika škola ima samo psihologa i knjižničara.

Na problem nedostatka stručnih suradnika upozorili su nas i u **OŠ „August Šenoa“ u Osijeku** koja ima 270 učenika, a pohađaju je i štitičnici Doma za odgoj djece i mladeži. Osim pedagoga, nemaju drugih stručnjaka u stručnom timu. U **OŠ kneza Trpimira u Kaštel Gomilici** poteškoće se u najvećem broju slučajeva odnose na materijalno financijske izdatke za obnovu školske zgrade, sanaciju krovšta i interijera.

Srednje škole

Posjetili smo dvije srednje škole:

- Srednja škola Otočac
- Obrtnička škola za osobne usluge, Zagreb

Srednja škola Otočac ima 465 učenika u 24 razredna odjela. U školi postoje četverogodišnji obrazovni programi: opća gimnazija, ekonomija i trgovina – zanimanje ekonomist, šumarstvo – zanimanje šumarski tehničar i poslovni tajnik, a usto i trogodišnji obrtnički obrazovni programi za zanimanja: prodavač, elektromehaničar, autoelektričar, automehaničar i strojobravar.

Osim navedenih zanimanja škola ima odobrenje za provedbu obrazovnih programa poljoprivrede za zanimanja: poljoprivredni gospodarstvenik, ratar i cvječar. Nastava je organizirana samo u prijedodnevnom turnusu. Učenici obrtničkih zanimanja pohađaju i praktičnu nastavu koja se odvija u školskim radionicama i izvan škole kod licenciranih obrtnika. Najviše učenika polazi gimnazijski smjer i smjer šumarskog tehničara. Učenici dolaze s područja Grada Otočca, Općine Brinje, Vrhovine, Senja i Gospića. Prijevoz učenika organiziran je preko osnivača, pretežito djecu prevozi Autoprijevoz Otočac. Školu pohađa četvero učenika s TUR, od kojih je dvoje u invalidskim kolicima. Nastava je organizirana u prizemlju, a u planu je i projekt za uvođenje dizala. Među 70 zaposlenika tri su stručna suradnika (pedagog, knjižničar i psiholog), škola je opremljena suvremenom obrazovnom tehnologijom, nastavnim sredstvima i pomagalicama koji omogućuju kvalitetan rad u nastavi te ima sportsku dvoranu i vanjsko nogometno igralište. Učenici postižu vrijedne rezultate na natjecanjima u znanju i sportu, kako na županijskoj razini tako i na međuregionalnoj

i državnoj razini, na ispitima državne mature te u nastavku školovanja. Škola ima međunarodni status eko škole. Školska knjižnica s čitaonicom smještena je na prvom katu škole, na prostoru od 60 četvornih metara, a raspolaže knjižnim fondom od 6435 knjiga. U razgovoru s članovima vijeća učenika doznajemo da su zadovoljni obrazovanjem i boravkom u školi.

Obrtnička škola za osobne usluge u Zagrebu ima 693 učenika u 30 razrednih odjela. Škola izvodi nastavu u četiri trogodišnja obrazovna programa, za obrtnička zanimanja prema JMO modelu (Jedinstveni model obrazovanja u kojem se većina praktične nastave odvija u obrtničkim radionicama): frizer, pediker, kozmetičar i fotograf. Škola radi u dvije smjene, a nastava je organizirana tako da se naizmjenice jedan tjedan odvija teorijska, a drugi tjedan praktična nastava u školskom praktikumu i kod licenciranih obrtnika.

Obilaskom prostora vidljivo je da je skučen i nedostatan, učionice su male, u učionici za tjelesnu i zdravstvenu kulturu nema mogućnosti za ekipne sportove, učenici nemaju prostora za slobodne aktivnosti i boravak za vrijeme odmora, a posebno nedostaje uređen školski okoliš te učenici borave ispred ulaza u zgradu na stepenicama i na ulici za vrijeme školskog odmora. U zgradi u kojoj je škola nalaze se i stanovi stanara što je neprimjereno za odgojno-obrazovnu ustanovu koju pohađa 693 učenika.

Iako škola ima pedagoga i socijalnog pedagoga (tek od ove školske godine), kažu da im i dalje nedostaje stručnih suradnika, posebno zato što imaju 128 učenika s TUR. Škola nema portira već dežuraju učenici, stoga smo ih upozorili da je takva praksa nepoželjna jer ugrožava sigurnost učenika. Stručne suradnice pedagoginja i socijalna pedagoginja provode brojne radionice, a kao posebno uspješnu i korisnu učenicima ističu radionicu o medijaciji. U razgovoru s učenicima doznajemo da je vijeće učenika ustrojeno i da funkcionira. Učenice su imale primjedbe na cjelodnevno nastavno opterećenje, kao i na neprimjeren odnos poslodavaca, kod kojih imaju praktičnu nastavu i vježbe, prema učenicima. Navode da nedostaje licenciranih radionica za obavljanje praktične nastave i vježbi kod poslodavca, a tu situaciju poslodavci koriste na način da od učenika zahtijevaju da dolaze i prekovremeno i izvan vremena predviđenog za praktičnu nastavu i vježbe naukovanja.

Centri za odgoj i obrazovanje

Posjetili smo tri centra za odgoj i obrazovanje:

- Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka
- Centar za odgoj i obrazovanje Goljak, Zagreb
- Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec

Centar za odgoj i obrazovanje Goljak u Zagrebu provodi odgoj i obrazovanje djece s motoričkim teškoćama. Osim predškolskih skupina, Centar provodi i program za djecu u obitelji, u koji se mogu uključiti djeca od šestog mjeseca života. U osnovnoj školi najveći broj učenika pohađa poseban program, no za određeni broj učenika provodi se redovan program uz individualizirane postupke u radu. Saznajemo da se upravo ti učenici po završetku osnovne škole teško uključuju i nastavljaju srednjoškolsko obrazovanje u srednjim školama. Zbog toga ravnatelj Centra pokušava prostorno proširiti Centar s namjerom uvođenja i srednjoškolskog programa obrazovanja. Centar za odgoj i obrazovanje Goljak razvio je mobilni tim koji godišnje pruža pomoć i podršku u oko 60-100 odgojno-obrazovnih ustanova na području cijele Hrvatske. Centar razvija program za rad pomoćnika u nastavi za učenike s motoričkim teškoćama u inkluzivnim uvjetima školovanja. Također, Centar pruža podršku osnovnim školama Grada Zagreba u osiguravanju primjerenih uvjeta školovanja učenika s motoričkim teškoćama i u korištenju računalne daktilografije u obuci pisanja učenika s izraženijim motoričkim teškoćama.

Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka jedina je ustanova na području Primorsko-goranske županije u kojoj se provodi odgoj, obrazovanje, rehabilitacija, radno i stručno osposobljavanje djece i mladeži s intelektualnim teškoćama i drugim utjecajnijim teškoćama u razvoju, po posebnom nastavnom planu i programu. Ove godine u Centru se uglavnom školuju učenici s težim i teškim intelektualnim teškoćama. Osim osnovnoškolskog obrazovanja, provodi i srednjoškolske programe osposobljavanja za zanimanja pomoćni krojač i pomoćni knjigoveža.

Centar pohađaju i djeca s otoka pa dolazi do problema u financiranju prijevoza za te učenike jer za njih nije nadležan Grad Rijeka kao osnivač Centra. Kako u školskoj zgradi, koja je na tri etaže, nema dizala, izvođenje nastave na etažama otežava kretanje učenicima koji su nepokretni ili polupokretni. Od ove školske godine Centar provodi projekt „Vidim te!“, u suradnji s Forumom za slobodu odgoja kroz koji učenici upoznaju nacionalne manjine u lokalnoj zajednici. Želja je Centra da preraste u Centar podrške Primorsko-goranske županije koji bi pružao podršku djeci s teškoćama, njihovim roditeljima te stručnjacima koji rade s djecom s teškoćama u razvoju u redovnim školama.

Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec posebna je odgojno-obrazovna ustanova za učenike s većim teškoćama u razvoju. Učenici Centra primarno su učenici s intelektualnim teškoćama, uz utjecajne teškoće: sljepoću, slabovidnost, tjelesnu invalidnost kao posljedicu cerebralne paralize ili drugih uzroka, oštećenja glasovno-govorne komunikacije, nerazvijen govor, autizam, poteškoće u ponašanju. Iako je osnivač Centra Grad Čakovec, učenici dolaze iz cijele Međimurske županije. Oko polovine učenika Centra su učenici pripadnici romske nacionalne manjine. Centar nema svoju kuhinju, no učenicima je ipak osiguran topli obrok. Zbog nedostatka prostora hodnik se pretvara u blagovaonu, učionice se pregrađuju kako bi se dobilo na prostoru, profesori nemaju kabinete. Stoga je Centar hitno potrebno izmjestiti. Grad Čakovec aktivno je uključen u izgradnju nove zgrade, no problem su financijska sredstva.

Učenički domovi

Posjetili smo tri učenička doma koji pružaju smještaj učenicima i učenicima srednjih škola:

- Učenički dom Ante Brune Bušića, Zagreb
- Učenički dom Srednje škole Otočac
- Učenički dom Split.

Dva učenička doma su samostalne ustanove, a jedan je u sastavu srednje škole. Domovi su različitog smještajnog kapaciteta, od 32 do 516 mjesta. Tijekom obilazaka obavljen je uvid u uvjete smještaja i prehrane djece, kadrovske uvjete, mogućnosti participacije djece u odlučivanju o pitanjima koja su od njihova interesa, ponuđene aktivnosti slobodnog vremena i suradnju domova s roditeljima i nadležnim institucijama.

Prostor i uvjeti smještaja u domovima razlikuju se u odnosu na starost, obnovljenost i uređenost. Dok su neki od domova primjereno obnovljeni i uređeni, u jednome nalazimo zastario i skromno uređen prostor te nedostatak vanjskog odgovarajuće uređenog dvorišta za druženje djece. U tom slučaju preporučili smo zatražiti uključivanje MZOS-a i osnivača u rješavanje problema i unapređivanje prostornih uvjeta.

Učenici s kojima smo razgovarali izjavili su da su zadovoljni smještajem u domu i prehranom, a djelatnici domova ističu da se djeca mogu obratiti odgajateljima ili kuhinjskom osoblju u slučaju potrebe za obrokom.

Postoji potreba za zapošljavanjem stručnih djelatnika i pomoćnog osoblja: odgajatelja, zdravstvenog djelatnika (medicinske sestre), portira. U jednom od domova poslove odgajatelja obavlja samo jedna osoba iako postoji potreba za drugim odgajateljem s obzirom na broj učenika. Jedan dom nema medicinsku sestru pa te poslove obavljaju drugi djelatnici, a nije osigurano dežurstvo na ulazu u zgradu jer dom nema zaposlenog portira. Domove posebno upozoravamo da prije zapošljavanja djelatnika moraju za njih pribaviti posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije, odnosno o tome je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela iz Zakona o odgoju u osnovnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ) ili za tzv. „spolne delikte“ iz Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji.

U domovima učenici uglavnom svoje pravo sudjelovanja ostvaruju u vijeću učenika, kroz kreiranje jelovnika i sadržaja slobodnih aktivnosti, rasprave i prijedloge u vezi s poteškoćama u učenju, analizu školskog uspjeha i slično. No, tamo gdje je nedostatna zainteresiranost učenika za sudjelovanje, učenike bi trebalo kontinuirano upoznavati s pravima djece, poticati ih na izražavanje mišljenja o pitanjima koja ih se tiču te aktivno raditi s vijećem učenika. Zbog toga osnivačima i domovima redovito upućujemo preporuke za osmišljavanje plana i intenziviranje rada vijeća učenika te za informiranje učenika o dječjim pravima.

Odgajatelji u domovima redovito prate školska postignuća učenika i redovitost pohađanja nastave. Djelatnici domova ističu da je suradnja s roditeljima zadovoljavajuća, no negdje ističu da su roditelji nedovoljno kritični prema ponašanju djece. Navode da surađuju s CZSS-ima, no suradnja se uglavnom svodi na obavješćavanje o problemima učenika te ocjenjuju da bi ona trebala biti bolje koordinirana.

Djelatnici domova ističu teške financijske prilike brojnih obitelji, što se odražava i na plaćanje troškova smještaja, no ističu da domovi za takve situacije imaju razumijevanja i da ih uvažavaju pri naplati smještaja i drugih izdvajanja, primjerice, za izlete, ekskurzije i slične aktivnosti. U takvim slučajevima domove upućujemo da od CZSS-a zatraže pomoć za dijete i obitelj radi podmirenja sredstava potrebnih za boravak djeteta u domu.

7.8. ZDRAVSTVENE USTANOVE

Posjetili smo osam zdravstvenih ustanova u kojima se liječe djeca:

- Kliniku za dječje bolesti Zagreb - Klaićeva
- Županijsku bolnicu Čakovec
- Specijalnu bolnicu za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama (Goljak), Zagreb
- Specijalnu bolnicu za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra
- Klinički odjel dječje i adolescentne psihijatrije KBC-a Osijek
- Psihijatrijsku bolnicu Lopača
- Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagrebu (Kukuljevićeva)
- Odjel pedijatrije i rodilište Opće bolnice „Hrvatski ponos“ Knin

Tijekom obilazaka pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihovog boravka u bolnici.

Kliniku za dječje bolesti Zagreb - Klaićeva posjetili smo s obzirom na najave Ministarstva zdravlja (MZ) iz ožujka 2013. da se dovršetak radova na uređenju prostora, s ciljem poboljšanja uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od malignih bolesti, očekuje u prvoj polovini 2014., što nije realizirano. Razgovarali smo sa sanacijskim upraviteljem/ravnateljem Klinike, glavnom sestrom i drugim medicinskim osobljem, odgajateljicom u dječjem vrtiću, djecom i roditeljima o načinu profesionalne skrbi i liječenja te o teškoćama s kojima se zdravstveno osoblje susreće u obavljanju posla i liječenju djece. Dodatno smo se zadržali na Odjelu za hematologiju i onkologiju u kom se djeca liječe u izrazito lošim prostornim uvjetima, na što godinama upozoravamo.

Tijekom obilaska smo stekli dojam o razvijenoj svijesti o važnosti boravka roditelja uz djecu tijekom bolničkoga liječenja, o potrebi strukturiranja slobodnog vremena djece i upotpunjavanja aktivnostima primjerenim njihovoj dobi i zdravstvenom stanju. Iako se u prostoru Klinike vide uloženi napor kako bi se on humanizirao i prilagodio djeci, on djeluje derutno, neodgovarajuće i skućeno. Sve prostorije bolnice nisu dostupne i pristupačne za djecu s teškoćama u razvoju.

Upoznati smo s odlukom Sanacijskog vijeća Klinike o potrebi premještanja Klinike za dječje bolesti Zagreb na drugu lokaciju u gradu, budući da je za njezino funkcioniranje, prema postojećim pravilnicima i minimalnim prostornim uvjetima, prema izračunima potrebna površina od 20.000 do 25.000 četvornih metara (sada je smještena u prostoru od 12.500 četvornih metara).

MZ-u smo preporučili premještanje Klinike na drugu lokaciju koja će površinom zadovoljavati uvjete prema postojećim pravilnicima, ali i da se u međuvremenu, do realizacije preporuke o premještanju, djeci koja se liječe na Odjelu za hematologiju i onkologiju neodgodivo osiguraju humaniji uvjeti liječenja. Iako ova ustanova nije u nadležnosti Grada

Zagreba, preporuku smo uputili i Gradu, u nadi da će i to pridonijeti što skorijem pronalaženju rješenja za djecu-pacijente Klinike koja se ponosi tradicijom i nazivom „Dječja bolnica – prijatelj djece“.

Obišli smo pedijatrijski odjel i rodilište u **Županijskoj bolnici Čakovec**. U sklopu pedijatrijskog odjela ordinira dječji psihijatar. Pri posjetu su nas upozorili na problem smještaja dječje psihijatrije na četvrtom katu, pri čemu svaka soba ima izlaz na balkon, što predstavlja rizik s aspekta sigurnosti djece. Sadašnje rješenje za kontrolu izlaza predstavljaju teške i spuštene rolete te stalno zaključana vrata. Iz razgovora s ravnateljem i zdravstvenim djelatnicima saznajemo da bolnica često prima pacijente i iznad svojih kapaciteta. Također smo upoznati s povećanim brojem maloljetničkih trudnoća. Prošle godine je bolnica imala zaposlenu romsku pomagačicu, putem programa javnih radova HZZ-a, što je u mnogo čemu pomoglo osoblju i romskim roditeljima. Ove godine nije nastavljena takva praksa. Rodilište ima status „Rodilište – prijatelj djece“, ali nema dovoljno medicinskih sestara, što se zasad ne može riješiti zbog zabrane zapošljavanja. Postoji potreba zapošljavanja psihologa, radnog terapeuta i logopeda koji bi radili samo s djecom.

Specijalnu bolnicu za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama (Goljak) u Zagrebu obišli smo po anonimnoj prijavi o potrebi zaštite djece-pacijenata zbog promjene lokacije stacionara Odjela djece školske dobi, s adrese Goljak 2, na adresu Zelengaj 37. Tijekom obilaska obaviješteni smo kako je do odluke o premještanju stacionarnog odjela došlo radi osiguranja boljih uvjeta smještaja za djecu i racionalizacije troškova. Obilaskom bolnice nismo mogli potvrditi navode iz anonimne predstavke jer je objekt na Zelengaju arhitektonski prilagođen djeci s motoričkim teškoćama te djeca imaju vanjski i unutarnji prostor za igru.

Bolnici smo preporučili da za blagovaonu osigura zaseban prostor, umjesto sadašnjeg korištenja višenamjenskoga hodnika koji se, u vrijeme objeda, „pretvara“ u blagovaonu. Gradu Zagrebu smo preporučili ulaganje dodatnih sredstva u opremanje objekta tzv. Malog Zelengaja kako objekt ne bi stajao prazan. S obzirom na veliku fluktuaciju djece-pacijenata te djece koja pohađaju osnovnu školu i vrtić, potrebno je pronaći rješenje za proširenje postojećeg parkirališta bolnice.

Pravobraniteljica za djecu i zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom obišle su **Specijalnu bolnicu za kronične bolesti dječje dobi Gornja Bistra**. U bolnici borave djeca-pacijenti koja imaju određenu teškoću, ali njihovo zdravstveno stanje ne zahtijeva dugotrajan smještaj. Razlog hospitalizacije, koja prosječno traje oko 340 dana, nije uvijek medicinske prirode već je određeni broj djece-pacijenata smješten u bolnici zbog loših socijalnih prilika obitelji. Nedostaje nemedicinskog osoblja, što se nastoji riješiti putem volontera koji najvećim dijelom dolaze iz Italije. Neki pacijenti vezani su za krevet (ordinirano humano vezivanje), a jedno dijete nalazi se u „krevetiću-kavezu“ što smatramo neprihvatljivim. Objašnjeno nam je da su to mjere koje bolnica poduzima zbog zaštite zdravlja pacijenata, budući da zbog pomanjkanja kadra nema osobu koja bi mogla biti uz pacijente 24 sata na dan.

MZ-u smo preporučili da odobri zapošljavanje dodatnog osoblja te da pronađe rješenje za siguran boravak djeteta u krevetu na humaniji način. Također smo preporučili da djeca ne budu vezana u krevetićima te da se poduzmu aktivnosti za povećanje inkluzije i socijalizacije djece-pacijenata. S obzirom na to da volonteri preuzimaju višestruke uloge u bolnici, preporučili smo da ih se stručno osposobi, prati i podržava u njihovom radu (volontiranju).

Posjetili smo **Klinički odjel dječje i adolescentne psihijatrije KBC-a Osijek**, jedini odjel s mogućnošću stacionarnog liječenja djece u cijeloj regiji. Odjel je na posebnoj lokaciji izvan centralne bolnice, a iako odvojeni, u zgradi se liječe i odrasli pacijenti. Dobro je kadrovski i stručno ekipiran. No, prostor odjela je devastiran i skučen, zbog čega nema ustrojenu dnevnu bolnicu, niti mogućnost kvalitetnijeg rada s roditeljima. Kvaliteta i stručnost svakodnevnog rada s djecom u ambulant i s djecom u stacionaru također trpe zbog nedostatka prostora, a posebno zabrinjava kršenje prava na privatnost djece na liječenju. Problem predstavlja i raspored i organizacija dežurstava dječjih psihijatara na odjelu za odrasle, zbog čega su tada nedostupni djeci, i u stacionaru i u ambulanti.

Zbog uočenih potreba KBC-u Osijek i MZ-u preporučili smo preseljenje odjela u novu zgradu koja se planira graditi za potrebe odjela psihijatrije KBC-a Osijek te potpuno odvajanje djece od odraslih pacijenata. Do premještanja odjela u novi prostor, preporučili smo preseljenje odraslih pacijenata na drugu lokaciju te obnovu, rekonstrukciju i adaptaciju

zgrade samo za potrebe djece, uključujući i uređenje dvorišnog prostora, kako bi djeca iz stacionara mogla boraviti na zraku. Preporučili smo da se osigura zaštita privatnosti djece na liječenju, kao i organizaciju rada i dežurstva prilikom kojih će liječnici primarno biti dostupni djeci, posebice kod hitnih prijema. Preporučili smo i ustroj dnevne bolnice te da se djeci omogući ostvarivanje prava na iskazivanje mišljenja o svom liječenju. KBC Osijek je načelno uvažio preporuku o osiguranju primjerenog prostora i obvezao se na njezinu realizaciju. Na druge preporuke nisu se očitovali. Do pisanja ovog izvješća, MZ nije odgovorio na upućene preporuke.

I ove godine smo, zajedno s predstavnicama UNICEF-a, obišli **Psihijatrijsku bolnicu Lopača**. Zajednički obilazak, s ciljem poduzimanja daljnjih aktivnosti u zagovaranju najboljeg interesa svakog djeteta, obavljen je nakon istraživanja „Situacijska analiza djece s teškoćama u razvoju koja su smještena u institucije“, koje je UNICEF proveo u suradnji s MZ-om, MSPM-om te stručnjacima Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, a u kojem su sudjelovale Psihijatrijska bolnica Lopača i Centar za rehabilitaciju Fortica. Unatoč našim izvješćima i preporukama, organizacija i uređenje prostora u kojem borave djeca nisu poboljšani. Prostor djeluje dehumanizirano, nije prilagođen potrebama djece, nedostatan je i nije poticajan. Ponovno smo se obratili svim relevantnim institucijama (MZ-u, MSPM-u, PGŽ-u i Gradu Rijeci, MZOS-u, AZOO-u, HZZO-u, OŠ Jelenje-Dražice) kako bismo potaknuli njihovo djelovanje usmjereno poboljšanju uvjeta u kojima se liječe djeca.

Posjetili smo **Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež – Kukuljevićeva u Zagrebu**. Riječ je o specijaliziranoj zdravstvenoj ustanovi za liječenje djece i mladih do 18 godina, koja je u vlasništvu Grada Zagreba i jedina je takva ustanova u Hrvatskoj. Bolnica obavlja zdravstvenu djelatnost u okviru bolničkog odjela, u dnevnoj bolnici, specijalističko-konzilijarnom odjelu u ambulantama psihijatar-subspecijalista dječje i adolescentne psihijatrije, psihologa i logopeda te na elektrofiziološkom odjelu s neurološkom ambulantom. Ima hitnu ambulantu čije je radno vrijeme 0-24 sata i jedina je takva ambulanta za dječju i adolescentnu psihijatriju u Hrvatskoj. Tijekom obilaska smo dobili detaljne informacije o organizaciji rada u bolnici, uključujući one koje se odnose na organizaciju i rad škole u bolnici. Prostor je lijepo uređen. Bolnica organizira stručne skupove, osigurava superviziju za stručne djelatnike te edukacije za roditelje, djecu i mlade. Tijekom obilaska smo dobili vrijedne informacije i uvide u primjere dobre prakse u organizaciji rada specijalizirane zdravstvene ustanove za liječenje djece i mladih ovoga tipa.

Odjel pedijatrije Opće bolnice „Hrvatski ponos“ u Kninu je lijepo uređen i opremljen na način prilagođen djeci i njihovim potrebama, a roditelji mogu boraviti uz djecu 24 sata. Problem je nedostatak liječnika. Zabrinuti su zato što nadležno ministarstvo navodno razmatra opravdanost postojanja odjela pedijatrije, a u bolnici naglašavaju kako je opstanak odjela nužan budući da kninskoj bolnici gravitiraju djeca iz šireg područja Like i Dalmatinske zagore. Rodilište je dobro organizirano, ima potrebnu opremu i kadrovski je dobro ekipirano.

7.9. ODGOJNO-OBRAZOVNE USTANOVE I UČENIČKI DOMOVI

U sklopu obilazaka poplavljenih područja u Slavoniji posjetili smo **dječju igraonicu u Cerni** koju su organizirali i provode volonteri Društva *Naša djeca* iz Vinkovaca, a koja se nalazila u poslovnoj zgradi Hrvatskih šuma. U igraonicu je bilo uključeno oko 25 djece u dobi od tri do 12 godina. Budući da je riječ o djeci koja pohađaju nastavu u osnovnoj školi u Cerni, igraonica se provodila tijekom prijepodneva i poslijepodneva. Djeca u igraonici provode vrijeme u slušanju glazbe, plesu, crtanju i igranju društvenih igara. Dobro su opremljeni didaktičkim materijalima, igračkama, hranom i odjećom. Atmosfera je vrlo ležerna, često su prisutni roditelji i djelatnici Šumarije. Nažalost, za djecu starije dobi nema organiziranog provođenja slobodnog vremena, na što smo i upozorili.

Također smo, zajedno s predstojnicom UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, posjetili i kontejnersko naselje u Gunji te tom prilikom obišle **igraonicu za djecu „Ganja“**, smještenu u prostorijama udruga „Zvezdica“. U igraonici se radnim danom okupljaju djeca predškolske i osnovnoškolske dobi te im je osigurana igra, radionice i psihosocijalna podrška.

7.10. KAZNENE USTANOVE

Obišli smo sljedećih osam kaznenih ustanova:

- Zatvor u Splitu
- Zatvor u Rijeci
- Zatvor u Dubrovniku
- Zatvor u Osijeku
- Kaznionica u Požegi
- Kaznionica u Turopolju
- Odgojni zavod u Požegi
- Odgojni zavod u Turopolju

Zatvori u Splitu, Rijeci, Dubrovniku i Osijeku

U zatvorima smo obišli prostorije u kojima se odvijaju posjeti djece te posebne zatvorske jedinice za maloljetnike u kojima oni izvršavaju mjeru istražnog zatvora.

Prostori za posjete djece, prema podacima Uprave za zatvorski sustav (UZS), postoje u svim kaznenim ustanovama kao zasebne prostorije ili kao uređeni kutići u prostoriji za posjete. Iako ovi prostori predstavljaju pomak u odnosu na vrijeme kada ih uopće nije bilo, oni su različite kvalitete i opremljenosti, nemaju dovoljno igračaka, pribora i didaktičkog materijala za djecu različitih dobi te ih je nužno dopunjavati i obnavljati.

Svi obiđeni prostori za posjete djece oslikani su dječjim motivima. Posebnost Zatvora u Rijeci je da je prostor za djecu „mobilan“, u uobičajenom prostoru za posjete djelatnici postavljaju tepih, namještaj i igračke za posjete djece. Ovakvo rješenje obrazlažu nedostatkom zasebne prostorije samo za djecu. No, primjeri drugih zatvora pokazuju da se i u postojećem prostoru može trajno prilagoditi kutak za djecu koji je dostupan u svakom trenutku. Osim Zatvora u Osijeku, svi prostori su siromašno opremljeni materijalima za igru i druge aktivnosti koje roditelji i djeca mogu

zajedno provoditi. U Zatvoru u Osijeku i Zatvoru u Dubrovniku službenici osiguranja i drugi zaposleni povremeno nadopunjuju kutić svojim donacijama čime se postiže dvojaka korist – kutić je bogatije opremljen, a djelatnici se na taj način senzibiliziraju za potrebe djece. U razgovoru s djelatnicima zatvora saznaje se o neujednačenosti načina odvijanja posjeta djece starije od 14 godina roditeljima koji su u istražnom zatvoru (u zasebnoj prostoriji ili preko pregrade), ovisno o stupnju senzibiliziranosti upravitelja i zatvorskog osoblja. Zatvori imaju posebno određen termin za dječje posjete zatvorenima što pridonosi učestalosti i kvaliteti kontakta djece s roditeljima. Pretraga djece u pravilu se obavlja samo vizualno. Posebnost Zatvora u Dubrovniku je da su polovica zatvorenika stranci što utječe broj posjeta djece. Budući da rjeđe dolaze, omogućava im se posjet i izvan predviđenog termina te produljeni posjet. Djelatnici zatvora naglasili su pozitivne efekte provođenja programa „Zatvorenik kao roditelj“, kao i aktivnosti koje su provodili u Europskom tjednu djece zatvorenika (prvi tjedan u lipnju). Provedene aktivnosti različitog su opsega i kvalitete, što se može povezati s različitim motivacijom i angažmanom djelatnika.

U vrijeme obilaska, u navedenim zatvorima nije bilo niti jednog maloljetnika na izvršenju mjere istražnog zatvora. Temeljem odluke koju je UZS donio 2013., istražni zatvor za maloljetnike izvršava se u posebnim zatvorskim jedinicama u zatvorima. U stvarnosti to znači da je svaki zatvor odredio jednu sobu, istu kao i sve druge, u koju se smještava maloljetnik, dok drugi standardi izvršenja mjere istražnog zatvora za maloljetnike regulirani propisima nisu dosegnuti.⁴²

Kaznionice u Turopolju i Požegi

U prostoru za posjete djece u **Kaznionici u Turopolju** uočili smo napredak u prostornoj organizaciji, budući da je uređen stalni kutić za djecu u prostoriji za posjete koja se nalazi u zgradi uprave. Ranije se prostor postavljao s igračkama i plakatima u prolaznom hodniku samo prilikom posjeta djece. Kao i većina prostora u drugim kaznenim ustanovama, i ovaj djeluje skromno i nedovoljno opremljeno, a najveći dio je donirao UNICEF u svojoj akciji opremanja kutića za posjete djece u kaznenim ustanovama. Za lijepog vremena posjete se mogu odvijati i u posebno opremljenom dijelu dvorišta. Djelatnici Kaznionice navode da imaju manji broj posjeta djece budući da zatvorenici ovdje izdržavaju kaznu zatvora u poluotvorenim uvjetima i češće kontaktiraju s djecom prilikom korištenja izvanzatvorskih pogodnosti.

Kaznionicu u Požegi obišli smo u sklopu predstavljanja programa MA#ME udruge Rode.⁴³ Tom prilikom ponovno smo obišli odjel za roditelje, prostor za posjete djece majkama te odjel na kojem žene izvršavaju kaznu zatvora u otvorenim uvjetima. O uvjetima na roditeljskom odjelu, na kojem se nalaze majke s djecom rođenom za vrijeme izvršenja sankcije do njihove treće godine, pisali smo u našim prijašnjim izvješćima. Uvjeti ukazuju na trud djelatnika i postizanje dobrih standarda skrbi za djecu i njihove majke od kojih su neke i maloljetne. Kutić za posjete djece majkama u Kaznionici u sklopu je prostorije za posjete, prilagođen je maloj djeci, no i dalje je potrebno dodatno ulaganje u didaktički materijal i opremu prilagođenu i starijoj djeci.

Odgojni zavodi u Požegi i Turopolju

U **Odgojnom zavodu (OZ) u Požegi** izvršava se odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod za žensku populaciju. OZ se u 2013. preselio u manji prostor primjerniji malom broju djevojaka koje se ondje nalaze na izvršenju odgojne mjere. Prostor bivše škole u krugu Kaznionice u cijelosti je prenamijenjen i adaptiran za potrebe djevojaka kapaciteta za samo 12 osoba jer godinama nema više od osam djevojaka istodobno na izvršenju sankcije. Novi prostor ima dovoljno potencijala za smještaj djevojaka i prikladniji je radu u maloj skupini. Prostori su primjereni, dobro uređeni i topli, visokih higijenskih standarda, u sobama su po dvije postelje, na raspolaganju su dnevni boravak te blagovaona i čajna kuhinja. Djevojkama se pruža mogućnost boravka na zraku u uređenom dvorištu. U vrijeme posjeta odgojnu mjeru izvršavalo je sedam odgajnica, od toga su dvije bile na roditeljskom odjelu jer su u međuvremenu postale majke. Tretmanski i kadrovski uvjeti izvršenja ove odgojne mjere za žensku populaciju također su dobri.

⁴² O tome više u poglavlju *Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja*.

⁴³ O tome više u poglavlju *Djeca čiji su roditelji u zatvoru*.

Obišli smo i prostor za osamljivanje u koje se djevojke, u skladu s propisima, smještavaju zbog počinjenja težih stegovnih prijestupa te kada ugrožavaju svoju sigurnost ili sigurnost drugih odgajanica. Djevojke u izolaciji osoblje dodatno nadzire. Soba je čista i svijetla, uz nju se nalazi i zaseban sanitarni čvor.

Odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod za mušku populaciju izvršava se u **OZ u Turopolju**, koji smo proteklih godina obišli više puta te UZS-u upućivali brojne preporuke za poboljšanje neprimjerenih prostornih i tretmanskih uvjeta izvršenja odgojne mjere. Ponovnim obilaskom u 2014. uvjerali smo se da se standardi izvršenja, osim dijelom u organizacijskom smislu i manjim uređenjem prostora, nisu značajno poboljšali. OZ se i dalje nalazi izoliran u šumi, zajedno s Kaznionicom. Prostori u kojima borave odgajanici skromno su opremljeni, hladni, neoplemenjeni, neprivlačni i neprimjereni za boravak i život mladih ljudi.⁴⁴

7.11. DRUGA MJESTA

Udruge koje se bave djecom

Posjetili smo **Udrugu ADHD i ja – udugu za pomoć djeci s teškoćama u razvoju**. Udruga je osnovana 2007., a bavi se terapijskim radom s djecom s TUR, djecom kojoj je potrebna pomoć u učenju, djecom čiji su roditelji razvedeni, koja su ostala bez jednog ili oba roditelja te djecom koja su zlostavljana. Predsjednica udruge upoznala nas je s teškoćama nastavka djelovanja zbog nemogućnosti pronalaženja financijskih sredstava. Također smo upoznati da zbog toga udruge više nema ni cjelokupan stručni tim (logoped, psiholog, psihijatar i defektolog) koji je imala do sada. Pravobraniteljica za djecu i savjetnica prilikom obilaska su razgledale prostor, upoznale se s djecom, roditeljima, djelatnicima te počasnim članovima udruge. Upoznale su se s planom i programom rada udruge te predložile moguća rješenja za osiguravanje kontinuiteta u radu udruge.

⁴⁴ O tome više u poglavlju *Zaštita prava djece kao počinitelja kaznenih djela i prekršaja*.

8. OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE ZA ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE

8.1. STRUČNI SKUPOVI I ZBIVANJA U ORGANIZACIJI UREDA PRAVOBRANITELJICE

Tijekom 2014. Ured pravobraniteljice za djecu organizirao je ili sudjelovao u organizaciji 20 stručnih i radnih sastanaka, rasprava, konferencija i različitih skupova posvećenih zaštiti prava djece, koji su održani u Zagrebu, Splitu, Osijeku, Opatiji, Rijeci. Od toga izdvajamo sedam različitih događanja održanih u Maloj kući dječjih prava, pri Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu (Teslina 10), koja se sve više potvrđuje kao poticajni prostor za susrete s djecom i stručnjacima, za rasprave, edukacije, radionice, izložbe i prezentacije.

Zajednička tematska sjednica Odbora za informiranje, informatizaciju i medije, Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu i Odbora za obitelj, mlade i sport, sazvana na inicijativu pravobraniteljice za djecu, pod naslovom „Medijska pismenost za sigurnost djece u svijetu medija i interneta“ održana je 10. veljače 2014. u povodu Dana sigurnijeg interneta. Više od 120 uzvanika pratilo je rad sjednice, a svi su govornici pozdravili i zagovarali uvođenje medijske pismenosti na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava, ocijenivši da Hrvatska zasad znatno zaostaje na ovom području u odnosu na mnoge Europske zemlje. Izlaganja su održali tadašnja pravobraniteljica za djecu Mila Jelavić, član Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu prof. dr. sc. Gvozden Srećko Flego, predstavnica Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj Mirela Rašić, predstavnik Društva za komunikacijsku i medijsku kulturu doc. dr. sc. Igor Kanižaj s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, a predstavnica udruge „Suradnici u učenju“ Lidija Kralj iz OŠ „Veliki Bukovec“ predstavila je EU projekt „Sigurnost djece na internetu“ čiji je glavni nositelj njezina škola s još četiri škole u Hrvatskoj, a cilj mu je razvoj i primjena školskog kurikulumu o sigurnosti djece na internetu. U raspravi su brojni govornici, među kojima su bili zastupnici Hrvatskoga sabora, predstavnici državnih institucija, škola, sveučilišta i udruga, izrazili podršku medijskome odgoju i obrazovanju, istaknuvši da je nužno uvođenje sustavnih rješenja i suradnja raznih sustava i resora kako bi svako dijete ostvarilo svoje pravo na medijsku pismenost. To nije zadaća samo odgojno-obrazovnog sustava jer veliki dio posla mogu i trebaju ostvariti i razna državna tijela, ministarstva i agencije, pružatelji audiovizualnih usluga, telekomunikacijske tvrtke, institucije u području kulture, centri za obitelj, djecu i mlade, mediji i drugi. Pravobraniteljica je podsjetila na to na kraju sjednice u zajedničkim preporukama o medijskoj pismenosti, koje navodimo u poglavlju o preporukama.

Stručna rasprava „Zaštita dječjih prava u vremenu gospodarske krize“ u organizaciji pravobraniteljice za djecu i udruge MOST u Splitu održana je 3. ožujka 2013. u prostorima Hrvatske odvjetničke komore u Splitu kako bi se upozorilo na potrebu sustavne brige o djeci iz socijalno ugroženih obitelji. Ovim je skupom obilježena i sedma obljetnica rada regionalnog ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu. Na raspravi su, uz pravobraniteljicu Milu Jelavić, izlagali profesorica dr. sc. Anči Leburić s odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Sanja Kuvačić iz Centra za socijalnu skrb Split, predstojnik podružnice „Miljenko i Dobrila“ Dječjega doma Maestral u Splitu Toni Maglica, psihijatrica KBC Split dr. Silvana Krnić te predsjednica udruge MOST Đordana Barbarić.

Sastanak s predstavnicima domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i Udruge udomitelja na području Primorsko-goranske županije održan je 10. travnja 2014. na inicijativu pravobraniteljice Ivane Milas Klarić u riječkom uredu pravobraniteljice za djecu. Na sastanku su bili predstavnici Doma za djecu i mlade punoljetne osobe „Izvor“ u Selcu Nikica Sečen i Hana Rižovski Delogu, zatim predstavnica Dječjeg doma „Ivana Brlić Mažuranić“ u Lovranu Suzana Mravinac, predstavnici Doma za djecu „Braća Mažuranići“ u Novom Vinodolskom Boris Pilepić i Kristina Manestar te predstavnice Udruge udomitelja djece Primorsko-goranske županije DAMDOM Rijeka Claudia Juranić Klarić i Margita Pleše. Sastanak je održan s ciljem ostvarivanja suradnje s institucijama te poticanja alternativnih oblika skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi na području Primorsko-goranske županije.

Rasprava „Cijepljenje djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu zdravlja“ održana je u Maloj kući

dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu, 9. svibnja 2014. Na poziv pravobraniteljice Ivane Milas Klarić na skupu su sudjelovali predstavnici brojnih institucija, liječnici, stručnjaci iz područja zaštite zdravlja i dječjih prava koji zagovaraju pravo djece na cijepljenje, kao i predstavnici roditelja te udruga pacijenata koji se protive obveznosti cijepljenja, smatrajući takvu praksu nedemokratskom. Uvodna izlaganja, uz pravobraniteljicu, održale su voditeljica službe za javno zdravstvo u Ministarstvu zdravlja Dunja Skoko-Poljak i ravnateljica Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo Tamara Poljičanin. Ured pravobraniteljice prima sve više prijave i upozorenja o tome da pojedini roditelji i udruge pacijenata dovode u pitanje obvezatnost cijepljenja djece prema Programu obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi, potkrepljujući to strahom od mogućih negativnih popratnih pojava, različitom praksom europskih zemalja u pogledu obvezatnosti cijepljenja protiv određenih bolesti, ali i osobnim uvjerenjima. Pravo na cijepljenje smatra se pravom djeteta na najveću moguću zaštitu zdravlja, sukladno članku 24. Konvencije o pravima djeteta, što je utemeljeno na stručnim i znanstvenim dokazima da korist od cijepljenja – a to je sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti – nadmašuje rizike od mogućih nuspojava cijepljenja. Stručnjaci upozoravaju da necijepljeno dijete može biti samo ugroženo, ali može ugroziti i drugu djecu, osobito u dječjem vrtiću gdje veliki broj djece boravi do deset sati u zajedničkom prostoru. U raspravi je više puta ponovljeno da je neupitni cilj osigurati visoki postotak procijepljenosti populacije, što je važna mjera za zaštitu čitave zajednice, ali nesuglasje postoji oko toga na koji način postići taj cilj.

Okrugli stol „Prevenција seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece - postignuća i izazovi“ – u suradnji s Udrugom roditelja Korak po korak i Poliklinikom za zaštitu djece grada Zagreba organiziran je 13. svibnja 2014. u prostoru Školske knjige u Zagrebu. Okrugli stol organiziran je u okviru Kampanje Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom *Jedno od pet*, koja je ušla u svoju završnu četvrtu godinu, a cilj skupa bio je rezimirati rezultate provođenja Kampanje. Izlagači, među kojima su bili predsjednica Udruge roditelja Korak po korak Gorana Hitrec, pravobraniteljica za djecu doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić, dr. sc. Bruna Profaca iz Poliklinike za zaštitu djece Grada Zagreba, prof. dr. sc. Marina Ajduković iz Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu, Sanja Gospodinović iz Ravnateljstva policije, predsjednica Odjela za mladež Županijskoga suda u Zagrebu Lana Peto Kujundžić, prof. dr. sc. Aleksandar Štulhofer s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Silvija Stanić iz Udruge roditelja Korak po korak, govorili su o svojim aktivnostima u svrhu postizanja kvalitetnije i potpunije zaštite djece od seksualnog nasilja, ali i upozorili na probleme koji i dalje postoje.

Rasprava o inkluzivnoj odgojno-obrazovnoj praksi osnovnih škola na području Splitsko-dalmatinske županije održana je na inicijativu pravobraniteljice za djecu 29. svibnja 2014. u Osnovnoj školi Pojišan u Splitu. Sudionici rasprave bili su većinom ravnatelji, stručni suradnici i učitelji osnovnih škola koji imaju izravno iskustvo obrazovne inkluzije. Uz njih, u raspravi su sudjelovali voditeljica Odjela za prosvjetu, kulturu, sport, informiranje i tehničku kulturu pri Uredu državne uprave u Splitsko-dalmatinskoj županiji Nansi Ivanišević, stručni savjetnik za prosvjetu u županijskom Upravnom odjelu za prosvjetu, kulturu i sport Ante Radovčić, viši savjetnik za programe odgoja i obrazovanja Grada Splita Mate Omazić, voditelj Službe prosvjetne inspekcije – Područne jedinice Split Jurica Botić, viša savjetnica iz Agencije za odgoj i obrazovanje Luči Lončar i Đurđica Kaurlo Martinić. Bili su tu i predstavnici posebnih odgojno-obrazovnih ustanova, zatim Centra za socijalnu skrb Split, Županijskog stručnog vijeća defektologa i Županijskog stručnog vijeća ravnatelja osnovnih škola, predstavnici organizacija civilnog društva, liječnici i roditelji djece s teškoćama u razvoju. Na raspravi je bilo riječi o strukturi i načinu formiranja posebnih odgojno-obrazovnih grupa i posebnih razrednih odjeljenja i o opravdanosti njihova ustrojavanja od 1. do 4. razreda osnovne škole, o statusu učenika s teškoćama u razvoju koji usporedo pohađaju dvije osnovne škole, o otežanom upisu tih učenika u e-maticu, o edukaciji odgojno-obrazovnih radnika te o utvrđivanju psihofizičkog stanja djeteta.

Rasprava „Pravni položaj djeteta u novom Obiteljskom zakonu“ održana je na inicijativu pravobraniteljice za djecu 30. lipnja 2014. u Maloj kući dječjih prava. U raspravi su sudjelovali potpredsjednica Vlade RH i ministrica socijalne politike i mladih Milanka Opačić, članovi radne skupine koja je pripremala novi zakon, predstavnici ministarstava, pravobraniteljstava, akademске zajednice, pravosuđa i socijalne skrbi, stručnih društava i komora te stručnjaci iz područja zaštite dječjih prava. Uvodna izlaganja održale su stručnjakinje koje su sudjelovale u izradi novog Obiteljskog zakona: prof. dr. sc. Branka Rešetar s Pravnog fakulteta u Osijeku, sutkinja općinskog građanskog suda u Zagrebu Marina Parać-Garma, sutkinja Županijskog suda u Splitu mr. sc. Senija Ledić i doc. dr. sc. Slađana Aras s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Budući da novi Obiteljski zakon uvodi niz opsežnih promjena i novih rješenja u zaštiti prava i dobrobiti djeteta, osobito u pitanjima konfliktnih razvoda i ostvarivanja roditeljske skrbi, pravobraniteljica Ivana Milas Klarić istaknula je kako će za uspješnu primjenu zakona osobito važna biti educiranost i pripremljenost stručnih osoba koje će ovaj propis provoditi u praksi te informiranost roditelja.

Konferencija za novinare „Omogućimo djeci radosne i sigurne ljetne praznike“ održana je 11. srpnja 2014. u Maloj kući dječjih prava. Pravobraniteljica je pozvala medije da kontinuirano podsjećaju roditelje i sve odgovorne subjekte u lokalnoj zajednici da djeci ponude raznovrsne i što kvalitetnije sadržaje za provođenje slobodnog vremena, kao i da se pobrinu za njihovu sigurnost i zaštitu od brojnih rizika, poput prekomjernih vrućina, opasnosti od utapanja, stradanja u prometnim i drugim nesrećama te raznih štetnih utjecaja. Pozvala je policiju da s posebnom pažnjom nadzire sigurnost djece u prometu kao i poštovanje propisa koji se odnose na zaštitu djece, primjerice, na zabranu prodaje alkohola djeci i kasnih noćnih izlazaka djece mlađe od 16 godina, a upozorila je i na potrebu zaštite prava djece koja tijekom ljeta obavljaju sezonske poslove i pomažu roditeljima u poljoprivredi.

Stručni sastanak o upisima djece s teškoćama u razvoju u srednju školu pravobraniteljica je organizirala 10. rujna 2014. u Maloj kući dječjih prava, okupivši predstavnike krovnih saveza osoba s invaliditetom, predstavnike akademske zajednice i Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Povod za sastanak bio je dokument *Jedinstveni popis zdravstvenih kontraindikacija srednjoškolskih obrazovnih programa u svrhu upisa u I. razred srednje škole za školsku godinu 2014./2015.*, koji je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta donijelo u procesu upisa u srednju školu, a pravobraniteljica je upozorila da on ne štiti u dovoljnoj mjeri prava i interese djece s TUR. Na sastanku su sudjelovale predstavnice Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu prof. dr. sc. Lelia Kiš Glavaš i prof. dr. sc. Ljubica Pribanić te predstavnici osam krovnih saveza osoba s invaliditetom: Zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske – SOIH, Hrvatski savez udruga cerebralne i dječje paralize, Savez društva distrofičara Hrvatske, Hrvatska udruga paraplegičara i tetraplegičara, Hrvatski savez gluhih i nagluhih, Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba Dodir, Hrvatski savez slijepih i Hrvatski savez udruga mladih i studenata s invaliditetom – SUMSI.

5. znanstveno-stručni interdisciplinarni skup „Suvremene teme obiteljskog prava i postupka – Savjetovanje o novom Obiteljskom zakonu“ održan je 11. i 12. rujna 2014. u Osijeku, a organizirao ga je Pravni fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Hrvatskom udrugom za pravnu zaštitu obitelji. Stručnjaci i znanstvenici koji se bave obiteljskim pravom i zaštitom dobrobiti i prava djece na skupu su raspravljali o novostima koje je novi Obiteljski zakon unio u pravni sustav, o ulozi centara za socijalnu skrb u sudskim postupcima, o položaju djece u postupcima vezanim za prekid bračne ili izvanbračne zajednice roditelja, o zaštiti njihovih osobnih prava i interesa, o psihološkim i pravnim aspektima obiteljskoga nasilja u kontekstu razvoda braka i drugim temama. Uvodna izlaganja održale su i potpredsjednica Vlade i ministrica socijalne politike i mladih Milanka Opačić i pravobraniteljica za djecu doc. dr. sc. Ivana Milas Klarić, koja je istaknula kako se najveći broj prijava koje prima njezin Ured odnosi na povrede osobnih prava djece te poteškoće u ostvarivanju roditeljske skrbi, što upućuje na potrebu bolje zaštite prava djece u tom području. Pravobraniteljica je na skupu održala i dva stručna izlaganja.

Konferencija za novinare u povodu Dječjeg tjedna na kojoj su javnosti predstavljene preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta upućene Republici Hrvatskoj održana je na Međunarodni dan djeteta, 6. listopada 2014., u Maloj kući dječjih prava. Konferenciju su zajedno održale pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić i predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić kako bi i na taj način usmjerile pažnju najšire javnosti, a posebno predstavnika državne i lokalnih vlasti, na potrebe, prava i interese djece. Tom prilikom su predstavile javnosti preporuke koje je Odbor za prava djeteta UN-a uputio Republici Hrvatskoj. Preporuke su rezultat razmatranja 3. i 4. periodičnog izvješća Republike Hrvatske o stanju prava djece, kao i alternativnih izvješća, koja su Odboru podnijeli UNICEF, udruge za djecu i pravobraniteljica za djecu. Riječ je o mehanizmu kojim se utvrđuje kako Hrvatska izvršava svoje obveze koje je preuzela ratificiranjem Konvencije o pravima djeteta.

Tribina „Obrazovna prava djece s teškoćama u razvoju“ održana je 23. listopada 2014. u Jastrebarskom na poziv Inkluzivnog centra za djecu Profectus. Tribinu je vodila savjetnica pravobraniteljice Ivona Salaj, a na tribini su sudjelovali predstavnici vrtića, osnovne škole, nadležnog Centra za socijalnu skrb te roditelji djece s teškoćama u razvoju.

Sastanak s predstavnicima Povjerenika za informiranje i Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP) održan je 30. listopada 2014., na poziv pravobraniteljice za djecu, u njezinu Uredu. Tema razgovora bili su pojedini aspekti zaštite prava i interesa djece vezani uz zaštitu privatnosti djece i dvojbe oko primjene propisa koji reguliraju pravo na pristup informacijama i zaštitu osobnih podataka. Pozivu na sastanak odazvali su se povjerenica za informiranje Anamarija Musa i njezina suradnica Dubravka Bevandić te ravnatelj Agencije za zaštitu osobnih podataka Anto Rajkovača, sa svojom zamjenicom Dubravkom Dolenc i suradnicom načelnicom Brankom Bet-Radelić. Razmatrani su primjeri iz rada Ureda pravobraniteljice koji se tiču zaštite privatnosti djece u centrima za socijalnu skrb, odgojno-obrazovnim ustanovama, medijima i drugim situacijama te obveze koje proizlaze iz propisa kojima se regulira pravo na pristup informacijama u različitim prilikama i institucijama.

Izložba „25 godina Konvencije o pravima djeteta – Koliko je poznajemo i poštujemo?“, koju je Ured pravobraniteljice za djecu pripremio zajedno s učenicima Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb, svečano je otvorena 19. studenoga 2014., u prostoru Male kuće dječjih prava. To je bio središnji događaj kojim je obilježena 25. obljetnica UN-ove Konvencije o pravima djeteta. Pravobraniteljica je pozvala učenike ove škole da zajedno izrade kalendar za 2015. godinu koji će u cijelosti biti posvećen toj važnoj obljetnici. Tako je nastala izložba na kojoj je svoje radove izložilo 30-tak učenika koji su, uz podršku svojih mentora, u različitim tehnikama ilustrirali ključne teme vezane uz Konvenciju o pravima djeteta i djelovanje pravobraniteljice za djecu. Uz izložbu je objavljen i katalog na hrvatskom i engleskom jeziku. Izložbu je otvorila učenica Ramona Morić. Među radovima s izložbe odabrano je 12 ilustracija koje su uvrštene u kalendar za 2015. naslovljen „Poznajem i poštujem dječja prava“, koji je oblikovan kao svojevrsni vodič kroz Konvenciju o pravima djeteta. Kalendar je dostavljen na adrese više od 300 institucija za djecu.

Učenička debata o Konvenciji o pravima djeteta održana je na Međunarodni dan dječjih prava 20. studenoga 2015. u Maloj kući dječjih prava, na poziv pravobraniteljice za djecu. Debata je izveo Debatni klub „Bušmani“ zagrebačke Druge gimnazije. Afirmacijska i negacijska ekipa raspravljale su o tome je li Konvencija ispunila svoju ulogu u Republici Hrvatskoj te su iznosile brojne uvjerljive argumente za i protiv. U publici su bili učenici srednjih škola, studenti Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, savjetnice pravobraniteljice za djecu te predstavnici srednjoškolskih profesora i medija. O tome koja je skupina bila uspješnija u dokazivanju svoje teze najprije se izjašnjavala publika, koja je svoj glas dala negacijskoj ekipi, ali stručni suci ocijenili su da je bolja bila afirmacijska ekipa. Zaključeno je da Hrvatskoj ipak predstoje još mnogo posla u ostvarivanju zadaća koje je preuzela s UN-ovom Konvencijom o pravima djeteta.

2. simpozij „Koraci za budućnost bez nasilja – Nasilje i mladi“ održan je u Opatiji na dan Konvencije o pravima djeteta 20. studenoga 2014., pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za djecu, a u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Odjela socijalne medicine, Odsjeka za prevenciju nasilja. Na ovom međunarodnom stručno-znanstvenom skupu pravobraniteljica je održala uvodno pozvano predavanje pod naslovom „Nasilje nad djecom – Jesmo li ga ozbiljno shvatili?“, a uslijedila su brojna izlaganja istaknutih stručnjaka i znanstvenika.

Interdisciplinarni znanstveno-stručni skup pod nazivom „Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva V: Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje“ održan je 21. studenoga 2014. na Medicinskom fakultetu u Rijeci, pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za djecu doc. dr. sc. Ivane Milas Klarić. Skup su organizirali Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju i Ured za znanost studentskog zbora Sveučilišta u Rijeci te je okupio veliki broj istaknutih izlagača, predstavnika akademske zajednice.

Festival o pravima djece, koji promiče prava djece kroz stvaralaštvo djece i odraslih autora te inkluziju, organiziran je šestu godinu za redom i trajao je od 17. do 22. studenoga 2014. u deset hrvatskih gradova. Festival zajedno organiziraju UNICEF-ov Ured za Hrvatsku, Hrvatski filmski savez, Ured pravobraniteljice za djecu, Udruga Alternator te drugi partneri. Središnje manifestacije festivala održane su u Zagrebu 17. studenoga u Kinu Tuškanac i u Splitu 19. studenoga u dvorani Lora, pred mnogobrojnom publikom koju su većinom činila djeca iz zagrebačkih i splitskih škola. U 10 gradova prikazivani su filmovi čiji su autori učenici osnovnih i srednjih škola, koje je pogledalo ukupno oko 6000 djece.

Sastanak o zaštiti prava učenika na praktičnoj nastavi održan je 18. prosinca 2014. u Uredu pravobraniteljice za djecu okupivši predstavnike državnih tijela i institucija koje imaju utjecaj na kreiranje i provođenje aktivnosti vezanih uz zaštitu prava i interesa učenika koji pohađaju praktičnu nastavu kod obrtnika i drugih poslodavaca u sustavu obrazovanja za obrtnička i druga strukovna zanimanja. Na sastanku su bili predstavnici Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstva poduzetništva i obrta, Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Hrvatske obrtničke komore i Inspektorata rada u okviru Ministarstva rada i mirovinskoga sustava.

Tribina „Prava djece s teškoćama u razvoju“ održana je 1. prosinca 2014. u Čakovcu, u povodu Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, na poziv Društva *Naša djeca* Čakovec i Međimurske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu (MURID). Na tribini koju su vodile pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica Ivona Salaj, sudjelovali su predstavnici Grada Čakovca, Međimurske županije, odgojno-obrazovnih institucija, institucija socijalne i zdravstvene skrbi, predstavnici udruga osoba s invaliditetom i udruga koje rade s djecom te roditelji djece s teškoćama u razvoju.

8.2. IZDAVAČKI PROJEKTI

Tijekom 2014. godine objavili smo englesko izdanje publikacije koja donosi stručnu evaluaciju desetogodišnjeg rada institucije pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj, zatim hrvatsko-engleski katalog izložbe dječjih likovnih radova i kalendar za 2015. godinu. Izrađen je i promotivni materijal s logom Pravobranitelja za djecu.

Gabelica Šupljika, M., Flego, M. (ed.) (2014.). Ten Years of the Ombudsman for Children in the Republic of Croatia – Achievements and Challenges. Ombudsperson for children, Zagreb.

U povodu 10. obljetnice rada Ured pravobraniteljice zatražio je provedbu vanjske stručne evaluacije svoga rada, što je povjereno uglednoj stručnjakinji prof. dr. sc. Marini Ajduković sa Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu. Publikacija na 60 stranica prikazuje stručnu procjenu evaluatorice, zatim mišljenja djece, aktualnih i bivših članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) te ocjene „svjedoka vremena“, stručnjaka iz različitih područja zaštite i promicanja prava djeteta, koji su tijekom godina pratili nastanak i rad institucije pravobranitelja. Publikacija je na hrvatskom jeziku objavljena 2013. , a njezin prijevod na engleski 2014. godine, u nakladi od 300 primjeraka.

„25 godina Konvencije o pravima djeteta – KOLIKO JE POZNAJEMO I POŠTUJEMO?/25 Years of the Convention on the Rights of the Child – HOW WELL DO WE KNOW AND RESPECT IT?“, katalog izložbe učeničkih radova Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb, Mala kuća dječjih prava, 19. studenoga 2014., Ured pravobraniteljice za djecu, Zagreb.

U povodu 25. obljetnice UN-ove Konvencije o pravima djeteta pravobraniteljica za djecu pozvala je učenike Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna (ŠPUD) u Zagrebu da izrade ilustracije za kalendar za 2015. godinu pod nazivom „Poznajem i poštujem dječja prava“. Tako je nastala izložba na kojoj je svoje radove izložilo tridesetak učenika koji su, uz podršku svojih mentora, u različitim tehnikama ilustrirali ključne teme vezane uz Konvenciju o pravima djeteta i djelovanje pravobraniteljice za djecu. Autor postava izložbe je Damir Brčić, prof. s učenicima, koji je zajedno s učenicom Ramonom Morić izradio i dizajn i pripremu kataloga izložbe. Katalog sadržava kratke uvodne tekstove na hrvatskom i engleskom jeziku pravobraniteljice Ivane Milas Klarić i ravnateljice ŠPUD-a Maje Krstić Lukač. Naklada 300 primjeraka.

Publikacije za djecu

Zidni kalendar 2015. „POZNAJEM I POŠTUJEM DJEČJA PRAVA“, Ured pravobraniteljice za djecu, Zagreb

Kalendar je objavljen u povodu 25. obljetnice UN-ove Konvencije o pravima djeteta, kao zajednički projekt Ureda pravobraniteljice za djecu i učenika Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu. Tekstualni dio kalendara osmišljen je kao podsjetnik na značenje i važnost Konvencije o pravima djeteta, koji na djeci primjeren način objašnjava temeljna načela Konvencije, grupe dječjih prava, važnost zaštite ranjivih skupina djece itd. Zatim informira o radu pravobraniteljice za djecu i o Mreži mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice za djecu te potiče djecu i mlade da kontaktiraju s Uredom pravobraniteljice putem pošte, telefona ili interneta, kao i da upoznaju svoja prava putem dječje internetske stranice pravobraniteljice za djecu azanas.dijete.hr. U kalendaru su istaknuti važni datumi, vezani uz djecu i promicanje dječjih i ljudskih prava. Posebna vrijednost kalendara jest u tome što su ga u cijelosti ilustrirali, vizualno i grafički osmislili i oblikovali učenici Grafičkoga odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna Zagreb, uz potporu svojih profesora Damira Brčića, Marija Jurjevića, Vlaste Pirnat i Tomislava Tomića. Otisnut je u nakladi od 700 primjeraka, a dostavljen je svim domovima za djecu u Hrvatskoj, članovima bivšeg i sadašnjeg saziva Mreže mladih savjetnika te suradnicima Ureda pravobraniteljice.

Promidžbeni materijal

Izrađeno je 500 komada papirnatih vrećica i 500 komada bilježnica A5 formata s otisnutim logom Pravobranitelja za djecu.

8.3. IZLAGANJA NA STRUČNIM SKUPOVIMA

I ove smo godine u različitim područjima dječjih prava ukazivali na njihova kršenja i isticali potrebu njihove zaštite. U nastavku navodimo 74 izlaganja pravobraniteljice i njenih suradnica (pozvanih izlaganja ili kraćih izlaganja unutar rasprave) prema području zaštite dječjih prava na domaćim skupovima (izlaganja na međunarodnim skupovima nalaze se u poglavlju: Međunarodna suradnja).

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Obraćanje pravobraniteljice za djecu na Okruglom stolu „Zajedno protiv nasilja u obitelji“ u organizaciji Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, u suradnji s veleposlanstvima Republike Austrije i Republike Slovenije, 2. travnja u Zagrebu.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Prevencija seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja djece - postignuća i izazovi“ u okviru Kampanje Vijeća Europe za zaustavljanje seksualnog nasilja nad djecom, 13. svibnja u Zagrebu.
- Izlaganje o zaštiti djece od nasilja na internetu na stručnom skupu „Lajkaj nenasilno“ u organizaciji Ženske udruge „Izvor“ i Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku, 14. svibnja u Osijeku.
- „Uloga pravobraniteljice za djecu u Republici Hrvatskoj u ostvarivanju prava na zaštitu djece od svih oblika ovisnosti“ – izlaganje na simpoziju „Prevencija ovisnosti kod mladih imperativ mentalnog zdravlja 21. stoljeća“ u organizaciji Službe za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Brodsko-posavske županije, 14. studenoga u Slavonskom Brodu.
- „Nasilje nad djecom – Jesmo li ga ozbiljno shvatili?“ – pozvano izlaganje na simpoziju „Koraci za budućnost bez nasilja – Nasilje i mladi“ u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko goranske županije, Odjela socijalne medicine, Odsjeka za prevenciju nasilja, 20. studenoga u Opatiji.
- Pozdravna riječ na V. znanstveno-stručnom skupu posvećenom pitanjima nasilja u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku i Društva psihologa Osijek, u suradnji s Hrvatskim psihološkim društvom, Hrvatskom psihološkom komorom i Agencijom za odgoj i obrazovanje, 26. studenoga u Osijeku.
- „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u obitelji – perspektiva Ureda Pravobranitelja za djecu“ – izlaganje na konferenciji „Ex-YU Konferencija“ u organizaciji Europske udruge studenata prava ELSA Rijeka, 27. studenoga u Rijeci.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- „Zatvorenik kao roditelj“ – izlaganje na edukaciji službenika zatvorskog sustava u organizaciji Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav, 15. siječnja u Zagrebu.
- „Međunarodne konvencije, smjernice i preporuke u zaštiti djece“ i „Uloga odvjetnika u ostvarivanju prava djeteta“ – izlaganja u sklopu edukacije odvjetnika o zaštiti prava djece „Pravosuđe prilagođeno djeci“ u organizaciji Odvjetničke akademije, 12. veljače u Zagrebu.
- Uvodno izlaganje na stručnoj raspravi „Zaštita dječjih prava u vremenu gospodarske krize“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu i Udruge Most, 3. ožujka u Splitu.
- Rasprava u fokus grupi za temu pravosuđa u sklopu projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ u organizaciji Udruge Roditelja Korak po korak, 4. ožujka u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na predstavljanju priručnika za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi „Okvirko“, 14. ožujka u Zagrebu.
- Predavanje za polaznika Policijske akademije i policijske službenike koji rade na slučajevima zaštite djece i obitelji te maloljetničke delinkvencije u organizaciji Policijske akademije, 24. ožujka u Zagrebu.
- Izlaganje o zaštiti djece bez pratnje na znanstveno-stručnom skupu „Pravna zaštita djece bez pratnje“ u organizaciji Hrvatskog pravnog centra, Pravnog fakulteta u Zagrebu i predstavništva Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR) u Hrvatskoj, 15. svibnja u Zagrebu.

- Izlaganje o siromaštvu i socijalnoj isključenosti na tematskom seminaru „Učinimo korak naprijed“ u organizaciji PRONI Centra za socijalno podučavanje, u partnerstvu s Gradom Vukovarom i Europskim domom, 4. lipnja u Vukovaru.
- Izlaganje i otvaranje rasprave „Pravni položaj djeteta u novom Obiteljskom zakonu“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 30. lipnja u Zagrebu.
- Uvodno obraćanje i izlaganje pravobraniteljice za djecu na 5. znanstveno-stručno interdisciplinarnom skupu „Suvremene teme obiteljskog prava i postupka – Savjetovanje o novom Obiteljskom zakonu“ u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku, u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu i Hrvatskom udrugom za pravnu zaštitu obitelji, 12. rujna u Osijeku.
- „Djeca u riziku od siromaštva“ – izlaganje na VI. konferenciji socijalnih radnika s međunarodnim sudjelovanjem „Socijalni rad u vrijeme socijalne i ekonomske krize“, 15. listopada u Zagrebu.
- „Djeca u zatvorskom sustavu“ – izlaganje na konferenciji „15 godina POP-a, 15 nijansi PUP-a“ u organizaciji Udruge MOST, 17. listopada u Splitu.
- Pozdravna riječ na svečanosti u povodu projekta Centra za socijalnu skrb u Splitu „Svi zajedno“, 20. studenoga u Splitu.
- „Pravo djeteta na život u obitelji – zaštita najboljeg interesa djeteta“ – izlaganje na Trećoj konferenciji o posvojenju u organizaciji Udruge za potporu posvajanju Adopta, u suradnji s Ministarstvom socijalne politike i mladih, 22. studenoga u Zagrebu.
- Izlaganje o temeljnim europskim standardima za skrbnike za djecu bez pratnje na edukaciji posebnih skrbnika za djecu bez pratnje „Uloga i značaj posebnih skrbnika u zaštiti djece bez pratnje“ u organizaciji Ministarstva socijalne politike i mladih, Agencije Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) i Hrvatskog Crvenog križa, 26. studenoga u Zadru.

Obrazovna prava

- Pozdravna riječ na svečanosti obilježavanja 140. obljetnice i Desetih dana Agencije za odgoj i obrazovanje, 14. veljače u Zagrebu.
- Uvodno izlaganje na tematskoj sjednici „Sigurnost u zagrebačkim osnovnim i srednjim školama: škole kao sigurna mjesta, jesmo li ostvarili cilj?“ u organizaciji Odbora za obrazovanje i sport Gradske skupštine Grada Zagreba, 25. ožujka u Zagrebu.
- Obraćanje na predstavljanju mreže podrške romskoj djeci REYN – Hrvatska u organizaciji Pučkog otvorenog učilišta Korak po korak, Udruge za obrazovanje Roma - UZOR i *International Step by Step Association (ISSA)*, 3. travnja u Zagrebu.
- Izlaganje na državnom stručnom skupu „Odgoj u školi i kompetencije pedagoga“ u organizaciji AZOO-a, 9. travnja u Puli.
- Izlaganje na tribini „Škola, mjesto po mjeri učenika“ u organizaciji OŠ Stjepana Ivičevića, 30. travnja u Makarskoj.
- Uvodno izlaganje o građanskom odgoju na okruglom stolu u povodu odluke MZOS-a o donošenju programa međupredmetnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u organizaciji Europskog doma Zagreb i Europskog pokreta Hrvatska, 23. rujna u Zagrebu.
- Izlaganje na tribini za odgojitelje i učitelje u organizaciji Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, Ogranak Vukovarsko-srijemske županije, 3. listopada u Vinkovcima.
- „Uloga pedagoga u zaštiti, praćenju i promicanju prava djece“ - predavanje studentima pedagogije Sveučilišta u Splitu, 28. listopada u Splitu.
- „Zdravstveni odgoj i prava djece“ - izlaganje na Okruglom stolu „Uloga psihologije kao struke u stvaranju i provođenju zdravstvenog odgoja i edukacije iz područja seksualnog zdravlja“ i dva izlaganja na Okruglom stolu „Prava djece i predškolska/školska psihologija – 25 godina od donošenja Konvencije o pravima djeteta“, u sklopu 22. Konferencije hrvatskih psihologa s međunarodnim sudjelovanjem „Kako obrazovanju dodati boju? – uloga i izazovi za psihologe“ u organizaciji Hrvatskog psihološkog društva, u suradnji s Hrvatskom psihološkom komorom, Društvom psihologa Istre i Društvom psihologa Virovitičko-podravske županije, 7. studenoga u Rovinju.

- „Suradnja/partnerstvo roditelja i odgojitelja važan segment suvremenog kurikulumu predškolskog odgoja“ – izlaganje na stručno-znanstvenom skupu „Mirisi djetinjstva“ u organizaciji dječjih vrtića Grada Splita i Filozofskog fakulteta u Splitu, 20. studenoga u Splitu.

Zdravstvena prava

- Obraćanje na skupu održanom u organizaciji Udruge Krijesnica, udruge za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima, 4. veljače u Zagrebu.
- Obraćanje na okruglom stolu „Snagom zajedništva do poboljšanja kvalitete života djece oboljele i liječene od malignih bolesti i njihovih obitelji“ u organizaciji Udruge SANUS, 12. veljače u Zapešiću.
- Obraćanje na trećoj Nacionalnoj konferenciji o rijetkim bolestima i trećem Simpoziju o rijetkim bolestima u organizaciji Hrvatskog saveza za rijetke bolesti, 27. veljače u Zagrebu.
- Obraćanje na Okruglom stolu u povodu obilježavanja Svjetskog dana zdravlja u organizaciji OŠ Nad lipom, Grupe za ljudska prava Upravne škole iz Zagreba i Hrvatske mljekarske udruge, 7. travnja u Zagrebu.
- Obraćanje na tematskoj sjednici „Pravna i zdravstvena zaštita transseksualnih, transrodnih i rodno nekonformnih osoba u Republici Hrvatskoj“ u organizaciji saborskoga Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku, 9. travnja u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na znanstveno-stručnom skupu 31. hrvatska proljetna pedijatrijska škola, u organizaciji Hrvatskog liječničkog zbora, Hrvatskog pedijatrijskog društva, Hrvatskog društva za školsku i sveučilišnu medicinu, Hrvatske udruge medicinskih sestara – pedijatrijskog društva i Klinike za dječje bolesti Kliničkog bolničkog centra Split, 7. travnja u Splitu.
- „Cijepljenje i pravo djeteta na zaštitu zdravlja – iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu“ – izlaganje na simpoziju „Aktualnosti o cijepljenju 2014. godine“ u organizaciji Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, 15. travnja u Rijeci.
- Uvodno izlaganje na raspravi „Cijepljenje djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu zdravlja“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 9. svibnja u Zagrebu.
- Pozdravna riječ povodom otvaranja Odjela dječje i adolescentne psihijatrije u Klinici za psihološku medicinu KBC-a Zagreb, 9. lipnja u Zagrebu.
- Pozdravna riječ i izlaganje „Pravo djece na spolno zdravlje – gdje smo nakon 10 godina“ na znanstveno-stručnom skupu „Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva: Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje“ u organizaciji Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini, Katedre za socijalnu medicinu i epidemiologiju i Ureda za znanost studentskog zbora Sveučilišta u Rijeci, 21. studenoga u Rijeci.
- „Prava djece i pravo na zdravlje“ – izlaganje na stručnom skupu „Uloga odgojno-obrazovnih ustanova u prevenciji HIV-a/AIDS-a“ u organizaciji AZOO-a, u suradnji s MZOS-om, MZ-om, MSPM-om, HZJZ-om i Klinikom za infektivne bolesti dr. Fran Mihaljević, 24. studenoga u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Izlaganje i moderiranje javne tribine o obrazovanju djece s teškoćama u razvoju u organizaciji Inkluzivnog centra za djecu Profectus u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, 23. listopada u Jastrebarskom.
- Uvodno izlaganje na raspravi „Inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju na području Splitsko-dalmatinske županije“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu, 29. svibnja u Splitu.
- „Izazovi obrazovanja djece s teškoćama u razvoju“ – izlaganje na državnom stručnom skupu „Nove strategije u radu s djecom/učenicima s teškoćama“ u organizaciji AZOO-a, 15. listopada na Malom Lošinjcu.
- „Socijalni pedagog u Uredu pravobraniteljice za djecu – mogućnosti i izazovi“ – izlaganje na simpoziju „Sudjelovanje socijalnih pedagoga u kreiranju politika“ u sklopu 4. hrvatskog kongresa socijalnih pedagoga pod naslovom „Izvan granica“, u organizaciji Hrvatske udruge socijalnih pedagoga i Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 9. listopada na Braču.
- Moderiranje panela „Dostupnost audiovizualnih usluga osobama oštećena vida ili sluha u Hrvatskoj, stanje i perspektiva“ u sklopu 7. dana elektroničkih medija u organizaciji VEM-a, 22. listopada u Opatiji.
- Izlaganje i moderiranje javne tribine „Prava djece s teškoćama u razvoju“ u organizaciji Društva *Naša djeca* Čakovec i Međimurske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu (MURID), u suradnji s Uredom pravobraniteljice za djecu, 1. prosinca u Čakovcu.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- „Djeca u tjelesnim aktivnostima i sportu. Njihova prava – muka ili izazov?“ – izlaganje za članove Sekcije za psihologiju sporta Hrvatskog psihološkog društva i studente Kineziološkog fakulteta, 27. siječnja u Zagrebu
- Pozdravna riječ na 24. Međunarodnom dječjem festivalu „Mali Split“, 7. srpnja u Splitu.

Zaštita prava djece u medijima

- Uvodno izlaganje na tematskoj sjednici „Medijska pismenost za sigurnost djece u svijetu medija i interneta“ u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu i Odbora za informiranje, informatizaciju i medije, Odbora za obrazovanje, znanost i kulturu te Odbora za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora, 10. veljače u Zagrebu
- „Zaštita prava djece u medijima“ – izlaganje u sklopu „Male škole ljudskih prava“ u organizaciji hrvatskoga ogranka Europske udruge studenata prava ELSA (*European Law Students' Association*), 4. ožujka, u Zagrebu
- Rasprava u fokus grupi na temu o medijima u sklopu projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ u organizaciji Udruge Roditelja Korak po korak, 13. ožujka u Zagrebu.
- „Zaštita djece na internetu“ – izlaganje u organizaciji Udruge MoSt, 25. ožujka u Splitu.
- „Zaštita prava djece u medijima“ – izlaganje na javnoj tribini „Djeca i nasilje u medijima“ u organizaciji Osnovne škole Škurinje, 27. ožujka u Rijeci.
- „Karakteristike dječjih filmskih radova – nasilje kao tema“ – izlaganje u sklopu radionice za voditelje filmskih družina koji rade s djecom osnovnoškolske dobi, pod nazivom „Podrška učenicima u stvaranju filmova s temom nasilja“, u organizaciji UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, 14. travnja u Zagrebu.
- Uvodno izlaganje o zaštiti djece na internetu na godišnjoj konferenciji Opće skupštine INHOPE organizacije, 11. studenoga u Dubrovniku.
- „Sveobuhvatna zaštita djece u digitalnom okruženju – izazovi, prilike i prepreke u radu pravobranitelja za djecu“ – izlaganje na konferenciji „Sloboda izražavanja“ u organizaciji Europske udruge studenta prava ELSA Zagreb, 27. studenoga u Zagrebu.

Promicanje dječjih prava i dječjeg sudjelovanja

- „Rad u partnerstvu s djecom radi povećanja dječjeg sudjelovanja i utjecaja na društvo“ – izlaganje na Okruglom stolu „Sudjelovanje djece: poticanje promjena“ održanom u sklopu međunarodne Konferencije „Odrastanje uz prava djece“ u organizaciji Vijeća Europe i Ministarstva socijalne politike i mladih, 26. ožujka u Dubrovniku.
- „Koncept dječjih prava“ – predavanje studentima Učiteljskog fakulteta u Osijeku, 15. travnja u Osijeku.
- „Koncept dječjih prava“ – predavanje studentima dislociranog odjela Učiteljskog fakulteta u Osijeku, 19. svibnja u Slavonskom Brodu.
- Predavanje o dječjim pravima za studente filozofije, hrvatskog latinитета, komunikologije, kroatologije, povijesti i sociologije na Hrvatskim studijima, 26. svibnja u Zagrebu.
- Pozdravna riječ na priredbi „Budi NEovisan“ u sklopu obilježavanja Svjetskog dana nepušenja u organizaciji Društva „Naša djeca“ Opatija, 31. svibnja u Opatiji.
- Obraćanje pravobraniteljice za djecu na zajedničkoj sjednici Dječjih foruma, 16. lipnja u Zagrebu.
- Izlaganje o stanju prava djece na tematskom okruglom stolu o Univerzalnom periodičnom izvještaju o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj u organizaciji Ureda pučkog pravobranitelja, u suradnji s Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Hrvatskog sabora i s Uredom UNDP-a, 25. rujna u Zagrebu.
- Izlaganje u raspravi „Uloga UNICEF-a u djelovanju za djecu u Hrvatskoj i svijetu kontinuirano se mijenja: Suradnja RH i UNICEF-a u razdoblju od 2015.-2016.“ na konferenciji „Srednjoročni pregled rezultata programa partnerstva vlade Republike Hrvatske i UNICEF-a za razdoblje 2012. - 2016.“ u organizaciji UNICEF-a, 29. listopada u Zagrebu.
- „Pravobraniteljica za djecu, tko je ona i što radi?“ – izlaganje na drugoj sjednici Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita, 31. listopada u Splitu.
- Pozdravna riječ na 6. Festivalu o pravima djece u organizaciji UNICEF-a, udruga Alternator, Hrvatski filmski savez, Ured pravobraniteljice za djecu te drugih partnera, 22. studenoga u Splitu.
- Uvodno izlaganje o preporukama za Hrvatsku od Odbora za prava djeteta UN-a na savjetovanju akcije „Gradovi i općine – prijatelji djece“, 24. studenoga u Zagrebu.

- Predavanje o Konvenciji o pravima djeteta i radu pravobraniteljice za djecu za studente psihologije, 26. studenoga u Zagrebu.
- Predavanje o Konvenciji o pravima djeteta i radu pravobraniteljice za djecu studentima Diplomskog studija psihologije na Hrvatskim studijima, 27. studenoga u Zagrebu.
- Izlaganje o pojavama diskriminacije djece na nacionalnoj konferenciji „Suzbijamo li diskriminaciju? Primjena Zakona o suzbijanju diskriminacije u Hrvatskoj“ u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice, 2. prosinca u Zagrebu.
- Obraćanje u panel-raspravi o Povelji o temeljnim pravima Europske unije u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, u suradnji s Uredom za informiranje Europskog parlamenta, 10. prosinca u Zagrebu.

8.4. OBJAVLJENI TEKSTOVI

Tijekom 2014. godine pravobraniteljica za djecu i njezin tim objavili su u zbornicima, priručnicima, stručnim časopisima i novinama te drugim publikacijama, samostalno ili u suautorstvu, ukupno 19 tekstova o različitim područjima zaštite dječjih prava i o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu.

- Babić, A. (2014.), *Suradnja/partnerstvo roditelja i odgojitelja kao važan segment suvremenog kurikula predškolskog odgoja*, Zbornik radova stručno znanstvenog skupa Odrastanje u suvremenom dječjem vrtiću, 61-66, 20. Dani predškolskog odgoja Mirisi djetinjstva, Redak, Split.
- Filipović, G. (2014.), *Djeca bez pratnje u Hrvatskoj – problemi i izazovi*, Djeca u pokretu - Zbornik radova sa tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, Ured pravobraniteljice za djecu u suradnji sa Save The Children, Zagreb – Sarajevo.
- Filipović, G. (2014.), *Unaccompanied Children in Croatia – Problems and Challenges*, Children on the Move – Collection of papers from Thematic Meeting of the Children's Right Ombudsperson's Network in Southeast Europe, Ombudsperson for Children of the Republic of Croatia in cooperation with Save the Children, Zagreb – Sarajevo.
- Flego, M. (2014.), *Desetljeće rada za prava djece*, Zrno, broj 109-110 (135-136), godina XXV., siječanj - travanj 2014.
- Flego, M. (2014.), *Dijete u pravosudnom postupku*, Zrno, broj 109-110 (135-136), godina XXV., siječanj - travanj 2014.
- Flego, M. (2014.), *Medijska pismenost kao pravo djeteta*, Zrno, broj 111 (137), godina XXV., svibanj - lipanj 2014.
- Flego, M. (2014.), *Filmovi na 52. Reviji filmskog stvaralaštva djece – o kome, o čemu?*, Katalog 52. Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece, Varaždin – Ludbreg – Čakovec, 25. – 28. rujna 2014., Hrvatski filmski savez, Zagreb.
- Gabelica Šupljika, M. (2014.), *Stavovi odgojitelja koji obeshrabruju suradnju i potporu*, u ur. Milanović, M., Pomožimo im rasti, Priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja (sveučilišni priručnik), promijenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb.
- Gabelica Šupljika, M., Milanović, M. (2014.), *Sebičnost*, u ur. Milanović, M., Pomožimo im rasti, Priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja (sveučilišni priručnik), promijenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb.
- Gabelica Šupljika, M. (2014.), *Pravo djece na spolno zdravlje - Gdje smo nakon 10 godina?*, Knjiga sažetaka Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva V., Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje, Rijeka, 21. studenoga 2014., Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini i Katedra za socijalnu medicinu i epidemiologiju i Ured za znanost Studentskog zbora Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
- Jelavić, M. (2014.), *Predgovor – Pravobraniteljica za djecu Republike Hrvatske*, Djeca u pokretu - Zbornik radova sa tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe, Ured pravobraniteljice za djecu u suradnji sa Save The Children, Zagreb – Sarajevo.

- Jelavić, M. (2014.), *Foreword – Ombudsperson for Children of the Republic of Croatia*, Children on the Move – Collection of papers from Thematic Meeting of the Children's Right Ombudsperson's Network in Southeast Europe, Ombudsperson for Children of the Republic of Croatia in cooperation with Save the Children, Zagreb – Sarajevo.
- Milanović, M., Gabelica Šupljika, M. (2014.), *Povučenost (introvertiranost)*, u ur. Milanović, M., Pomozimo im rasti, Priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja (sveučilišni priručnik), promijenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb.
- Milas Klarić, I. (2014.), *Uvodna riječ*, Knjiga sažetaka 2. simpozij Koraci za budućnost bez nasilja - Nasilje i mladi, 20. studeni 2014. Opatija, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Opatija.
- Milas Klarić, I. (2014.), *Nasilje nad djecom – jesmo li ga ozbiljno shvatili?*, Knjiga sažetaka 2. simpozij Koraci za budućnost bez nasilja - Nasilje i mladi, 20. studeni 2014. Opatija, Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije, Opatija.
- Milas Klarić, I. (2014.), *Zaštita osobnih prava i dobrobiti djece u engleskom pravnom sustavu*, 153-165, u ur. Rešetar, B., Aras, S., Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta – Interdisciplinarni, komparativni i međunarodni osvrti Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet u Osijeku, Osijek.
- Osmak Franjić, D. (2014.), *Cijepljenje djeteta i pravo na zdravlje*, Zrno, broj 112 (138), godina XXV., rujan - listopad 2014.
- Salaj, I. (2014.), *Velike teškoće na putu do inkluzivnog obrazovanja*, Školske novine, broj 22 (2929), godina LXV., 10. lipnja 2014.
- Salaj, I. (2014.), *Inkluzivna odgojno obrazovna praksa u Hrvatskoj*, u Zborniku radova s V. Međunarodne naučno-stručne konferencije „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“, Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli.

8.5. SURADNJA S INSTITUCIJAMA, UDRUGAMA, NEVLADINIM I DRUGIM ORGANIZACIJAMA

Poboljšajte sustav prikupljanja podataka kako bi se omogućila analiza položaja sve djece, osobito ranjivih skupina – raščlanite podatke po dobi, spolu, geografskom i socijalnom položaju, etničkom porijeklu...

Preporuka Odbora za prava djeteta

U pitanjima zaštite prava djece u 2014. nastavili smo ili ostvarili novu suradnju s brojnim institucijama, pravobraniteljskim uredima, organizacijama civilnog društva i drugim organizacijama.

Sukladno zakonskim odredbama surađivali smo s **odborima** Hrvatskog sabora kojima je pravobraniteljica ukazivala na kršenja te na mogućnosti poboljšanja zaštite prava djece, na tematskim sjednicama ili u pisanoj komunikaciji. U postupku donošenja zakona i njihovih izmjena i dopuna surađivali smo s većinom saborskih odbora nadležnih za pojedinu problematiku. Ističemo suradnju s Odborom za informiranje, informatizaciju i medije, Odborom za obrazovanje, znanost i kulturu te Odborom za obitelj, mlade i sport uz temu medijske pismenosti i sigurnosti djece na internetu, Odborom za zdravstvo i socijalnu politiku o potrebi reguliranja pravne i zdravstvene zaštite transseksualnih, transrodnih i rodno nekonformnih osoba i Odborom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u vezi izvješćivanja o Univerzalnom periodičnom izvještaju o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj.

O brojnim pitanjima prava djece komunicirali smo i surađivali s **Vladom RH, ministarstvima, Vladinim uredima, državnim tijelima i institucijama**. Navodimo tek neke primjere. S MZOS-om smo nastavili suradnju radi ostvarivanja

prava djece u sustavu odgoja i obrazovanja. S MZOS-om, Ministarstvom poduzetništva i obrta, Ministarstvom rada i mirovinskoga sustava, Agencijom za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Hrvatskom obrtničkom komorom surađivali smo vezano uz zaštitu prava i interesa učenika koji pohađaju praktičnu nastavu kod obrtnika i drugih poslodavaca u sustavu obrazovanja za obrtnička i druga strukovna zanimanja.

S MSPM-om smo nastavili suradnju na ostvarivanju zaštite prava i interesa djece, posebice vezano uz pravni položaj djeteta u novom Obiteljskom zakonu. S Ministarstvom zdravlja smo, između ostalog, surađivali u pitanjima zaštite mentalnog zdravlja djece te smo nastavili suradnju na praćenju provedbe prikupljanja medicinske dokumentacije i utvrđivanju uvjeta i pretpostavki za promjenu spola ili o životu u drugom rodnom identitetu. U nastavku suradnje s MUP-om i MZOS-om bavili smo se zaštitom djece sudionika u prometu, a s MUP-om i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina jačanjem učinkovitosti identifikacije žrtava trgovanja ljudima te jačanjem kapaciteta pojedinih dijelova sustava za suzbijanje trgovanja ljudima.

S Ministarstvom pravosuđa održali smo sastanak vezano uz traženje i dostavu podataka iz kaznene evidencije za počinitelje kaznenih djela na štetu djece koja predstavljaju zapreku za obavljanje poslova u radu s djecom ili podataka koji su potrebni tijelima javne vlasti i ustanovama u postupcima zaštite prava i interesa djece, a s DORH-om smo održali sastanak u vezi potrebe ujednačavanja državno odvjetničke prakse u postupcima u kojima sudjeluju djeca kao i potrebe jačanja suradnje državnih odvjetništava s CZSS-ima radi poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti djece.

S MVEP-om smo održali sastanak u vezi s planom aktivnosti RH u sklopu mirovne misije u Afganistanu, s osobitim naglaskom na pružanje pomoći ženama i djeci. O pitanjima zaštite dječjih prava surađivali smo i s Ministarstvom financija, Ministarstvom kulture i Uredom za udruge te Uredom za ravnopravnost spolova Vlade RH. S Upravom za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa cijele godine smo surađivali glede pravosudnozaštitnih prava i prava djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom te pri obilasku kaznenih institucija.

Željeli bismo posebno naglasiti kvalitetu suradnje s MUP-om u mnogim pojedinačnim slučajevima, općim inicijativama i zajedničkim aktivnostima, te u obavještanju pravobraniteljice i dostavi izvješća.

Vrijednu suradnju nastavili smo s **visokoškolskim institucijama**: Pravnim, Edukacijsko-rehabilitacijskim i Filozofskim fakultetom u Zagrebu, zatim Filozofskim, Pravnim i Učiteljskim fakultetom u Osijeku, Medicinskim fakultetom u Rijeci te Učiteljskim fakultetom u Splitu i drugima. Jedan vid suradnje ostvario se putem izlaganja o dječjim pravima za studente Filozofskog fakulteta, Pravnog fakulteta i Studijskog centra socijalnog rada u Zagrebu, Hrvatskih studija, Kineziološkog fakulteta kao i za polaznike Policijske akademije. Raspravljali smo i poduzimali zajedničke aktivnosti s pojedinim profesorima ovih fakulteta, a sudjelovali smo i u radovima nekih studenata.

Nastavljena je suradnja s drugim **pravobraniteljskim uredima** kao i s **UNICEF-ovim Uredom za Hrvatsku** koji je naš važan partner u projektima promocije dječjih prava te uključenosti u globalnu mrežu institucija koje se bave djecom. Ostvarili smo suradnju s UNHCR-om kao važnim partnerom u ostvarivanju prava posebno ranjivih skupina djece (djece tražitelja azila, djece migranata).

Surađivali smo i s Državnim inspektoratom RH u vezi sa zaštitom djece pri zapošljavanju, zatim s Hrvatskom obrtničkom komorom u zaštiti djece pri obavljanju stručne prakse kod poslodavaca, s HZZ-om u pogledu srednjoškolskog obrazovanja djece s TUR te s HZJZ-om u vezi s cijepljenjem djeteta u kontekstu prava na najvišu moguću razinu zdravlja. Često smo surađivali i s AZOO-om, ASOO-om, AZOP-om, VEM-om te FINA-om. S Povjerenicom za informiranje i predstavnicima AZOP-a smo u listopadu 2014. održali radni sastanak, radi razmjene informacija i usuglašavanja prakse zaštite privatnosti i osobnih podataka djece.

Održali smo sastanak s Centrom za posebno skrbništvo i razgovarali o dvojabama i različitim tumačenjima Obiteljskoga zakona, kako od strane sudova, tako i od CZSS-a. I ove smo godine nastavili suradnju s CZSS-ima, obiteljskim centrima te jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave.

U 2014. nastavili smo sudjelovanje u radu radne skupine WP7 u okviru programa „Zajednička akcija za mentalno zdravlje i blagostanje“ Uprave za zdravlje i potrošače Europske komisije, kao i u radu Stručnog savjeta projekta „Jačanje kapaciteta sustava socijalne skrbi za provođenje i praćenje mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u nadležnost centara za socijalnu skrb“ koje provodi Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s MSPM-om. Također smo nastavili sudjelovanje u radu Nacionalnog konzultativnog odbora u sklopu projekta „EQUI-HEALTH“ Međunarodne organizacije za migracije. Pozvani smo sudjelovati u projektu „PIECES“ te smo sudjelovali u istraživanju Europskog parlamenta o učinkovitosti primjene prava djece s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj.

Ovogodišnja suradnja obuhvaćala je i sljedeće institucije i organizacije:

- Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba;
- Hrvatska psihološka komora, Društvo za psihološku pomoć, Hrvatska udruga socijalnih radnika, Institut Ivo Pilar, Hrvatska udruga socijalnih pedagoga, Hrvatski pedagoško književni zbor Vinkovci;
- Hrvatska odvjetnička komora, Hrvatski pravni centar, Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež, Odvjetnička akademija, Pravosudna akademija;
- TransAid, Zagreb Pride i Kontra;
- Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatski filmski savez;
- Savez društava *Naša djeca* Hrvatske, Društvo *Naša djeca* Opatija, SOS – dječje selo Hrvatska;
- Hrvatski Crveni križ, Centar za mirovne studije, Kuća ljudskih prava, CESI, Forum za slobodu odgoja, Centar za nestalu i zlostavljanu djecu, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava u Osijeku, Europski dom Vukovar;
- Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica, Grad Velika Gorica, Dječje gradsko vijeće Velike Gorice, Centar za odgoj i obrazovanje (COO) Dubrava, COO Goljak, COO Juraj Bonači, COO Slava Raškaj u Splitu i Zagrebu, Centar za rehabilitaciju Fortica-Kraljevica, COO Čakovec, Centar za rehabilitaciju Silver;
- Grupa za ljudska prava Upravne škole iz Zagreba, Grafički odjel Škole primijenjene umjetnosti i dizajna u Zagrebu;
- Koordinacija udruga za djecu u Republici Hrvatskoj, Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu, Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti „Sanus“, Klub roditelja nedonoščadi „Palčići“, Udruga „Krijesnica“, Udruga RODA, Udruga „Igra“, Udruga ZAMISLI, Udruga gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije, Udruga udomitelja Primorsko-goranske županije DAMDOM, Udruga udomitelja i posvojitelja Splitsko-dalmatinske županije „Lanterna“, Udruga za potporu posvajanju ADOPTA, Dom za djecu Maestral, Dom za odgoj Split, Udruga roditelja *Korak po korak*, Udruga MoSt, Osječka udruga „Breza“, Ženske udruge „Izvor“, PRONI Centar za socijalno podučavanje, Udruga za beskućnike i socijalno ugrožene osobe „Oaza“, Udruga Roma – Rijeka, Centar za informiranje o sektama i kultovima (CISK), Hrvatski auto klub, Nansen dijalog centar u Osijeku, Udruga Izvor Tenja.

Rad i aktivnosti pojedinih udruga smo, na njihovo traženje, podržali i pisanim preporukama, s obzirom na njihove ciljeve u različitim područjima zaštite prava djece.

Tijekom godine organizirani su zajednički skupovi i tribine, a prostor *Male kuće dječjih prava*, u prizemlju zgrade zagrebačkog Ureda pravobraniteljice na zahtjev je bio i ustupan i drugim pravobraniteljima te udrugama za organiziranje njihovih aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina.

Ostvarena je i suradnja s nizom međunarodnih organizacija te s medijima, o čemu pišemo u zasebnim poglavljima.

9. SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM

Važno područje rada Ureda pravobraniteljice za djecu su susreti, razgovori i suradnja s djecom s kojom se pravobraniteljica i njezini suradnici susreću u različitim situacijama. S djecom razgovaramo u odgojno-obrazovnim ustanovama, tijekom obilazaka u zdravstvenim ustanovama, u učeničkim i domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi te ustanovama u kojima se nalaze djeca s problemima u ponašanju. Susrećemo ih i u okviru različitih događanja. Prilikom susreta i razgovora s djecom čujemo stavove, opažanja, razmišljanja djece te njihove prijedloge za poboljšanje stanja o svim pitanjima koja smatraju važnima. Upravo su susreti s djecom dragocjen izvor informacija o načinu na koji oni žive svoja prava i važan putokaz u našem radu. Značajan pozitivan iskorak u suradnji s djecom je otvaranje *Male kuće dječjih prava*, prostora Ureda pravobraniteljice za djecu koji je prilagođen grupnom i radioničkom načinu rada s djecom. U ovom dijelu izvješća opisujemo susrete s djecom u prostoru naših ureda u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu (sedam sastanaka s djecom) te u okviru manifestacija u organizaciji drugih subjekata (kojih je bilo 27). Opisujemo i ukupno pet aktivnosti koje smo u suradnji s djecom organizirali u prigodi obilježavanja 25. obljetnice Konvencije o pravima djeteta UN-a, o čemu je izvijestio i ENOC.

Ured je mjesto intenzivnog rada s članovima "Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu"⁴⁵.

Djeca u uredima pravobraniteljice za djecu

Učenici **3.a razreda OŠ Antuna Branka Šimića iz Zagreba** u svibnju su se sastali s pravobraniteljicom u *Maloj kući dječjih prava* i predstavili joj svoj projekt „Kraj zlostavljanja počinje sa mnom“ koji će predstaviti na Državnoj smotri projekata iz područja odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo. Svjesni da nije svaki učenik siguran u školi, da postoje sukobi među djecom te da su neki učenici izloženi verbalnom i fizičkom nasilju, učenici su odlučili sami promijeniti situaciju u svojoj školi. U sklopu projekta osmislili su letak i strip te održali radionice kako bi i druge učenike poučili o sprečavanju međuvršnjačkog nasilja, uživali u dramskim improvizacijama te izradili plakat s porukama kako se ponašati kad se suočimo s nasiljem, a te su poruke dio znanja i vještina koje su naučili tijekom projekta.

Riječki ured su u svibnju su posjetila djeca iz **predškolske ustanove „Grobnički tići“, skupina „Fijolice“, iz mjesta Podhum** u okolici Rijeke i pokazala da znaju za mnoga dječja prava i razumiju njihovo značenje, o čemu su ih, kako su rekla, poučile njihove „tete“. Posebno su im poznati pravo na igru i pravo na zaštitu od nasilja, a pokazala su da razumiju i potrebu poštovanja prava drugih ljudi, svojih prijatelja u vrtiću i roditelja. Djeca su nam poklonila plakat o dječjim pravima koji su sama izradila.

Pravobraniteljica za djecu je u listopadu ugostila **predstavnike vijećnika Dječjeg gradskog vijeća Opatija i Dječjeg foruma Društva „Naša djeca“ (DND) Opatija**, među kojom je bilo i dvoje članova prve generacije Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Djeca i njihove voditeljice su pravobraniteljici predstavili rad Dječjeg gradskog vijeća, Dječjih foruma i svoje sudjelovanje na međunarodnoj konferenciji „Djeca pokretači promjena u društvu“ (CATS) održanoj u švicarskom gradiću Cauxu u ljeto 2014. Konferencija je održana s ciljem razvoja i podrške zajednicama koje poštuju i zagovaraju pravo sudjelovanja djece i mladih u društvu, te razmjene iskustava i primjera dobre prakse dječje participacije u svijetu. Donijela su pravobraniteljici na dar i „Kovčević dječjih prava“ – zbirku promotivnih i poučnih materijala i društvenih igara za djecu vezanih uz tematiku zaštite prava djeteta.

Učenici 2.c i 2.d razreda OŠ Pojišan iz Splita, koji rade na projektu „Dječja prava“ u studenom su posjetili splitski ured pravobraniteljice za djecu, gdje su im savjetnice pravobraniteljice predstavile rad pravobraniteljice za djecu i njezine Mreže mladih savjetnika. Razgovarali su o pravima djece, načinima njihove zaštite kao i o potrebi poštovanja prava drugih. Učenici su savjetnicama darovali čestitku o dječjim pravima koju su sami izradili, a savjetnice njima Konvencije o pravima djeteta na jeziku bliskom djeci, plakate i memory kartice o dječjim pravima.

⁴⁵ Više o tome u poglavlju Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje.

Učenici OŠ Slavka Kolara iz Kravarskog u studenom su posjetili pravobraniteljicu za djecu u Maloj kući dječjih prava, gdje su pogledala izložbu posvećenu Konvenciji o pravima djeteta i upisala se u knjigu dojmova. Razgovarali su s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama o dječjim pravima, o tome kako provode vrijeme u školi, na nastavi i izvan nastave, te na koje sve načine aktivno sudjeluju u životu škole. Kroz prigodnu igru su se prisjetili nekih dječjih prava koja poznaju otprije. Pravobraniteljica im je objasnila važnost Konvencije o pravima djeteta, predstavila osnovne grupe dječjih prava te opisala na koji način ona i njezin tim štiti prava djece. U skupini od 15 učenika bili su predsjednici razreda te članovi Mladih medijatora koji su ispričali na koji način, u skladu s pravilima medijacije, oni sami pomažu svojim razrednim kolegama da se izmire nakon nekog sukoba, povrede nečijih prava i drugih problema koji narušavaju odnose među djecom.

Osječki ured pravobraniteljice za djecu u studenom je posjetila skupina **učenika 7. razreda OŠ Frana Krste Frankopana u Osijeku**, gdje su ih savjetnici pravobraniteljice upoznali s pravima djece, a razgovarali su i o obiteljskom nasilju i njegovom prijavljivanju. Učenici su naglasili da im je posebno važno pravo na obrazovanje i slobodno vrijeme, kao i pravo na izražavanje mišljenja o stvarima koje se odnose na njih. Opisali su aktivnosti vijeća učenika svoje škole te najavili da će svoje spoznaje podijeliti s ostalim učenicima u školi.

U Maloj kući dječjih prava pravobraniteljica za djecu je u prosincu ugostila više od 30 učenika **Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna (ŠPUD) u Zagrebu** i njihove profesore koji su pripremili izložbu „25 godina Konvencije o pravima djeteta – Koliko je poznajemo i poštujemo?“. Mjesec dana nakon što je izložba svečano otvorena autori radova i učenici koji su pomogli u postavljanju izložbe, kao i njihovi mentori, dobili su zahvalnice za suradnju s pravobraniteljicom u obilježavanju važnoga jubileja Konvencije o pravima djeteta.

Posjeti djeci na inicijativu pravobraniteljice

U povodu **Međunarodnog dana dječje knjige**, 2. travnja, savjetnice pravobraniteljice iz osječkog, splitskog i riječkog ureda posjetile su odjele za rad s djecom i mladima u gradskim knjižnicama u Osijeku, Splitu i Rijeci. Knjižnicama su darovani promotivni materijali Ureda pravobraniteljice za djecu: publikacije koje sadrže tekst Konvencije o pravima djeteta i na jeziku bliskom djeci, plakati o dječjim pravima, letci, *memory* kartice, zbornici stručnih radova. U osječkoj knjižnici savjetnica je razgovarala s djecom iz osječkih škola i pozvala ih da posjete Ured pravobraniteljice za djecu.

Pravobraniteljica i njezini savjetnici su tijekom svibnja i lipnja boravili u **Cerni i Otoku**, mjestima u kojima su sa svojim roditeljima evakuirana djeca iz područja stradalih u katastrofalnoj poplavi. Posjetili su **škole u kojima je bilo smješteno evakuirano stanovništvo, igraonicu za djecu u Cerni te volonterski centar u Otoku**. Osim pružanja podrške ljudima u krizi i onima koji im pomažu u organizaciji života, željeli su vidjeti kako je u tim uvjetima organizirana skrb o djeci, kako se snalaze djeca i odrasli koji se brinu o njima i njihovim potrebama, s kojim se problemima, osim materijalnih, susreću te kakva im je pomoć i podrška potrebna. Također ih je interesiralo na koji način se djeci pruža psihološka podrška, organiziraju li se za njih aktivnosti strukturiranog slobodnog vremena i igre kako bi se bolje nosila s teškom i nesvakidašnjom situacijom napuštanja svoga doma i izostanka uobičajenih aktivnosti. Pravobraniteljica i savjetnici su Društvu *Naša djeca* iz Vinkovaca, čiji volonteri organiziraju i vode igraonice i radionice s djecom u Cerni, uručili didaktički materijal i pribor za organizirane aktivnosti s djecom.

U organizaciji drugih

U travnju je u OŠ Nad lipom u Zagrebu obilježen **Svjetski dan zdravlja – Mliječni dan**. Mliječni dan je obilježen u suradnji OŠ Nad lipom, Grupe za ljudska prava Upravne škole iz Zagreba i Hrvatske mljekarske udruge. Nakon uvodne poruke učenika obje škole o važnosti zdravlja i pravilne prehrane, održane su radionice s ciljem promoviranja zdravog načina života, pravilne prehrane, važnosti tjelesne aktivnosti te ekologije. Središnji događaj Mliječnog dana bio je Okrugli stol „Pravo na zdrav život - jednake mogućnosti za sve“ u kojem su, kao i u radionicama, sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina savjetnica.

U travnju je u Varaždinu održan **Peti internacionalni festival animiranog filma djece i mladih Varaždin – VAFI**, na kojem je prikazano 112 filmova koje su snimila djeca iz cijeloga svijeta, a među njima su osobito uspješni bili filmovi djece iz Hrvatske. U dodjeli nagrada sudjelovao je i Ured pravobraniteljice za djecu koji, zajedno s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, dodjeljuje nagradu *Plavi VAFI* za promicanje dječjih prava. Obrazlažući nagradu *Plavi VAFI*, savjetnica pravobraniteljice za djecu je istaknula da su svi filmovi na VAFI-ju sami po sebi potvrda niza dječjih prava: prava na igru, na sudjelovanje, na slobodno iznošenje misli i na kreativno izražavanje, a pojedini među njima posebno su se istaknuli svojom snažnom porukom.

Savjetnica pravobraniteljice za djecu je u travnju sudjelovala u obilježavanju **Dana odgoja bez batina** u organizaciji Dječjeg doma „Tić“ Rijeka, kojem je cilj podizanje svijesti o štetnosti i nedopuštenosti tjelesnog kažnjavanja djece. Kroz rad u malim grupama, u kojima su sudjelovali Ambasadori „Tića“ - po dvoje učenika šestog razreda iz svake osnovne škole u Rijeci, djelatnici Dječjeg doma „Tić“, osnovne škole, predstavnici policije, centra za socijalnu skrb i Ureda pravobraniteljice za djecu, djeca su se upoznala s djelovanjem i ovlastima raznih institucija u vezi sa zaštitom djece od nasilja. Na kraju su izradila plakate koje su odnijeli u svoje škole kako bi ih prezentirala ostalim učenicima.

Savjetnica pravobraniteljice se u svibnju družila s djecom na četvrtoj svečanoj dodjeli nagrada pobjednicima **Natječaja za likovne, literarne i foto radove djece i mladih predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta te djece i mladih s posebnim obrazovnim potrebama**, o temi katastrofa i snaga zaštite i spašavanja. Cilj je ovoga Natječaja razviti i promicati svijest kod djece o postojanju rizika od katastrofa te ujedno educirati djecu za sigurno postupanje i razvoj sigurnosne kulture.

U svibnju je u Rijeci, u organizaciji Centra za rehabilitaciju „Fortica“ Kraljevica održan **Peti državni susret MATP-a** (*Motor Activity Training Program*) koji je pratila savjetnica pravobraniteljice. Nastupilo je 28 ekipa korisnika raznih ustanova i udruga s područja Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Organizirani su sportski poligoni s elementima sportova, na kojima su djeca, uz puno zalaganja, radosti i smijeha, prezentirala svoje vještine. Natjecatelje su vodili i bodrili ravnatelji, odgojitelji, nastavnici i roditelji, a u aktivnost je bio uključen i velik broj volontera iz lokalne zajednice.

Pravobraniteljica se u svibnju na priredbi **„Budi NEovisan“** družila sa sudionicima dječjeg „Maratona za zdraviji život“ od Voloskog do Lipovice. U dječjem maratonu je sudjelovalo više od dvjesto sudionika, a organiziran je na Svjetski dan nepušenja. Maraton je dio projekta „Kreativnošću do zdravlja“ koji provodi Društvo *Naša djeca* Opatija. Bila je to ujedno i završna manifestacija projekta prevencije ovisnosti koji je proveo Savez Društava *Naša djeca* Hrvatske pod nazivom „Budi NEovisan“ uz financijsku potporu MSPM-a, u kojem je sudjelovalo više od tisuću djece iz mnogobrojnih društava *Naša djeca*. Pravobraniteljica je zajedno s organizatorima uručila nagrade djeci za najkreativnije radove pristigle na natječaj pod nazivom „Budi NEovisan“, iskazala podršku manifestacijama koje afirmiraju zdrave životne navike te pozvala predstavnike lokalnih zajednica da tijekom ljeta organiziraju za djecu razne aktivnosti te omoguće svoj djeci da aktivno provedu ljetne praznike.

Pravobraniteljica je u lipnju, u Zagrebačkom kazalištu lutaka nazočila završnoj svečanosti dodjele nagrada djeci za najbolje literarne uratke u projektu **Tolerancijom protiv nasilja**. Riječ je o projektu Crvenog križa Zagreb koji se provodi na području Grada Zagreba, Karlovačke i Šibensko-kninske županije u partnerstvu sa županijskim organizacijama Crvenog križa te Zagrebačkim savjetovalištem protiv nasilja djece i mladih „Luka Ritz“.

Zamjenica pravobraniteljice je u lipnju, u MZOS-u sudjelovala u svečanosti dodjele **Godišnje nagrade „Luka Ritz“** za promicanje tolerancije i škole bez nasilja, za školsku godinu 2013./2014. Godišnjom nagradom nagrađeni su Luka Plemenčić, učenik OŠ „Vladimir Nazor“ iz Topuskog i Patricia Štriga, učenica Medicinske škole u Rijeci. Posebnim priznanjem „Luka Ritz“ za promicanje tolerancije i škole bez nasilja nagrađeni su Aleksandar Juzbašić, učenik OŠ Dvor iz Dvora i Ivana Marinić, učenica SŠ „Ivan Švear“ iz Ivanić Grada. Zbog velikog broja izvrsnih kandidata ove je godine dodatno nagrađeno još dvoje učenika, kojima su dodijeljena posebna priznanja.

Pravobraniteljica je u lipnju u Hrvatskom saboru sudjelovala na **zajedničkoj sjednici Dječjih foruma iz cijele Hrvatske sa saborskim zastupnicima**, kojoj je domaćin bio Odbor za obitelj, mlade i sport Hrvatskoga sabora. Na zajedničkoj sjednici djeca su održala kratka izlaganja o temama koje su sama odabrala te iznijela svoja mišljenja, poruke i prijedloge koje su prethodno pripremila s djecom iz svojega grada/općine. Neke od tema kojima su se bavila djeca su: problemi vodovoda i kanalizacije u lokalnoj zajednici, nasilje na internetu među djecom i mladima, promocija zdravog stila života, borba protiv siromaštva i socijalne isključenosti, Međunarodni dan djevojčica, ostvarivanje prava djece s teškoćama u razvoju, rehabilitacijski centar terapijskog jahanja te sudjelovanje predstavnika Dječjih foruma u različitim međunarodnim projektima.

Savjetnica pravobraniteljice je u srpnju sudjelovala u ceremoniji otvaranja **24. Međunarodnog dječjeg festival „Mali Split“**, a ovogodišnji slogan je bio „Iz srca Splita za dicu sveta“. Festival se održava od 1991. godine, kada su na njemu nastupala djeca prognanici iz cijele Hrvatske zajedno s djecom iz Splita, a proteklih godina festival ima međunarodni karakter.

Savjetnica pravobraniteljice je u rujnu sudjelovala u svečanosti otvaranja **prve školske sportske dvorane na otoku Šolti pri OŠ Grohote**, u kojoj su sudjelovali brojni učenici. Otvaranje dvorane, kao i obnova OŠ Grohote jedan je od najvažnijih projekata za otok te značajno doprinosi ostvarivanju prava djece i kvaliteti njihovog života.

Savjetnica pravobraniteljice je u rujnu sudjelovala na **Osnivačkoj sjednici** i polaganju svečane vijećničke prisega mladih vijećnika Dječjeg gradskog vijeća grada Splita. Nakon grada Omiša, koji je jedini u Splitsko-dalmatinskoj županiji imao Dječje gradsko vijeće i grad Split formirao je predstavničko tijelo koje čine djeca, ukupno 27 učenika, predstavnika osnovnih škola iz Splita.

Pravobraniteljica je pozdravila osmi po redu **Susret gradova i općina - prijatelja djece** koji je održan u rujnu u Zaboku, gdje se okupilo više od 250 sudionika, djece i odraslih iz cijele Hrvatske u programu i radionicama za djecu i odrasle. Na ovom susretu je obilježeno 15 godina Akcije „Gradovi i općine – prijatelji djece“ i 25 godina Konvencije UN-a o pravima djeteta. Naglasak je bio na temi volontiranja u akciji Gradovi i općine prijatelji djece, a za ovu prigodu snimljen je film o volonterskim akcijama i aktivnostima koje se provode u Društvu *Naša djeca* Zabok i u koje se uključuje veliki broj mladih.

Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece u rujnu je održana 52. put, odvijala se u tri grada – Varaždinu, Ludbregu i Čakovcu – te uključila niz novih dodatnih sadržaja i goste iz inozemstva. Proteklih sedam godina predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu uključena je u postupak selekcije i dodjele nagrada kao članica ocjenjivačkoga suda. Više od 200 sudionika, djece i njihovih mentora, imalo je priliku vidjeti odabrana 92 filmska ostvarenja učenika osnovnoškolske dobi iz cijele Hrvatske, u kategorijama: animirani, igrani, dokumentarni, TV reportaža i otvorena kategorija. Specifičnost revije je da, uz stručni žiri, svoje nagrade dodjeljuje i ocjenjivački sud djece. Također, djeca dobivaju priliku predstaviti svoje filmove u razgovoru nakon projekcije filmova, a nakon dodjele nagrada organiziran je njihov razgovor s ocjenjivačkim sudom odraslih.

Svake godine predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu u povodu Međunarodnog dana djeteta gostuju na sjednici **Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice**, na kojoj djeca iz dječjih vrtića i osnovnih škola gradonačelniku i njegovim suradnicima postavljaju pitanja važna za život djece u gradu. Ove godine pitanja su se odnosila na sigurnost u prometu i uređenje prometnica i objekata u neposrednoj blizini škola i vrtića, na uređenje igrališta i prostora za druženje djece i mladih. Savjetnicu pravobraniteljice mali vijećnici su pitali može li pravobraniteljica pomoći da se djeca koja su još smještena u ustanovama što prije zbrinu u udomiteljskim obiteljima, a zanimalo ih je i hoće li se nastaviti rad Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice.

U listopadu je svečanim programom obilježena **dvadeseta obljetnica rada Caritasove Kuće „Blaženi Alojzije Stepinac“ u Brezovici**, koja skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i za odrasle osobe s invaliditetom te djecu bez roditeljske skrbi. U programu su sudjelovala i djeca i odrasli korisnici Caritasove Kuće, a na svečanosti je bila savjetnica pravobraniteljice.

U listopadu je održana **druga sjednica Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita** na kojoj su mladi vijećnici izabrali svoje predstavnike te članove radnih tijela. Izboru je prethodilo podnošenje izvješća dječjih gradskih vijećnika o akciji „Splitska dica o Konvenciji“ koju su proveli u školama tijekom Dječjega tjedna, početkom listopada. Vijećnici su usvojili prijedlog Statuta Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita. Sjednicu je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu koja je vijećnicima predstavila rad Ureda pravobraniteljice za djecu.

Savjetnica pravobraniteljice je u studenome, u Centru za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj u Splitu sudjelovala na predstavljanju projekta Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Splitsko-dalmatinske županije **„Poveži se bojom, približi se slikom“**, koji provode djeca i mladi COO „Slava Raškaj“ Split i COO „Juraj Bonači“ Split, u suradnji s predškolskim i školskim ustanovama u županiji. Cilj projekta je osvještavanje potrebe očuvanja i unapređivanja mentalnog zdravlja djece s teškoćama u razvoju i odraslih s invaliditetom kroz multisektorsku i multidisciplinarnu suradnju. U sklopu predstavljanja projekta održane su radionice „Što nas sve mogu naučiti djeca i mladi s posebnim potrebama/teškoćama?“

U cilju promoviranja tolerancije, nenasilja i mirnog rješavanja sukoba učenici **OŠ Ravne njive iz Splita**, na satovima likovne kulture, izradili su radove uz temu Tolerancija. Uoči obilježavanja Međunarodnog dana tolerancije, koji se obilježava 16. studenoga, učenici su, zajedno sa svojim učiteljima, upriličili izložbu radova u atriju škole. U otvaranju izložbe je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

U povodu obilježavanja 25 godina Konvencije o pravima djeteta, Društvo *Naša djeca* Opatija u studenom je u Opatiji organiziralo prigodnu svečanost „**Daj 10 za dječja prava**“, na kojoj su gradonačelnik Opatije i dječja gradonačelnica potpisali *Svečanu izjavu*. Izjavu su potpisali kako bi još jednom istaknuli važnost primjenjivanja odredaba Konvencije o pravima djeteta UN-a, u donošenju svakodnevnih odluka u Gradu Opatiji koji nosi titulu „Grad - prijatelj djece“. Isti dan je otvorena izložba dječjih radova pod nazivom „Daj 10 za dječja prava“ na kojoj su predstavljeni radovi o dječjim pravima, nastali u okviru radionica održanih u školama, vrtićima i prostorijama Društva *Naša djeca* Opatija. Otvorenju izložbe prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Šesti po redu **Festival o pravima djece**, koji promiče prava djece kroz stvaralaštvo djece i odraslih autora, održan je od 17. do 22. studenoga. Riječ je o prvom inkluzivnom festivalu u Hrvatskoj, koji je pomoću odgovarajućih tehničkih rješenja svoj program učinio dostupnim osobama s oštećenjem vida i sluha. Festival organiziraju UNICEF, udruga Alternator, Hrvatski filmski savez, Ured pravobraniteljice za djecu te drugi partneri. Ove se godine Festival održavao u deset hrvatskih gradova, predvođenih Zagrebom – gradom domaćinom te Splitom – gradom partnerom. Program je bio fokusiran na problem nasilja nad djecom. Osim filmova djece iz Hrvatske prikazani su i filmovi njihovih vršnjaka iz Bosne i Hercegovine, Belgije, Nizozemske, Danske, Irske, Kanade, Armenije, Libanona i Kine. Predstavnice Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovale su u više festivalskih aktivnosti u Zagrebu i Splitu.

U Zagrebu je u studenom održano **godišnje Savjetovanje akcije „Gradovi i općine – prijatelji djece“** koje je okupilo predstavnike gradova i općina, državnih i lokalnih tijela, ureda i ustanova te djece iz dječjih vijeća. Izlaganja su održala i djeca i odrasli, među kojima je bila i pravobraniteljica za djecu koja je predstavila preporuke koje je Hrvatskoj uputio Odbor UN-a za prava djeteta. Na savjetovanju su se predstavila i djeca iz Dječjeg vijeća grada Opatije. Proglašene su Naj-akcije gradova i općina za 2014. godinu, usmjerene na poboljšanje života djece u lokalnoj zajednici te novi kandidati za dobivanje prestižnog naziva „Grad/općina – prijatelj djece“: općine Lovran i Mrkopalj te gradovi Nova Gradiška i Split.

U organizaciji Dječjeg doma „Tić“ Rijeka, u studenom je, u Rijeci obilježena **7. godišnjica provođenja projekta Ambasadori „Tića“**. Radi se i učenicima i učenicama riječkih osnovnih škola koji, kroz sudjelovanje u edukativnim aktivnostima „Tića“ i djelovanje u svojim školama, doprinose prevenciji zlostavljanja djece i promicanju dječjih prava i odgovornosti. Tijekom sedam godina uključene su četiri generacije, ukupno 184 ambasadora. Na svečanosti je prikazan pregled aktivnosti u kojima su ambasadori sudjelovali u proteklih sedam godina. Predstavljena je brošura „Ambasadori Tića“ te su predstavnici četvrte generacije ambasadora „Tića“ predstavili ulogu i zadatke ambasadora. Na obilježavanju obljetnice prisustvovala je savjetnica pravobraniteljice.

Udruga udomitelja djece Primorsko-goranske županije DAMDOM Rijeka organizirala je u prosincu, u Rijeci Božićni domjenak za svoje članove i djecu. S udomiteljima i djecom se družila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

U Rijeci, u Art-kinu Croatia, **Udruga Roma-Rijeka** organizirala je 20. prosinca novogodišnju priredbu za djecu najmlađe dobi. U priredbi je uživao veliki broj djece i roditelja te suradnika Udruge, što je dodatni poticaj Udruzi u njihovim aktivnostima u uključivanju djece romske nacionalne pripadnosti u programe predškolskog odgoja i obrazovanja. S djecom i njihovom roditeljima na ovome događaju družila se savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Obilježavanje 25. obljetnice Konvencije o pravima djeteta u suradnji s djecom

Pravobraniteljica za djecu je 25. obljetnicu Konvencije o pravima djeteta obilježila u suradnji s djecom te je zajedno s učenicima Grafičkog odjela Škole primijenjene umjetnosti i dizajna 19. studenoga, u prostoru *Male kuće dječjih prava* otvorila izložbu pod naslovom „25 godina Konvencije o pravima djeteta – Koliko je poznamo i poštujemo?“. U pripremi dojmljivih radova koji prikazuju dječje viđenje značenja Konvencije o pravima djeteta sudjelovalo je tridesetak učenika uz vodstvo profesora Grafičkog odjela ŠPUD-a. Radovi su rezultat pripreme kalendara za 2015. godinu o Konvenciji o pravima djeteta, pod nazivom „Poznajem i poštujem dječja prava“. Predstavljanje ovog projekta, ostvarenog u suradnji s djecom, bio je središnji događaj kojim je Ured pravobraniteljice za djecu obilježio 25. obljetnicu Konvencije o pravima djeteta, a upriličeno je upravo na Svjetski dan prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga. Svoje radove izložili su sljedeći učenici Grafičkog odjela: Kristina Dimitrov, Ivan Đudar, Dora Matoković, Ana Mendeš, Ramona Morić, Ivan Stanišić, Anna Šagadin, Mate Nikola Tonković, Jet van der Touw, Eva Kedžo, Ana Marija Kerošević, Helena Jurić Šinček, Marta Cvetković, Dora Filipaj, Nikola Grabovac, Magdalena Prvonožec, Josipa Belošević, Ivana Stećuk, Andrej Drožđan, Martina Ištvan, Ema Kasumagić, Mia Čolić, Ana Macukić, Tanja Virag, Anamarija Pekšić, Paula Vuković, Tin Cifrek, Igor Kurtov i Iva Bušić.

Na Međunarodni dan dječjih prava 20. studenoga, u Uredu pravobraniteljice za djecu, u *Maloj kući dječjih prava*, održana je **debata koju je izveo Debatni klub „Bušmani“ zagrebačke Druge gimnazije**. Afirmacijska i negacijska ekipa raspravljale su o tome je li Konvencija ispunila svoju ulogu u Hrvatskoj. U publici su bili učenici srednjih škola, studenti Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, savjetnice pravobraniteljice za djecu te predstavnici profesora i medija. U afirmacijskoj skupini su sudjelovali Luka Petrović, Igor Fras i Eta Krpanec, a u negacijskoj Marija Jarnjak, Tin Puljić i Marko Borović. Procijenili su da se ostvarenost uloge Konvencije treba mjeriti po tome koliko su njezina načela primijenjena u djelovanju institucija, a posebno su se osvrnuli na područje obrazovanja i socijalne skrbi. Da su načela Konvencije uspješno primijenjena vidi se ponajviše u dostupnosti obrazovanja svoj djeci, ustvrdila je prva skupina, na što je druga uzvratila da se upravo po štednji na obrazovanju i po malim plaćama učitelja vidi da Hrvatskoj zaštita prava djece nije previše važna.

U vrlo zanimljivo i oštro sučeljavanje argumenata i iznošenje primjera iz naše svakodnevice – o siromaštvu i humanitarnim akcijama, o diskriminaciji, o uvažavanju različitosti i toleranciji – na kraju se uključila i publika. U raspravi koja je uslijedila istaknuto je da je riječ o procesu koji još nije dovršen te da se razina ostvarivanja Konvencije o pravima djeteta postupno poboljšava, u skladu s mogućnostima države. Svi su se suglasili da bi se država trebala više potruditi oko toga. Cilj ove aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava* bio je potaknuti učenike i studente na promišljanje o Konvenciji o pravima djeteta i njezinome značenju te proširiti među njima znanje i informiranost o ovom važnom međunarodnom dokumentu.

I ured pravobraniteljice za djecu u **Osijeku** posebnim je aktivnostima obilježio 25. godišnjicu Konvencije o pravima djeteta i Međunarodni dan prava djeteta. Tako su savjetnici pravobraniteljice 19. i 20. studenoga ugostili učenike OŠ Višnjevac i učenike COO Ivan Štark u Osijeku te su se sastali s ravnateljicom Doma za djecu Klasje. Djeca su sa savjetnicima podijelila svoja razmišljanja o problemima koji ih muče tijekom njihovog obrazovanja te iznijela niz prijedloga za pravobraniteljicu o tome kako bi se sve mogla poboljšati situacija u školama. U razgovoru s ravnateljicom Doma za djecu Klasje u Osijeku savjetnici su razmijenili iskustva i razmišljanja o načinima najučinkovitije zaštite prava i interesa djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi smještene u domove, kao i o izvaninstitucionalnom obliku zaštite djece u riziku, koji provode djelatnici Doma Klasje u vidu poludnevnog boravka, a u suradnji s lokalnom zajednicom u Bistrincima, Čepinskim Martincima i Belom Manastiru.

Obilježavajući 25. obljetnicu Konvencije o pravima djeteta pravobraniteljica je pozvala u goste djecu iz zagrebačke vjerske zajednice koja pruža usluge skrbi o djeci izvan vlastite obitelji **“Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova”** u Hrvatskom Leskovcu i na Vrhovcu. Skupina u kojoj je bilo 14 djece od rane školske do srednjoškolske dobi sastala se s njom u *Maloj kući dječjih prava*. Pravobraniteljica je s djecom razgovarala o organizaciji života u domu, o rasporedu dnevnih aktivnosti i o tome čime se najradije bave. Na pitanje o tome koja dječja prava poznaju, odmah su se sjetila prava na igru i prava na školovanje, a nije im bilo teško prisjetiti se ni što je zadaća pravobraniteljice za djecu. Zatim su, zajedno s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama razgledali izložbu „25 godina Konvencije o pravima djeteta – Koliko je poznamo i poštujemo?“.

Istoga dana u posjet pravobraniteljici i *Maloj kući dječjih prava* došla su i djeca iz **Društva Naša djeca Opatija i članovi Dječjeg gradskog vijeća Opatije**, s voditeljicama, koja su kratak boravak u Zagrebu iskoristila i kako bi pogledala izložbu.

Početkom prosinca 2014. splitski ured pravobraniteljice za djecu na zajedničku inicijativu posjetila je Deni Marinović, predsjednica **Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita**, koja je ujedno i predsjednica OŠ „Trstenik“ iz Splita te dopredsjednica Vijeća učenika Splitsko-dalmatinske županije. Savjetnice pravobraniteljice za djecu s njom su razgovarale o aktivnostima ureda, o aktivnostima koje je Deni provela u svojoj školi i koje planira provesti kao novoizabrana predsjednica Dječjeg gradskog vijeća.

10. MEĐUNARODNA SURADNJA

Međunarodnu suradnju prikazujemo kroz suradnju s međunarodnim organizacijama i tijelima te mrežama organizacija, kroz bilateralnu suradnju s predstavnicima međunarodnih organizacija i institucija, te kroz sudjelovanja na međunarodnim skupovima, od kojih smo na više njih izlagali, predsjedali ili održali uvodni ili pozdravni govor.

10.1. SURADNJA S MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA I TIJELIMA

Ujedinjeni narodi (UN) – ostvarena je suradnja s **Odborom za prava djeteta UN-a**, i to: u siječnju dostavom Odboru **Alternativnog izvještaja o stanju prava djece u Hrvatskoj**, s mišljenjem i preporukama i osvrtom na 3. i 4. Periodično izvješće Republike Hrvatske; 4. veljače aktivnim sudjelovanjem zamjenice i savjetnice pravobraniteljice u Ženevi na pripremnoj sjednici 67. sjednice Odbora za prava djeteta te 15. rujna, prisustvovanjem pravobraniteljice za djecu i njezine zamjenice na 67. sjednici Odbora za prava djeteta UN-a, kao promatrača. Tom prilikom izaslanstvo Vlade RH odgovaralo je na pitanja Odbora o provedbi Konvencije o pravima djeteta na temelju 3. i 4. objedinjenog periodičnog izvješća Republike Hrvatske o pravima djeteta (iz 2010.), alternativnih izvješća i podataka iz drugih izvora te odgovora Vlade RH na pitanja koja joj je Odbor uputio na početku 2014.

S Rachel Brett, predstavnicom **Quaker United Nations Office u Ženevi** i **UN-ove radne grupe za djecu čiji su roditelji u zatvoru**, zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu, sastale su se 5. veljače u Ženevi i raspravljale o prikupljanju podataka o djeci čiji su roditelji u zatvoru.

Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) – suradnja se odvijala kroz sudjelovanje i izlaganja savjetnice pravobraniteljice za djecu na skupovima u suorganizaciji UNHCR-a: znanstveno-stručnom skupu „Pravna zaštita djece bez pratnje“, 15. svibnja u Zagrebu; edukaciji za posebne skrbnike „Uloga i značaj posebnih skrbnika u zaštiti djece bez pratnje“, od 26. do 28. studenog u Zadru te na Godišnjoj konferenciji o azilu, migracijama i bezdržavljanstvu, od 15. do 16. prosinca u Svetom Martinu na Muri.

Vijeće Europe - U Strasbourgu je, u organizaciji Vijeća Europe, 13. i 14. studenoga održan prvi sastanak Odbora stručnjaka za Strategiju Vijeća Europe (VE) za prava djece. Za članice ovog Odbora su, kao stručnjakinje za dječja prava iz RH, izabrane pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica. Pravobraniteljica je na sastanku izabrana u upravno vijeće Odbora. Posao Odbora je kroz tri sastanka i konzultacije putem interneta pripremiti izvješće o implementaciji Strategije VE za prava djece 2012. – 2015., razmotriti kako VE može još više zaštititi dječja prava te pripremiti novu strategiju za razdoblje 2016. – 2019. U tom radu Odbor će se konzultirati sa zemljama članicama, međunarodnim organizacijama, stručnjacima i organizacijama civilnog sektora.

Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudspersons for Children – ENOC) – Godišnja konferencija i skupština ENOC-a održana je u Edinburgu, u Škotskoj, od 22. do 24. listopada pod nazivom „Utjecaj siromaštva i štednje na ostvarivanje prava djece i mladih“. Održano je više radionica s temama: ranjiva djeca, promocija dječjih prava, dječje sudjelovanje, zdravlje i blagostanje, obitelj i alternativna skrb, nasilje. Na skupu su aktivno sudjelovale pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica s izlaganjima: „Siromaštvo – prepreka ostvarivanju prava djece ili samo izgovor za nedovoljan rad“ (*Poverty - an obstacle to realization of children's rights or just an alibi for not working enough*), „Roditeljsko odbijanje cijepljenja djece – aktivnosti pravobraniteljice za djecu u Hrvatskoj“

(Parental refusal of immunization of children - activities of the Ombudsman for children in Croatia) te „Prava djece čiji su roditelji u zatvoru – inicijative pravobraniteljice za djecu u Hrvatskoj i postignuti napredak“ (*The rights of children of imprisoned parents - initiatives by the Ombudsman for children in Croatia and progress achieved*).

Osim sudjelovanja na godišnjoj konferenciji i skupštini, suradnja s članovima ENOC-a odvijala se i razmjenom iskustava i prakse o različitim pitanjima ostvarenja, zaštite i promocije dječjih prava. Od članica ENOC-a zatražili smo informacije o njihovoj zakonodavnoj regulativi i iskustvima vezanim za obvezatno cijepljenje, alternativne oblike obrazovanja djece, sudjelovanje djece u obiteljskim građanskim sudskim postupcima. Obavijestili smo ih o našim brojnim aktivnostima u povodu obilježavanja 25 godina Konvencije o pravima djeteta te smo im dostavili svoja iskustva u pogledu dostupnosti javnih zdravstvenih usluga djeci koja polaze javne i privatne škole, obrazovanja djece s intelektualnim teškoćama, izborima ljepote za djecu te o seksualnom nasilju u sportu. Preko ENOC-a, a na poziv Europske komisije, dostavili smo informacije i sudjelovali u otvorenom javnom savjetovanju za izradu smjernica EU o integriranim sustavima za zaštitu djece.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe – CRONSEE) – Suradnja s članovima CRONSEE-a odvijala se putem razmjene iskustava i prakse o različitim pitanjima ostvarenja, zaštite i promocije dječjih prava, u razmatranju pojedinačnih slučajeva s međunarodnim elementom i u povodu našeg upita o sudjelovanju djece u obiteljskim građanskim sudskim postupcima. Održani su također godišnja konferencija i tematski sastanak CRONSEE-a u Beogradu. Na godišnjoj konferenciji, održanoj 17. – 19. rujna pod nazivom „Ekonomska kriza: Usluge za djecu (ni)su opstale. Što činimo?“, pravobraniteljica za djecu sudjelovala je s izlaganjem „Kako siromaštvo utječe na prava djece?“ te podsjetila na potrebu donošenja tzv. „dječjeg proračuna“, odnosno zasebnoga iskazivanja sredstava namijenjenih za djecu u proračunu, i na nacionalnoj, i na lokalnoj razini. Na tematskom sastanku pod nazivom „Virtualna realnost - realne mogućnosti, opasnosti i izazovi“, održanom 5. prosinca, sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice s izlaganje „Sveobuhvatna zaštita djece u virtualnom okruženju – izazovi, mogućnosti i prepreke u radu pravobraniteljice za djecu“. Tom prilikom je doneseno zajedničko stajalište o zaštiti djece od rizika i opasnosti u virtualnome prostoru.

Children of Prisoners Europe – COPE (bivši EUROCHIPS - European Committee for Children of Imprisoned Parents) – Od 16. do 18. svibnja u Edinburgu je održana konferencija i godišnji sastanak međunarodne organizacije Children of prisoners Europe – COPE, a opća tema konferencije bila je „Čujemo li glas djece čiji su roditelji u zatvoru?“. Uz COPE skupove su organizirale i civilne udruge *Famililies Outside* iz Škotske, koja se zalaže za prepoznavanje potreba djece čiji su roditelji u zatvoru te NIACRO (*Northern Ireland Association for the Care and Resettlement of Offenders*) iz Irske. Na konferenciji je prisustvovala zamjenica pravobraniteljice za djecu. Tijekom godine bili smo u stalnom kontaktu s članicama mreže COPE razmjenjujući informacije o aktivnostima te iskazujući mišljenja o projektima i kampanjama. Više organizacija iz mreže i izvan mreže obratilo nam se s upitom o partnerstvu ili sudioništvu pravobraniteljice u EU projektima, međutim, kako smo prijavljeni partneri u projektu treninga zatvorskog osoblja talijanske udruge *Bambinisenzasbarre*, drugim pozivima nismo se mogli odazvati. O pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, inicijativama pravobraniteljice za djecu u Hrvatskoj i postignutom napretku izlagali smo na godišnjoj konferenciji ENOC-a i na međunarodnom skupu *Child in the City*, Europske mreže gradova prijatelja djece.

Međunarodna koalicija Ratify OP3 CRC – Ured pravobraniteljice za djecu od 2013. je član koalicije međunarodnih, regionalnih i nacionalnih nevladinih organizacija i mreža, institucija za ljudska prava i drugih nevladinih tijela koji se zalažu za žurnu ratifikaciju i stupanje na snagu Fakultativnog protokola uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi. Međunarodna koalicija *Ratify OP3CRC* i Posebna izaslanica Glavnog tajnika UN-a za pitanja nasilja nad djecom Marta Santos Pais uputili su državama *Poziv na akciju (Call to action on OP3)*, potičući ih da se istinski založe za dječja prava tako što će ratificirati Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o postupku povodom pritužbi prije 25. obljetnice Konvencije o pravima djeteta (20. studenoga), a toj se akciji pridružio i Ured pravobraniteljice za djecu potičući državu na ratifikaciju ovog protokola.

Women's World Summit Foundation (WWSF) – Ured pravobraniteljice za djecu surađuje s WWSF-om od 2007., sudjelujući u obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga, a za svoje je aktivnosti u 2008. osvojio prvu nagradu WWSF-a. Brojnim i raznovrsnim aktivnostima Ured se i ove godine pridružio obilježavanju 19. studenoga, a ovogodišnje aktivnosti pravobraniteljice, koje su se uklopile u međunarodnu akciju „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima“, bile su u znaku obilježavanja 25. obljetnice UN-ove Konvencije o pravima djeteta.

UNICEF, Ured za Hrvatsku – Pravobraniteljica za djecu i predstojnica Ureda UNICEF-a za Hrvatsku Valentina Otmačić sa suradnicama u više navrata su se sastale radi razmatranja zajedničkih tema, razmjene ideja i planova te budućih zajedničkih aktivnosti. Poseban sastanak bio je posvećen planiranim aktivnostima u područjima stradalim od poplave u Slavoniji, aktivnostima obilježavanja 25. obljetnice Konvencije UN-a o pravima djeteta te u vezi sa zaštitom prava djece s teškoćama u razvoju, zaštitom učenika tijekom obavljanja obvezne stručne prakse i drugim područjima djelovanja. Tijekom 2014. ostvareni su i zajednički posjeti institucija u kojima su smještena djeca (Psihijatrijska bolnica Lopača i Centar za rehabilitaciju Fortica – Kraljevica) te poplavljenih područja.

Na konferenciji „Srednjoročni pregled rezultata programa partnerstva vlade Republike Hrvatske i UNICEF-a za razdoblje 2012.-2016.“, održanoj 29. listopada, pravobraniteljica za djecu bila je jedna od panelista u raspravi „Uloga UNICEF-a u djelovanju za djecu u Hrvatskoj i svijetu kontinuirano se mijenja: Suradnja RH i UNICEF-a u razdoblju od 2015.-2016. kao osnova za partnerstvo za djecu nakon 2016. u zemlji i šire“, a njezina zamjenica je moderirala sekciju „Ključna saznanja iz relevantnih istraživanja i srednjoročnog pregleda rezultata programa suradnje UNICEF-a i vlade RH 2012.-2016.“.

INHOPE – INHOPE je aktivna i skupna mreža koju čini 51 HOTLINE u 45 zemalja svijeta, a koji su jedan od koraka u prijavi i uklanjanju s interneta sadržaja vezanog za seksualno iskorištavanje i zlostavljanje djece, odnosno dječju pornografiju. Godišnja konferencija Opće skupštine organizacije INHOPE održana je u Dubrovniku 11. studenoga, a domaćin je bio Centar za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka. Tema konferencije bila je prekogranična, regionalna i nacionalna suradnja na uklanjanju materijala koji predstavlja seksualno zlostavljanje djece na internetu. Gošća konferencije bila je i pravobraniteljica za djecu.

Međunarodna nevladina organizacija *Stop the Silence: Stop Child Sexual Abuse* – U okviru projekta „*Road to Change: Walk to Stop the Silence*“ škotski glumac i pisac Matthew McVarish, europski ambasador ove međunarodne nevladine organizacije, posjetio je 11. kolovoza Ured pravobraniteljice za djecu. Zamjenica i savjetnica pravobraniteljice upoznale su ga s aktivnostima i inicijativama Ureda za promjene kaznenog zakonodavstva, kako bi se stvorili preduvjeti za veću zaštitu djece, žrtava spolnog nasilja.

End All Corporal Punishment of Children – Pratimo aktivnosti i surađujemo u sklopu globalne kampanje usmjerene na eliminiranje tjelesnog kažnjavanja djece..

Ured Svjetske banke u Hrvatskoj – U Uredu pravobraniteljice za djecu 28. siječnja održan je sastanak s predstavnicima banke u cilju upoznavanja s ovlastima pravobranitelja za djecu i zaštite djece u ustanovama socijalne skrbi, odnosno procesu i mogućnostima deinstytucionalizacije kao postavljenoga cilja.

Europska mreža pravosudnih centara (EJTN) – Posjet sutkinje iz Mađarske riječkom uredu pravobraniteljice za djecu, 27. svibnja te posjet osam pravosudnih dužnosnika: sutkinja iz Austrije, Danske, Portugala, Španjolske, Belgije i Njemačke, državne odvjetnice iz Slovenije i državnog odvjetnika iz Mađarske 1. listopada splitskom uredu pravobraniteljice, ostvareni su u organizaciji Pravosudne akademije koja sudjeluje u Programu razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže pravosudnih centara (EJTN). U sklopu AIKOS programa, u Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, 20. studenoga održan je sastanak i s tužiteljima iz Njemačke i Francuske.

Europska udruga studenata prava (ELSA) – na poziv ELSA Pravnog fakulteta u Rijeci savjetnica pravobraniteljice za djecu je na „**Ex-YU Konferenciji**“ održanoj u Rijeci u sklopu projekta Street Against Violence – SAV 27. studenog održala izlaganje pod nazivom „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u obitelji - perspektiva ureda pravobranitelja za djecu“. Na poziv ELSA Pravnog fakulteta u Zagrebu pravobraniteljica je istoga dana, na konferenciji „Sloboda izražavanja“ na Pravnom fakultetu Zagrebu, u sklopu rasprave „Utjecaj online aktivnosti na offline stvarnost mladih ljudi“ održala izlaganje „Sveobuhvatna zaštita djece u digitalnom okruženju – izazovi, prilike i prepreke u radu pravobranitelja za djecu“.

EUROCHILD – krajem 2014. podnijeli smo zahtjev za punopravno članstvo u ovoj mreži usmjerenoj na promociju i dobrobit djece i mladih, koji je prihvaćen.

10.2. BILATERALNA SURADNJA

Veleposlanstvo Republike Poljske u Zagrebu – Na prijedlog Prvog savjetnika Veleposlanstva Poljske, 21. veljače organiziran je sastanak u Uredu pravobraniteljice za djecu radi predstavljanja humanitarne akcije poljskoga umjetnika Mareka Wysoczynskog „Izložba osmijeha“ i mogućeg organiziranja slične akcije u Hrvatskoj. Također, zamjenica pravobraniteljice za djecu nazočila je svečanosti u povodu proslave poljskog državnog praznika Dana Ustava 3. svibnja.

Izaslanstvo Ureda Ombudsmana i Nacionalnog vijeća za žene Arapske Republike Egipat – U okviru studijskog posjeta Republici Hrvatskoj i hrvatskim pravobraniteljskim uredima, Ured pravobraniteljice za djecu 17. lipnja posjetilo je Izaslanstvo Ureda Ombudsmana i Nacionalnog vijeća za žene Arapske Republike Egipat. Svrha posjeta bila je uspostava suradnje na području zaštite ljudskih prava i ravnopravnosti spolova kroz međusobnu razmjenu iskustava, znanja i informacija. Posjet je omogućio MVEP, u okviru programa međunarodne razvojne suradnje.

Delegacija stručnjaka iz Ukrajine, u okviru studijskog posjeta Republici Hrvatskoj, posjetila je 30. rujna Ured pravobraniteljice za djecu. Posjet je organiziran u sklopu projekta Vijeća Europe „Jačanje i zaštita prava djece u Ukrajini“. Članovi delegacije su se, u razgovoru sa zamjenicom pravobraniteljice i savjetnicama za pojedina područja zaštite prava djeteta, upoznali s hrvatskim modelom zaštite dječjih prava.

10.3. SUDJELOVANJE NA MEĐUNARODNIM SKUPOVIMA

Sudjelovali smo na **Drugom regionalnom sastanku parlamentarnih tijela** nadležnih za ljudska prava i prava djeteta s ombudsmanima za djecu zemalja iz regije s temom „Prava djeteta – unapređenje položaja djeteta u cilju zaštite od svih vidova eksploatacije“, Danilovgrad, Crna Gora, 21. i 22. siječnja. Na sastanku je sudjelovala pravobraniteljica za djecu koja je govorila o aktivnostima za zaštitu djece koja prose, zaštititi djece od spolnog iskorištavanja i zloporabe na razini zakonskog uređenja, uspostavi baze podataka o počiniteljima spolnih delikata na štetu djece i važnosti praćenja primjene Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe.

Međunarodna Konferencija visoke razine o srednjoročnoj procjeni Strategije Vijeća Europe za prava djeteta 2012. – 2015. „Odrastanje uz prava djece“, od 25. do 28. ožujka održana je u organizaciji Vijeća Europe i MSPM-a u Dubrovniku. Pravobraniteljica za djecu je na Okruglom stolu „Sudjelovanje djece: poticanje promjena“ održala uvodno izlaganje „Rad u partnerstvu s djecom radi povećanja dječjeg sudjelovanja i utjecaja na društvo“.

Okrugli stol „Zajedno protiv nasilja u obitelji“, u organizaciji MUP-a RH u suradnji s veleposlanstvima Republike Austrije i Republike Slovenije u Zagrebu, održan je na Policijskoj akademiji 2. travnja. Na Okruglom stolu sudjelovale su pravobraniteljica za djecu i njezina zamjenica. Pravobraniteljica je govorila o važnosti i dobroj suradnji pravobraniteljstva za djecu s MUP-om, važnosti prijavljivanja svakog nasilja nad djecom te o problemima koje u vezi s time uočava njezin ured.

Regionalna konferencija „Kako komunicirati s djecom“ održana je u Budvi, u Crnoj Gori, od 28. do 30. travnja, koju su organizirali uredi UNICEF-a u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Srbiji. Uz istaknute međunarodne stručnjake, pozvano **izlaganje** „Zaštita i promocija dječjih prava u medijima – iskustva Ureda pravobraniteljice za djecu“ održala je i savjetnica pravobraniteljice.

Forum zemalja Jugoistočne Europe „Nestala djeca u kontekstu trgovine djecom“ održan je u Solunu od 8. do 9. svibnja u organizaciji grčke udruge „Osmijeh djeteta“ i Centra za nestalu i iskorištavanu djecu Jugoistočne Europe (SEEC). Forum u Solunu pratila je i savjetnica pravobraniteljice.

Seminar za pravne praktičare „Primjena europskog prava pred nacionalnim sudovima“ održan je u Opatiji 29. i 30. svibnja u organizaciji Jean Monnet Međusveučilišnog Centra izvrsnosti Opatija i Hans-Seidel-Stiftung Ureda u Zagrebu, uz potporu Veleposlanstva Kraljevine Nizozemske. Na seminaru je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodna znanstvena konferencija „Medijska pismenost u digitalno doba - kulturna, ekonomska i politička perspektiva“ održana je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu 6. i 7. lipnja, koja je okupila međunarodne i hrvatske stručnjake u ovom području. Skup je pratila savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Simpozij „Osobe s poremećajima iz autističnog spektra - modeli podrške u predškolskoj i odrasloj dobi“ održan je u Zagrebu 12. lipnja, u organizaciji MSPM-a, UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i organizacije *Autism Speaks Foundation*. Na simpoziju je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

V. međunarodnu znanstveno-stručnu konferenciju „Unapređenje kvalitete života djece i mladih“, održanu je u Igalu u Crnoj Gori 21. i 22. lipnja, organiziralo je Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih iz Tuzle i Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli (Bosna i Hercegovina), uz podršku Udruženja „Otvorena vrata“ iz Podgorice. Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodna konferencija „Praćenje povratka djece/maloljetnika iz zemalja članica EU“ održana je u Budimpešti 23. i 24. lipnja u organizaciji zaklade *Terre des hommes*, uz potporu EU fonda, u sklopu projekta AIDAH. Na konferenciji je sudjelovao savjetnik pravobraniteljice za djecu.

Konferencija „Združeni za dostojanstvo – specifična situacija mladih Roma pogođenih višestrukom diskriminacijom“ (*United for Dignity - the Specific Situation of Roma Young People Affected by Multiple Discrimination*) održana je u Strasbourgu od 24. do 26. lipnja u organizaciji Vijeća Europe - Odjela za mlade, u sklopu Akcijskog plana za mlade Rome (*Roma Youth Action Plan*). Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Bijenalni skup o gradovima prilagođenim djeci održan je od 29. rujna do 1. listopada u Odenseu u Danskoj, u organizaciji fondacije *Child in the City*, Europske mreže gradova prijatelja djece te Grada Odensea. Na konferenciji je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu koja je, unutar sekcije „Djetetova dobrobit i utjecaj recesije“, održala **predavanje** „Prava djece čiji je roditelj u zatvoru – europska perspektiva“ (*The rights of the children whose parent is in prison – European Perspective*).

VI. konferencija socijalnih radnika s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „Socijalni rad u vrijeme socijalne i ekonomske krize“ održana je u Zagrebu od 15. do 17. listopada. U radu konferencije sudjelovala je savjetnica pravobraniteljice koja je održala **izlaganje** „Djeca u riziku od siromaštva“.

Međunarodna znanstvena konferencija „Envisioning a new social model for Europe – the economic crisis aftermath (*Lessons from Transition*)“ održana je u Opatiji 17. i 18. listopada u organizaciji Jean Monnet Međusveučilišnog Centra izvrsnosti Opatija, uz potporu MZOS-a. Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice.

Međunarodna konferencija posvećena Konvenciji Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji održana je u Hrvatskome saboru 21. listopada, u organizaciji Centra za žene žrtve rata - ROSA u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova. Rad konferencije pratila je savjetnica pravobraniteljice za djecu.

Globalna konferencija „Nacionalne institucije za zaštitu ljudskih prava/prava djeteta“ održana je 3. i 4. studenoga u Sarajevu, u povodu obilježavanja 25 godina UN-ove Konvencije o pravima djeteta, u organizaciji Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i organizacije *Save the Children*. Pravobraniteljica za djecu **predstavila** je hrvatski model neovisne, samostalne i specijalizirane institucije za zaštitu dječjih prava, a zamjenica pravobraniteljice moderirala je raspravu u sekciji „Modeli suradnje Ombudsmana za djecu i organizacija civilnog društva“.

22. godišnja konferencija hrvatskih psihologa s međunarodnim sudjelovanjem „Kako obrazovanju dodati boju? – uloga i izazovi za psihologe“ održana je u Rovinju od 5. do 8. studenoga. Na Okruglom stolu „Prava djece i predškolska/školska psihologija – 25 godina od donošenja Konvencije o pravima djeteta“ sudjelovale su i zamjenica pravobraniteljice za djecu i savjetnica koja je održala **izlaganje** „Uloga psihologije kao struke u stvaranju i provođenju zdravstvenog odgoja i edukacije iz područja seksualnog zdravlja“.

Međunarodna znanstvena konferencija „25 Years CRC“ održana je od 17. do 19. studenoga u Leidenu u Nizozemskoj u povodu obilježavanja 25 godina Konvencije o pravima djeteta, u organizaciji Sveučilišta u Leidenu, grada Leidena, nizozemskog UNICEF-a te nizozemske koalicije civilnih udruga za djecu. Pravobraniteljica za djecu na skupu je održala **izlaganje** „Glavni izazovi implementacije postupovnih prava djeteta u pravnim sustavima zemalja Jugoistočne Europe“ (*Main challenges of implementing the procedural rights of the child in southeast European judicial systems*).

Panel-rasprava o Povelji o temeljnim pravima Europske unije u povodu Međunarodnog dana ljudskih prava održana je 10. prosinca u Kući Europe u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH u suradnji s Uredom za informiranje Europskog parlamenta. U raspravi je sudjelovala zamjenica pravobraniteljice za djecu.

Konferencija „Najbolji interes djeteta – dijalog između teorije i prakse“ održan je u Bruxellesu 9. i 10. prosinca, u povodu obilježavanja 25 godina Konvencije o pravima djeteta, u organizaciji Vijeća Europe. Cilj konferencije bio je razmotriti različite i kompleksne aspekte poimanja i primjene načela najboljeg interesa djeteta, kao jednog od četiri temeljna načela Konvencije o pravima djeteta. Sudionici konferencije bili su predstavnici zemalja članica VE, nezavisni eksperti i predstavnici akademske zajednice, pravobranitelji za djecu te predstavnici civilnog sektora. Na konferenciji je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu.

11. OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA

Središnji Ured pravobraniteljice za djecu nalazi se u Zagrebu, a djeluju i tri ureda u regionalnim središtima – u Osijeku, Rijeci i Splitu. Regionalni uredi djeluju na promociji prava djece prema teritorijalnom načelu, dok se rješavanju prijava pojedinačnih povreda prava djece i predlaganju sveobuhvatne zaštite njihovih prava pristupa prema funkcionalnom načelu, sukladno stručnom znanju i profesionalnom iskustvu savjetnika, neovisno o mjesnom djelovanju ureda i regiji iz koje dijete dolazi. Time se postiže da se s relativno malim brojem multidisciplinarno ekipiranih savjetnika pokrivaju različita područja u zaštiti prava djece.

Međutim važno je istaknuti da svaka aktivnost pravobraniteljice izvan Zagreba, uz regionalnu, ima i nacionalnu razinu i smisao, kao i sudjelovanje i organizaciju.⁴⁶ Za razliku od prijašnjeg iskazivanja po regijama, ove godine objavljujemo objedinjene podatke za sve urede o osobnom i telefonskom obraćanju stranaka, budući da smo ovim načinom dobili preglednije rezultate o količini kontakata i učestalosti komunikacije savjetnika sa strankama, razvrstano po vrsti prijavitelja i županijama iz kojih dolaze.

Osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	828
otac	458
institucije	207
baka	173
ostali	108
anonimno	48
rođaci	43
djed	40
Ured pravobraniteljice za djecu	36
dijete osobno	23
roditelji	14
susjedi	9
sestra ili brat	6
UKUPNO	1993

I ove godine najčešće su nam se javljale majke, koje su u 1993 obraćanja zastupljene s više od 40%. Slijede očevi s oko 23% obraćanja, zatim institucije te bake. Djeca osobno su nam se obratila svega 23 puta.

⁴⁶ Primjerice, skup „Inkluzivno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju na području Splitsko-dalmatinske županije“ održan je u Splitu, uz sudjelovanje i izlaganja stručnjaka većinom iz splitske regije i pravobraniteljice, skup je osmislila i moderirala savjetnica iz Zagreba, a organizirale su ga savjetnice iz Splita. Većina zaključaka ovoga skupa korištena je za opće zaključke o inkluzivnom obrazovanju djece s TUR. Ima i drugih slučajeva u kojima se tema skupa, koji se održava u regionalnom središtu, odnosi na opće pojave i svu djecu, no prisustvuju mu većinom stručnjaci iz regije pa se često diskutira o „lokalnim“ problemima, predavači su iz više gradova, a organiziraju ga zajedno savjetnici iz Zagreba i iz regije. Jednako tako ima skupova koji se održavaju u Zagrebu, ali ih osmišljavaju i vode savjetnice iz regionalnog ureda, a tehnički organiziraju one iz Zagreba.

Osobna i telefonska savjetovanja po županijama

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
SPLITSKO-DALMATINSKA	426
PRIMORSKO-GORANSKA	283
GRAD ZAGREB	231
OSJEČKO-BARANJSKA	141
ZAGREBAČKA	66
ISTARSKA	65
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	44
ŠIBENSKO-KNINSKA	43
ZADARSKA	39
SISAČKO-MOSLAVAČKA	30
VARAŽDINSKA	30
BRODSKO-POSAVSKA	28
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	25
POŽEŠKO - SLAVONSKA	22
KARLOVAČKA	19
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	18
KRAPINSKO-ZAGORSKA	15
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	13
MEĐIMURSKA	9
INOZEMSTVO	5
LIČKO-SENJSKA	5
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	3
Nepoznato	433
UKUPNO	1993

Najčešće su nam se obraćale stranke iz Splitsko-dalmatinske županije (426), slijede Primorsko-goranska (283) i Grad Zagreb (231). Najrjeđe su nas zvale stranke iz Ličko-senjske županije (5) te Bjelovarsko-bilogorske (3).

11.1. URED U OSIJEKU

Područje djelovanja regionalnog ureda u Osijeku prema teritorijalnom načelu obuhvaća pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Slavonsko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku. Osim rada vezanog za područje regije, savjetnica socijalna pedagoginja i savjetnik pravnik u regionalnom uredu u Osijeku obavljaju i druge poslove te obilaskе institucija na području cijele Hrvatske prema svojoj stručnoj usmjerenosti. Oni kontinuirano rade po prijavama pojedinačnih povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja, socijalne skrbi, zdravstva, obiteljsko pravne i kazneno pravne zaštite, sigurnosti, problema u ponašanju, teškoća mentalnog zdravlja, maloljetničkog sudovanja te zaštite djece zatvorenika. U 2014. podjednako se radilo povodom prijava pojedinačnih povreda dječjih prava, na općim inicijativama radi zaštite prava i interesa djece te praćenja ostvarivanja i promocije prava djece na lokalnoj razini djelovanja regionalnog ureda. Prema godišnjem planu i programu rada izvršen je obilazak institucija u kojima su privremeno ili trajno smještена djeca na teritoriju pet županija, a savjetnici su sudjelovali i na skupovima o zaštiti i unapređivanju prava i interesa djece.

Podaci u tablici pokazuju pregled broja i vrste povreda dječjih prava kojima se bavio ured u Osijeku tijekom 2014. te se odnose na svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju, u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Broj pojedinačnih prijava – Osijek

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava - ukupno	18	43	3	8	21	93	649	742
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	10	22	1	4	13	50	340	390
Pravo na djetetovu privatnost	0	0	0	0	2	2	31	33
Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	6	18	1	4	6	35	228	263
Ostala osobna prava	2	3	1	0	0	6	50	56
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	0	0	12	12
Obrazovna prava	11	18	5	2	7	43	230	273
Zdravstvena prava	1	19	3	0	4	27	230	257
Socijalna prava	1	4	0	1	2	8	52	60
Ekonomska prava	2	4	2	1	5	14	63	77
Kulturna prava	1	1	0	0	0	2	20	22
Pravosudno-zaštitna prava	1	2	0	0	2	5	57	62
Sigurnost i zaštita djece	0	1	0	0	0	1	25	26
Diskriminacija	2	2	2	0	1	7	17	24
Nenadležnost	0	1	1	0	0	2	36	38
Ostala prava	0	0	0	0	0	0	2	2
Ukupno	37	95	16	12	42	202	1393	1595

Na regionalno područje odnosi se 202 od ukupno 1595 pojedinačnih prijava povreda prava, što je 13 više u odnosu na prošlogodišnji broj. Najviše prijava je i ove godine iz Osječko-baranjske županije (95) kojih je za trećinu više u odnosu na 2013. Slijedi Vukovarsko-srijemska (42), Brodsko-posavska (37), a najmanje je iz Požeško-slavonske (16) i Virovitičko-podravske (12).

Struktura prijava gotovo je identična kao i prošlih godina. Najbrojnije su povrede osobnih prava (93), od toga se najviše (50) odnosi na povredu prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb, zatim na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (35), obrazovna (43) zdravstvena (27) i ekonomska prava (14).

Dostupnost ureda strankama moguća je putem telefona i osobno najavljenim dolaskom, no česti su i nenajavljeni dolasci stranaka. Na ovaj način stranke upoznajemo s djelokrugom rada i ovlastima pravobraniteljice za djecu te informiramo o mogućnostima vezanim za konkretnu prijavu.

Nezapamćene poplave u Slavoniji obilježile su 2014. U okviru svojih nadležnosti, regionalni ured u Osijeku uključio se u zaštitu prava i interesa djece s poplavljenih područja. Obišli smo ih u tri navrata, od toga dva puta s pravobraniteljicom za djecu. Posjetili smo institucije koje su se prve suočile s pružanjem pomoći ugroženom stanovništvu te napravili uvid u način skrbi za djecu u ovim iznimno stresnim okolnostima. Nakon obilaska uputili smo i više preporuka za unapređivanje zaštite djece u ovoj kriznoj situaciji nadležnim ministarstvima i Vladi RH.

Tijekom godine savjetnici su kontinuirano pratili ostvarivanje dječjih prava u ustanovama u kojima privremeno ili trajno borave djeca, s ciljem uvida u kvalitetu uvjeta za život i skrbi o djeci. Savjetnica iz ureda u Osijeku, osim u mjesnoj nadležnosti, prema području praćenja obišla je i institucije u drugim dijelovima Hrvatske. Na području regije izvršeni su obilasci slijedećih 12 ustanova:

OŠ „August Šenoa“ u Osijeku, OŠ Ljudevita Gaja u Osijeku, OŠ „Tin Ujević“ u Osijeku, OŠ Josipa Lovrečića u Otoku, OŠ „Matija Antun Reljković“ u Cerni, Igraonica u Cerni Društva *Naša djeca* iz Vinkovaca, Klinički odjel dječje i adolescentne psihijatrije KBC Osijek, Zatvor u Osijeku, Kaznionica u Požegi, Odgojni zavod u Požegi, dislocirana jedinica poludnevnog boravka u Belom Manastiru Doma za djecu Klasje iz Osijeka, Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku.

Savjetnici ureda u Osijeku sudjelovali su na više stručnih i tematskih skupova i javnih događanja na području nadležnosti ureda, a savjetnica je, prema svom području praćenja, sudjelovala i na skupovima u drugim dijelovima Hrvatske. Skupovi na kojima smo sudjelovali u regiji su sljedeći: obilježavanje Međunarodnog dana nestale djece u organizaciji osječkog Centra za nestalu i zlostavljanu djecu; stručni skup CZSS Osijek „Jačanje kapaciteta sustava socijalne skrbi za provođenje i praćenje mjera za zaštitu djece“; tematski seminar o boljoj zapošljivosti dugotrajno nezaposlenih osoba u Vukovaru u organizaciji PRONI centra za socijalno poučavanje i Europskog doma „Učinimo korak naprijed“; Okrugli stol Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku „Okrenimo leđa ovisnosti“; stručno-znanstveni skup u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku „Suvremene teme obiteljskog prava i postupka“ o primjeni novog Obiteljskog zakona; konferencija „Nasilje? Ne hvala! u organizaciji PRONI-ja Osijek; Okrugli stol Centra za prevenciju ovisnosti HZJZ Osječko-baranjske županije o roditeljima ovisnicima; Okrugli stol Centra za mir, nenasilje i ljudska prava o stambenom zbrinjavanju žrtava obiteljskog nasilja; savjetovanje o projektu „Moj glas protiv nasilja“ koji je predstavio Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH u Osijeku; međunarodno savjetovanje u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku o zakonskoj zaštiti djece u domaćim i inozemnim situacijama; međunarodna konferencija u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku o međunarodnom privatnom pravu i praksi europskih sudova na području obiteljskog prava; međunarodna konferencija o projektu AIDAH – zaštita djece bez pratnje održana u Budimpešti u organizaciji nevladine organizacije *Terre des hommes*.

U sklopu promotivnih aktivnosti, savjetnica je održala izlaganje o zaštiti djece od nasilja na internetu na stručnom skupu „Lajkaj nenasilno“ u organizaciji Ženske udruge „Izvor“ i Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku. Po pozivu HZJZ-a Brodsko-posavske županije, na simpoziju „Prevencija ovisnosti kod mladih – imperativ mentalnog zdravlja 21. stoljeća“ u Slavonskom Brodu je održala izlaganje „Uloga pravobraniteljice za djecu u Republici Hrvatskoj u ostvarivanju prava na zaštitu djece od svih oblika ovisnosti“. U Osijeku je uputila pozdravnu riječ prilikom otvaranja V. znanstveno-stručnog skupa posvećenog pitanjima nasilja u organizaciji Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku i Društva psihologa Osijek u suradnji s Hrvatskim psihološkim društvom, Hrvatskom psihološkom komorom i AZOO-om. U Vinkovcima je održala izlaganje o dječjim pravima na tribini za odgojitelje i učitelje u organizaciji Hrvatskog pedagoško-književnog zbora, Ogranak Vukovarsko-srijemske županije. Održala je u dva navrata i izlaganje „Koncept dječjih prava“ studentima Fakulteta odgojno-obrazovnih znanosti u Osijeku i na dislociranom odjelu fakulteta u Slavonskom Brodu. Izlaganje „Socijalni pedagog u Uredu pravobraniteljice za djecu – mogućnosti i izazovi“ održala je na simpoziju „Sudjelovanje socijalnih pedagoga u kreiranju politika“, u sklopu 4. hrvatskog kongresa socijalnih pedagoga pod nazivom „Izvan granica“ u organizaciji Hrvatske udruge socijalnih pedagoga i Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu. Održala je i izlaganje o dječjim pravima za učenike u OŠ „Tin Ujević“ u Osijeku. Savjetnik je održao izlaganje „Vrste nasilja i postupanje nadležnih institucija“ na Okruglom stolu o sprečavanju nasilja nad djecom, u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu u Osijeku.

Ured su posjetila djeca iz OŠ Višnjevac iz Višnjevca, iz Centra za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark“ u Osijeku, djeca novinari iz OŠ Frana Krste Frankopana iz Osijeka, a održano je i više radnih susreta s članovima regionalne Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Tijekom posjeta, djeca su putem slikovne prezentacije i razgovora upoznata s dječjim pravima i obvezama te radom pravobraniteljice za djecu.

Ured u Osijeku je, u povodu Međunarodnog dana prava djeteta, posjetila i novinarka *Glasa Slavonije* koja je objavila prilog o dječjim pravima i radu Ureda pravobraniteljice

11.2. URED U RIJECI

Ured u Rijeci svojim djelovanjem obuhvaća tri županije: Primorsko-goransku, Ličko-senjsku i Istarsku županiju, a u njemu rade dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice. Od kraja prosinca 2013. i tijekom 2014., zbog bolovanja i korištenja roditeljskog dopusta, u uredu u Rijeci radila je samo jedna savjetnica.

Od ukupnog broja prijava pojedinačnih povreda prava tijekom godine 268 odnosilo se na riječku regiju, od čega 151 na Primorsko-goransku, 100 na Istarsku i 17 na Ličko-senjsku županiju. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na osobna prava djece (114), od čega najveći dio na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (52) i pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (40). Slijede prijave povreda zdravstvenih (76), obrazovnih (36), ekonomskih (12) i pravosudno-zaštitnih prava (11).

Broj pojedinačnih prijava – Rijeka

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava-ukupno	68	12	34	114	628	742
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	20	4	16	40	350	390
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1	1	0	2	31	33
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	34	3	15	52	211	263
<i>Ostala osobna prava</i>	13	4	3	20	36	56
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	12	12
Obrazovna prava	21	4	11	36	237	273
Zdravstvena prava	34	1	41	76	181	257
Socijalna prava	4	0	2	6	54	60
Ekonomska prava	8	0	4	12	65	77
Kulturna prava	0	0	1	1	21	22
Pravosudno-zaštitna prava	7	0	4	11	51	62
Sigurnost i zaštita djece	5	0	1	6	20	26
Diskriminacija	1	0	0	1	23	24
Nenadležnost	3	0	2	5	33	38
Ostala prava	0	0	0	0	2	2
Ukupno	151	17	100	268	1327	1595

Tijekom 2014. sudjelovali smo na više događanja na lokalnoj razini koji se tiču dječjih prava te smo obišli 19 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca.

Održali smo izlaganja na simpoziju „Aktualnosti o cijepljenju 2014. godine“ pod nazivom „Cijepljenje i pravo djeteta na zaštitu zdravlja – iz perspektive Ureda pravobraniteljice za djecu“ te na Ex-YU Konferenciji u organizaciji ELSA Rijeka, pod nazivom „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u obitelji – perspektiva Ureda pravobranitelja za djecu“. Drugi simpozij „Koraci za budućnost bez nasilja – Nasilje i mladi“, održan je u Opatiji pod pokroviteljstvom i pravobraniteljice za djecu, koja je održala izlaganje „Nasilje nad djecom – Jesmo li ga ozbiljno shvatili?“. Pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za djecu na Medicinskom fakultetu u Rijeci održan je i interdisciplinarni znanstveno-stručni stručni

skup „Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva V: Zaštita prava djece i mladih na seksualno zdravlje“, na kojem je pravobraniteljica za djecu pozdravila sudionike, a njezina zamjenica održala predavanje „Pravo djece na spolno zdravlje – gdje smo nakon 10 godina“. Na 22. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa „Kako obrazovanju dodati boju? – uloga i izazovi za psihologe“ u Rovinju sudjelovale su zamjenica i savjetnica pravobraniteljice za djecu, a savjetnica je održala izlaganje „Uloga psihologije kao struke u stvaranju i provođenju zdravstvenog odgoja i edukacije iz područja seksualnog zdravlja“. U OŠ Škurinje u Rijeci na javnoj tribini za roditelje, učiteljsko vijeće i zainteresirane građane pod nazivom „Djeca i nasilje u medijima“ savjetnica pravobraniteljice za djecu održala je izlaganje „Zaštita prava djece u medijima“.

U organizaciji Humanitarne udruge Oaza, Udruge udomitelja Istarske županije, Foruma za kvalitetno udomiteljstvo djece i CZSS Pula – Podružnice Obiteljski centar sudjelovali smo na 13. regionalnom susretu svih dionika skrbi o djeci, a tema susreta bila je „Perspektive udomiteljstva djece u Hrvatskoj i primjeri dobre prakse“. U prostoru Primorsko-goranske županije u Rijeci sudjelovali smo na obilježavanju Dana ružičastih majica, a u organizaciji Udruge za podršku žrtvama i svjedocima iz Vukovara na okruglom stolu na temu „Poboljšanje pravnog, psihološkog i ekonomskog položaja žrtava i svjedoka“. U organizaciji Jean Monnet Međusveučilišnog Centra izvrsnosti Opatija sudjelovali smo na seminaru za pravne praktičare „Primjena europskog prava pred nacionalnim sudovima“, te na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *“Envisioning a new social model for Europe – the economic crisis aftermath (Lessons from Transition)”*. U organizaciji UNICEF-ovog Ureda za Hrvatsku i Ministarstvo pravosuđa sudjelovali smo na edukaciji „Kazneno-pravna zaštita djece žrtava i svjedoka“ u Opatiji. U povodu Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama, u organizaciji udruge Centar za participaciju žena u društvenom životu, sudjelovali smo na tribini „Pravna zaštita žrtava obiteljskog nasilja“ u Rijeci. U organizaciji Udruge U.Z.O.R. u suradnji s Gradom Rijekom, u okviru projekta „Osnažimo pravo djece da budu sigurna“ sudjelovali smo na okruglom stolu „Sigurnost djece (ni)je moj posao?“.

U organizaciji Dječjeg doma „Tić“ u Rijeci sudjelovali smo na obilježavanju Dana odgoja bez batina, zajedno s Ambasadorima „Tića“, djelatnicima Dječjeg doma „Tić“, Odjela maloljetničke delikvencije Policijske uprave primorsko-goranske, CZSS Rijeka i OŠ Škurinje. Sudjelovali smo i na obilježavanju 7. godišnjice provođenja projekta „Ambasadori Tića“ u organizaciji Dječjeg doma „Tić“ Rijeka, te 5. Državnom susretu MATP-a (*Motor Activity Training Program*) u organizaciji Centra za rehabilitaciju Fortica Kraljevica. Sudjelovali smo i na otvorenju Područnog ureda pučke pravobraniteljice u Rijeci.

Na području Istarske županije obišli smo Obiteljski dom Ivana Dobutovića u Petehima, Dom za djecu Pula te Sklonište udruge *Sigurna kuća Istra* u Puli. Na području Ličko-senjske županije obišli smo Dječji vrtić „Ciciban“ u Otočcu te Srednju školu Otočac i Učenički dom. Na području Primorsko-goranske županije obišli smo Psihijatrijsku bolnicu Lopača, Centar za rehabilitaciju Fortica-Kraljevica, Dom za djecu i mladež Kraljevica – Oštro, Dom za djecu „I. B. Mažuranić“ - Lovran i Podružnicu u Rijeci, Centar za pružanje usluga u zajednici Doma za djecu i mlade punoljetne osobe „Izvor“ u Rijeci, Centar za odgoj i obrazovanje Rijeka, OŠ Pećine u Rijeci, OŠ Jelenje-Dražice, Udrugu Portić Rijeka, Društvo *Naša djeca* Opatija, Dječji odjel Stribor Gradske knjižnice Rijeka te Zatvor u Rijeci.

Ostvarena je i suradnja s volonterkom udruge Oaza u Rijeci te Dječjim vrtićem Rijeka koji je tijekom 2014. započeo niz aktivnosti s romskim udrugama na području Rijeke kako bi se u program predškole uključio što veći broj djece kojima hrvatski jezik nije materinski. Također, savjetnica riječkog ureda sudjelovala je na edukaciji znakovnog jezika za građanstvo koji je u Rijeci organizirala Udruga gluhih i nagluhih Primorsko-goranske županije. Sudjelovali smo na božićnom domjenku koji je za svoje članove i djecu organizirala Udruga udomitelja djece Primorsko-goranske županije DAMDOM Rijeka, a u organizaciji Udruge Roma – Rijeka na novogodišnjoj priredbi za djecu najmlađe dobi.

Susrete s djecom na području riječkog ureda ostvarili smo prilikom obilazaka ustanova u tri županije, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima vijeća učenika škola i učeničkih domova. Riječki ured posjetila su djeca Dječjeg vrtića „Grobnički tići“, skupina Fijolice, iz mjesta Podhum u okolici Rijeke, a u povodu obilježavanja 25 godina Konvencije UN-a o pravima djeteta i Međunarodnog dana prava djeteta, savjetnica pravobraniteljice posjetila je učenike četvrtih razreda OŠ Jelenje-Dražice u Jelenju, kojima je predstavila Ured pravobraniteljice za djecu i Konvenciju o pravima djeteta te je s njima razgovarala o pravima djeteta i važnosti poštovanja prava drugih.

U organizaciji Pravosudne akademije koja sudjeluje u Programu razmjene pravosudnih dužnosnika Europske mreže pravosudnih centara riječki ured posjetila je u svibnju sutkinja iz Mađarske.

11.3. URED U SPLITU

Regionalni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačke. Dvije savjetnice zaposlene u regionalnom Uredu, diplomirana pravica i pedagoginja obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). Savjetnice su radile na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama i preporukama te na promociji prava djece u regiji. U ožujku je obilježena sedma godišnjica rada regionalnog ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu.

Broj pojedinačnih prijava – Split

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	Ukupno
Osobna prava - ukupno	63	10	19	11	103	639	742
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	30	5	12	3	50	340	390
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	2	0	0	1	3	30	33
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	24	5	5	6	40	223	263
<i>Ostala osobna prava</i>	7	0	2	1	10	46	56
Prava djece kao članova društvene zajednice	1	1	1	0	3	9	12
Obrazovna prava	44	9	8	6	67	206	273
Zdravstvena prava	7	10	4	6	27	230	257
Socijalna prava	10	1	1	2	14	46	60
Ekonomska prava	2	5	2	6	15	62	77
Kulturna prava	2	1	1	1	5	17	22
Pravosudno-zaštitna prava	2	1	1	2	6	56	62
Sigurnost i zaštita djece	3	3	1	1	8	18	26
Diskriminacija	0	0	1	2	3	21	24
Nenadležnost	1	0	1	1	3	35	38
Ostala prava	0	0	0	0	0	2	2
Ukupno	135	41	40	38	254	1341	1595

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te dalmatinske regije u cjelini u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2014. godini.

Od ukupno 1595 prijava pojedinačnih povreda prava, njih 254 odnosi se na područje dalmatinske regije, što je 15,45 % više u odnosu na prošlu godinu kada je zaprimljeno 220 prijava. Kao i dosadašnjih godina, najveći broj prijava povreda dječjih prava odnosio se na Splitsko-dalmatinsku županiju (135), a slijede Zadarska (41), Dubrovačko-neretvanska (40) i Šibensko-kninska (38). Najviše prijava odnosi se na povrede osobnih prava (103) te povrede obrazovnih prava (67).

Osim rada na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, savjetnice su istovremeno radile na općim inicijativama praćenja i zaštite prava djece te na promociji dječjih prava na lokalnoj razini.

U cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava obišle su 19 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Tako su na području splitske regije obišle tri dječja vrtića (DV Grohote na Šolti, DV „Cvrčak“ u Kninu te DV „Oblutak“ u Splitu), dvanaest osnovnih škola (OŠ Grohote na Šolti, OŠ Kneza Mislava u Kaštel Sućurcu, OŠ Don Lovre Katića u Solinu, OŠ Ravne njive u Splitu, OŠ Trstenik u Splitu, OŠ Mertojak u Splitu, OŠ Spinut u Splitu, OŠ Pojišan u Splitu, OŠ Manuš u Splitu, OŠ Blatine u Splitu, OŠ Stjepana Ivičevića u Makarskoj, OŠ Kneza Trpimira u Kaštel Gomilici) te jedan učenički dom (Učenički dom u Splitu). Od drugih institucija u kojima borave djeca obišli smo: Zatvor u Splitu, odjel pedijatrije i rodilište Opće bolnice „Hrvatski ponos“ u Kninu, Gradsku knjižnicu Marka Marulića u Splitu.

Ured je organizirao dvije stručne rasprave u Splitu. Stručnom raspravom „Zaštita dječjih prava u vremenu gospodarske krize“, u suorganizaciji s Udrugom MoSt, željeli smo upozoriti odgovorne na potrebu sustavne brige za djecu iz socijalno ugroženih obitelji. Ta je rasprava bila i središnji događaj kojim je obilježena sedma godišnjica otvaranja regionalnog ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu. Na raspravi su sudjelovali djelatnici u odgojno-obrazovnim, zdravstvenim, kulturnim, socijalnim, pravosudnim i znanstvenim ustanovama, državnim i javnim službama te stručnjaci čija je profesionalna djelatnost povezana sa zaštitom prava djece. Sudionici su raspravljali o pitanjima koja se odnose na zaštitu prava i dobrobiti djece iz socijalno ugroženih obitelji, naročito u pogledu dostupnosti sadržaja i usluga u lokalnoj zajednici unutar sustava zdravstva, obrazovanja, slobodnog vremena, socijalne skrbi i pravosuđa.

Rasprava o inkluzivnoj odgojno-obrazovnoj praksi osnovnih škola na području Splitsko-dalmatinske županije, koju je otvorila i u njoj sudjelovala pravobraniteljica sa svojim savjetnicama, uslijedila je nakon pojedinačnih prijava nedostataka u ostvarivanju inkluzivnog osnovnoškolskog obrazovanja i problema u provedbi djelomične integracije u obrazovanju u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama na području Splitsko-dalmatinske županije. Prije rasprave pravobraniteljica je sa savjetnicama posjetila posebne odgojno-obrazovne grupe i posebne razredne odjele u devet osnovnih škola na području grada Splita i okolice. Obilaskom škola uočeni su nedostadni kapaciteti stručnih timova jer samo manji broj škola ima potpuno ekipiran stručni tim. Sudionici rasprave bili su većinom ravnatelji, stručni suradnici i učitelji osnovnih škola koji imaju izravno iskustvo obrazovne inkluzije, kao i djelatnici svih službi uključenih u život i školovanje ove skupine djece. Na raspravi je bilo riječi o strukturi i načinu formiranja posebnih odgojno-obrazovnih grupa i posebnih razrednih odjeljenja te o opravdanosti njihova ustrojavanja od 1. do 4. razreda osnovne škole, o statusu učenika s teškoćama u razvoju koji usporedo pohađaju dvije osnovne škole, o otežanom upisu tih učenika u e-maticu, o edukaciji odgojno-obrazovnih radnika te o utvrđivanju psihofizičkog stanja djeteta. Zaključci i preporuke s rasprave upućeni su Ministarstvu znanosti obrazovanja i sporta.

Savjetnice su tijekom 2014. sudjelovale i na skupovima, sastancima i drugim događanjima u regiji, kao što su sastanci: s predsjednicom Udruge MoSt, s predstavnicima Grada Splita, s načelnikom Općine Šolta, s pravosudnim dužnosnicima Europske mreže pravosudnih centara (EJTN), s predstavnicima Grada Knina; zatim: Okrugli stol „Strukovno obrazovanje mladih“, Hrvatska proljetna pedijatrijska škola, konstituirajuća sjednica Dječjeg gradskog vijeća Split, tribina „Kockanje mladih kao ovisnost“, predstavljanje rada Savjetovališta za djecu i mlade Službe za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti NZJZ Splitsko-dalmatinske županije te materijala nastalih u sklopu projekta „Pretežno vedro“, predstavljanje projekta „Poveži se bojom, približi se slikom“ NZJZ Splitsko-dalmatinske županije, otvaranje Ureda UNICEF-a u Splitu, otvaranje Obiteljskog savjetovališta Dječjeg doma Maestral, podružnice Miljenko i Dobrila u Kaštel Starom, obilježavanje četvrte godine provođenja projekta „Svi zajedno“ CZSS-a Split, otvaranje izložbe radova uoči obilježavanja međunarodnog dana tolerancije u OŠ Ravne njive, završna priredba posebne odgojno-obrazovne skupine u OŠ Ravne njive, Dječji festival „Mali Split“, otvaranje školske sportske dvorane OŠ Grohote na Šolti, predstavljanje knjige „Samo još jedanput“ autorice Višnje Biti, Festival o pravima djece.

Svojim izlaganjima aktivno smo sudjelovali na: tribini „Škola, mjesto po mjeri učenika“ u povodu obilježavanja dana OŠ Stjepana Ivičevića u Makarskoj, konferenciji „15 godina POP-a, 15 nijansi PUP-a“ u organizaciji Udruge MoSt s prezentacijom „Djeca u zatvorskom sustavu“, javnom predavanju u Udruzi MoSt o temi „Zaštita djece na internetu“, 20. danima predškolskog odgoja Splitsko-dalmatinske županije „Mirisi djetinjstva“ s izlaganjem „Suradnja/partnerstvo roditelja i odgojitelja važan segment suvremenog kurikulumu predškolskog odgoja“, drugoj izbornoj sjednici Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita uz prezentaciju „Pravobraniteljica za djecu, tko je ona i što radi?“.

Ured su i ove godine posjećivala djeca, članovi MMS-a i učenici drugih razreda OŠ Pojišan iz Splita koji rade na projektu „Dječja prava“ te studenti pedagogije Sveučilišta u Splitu.

Nastavljena je suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu, na kojem savjetnica pravobraniteljice za djecu kao vanjska suradnica vodi kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija.

Od studenoga 2014. predstavnica splitskog ureda pravobraniteljice za djecu članica je županijskog međuresornog tima za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji.

11.4. SREDIŠNJI URED U ZAGREBU

Ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba te Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske te Koprivničko-križevačke županije. U uredu rade pravobraniteljica i dvije zamjenice te šest savjetnica. Pravobraniteljica i jedna zamjenica su diplomirane pravnice, a druga zamjenica je mr. sc. iz polja psihologije. Među savjetnicima su dvije diplomirane pravnice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica i profesorica defektologije. Administrativno-računovodstvene poslove, kako za ured u Zagrebu tako i za urede u regijama, obavljaju četiri službenika: troje administrativnih referenata (SSS) i računovodstvena referentica (SSS).

Broj pojedinačnih prijava – Zagreb

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	5	14	9	10	13	25	23	69	177	7	352	310	80	742
<i>Pravo za život uz roditelje i rod. skrb</i>	3	12	8	1	8	14	16	43	98	5	208	140	42	390
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	0	0	0	2	2	1	2	3	8	0	18	7	8	33
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	2	2	0	7	3	8	4	22	64	0	112	127	24	263
<i>Ostala osobna prava</i>	0	0	1	0	0	2	1	1	7	2	14	36	6	56
Prava djece kao članova društvene zajednice	0	0	0	0	1	1	0	1	4	0	7	3	2	12
Obrazovna prava	5	3	2	5	4	3	3	29	56	0	110	146	17	273
Zdravstvena prava	2	1	9	2	2	1	8	6	89	0	120	130	7	257
Socijalna prava	3	3	0	2	1	2	1	1	14	0	27	28	5	60
Ekonomska prava	1	0	1	0	1	3	0	9	13	0	28	41	8	77
Kulturna prava	0	0	0	0	0	1	0	0	10	0	11	8	3	22
Pravosudno-zaštitna prava	3	1	1	2	0	2	2	7	17	1	36	22	4	62
Sigurnost i zaštita djece	0	0	1	0	0	0	1	2	4	0	8	15	3	26
Diskriminacija	0	0	0	1	0	1	0	1	8	0	11	11	2	24
Nenadležnost	0	0	3	1	0	4	1	1	9	2	21	10	7	38
Ostala prava	0	0	0	0	0	0	0	0	0		0	0	2	2
Ukupno	19	22	26	23	22	43	39	126	401	10	731	724	140	1595

Od ukupno 1595 prijava pojedinačnih povreda prava djece primljenih tijekom 2014. godine, 731 se odnosi na mjesnu nadležnost ureda u Zagrebu. Od toga 401 na Grad Zagreb, 126 na Zagrebačku županiju, 43 na Sisačko-moslavačku, 39 na Varaždinsku, 26 na Koprivničko-križevačku, 23 na Krapinsko-zagorsku, po 22 na Karlovačku i Međimursku te 19 na Bjelovarsko-bilogorsku županiju.

Pravobraniteljica i suradnici su na ovom području obišli 14 ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca: Dom za djecu „Zagreb“ podružnica Laduč, Prihvatilište za tražitelje azila u Zagrebu, Obrtničku školu za osobne usluge Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje „Goljak“ Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje Čakovec, Učenički dom Ante Brune Bušića Zagreb, Kliniku za dječje bolesti Zagreb, Županijsku bolnicu Čakovec, Specijalnu bolnicu za zaštitu djece s neurorazvojnim i motoričkim smetnjama (Goljak) u Zagrebu, Specijalnu bolnicu za kronične bolesti dječje dobi u Gornjoj Bistri, Psihijatrijsku bolnicu za djecu i mladež u Zagrebu, Kaznionicu u Turopolju; Odgojni zavod u Turopolju, Udrugu „ADHD i ja“ u Dugom Selu.

Tijekom godine smo na području mjesne nadležnosti zagrebačkog ureda prisustvovali sljedećim događajima i skupovima koje smo razvrstali u deset tema:

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Predstavljanje projekta „Moj glas protiv nasilja“ u Kući Europe, u organizaciji Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH;
- Svečanost dodjele nagrade djeci za najbolje literarne radove u projektu „Tolerancijom protiv nasilja“ u organizaciji Crvenog križa Zagreb u partnerstvu sa županijskim organizacijama Crvenog križa te Zagrebačkim savjetovalištem protiv nasilja djece i mladih „Luka Ritz“ u Zagrebačkom kazalištu lutaka;
- Svečana dodjela godišnje nagrade „Luka Ritz“ za promicanje tolerancije i škole bez nasilja za školsku godinu 2013./2014. u MZOS-u;
- Stručni skup u Zagrebu u povodu obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv nasilja u obitelji, u organizaciji Nacionalnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji, kazneno-pravnu zaštitu djece i nasilja nad ženama i Ministarstva pravosuđa;
- Međunarodna konferencija u Hrvatskom Saboru posvećena Konvenciji Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, u organizaciji Centra za žene žrtve rata – ROSA, u suradnji s Odborom za ravnopravnost spolova;
- Gostovanje na Varaždinskoj televiziji u mozaičnoj emisiji „Vekerica“ o temi „Zaštitimo djecu koja prose – ona trebaju našu pomoć“.

Odgoj i obrazovanje

- Svečana konferencija u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u povodu početka novog programa EU za obrazovanje, osposobljavanje, mlade i sport Erasmus +, u organizaciji MZOS-a, MSPM-a i Agencije za mobilnost i programe EU;
- Svečana dodjela nagrada pobjednicima Natječaja za likovne, literarne i foto radove djece i mladih predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske dobi te djece i mladih s posebnim obrazovnim potrebama, o temi „Katastrofe i snaga zaštite i spašavanja“ u Varaždinu;
- Okrugli stol u Zagrebu u povodu odluke MZOS-a o donošenju programa međupredmetnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole, u organizaciji Europskog doma Zagreb i Europskog pokreta Hrvatska;
- Stručni skup i promocija publikacije „Potpora mladima, roditeljima i stručnjacima – sprječavanje ranog napuštanja školovanja“ u organizaciji Udruge Pragma.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Izlaganje Bragi Gudbrandssona, islandskog sociologa i ravnatelja vladine Agencije za zaštitu djece na Islandu; o socijalnim uslugama prilagođenim djeci i modelu *Dječje kuće*, u Poliklinici za zaštitu djece Grada Zagreba, u organizaciji Poliklinike, Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež te Centra za podršku roditeljstvu „Rastimo zajedno“;
- Konferencija „Širenje mreže socijalnih usluga – podrška djeci, mladima i obiteljima“ u organizaciji Udruge Pragma i Ambidekster klub, u Zagrebu;
- Stručni skup „Smještaj djece u ustanove socijalne skrbi“ u Zagrebu, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade;
- Stručni skup „Manipulacija djecom u razvodu braka“ u organizaciji Udruge za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade u Zagrebu.

Zdravstvena prava

- Otvorenje Centra za promicanje mentalnog zdravlja u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo u Zagrebu, u sklopu Centra „Živjeti zdravo“;
- Otvorenje Odjela dječje i adolescentne psihijatrije na Klinici za psihološku medicinu KBC Zagreb;
- Okrugli stol „Dječja i adolescentna psihijatrija u Hrvatskoj na značajnoj prekretnici – osvrt na predloženi *masterplan*“, u Zagrebu, u organizaciji Hrvatskog društva za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju Hrvatskog liječničkog zbora.

Teškoće u razvoju i problemi u ponašanju

- Otvorenje izložbe „Psi anđeli: Čovjekov najbolji prijatelj“ u Tiflološkom muzeju u Zagrebu u organizaciji Centra za rehabilitaciju Suvag;
- Svečanost „Noć paraolimpizma“, obilježavanje 50 godina sporta osoba s invaliditetom u Zagrebu;
- Simpozij u Zagrebu „Osobe s poremećajima iz autističnog spektra – modeli podrške u predškolskoj i odrasloj dobi“ u organizaciji MSPM-a, UNICEF-a, Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta (ERF) i organizacije *Autism Speaks Foundation*;
- Konferencija u Zagrebu u sklopu projekta „Osnaživanje obitelji i djece s teškoćama u razvoju“ u organizaciji Hrvatskog saveza udruga cerebralne i dječje paralize;
- Predstavljanje programa radionica s roditeljima djece s teškoćama u razvoju „Rastimo zajedno PLUS“ u organizaciji UNICEF-a u Zagrebu;
- Seminar u Zagrebu uz Međunarodni dan ljudskih prava „Razumna prilagodba – preduvjet ravnopravnosti osoba s invaliditetom u obrazovanju, radu i pri zapošljavanju“ u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom.

Pravosuđe

- Svečana dodjela potvrda u Zagrebu stručnjacima koji su završili edukaciju za posrednike u provedbi izvansudske nagodbe u predkaznenim postupcima za maloljetnike u organizaciji UNICEF-a i MSPM-a;
- Sudjelovanje na okruglom stolu „Novo uređenje obiteljskih sudskih postupaka“ u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu;
- Konferencija u Zagrebu u sklopu istraživanja „Pojačana briga i nadzor iz perspektive mladih i voditelja odgojne mjere“ u organizaciji MSPM-a, UNICEF-a i ERF-a;

- Predstavljanje rezultata primjene pilot „STOP programa“ za maloljetnike u prekršajnom postupku, u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež;
- Stručni skup „Odvjetnici i prava djece“ u Zagrebu u organizaciji Udruge sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mlade.

Mediji

- Konferencija u Zagrebu „Mladi u medijima: izazovi i perspektive“ u sklopu projekta „Mladi Jugoistočne Europe i medijska inicijativa“ u organizaciji Foruma za slobodu odgoja;
- Sudjelovanje u radu žirija i dodjeli nagrada na Petom internacionalnom festivalu animiranog filma djece i mladih VAFI u Varaždinu;
- Svečanost uručjenja godišnjih nagrada HND-a za 2013. u povodu Dana slobode medija u Novinarskom domu u Zagrebu;
- Sudjelovanje na Međunarodnoj znanstvenoj konferenciji na Hrvatskim studijima u Zagrebu „Medijska pismenost i digitalno doba – kulturna, ekonomska i politička perspektiva“ u organizaciji Odjela za komunikologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji s HAZU i Vijećem za elektroničke medije;
- Revija hrvatskog filmskog stvaralaštva djece u Varaždinu, Ludbregu i Čakovcu organizaciji Hrvatskog filmskog saveza, Filmsko-kreativnog studija Vanima, Škole animiranog filma Čakovec i OŠ Martijanec;
- Konferencija u CARNetu u povodu predstavljanja rezultata projekta „Sigurnost djece na internetu“ koji je realiziralo pet škola iz Hrvatske uz financijsku potporu EU.

Strani državljani i nacionalne manjine u RH

- Konferencija u Hrvatskom Saboru „Dobro došli – stvaranje preduvjeta i pronalaženja kvalitetnih rješenja za integraciju izbjeglica u Hrvatskoj“, u povodu Međunarodnog dana izbjeglica, u organizaciji Centra za mirovne studije i partnerskih organizacija Fade In, Iskra, Izazov, Cedra HR i NESst;
- Okrugli stol u Zagrebu „Novi trendovi na području suzbijanja trgovanja ljudima“ u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Hrvatskog Crvenog križa;
- Okrugli stol „Jezične barijere u integraciji izbjeglica“ u organizaciji Centra za mirovne studije i partnerskih organizacija Fade In, Iskra, Izazov, Cedra HR i NESst, u Zagrebu;
- Godišnja konferencija o azilu, migracijama i bezdržavljanstvu u Svetom Martinu na Muri u organizaciji UNHCR-a, MUP-a i Hrvatskog Crvenog križa.

Ljudska i dječja prava

- Predstavljanje zbornika radova u Hrvatskom saboru „Žene u izgradnji mira: pristupanje žena pravosuđu u postkonfliktnim zemljama“ u nakladi Ureda za ravnopravnost spolova Vlade RH;
- Okrugli stol „Kritika prakse Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu“ u organizaciji novinara Ivice Grčara i Darka Petričića u Novinarskom domu u Zagrebu;
- Konferencija „Položaj žena u javnom životu“ u organizaciji pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u Medijateci Francuskog instituta u Zagrebu;
- Panel-rasprava u Zagrebu o Povelji o temeljnim pravima EU u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH i Ureda za informiranje Europskog parlamenta;

- Izložba u povodu obilježavanja 25 godina Konvencije o pravima djeteta i Dječjeg tjedna, u organizaciji UNICEF-a i Zbora fotoreportera Hrvatske.

Ostalo

- Svečana proslava Veleposlanstva Republike Poljske u povodu poljskog državnog praznika Dana Ustava, u Gliptoteci HAZU u Zagrebu;

- Proslava Dana Grada Zagreba u Umjetničkom paviljonu i na Tomislavovom trgu u Zagrebu;

- Dodjela godišnjih nagrada udruge „Sve za nju“ u Zagrebu;

- Svečano otvorenje 8. Susreta gradova i općina prijatelja djece u Zaboku, u organizaciji Grada Zaboka, Koordinacijskog odbora Akcije „Grad Zabok – prijatelj djece“ i Društva *Naša djeca* Zabok;

- Svečani program obilježavanja 20. obljetnice rada Caritasove kuće „Blaženi Alojzije Stepinac“ u Brezovici.

Tijekom godine u uredu u Zagrebu održano je i više sastanka s članovima MMS-a, a posjećivala su nas i druga djeca, o čemu je više riječi u poglavlju Susreti, razgovori i suradnja s djecom. Izlaganja i aktivna sudjelovanja djelatnika Ureda na stručnim supovima također su navedena u zasebnom poglavlju.

12. USTROJ I FINANCIJSKO POSLOVANJE

Ustroj i financijsko poslovanje određeni su vizijom, misijom i ciljevima rada Ureda pravobraniteljice za djecu.

Vizija

Povećana razina zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređenje njihova položaja u društvu.

Misija

Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štiti, prati i promicati prava i interese djece.

Ciljevi

Ostvarenje najboljih interesa djece kroz jačanje njihove zaštite te unapređenje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

12.1. Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu (NN 96/03.), Poslovníkom pravobranitelja za djecu (21/05.) i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu. Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 državna službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima, uz pravobraniteljicu i dvije zamjenice, od planiranih 23, radi 16 državnih službenika. Deset službenika radi u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Od 16 službenika, 12 ih radi na savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima. U regionalnim uredima nema zaposlenog administrativno-tehničkog osoblja.

Od sveukupno 19 zaposlenih (16 službenika i 3 dužnosnice), u stručnom timu je 15 osoba s visokom stručnom spremom, i to osam pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica i defektologinja.

Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnog, u 2014. nije bilo novih zapošljavanja. Privremeno je, zbog ušteda u proračunu, odgođeno daljnje popunjavanje slobodnih radnih mjesta planiranih Pravilnikom o unutarnjem redu te uzimanje zamjene za savjetnicu pravobraniteljice za vrijeme roditeljnog dopusta.

Raspoređeni državni službenici u Uredu pravobraniteljice za djecu

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - obiteljskoppravna zaštita, zdravstvo, socio-ek. i kulturna prava i rani razvoj - prof. psihologije - socijalna skrb i obitelj - dipl. socijalna radnica - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina - prof. defektologije/ rehabilitator ili logoped	3
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Rijeci - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - 2 dipl. pravnice	2
savjetnik pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršitelj u Osijeku - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj, promocija prava djece - dipl. pravnik	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Osijeku - obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - dipl. soc. pedagoginja	1
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - socijalna skrb i obitelj - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - odgoj i obr., obitelj, kulturna i ek. prava djece i promocija prava djece - prof. pedagogije	1
Ukupno	10
Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija - dipl. pedagoginja	1
voditeljica računovodstvenih poslova - SSS	1
administrativna tajnica pravobraniteljice - SSS	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice - SSS	1
referent za tehničke poslove - SSS	1
Ukupno	6
SVEUKUPNO	16

Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 2. Poslovni prostori u Zagrebu, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Prostor u Rijeci je zakupljen od Grada Rijeke. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. U 2014. nastavljene su aktivnosti na uređenju *Male kuće dječjih prava*, prostora u prizemlju zgrade zagrebačkog ureda pravobraniteljice te su u njemu tijekom godine organizirani sastanci, radionice i druženja s Mrežom mladih savjetnika i djecom. Također su organizirani skupovi i tribine za stručnu javnost, izložba te dvije konferencije za medije. Prostor je također bio ustupan udrugama i drugim pravobraniteljima za organiziranje aktivnosti na promicanju prava djece i ranjivih skupina.

12.2. Financijsko poslovanje

Sukladno Strateškom planu za razdoblje od 2014. do 2016., Planu i programu rada za 2014. i planiranom razvoju Ureda, proračun Ureda pravobraniteljice za djecu iznosio je 4.996.538 kuna. Proračunskim sredstvima raspolagalo se sukladno Zakonu o proračunu (NN 87/08., 136/12., 15/15.), Zakonu o javnoj nabavi (NN 90/11., 83/13., 143/13., 13/14.) i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Proračun je izvršen u 97,47% iznosa, odnosno s 4.870.249,86 kn. Izvršenje planiranih sredstava bilo je u nešto većem postotnom iznosu u odnosu na 2013.

Planirani prihodi za financiranje rashoda poslovanja u 2014. (4.968.388 kn) izvršeni su s 97,46%, a planirani prihodi za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine (27.962,50 kn) izvršeni su s 99,33%.

Od ukupno izvršenog proračuna za 2014. (4.870.250 kn), 71% sredstava (3.457.815 kn) izdvojeno je za rashode za zaposlene, a 27,64% sredstava (1.345.800 kn) za materijalne rashode.

Materijalni rashodi obuhvaćaju skupine računa računskog plana 321 Naknade troškova zaposlenima (276.994 kn), 322 Rashodi za materijal i energiju (213.148 kn), 323 Rashodi za usluge (766.753 kn), 324 Naknade troškova osobama izvan radnog odnosa, a odnose se na rad MMS-a (30.716 kn), 329 Ostali nespomenuti rashodi poslovanja (56.619 kn). Financijski rashodi u iznosu od 1.570 kuna činili su 0,04% ukupnih sredstava.

Za uredsku opremu i namještaj izdvojeno je 0,80% sredstava (38.672 kn), a za informatizaciju 0,58% sredstava (27.963 kn).

Plan i izvršenje Proračuna Pravobranitelja za djecu 2005. - 2014.

	Proračun 2005.	Proračun 2006.	Proračun 2007.	Proračun 2008.	Proračun 2009.	Proračun 2010.	Proračun 2011.	Proračun 2012.	Proračun 2013.	Proračun 2014.
Plan	2.654.578	2.848.200	4.179.000	5.573.000	5.714.232	6.209.680	5.728.930	5.312.000	5.330.888	4.996.538
Izvršenje	2.173.247	2.709.864	4.082.059	5.287.665	5.684.842	6.130.709	5.406.902	5.199.834	5.180.206	4.870.250
% izvršenja	81,87	95,14	97,68	94,88	99,49	98,73	94,38	97,89	97,17	97,47

Usporedbom podataka plana i izvršenja Državnog proračuna u ovoj godini, u odnosu na prethodne godine, vidljivo je da su sredstva za rad Ureda u 2014. planirana za 334.350 kn manje u odnosu na 2013. zbog mjera štednje, ali i planiranja manje potrebnih sredstava za tekuće i investicijsko održavanje. Naime, većina građevinskih radova uređenja *Male kuće dječjih prava* dovršena je u 2013., dok su u 2014. još samo ugrađene ventilacija i klima. Prostor je zbog mjera štednje opremljen samo nužnim namještajem, dok će završetak opremanja biti planiran, nadamo se, u 2016.

Tijekom godine ostvarena je vrlo dobra suradnja s Ministarstvom financija i Državnom riznicom u pravovremenom i planskom korištenju sredstava državnog proračuna. Odobreni su nam rebalansi proračuna prema planiranoj dinamici i programskim aktivnostima Ureda te smo zahvaljujući tome, zbog ostvarenih ušteda na nekim stavkama, uspjeli ostvariti pojedine aktivnosti u većem opsegu.

Obišli smo 67 ustanova i lokacija gdje privremeno ili trajno borave djeca, u raznim krajevima Hrvatske, intenzivirali smo suradnju i unaprijedili rad s djecom - članovima MMS-a te aktivno sudjelovali i izlagali na konferencijama i seminarima u zemlji i inozemstvu. Dio konferencija u inozemstvu bio je financiran od strane organizatora.

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2014. godinu, izrađeno je u zakonskom roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu, dostavljeno Državnoj reviziji i Fini.

13. ZAKLJUČAK

Izvešće o radu kombinacija je podataka koji se odnose na rad pravobraniteljice za djecu te broj i sadržaj prijava o pojedinačnim povredama prava djece. Ujedno, riječ je i o ocjeni stanja prava djece u Republici Hrvatskoj iz perspektive pravobraniteljice za djecu te podacima i stanju u brojnim područjima odrastanja i života djece. Unatoč mnogim poboljšanjima zaštite dječjih prava, i dalje uočavamo slabosti u različitim dijelovima sustava. Upravo ta mjesta prostor su za djelovanje svih relevantnih dionika u društvu s ciljem povećanja razine zaštite prava djece. Slijedom toga, možda najvažniji dio Izvešća predstavljaju preporuke pravobraniteljice za djecu, posebice one opće, koje ukazuju na sadržaj i smjer koji bi se mogao slijediti u izgradnji cjelovitog sustava zaštite prava djece.

Kao i prethodnih godina, zaključkom se u najosnovnijim crtama, koliko je to moguće, ukazuje na uočene probleme i moguća rješenja u pojedinim dijelovima zaštite prava djece koja se pokazuju kao najkritičnija ili kojima se, i uz manji broj prijava, i dalje bavimo radi kontinuiteta praćenja i sveobuhvatne zaštite prava djece.

Povrede prava djece na **život uz roditelje i roditeljsku skrb** i ove godine su najčešći razlog obraćanja pravobraniteljici za djecu i čine 24% od ukupnog broja prijava. I dalje se najveći broj prijava u ovom području odnosi na pitanja vezana uz ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, njih 257 (66%), kojima je pogođeno ukupno 380 djece svih dobnih skupina.

U problematici koja obuhvaća pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb, nažalost, ni ove godine ne vidimo značajnijih pomaka usmjerenih boljoj zaštiti djece i ostvarivanju njihovih prava. Sadržajno, razlozi obraćanja Uredu se ne mijenjaju. Uglavnom se odnose na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (CZSS i sudove), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, prigovore na ponašanje „drugog“ roditelja prema djetetu, posebno u slučajevima razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice. Zabrinjavajuće je to što neki roditelji i članovi uže obitelji ne preuzimaju vlastitu odgovornost za situaciju u kojoj se dijete nalazi te ju prebacuju na drugog roditelja ili institucije. Kontinuirano uočavamo nedovoljan broj stručnjaka koji rade u ovom području zaštite te su preopterećeni, a nije im osigurano kontinuirano stručno usavršavanje ni sustavna podrška, iako složenost problematike s kojom se suočavaju to svakako zahtijeva.

Prijave povreda prava djece na **uzdržavanje** ukazuju na brojne teškoće i nedosljednu provedbu propisa, a često i na nesnalaženje i nedovoljnu informiranost roditelja o dječjim pravima i načinima njihove zaštite. Zabrinjavaju česte pritužbe vezane uz dugotrajnost sudskih postupaka, kao i teškoće u naplati potraživanja iz inozemstva.

Unatoč nastojanjima nadležnih institucija na kvalitetnoj provedbi Plana **deinstitucionalizacije** i transformacije domova socijalne skrbi, u realizaciji i dalje uočavamo probleme na koje kontinuirano ukazujemo više godina, a to su: nedovoljan obuhvat djece kroz **udomiteljsku skrb**, nedovoljan broj udomiteljskih obitelji, neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedostatak urbanog i specijaliziranog udomiteljstva, neadekvatna udomiteljska skrb, neuključivanje djece u donošenje odluka vezanih uz njih te neredovitost u obilascima udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a. Djeca mlađa od sedam godina i dalje se smještaju u ustanove i tamo ostaju više od šest mjeseci. Podrška biološkim obiteljima na stvaranju uvjeta za prihvata djece iz ustanova je nedostatna, a u ustanovama i dalje borave djeca koja imaju zakonske pretpostavke za posvojenje, stoga je nužno ubrzati postupke zasnivanja **posvojenja**, vodeći pritom računa o najboljem interesu djeteta.

Djeca su i dalje izložena **nasilju**, zanemarivanju i tjelesnom kažnjavanju u obitelji, institucijama i drugdje mjestima. Najviše prijava iz ovog područja odnosilo se na višestruko nasilje u obitelji, koje je najčešće spoj fizičkog i psihičkog nasilja, u kojem su djeca žrtve ili svjedoci nasilnog ponašanja među roditeljima.

Problemi u području zaštite djeteta od **spolnog iskorištavanja** i zloupotrebe posebno se očituju u dugotrajnosti sudskih postupaka, višestrukom ispitivanju djeteta žrtve zlostavljanja i iskorištavanja, narušavanju djetetove privatnosti, nedostupnosti odgovarajućih tretmana podrške i oporavka za svu djecu podjednako, a u nekim slučajevima i zbog „preblagog“ sankcioniranja počinitelja spolnog nasilja nad djetetom. Zabrinjava nedostatak stručnjaka i ustanova za tretman seksualno zlostavljane djece.

Nasilje i druge povrede prava djece putem **interneta i mobitela** ukazuju na brojne rizike kojima su djeca izložena u uporabi novih tehnologija, ali i na nesnalaženje odraslih i teškoće s kojima se susreću institucije u zaštiti njihovih prava. S obzirom na brojnost djece koja imaju pristup internetu, procjenjujemo da će u ovom području povrede njihovih prava i dalje biti učestale te da je nužno sustavno i kontinuirano djelovati na prevenciji i učinkovitim mjerama zaštite djece.

U vezi sa **zaštitom djeteta svjedoka i oštećenika u pravosudnom postupku** roditelji nam se najčešće obraćaju ogorčeni zbog sporosti procesuiranja počinitelja kaznenih djela na štetu djeteta, načina na koji se djeca svjedoci tretiraju u postupku, osobito zbog učestalosti ispitivanja djeteta, kao i načina pozivanja djece radi svjedočenja. U praksi se i dalje događaju višekratna i neprimjerena ispitivanja djece, ne poštuje se uvijek zakonsko ograničenje o broju ispitivanja djeteta u sudskom postupku, a kako takvog ograničenja nema za postupak koji prethodi sudskom, nerijetko se događa da je dijete izloženo često nepotrebnom višestrukom ispitivanju. Podrška djetetu svjedoku nije sustavno organizirana.

Još uvijek nema sustavnih mjera prevencije i ranih intervencija za **djecu u riziku i onu koja iskazuju probleme u ponašanju**. Preventivni programi koji se primjenjuju nisu objedinjeni, većina nije znanstveno utemeljena niti ima plan evaluacije ishoda. Prosvjetni djelatnici ne posjeduju dovoljno stručnih kompetencija za rad s ovom djecom, a sve škole nemaju potrebne stručnjake u stručnim službama. Unatoč brojnim protokolima, multisektorska suradnja nije dovoljno razvijena. Izvaninstitucionalne mjere pomoći roditeljima i obitelji, kao prevencija izdvajanja djeteta s problemima u ponašanju, nisu dovoljno razvijene, posebno u manjim sredinama. Gorući problem i ove godine nedostatak je kapaciteta za zbrinjavanje djece s poremećajima u ponašanju u kombinaciji s teškoćama mentalnog zdravlja čijim roditeljima je oduzeta roditeljska skrb, za koju ne postoje odgovarajući smještajni uvjeti koji bi zadovoljili njihove specifične obrazovne, zdravstvene i tretmanske potrebe.

Djeca čiji su roditelji u zatvoru nalaze se u posebno ranjivoj situaciji, stigmatizirana su, njihove potrebe nisu prepoznate, a o njihovim pravima se ne vodi uvijek računa. Često su ekonomski ugrožena, ne kontaktiraju s roditeljem koji je u zatvoru zbog toga što je zatvor udaljen od mjesta stanovanja, roditelj-zatvorenik ne želi da dijete dolazi u zatvor ili ga drugi roditelj ne želi voditi tamo, a njihove obitelji ne dobivaju podršku i pomoć. Često trpe porugu vršnjaka, a djelatnici škole nedovoljno uočavaju njihovu ranjivost. Nažalost, unatoč našem poticanju civilnog sektora, do sada je samo udruga Roda kreirala i započela provoditi program rada sa zatvorenicama – majkama u zatvorskom sustavu. Ipak, možemo reći da je Uprava za zatvorski sustav Ministarstva pravosuđa prepoznala važnost brige o njima i znatno unaprijedila uvjete za kontakt s roditeljima.

U području zaštite **zdravlja djece** i dalje postoji problem nedovoljnog broja stručnjaka, posebice pedijatara, ortodonata i psihijatara za djecu i mladež. Prijave su se odnosile i na zaštitu prava djece koja boluju od dijabetesa, boravak roditelja uz dijete tijekom bolničkoga liječenja, problem dostupnosti alkohola, duhanskih proizvoda i novih psihoaktivnih tvari djeci.

No, najviše prijava (199) odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepe dijete** protiv bolesti utvrđenih Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi. Taj zabrinjavajući trend ove je godine znatno pojačan u odnosu na prethodna razdoblja i područje je koje posebice zabrinjava s aspekta prava djeteta na najveću moguću razinu zdravlja.

Briga za **mentalno zdravlje djece** je nedostatna, budući da nedostaje potrebnih resursa na svim razinama. Situacija je posebno zabrinjavajuća u manjim sredinama koje ni na primarnoj razini nemaju kapacitete koji bi pružali kontinuiranu, multidisciplinarnu skrb i podršku svakom djetetu i obitelji u potrebi. Od regionalnih centara jedino Split nema ni specijalizirani bolnički odjel psihijatrije za djecu i adolescente tako da se djeca liječe zajedno s odraslim pacijentima, što je protivno međunarodnim, ali i nacionalnim propisanim standardima. Nedostaje i psihijatar specijaliziranih za djecu i mlade. Zabrinjava i izostavljanje dječje i adolescentne psihijatrije kao zasebne djelatnosti u strateškim dokumentima Ministarstva zdravlja, unatoč tome to u Hrvatskoj od 2011. postoji zasebna liječnička specijalizacija psihijatrije za djecu i mlade. Pojavi **samoozljeđivanja i samoubojstava djece** u nas se još uvijek ne posvećuje dovoljno sustavne pozornosti, ni u području informiranja i edukacije, ni u kontinuiranom liječenju i praćenju djece.

Radi prevencije i sveobuhvatne zaštite prava djece na zdravlje vrlo je važan sustavni **zdravstveni odgoj** u osnovnoj i srednjoj školi. Iako je on formalno uveden, nužno je njegovo stvarno, sveobuhvatno i kontinuirano provođenje, koje neće ovisiti samo o entuzijizmu i dobroj volji pojedinih nastavnika.

U sustavu **odgoja i obrazovanja** izraženi su problemi dostupnosti i nejednakih kadrovskih, prostornih i sadržajnih uvjeta odgoja i obrazovanja. I dalje nema učinkovitih načina provjere sposobnosti za obavljanje odgojno-obrazovnog rada, kao ni učinkovitih mjera radnog prava i onih iz stručno-pedagoškog i inspekcijskog nadzora kojima bi se onemogućio rad onim osobama koje neprimjerenim, neprofesionalnim, neetičkim, a nerijetko i nezakonitim postupanjem, krše prava djece. Nužno je uspostaviti sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika koji bi obuhvaćao periodičnu kontrolu rada i provjeru sposobnosti za odgojno-obrazovni rad s djecom, a u kojem bi gubitak licencijske značio i nemogućnost rada s djecom u ustanovama odgoja i obrazovanja. Neophodno je kontinuirano stručno usavršavanje odgojno-obrazovnih radnika u području ljudskih prava i prava djece te upoznavanje djelokruga, ovlasti i obveza drugih nadležnih tijela, kako bi se omogućila pravovremena i koordinirana zaštita djece.

Djeca s teškoćama u razvoju (TUR) nailaze na niz prepreka u ostvarivanju prava na primjereni odgoj i obrazovanje. Provedbu inkluzivne prakse otežava nemogućnost upisa djece s TUR u dječji vrtić ili skraćivanje njihovog boravaka u vrtiću, problemi u provedbi različitih oblika odgojno-obrazovnog uključivanja učenika osnovnoškolskom obrazovanju kao i prilikom upisa učenika s TUR u 1. razred srednje škole. Nepostojanje podzakonskog akta koji bi regulirao uvjete, načine i djelokrug rada pomagača u vrtiću i pomoćnika u nastavi i dalje je čimbenik koji negativno utječe na dostupnost i kvalitetu odgoja i obrazovanja djece s TUR.

Pritužbe zbog **diskriminacije** ukazuju na neprimjerene, ponekad i nasilne oblike ponašanja i diskriminacijske prakse. Stoga je nužno provoditi preventivne programe usmjerene učenju djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti, kao i edukaciju i informiranje roditelja i odgojno-obrazovnih radnika o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije. U ovoj godini povećan je broj pritužbi zbog nepostojanja programa koji bi bio alternativa vjeronauku u osnovnoj školi, zatim pritužbi na sudjelovanje djece u vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka te na sadržaje pojedinih udžbenika iz vjeronauka, ali i ostalih predmeta. Pojave nerazumijevanja i nepoštovanja ljudskih prava dodatno naglašavaju potrebu uvođenja građanskog odgoja u obrazovni sustav.

Posebnu pozornost valja posvetiti poboljšanju položaja **djece pripadnika nacionalnih manjina** te učenju o toleranciji, suživotu i poticanju pozitivnih interakcija među djecom većinske i manjinskih populacija.

Gospodarska kriza, siromaštvo i nezaposlenost roditelja nužno ostavljaju trag i u životu i odrastanju djece. Posebno su ugrožene ranjive skupine djece kojoj je dodatno otežano ostvarivanje prava, ponajprije zdravstvenih, obrazovnih i kulturnih. U trenucima krize očekujemo veću socijalnu osjetljivost države u osiguranju mjera i programa namijenjenih djeci unutar objektivnih mogućnosti preraspodjele postojećih sredstava.

Nedovoljna ulaganja u sadržaje i aktivnosti **slobodnog vremena** djece i mladih pokazuju nerazumijevanje važnosti ovih prava u životu djeteta, a posebno su ograničene mogućnosti koje se nude djeci u manjim mjestima, područjima od posebne državne skrbi i na otocima. Ovaj problem posebice se potencira u vrijeme pogoršane gospodarske situacije i siromaštva, a uočili smo ga i u područjima zahvaćenima poplavom u Slavoniji.

Dječja igrališta i dječje igraonice još su uvijek pravno neuređeno područje dječjih aktivnosti, a sigurnost djece na igralištima i u igraonicama često je ugrožena. I u području **sporta** posebice je važno istaknuti pitanje sigurnosti djece, zaštite od nasilja, kao i nužnosti licenciranja trenera stvarno osposobljenih za rad s djecom.

Nedostatna je i sigurnost **u prometu i organiziranom prijevozu** djece, što zahtijeva ulaganje dodatnih napora u zaštiti djece. Nedovoljno i nepravovremeno ulaganje u infrastrukturu i modernizaciju postrojenja koja onečišćuju **okoliš** dovode do ugrožavanja zdravlja djece u pojedinim područjima, stoga je zaštita okoliša i dalje važna i hitna zadaća države, ali i lokalne zajednice.

U pogledu zaštite djece od **neprimjerenog oglašavanja** najviše pritužbi odnosilo se na neprimjerene sadržaje televizijskih reklama zbog poruka koje nisu u skladu s odredbama etičkih kodeksa oglašavanja i tržišnog komuniciranja te štete djeci. Reklamiranje alkoholnih pića nije dostatno regulirano postojećim propisima te djeca nisu zaštićena od izloženosti reklamama za alkoholna pića u medijima i na internetu, na sportskim i drugim priredbama te još nema odgovarajuće zaštite od neprimjerenih oglasa na teletekstu.

Mediji prate i upozoravaju na brojna kršenja prava djece, ali nažalost često i ugrožavaju privatnost i dostojanstvo djece, osobito prilikom izvještavanja o djeci žrtvama spolnog i drugog nasilja pri čemu zanemaruju etički kodeks i stručne smjernice. I dalje se zauzimamo za **medijski odgoj i obrazovanje** na svim razinama odgojno-obrazovnog sustava, kako bi medijska pismenost bila dostupna svakom djetetu.

Iako je **sudjelovanje/participacija** djece, koja su sposobna oblikovati mišljenje, u različitim sferama života te poštovanje mišljenja djeteta važno konvencijsko načelo, ovo pravo je, sudeći prema malom broju prijava našem Uredu, ali i prema izjavama djece, još uvijek na deklarativnoj razini, uglavnom i zbog reakcija odraslih.

Važno je istaknuti da je demografska slika Hrvatske sve lošija. Djeca čine manje od petine stanovništva Hrvatske, a prirodni prirast obilježen je negativnim predznakom. Zsigurno je više razloga tome, no trend ozbiljno brine. Nužno je uložiti sve napore kako bi se potaknula demografska obnova Hrvatske, a djecu i mlade prihvatiti kao važne čimbenike u društvu. Ne smijemo izgubiti iz vida da su djeca subjekti prava, te da je o djeci nužno govoriti iz perspektive ljudskih prava, a ne, kao što je to ponekada slučaj, pokroviteljski s pozicije volje i želje odraslih. Kao što je mnogo puta već istaknuto, mjera demokratičnosti društva ponajprije se mjeri sadržajem i opsegom zaštite najranjivijih. Djeca se ne mogu niti stranački organizirati pa se ne mogu, za razliku od svih ostalih na ovaj način izboriti za svoje interese. Stoga djeca doista predstavljaju dio populacije o čijoj je dobrobiti nužno voditi posebnu pozornost. Dio toga, zadaća je i institucije pravobraniteljca za djecu.

Na kraju, podsjećamo kako je izreka da su djeca naša budućnost zasigurno točna. No, naša djeca, još i više od toga, naša su sadašnjost. Djeci u Republici Hrvatskoj, baš poput djece u cijelom svijetu, razdoblje djetinjstva je jedno, jedinstveno i neponovljivo, te često od presudne važnosti za cijeli život koji imaju ispred sebe.

14. LEGENDA

Kratica	Puni naziv
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
CARNet	Croatian Academic and Research Network
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
COPE	Children of Prisoners Europe
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DIP	Državno izborno povjerenstvo
DKMK	Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DPS	Državni pedagoški standard
DV	Dječji vrtić
EGP	Europski gospodarski prostor
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
EP	Europski parlament
ERF	Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
EU	Europska unija
FINA	Financijska agencija
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HAVC	Hrvatski audiovizualni centar
HBK	Hrvatska biskupska konferencija
HDDAPP	Hrvatsko društvo za dječju i adolescentnu psihijatriju i psihoterapiju
HFS	Hrvatski filmski savez
HIV	Human Immunodeficiency Virus
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska obrtnička komora
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HŠŠS	Hrvatski školski športski savez
HTV	Hrvatska televizija
HURA	Hrvatsko udruženje agencija za tržišno natjecanje
HURID	Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
IOM	International Organization for Migration
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program

Kratica	Puni naziv
ISSA	International Step by Step Association
JMO	Jedinstveni model obrazovanja
KBC	Klinički bolnički centar
MF	Ministarstvo financija
MG	Ministarstvo gospodarstva
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPO	Ministarstvo poduzetništva i obrta
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVEP	Ministarstvo vanjskih i europskih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZOP	Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
NISpuSŠ	Nacionalni informacijski sustav prijava i upisa u srednje škole
ObZ	Obiteljski zakon
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
OŠ	Osnovna škola
OZ	Odgojni zavor
PBIN	Pojačana briga i nadzor
PGŽ	Primorsko-goranska županija
POOS	Posebna odgojno-obrazovna skupina
PRO	Posebno razredno odjeljenje
PU	Policijska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
REYN	Romani Early Years Network
RODA	Roditelji u akciji
SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija
SOIH	Savez osoba s invaliditetom Hrvatske
SUMSI	Savez udruga mladih i studenata s invaliditetom
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZOR	Udruga za obrazovanje Roma
UZS	Uprava za zatvorski sustav
VE	Vijeće Europe
VEM	Vijeće za elektroničke medije
WWSF	Women's World Summit Foundation
ZOOŠŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZOPOO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju
ZOR	Zakon o radu
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSPC	Zakon o sigurnosti prometa na cestama

